

MD
96.917

**PESTY FRIGYES
HELYNÉVGYŰJTEMÉNYE
1864–1865**

**SZÉKELYFÖLD ÉS TÉRSÉGE
I.**

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR – SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM
BUDAPEST – SEPSISZENTGYÖRGY, 2012

PESTY FRIGYES HELYNÉVGYŰJTEMÉNYE
1864–1865

SZÉKELYFÖLD ÉS TÉRSÉGE
I.

PESTY FRIGYES HELYNÉVGYŰJTEMÉNYE
1864–1865
SZÉKELYFÖLD ÉS TÉRSÉGE
I.

KOVÁSZNA MEGYE

(FÜGGELÉK: A BRASSÓ MEGYE TERÜLETÉRE
VONATKOZÓ MAGYAR NYELVŰ JELENTÉSEK)

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR–SZÉKELY NEMZETI MÚZEUM

BUDAPEST–SEPSISZENTGYÖRGY, 2012

Pesty Frigyes helynévgyűjteménye
1864–1865
Székelyföld és térsége I.

Közzéteszi
Csáki Árpád
Munkatársak
Coroi Artur, Demeter Lajos

Programvezető
Boka László tudományos igazgató (OSzK)

A kiadvány az Országos Széchényi Könyvtár
Kézirattárának dokumentumai
(Fol. Hung. 1114/13, 15, 18, 23, 41, 57. kötetekből)
és mikrofilm-másolataik
(F1/3814/A. 14, 20, 24, 32, 60, 66. mft.)
felhasználásával készült

Szakmai irányító
Pál-Antal Sándor

A szövegek átírása és gondozása a Székely Nemzeti Múzeumban történt
A Székely Nemzeti Múzeum fenntartója Kovászna Megye Tanácsa

Az eredetivel való ellenőrző egybevetést
a Magyar Tudományos Akadémia
Domus Hungarica Scientiarum et Artium
ösztöndíjprogramja támogatta

© Országos Széchényi Könyvtár, 2012
© Székely Nemzeti Múzeum, 2012
© Csáki Árpád és munkatársai, 2012

Felelős kiadó
Dr. Sajó Andrea főigazgató (OSzK)
és Vargha Mihály igazgató (SzNM)

Országos Széchényi Könyvtár

Kovászna Megye Tanácsa

ISBN 978-963-200-598-0

Budapest–Sepsiszentgyörgy, 2012

TARTALOM

Előszó	7	Kézdimárkosfalva (és Mátisfalva)	
Kovászna megye		Kézdimárkosfalva	67
Aldoboly	17	Mátisfalva	68
Alsócsernáton	18	Kézdimartonfalva	70
Angyalos	19	Kézdimartonos	71
Árapatak (és Előpatak, Hete)	19	Kézdiszázpatak	71
Árkos	25	Kézdiszentkereszt (Polyán)	71
Barátos	28	Kézdiszentlélek	73
Bardoc	28	Kézdivásárhely (és Kézdioroszfalu)	
Barót	29	Kézdivásárhely	74
Bélafalva	30	Kézdioroszfalu	76
Bereck (és Ojtoztelep, valamint a ma Bákó megyei Sósmező)	31	Kilyén	77
Bibarcfalva	37	Kisbacon	78
Bikfalva	38	Kisborosnyó	79
Bitá	38	Kovászna	79
Bodos	39	Kökös (és Bácsstelek)	81
Bodzaforduló	39	Köpec	83
Bölön	39	Középajta	84
Cófalva	42	Kurtapatak	84
Csomakőrös	42	Lécfalva (és Várhegy)	
Dálnok	43	Lécfalva	84
Dobolló	43	Várhegy	85
Egerpatak	44	Lemhény	85
Előpatak	45	Lisznyó	88
Erdőfüle	45	Magyarhermány	89
Erősd	47	Maksa (és Eresztevény)	
Esztelnek	49	Maksa	90
Étfalvazoltán (Étfalva és Zoltán)		Eresztevény	91
Étfalva	50	Málnás	94
Zoltán	50	Márkos	94
Feldoboly	51	Miklósvár	94
Felsőcsernáton	51	Mikóújfalu	95
Fotomartonos (Fotos és Sepsimartonos)		Nagyajta	97
Fotos	53	Nagybacon (Sepsibacon és Telegdibacon)	
Sepsimartonos	54	Sepsibacon	98
Futásfalva	55	Telegdibacon	99
Gelence	56	Nagyborosnyó	100
Gidófalva	57	Nyujtód (és Kézdisárfalva, Kézdiszászfalu)	
Haraly	57	Nyujtód	101
Hatolyka	58	Kézdisárfalva	102
Hidvég (és Nyáraspatak, valamint a ma Brassó megyei Lüget)	59	Kézdiszászfalu	103
Hilib	61	Olasztelek	103
Ikafalva	62	Oltszem	106
Illyefalva	62	Orbajtelek	106
Imecsfalva	63	Ozsdola	107
Kálnok	63	Páké	108
Kézdialbis	64	Papolc	109
Kézdialmás	65	Petőfalva	110
Kézdikővár (Peselnek)	66	Réty (és Komolló)	
		Réty	111
		Komolló	112
		Sepsibesenyő	112

Sepsibodok	112
Sepsibükszád	113
Sepsikőröspatak	115
Sepsimagyarós	117
Sepsiszentgyörgy (és Szemerja)	
Sepsiszentgyörgy	117
Szemerja	118
Sepsiszentkirály	119
Szacsva	120
Szárazajta	121
Székelyszáldobos	121
Székelytamásfalva	122
Szentivánlaborfalva (Laborfalva és Sepsiszentiván)	
Laborfalva	123
Sepsiszentivány	123
Szentkatolna	123
Szotyor	124
Szőrcse	125
Torja (Altorja, Feltorja, Karatna és Volál)	
Altorja	126
Feltorja	127
Karatna	128
Volál	129
Uzon	130
Vargyas	131
Zabola (és Páva)	
Zabola	133
Páva	134
Zágon (és Szitabodza)	137
Zalán	138
Zalánpatak	139

Brassó megye

Apáca	143
Barcaújfalu	145
Bodola (és Bodza)	145
Bodzavám (Bodza)	149
Datk	149
Dombos (Voldorf)	150
Fogaras	151
Halmágy	152
Homoródjánosfalva	155
Keresztvár (Nyén) (és Bodza)	155
Kóbor	159
Krizba	160
Lüget	161
Nagymoha	162
Oltbogát	163
Olthévíz	164
Pürkerec	168
Szászsombor (Székelyzsombor)	169
Szecsele (Bácsfalu, Csernátfalva, Hosszúfalu, Türkös)	170
Tatrang	174
Zajzon	174

Mutatók

Helymegjelölések és személynevek mutatója	176
Magyar(–román) helységnévmutató	226
Román–magyar helységnévmutató	228

Térképmellékletek

Székelyföld, Torda vármegye és (a Hunyad nélküli) Dél-Erdély 1861–1876-ban	230
Az erdélyi magyarok területi tagolódása az 1860-as években (Hunyad és a Radnai-hágó előterének kivételével; becslés az 1850-es és az 1880-as népszámlálás alapján)	230
A mai Kovászna és Brassó megyei, 1864–1865-ben magyar felvételű területek, 1854–1861-ben	231
A mai Kovászna és Brassó megyei, akkor magyar felvételű területek, 1864–1865-ben	231

Faksimile dokumentumok

Az Erdélyi Főkormánysház kísértő leirata Háromszék elöljáróságához (1864)	232
Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó kérdőíve [1864]	233
Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó utasítása [1864]	234

ELŐSZÓ¹

VÁLLALKOZÁSUNKRÓL

Pesty Frigyes 1864–1865-ös, az egész Magyarországra és Erdélyre kiterjedő helynévgyűjtését 1890-ben vásárolta meg a tudós özvegyétől a Magyar Nemzeti Múzeum.² Itt, a később önállósuló Országos Széchényi Könyvtárban az 1960-as években a teljes anyagról mikrofilm-másolat készült.³ A gyűjteményből vagy az egyes településeken történt felvételek anyagából már korán hasznosítottak adatokat a kutatók, így székelyföldieket Orbán Balázs mindjárt az adatfelvételt követően is. A gyűjtemény feldolgozásának, kiadásának helyzetét fél évtizede Hajdú Mihály összegezte.⁴ Térségünkben mindenekelőtt Janitsek Jenő adta közre egyes helységek anyagát, a jelenkori névanyag történeti mellékleteként,⁵ Kovászna megye területéről pedig a háromszéki helynevek saját külön kötetben való kiadását elsőként az 1990-es években, Ny. Nagy István tervezte, aki Veszprém vármegye anyagát is közzétette. A történeti Erdély Székelyföldtől délre eső részére vonatkozóan a gyűjteményből a szomszédos Székföld kivételével nem jelentettek még meg anyagot.⁶

Jelen kötet az Országos Széchényi Könyvtár és a Székely Nemzeti Múzeum egy többévesre tervezett közös programjának első eredménye. A program elsődleges célja a keleti magyar többségi tömb (a történeti Székelyföld és az azzal összefüggő ma-

gyar többségű településterület), valamint az inkább innen kutatható dél-erdélyi magyar szórványok Pesty Frigyes-féle magyar nyelvű felvételének közlése. Az első kötet a mai Kovászna megye területére eső felvételt tartalmazza (1864–1865-ben Háromszék székely szék és Udvarhelyszék Bardoc fiúszéke, valamint Felső-Fehér vármegye néhány településcsoportja) és a mai Brassó megye területére vonatkozó magyar nyelvű jelentéseket (az akkori Brassó-vidék, Felső-Fehér megye és szász Köhalomszék egyes helységei, településcsoportjai, Fogaras város, továbbá az udvarhelyszéki Homoródjánosfalva).⁷ Kivétel néhány olyan helység, melyekről nem érkezett célba (nem is készült?) felvétel, vagy egyelőre a gyűjtemény más részei közé keveredve lappang (így Csomortán, Felsőrákos, illetve Alsórákos, Ürmös). A közlés során az időközben összeolvadt vagy beolvadt településeket a mai önálló települések szerint csoportosítottuk.⁸

Itt szeretnénk megköszönni az Országos Széchényi Könyvtár munkatársainak szakmai hozzáállását és kedvességét. Munkánkat nem végezhetjük volna Sajó Andrea főigazgató támogatása, Káldos János és Plihál Katalin különgyűjteményi igazgatók és Földesi Ferenc osztályvezető, Weeber Tibor és a Kézirattár többi szakembere segítségével, akik a digitális másolatokat elkészítették és rendelkezésünkre bocsátották, valamint az eredeti példányokkal való egybevetés lehetőségét biztosították. Mindezt,

¹ A bevezető tanulmány annak, a helynévgyűjtés múltjára vonatkozó dolgozatnak a felhasználásával készült, amelyet még a jelen kiadás gondolatát felvető Coroi Artur történész kutató állított össze. Szeretett kollégánkat a program beindulása után bekövetkezett betegsége, majd halála akadályozta meg elkezdett munkájának a kivitelezésében. Emlékének ezúton is adózunk.

² A gyűjtemény összesen 93, esetenként a terület központja várossal kiegészített korabeli közigazgatási egység anyagát tartalmazza, 63 kötetbe kötve. (Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Fol. 1114.)

³ Az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, F1/3814/A, 1–76.

⁴ Hajdú Mihály: Pesty Frigyes helynévgyűjtésének megjelentetése, *Névtani Értesítő*, 2006, 205–215.

⁵ Janitsek Jenő ilyen jellegű tanulmányai a *Magyar Névtani Dolgozatok* sorozatban (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest) jelentek meg. A Hajdú Mihály által említetteken kívül Nagy Balázs tett közzé innen, alsó- és felsőcsernátoni, valamint kézdialmási, Pesty Frigyes-féle helyneveket. (Csernátonok helynevei a XIX. század második felében, *Csernátoni Füzetek*, 10, 1994, 12–13; Kézdiszék helynevei a XIX. század második felében, *Csernátoni Füzetek*, 16, 1996, 15–16.)

⁶ Binder Pál: A Székföld (Hidvégi uradalom) falvainak leírása és helynevei 1865-ben, *Acta* 1995, 209–228. Hajdú Mihály idézett munkájában nem említi. Ezt az anyagot később Janitsek Jenő is közzétette, a jelenkori névanyaggal, 2008-ban (*Magyar Névtani Dolgozatok* 201.).

⁷ Mivel a felvétel előtt alig pár évvel, 1861-ben adta fel a Habsburg-kormányzat a szabadságharc után bevezetett és legutóbb 1854-ben átalakított neoabszolutista területi közigazgatási rendszert, néhány helységben a hovátartozást eszerint adták meg, ennek kerületei és járásai szerint, vagy keverték-vegyítették a székekkel és dullói járásokkal (vármegyével és szolgabírói járásokkal, stb.). A közigazgatási besorolás változását lásd a kötet végi térképeken (vö. Gámán Zsigmond: *Helység-névtár*, Kolozsvár, 1861).

⁸ A rendszerezés szintjén a helységek névalakját, közigazgatási besorolását Varga E. Árpád adatainak megfelelően használtuk (Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, I–V, Teleki László Alapítvány – Pro-Print Könyvkiadó, Budapest–Csikszereda, 1998–2002; 2002-es adatfrissítését lásd <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm>).

mindenre kiterjedő figyelemmel, Boka László tudományos igazgató koordinálta. A budapesti kutatás további feltételeit a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica Scientiarum et Artium ösztöndíj-programja tette lehetővé.

Külön köszönet illeti Vargha Mihályt, aki a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójaként a kutatási program és a kiadás sepsiszentgyörgyi intézményes háttérét biztosította. A sepsiszentgyörgyi állami levéltárban⁹ Nagy Botond levéltáros segített készségesen. Német szövegrészek átírásában, egyes adatok értékelésében Boér Laura (Barót), Bordi Zsigmond Lóránd (Székely Nemzeti Múzeum), Balogh Károly (Gelence), Barabás Mihály (Nagyajta) és Jakab Edit (Polyán) volt segítségünkre.

Vállalkozásunk szakmai koordinátora Pál-Antal Sándor, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja (Marosvásárhely).

PESTY FRIGYES ÉS A MEGELŐZŐ MAGYAR HELYNÉVKUTATÁS

A magyar helynévkutatás gondolata több mint két évszázados múltra tekint vissza.¹⁰ A helynevek gyűjtését először Virág Benedek szorgalmazta, 1804-ben, Kazinczy Ferenczhez írt levelében, bő másfél évtizeddel később, 1821-ben pedig gróf Teleki József már helynevek közlésére szánta volna a tervezett tökéletes magyar nagyszótár második toldálékát.¹¹

A Magyar Tudós Társaság 1837-beli, igen sovány eredménnyel zárult helynévgyűjtési pályázata után 1848-ban Galgóczi Gábor mutatott rá a helynevek nyelvtudományi és nyelvtörténeti jelentőségére, kíváncsún tartva az ország teljes területén történő összegyűjtésüket. Ugyancsak a század közepén Révész Imre református teológus az európai és magyar helynévkutatás történetének áttekintésével érvelt a helynevek gyűjtésének fontossága, tudományos felhasználásuk sürgőssége mellett. Révész 1850 és 1853 között helyneveket is közölt, és kortársai némelyikéről eltérően az értelmezés helyett a helyszínen vagy a helybeliek által történő gyűjtést tartotta elsődlegesnek.¹² Mellette a megfelelő gyűjtési módszer alkalmazását szorgalmazta Szabó Károly is, hangsúlyozva a helyszíni tájékozódás, a helybeli lakossággal való közvetlen kapcsolat, a települések és tájegységek teljes helynévanyagának összegyűjtése és megmagyarázása szükségességét, a helynevek nyelvészeti és történeti fontosságát.¹³

⁹ Jelenlegi hivatalos nevén: Romániai Országos Levéltár Kovászna Megyei Irodája (Sepsiszentgyörgy). A továbbiakban: SÁL.

¹⁰ Vö. Szabó T. Attila: A magyar helynévkutatás a XIX. században, in: *Erdélyi Tudományos Intézet Évkönyve 1943*, I, 1944, 181–264.

¹¹ Teleki József: *Jutalomfeleletek a magyar nyelvről*, Pest, 1821.

Egy új helynévgyűjtési pályázat irányelveinek kidolgozására 1853-ban akadémiai bizottság alakult, de a kiírás ismét gyenge eredményt hozott, a téma iránti érdeklődés pedig néhány évvel később – bár 1858-ban a *Tanodai Lapok* szerkesztői, ugyancsak kevés eredménnyel, helynév-eredeztetésre buzdították olvasóikat – már majdnem teljesen elhalt.

Az ügyet Ipolyi Arnold igyekezett a holtpontról elmozdítani, azzal, hogy 1858-ban olyan magyar történelmi atlasz készítését javasolta, amely a legapróbb részletekbe menően tartalmazná a helynévanyagot is. Említésre méltó még Réső Ensel Sándor 1861-es helynévszótár-készítési kísérlete, Hőke Lajosnak a helynevek csoportosítására tett indítványa és Jerney János elmélete a személynévanyag és a helynévanyag kapcsolatáról.

A magyar helynévkutatás első korszakát Pesty Frigyes és munkássága zárja.

Pesty Frigyes (1823, Temesvár –1889, Budapest) temesvári és szegedi tanulmányai végeztével hadparancsnoksági hivatalnok volt szülővárosában.¹⁴ A város 1849. áprilisi ostroma idején Debrecenbe távozott, és Klapka György beosztottjaként a hadügyminisztérium had-igazságügyi osztályába került. A szabadságharc utolsó heteiben Vidinbe menekült, de néhány hónappal később Hauslab tábornok visszahozatta, és Pestre vitette az Újépületbe. A következő év februárjában szabadult, a hadbíróság azonban a menekültekkel való kapcsolattartással és a magyar királyi korona rejtékhelyének ismeretével gyanúsította meg. Csak többhetes vallatást követően engedték szabadon. Hazatért szülővárosába, ahol az éppen alakuló Temesvári Kereskedelmi és Iparkamara, majd az ő közreműködésével 1857-ben megalakult Temesvári Gazdasági Egyesület is titkárává választotta. Előbbi küldötteként részt vett az 1857-es bécsi statisztikai kongresszuson. Ugyancsak a kamara és az osztrák állami vasúttársaság költségén utazott 1862-ben a Londoni Világkiállításra, majd beutazta Németországot, Franciaországot, Belgiumot és Hollandiát. Hazatérve a liszt kivitelt szorgalmazta a gabonakivitel helyett, aminek hatására Budapesten több gőzmalmot helyeztek üzembe.

Temes vármegye újjászervezésében szerzett érdemeit a főispán tiszteletbeli főjegyzővé való kinevezésével ismerte el. A Magyar Tudós Társaság – a Magyar Tudományos Akadémia – 1859 végén levelező tagjává választotta, elnyerte a II. osztály titkári és a történettudományi bizottság előadói tisztségét is.

¹² Révész Imre helynevekkel kapcsolatos írásai és helynévközlései az *Új Magyar Múzeum* I–III. évfolyamában (1851–1853) jelentek meg.

¹³ Szülőhelye, Köröstarcsa helyneveit közölte az *Új Magyar Múzeumban*.

¹⁴ Pesty Frigyes életrajzát Szinnyei József nyomán mutatjuk be. (*Magyar írók élete és munkái*, X, Budapest, 1905, 814–825.)

Szervezőmunkája nyomán 1860-ban Temesváron 15 000 forint gyűlt össze az Akadémia palotájának építésére.

Az Akadémia 1877-ben választotta rendes tagjává, emellett több magyarországi, európai és amerikai tudományos társaság igazgatóválasztmányi, tiszteletbeli vagy levelező tagjai közé is beválasztották, cikkei és írásai 1852-től kezdve több mint harminc magyarországi és erdélyi közéleti, gazdasági és tudományos, magyar és német nyelvű lapban, folyóiratban és kiadványban láttak napvilágot. Nemzetgazdasági tárgyú írásainak köszönhetően 1864 augusztusában a Pesten megalakult első magyar iparbank titkára lett, és a fővárosba költözött. Pesten a történeti irodalom műveléséhez fogott, 1867-ben egyik megalapítója a Magyar Történeti Társulatnak. Kutatásai során tízezer nyí darabból álló oklevélgyűjteményt hozott létre.

PESTY FRIGYES 1864–1865-ös HELYNÉVGYŰJTÉSE

Pesty Frigyes 1857 óta foglalkozott a helynevek kérdésével,¹⁵ rámutatva állandóságukra, ugyanakkor hangsúlyozva a gyűjtés elsődlegességét és a helyismeret fontosságát. A történeti helyneveken kívül az élők, használatban lévők gyűjtését is szorgalmazta, kiemelve a helynevek fontosságát a régi nemzetiségi viszonyokat illetően. A helynévmagyarozást a történészek és nyelvészek közös feladatának tekintette, másfél évtizeddel később pedig a vármegyei monográfiák követelményeül szabta a földrajzi és helyirati fejezetben felsorolni a fontosabb helyneveket.

Akkortájt az országos helynévtár elkészítésének gondolata is felmerült, és Csengery Antalhoz 1863. március 26-án intézett levelében megfogalmazta az országos helynévgyűjtésnek a hatóságok segítségével való megvalósítására vonatkozó javaslatát.

A javaslat elbírálását az erdélyi Főkormányzónak az Erdélyi Múzeum-Egyesületre, a magyar Helytartótanács a Magyar Tudományos Akadémiára bízta. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület május 6-án kelt válaszelevelében jelezte az igazgatóválasztmány kedvező véleményezését, és megtoldotta egy indítvánnyal: a Főkormányzónak kebelében egy statisztikai bizottság felállítását javasolta.¹⁶ Döntés született arról is, hogy a gyűjtést Erdélyben a helyi hatóságok bevonásával végezzék el. Az Akadémia a történelmi és nyelvtudományi bizottságát jelölte ki az előterjesztés megvizsgálására. A véleményezés júniusban készült el, eszerint „az Akadémia teljes buzgósággal ajánlhatja ez ügyet a m. m. Helytartótanács hathatós pártfogásába”, azzal a meghagyással, hogy egy előrajzot, tehát

egy, a hatóságoknak kiküldendő kérdőív szerkesztését javasolta az előterjesztőnek.¹⁷ Július 30-án a magyar Helytartótanács már arra szólította fel Pestyt, hogy a helynévgyűjtéshez való nyomtatványokat a temesvári tanács útján terjessze fel.

Pesty Frigyes a helynevek gyűjtésére vonatkozó akkori legkorszerűbb tudományos nézetek szellemében fogalmazta meg az ország helyneveinek összegyűjtésére vonatkozó, magyar, szlovák, román és német nyelvű *Utasítást* és *Helynevek* című kérdőívet, mindkettő részletes módszertani útmutatásokat is tartalmazott. (Lásd az Előszó végi *Mellékletek*.)

Az utasítás és a kérdőív kézhezvétele után egyes hatóságok azzal mentették a helynevek összegyűjtésében tanúsított tétlenségüket, hogy nincs megfelelő levél- vagy irattárunk, a belterületi helyneveket, a vizek és hegyek nevét pedig még azok közül is viszonylag kevesen küldték be, amelyek nem éltek ilyen és hasonló kifogásokkal. Jellemző módon, egyes hatóságok csak a szerintük nevezetes helyneveket küldték be, vagy – mondván hogy történeti nevezetesség náluk nincs – semmit, mások szerint a nép adta neveknek nincs becsük, ezért nem küldik be azokat, ismét mások csak a legsilányabbakat küldték be, mert a többiét úgysem érti senki. Az összegyűjtött óriási mennyiségű adat azonban – a *Magyarország Helységnevtára* címen ismert kéziratgyűjtemény ívrétben összesen 28 882 levélből áll – Pesty kezdeményezésének időszerűségét és helyességét igazolta, bár saját maga, részben számos más irányú elkötelezettsége, részben pedig az anyag mennyisége miatt csak halála előtt, az 1880-as években kezdett érdemben foglalkozni a gyűjteménnyel.

EGY PÉLDA AZ 1864–1865-ös GYŰJTÉS MEGSZERVEZÉSÉRE ÉS LEBONYOLÍTÁSÁRA: HÁROMSZÉK

Bő évnyi előkészítést követően Pesty Frigyes *Utasítását* és kilenc pontot tartalmazó nyomtatott kérdőívet 1864 tavaszán küldte szét a vidéki hatóságoknak az Erdélyi Főkormányzónak. A 6670. szám alatt május 7-én Nagyszebenben kelt parancsolat szeptember végi határidővel várta a járasonként és székenként rendszerezett válaszok beküldését.¹⁸

Háromszék előjáróságához május 20-án érkezett meg a Főkormányzónak levele, amelyhez a Pesty Frigyes által összeállított kérdőív magyar változatából 95 darabot csatoltak. Még ugyanazon a napon írásban jelezte az itteni előjáróság, hogy a kiküldött nyomtatványok nem elégségesek, szükség van további 16 magyar és 8 román nyelvűre. A felterjesztésre

¹⁵ Pesty Frigyes: Magyar helynevek, *Magyar Sajtó*, 3. sz., 1858.

¹⁶ Szabó T. Attila: i. m., 260–263.

¹⁷ *Magyar Tudományos Akadémia jegyzőkönyvei* 1863, Buda, 1844, 100.

¹⁸ SÁL, Fond 8 (*Háromszék levéltára*), Nr. 3385/1864.

semmilyen válasz nem érkezett, végül július végén a meglévők kiosztásáról döntöttek: Sepsiszeknek jutott 36, Kézdiszeknek 31, Orbaiszeknek 17 és Miklós-várszeknek 10 darab. Az alkirálybíróknak augusztus 6-án mentek ki a levelek.¹⁹

Már ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a közel negyedévnnyi csúszás, a nyári és őszi mezei munkák miatt a szeptember végi határidő tarthatatlan. Az alkirálybírók ezért utasítást kaptak, hogy a jelentések elkészítésébe vonják be az egyházakat is: „Az óhajtott cél biztosabb elérhetése szempontjából s az ügy érdekességéhez képest az illető tiszt. lelkész urak is közreműködés végett hivatalos illemmel felszólítandók léssznek” – áll az hivatalos levélben.²⁰

Az első válaszok – akárcsak az Udvarhelyszékhez tartozó Bardóc fúszék néhány településén (Bibarcfalva, Telegdibacon, Vargyas) – augusztus végén készültek el (Haraly, Szacsva, Várhegy), túlnyomó többségüket azonban következő hónap második felétől kezdődően szövegezték meg. Szeptember folyamán 44, októberben 36 település követte őket, novemberre már csak kilenc késedelmes maradt. November közepére már csak Maksa, Dálnok, Albis, Csernáton, Mátfalva és Márkosfalva anyaga hiányzott, ezek előjáróságát felszólították, hogy folyó hónap 25-ig küldjék be jelentéseiket.²¹ Összegezve, Háromszéken végül – a városok kivételével – a jelentések 1864. augusztus 19. és november 24. között készültek el. A települések válaszait nem egyenként, hanem járásokként csoportosítva küldték be Sepsiszentgyörgyre a királybíróhoz. Elsőként Miklós-vársék anyaga érkezett meg, október 10-én,²² majd sorra Orbai- és Sepsiszek²³ járásaiban összesítették a válaszokat.

Háromszék jelentéseit 7859. szám alatt, 1864. december 12-én küldte fel a Főkormányzéknek a főkirálybírói hivatal.²⁴ Összehasonlításként megemlíthjük, hogy Udvarhelyszék egy hónappal később, 1865. január 28-án küldte fel Szebenbe a járásokként csoportosított anyagát, miután az elmúlt év december 20-án a Főkormányzék ismételten sürgette azok véglegesítését. Ezzel szemben Felső-Fehér vármegye általunk feldolgozott, jelentéstevő falvaiban még ennél is később, 1865. április–június folyamán készültek a jelentések.²⁵ A jelen kötetben közölt anyagok helyszínei közül legkésőbb a Brassó-vidéki települések válaszoltak a feltett kérdésekre, az ottani falvakban még szeptemberben is fogalmaztak jelentést.

A háromszéki városok (Bereck, Illyefalva, Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy) egyenként küldték be válaszaikat, 1865 januárjában, illetve február elején.

Az összeírások tartalmilag és terjedelem szempontjából, de lejegyzőjük alapján is vegyes képet mutatnak. Utóbbi feladat általában a helyi jegyzőé volt, a bíró és néhány, a helyi birtokosok közül választott esküdt jegyezte ellen az iratot. De nem ritka az olyan eset sem, amikor a helység papja egyedül (Aldoboly, Árkos, Bikfalva, Lisznyó, Sepsiszentkirály) vagy a több felekezeten lévő papok (Kilyén) együttesen készítették el a jelentést. Előfordult az is, hogy egy-egy helyi birtokos önállóan (Kézdimartonos) jegyezte a kimutatást.

MÓDSZERTANI PROBLÉMÁK

Pesty előre látta, hogy az 1848–1849 utáni változások a régi helynevek egy részének az eltűnését és új helynevek meghonosodását eredményezik, és bár el szeretne volna kerülni, hogy a hatóságok a tagosítás utáni neveket terjesszék fel, egyes esetekben mégis ez történt. Jankó János 1890-ben megjelent munkájában megállapította, hogy a Pestynek beküldött, népi eredetűként megjelölt, helynevekhez kapcsolódó mondák egyikét-másikát a nép egyáltalán nem ismeri:²⁶ nyilván okkal gondolhatta, hogy az elmúlt harminc évnnyi időszak nem volt elegendő azok feledésbe merüléséhez.

Az *Utasítás* második és harmadik bekezdése előírásait és a kérdőpontokat az előjáróságok csak részben vették figyelembe. Pesty Frigyes célja az volt, hogy a hagyományos helyneveket legjobban ismerőket vonják be a helynévgyűjtésbe, és ebben a munkában elsősorban rájuk számított, de a helyi előjáróságok és földbirtokosok, bár kétségtelenül jól ismerték a helyneveket, és valószínűleg a közösség vagy annak egy része felhatalmazása folytán és annak együttműködésével végezték munkájukat, ezt a tevékenységet néha jól láthatóan a maguk előjogának tekintették. A többnyire nem helybéli születésű papoknál ilyen jelenséget nem tapasztalunk. Háromszéken például, annak ellenére, hogy a kérdőívre adott válaszokat is többségükben írástudó emberek vetették papírra, az írásbeliségből, irodalmi és más művekből átvett mondák viszonylag ritkák, de gyakran észlelhető a korabeli, néha tankönyvízü olvasmányok hatása (a vándormotívumok egy része is ilyen eredetű). Hiteles vagy az utóbbi másfélszáz évben végzett történeti forráskritika során hamisnak bizonyult okmányokra meglehetősen ritkán hivatkoznak a válaszadók, az előbbieik ismerete híján pedig lépten-nyomon kiderül, hogy gyakran igen zavaros történeti emléke-

¹⁹ Uo., Nr. 3385/1864.

²⁰ Uo.

²¹ November 26-án be is küldték. Uo., Nr. 7603/1864.

²² Uo., Nr. 6561/1864.

²³ 1864. november 9. Uo., Nr. 7247/1864.

²⁴ Uo., Nr. 7859/1864.

²⁵ Kőhalomszék települései esetében éppenséggel hiányoznak a keltezesek.

²⁶ Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe*, Budapest, 1892.

zetük – miképpen a hagyományos világban élőkére általában jellemző – a nemrégiben elhunyt nagyapák idejében történeknél véget ér. Egyes település- és helynévmagyarázatok erőltetettsége, megmódoltsága vagy tudálékos volta elárulja, hogy azok az utasítás végrehajtásában és a kérdések megválaszolásában részvevő vagy abba bevont képzetesebb, tanultabb, tájékozottabb, olvasottabb és az ügy iránt valóban érdeklődő személyek által, a feladat teljesítése során kigondolt magyarázatok. Nem kétséges, hogy a helynévgyűjtés során egyes régi mondák, hiedelmek, valóságos és világi, nemesi és köznépi, valóságos alap nélküli szájhagyományok stb. is új életre keltek, de az sem, hogy ez a tevékenység esetenként elindította azt az újkori folklorizációs és refolklorizációs folyamatot, amely aztán Orbán Balázs művének, Jókai Mór és mások háromszéki vonatkozású irodalmi alkotásainak az olvasása nyomán tetőzött.

Elsődleges célunk Pesty helynévgyűjteményének minél előbbi közzététele, ezzel segítséget nyújtandó a helytörténeti munkák helynévtörténeti fejezetének megírásához. A székelyföldi és a magyarlakta erdélyi települések teljes fellelhető történeti és élő helynévanyagának összegyűjtése egy életre elegendő munkát adna a feladatra vállalkozó kutatóknak, és nemcsak a levéltárak, községi, városi, megyei irattárak rejthetnek idevágó adatokban gazdag, mindmáig közöletlen és kutatatlan iratokat, hanem a lakosság családi levelesládái is, valamint a 19. század második felétől kezdve az esetenként már 1864–1865-ben felhasznált telekjegyzőkönyvek. A helynevek régebben lassan és ritkán, 1849 és 1869 között gyorsabban és gyakrabban változtak; a föld-magántulajdon 1991 utáni szakaszos visszaállítása nyomán viszont olyan helynevek keltek új életre, amelyek egy-két nemzedékkel korábban még közismertek voltak, de ha a föld-magántulajdon nem állt volna helyre, pár évtized alatt feledésbe merültek volna.

A KÖZLÉSÉRŐL

Kötetünkhöz Pesty Frigyes helynévgyűjteményének az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött (Kézirattár, Fol. Hung. 1114.) kötetei közül hatot

használtunk fel, ezek közül öt kolligátum (*Brassó és vidéke* anyaga a 13. sz., *Háromszék* a 18. sz., *Kőhalomszék* a 23. sz., a „*Székely városok*”²⁷ a 41. sz., *Udvarhelyszék* az 57. sz. kötetbe van bekötve), egy pedig önálló kötetbe összevont (*Alsó- és Felső-Fehér vármegye*, 15. sz.), mindössze a szamosújvári felvétel keveredett át ide. A közlésben a helységnévet a mikrofilm-tekercs száma követi, a szöveg között oldalkezdésnél szögletes zárójelben jelöltük az oldalszámot.

Az átírás alapja minden esetben a kézitról készült mikrofilm digitalizált változata volt, az átírás (Coroi Artur korai, budapesti munkájának kivételével), valamint az összeolvasás Sepsiszentgyörgyön történt, a kérdéses olvasatok leellenőrzése pedig az eredeti példányok alapján, az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában.

A kézirat közlésében a következő irányelveket követtük: a kéziratban szereplő eredeti helymegjelölések²⁸ és személynevek kivételével, egyértelmű jelentés esetén a szöveget a jelenlegi helyesírási szabályok alapján gondoztuk, beleértve a központosítást és a nyilvánvaló helyesírási hibákat, a mássalhangzó-hasonulási eseteket, a hosszú-rövid hangzókat, illetve az egyértelmű rövidítéseket is, mindezt jelzés nélkül javítottuk, illetve feloldottuk,²⁹ és csak az egyéb tájnyelvi alakokat hagytuk meg. A helymegjelölésekben ezzel szemben az egybeírás-különírás terén sem végeztünk mai helyesírás kérte egységesítést,³⁰ viszont legalább az egyes feljegyzéseken belül itt is egységesítettük a kéziratban (a feljegyző szándékát tekintve) nem egyértelműsíthető (pont/vessző?) ékezeteket, ezt a személynevek esetében is. A latin nyelvű fogalomhasználatként értékelhető latinizmusokat igyekeztünk latin írásmóddal (illetve betűhíven) hagyni.

A bizonytalan olvasatot az adott szóhoz ragasztott [?] jelöli, az olvashatatlan/értelmezhetetlen szavakat a [---], utóbbi esetben lábjegyzetben jeleztük a hiányzó szavak (valószínű) számát is. Néhány kirívó személynév-tévesztésre (uralkodók neve) ugyancsak jegyzetben figyelmeztettünk, és ha egyértelmű volt, a névmutatóban megadtuk hozzájuk a helyes nevet is [recte: ...]. A történeti tévedéseket amúgy nem értékeltük, kivéve, ha pl. egy azóta hamisnak bizonyult okirat fiktív vagy nem hiteles névanyagot tartalmazott, amire figyelmeztetnünk kellett.

²⁷ Valójában erdélyi taxás helyek gyűjtője, ezért itt található pl. Fogaras város is.

²⁸ A helymegjelölések nem feltétlenül tulajdonnevek, bár funkciójuk általában ilyenkor is egyértelmű. A problémacsoportot illetően lásd pl. Bárh M. János: Helynevek vagy körülírások? Hágó, menő, járó és társaik a székelyföldi helynevekben? *Helynévtörténeti Tanulmányok*, 5, Debrecen, 2010, 209–221.

²⁹ A kötetben szereplő minden egyes jelentést más (az egyes jelentéseket ritka kivétellel ugyanaz a) kéz írta. A lejegyzés általában esetleges/korabeli helyesírású, azon belül sem következetes, és a lejegyző sem feltétlenül helyi tájszólást használó, tehát a hangzók hosszúsága, tényleges hasonlása stb. tekintetében

fonetikus lejegyzésnek amúgy is csak fenntartásokkal tekinthető. A kontamináció lehetősége valójában esetenként a helymegjelöléseknél és családneveknél is többszörös (pl. telekjegyzőkönyvekből ilyen vagy olyan munkamódszerrel átvett adatok vagy magának a hatósági felhívásnak és a Pesty kérdőívének, utasításának a helyesírása). Stb.

³⁰ Vö. az olykor már a begyűjtéskor sem élő, terepen a lejegyző által sem azonosított, tehát kérdéses denotációjú megjelölések kérdése, a nem feltétlenül a mai értelemben vett tulajdonnévként használtak már említett esete, a településneveknek a hivatalos egységesítést megelőző különböző névváltozatai, stb.

tetnünk kellett a felhasználót. A lejegyzők által idézett szövegelemeket, beleértve a hivatkozott írások címét, mivel általában idézőjel között szerepelnek, a szövegben mindenütt ilyen kiemelésűre egységesítettük. A lejegyzők által alkalmazott más megkülönböztetést (aláhúzás, helynevek, egyéb szövegrészek kiemelése idézőjelbe tevással, stb.) *kurzíválással* egységesítettük.

Végül, a kötet végi névmutatóban szakmailag nem indokoltan találtuk a helymegjelölések és

a személynevek külön mutatóba rendezését. A helymegjelölések gyakran tartalmazznak, és pedig elől, személynévi jellegű elemet, amely azonban nem mindig egyértelműsíthető személynévnek. Az egyértelműen, a lejegyző által személynévnek értékelteteket kurzíváltuk. A mutatóba felvettük a bizonyosan fiktív személynéveket is, jelezve ezt, nem vettük fel viszont az egyértelműen csak a lejegyző etimologizálása során alkotott fiktív helyneveket.

MELLÉKLETEK³¹

1.

Az Erdélyi Főkormányzók leirata

Háromszék előljáróságához.³²

I. sz. 6670-1864.

Ő császári s apostoli királyi Felsege, Erdély nagyfejedelme és Székelyek ispánja, legkegyelmesebb Urunk nevében.

Nemes Háromszék tisztségének

Pesty Frigyes magyar tudós társasági levelező tag s temesvári kereskedelmi és iparkamarai titkár egy kéréssel járult a királyi Főkormányzókhoz, melyben az erdélyi helynevek s azok eredetéről általa összeállítani célba vett műnek létrehozhatásában támogatásért folyamodik, s evégre az erdélyi helység- és helynevek községenkénti gyűjtését, összeírását s, ott hol lehet, ama nevek eredetének magyarázatát is elrendeltetni kéri.

Miután a királyi Főkormányzók ezen vállalat gyámolítását – az annak sikeres létrejötte által hazánk régibb földleírása, történetje s nyelvészetére háramlandó előnyök tekintetéből – elhatározta, s e célba a törvényhatóságok közreműködése igénybevétele magát indítatva találta, ennél fogva a folyamodó által az összeírás módjára nézve készített sorozat s utasítás 95 db magyar példányát oly meghagyással küldi le azon nemes tisztségnek, hogy azokat alárendelt közegei (úgy mint a szolgabírák, dullók, felügyelők stb.) által minden azon hatóság kebelében fekvő helységekben kiosztatván, annak értelmét s célját részletesen megmagyaráztatván, úgy azok elkészítéséhez az illető községben arra alkalmas egyének buzgalmas közreműködését megnyerni törekedvén, az érintett összeírást a nyomtatott utasítás értelmében minden helységben a körülmények szerint olyan egyének által eszközölni igyekezzék, kik az illető helységnek, melynek helynevei összeírására megbízatnak vagy felkéretnek, minden határrészt, erdeit, folyóit, halmait s a lehetőleg minden egyes darab

földjét ösmerik, annak lakosaival régibb érintkezésben állanak, a népnek – melytől többnyire a helynevek származnak, előadását a különböző nyelvekeni nevek eredetének története tekintetében is híven és pontosan követik, s a megérthetés minden mozzanatát figyelembe venni tudják is, akarják is.

Meghagyatik továbbá, miszerint intézkedjék akképpen, hogy a községenként az utasítás kívánalmához képest lehető pontosossággal elkészítendő összeírások idei szeptember végéig a szolgabírákhoz (dullók, felügyelők stb.) bejuttattassanak, ezek által a magok járásbeli munkálatok a helységek nevei betűrendje szerint összesoroztassanak, a széki központi hatósághoz felküldessenek, ahonnan azok az egyes járások neveinek betűrendje szerint összesoroltan egy tudósítás kíséretében e királyi Főkormányzókhoz, sürgető rendelvek bevétele nélkül legfennebb folyó 1864. évi október végére felterjesztendőek lesznek.

Midőn e királyi Főkormányzók jelen rendelet pontos teljesítésére számít, egyúttal figyelmeztetni kívánja azon nemes tisztséget arra is, hogy ha netalán a mellékelt nyomtatványok elegendők nem volnának, azok utólagos megküldését a hiányzó darabok számának nyelv szerint való megjelölésével rögtön kérelmezze.

Az Erdélyi Királyi Főkormányzóknek Nagyszébenben, május 7-én 1864. [évben] tartott üléséből.

2.

Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó kérdőíve

Helynevek ____ községből, ____ megyéből.

Az adatgyűjtés következő kérdőpontokra terjed ki:

1. A megyének, kerületnek, járásnak, székeknek neve, hová a helység tartozik. A terület ezen politikai felosztásán kívül némelykor vidék, környék, táj is bír külön elnevezéssel, vagy több falvak csoportozata közös név alatt ismertetik. Ahol ilyesmi előfordul, az összeírásban figyelembe veendő, és ha lehet, magyarázandó.

³¹ A mellékletek szövegét ugyancsak gondoztuk. (A három nyomtatványt már Szabó T. Attila közzétette, lásd Szabó T. Attila: i. m., 255–259.)

³² SÁL, Fond 8 (*Háromszék levéltára*), Nr. 3385/1864.

2. A községnek, városnak hányféle neve él most; melyik neve bír csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte. – Sajátos jelenség, hogy a magyar és román falvak a körülfekvő szász falvak által Erdélyben német elnevezést nyernek, mely elnevezésről az illető magyar és román falvak lakosainak sejtelmük sincs, és mely név különben is csak kis elterjedéssel bír. Viszont sok szász és román falu magyar névvel bír, miről az illető szász és román falvaknak tudomásuk nincs. Ily viszonyok az ország minden részeiben foroghatnak fenn, hol többajkú a lakosság, azért felemlítendőek.

3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféleképp íratott a mostani helynév?

4. A község mikor említették legkorábban?

5. Honnan népesítettett?

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helynévre nézve?

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek, például: mező, dűlő, szántó, forduló, legelő, kaszáló, puszta, sivatag, liget, berek, erdő, rengeteg, zug, határ, tanya, csárda, major, szállás, kert, szőlős, árok, rom, irtvány, tisztás, hát, halom, domb, csúcs, orom, magaslat, fennsík, hegy, hegygerinc, hegylanc, szikla, bérc, bánya, barlang, örvény, szoros, zuhatag, forrás, kút, ér, tó, folyó, patak, (megkülönböztetvén minden nevet, melyet ilyen fő- és mellékpatak eredetétől egészen kifolyásáig más folyóba nyert), mocsár, posvány, láp, ingovány, nádas, rét, kompállás, rév, gázló, sziget, fok stb. Lényeges feladata az összeírásnak, hogy az itt említett tárgyak tulajdonnevei minél kimerítőbben és minél pontosabban följegyeztessenek. Ahol lehet, itt is a 6. pont alatti kérdés figyelembe veendő. Ide tartozik sokszor a külvárosok, városrészek, utak, terek és utcák neveinek felelőlegése, ha ezen nevekben valami eredetiség lappang, vagy ha nemzeti emlékekkel összekapcsolvák, és így rólok történetileg vagy nyelvészetileg valami felderítés várható. Mezők, dűlők, szántók, legelők, puszták, rétek, fordulók és hasonló tárgyak neveinél célszerű volna az illető tárgy természeti tulajdonságáról rövid megjegyzést tenni, minthogy abból sokszor felvilágosítást vehetni a név értelmére. Például: Gányér, vizes, lapályos szántóföld Szalontán. Kóstava, szép legelő, erdős hegyek közt. Karakó, csavargó patak. Gyűrűzug, egy zug, mely körül a Berettyó félkört képez. Ondód, sík fekete föld, néhol szikes, Debrecennél. Szódob, egy völgy, mely jól visszhangzik, Biharban. Tötevény, feltöltött és árkolt szántóföld, Kocsordon. Üllő, állóvíz, mely kiszáradni nem szokott, Karcagon. Petrisán, nagy őserdő, melyben őzek is vannak, Békésben. Vica, víz-ér, melyben sok apró hal van, Békésben. Siskadűlő, szántóföld melyen sok siska terem, Szabolcsban.

Megyer, hajdan falu Baranyában, most csak malom. Adacs, puszta a kecskeméti határban, hajdan falu. Ders, egy tiszta s talán irtott hely az erdőben, biharmegyei Siteren. Bágy, rétes víz, mely igen lassan foly, H. Nánáson. Bokróc, kút cserés, bokros helyen, Margitán. Világos, hogy hol a 2–6. pontban kért közleményeknek helye nem lehetne, ott a helynévhez legalább ily, a természeti tulajdonságot illető jegyzéseket mindig csatolhatni.

Vége a 7. pont alatti helynevek érdekében van, hogy az illető megnevezett tárgynak fekvése is emlegettesék, tudniillik nevezetesen a határos, szomszéd területek.

3.

Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó utasítása

Utasítás

a haza helyneveinek gyűjtésére és összeírására.

A cél hazánk összes helyneveinek magyarázása, értelmének kinyomozása. Azon élvezeten kívül, hogy lakóhelyünkön annyszor hallott, magán- és polgári életünkkel összefüggő helyneveink értelmét fölfoghatjuk, igen nagy nyereséggel kínálkozik a nevekben fekvő rejtély megnyitása történeti és nyelvészeti tekintetben, és eszerint főfontosságú tudományos érdekek előmozdíthatók ez úton.

Hogy ezen cél elérthessék, szükséges mindenképp, hogy mindazon tárgy, amelynek topographiai neve van, figyelembe vétetvén, az egész névkincs összeíressék. Eszerint fákön és épületeken kívül majdnem minden ingatlan tárgy tartoznék ide, mert minden talpalatnyi földnek, hegynek, völgynek külön, sokszor többféle neve van. A névgyűjtemény teljessége egyik főfontosságú érdek a tervezett munkánál. A teljesség elérése érdekében tehát nem elég a község nevét följegyezni, hanem a község határában minden topographiai nevet, melynek száma csak egy községben sokszor igen nagy lehet. Nem is kell a felvételnél valami nevet kicsinyíteni, azon véleményben, hogy hasznát nem lehet venni, sőt ellenben a följegyzést addig folytatni, míg az utolsó név nincs kimerítve.

Minthogy minden községben van egy-két ember, sőt vannak többen is, kik lakóföldjüket legnagyobb részletekig ismerik, igen sok függ azon egyének helyes megválasztásától, kik a helynevek gyűjtésével megbílandók. Kikérdezendők volnának a falu vénei, jegyzői, papjai, erdészei, vadászai, bányászai stb. – egyik a másinak adatait fogná kiegészíteni. Ahol a szóbeli adatok kifogynának, ott a hivatalos és hiteles irományok is még bő forrásul szolgálnának, úgymint a földbirtok tulajdonát kimutató és adósorozó könyvek (mire nézve a telekkönyvi és catastralis hivatalok segédkézzel járnának, kiknél nagy pontossággal fel vannak jegyez-

ve – ha nem is kimerítőleg tán – a birtokra vonatkozó elnevezések), az egyházi matriculák, jegyzőkönyvek, monographiák stb. – Ezen források szorgalmas átkutatása tehát különösen ajánlatik. A nyerendő adatok, kivált ha eltérők, egymás iránti hitelességének megbíráshatása érdekében, óhajtandó azon forrás megnevezése, ahonnan az adatok származnak.

Ami a gyűjtés sikeres eszközlésére még tudni szükséges, kivehető az utasításhoz kapcsolt schemából, mely szerint a kitöltés fogatosítandó. A feleletek azon sorba íratnak, folyó szöveggel, nem rovato-

zott kimutatás alakjában, az ívek többi lapjaira, miként a kérdő pontozatok a schemában következnek, megtoldván azt annyi ívvel, amennyit a tárgy bősége szükségessé teend. Ha a község ezen útmutatás fonálán minden kérdésre a lehető legtökéleteseb válaszokkal elkészül, és még a legutolsó talpalt földnek stb. is, mely saját elnevezéssel bír, névjegyzékét összeírta, az illető feljegyzések mint külön füzet küldessenek be a község által Temesvár szabad királyi város hatósága útján Pesty Frigyes magyar akadémiai tagnak további használatra és feldolgozásra.

KOVÁSZNA MEGYE

ALDOBOLY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[1r] Helynevek *Aldoboly* községből, Háromszéken (az evégre kiadott kérdőpontok szerint állítva össze) *Első pontra*. Aldoboly község van Háromszéken Sepsiszek déli véghatárán, az *Olt* folyama jobb partján, egy nagy kiterjedésű dombon.

Határai: Keletről Kökös és Illyefalva határai, melyek ugyanezen székhez tartoznak.

Nyugotról Erősd, Árapatak és Illyefalva erdei, melyek közül a két első község Felső Fejér megyéhez tartozik, Illyefalva mezőváros. Északról Illyefalva mezőváros Sepsiszekben. Délről ugyan az *Olt* folyama, melyen túl a Barcasághoz tartozó Hermán nevű száz falu határa kezdődik.

Második pontra. Al Doboly községnek csak ezen neve ismeretes országszerte, s Erdélyben divatozó minden nyelven így nevezik.

Harmadik pontra. Legrégibb neve *Dombon*, mivel dombon fekszik. A mai neve, *Doboly* onnan származott, mivel a traditio szerint ellenség közeledtekor a volt Sepsiszek déli végén a *doboló*, híradó [1v] hely, mint szintén ezen Sepsiszek északkeleti végén Fel-Doboly. Itt egy tetőn állott a lármafa is, melynek meggyújtása és dobolásakor fővesztés alatt meg kellett jelenni a székelységnek.

Negyedik pontra. A község legkorábban említettik 1480 körül, mely évről van a községnek vámolási szabadalma Mátyás király idejéből, a falu ládájában megvan ezen okmány.

Ötödik pontra. Úgy látszik, hogy a többi eredeti székel telepekkel egyidejű telepítvény a hun telepedésekor, mire mutat az alább olvasható eredeti hun elnevezései bizonyos helyeknek.

Hatodik pontra. A község helynevei:

a) A falu északkeleti végén van a domb alatt egy utca az *Olt* jobb partján, melynek régi nevei *Almás kert*, *Szilvás kert*, hihetőleg a jó gyümölcs terméséért, mivel jelenleg is csak ott terem kevés jó gyümölcs. Ma azon utcát nevezik *Gödör aljának*.

b) Van egy északról délnek nyúló utca, a legnagyobb, melyen nyúlik hosszan elő a brassói országút Csík felől.

c) Ezeken kívül vannak több mellékutcai, jelesen *Nemesek utcája*, a többnyire ott lakó nemesekről. *Oláh utca*, mely nem régen települt bé, a nemeseknél lakott oláh cselédekből s jövevényekből, de kik egy szót sem tudnak oláhról, s épp úgy öltözködnek, mint a székelyek.

d) *Alszeg*, melynek környezetében van a ref. templom, parochiák, s innen *Templom utcájának* is hívják.

[2r] *Hetedik pontra*. Határrészekben előforduló nevek.

Felső határban:

a) *Csege*, hihetőleg a szántók rendetlen állása miatt kapta ezen nevet, mivel az ily rendetlen állású szántók *csegélyes* néven hívatnak ma is.

b) *Avasalja*, *Avas teteje*, erdős helyből irtatván, onnan vette nevét; még emlékesznek jól, hogy ott még fák voltak.

c) *Sóhordó út*, melyen régen hordották Udvarhelyszékről a sót Dobolyba a privilegium korában.

d) *Kontyos*, hihetőleg onnan vette nevét, mert azon lábföld egy kontyhoz hasonlít.

e) *Csigolyás*, egy kicsin ér mellyéke, hol régebben csigolyás lehetett. Ebben a lábban van az úgynevezett *Jula-kútja* is, igen jó ivóvízzel, mely hasonnevű embertől vette eredetét, ki régen gondozta, küpüvel, mit a falu adott, ellátta.

f) *Disznószér*, disznócsorda delelője lehetett, mivel vizenyős máig is, ámbár egy ponk az egész.

Középhegység:

a) *Bürrüde*, a falu mellett, mely hogy honnan vehette nevét, nem tudni.

b) *Szent miklós*, hol hajdan egy kápolna volt, ennek egy része 1858 óta ref. temető.

c) *Buzogány csere*, hihetőleg Buzogány nevű emberrel, hajdan erdő, ma szántó.

[2v] d) *Szély*, a fentinek szomszédja, régen csordajárás az erdőbe.

e) *Kese anók vápája*, egy nagy omlásos hely.

f) *Nagy fák*, hihetőleg régen ott állott nagy fákról.

g) *Bázs*, egy nagy kiterjedésű kerek domb, hol ma is láthatni nyomát egy vár formának; ezen hely alján egy vak árok nyúlik le, és ott van egy nagy omlás mellett *Bázs kútja* jó iható vízzel. A fenti vakárokban, az oldalaiban, a föld színétől le két ölig is oly sok különféle cserépdarab van, hogy kosárszámra lehet szedni, van köztük kétcolos vastagságú is, van finumabb is, veres fekete; de mind csak darabok, fenék és fül formák, de hogy minő alakúak lehettek ép korokban, bajos meghatározni. A hagyomány egy *Bázs* nevű ember váráról beszél, hová tartozott volna az Olton túl fekvő *Bázs telek* vagy tán *Bázs telep*, ma az előbbi neve van. A *Bázs* aljában van egy nagy terjedelmű szántó és kaszáló *Bázs alja* név alatt.

Alsó határ:

a) *Versek*, a falu déli szélén, hihetőleg onnan vette nevét, mert ezen láb úgy be volt zárva, hogy bajos volt hozzá menni, mivel tó, patak és árok közt fekvén régen, az odajárást nehezítette. Tán a varsárol, melynek szűk végét *verseknek* hívják.

b) *Timár halma* egy ponkon.

c) *Emelő*, mivel oly helyen van, honnan [3r] terhelt szekérrel bajos kijönni, s a szekerek *emeléséből* származott neve.

d) *Csikostó martja*, hol hajdan csiktermő tó volt, de

most, feltelven, a tónak semmi nyoma, és ez a legelső gabonatermő hely Dobolyban.

e) *Simon orotvánnya*, hihetőleg egy Simon nevű orot-ta, irtotta e helyet s tette szántóvá.

f) *Herepes*,

g) *Csünyere*,

h) *Büszke*, nem tudni miért neveztetnek így.

Jegyzés: a fenti három határban előfordult helyek mind szántók, jó gabonatermő helyek.

Kaszálók, de melyek jobbrészt feltöretvén, minden évben törökbúza-termesztésre használatnak:

a) *Tormás szeg*, ma is sok torma terem azon helyen.

b) *Szekere*, ismeretlen, miért hívják így.

c) *Eger*, egerfák lehettek régen, mivel alattvaló hely, közel az Olthoz, híres törökbúza-termő.

d) *Tök szere*, melynek egy része *Nagy Máténé bokra* név alatt van.

e) *Szabadfü* régen, ma *Paripafü*, mivel a katonáskodás alatt a Bacsoni család ebből tartotta paripáját.

f) *Keszeges*, melyet egy vak árok veszen körül, hihetőleg a régen abban termelt fejér halakról.

[3v] g) *Farkas víz töve*, törökbúzás, csigolyás.

h) *Kék mező* vagy *Kúrvák füve*, régen kaszáló volt, vette nevét a sok kék és fejér virágról, ma szántó jobbrészt.

i) *Ladó gátja*, Ladó nevűről.

k) *Apró rész*.

l) *Falu füve*, régen kaszáló, ma mind szántó.

m) *Andrád-szeg*, *Barta-szeg* egymás mellett, kaszáló és szántó.

n) *Szász-szeglet*, Hermán szász közönség határából szakasztotta az Olt vize.

o) *Filegorja*, hol egy filegorja volt a gróf Mikes családnak, hagyomány szerint.

p) *Tíz öl*, *Hét öl*, régen kaszáló, ma szántó.

q) *Nagy rész*, kaszáló.

r) *Gilincs*, tán az ajtón használt gilincsről, mivel olyan forma a hely.

s) *Csipkés*, a sok csipkéről.

Az Olt bal partjánni helyek:

a) *Zonda*, szántó (ismeretlen).

b) *Halom*, az illyefalvi határszélen lévő halomról.

c) *Köleskert*, ma kaszáló, régen kölestermő hely.

d) *Szilag szeg*, kaszáló (ismeretlen).

e) *Bellhért szege*.

f) *Alsó és felső bokros*.

[4r] *Pap szege*, régen a fejér barátok birtoka, ma a ref. egyház kaszálója.

h) *Késa*, az Olt egy szakadása foly azon a helyen, tán a benne termő halakról.

Erdő

a) *Foglány*, melynek oldalát *Mészkatlannak* nevezik, hol jelenleg is egy kőszirt van mészkőből.

b) *Balog nyíres*, hol jelenleg egy szál nyírfa sincs.

c) *Nyáras*, régen nyáraserdő volt.

d) *Gál dombja*, csereerdő.

e) *Fogott*.

f) *Barabás teteje*, egy monda szerint Mihálcz Barabás dobos vajdáról, kinek lármafája azon tetőn állott.

g) *Vecze* vagy *Veczer*, a dobolyi erdők végcsúcsa, melyen túl az Olt Erdővidék felé kanyarodik. A *Vecze* csúcs kősziklás hely, hol egy jócska tágas barlang is van, sasok és baglyok tanyája.

Jegyzés: A dobolyi határon ömlik az Oltba a *Feketeügy* keletről, és Barcaföld határfolyója, a *Fekete víz*, délről.

Az előjáróság felkérése nyomán összeállítottam

Al Dobolyban, 1864. októberben.

Gáspár Albert ev. református lelkész s. k.

ALSÓCSERNÁTON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[7r] Kézdi *Alsó Csernáton* községének leírása a Magyar Akadémia számára.

[8r] Az 1. számú kérdőpontra. Háromszéken, Kézdi-székben van Alsó Csernáton.

A 2. számú kérdőpontra. Köztudat szerint először csak Csernáton nevezet alatt volt, később egy falu épülvén rajta, felyül az Fel Csernáton, ez pedig Alsó Csernáton nevet kapott. Hogy miért nevezték Csernátonnak, erről semmi tudomásunk.

A 3. számú kérdőpontra. Nem volt tudunkra más elnevezése.

A 4. számú kérdőpontra semmi.

Az 5. számhoz. Alsó Csernáton községe magából a székely nemzetből szaparodott, házasság útján többben telepedtek meg.

A 6. számhoz. Alsó Csernáton községe utcái:

Kocsisok utzája, ez a benne lakó Kocsis nevezetű egyénekről vette nevezetét.

[8v] *Nagy utza* vagy *Piac tér*, ez falu téresebb része, hol hetenként szombaton kis vásár szokott történni.

A templom utza, ez a templomról vette nevét. A templom körül magos vár vagy on, ahol most is látható a régi sánc, melyet a tatár bójövele alkal-mával készítették, s a nép, amíg a vész elvonult, ide vonta magát.

Felszeg, ez mint a falu felső része kapta nevét.

Fűzfalva, ez a patak mellett lészen, s a patak martja fűzfákkal vagy on béültetve, s erről neveztetett el.

A 7. számhoz. A község határában az alábbi helyek fordulnak elő:

1. *Sártivány*, elnevezését sáros és teltvizes részéről kapta.

2. *Kiss völgy*, ez egy kis árok mellett van, s arról neveztetett.

3. *Torjai út*, ez a Torjára menő út mellett menvén el, arról vette nevét.

4. *Ludas láb*, ez ezelőtt tós hely lévén, vadludak tanýáztak, s miután a tó elszáradt, szántóföld lévén, úgy neveztetett Ludas lábnak.

5. *Marton uta*, ez a Martonfalvát Alsó Csernátonnal köti össze, erről neveztetett Marton utának.

6. *Fenek*, ez alatt levő hely lévén, arról neveztetett.

7. *Borzás*, ez, akármiféle gabonát vessenek ezen helyre, gyalog borzát terem, s erről neveztetett borzásnak.

8. *Aranyas hegy*, amint az monda mondja, arany eső benne teremvén, erről neveztetett aranyas hegynek.

[9r] *Az Széna kert*, ez régebben szénatermő hely lévén, erről kapta a nevét.

10. *Tompapál*, ez Tompa család helye volt, s arról neveztetett.

11. *Nyíroidal*, ezen hely kevéssel ezelőtt nyírerdő volt, s miután kiirtatott, lett belőle szántóföld, s úgy maradt Nyíroidal neve.

Erdő:

12. *Szőllő tető*, ezen hely, ahogy a régiek mondják, vadszőlőt termett, s miután mind [a] szőlő és mind a fa kivágatott, most csak apró nyírfa terem rajta, maradt a régi nevén.

13. *Kincses gödör*, ezen helyen régebben bányásztak, de miután semmi eredménye nem volt, félbemaradt a munka, s erről neveztetett kincses gödörnek.

14. *Ember hányása*, ezen, ahogy mondják, egy asszony két ökre után menvén, [azokat] éppen a medve ette, s az asszony egy ott levő fára felült, s végignézte, hogy eszi meg a medve az ökrit, s itt ennek a helyit később földdel behányták, arról neveztetett emberhányásának.

15. *Sónyalkodó*, ez sós részéről vagy selykés részéről neveztetett így.

16. *Bartafalva*, ezen helyet a Bartha család bírván, erről neveztetett.

[9v] 17. *Mikolcsa*, ezen hely régebb a Mikó család erdejével volt határos, s erről neveztetett.

18. *Gyertyános tető*, ezen helyen sok gyertyánfa volt, s van ma is, s erről neveztetett.

19. *Harasztos*, egy magos hegy, mely apró bokrokat teremvén, bizonyoson erről neveztetett Harasztosnak.

20. Alsó Csernáton községét az erdőről bújó patak, mi Csernáton pataka név alatt ismeretes, egészen [a] falut közepén hasítja keresztül.

A megnevezett helyeken több apró helyek vannak, mik különös megjegyzést nem érdemelnek.

Alsó Csernátonba, 1864. november 23-án.

Sebestyén Sándor helyi bíró
Cseh Imre jegyző

ANGYALOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[16r] Helynevek Angyalos községből, Háromszék megyéből.

10. Angyalos Háromszéken, Sepsiszékbé.

20. A községnek csakis egy neve él most is, országszerzte ismeretes.

30. A régi irományokból is úgy tudjuk, hogy Angyalos volt a neve.

40. Bizonyos adat nincs arról, hogy a község jelenlegi nevét honnan vette, mert régi idő óta e volt a neve.

50. Ősi régi székely eredetből.

60. Igen régi lévén a község elnevezése, hogy nevét mikor kapta, bizonytalanok vagyunk.

70. A szántókra nézve, mely mezőnek neveztetik, három forduló fordul elő váltólag, ős, tavasz, ugar részekre. Gidófalva felőli határ, Közép határ és Besenyő felőli határ.

Az erdőrészek igen csekélyek, bizonyos nevei nincsenek.

Angyalos, 1864. október 25-én.

Forró Elek községi bíró s. k.

Forró Lajos községi jegyző s. k.

Forró András esküdt

ÁRAPATAK

(ÉS ELŐPATAK, HETE)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[25r] Helynevek Árapatak községből, Felső Fehér megyéből.

[26r] Felelet a helynevek összeírása aránt hozzám intézett felszólításra.

Figyelemmel megolván a haza helyneveinek gyűjtésére és összeírására kiadott *Utasítást*, az alábbiakban kívántam megfelelni a bennem vetett bizalomnak.

Általános megjegyzések:

Előhívatván a helységi előjáró által a korosabb, de egyszersmind tekintélyesebb öregek, név szerint *Gászpör György idősb*, 80 éves, *2. Nekiti János*, 70 éves, *3. Kolcz Samu*, 65 éves, *4. Gászpör István* bíró, 62 éves, s más értelmes egyéneket, elővettem a földkönyvet, mi hogy a helynevek közül egy is ki ne maradjon legfőbb vezérfonal.

Ennek nyomán minden helyneveket felolván, úgy ahogy ott szortírozva vagynak, felkérdeztem, mondják meg, ha valamit tudnak vagy hallottak ezen helynevek eredetét s más nevezetességeit illetőleg. Mihez a magam csekély tudatomot is, mit éveken át gyűjthettem, hozzácsatolván, úgy állítottam össze ezen feleletemet, kiemelni kívánván, hogy az én kiszemelt egyéneim mint írástudatlanok mindnyájan, nagyon

kevés adattal tudtak szolgálni, s amit adtak is, inkább csak rege vagy meseszerű.

Számomra pedig kezem között e célra nagyon kevés, mondhatnám éppen semmi történelmi írott adataim nincsenek. Írtam tehát nagyobb részit magoknak a helyneveknek természetes fekvések vagy ahhoz hasonló elnevezések nyomán.

Részletes feljegyzése Árapatak községében található helyneveknek, [26v] s illetőleg e tárgyban hét pontok alatt kitűzött kérdést felvilágosító felelet:

1. kérdés. A megyének, kerületnek, járásnak stb. neve, ahova a helység tartozik?

Árapatak jelenleg tartozik nemes Felső Fehér vármegye belkerületébe, Hidvégi járás szolgabírósághoz. Topográfiailag fekszik inkább Erdély délkeleti részében, délről a Barcaság, napkelet és északról Háromszék, napnyugotra Erdővidék terjedelmes vidékek hosszúságaik között. Közvetlen szomszédos falvak vele délről *Botfalva* (Brendorf) szász, keletre Erősd magyar, északra jelenleg borvíz *Előpatak* oláh, napnyugotra *Hidvég* magyar falvak között.

A hajdon korban ez az egész vidék egy szász ember, neve *Fulkon*, birtoka volt IV. Béla király idejében, mikor a tatárdúlás pusztította kegyetlenül. Nem tudom, magszakadás, nóta vagy a tatárdúlás következtében a királyra szállván, 1256. év körül IV. Béla király donationalis levél által ajándékozta egy *Akadás* nevű magyarnak, kitől származnak az ezen a vidéken igen nevezetes három család ágak, gróf *Mikó*, gróf *Nemes* és gróf *Kálnoki* családok. A donationalis megvolt az árapataki ev. ref. megye ládájában, magam is láttam, de minthogy hitván papírra volt leszárítva, az idő, moly és penész elrongyolotta.

A határ úgy van megjelölve benne: A monte Cacumine, *Vetzel*, *Havad*, *Korlát*, usque ad rivum *Nyárospatak* a meridian fluvium Olt.

Régentén tehát ezen csoportosulata a Hidvégi járás szolgabíróságának, 1. Erősd, 2. Árapatak, 3. Előpatak, 4. Nyárospatak, 5. Hidvég, 6. Lület együvé tartoztak, s csak Hidvég és Árapatak nevei fordulnak elő inkább a régi [27r] irományokban. Előpatak, Nyárospatak csak praediumok lévén a nevezett falvaknak, Erősd pedig éppen filiája volt egyház tekintetben Árapatakának. Bővebb felvilágosítással szolgálhat e tárgyban hidvégi gróf Nemes János őexcellenciája igen gazdag családi levéltára.

A helység maga völgyben fekszik, de határai, erdei magos, hegyes, mély árkokkal, vízmosásokkal rakott. Azonban verőfényes oldalai termékenyek, két gradussal lévén melegebb éghajlata, mint a szomszédos Háromszéknek, a törökbúzatermesre nagyon alkalmas.

2. kérdés. A községnek hányféle neve él most? Valamint régi, úgy jelenlegi elnevezése is Árapatak, olául Árpeták. Más néven nem ismeretes, legalább

én nem akadtam más elnevezésére. Hogy régentén nemcsak szász birtokosa volt, mint íram, *Fulkon*, e vidéknek, hanem maga az egész helység szászszághoz tartozhatott, erre mutatnak az egyes helynevek szászos hangzású elnevezései, pl. *Bora heintyen*, *Hender bölcs*, *Brock* (szakadás, törés), *Kurutzbrok*, *Hám*, *Lorhám*, *Fejhám*, *Repejhám* stb. kaszálóhelyek s a ma is meglévő, úgynevezett *Szászok tója*.

3. kérdés. Volt-e hajdon a községnek más elnevezése? A második pont alatt megvan rá a felelet, nem.

4. kérdés. A község mikor említettetik legkorábban? Erre nézve mint dézsmát vesztett pap kutatván dézsmánk eredete után egy régi könyvben, melynek címe „Notitia veteris et novi Capituli ecclesiae Albensis Transylvaniae” etc. *per Antonium Szendrei* etc., ezeket találtam: „permodum gravis querelae, quomodo in anno, cujus monum praeteriisset revolutio, castellani Theucz (forte quod hodie Törcs audit) quassam decimas ipsius [27v] capituli de possessionibus *Hidveg* ac *Árapatak* ipsi Capitulo more alias consuetuo provenire debentes ex inductione et instigatione sua, pro se ipsis occupasset, pro quibus nulla ejusdem hactenus fuisset satisfactio etc. Datum Budae, A. D. 1462”.

Az idéztem könyvben találtam *Árapatak*nak legrégibb elnevezését írásban, *Hidvéggel* együtt.

5. kérdés. Honnan népesítettett?

Hogy régebben magyarok voltak a lakosok, onnan világos, hogy nemcsak minden lakos a magyar papnak tizedet adott, hanem a ref. iskola tanítónak is képét fizettek, ami úgy származott, hogy a magyar lakosság kihálván vagy kitétetvén a sessiókból, a románok csak azon feltétel alatt költözhettek belé, ha a magyar egyházi személy tartozásait pontosan fizetik, ami egész 1848-ig pontosan teljesített is. Ma annyi a román, mint a magyarok létszáma, viseletek, öltözetek, jóllehet egy része magyar, mindazonáltal általánosan oláhok, inkább csángó magyarsághoz tartozó.

6. kérdés. Mit lehet tudni a név eredetéről?

Régentén nevezhették *Aranypatak*ának, mert az emberek gazdagabbak és boldogabbak voltak, ma inkább lehetne nevezni *Árvapatak*ának, mert az emberek, lakosok nagyon elárvultak, elszegényültek, pedig meg lehetős birtokokba szabadultak bele. A valóság pedig ennyi: *Árapataka* nevit vette *hihetőleg a sok árokról, nevezetesen a falu között lefolyó veszélyes patak*nak gyakori megáradásától.

[28r] 7. kérdés. A község határában előforduló többi topographiai nevek stb.

Erre nézve, a könnyebb átnézhetés tekintetéből eltérve a telekkönyvi rendtől, ezen osztályozást láttam célszerűnek felvenni. Mint főbb neveket így soroztam:

A. A helység maga. B. A mező vagy szántók. C. Erdők, rétek. D. Legelők. E. Hegyek. F. Halmok. G. Bércék.

H. *Árkok, puszták*. I. *Folyók*. K. *Patakok*. L. *Kút források*. M. *Tavak* és N. *Irtványok*, végre a *Praediumok*, utak és ezeknek alsóbb elnevezései. Lássuk rendre.

A. *Helység maga*. A következő utcai elnevezések vannak:

1. *Hidvégi uttza*, egy igen szép rendszeresen épített utca, mely keletről nyugot felé irányul, fő érdeme, hogy ami falun ritkaság, sohase igen sáros, nevit Hidvégről kapta, mint szomszéd falutól, hova a rajta végigmenő országút vezet.

2. A *Béldi uttza*, nevét a híres Béldi családtól kapta, ma is ez a család kizárólagos birtokosa az utcának. Alig egy pár felszabadult jobbágy lakik benne, Brassó felé visz.

3. *Gász uttza*, hihetősön a községben ma is igen feles számmal lakó colonusoktól kapta nevit, kik szászkoknak neveztetnek. Előpataka felé visz.

4. *Gász eleje*, oláhul *Gura Gászuлуй*, nagyon atyafias a *Gura Szátulujjal*, falu szája, örökös láрма és zaj lévén itt. Egy igen nevezetes gyűlőhelye a fiatalágnak, terjedelmes térség, több utak öszveszakadásánál körülgyöngyözve mindenfelől ivőhelyekkel, korcsmákkal. Ez az árapataki piac. Itt szoktak régen s ma is némelykor az amúgy futólagos falu gyűlést tartani, more patrio, közből a bíró bírói pálcájára támaszkodva, a hallgatóktól körülfogva szokta a törvényt osztogatni és aztán a közel lévő korcsmán erősíteni. Most civilizálódunk e tekintetben, éppen ott a *Gász* előtt fogadván faluházát, ahová a közönség öszvegyűlhessen.

5. A *Hula*, egy kis sikátor utca egy vakpatak árokkal. [28v] Az oláhok templomba járó utcájok, neve eredete bizonytalan.

6. *Templom uttza*, a református magyarok templomába járó utcája, hasonló árokkal, mint a románoké. E tekintetben nincs mit irigyeljen a két ág egyház egymástól, mind a két utca rondaságok gyűlőhelye. Nevit a templomtól kapta, mint ahova vezet.

7. *Patakszer utca*, az úgynevezett *Vingyillia*. A patak folyása mellett egy csomó hitvány viskó a méltóságos Tamási udvarhoz forrasztva. Aki itt jár, az irlandi szegények vagy a londoni koldusok jutnak önkénytelenül eszébe, szemétdombokkal felhalmozott kerítetlen ajtóelőkkel, bundadarab, bocskorkák, rongyos cipők, likas kalap, hámlott csere kéreg, s más ezer meg ezer nemei rendetlenül szerteszéllyel szórva, mint szegénysége jelvények. Egyszeri látás eleget tesz.

8. *Stábalis*, hajdan katonai állomásul szolgáló lakatnya, mint a neve mutatja. Az öregek közül még némelyek emlékeznek reá, alig egy pár házzal.

B. A *mezők vagy szántók*.

1. *Nagymező*, nevit maga adta magának, mert egy terjedelmes szép mező. Itt a következő alnevek, illetőleg dülők fordulnak elő.

a. *Malom csere*, egy malom felett van, hajdon csere erdő volt, nevit innen kapta.

b. *Hegyen által*, egy magosacska hegyen húzódik keresztül, nevit innen vette.

c. *Horgas*, nevit a horgason menő egyes földdarabok adták.

d. *Hosszú*, nevit a szántóföldek hosszúsága adta.

e. *Mézes*, a mellette lefolyó hasonló nevű pataktól.

f. *Küpus kút*, egy kút volt ottan hajdonában küpübe, s onnan az elnevezés.

2. *Kis mező* határrész, sokkal kisebb a Nagy mezőnél, innen van a neve, szántókkal, dülők.

a. A *hám dülő*, neve eredete bizonytalan.

b. *Székelly út*, a Háromszékre vezető út közelében.

3. *Hét oldal* határrész, szántók nagyrészt. Itt előjövő dülők vagy alnevek:

a. *Határpatak*, nevit ezen dülő a Hidvég és Árapatak határa közt lefolyó pataktól kapta.

b. *Buksorum*, egy vízvezető árok, nevezetes bizonytalan.

c. *Fejhám*, szántók, neve eredete bizonytalan.

A *Hét oldal* határrész általában egy szép lankás oldal, nevét az itt gyengén emelkedett halmocskáktól kapták, termékeny hely. Itt van még a

d. *Gimétske* láb, neve eredete bizonytalan.

[29r] 4. *Rétre menő* határrész, szántók. Az itt lévő szántók бүтүйөккел a бүтүре менвэн, neve innen eredett.

5. *Kertek mege* határrész, szántók. A falusi egyes jószágok бүтүйөккел kertjére ругвэн, ezen határrész a jószágokat керитө kertektől kapta nevét. Igen termékeny térség, alosztály:

a. *Pataktő*, a falut végigfolyó patak *Olt* vizébe ömlésétől kapta a nevezést.

b. *Stabalis*, a faluban ezen névnek megfelelő helytől, minthogy éppen erre руг, kapta nevét.

c. *Kender lábra menő*, a minden évben kederrel bévetni szokott földektől kapta nevit.

6. *Kenderes láb*, minden évben változatlanul kendert vetnek belé, innen van elnevezése.

7. *Sinkó kert* határrész, szántók, néveredete bizonytalan. Dülők vagy alosztályai:

a. *Lorhámra jövő*, neve eredete nincs tudva.

b. *Gatya fenék*, megfelel nevének, mert pont olyan, mint a gagyában az eresztés, s éppen talál most a felvétellel, mert miután Árapatakán de jure minden trágyázás az udvaroké a mezőn, a múlt évben éppen Béldi úrnak trágyázván a csorda, mint a gatyafenék, csaknem egyedüli tulajdonosa, a csorda itt trágyázott. A múlt évben tehát az árapataki csorda a gatya fenéke trágyázott, rendkívüli uraság marha uraméknak gatyába trágyálni.

8. *Templommege* határrész, szántók, nevét a ref. templomtól vette, minek közelében van. Alnevek:

a. *Fásbértz alja*, neve hasonló nevű bérctől, mely felette van.

b. *Tóhér*, neve nics tudva, valami posványos tó ér van ott hihetőleg, innen van a neve.

C. Az erdőn előforduló helynevek:

1. *Retkes*, nevét az emberek feladása szerint onnan kapta, mert egy út visz azon keresztül Háromszékre, s hajdonába, tolvajos hely lévén, egy asszony ment itt keresztül, a tolvajok megölték pénzt gyanítván nála, de később hurokra kerülve azt vallották, hogy csak egy retket kaptak nála. Alnevei:

a. *Vizes retkes*, egy kis patak árokkal, hol patak foly. [29v] b. *Száraz retkes*, egy más árkos hely, hol nem foly patak.

c. *Fazakas*, erdő, névéredete bizonytalan.

d. *Fűztelek*, részint szántó, nagyrészt erdő, neve eredete nem tudatik.

2. *Székely út teteje*, Háromszéktől helységünket elválasztó nagy hegy, részint erdő, részint legelő, helyel-hellyel szántó. Alnevek:

a. *Varsa*, olyan forma hely, menedék löjtőjével körül hely kerítve, mint egy *varsa* – halfogókas.

b. *Ágazat*, többféle ágazó völgy nyílásaival, erdő.

c. *Krétsken*, részint szántó, részint erdő, neve eredete bizonytalan.

3. *Hokom határrész*, nagyrész erdő, kevés szántó, névéredete bizonytalan. Alnevek:

a. *Köves út*, nagy darab irtványos hely, lakhely is, van erdő is, nevét a hozzájuthatási út kövességétől kapta.

b. *Galambbúg*, egy nagy magoslat, nevit, amint mondják, onnan kapta, mert valami nagy cserfák voltak ottan, melyen galambok fészkeltek, most szántó.

4. *Farbük*, erdő és szántó, bükkfák végződése, s egy-szersmind a határ is itt végződik Háromszék felé.

5. *Gyés telek*, így is mondják, *Gyészter*, a legnagyobb erdő rész egy tagba. Neve származása nem tudatik. Alosztályok:

a. *Mézes* patakon aluli rész.

b. *Mézes* patakon felüli rész. Egy kőből lefolyó, Mézes nevű patakról. Neve is előfordul.

6. *Hemrek*, erdő rész, neve nem tudatik, honnan.

Az erdőkre nézve általában megjegyzendő, hogy 1819–1820-ban a birtokosság között fel lévén osztva, nagyobb része a tulajdonosoktól is kapott nevet. Pl. Falu erdeje, Ref. egyház erdeje, Béli Venzel, Geréb László, Tamási László stb. Továbbá, amely erdős helyek nem említettek, azok vagy mint puszták, [30r] vagy mint legelős, vagy mint bércek helyek ott fognak megemlíteni.

D. Rétek elnevezései:

Ennek két nagyobb elnevezése fordul elő, úgymint Alsó és Felső, természetesen az Olt folyam adván meg az irányt. Az Alsó a falul alul, a Felső felül esik.

1. *Alsó rét*, itt a következő nevek jönnek elő:

a. A *Határ*, neve természetesen van, mert éppen a határ szélén van.

b. *Határpatak*, ez is a két községet elválasztó határpatakról jön.

c. *Brok*, ennek eredetét nem tudjuk honnan deriváljuk, innen-e, hogy brok oláhul cibre értelme, vagy a német törés, szakadás, ez talán brükké, híd.

d. *Repej hám*, bizonytalan eredetű.

e. *Bora huntyen*, detto, szászos elnevezés.

f. *Derics Miklós szege*, régi birtokosáról.

g. *Dombi szege*, hasonló birtokosáról.

h. *Papszeg*, ref. papi birtok (canonica portio).

i. *Czigány halála*, mondják, hogy tán ott egy cigány halt meg.

k. *Fuvar*, neve eredete bizonytalan.

2. *Felső rét*, itt előforduló alsóbb elnevezések:

a. *Henderbölcs*, neve származása bizonytalan. Név-rokonságánál fogva, az árapataki község gondatlansága miatt, alig egy évtized alatt az Olt rakoncátlansága a szomszéd botfalvi szászokhoz fogja szakítani.

b. *Kurutz borok*, ennek is előfele ösmeretes, utolsó nem.

c. *Hajósoknál*, az Oltnál átszállító hajósoktól.

d. *Nagy szeg*, egy nagy Olt kanyarodástól.

e. *Kis szeg*, mert az előbbeninél jóval kisebb.

E. Legelők:

a. *Szenestőke*, hajdon erdős hely volt, most kopár.

b. *Nagy busnya*.

c. *Kis busnya*, bérc, inkább tán rusnya bérc.

d. *Lenke pusztája*.

e. *Sóstaj*.

f. *Kupta*.

[30v] F. Hegyek, alnevek:

a. *Nikili hegye*, neve az aljában lakó Nikili nevű lakostól.

b. *Kápolna hegye*, melynek tetején áll a Béli család sírboltja.

c. *Tamásy hegye*, a Tamási család kápolnájával.

d. *Templom hegye*, az ref. templomtól kapta nevit.

G. Bércek, alnevek:

a. *Fásbértz*, hajdon erdő, most szántó.

b. *Hársbértz*, erdő és szántók.

c. *Közbértz*, régen erdő, most szántó.

d. *Busnyabértz*, legelő.

e. *Téren bértz*, erdő.

f. *Mészpatakbértz*, erdős hely.

H. Árkok, alnevek:

a. *Egres árka*, erdős hely.

b. *Ördög árka*, detto, szántó.

c. *Krétsken árka*, detto, detto.

d. *Fásbértz árka*, szántók.

e. *Szegletlécek árka*, erdős hely.

f. *Székely út árka*.

g. *Nagy árok*, erdő.

h. *Köves út árka*.

i. *Rosz árok*, Hetében szántó.

k. *Kannakút árka*, erdő.

l. *Retkes árka*, erdő.

m. *Bük út árka*, erdő.

o. *Fodisánk árka*, erdő.

J. *Folyam*, nagy, maga az Olt, mely Árapatak határát délen körbefogja.

K. *Patakok*, éspedig:

1. *Mészpatak*.

2. *Retkespatak*.

3. *Falu pataka*.

4. *Határpatak*.

5. *Szén- vagy Széjpatak*, szélin van.

6. *Terenbértz patak*.

7. *Tögyér patak*.

8. *Hete patak*.

9. *Székely út pataka*.

10. *Borvíz pataka*.

11. *Köves út pataka*.

12. *Kretsen patak*.

13. *Mézes pataka*. Erről azt állítják, hogy egy gyermek megéhezvén nagyon, s valami száraz puliszkát kapván, megette, azután ivott ezen patakból, [31r] s azt állítá, annak a pataknak a vize mézes, mert neki az olyan jól esett, mintha mézes vizet ivott volna. Innen eredett a Mézes patak neve. Annyi igaz, hogy a nép azt tartja, ki a Mézes patak vizit megkóstolja, az Árapatakról nem kívánczik ellakni.

A fennebbiekből látható, hogy Árapatakát nem ok nélkül nevezik ároknak és pataknak, mert tizenkét külön nevű árok és tizenhárom külön nevű pataka van, csak amit én hevenyében lejegyzék.

L. *Határon lévő kútforrás nevek*:

a. *Küpus kút*, régen küpübe volt foglalva a forrásvíz a könnyebb meríthetés végett. Ma csak neve van meg, innen maradt fenn a hely elnevezése a Nagy mezőn.

b. *Katona kút*, egy igen kedves és szükséges forrás az ev. református egyház erdején, nyáron a csordának iható helyül szolgál. Nevét onnan kapta, mert régen katonai állomás lévén Árapatakon, valami szökevény katonák bújkáltak és tanyáztak azon a helyen.

c. *Tetves kút*, az erdőn az Ágazat határrészben, neve onnan van, mert valami kecskepásztorok ott tanyáztak, tetvekkel [a] környéket eltöltötték, s onnan mások is elkapták.

d. *Komán kútja*, a borvíz felé menő országút közelében egy völgyben, neve onnan van, mert a régi rengeteg erdőségben egy tolvajvezér, neve *Komán*, szokott ott enni és tanyázni.

e. *Szent Ilona kútja*, egy igen kedves és kellemes jó ízű forrás a Kismezőn. Ennek néveredetéről egy rege él a nép ajkán, mely a következő: „Élt Árapatak határán régen-régen egy vadleány, kit hívtak Szent Ilonának. Azzal a tulajdonsággal bírt, hogy a bekövetkező idő változását megérzette és hírül adta előtte, be jó volna, ha most is volna egy ilyen, mégpedig mikor szép időt jósolt, vigadott, táncolt, gyönyörűen énekelt örömeiben. Az emberek többször próbálták megfogni, de minden kísérlet hasztalan volt, mert bármily

vigyázva körülfigyelték, ő mindig csuda erejénél fogva, mintha csak testetlen valami lett volna, kisiklott az emberek kezei közül. Végre csellel ejtették törbe, ugyanis készítettek, mint a majomnak, egy csizmát, melynek egy feje és arról felemelkedett két szára volt. Ezt megszurkozták belől, a kúthoz vitték, ahol a szép Tündér Ilona szokott mulatozni. Előtte fel próbálták húzni úgy, hogy Ilona asszony lássa, azután ott hagyták a csizmát, [31v] s távolról lesték, mit fog tenni vele Ilona. Hát odament, nézegette, a majom módjára felpróbálta, és amikor a kíváncsi emberek nekirohantak, hogy megcsípjék, szegény nem tudott többé elszaladni, és így törbe esett”. Szeretné ugye tudni kedves olvasó, mi lett azután Ilonával. Itt a vége, csak eddig tart a rege. Közelmúltba ez a kútforrás csatornákon a föld alatt bé volt vezetve a gróf Nemes János udvarába, ahol egy igen szép szökökútnak szolgált vízü. A föld alatti csatornák egyes darabjai ma is láthatók. Most immár a földomlások, martleszakadások miatt odavinni lehetetlenné vált.

M. *Vápák, gödrök*:

Dénes Mihály vápája, Jó Mihály György vápája, Jó Simonné gödre, mind legelők. Neveiket kapták a hasonló nevű árapataki lakosoktól. Szép elnevezések, nemde?

N. *Tavak, nádasok*:

Szászok tója, feljebb volt róla szó.

Falu tója, közönséges helyek, általában a tavak inkább jelenlegi birtokosaik nevit viselik. *Béldi tó*, *Tamáty tója*, *Jó Mihály György tója* stb. Nevezete az, hogy szotyorkötésre igen alkalmas nádat szolgáltatnak, s ad libitum akármely világrészből idevetődött ember szabadon vághatja, legfellebb a falusbírónak van egy kis privatus proventusza érte.

Stakatur nádja, mely az építkezéshez megkívántató kellék, s itt körül a legjobb és legnagyobb mennyiségben nálunk kapható.

O. *Irtoványok*:

a. *Geréb irtoványa*,

b. *Turini irtoványa* stb., melyek hasonlólag jelenlegi birtokosaik nevit hordozzák, bizonyosságul annak, hogy nemrég irtódtak, mert még az irtók utódai is használják jelenleg.

Általában megjegyzendő az irtoványoknál, hogy Árapatak határainak legnagyobb része irtovány, s ott, hol ezelőtt csak száz évvel, mit mondok, alig ötven évvel vad rengeteg erdőség volt, ott most hullámozó zöld vetések s más szorgalmi productumok gyönyörködtesik a szemlélőt. És végre

P. *Praediumok*:

a. *Lenkert*, egy terjedelmes határrész egy magos fennsíkon, házakkal, majorokkal ellátva. Nevét hogy honnan vette, nem tudhatni, lehet, hogy eleinte a felesleges lenterméstől, [32r] amire a jelenlegi lakosság nemigen emlékszik.

b. *Hete*, egy más praedium, hasonlólag erdőséggel vegyes terjedelmes szántóhely, több lakházak és lakosok csoportosulásával, különösen a seprűkötő és kaláncsináló cigányok végetlen mennyiségű burdó hurubájával, kik seprűkötés kereskedésekkel nyírerődöt kipusztítani képesek a birtokosság nagy kárával. Ezek látják el az egész Barca vidéket seprűvel. Neve gyaníthatólag onnan származott, mert eleinte hét ház lehetett ott, most kétannyinál is jóval több van.

c. *Borvíz Előpatak*, ez is árapataki praedium volt, de már ma különálló bírósággal bír. 1819–1820 körül alig volt egy úgynevezett verescerepes ház, ma már minden tekintetben túlszárnyalta szülőanyját, Árapatakát, sőt ami több, háládatlan is irányában, mert amidőn az édesanya ma is fáradozik az ő ékítésén, útjai jó karban tartásán, s evégre minden évben többezerre menő ingyen napszámot s más anyagot ad, ő ezért egy korty vagy legfennebb egy has borvizet ad ingyen. Már egy fertálynál ha többre van szükségünk, azt úgy fizetteti velünk, mint a bukaresti boérnal, aki soha egy para praestatitot se tesz a közlekedés jó karban tartására. Hja! Nemcsak az emberek között vagynak háládatlan fiak és leányok, hanem még a praediumok közt is. Ilyen háládatlan *filiája* Erősd is Árapataknak. Hogy miért? Megmondására nem jött még el az idő.

Előpatak nevit kétségtelenül a patak eleitől, vagyis jobban mondva eredetitől kapta, mert onnan foly le hozzánk, falvánkot átfolyó pataktól. Ha meg nem sérteném vagy a más gabonájába nem aratnék, feljegyeznék onnan is egynéhány helynevet, mint pl.

1. *Sipos*, nagyobb részét szántó és erdő, s hellyel-hellyel kaszáló, néveredetit bizonyosan nem tudom.

2. *Sükért*, hasonlólag, mint a fennebbi.

3. *Farbükk*, fennebb már előfordult.

4. *Hársbértz*, ez is említve volt. Továbbá

Borvízforrás kutai, melyek használat alatt vagynak. Van öt borvízforrás, úgymint a patakfolyást véve fel, mely közvetlenül mellette foly mindeniknek:

Első. Legfelül a patak jobb partján, mit hideg fürdőnek használnak, neve *Lobogó*.

Második. A *Fő kút*, mit a vendégek ivásra használnak, a patak bal partján, minek világra kiható jótékonyasága teretura kétfelől elterjedt. Hogy mit tartalmaz ezen forrásvizek, ezer meg ezer orvos írva hagyta hátra, egyévi arendája, [32v] hogy miért, bizonyosan nem tudni, 1-2 ezer forint között, de még sincs 40 ezer, mint a borszékinék, azonban minden évben növelik, a számok pedig végtelenre nyúlnak.

3. *Béldikút*, mit nemigen használnak, a méltóságos Béldi Albert úr udvarán, ez a patak bal partja.

4. Egy más alább, ugyancsak a patak bal partján, mely a Fő kút segítője, amennyiben mikor a Főkút vize kifogy, ezzel szokták az ásók a kiszabott mennyiséget

pótolni, jóságára nézve kevéssel jár alább amannál.

5. A *Melegfürdő borvíz* a gróf Nemes Ábrahám udvarán kényelmes fürdőkádakkal és szolgálattal ellátva.

Orvos Otrobán Nándor brassai ily című könyvecskéiben, *Látogatás Erdély némely délkeleti fürdőhelyein*, Kolozsvárt³³ 1864, így ír Előpatakáról a többek között: „Előpataknak öt ásványvízforrása van, melyek közül az öskút, újkút és az Anna-kút ivásra szolgálnak, egyik hideg, lobogófürdőül használtatik, egy pedig a melegfürdőt látja el. Az öskút magos, sugár, öntött vasoszlopokon nyugvó, nemzetiszínre festett, vaspléh födélzet alatt, csinos rostélyzattal van körülfogva, stb.” Továbbá, Előpatak ismertetésére ezt írja: „Erre nézve nagyon sokat köszönhet Előpatak volt császári-királyi brassói kerületi főorvos dr. Meyr Ignátnak, ki egy francia nyelven írt monográfiában (címe: *Traité des eaux minerales d' Előpatak en Transylvanie par le dr. Ignate Meyr*. Vienna, 1862) a külföldi, különösen pedig a Duna fejedelemségi közönséggel igyekezett megösmertetni e fürdőt, s ezen kívül magyarul és románul írt útmutatást a vizek célszerű használatáról ily címen: *Útmutatás az előpataki ásványvizek célszerű és eredménydús használatát illetőleg*. Írta dr. Meyr Ignácz, Brassó”.

Végehez értem a kitűzött célnak, még csak egy pár szót béfejező megjegyzésül:

Árapatak és vidéke Istennek minden adományával és áldásával el van halmozva, üde, szelíd, kedves, egészséges, éltető levegője. Kristálytisza, tápláló, mézédés és gyógyító, világra kiterjedt hírű borvízforrású vize, termékeny mezeje, fadús gazdag erdei, kaszálói termékenyek. Közel város, jó utak, úgyhogy bátran elmondhatjuk, Istennek minden áldása áradott alattunk, felettünk és körülöttünk, s ha szabad kicsinyben nagy hasonlaltal élni: Előpatak Brassóval viszonyítva az, ami Bécs és *Schönbrunn* császári mulatóhely, sőt annál is több, mert itt Isten a szépséget még jótékonyasággal is párosította. Itt a szép, jó és hasznos vegyítve van isteni kéz által. Kit nem ragadnának el egy júliusi vagy augusztusi vasárnap [33r] a több százakra menő különbféle hintóknak, kocsiknak tarka fogatú robogási, azok az ezer meg ezer színű, különböző nyelvű, öltözetű, idegen vidéki népek rajongó sokasága, az életelevenség, nyüzsgés, mozgás mindenfelől, mit az emberi furkativus ész ki tud gondolni, szemet kápráztató, szívet megragadó tarka csecsebecsék, s igen sokszor vakító álfény, miután az emberek oly mohón kapkodnak, mint gyermek a szappanbuborékon.

És ki ne képzelné vissza magát az idilis ártatlan patriárkális, hogy ne mondjam pásztori korra, ha *Árapatakról* elindulva megy a borvíz felé, szemlélvén kétfelől az egyszerű s mégis oly boldog kunyhókat, hol a család minden édes övével összecsoportosulva él. Hol hajdon vad rengeteg volt, csak egy századdal

³³ A kiadvány Brassóban jelent meg.

ezelőtt, most tagosított mívelt birtokok. Ugyanazon egy román családnak egy csoportba lehet szemlélni erdeit, mezeit, kaszálóját, legelőit, marháit, apró majorságait, minden gyermekeit, szóval édes övéit, még temetkező helyeit is. Ezek látása önként juttatja eszünkbe a költő ezen magos szavait:

„Nem mint Helvétia hótakart tetői,
Nem nyúlnak oly magasra bérczeid,
S tán szebbek a Provence daltelt mezői,
Mint zöld kalászt hullámzó téreid,
Virág mit ér, mit ér a bércz nekem?
Hazát kíván, hazáért ver szivem.”

(Bárá Eötvös³⁴)

Oh de az emberek szeretetlenek, egymás gyűlölők, templomkerülők, évek számával jelölik a templomba nem lét idejét. De hová ragadtál lelkem... mindezeknek itt nincs helye... pedig amit kötelességemből kifolyólag el kellene mondani, annak száma legio.

Jól tudom, többre terjedtem, mint ami előmbé volt tűzve, de egy ügyes rendező majd annak idejében kihányja onnan, ami nem odavaló. Azt hiszem, itt is alkalmazható az a mondás: *opus super erogatum non nocet*.

Írtam Árapatakán, május 23-án, 1865.

Csulak Zsigmond árapataki
ev. református pap mp.

ÁRKOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[17r] Helynevek *Árkos* községből Háromszék megyéből.

I. *Árkos* község fekszik Háromszék Sepsí nevű fiókszékeében, a nyugoti hegyalji faluk csoportjában, a *Vadás* nevű nagy erdőség tövében. Szomszédai északról Sepsí Kőrispatak, nyugotról a *Vadás* erdőség hegylánc orma, délről Sepsí Szentgyörgy, keletről az Olt folyó. *Árkos* nevet azért viseli, mert a közöttte végig folyó erdei nagy patak által ősidők óta mosásokkal képzett, 5 öl mély s körülbelől 100 öl széles teresült árokfenék vele merőbe bé van építve, telepítve mintegy 1000 öl hosszúságba; lévén ezenkívül egy más falurész ága is, melynek neve *Geje* a mellette lefolyó *Gejepatakáról*, mely a falu alsó részében a fő *Árkos patak*kal egyesül.

II. *Árkos* falunak ezen nevezése áll az 1242-ki nagy tatárpusztítás óta. Régebbiről néphagyomány szerint három részletes nevei említettek, mint annyi falvak, úgymint nyugotról az erdő tövében *Árkos*, alább keletre mintegy 1600 öllel *Pinczehely*, megint alább keletre, az Olt folyón túl ennek keleti partján *Bedeháza*. Ezen három falvak helyei ma csak hasonló neveket viselő szántó határrészek, s a két felső kö-

zött, úgymint *Árkos* és *Pinczehely* közötti 1000 öl hosszú hely között a három faluból összevont nagy falu, mintegy 1860 népességű, az erdő alatti felhagyott legfelsőbb kis falunak, *Árkosnak* nevét vette fel, és ma is viseli. Az említett régi három faluknak ma semmi nyoma, csupán *Pinczehely* határrész felett ismerhető fel a közre használtatott régi templomhely földszintes nyoma, az erről neveztetett *Szentegyház* nevű határrészben, mely ma papi kaszáló.

[17v] *Pinczehelybe* azonban semmi hajdani pincégödrök nyoma se tűnik fel, a szántások azokat máig földszintesen kiegyenlítvén.

Jegyzés: *Árkos* jelenlegi faluhoz, ugyanazon házi szám sorba tartozik a régi *Árkos* nevű, szántóvá vált határrészen felül nyugotra – nem az erdő tövében már, hanem annál feljebb nyugotra, az erdővölgy torkolatában – a *Völgy* nevű épületcsoportozat, mely csak pár évtized előtt vette kezdetét egy malom építésével, s ma hét muntlisztet készítő malmokból áll.

III. *Árkos* áll négy fő részből, úgymint:

1. *Felszeg*, mely egyenesen felnyúlik nyugotra az erdő felé.

2. *Középtíz* (Középszer), a derékbani falurész.

3. *Alszeg*, alsó falurész.

4. *Geje*, melyet *Alszeg* északi párhuzamos ágának is lehetne tekinteni, a *Gejepataka* hosszában, mely *Geje* rész a *Középtíz* derekától kezdvén az elágazást, a falunak Y alakot ad.

Jegyzés: Illetőleg ötödik falurésznek lehetne tekinteni és nevezni ma már a völgybéli muntlisztes malmok csoportozatát, s méltán is, mert ez egyedül gyáripárlag több értékű gabonával foglalkozik, mint az egész *Árkos* falu amennyit természet; képes ugyanis az ottani hét malom évenként felgyártani 20 000 köböl tiszta búzát, s molnárai vagyongyarapodása szemmel látható.

IV. A mindjárt említett négy falurészekben a következő utcák vannak:

1. *Biró Sándor utcája*. Úgy látszik, ezen utca sohase viselt állandó nevet, hanem csak valamely lakójáról neveztetett. *Biró Sándor*, kiről ma neveztetik, annak bejárásí nyílása szegletén lakik. Ugyanott lakott atyja, *Biró Sámuel*, s addig *Biró Sámuel utcájának* neveztetett.

2. *Csigolyáknál*. Ez egy nemrégí cigánytelep, az *Árkospatak* melletti csigolyabokrok között.

[18r] 3. *Gecze utca*. Jórészt valamely hajdankori *Gecse* ott lakóról vehette nevezetét, a hajdankori írások nyomán, mikor is a *cs-t cz-vel* íratott.

4. *Vár utca*. A mai unitárium templom a fejedelmek korára mutató várfallal van körítve, négy szegletbástyákkal. Az evvel szembe délre benyúló utca *Vár* utcának hívatik, a benyúlás körüli része pedig a *Középtíz*-nek így neveztetik: *Vár alatt*.

³⁴ Eötvös József: *Bucsi* [1836].

5. *Magyaros utca*.
6. *Kicsi templom utca*. A benne levő ev. ref. templomról.
7. *Dióhegyi utca*, vagyis *Körispatakra járó utca*.
8. *Tegzőék utcája*.
9. *Kölnéék utcája*.
10. *Barabás Ferenc utcája*.
11. *Göncz Mózes utcája*.
12. *Barabás Benedek utcája*.
13. *Ütő utca*.
14. *Székel István utcája*.
15. *Töt Mihály utcája*.

Mindezek, mint az 1. szám alatti, ma élő családokról vagy egyénekről, családtagokról vannak elnevezve.

16. *Vízkeret*. Ez a *Geje* falurész északi során levő telkek határra kirúgó kaszáló kerteinek azon falurész hosszabani csoportösszege, melyeket hosszan derékba metsz a *Gejepataka*.

17. *Kövecs*. A falu derekábani kopár patak melléki cigánytelep.

18. *Patakmelléke*. Csaknem egész Középtíz hosszában a fő utcán belől délről a főpatak melletti sor.

19. *Patakmellékéhez bójáró utca*.

20. *Tímárok utcája*. Lakik benne három tímár mester.

21. *Udvari utca*. Mondják Malom utcának is a benne levő udvari malomért.

V. Határrészek nevei:

Almás (Verőfény oldalban van), hihetőleg az egykor ott tenyészett vadalmafákról.

Apamezeje, van *Kicsid apa* [18v] mezeje is.

Árkos, árokfenekes terességéről.

Bakasor, értelme nincs tudva.

Bikabőr, ezt a nép így mondja, de hihetőleg, mint falumelletti részt, valaha haszonbérbe a falutól olyanok használták, kiknek ezen közhelye *bikabérül* engedtetett használatra, kik vagy ezért saját bikájokat közhaszonra bocsátották, vagy a falu bikáját élelmezték, teletették.

Csaút átal, jelenthet *cseh utat* is a csehek járása korából, vagy pedig a *csal* ökörhajtási szó (*csa* az úton keresztül!) – *Csaútátalbeli*, mert a szántókon derékba meggyen egy mezei út, s a szántásnak minden fordulatával az ökör ezt átlépi).

Csente, e szóban értelmet nem látunk, de igen eredeti magyar hangzást.

Cseregyakra, ma is azon határrészben vannak sűrű cserebokros, irtatlan osztály hasábok.

Csipán árka, *Csipán* eleje, vízhangyasos ér, kaszáló vagy annak szomszédsága.

Csonkaavas, oldalos erdőszéli szegletirtás.

Deák keresztje, *Dióhegy*. Egyik nevezetnek sem tudatik eredete.

Émáj, csúfondárosan neveztetik *ehezett májnak* is, mint agyagos, vizes, csalfáson termő határrész; trágyahaszon is hamar kivásik belőle.

Farkasverem, *Fejérföldes árok*, *Ferencz árka*.

Folyom, vízfolytával párhuzamoson mennek ott hosszára a szántórészek.

Geje mezeje, *Geje* falurész melletti határrész. *Gerébhegy*.

Háromavas, *Hegyalja*, *Hidegárok*, *Hidegkút*, *Hosszú*, *Hegyfark*.

Kárbahágó, oldalos hely, honnan a trágyaszír könnyen lemosul, és egy szeglet hegyvég utas mélyedése, hol a határkárosítót felfedezni nem könnyű.

Kerektő, ma kiszáradt hajdani tófenék.

Keresztút felett.

Korgatag, esőtől könnyen csermlő kopár erdőalji hely, hol ilyenkor a víz a talpunc alatt korog, vartyog.

Kovácsmál, *Köhányásnál*, *Kőhidnál*.

Kökenyes ódal, ma is meződjében vannak kökénybokrok.

Köleskert, régi kölestermesztési külön hely lehetett.

Középdomb, *Középláb*.

Lapijas, laput termő hely.

Malom felett, *Mezőhát*, *Móricz*, *Móricznyíre*.

Nagy avas, *Nyíres orr*.

Nyírszeg, tán gyapjúnyírás helye a hegyszegletnél.

Orotás, a székelyek az irtást orotásnak nevezik.

Oroszfalu, értelme nem tudatik.

Pap ösvenye, itt járt át a pap hajdan leánymegyébe templomozni.

Pataktő.

Pinczehely, a nagy tatárjáráskor elpusztult falu helye.

Rét, *Rétszék*. *Rövidláb*, rövidre mért szántórészek csoportja.

[19r] *Sás*. *Szárazpatak*, csak esőkor foly vize.

Szentegyház, régi templomhely környéke.

Szilváknál, *Udvari kert felett*.

Vásártető, régi, ma ismeretlen nevezet.

Veres gödör felett, veres agyagú, omlásos mart feletti határrész.

Zöld ágánál, *Zsiga pusztája*.

VI. Erdőhelynevek:

Afonyás ponk, *Agyagas*, *Árnyékpatak*, északos mély gödörben.

Bedő avassa, *Bonyha*, *Borvíz árka feje*.

Csereelő, *Csomósbércz*, *Csukjon*.

Deresnye, deret hamar kimutató kopaszos erdőhomlok.

Deszkásbércz, bikkdeszka készítésre alkalmas erdő.

Égettbércz, *Égett puszta*, *Égevesze*. E három ugyanazon jelentésű, csakhogy az *Égevesze* elnevezés régebb nyelvhasználatkori esetre mutat; értelme mindenkinek csak erdőégés.

Fiatal avas. *Finkhely* (vagy *Finghegy*? – a kimondás hangjából nem lehet elutasodni).

Gesztena, az elnevezés oka homályos, az itteni hűvös égalj a gesztenyét nem termi, hancsa történetből vadgesztenyefa keletkezhett azon helyen valaha.

Görgő, nagy erdőmagoslat, melynek falombjait a távolról érkező időváltozás szele rázván, éjjeli csendben mintegy felgördülni hallszik, esőt jósolva bokros sugósával.

Gyérbércz.

Hágó körtvélye. Hatforintos, hat forint tilalmú szálás csere.

Hosszúbércz, Hágómező, Incze fű.

Jádzómező, erdei tisztás, marhapásztorlók jádzóhelye.

Katonnya, nem tudatik, mit jelent.

Kerekhegy, Két patak köze.

Kevergető, hegyoldali öblösség, hol a szélfúvás megkevereg.

Kicsi mező, Kigyóskő, Kisárnyék.

Köhös, rengeteg erdő oldal, mely más hasonlóval szembe állván, arról erre a legkisebb köhintés is áthallszik, s a megtört robajhangok, fejszevágások mintegy köhögési kettőzött, csukrozott hangot adnak, többnyire visszhangos ütődéssel.

Kökútavassa, Köszál, Kövesponk.

Középhegy, két mély völgy összejövételénél álló erdős előmagoslat.

Kurtabércz, Kútfej.

Langos, Laposbércz, Lika, Likabércz. Ezek közül *Lika* egy magos ponkosság alatti setétes, öblös, kerek völgy.

[19v] *Macskavár, földhányás és várarkolás nyoma látszik.*

Magyarós határ, Meszes. Mészpest, mészégetési katlanhely.

Nádastó, Nagyvágás.

Oltárkő, e nevezet még a keresztény vallás béhozatalkor a magyar földre vehette eredetét. A hely egy erdőszerű hely, hová a keresztény vallás elől kívántak menekülni a helység lakói az ázsiai ősi pogány isteni tisztelet titokban gyakorolhatására, félve az emiatti halálbüntetéstől. Azon helyen nincs ugyan ma semmi észrevehető kitűnő kő, de az elnevezés fennmaradása igazolja, hogy ott titkos oltárul emelt kőnek kellett egykor létezni. *Pisztrangos, Rakottásbércz.*

Szakadát, Sikóhegy, Sós Mihályné árnyéka (árnyék, az erdőkön az ily helynév északosságot, sűrű homályos helyet jelent).

Szép bércz.

Török csicsaj, nem tudatik, mit jelent.

Ülőfészek, csendes kis erdőség.

Vadas, ez a földíratban is kiemelt híres vadjáró magos bérc, melyet mindennemű vadak örömet látogatnak; ha valamerről őz vagy medve vetődik errefelé, itt annak tanyázni vagy legalább megfordulni magát, szokás. Ha az őz ide háromlott, innen éven át se távozik, a nagy táblákban, nagy mennyiségben télbe is virító szederlevelek kedvéért, melyekkel táplálkozni különösen szeret.

Vadfold.

Vágott, erdőtől megirtott tisztás, legelő vagy kaszáló hely.

Vágott avas, irtott kopárság.

Várhegy, látszik ott a régi várarkolás nyoma.

Völgy. Zaláni hely, nem tudatik, mit jelent.

VII. *Utak nevei:*

Árnyék út.

Dióhegyi út, felmenő.

Égevesze út.

Émáji út.

Füves út.

Gödrös út.

Hágómező útja.

Katonnya út.

Kálnoki út.

Kertek feletti határút.

Középhegy útja.

Közepső út.

Köz útja (határszerű út az erdei határhalmok hosszában).

[20r] *Körispatakra menő út.*

Mezőháti út.

Nagyavas útja.

Nagy út (Csíkba menő országút).

Oldal út (Várhegy alatt).

Rét útja.

Szárazpataki út.

Szász út.

Szélső út.

Szentgyörgyi út.

Szentgyörgyi ösveny.

VIII. *Kutak, források nevei:*

Belső agyagas kútja.

Csipán kútja.

Déllő kút.

Falkabikk kútja.

Felszegi csorgó.

Gejei csorgó.

Geszténa kútja.

Görgökert csorgója.

Hidegkút.

Kertkút.

Kétpatak köze kútja.

Kicsi kút.

Kurtabércz kútja.

Kútfej kútja.

Külső agyagas kútja.

Langos kútja.

Magyarós kosár kútja.

Máténé kútja.

Szakadát kútja.

Szép bércz kútja.

Vadas csorgója.

Vadas kútja.

Veres István kútja.

Jegyzés: van az *Égevesze* erdőrészben egy seppedékes *sós forrás*, melynek sóssága leggyengébb mértékű.

IX. Különösön: Borvízforrások nevei.

1. *Völgybeli borvíz*, kúttá alakítva, használat alatt, minthogy a helységhez legközelebb esik.

2. *Árnyékpataki borvízforrás*, alsó.

3. *Árnyékpataki borvízforrás*, felső.

4. *Égeveszi borvízforrás*, jó erejű, szűk vizű.

5. *Kicsi borvíz*.

6. *Görgő árnyékabeli borvíz*.

Árkoson, 1864. szeptember 16-án, a községi előjáróság felhívása nyomán összeállította

Kiss Mihály, helység lelkésze m. k.

BARÁTOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[21r] Helynevek *Barátos* községből, Háromszék Orbai székében.

1. pontra: Háromszék, Orbaiszék.

Másodikra: A községnek csupán egy neve él, s bír helybeli elterjedéssel, s ismeretes országszerte: *Barátos*.

Harmadikra. Hogy volt-e hajdan a községnek más elnevezése, nem tudatik, élők emlékezete szerint mostani nevét viselte községünk mindig.

4. Ha az alább megírt vélemény a község nevének le származtatására nézve megáll, s történeti hitelessége meg nem döntethetik, úgy hisszük, biztosan állíthatni, hogy községünk ezen néven II. Endre korában, körülbelül 1211. évben már említettik.

5. Népesedésére nézve semmi hiteles adat nem lévén birtokunkban, székely népünk eredetének meghatározására nézve a különböző történetírók meghasonlott véleményének egybevetése után megállapítandó.

6. Községünk néveredetéről semmi írott vagy nyomtatott emlékeink nem léteznek, csupán a történet halvány fénye s a századok során lenyúlt szájhagyomány lehetnek kalauzunk az ismeretlen ösvényen. *Barátos*, mint nevéből önként következtetni, e szótól veszi eredetét: *barát*; s utánvetve az *-os* ragot lesz barátos vagy barátok által lakott hely. Hogy mikor lakhattak itt barátok, arra nézve a történet adhat némi felvilágosítást. Erdély keleti határa, a Székelyföld és Barcaság igen sokat háborgattatván Oláh- és Moldvahon akkori lakói, a kunok és besenyők által, II. Endre magyar király, hogy megakadályozza a szomszéd Kumánia dúlásait, a német lovagrend egy részét – kik, nem kedvezvén fegyvereknek a szerencse a Szentföldön, visszatértek Európába – megtelepítette a Barcaságon. Ezeknek hatalma napról napra növekedett, több [21v] várakat építettek, s hihetősen

ez idő tájt telepedtek *Barátos* környékére is, melynek határán némi rom egy-egy helyt most is látható, melyet hol a német lovagok vagy a nép nyelvén szólva barátok által épített várak fekhettek.

7. pontra nézve. A község határában előforduló nevek nemigen bírnak nevezetességgel. Van egy *Rakotyás* nevezetű hely, mely a papolci határral függ össze, s a nagyrészen kipusztult, csak egy-egy fennmaradt bokorban mutatkozó rakottafáról vette nevezetét. *Gémes* nevezetű kaszáló gém szótól származtatható.

Barátos, 1864. október 1.

Vékás Lajos református pap

Finta Mózes bíró

Bogdán Ferencz jegyző m. k.

Veres Sámuel esküdt

Bentze Mózes esküdt

Péter Lajos

BARDOC

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

[65r] Bardocz helység leirata.

Bardocz jelenben egy közönség, mely nevét vette nyelvhagyomány szerént onnan, hogy régebben Bardocz kiterjedésén, amikor az egész fekvés pusztá lévén, párducvadászat alkalmával több párducot lőttek meg, minek lakomára néhány úgynevezett sátor fel is üttetett, így tovább Párduchból Bárduc s később Bardocz.

Népesítettett az Olosztelekre bészármazott orosz ajkú népből, a Kolumbányok, s később a tatárjáráskor Dobó falu elpusztításával, a Gáspár családból.

Továbbá Bardocz községe fekszik a Kormos folyója keleti partján, mely folyó az úgynevezett vargyasi Langos folyóval egyesül az oroszteleki, vargyasi és felsőrákosi határok között, s onnan tovább egyesülvén Ágostonfalvánál kifoly az Oltba.

Nevezetes Bardocz községe arról is, hogy ezen helyen régebb időktől fogva királybírói állomás volt, s Bardoczszékből a tanácskozás, törvénykezés székhelye itten tartatott, s ma is bardocszéki királybírói állomás létezik, s eszerint Bardoczról vette eredetét azon nevezet, hogy Bardocz fiúszék.

Továbbá Bardocz község kiterjedésén lévő határrészek elnevezései, úgymint

Nagy hosszú, ez régebben egy gyönyörű csere szálas erdő volt, mely helyről máig is Bardocz helységben épületek láthatók 10-12 öles hosszúságú fákból építve, s így kiirtás után szántóföldekké válva kapta azon nevezetét: Nagy hosszú.

Fül orotvány, kezdetben ottan emberek orottak, s mivel Erdővidéke havasához legfellebb fekvő hely, onnan füleltek az emberek az alföldiektől.

Innen nem messze Kődorma csereerdő, hova a tatárjáráskor a népek menekülésekre nagy kődombokot hordottak, innen neveztetik Kődorma, vagyis kődombnak.

[65v] Innen keletre az úgynevezett Szállos és Szakmos erdő.

Szállosba a tatárjáráskor több menekülni akarók megszálltak, ez máig is azért neveztetik Szállosnak, Szakmos pedig máig is sok szakos almafáiról neveztetik Szakmosnak.

Berecz oldala vagy Berecz kovája, ez egy napkeletnek álló kovás oldal, mely lassanként bésuvadoz az úgynevezett Egres patakába, melyből a patak folyama az egész vidéket tűzadó kövekkel elárasza.

Ezen patakba befoly keletről egy úgynevezett Galambos pataka, hol valamint régebben, úgy most is vadgalambok összecsoportozása mutatkozik.

Alább Bőjte és Ravaszlik, mely utolsóról nevezetes annyi, hogy a tatárjáráskor a népek menekülni oda vonultak, minek jele a ma is fennálló, palakőbe béasott lyuk szemlélhető.

Boczkerek, egy Bocz Ilona nevű magtalan nőszemély lévén, ki lakott Bardocz helységben a ma is úgynevezett Bocz vagy Bot utcában, s ezen utca ma is neveztetik Boc vagy Bot utcának.

Aszaló pataka, ezen pataknak kétfelől szörnyű nagy martja s különösen a helység keleti felén a martja alatt több szilvaaszaló lyukak tanáztatnak, s azért innen vette nevét.

Torpás, ez a faluhoz legközelebbi határrész, hol számos vermeteket lehet ma is tanálni, melyeket a tatárjárás alkalmával ásott a nép, mégpedig oly alakba, hogy a veremnek felső része oly keskeny körű, melyen csak egy ember férhet bé, alatt pedig 5-6 öl terjedelmű, melybe a nép vagyonát belérejtette, s midőn menekült az ellenségtől, vagyonát kivette, s tort tartottak ottan a megszabadulás emlékére, innen örökölte nevét, Torlás vagy Torpás.

Szárazpatak, ez a patak a legnyiránkabb időkben is száraz, annyival is inkább, mivel semmi vízállása nincsen, ezért neveztetik Szárazpataknak.

[66r] Orotás, hajdon csereerdő volt, később kiorottatott, és ma szántóföldnek használtatik, s innen vette eredetét, hogy orotás. Emellett vagyon egy patak, az úgynevezett Orotvány pataka, mely patak említett határrész keleti oldala bő forrású kútjából veszi eredetét.

Nádos tere, ezen határrész arról nevezetes, mivel a szántóföldeken mindig vadnád uralkodik máig is. Utoljára Árokköze, ezen határrész fekszik a Kormos folyója és Valál pataka közt, s miután két árok veszik közül, arról neveztetik.

Bardoc, 1864. október 15-én.

Gáspár Josef bíró m. p.

Rona Lajos jegyző m. t. k.

Máté Péter esküdt
Hadnagy József esküdt

BARÓT

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18..)

[22r] Baroth Sepsi Szent Györgyi főkirálybírótság és nemes miklósvárszéki alkirálybírótság alatt áll közgazgatásilag.

Veszi nevezettyét – *bár ott telepedjünk meg!* – bujkálván az üldözők elől, ez volt az első telepítvénye négyszáz évvel ezelőtt Barothnak, Kantsé nevezetű helyen, egy nagy hegy sarkába, és azon hely ma is Kis Barothnak hívatik, ahol az régi épületek meszes köves romjai ma is láthatók, és mint régi templomhelyet ösmerünk. Mert Baroth Erdővidék központján fekszik, mint vásáros kereskedő hely, melyet ma egy 20 évvel ezelőtt béutazott vándor csudálkozással nézne, „ha verve is, de megtörve nem”, az élénken nyüzsgő Attila-utódokat, a hírneves nemes büszke székelj sarjadékat, így szalmakunyhók helyett magosra épült emeletes kőházakat, ezek között egy díszesen emelkedett más szép házat, melyet mi még mint falusiak szépségiért Váras háznak hívunk. És áll Baroth mint leendő mezőváros, ez közel fekszik Várük patakához, mely patakot a monda szerint minden hét évbe magyarhoni testvéreink éjszakának idején megkerestek, honnan aranyfolyásokkal terhelve, gazdagon tértek vissza.

Barotot körül övedzi északon Olasztelep, északkeleten Bibartzfalva, keleten Bodos és Száraz Ajta, délen Barotnak cserés és tölgyfás hegyes erdeje, úgy falu Köpetz, nyugotpon Ágoston falva oláh falu és Felső Rákos. Barothnak kaszálóit oldalba mossa a nagy [22v] Olt vize, mely ha tavasszal önt ki árkából, termékennyé és kövérré teszi kaszálóinkot, de mind az idén is két ízbe öntött ki az kaszálás idején, midőn mindent leiszapolt és haszonvehetetlenné tett. Határunk más oldalán lefoly a Kormos vize, mely a legjobbféle halakkal, a legnagyobb számba és mennyiségbe bővölködik, ennek partján csendes nyári estvéken százával lehet a halak után leszködő halászokkal találkozni. Ezen két nagy folyó összetalálkozik Baroth határa szélén, majdnem a Solyom nevű nagy magosságú kősziklánál, hol századokkal ezelőtt a sólyomvadászat az erdélyi vajdák részire gyakoroltatott; hová erőltetésből vagy kényszerítés útján az madarak elfogása végett felmáztak, és egy vigyázatlan lépés által az Oltba nyerték sírjokot.

Baroth vize nevezet alatt vagyon még egy nagy folyó, mely a községet kettévágja. Itt áll Baroth mind rendíthetetlen hitű catholicus falu 2000 lelket jóval felülhaladó számmal, a reformátusok és görög egyesültek templomával, és azoknak kevés számú hallgató ser-

gével, kik alig 50 évvel ezelőtt kezdtek Barothon megtelepedni. Baroth a catholicus hitben megmaradhatását a hagyomány szerint Baróti Katának, ki buzgó hitű és nagy asszony lévén, köszönheti, mert ő a magas kőfalakkal körbezett templom kerítéséből jó példával és elszántsággal mint vezér rohant előre nyárssal meghódítandó a vallás üldözöit, mi úgy is lett, és Baroth ma catholicus falu, és úgy áll egyedül, mint sziget tenger között, a maga buzgóságában valóságos népével.

Baroth a népesedéskor állott a Baroti legrégibb familiából, de ma azokból Baroton egy sem létezik. A Sepsi Szent Györgyi levéltárba tanált 1635-ben Rákóczi György alatt, uralkodása alatt Barotnak voltak a következő hét esküdt emberei [23r]: Cserey Mihály, Pap János, Jakab Bálint, Ambrus Gáspár, Agoston Gergely, Fábián Márton, tovább volt Zabo-Szabó, Török, Beke, Keserű, Hérmány, Babos, Páll, Gáll, Kovács, Gergely, Balázs, Egyed, Jako, Lőrintz, Deák, Bujdosi – most Bodosi, honnan Barothnak szomszédságában álló Bodos falu vette származását. Ezen familiáknak utódai ma is az legnagyobb és népesebb mennyiségben virágoznak, valamint az Intze familia is.

Barotnak vagyon egy nevezetes hegye, mely most a legdúsabb termésű szántóhely, és nevezetik Véczernek, ez előtt Védyszernek. Itt állott hajdon a törököknek várok, és van a pogányság által imádott aranyborjú, eke és hozzávalók egy kútba eltemetve, innen a monda szerint többen csomó aranyakat csak sertéstúrás után is nyertek. Ezen várnak kapujára akadt saját szántóföldén Simon Antal, ki az onnan hordott meszes kövekből rakott pincéjében haragos nője által többször bé is záratik. Azon időben ez mind rengeteg cserés erdő lévén, honnan a kijáró út kiirtás által történt, és ma is vágott út nyakának mondatik, mely nevezetes út elvezet a most is ösmerhető várkapu romjaihoz. Ezen védszer volt az akkor ott lakó pogányoknak a vidék elleni kulcs, honnan az egész tájnak majdnem minden szegletibe ellátni lehetett. Baroth határai máig is fenntartották ősi neveket a rengeteg cserés erdőkről, mert határai bírnak ezen nevezettel: Kopatz csere, Palko cseréje, Cseretető, Cserealja, Csere eleje.

Baroth határának déli oldalába, mely ma is erdős hegyes hely, minden zuga teli kőszénnel, öt évvel ezelőtt a szomszéd fülei vasgyár számára itten két nagy kőszénbánya is nyílt, melyből évenként több mint 70 000 mázsa kőszén kiaknáztatik, s bármelyik hegyoldal egy és [23v] fél öl ásás után bőv kőszén ad.

Ezen hegyes erdők között vagyon még egy nagy cserés erdő, melyet Akasztónak nevez a nép, mivel ezelőtt a gyermekek marhákot legelészvéen ott, egymás[t] aggatták játékból fel a fára, míg végre egyet ott is felejtettek, mivel kíváncsiak ahhoz közel egy elfutó

sánta nyúl megfogásáért rohanni, mit el nem érhetvén, midőn visszatértek, a játékos akasztás valóságát megholva tanálták.

Baroth, 1864. Szeptember 19-én.

Öszveírta Bodosi Mihály jegyző m. k.

BÉLAFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[27r] Helynevek Bélafalva községből, Háromszék megyéből.

Bélafalva községe fekszik nemes Háromszéknek kelet-észak felőli részén, az úgynevezett Felvidéken, minthogy az egész Felvidéknek fekvése körül lévő s fokonyként magosodó, Moldvával határos havasok alján több falvak is találhatók, s a folyóvizek ezen Felvidékről folynak lefelé.

Hogy a községnek más neve is lett volna, a legöregebbek sem emlékeznek, sem pedig irományainkba annak nyoma nem találhatók, hanem némelyek írták s ma is írják Bélafalvának, valamint Belafalvának is. A községnek nevét onnan származottnak lenni véljük, mivel a községnek, mint tisztán katolikus községnek szentegyháza Szent ad Albert, magyarul Szent Béla püspök tiszteletére építve vagyon, s az említett Szent Béla védnöksége alatt áll, s ennél fogva a tisztán katolikus székely megyékben szokás szerint a megye véd-szentéről elnevezni szokták a falvakot.

Azonba az 1734-be kelt püspöki szentszéki leiratban *Bellafalvának* neveztetik, hogy régebben valami más a fennebbiektől különböző elnevezése lett volna, sem írásbeli adataink, sem pedig az idősebbektől tudomásunk nincsen.

[27v] Honnan népesítették legyen a bélafalvi község, annak azt a régiség sötétsége fedi.

Bélafalva község határában úgy a mezőkön, mint az erdőken következő helynevezései vadnak, úgymint: A Kiss mezőben:

Kötél föld azért neveztetik így, minthogy a régi időbe mérőláncok nem voltak, annál fogva a felmérést kötéllal eszközölték.

Dobolka láb, melynek elnevezéséről egyebet nem tudhatunk, csak annyit bátrak vagyunk megjegyezni, az kurtapataki határon, az Dobolka szomszédságában lévő mezőrész Dombnak neveztetik, mivel pedig a Székelyföldön igenis szokásba van a kicsinyítő név, hihető ezen hely is Dombocskának, Dombolyácskának neveztetett, mely rövidítve a dombolyát kiadgya.

Szározotvány, a hely fekvéséből kivehetőleg esős időben állóvízzel tele a hely, mely száraz időben felszárodván a földet termékenyteleenné teszi, innen a Szározotvány.

A Nagy mezőben:

Falualja láb, Hosszúláb a földek hosszúságából neveztetvén.

Fövény láb a követ dúson rakott hegyekből záporosó alkalmával lezuhanó, hegyi folyók által lesodort fővénnyől így neveztetett.

[28r] Cseremező azért neveztetik így, mivel az emelkedettebb helyeken hajdonta gazdag cserék voltak ottan, melyek jelenleg apró bokrokká törpültek.

Rétremenő láb, minthogy a földek végében találhatók a kaszáló réteknek térsége.

Kerekhegy és Hegyfark láb magával hozza elnevezésének értelmét.

Pipa sár onnan vévén hihetőleg nevét, mert a fazakasoknak alkalmas agyagot szolgáltat, melyből pipát is lehet alakítani.

Az erdő különböző réteinek halmai és hegyének elnevezését, mivel Esztelnek és Kurtapatak községeivel közösök, azon reményben [nem magyarázunk], hogy a tisztelt községek hivatalos jelentésekbe a szükséges felvilágosítást megteendik.

A további fejtegetést feleslegesnek tartjuk, azonban kellő tisztelettel jelentjük aztot is, hogy ha ez adatok kívánója nem a mezei munkákat igénylő nyári és őszi [28v] napokban, hanem a téli korszakban kívánta-tott volna, vagy hosszabb idő engedtetethetnék, akkor kimerítőbb és alaposabb jelentéssel szolgálhatna közönségünk.

Kelt Bélafalva közönségünkben, alatt írt előljáráságunk által, az 1864. év szeptember hó 26-án.

Gáll Páll jegyző s. k.

Gáll Joákim esküdt mp.

Boldisár Lajos esküdt mp.

Nagy Imre bíró mp.

BERECK

(ÉS OJTOZTELEP, VALAMINT A MA BAKÓ MEGYEI SÓSMEZŐ)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 60. mft.

(Fol. Hung. 1114/41.)

[451r] Helynevek leírása *Bereczk* városa törvényhatósági területében fekvő Ojtozi vám és Sósmező helységével.

Bereczk város fekszik a nemes Háromszék területnek kelet felé legvégsőbb szélén. Egyedül ezen néven ismeretes magyar nyelven. Hajdon, kiváltsága megnyerése előtt *Bereczkfalvának* neveztetett, hogy eleitől fogva más neve nem volt, igazolja egy völgy, mely az erdők alá felnyúlik, és amelynek neve ma is *Igaz Bereczk*.

Az 1426. év előtti s így az eredeti település idejéről bizonyos tudomás ugyan nincsen, azonban szóhagyomány szerint valószínű, hogy a bereczki székel

telep is mind a hunok utódainak tartatnak, melyet igazol szóról szóra itt következő kiváltságlevél:³⁵

„Nos Sigismundus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, Quod venientes nostrae Majestatis in praesentiam fideles [451v] nostri *Joannes Kenesius* dictus Magyar et Radul filius Czako de Bereczkfalva, nostrae declararunt Majestati, quod in confinibus Terrae Sicularum nostrorum, versus partes Moldaviae existeret quodam villa valachalis Bereczkfalva vocata, ad praesens in parte populis destituta, quam si certis libertatibus libertaremus, ipsa populorum multitudine decoraretur, et homines in ea habitantes ad nostrae Majestatis servitia in illis confinibus Moldaviae essent promptiores, pro notita hujus consideratione visis etiam quibusdam Literis fidelis nostri magnifici Petri de Pelszrötcz Comitis Sicularum nostrorum praedictorum praefatae Villae, super hujusmodi Libertatibus, gratiose concessit, naturaliter attentis supplicationibus praefatorum Joannis Kenesi et Radul filii Czako ac Georgii filii Petri de Nyujtód et Gregorii filii Mathiae de Lemhény sicularum nostrorum pro talibus libertatibus habendis humiliter porrectis, dictae Villae et quibus libet in ea habitantibus seu habitare volentibus gratiose concessimus libertates, Quod nullus omnino Judicum Regalium vel Terrestrium ipsos judicare, seu ipsorum judicio adstare compellere, aut compelli facere debeat, vel praesumat nisi ipsemet Kenesius cum praefatae Villae villanis [452r] praesumptis sibi Siculis potioribus, quos mauerint, cunctis hominibus que rulantibus Judicium et Justitiam valeant administrare, atque possint. Concedimus etiam gratiose, quod universi et singuli homines cujuscunque status et conditionis existant, de Moldaviae et Transalpiniae partibus, ad dictam nostram Villam Bereczk falva liberam et securam habeant facultatem veniendi, ibidem standi et commorandi, quos quidem homines, pro quibuscunque factis, nec Judex Regalis nec Terrestris possit detinere, seu persona captivare, sed ipse Kenesius praedictus pro tempore constitutus, cum villanis dictae Villae et aliis probis viris siculis coassumptis teneatur cuilibet querulanti Justitiam ac omni modum impendere satisfactionem volumus, aut quod sicut hac tenus sunt consueti, ita et in futurum dicta Kenesius et villani de sepe dicta Bereczk falva ad faciendam custodiam in illis confinibus et explorationem in partibus Moldaviae obligati sint et ad stricti. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Brassovia in Festo Beati Stephani Proto Martyris [452v] Anno Domini Millesimo Quadragesimo

³⁵ Az oklevél hamisítvány. Vö. Jakó Zsigmond véleménye, in: Hermann Gusztáv Mihály: *Az eltérített múlt*, Csíkszereda, 2007,

Vicesimo Sexto. Regnorum Nostrorum Anno Hungariae quadragesimo, Regnorum vero decimo septimo et Bohemiae septimo.”

Az itt előfordult nevek most ugyan nincsenek meg, de vannak a következők: Andorkó, Bartók, Bara, Bardocz, Bodó, Bajkó, Batsó, Darvas, Dimény, Egyed, Fejér, mely Tizséri néven volt ismeretes, Farkas, Finta, Főrizs, Frenkó, Gábor, Gergó, Hankó, Istók, Kanisztos, Kaur, Klára, Magdó, Mikó, Orbán, Páskó, Pénzes, Sarány, Szaszko, Tréfás, régen Esztergás, Vata stb. Ezek közül némelyek egészen kihaltak, de birtokuk mutatja az ősiséget. Több eredeti magyar nevű családok is vannak, de rövidség okáért csakis az ősibbek jegyeztetnek meg. Nem magyar nevű vagy magyarosított néven nincs is magyar lakosa e városnak.

Az oláhok a 18. század második felében kezdettek itt megtelepedni, az első megtelepedőknek az itteni megtelepedésre okult szolgált részint a törököknek hamarabb Molduvába gyakorlott barbárságok, részint pedig az 1787–1788. évben folyt török háború. Kedvezett nekik az itteni szelíd kormányzat mellett a juhok [453r] legeltetésére igen alkalmas helyzet, t. i. a nagy kiterjedésű havasok, minthogy egyedüli foglalkozásuk juhtenyésztésből áll, mely kedvező körülmény oda segítette őket, hogy valószínű adatok szerint 1790-be alig állott népességök 300 lélekben, most pedig vallásukra nézve mind görög nem egyesültek. Ezen gyors szaporodás nagyobb részint oly moldvaiakból történt, kik, a fáradságos mezei munkára magukat adni nem akarván, juh pásztorsággal foglalkoztak, s kölcsönös viszonyban jöven a lakókkal, házasság útján betelepedtek. Fekvő birtokot ezen oláhok nem bírtak, s nem bírhattak tulajdoni joggal, közelebből pedig szerezni kezdetek, minthogy a törvény megengedi.

Magáról a *Bereck* névről.

Bereck nem csak (*Bricius*) keresztnévet teszen, hanem hun-schita-magyar nyelven és értelemben határjelt – ripacsos halmot – ripacsjegyet, határok közé szorított, berekesztett berket, Isten felség hatalmának magasztalására egybegyűlt hálaadást véghezvitt jelt jelent.

Régi okiratokban áll „oda tettük a bereczket-bereczet”, azaz a határjegyet, halmot, ripacsot, csóvát. Magyarhon vármegyéiben, s különösen Győr vármegyében is tájszóul használtatik „bereczkes” ripacsos szó. Melyről láthatni a Magyar [453v] Tudós Társaság által 1838-ban kiadott „Magyar tájszótár”³⁶ 38. lapján, valamint az ázsiai nyelvemlékekben, „Rajzolatok” című könyvben, Horvát István pesti híres professor munkáiban³⁷, és Bizoni Károlynak a régi magyarok emlékéiről írt és több évszázadok alatti

történetírók nyomán írt könyvében³⁸ 9. lapon is látni lehet, és ennél fogva valóságos magyar szó, s mind Magyarhonban, mint pedig a Székelyföldön igen sok család találhatik *Bereczk*–*Bereczki*–*Bereczk*³⁹–*Berek*–*Berecz* nevezetek alatt.

Minthogy pedig *Bereczk* város szabadsalomlevelében *Kenesius*, *Kenesi* név előfordul, helyén látszik egy pár szó kíséretében feljegyezni, hogy Magyar János, mint hivatalos viselő, *kenés*, a maga mellé felvett székelyekkel, mint Czakó Radul, Nyujtodi Péter és Lemhényi Gergellyel Zsigmond császár és magyar királyhoz járulnak szabadsalomért, kitűnik, hogy Bereczk már az 1426. év előtt is némű kiváltsággal bírt, sőt maga Zsigmond király 1405. évben kiadott Decretumának II. 1–5. cikkelyei szerint csakis oly váraknak, városoknak, majoroknak, [454r] ör- és csőszhelyeknek enged kiváltságot, mely helységek ki tudták mutatni, hogy a tatárok és besenyők hajdoni pusztításai előtt is kiváltsággal bírtak, s a fenn idézett törvény következő szavaiból kitetszik, hogy a rombolások kiújításának, mely így szól: „Quasdam civitates murorum ambitu cingendas, quasdam liberas villas, seu oppida civitatus honore sublimandas; quasdam consvetudines, que potius abusiones videbantur abolendas; quasdam etiam de nova statuenda decrevimus, sanximus et ordinavimus etc.” S eszerint Bereczk ki tudta 1426-ba is mutatni, hogy szabad majortelep volt, és ez magából a szabadsalomlevélből is kitűnik, melynek utolsó pontja is bizonyítja, mely így szól: „Volumus autem, quod sicut hac tenus sunt consueti ita et in futurum dicti Kenesius et villani saepe dicta Bereczkfalva ad faciendam custodiam in illis confinibus et explorationem in partibus Moldaviae obligati sunt et stricti”.

És hogy minekutána a tatárok, besenyők által, valamint hadakozások, éhség, döghalál miatt Bereczkből a lakosok elpusztultak volt, a fenn idézett székelyeknek, mint berecki lakosoknak, szabadsalom adatott [454v], hogy népesíthessenek, lakosokat szállíthassanak, és a hely körülményei szerint Molduva felé a határszéleket őrizték. És hogy sebes posták által a veszélyt hírül adhassák, máglya vagy lármafák meggyújtása is szokásban volt. És ezt a Bereczk városi *kenés* maga mellé felvett székelyekkel hogy valósággal végre is hajtotta minden közelgő veszély és betöréskor, erre ezer példát lehetne felhozni. És most nem áll egyéb hátra, mint a *kenés* nevezet.

E szó kiejtést nem lehet idegen szónak tartani, mert *kenés*, *ken*, *kon* annyit jelent, mint gyámol, erősség, alap, hivatal. Ebből van várkon, várerősség, gyámola az erőnek. *Kenese*, *gyűlés helye*. Tehát midőn *kenesius*, *kenési* szavak jutnak eszünkbe, hivatali személyt kell értenünk. *Kenés*, *ken* szavakat láthatni a magyarok

³⁶ *Magyar tájszótár*, Buda, 1838.

³⁷ *Rajzolatok a magyar nemzet legrégebb történeteiből*, Pest, 1825.

³⁸ Bizoni Károly: *Magyarok ázsiai emléke*, Pest, 1845.

³⁹ Az eredetiben is ismétli a formát.

ázsiai emlékeről írt könyv 33. és 34. lapjain. Tehát nem idegen szó.

Hogy Bereczk önálló hatóság, a már leírt kiváltságlevélből látható, a kivételes időszak alatt mindazáltal a cs. k. járásbírótság alatt állott. Összes népessége 3162 lélek, [455r] e közt a székelység 1742, az oláh-ság 2400, nem székely magyarok 20. Vallásra nézve római katolikus 1742, református 20, görög nem egyesült 2400.

Mint elől is íratik, Bereczk fekszik Háromszék keleti szélén, határai dél és délkeletről a kézdimartonosi vetéshatár, továbbá az Ojtoz vizéig azon falu erdeje. Ezen folyón túl az Osdolai erdők *keletre egy darabig a moldvai határok*, tovább keletre a Bereczkhez tartozó praedium, Soósmező nevű falu erdeje, és éjszakra a hat közönség, úgymint Lemhény, Nyujtód, Szászfalu, Sárfalva, Almás és Csomortán falvak közös havasai, idebb nyugot felé a lemhényi közönség erdős helye s vetéshatára.

A várost délről, keletről fel éjszakra közép magasságra emelkedett hegyek környék[ezik], nyugotról s éjszaknyugotról sima térség.

A kelet felőli erdőségekről lezuhanó patakok a városon felyül negyed óra járásra egyesülnek, [455v] s formálják a kis folyót, mely a várost hosszába átvágja. A város dél felőli részét is átvágja egy kis patak, melynek *Rákos* a neve. (Ezen patakban találtatott 1838-ban egy hét és fél fontos fog, mit a víz áradása sodort ki, és amely többek által megsemmisítettén, mamudfognak ismertetett, becsületszáva egy huszár tiszt úr elkérvén, nem vissza, hanem ezredesének Sepsi Szent Györgyre küldte, ez pedig az említett tiszt úr állítása szerint Bécsbe küldötte volna.) Ezen kis patak a város közt a mással egyesülvén, a neve *Bereck vize*, s egyesül a szomszéd lemhényi, valamivel nagyobb patakkal, melynek *Feketeügy* lévén neve, és amely a *Kászon vizét* s minden háromszéki falvak patakait magához ölelvén az Olt vizébe szakad, Feketeügy nevét megtartva.

A városnak négy részre osztott vetéshatárai vannak. Az első nevezetik *Közép határnak*, foglalja magában a következő nevezetű dűlőket:

Hideg kút. Nevét kapta egy igen jó és bőv forrású kútról, mely közelében van.

Ördögös. Nevét kapta fekvése s a föld sajátságáról.

[456r] *Dombhát*. Nevét onnan kapta, hogy kevésbé emelkedettebb helyen fekszik.

Farkasvár, ez is hasonló, emelkedettebb fekvésű, de nevezete eredetéről nincs tudomás.

Halastó. Ennek egy része posványból áll, de ahol hal nem teremhet. Elnevezése mégis arra mutat, hogy régi időben ezek halastavak voltak.

Kertláb. Nevét onnan kapta, hogy a belső kertek gyümölcsöskertjeivel szemberűg.

Csorba út. Nevét kapta azért, hogy ezen dűlőt az

országos út kettőbe vágta. Ezen határrész csaknem egészében szántókból áll, s kevés kivétellel jobb termő sajátsággal bír, mint a többi határrészek, de kiterjedése csekély nagyon a birtokosok számát tekintve.

Alsó határ:

Az első dűlő megírt *Csorba út*, tovább *Bonis ponkja*. Ez családi név ugyan, de sem itt, sem a környékben ily nevű család nincs.

Nagy szénafű. Ez régebben neve szerint kaszáló volt, most jobb része szántó, vizenyőssége miatt gyenge termés ad.

Bodók malma. Ez a lemhényi Bodó családnak elpusztult malmáról kapta nevét.

Szegényszer. Nevét [456v] a föld tulajdonsága adta, mely száraz időben nehezen művelhető, a sok esőzés pedig ártalmára van a termésnek.

Papszer. Nevét kapta a canonica portioról, mely a római katolikus pap által használtatik.

Hosszak. Ez a dűlőnek hosszúságától vette nevezetét.

Középláb. Ezen dűlő a határnak közepébe esvén, onnan vette nevét.

Az eddigi határdűlők térségen fekszenek, s valamivel termékenyebbek az ezután következőknél. Ezen határrészekről a népmonda azt regéli, hogy ezek is erdős részek voltak hajdon, most a háromszéki gyönyörű síkságnak kiegészítő része.

Kápolna hegy. Nevét kapta ezen hegyen volt kápolnáról.

Két völgy köze. Két völgy közt fekszik, s innen kapta nevét.

Cserefark. Hajdon csereerdő volt, most szántó.

Ezen dűlőnek kis magassága lévén, a vesztőhely ott létezett s létezik most is.

Akasztfőja nyíre. Ez a vesztőhely szomszédságában lévén, apró nyíres erdő volt ezelőtt csak 40 évvel, most szántóföldek területnek el rajta, melyek nagyon silány termést adnak.

Bongos ár, *Rákos nyír oldal* és *Csura* nevet viselő harmadik határrész. Ezen egész határrész irtásból van. Első dűlője a *Bongos ár*, régi, eredetéről semmi [457r] emlék nincs.

A *Rákos nyír oldal* kapta nevét alatta folydogáló csekély patakról, melyről előbb említés volt a mamudfogat érintve.

A *nyír oldal*, kapta nevét erdejéről, mely onnan kiirtatott.

Csura, régi név, eredetéről tiszta tudomás nincs.

Ezen határrészek oly silányok, hogy csak mintegy negyedrésze termi meg az őszgabonát, többnyire minden másod-, harmadévbéni trágyázás mellett. Ez okból csak zab- s pityókatermelésre használtatik.

Felső határ:

Első dűlő *Oldal*, egy része szép, a város délkeleti része felett díszeskedő bükkös erdő, más része kaszáló.

Nevét kapta, mert egy kissé emelkedett hegyoldalon terül el.

Prósa, régi név, az országos út hosszában átmetszi. Itt végeztette ki egy Surtz nevű ezredes azon katonákat 1788-ban, kik az akkor csíki, vagyis úgynevezett 1. székely gyalogezredhez tartoztak, s az úgynevezett Gyilkosi szorosban vívott csatából életben megmaradtak (ezen hely és csatáról maga helyén lesz bővebb említés).

Rekicze, nevét kapta az úgynevezett rekicebokrokról (csigolyás), mely ezt mint víz melletti határrészt nagy részben borítja, gyenge növényei szekér- s egyéb kasok készítésére igen alkalmasok.

[457v] *Dombhát*, sajátos elnevezés, mint Közép határban is.

Hidegkút, ennek területében van egy jó vízeről nevezetes kút, s a dűlő erről veszi nevét.

Gombás út, ez a név magyarázza is egyszersmind elnevezését. Fekszik az úgynevezett Várpatakán alól, s területiben, a patak mellett van a vár pincéjének nevezett kis omladékos helyiség, ahol a zöld pázsinttal borított, mintegy 36 négyszögöltre terjedő omladékokban most is igen ép tégladarabok találhatók.

Ezen Várpincének nevezett omladéktól mintegy száz lépésre fölfelé fekszik egy négyszögű vár, melynek omladéka régi időtől fogva kaszálóhelyképpen használtatik, belső területe pedig, mely 4828 négyszögölt tart, szántónak.

A váromladék kívülről hosszára 110, szélyire 85 öleket tart, itt-ott meg lévén ásva, ép kőfal is találtatott négy lábnyi szélességű, s így tekintve az omladék területét, a várfal vélt magosságát mintegy három öltre tehetni. Bejárás alólról, ti. Háromszék regényes térsége felől volt. Találtattak itten három hüvelyk vastagságú, igen jól készített tégladarabok, ily szám volt látható: XV, és cserép- vagy földni való téglák, melyen látszott *COHHIS*, *COHHIBRAC* felirat és betű. A vár kellő közepén kút volt, most élő vadalmafa van; az ott létezett [458r] épületeknek több vasdarabok adják hitelességét, úgymint ablak- s egyéb sarokok megtalált darabjai.

Traditio szerint e vár Benetur fejedelemasszonyé lett volna. Ma is a nép Beneturné várának nevezi. Némelyek a nevét így akarják értelmezni: *Benetor*, mások pedig *Beneúr vára*, de kellő meggyőződésre egyik sem vezet.

A tégladarabok rómaiak általi építtetésére adnak több hitelt. Ennek némű erősségére szolgál az is, hogy ezen vár mint végőrhely összeköttetésben volt a szomszédos Lemhány falván fekvő, Almás és Csomortán közös birtokukon lévő erdőn, az úgynevezett hegyes hegy keleti részén egy magas szikla-csúcson állott s most csak omladékáról ismerhető hasonló várral, mely ma a nép által *Vár erőssinek* neveztetik. Ez pedig régi nevezet szerint a *Csukján* he-

gyi várral, mely a Csomortáni erdőn *Csukján* nevű s *Várhegy* név alatt ismeretes. És ez a Kézdi szentléleki úgynevezett *Perkő* hegyén volt várral, mely a híres-neves *Bálványosi*, ez pedig az ikafalvi Rhabonbán *Ika* várával volt összeköttetésben bizonyos jelek által, állítólagosan.

[458v] Visszatérve a Beneturné várára, ennek belsőjében a szántóföldeken ezelőtt mintegy huszonöt évvel találtatott egy kis ezüst pénz, melyen ki lehetett olvasni ezen betűket: *GALB*.

A vár távolsága Bereczk városától mintegy ötszáz lépésre esik, azon időben éjszakeről egy cserfaerdő alatt feküdt. Kilátás volt onnan nyugatra le a háromszéki és barcasági térségekre, dél és keletről pedig a regényesen elnyúló hegyláncolatokra.

E váron fekvő *Kökényes* és *Trébes* néven két dűlő van. A Kökényes veszi nevét azon nevű vadgyümölcsöt termő bokros erdőről, mely ott hajdon volt, most pedig kiirtatván, részint szántó, részint kaszáló. A Trébes név eredeti, a terebélyes cserfáról kaphatta nevét.

Ezen Felső határnak nevezett egész határrész nagyon silány gabonatermést nyújt a szorgalmas gazdának, mindennemű gabonára nézve.

Következnek az erdőségek nevei:

Apró csere. Kapja nevét onnan, hogy alapzata kőszirtes lévén, fája nem nőheti ki magát.

Csatornás, *Csorgó bérce*. Ikerbércek, nevezetük [459r] eredetét nem tudhatni, e nevüket fekvésük alakja adhatta.

Nagy csere. Ez nagy cserfákkal díszeskedett, szép erdő volt, melyet 1814-ben a szélvész 4/5 részben gyökerestől kidöntött.

Koncz. Nem lehet megbizonyosodni, miről, kiről és mikor kaphatta e nevet, a név családi.

Csere lüget. Növendék cserfaerdővel díszlik, nevét arról vette.

Kerek mogyoró. E név eredete nem tudatik.

Borzlik. A borz egy erdei vadállat, s ennek barlangjáról kapta a nevet.

Sikó. Inkább irtott kaszálóhely, mint erdő. A Sikó, mint tudatik, családi név, itt pedig sem a korábbi, sem a régebbi időben ily nevű család ismeretes nem volt, a környékben sem volt hallható.

Tiszás. Eredeti név, de honnan származik, bizonytalan, azonban régen tiszafa (mely itt ritkaság) termett, s arról vehette nevét. Itt kutatások történtek ércskeresés végett, de eredmény nélkül.

Lóbérce. Gyanítólag a lovak legelője lehetett, most nagyrészt erdő és irtvány.

Az eddig leírt bércek közép-, de egyforma magosságban emelkedve, láncolatuk [459v] északról kelet felé húzódik.

Kis és Nagy meggyes orr. Sem meggy-, sem más gyümölcsfája nincs, csakis magyaros, bükk, nyár, s így a meggyes nevet hogy miképp kaphatta, tudni nem

lehet. Család sem lévén e néven itten vagy a környékben.

Agyagas. Földje természetéről kaphatta nevét.

Ezen két nevezeten előfordult bércek keletre fekszenek, magosságukra nézve az előbbiekkal egy vonalban.

Lügetek. Két kisebb kiterjedésű, csekélyebb magosságú erdős részek, a kettőt elválassza egymástól egy kisszerű, de mély patak, mely Harang patakának nevezetetik, azért *a nép mondája szerint, mivel a tatárok kijövetelekor a harangokat ebben rejtették volt el.*

Bogdán. Családi név, de eredete tudva nincs, a bérc pedig községé.

Ezen eddig leírt hegyláncolat környezi azon völgyet, mely *Igaz Bereczk*nek nevezetetik. Maga e név elégséges annak bizonyítására, hogy az első birtokfoglalók ezen keskeny völgyben üttették fel tanyájukat, de ez annak is igazolásául, hogy tehát Bereczk azon [460r] falvakkal, kik magukat a legrégibb települések utódainak tartják, egy sorban áll, mert a bereczkfalviak is éppen úgy, mint amazok, az erdők közt foglaltak előleges lakást.

De igazolja ezen völgy ősrégi neve ama terjesztett s a mostani időben minden helyes megfontolás nélkül szélnek eresztett azon ráfogás hamisságát is, mintha Bereczk területének első foglalói oláhok lettek volna. Második és erőteljes, megdönthetetlen igazság e kérdésre vonatkozólag maga az arról szóról-szóra leírt kiváltságlevél, melyben nyilván mondatik, hogy székelyek voltak azok, kik a király előtt megjelentek, és székelyeknek adatott a kiváltság.

Omláka. Félig bokros, félig szántó s kaszálókból álló, nevét hihetőleg azon omladékosságától kapta, mely némely részében a víz által okoztatott.

Magos hegy. Ez a magasabb hegy a völgyek s térségekkel szomszédos alsóbb rendű s közelébb fekvő hegyek közt, nevét magossága adta, éppen azért ennek tetejére volt alkalmazva az úgynevezett *lármafa* mindannyiszor, valahányszor kelet felől veszélyt következtető ellenség jövetelének híre jött.

Daragi. Ősi név, eredetéről nem tudhatni.

Köhördő. Köves, magas domb, nevét arról kapta.

Ravaszlik. Fekvésétől vette nevét.

Bornahördő. Fenyves erdők [460v] útja lévén, honnan boronák hordattak, ebből kapta nevét.

Ezboina. Völgy, régi név, eredetéről nem tudhatni.

Jézus pataka s hegye. Igen meredek hegycsúcs, mely az ellenségtől félelemben az oda menekülteket a veszélytől oltalmazta, s így a Jézus oltalmazó nevét vette fel.

Plése, Kovács szén. Ikerbércek eredeti nevek, eredetükre nézve nem lehet megbizonyosodni.

Tekeres. Völgy, melynek kis pataka kanyargólag s székelyesen tekerőleg folyván, innen kapta nevét.

Leányvár. Egy hosszú bérc, melynek nyugoti része

félkörben meredek, s ezen oldaláról tekintve megmászhatatlanak mutatja magát. Ennek tetején állítatik, hogy egy kis vár lett volna, melynek annyi jele mutatkozik, hogy sáncásások ott csakugyan láthatók. Népke az azt mondja róla, hogy a már megemlített Beneturnának egy leánya lett volna, s annak számára lett volna építve ez a kis vár, de a dombnak délkelet felőli kinyúlása elzárkózhatásra s bátorságosításra teljességgel nem látszik alkalmasnak. E nevezet azonban a legrégibb időkről maradt fenn.

[461r] *Bába hegy.* Meglehetősen magosságú hegy, a név valamely bábáról vagy annak eseményéről látszik ragaszthatottnak, de bizonyost tudni nem lehet.

Fekete hegy. Ez a havasi hegyeken innen lévő, közép-magosságú hegyláncolatból mintegy büszkén emelkedik magasabbra, tetejéről Háromszék s Barcaságnak csaknem minden falui, kisebb-nagyobb helyei látszanak, egy része kaszáló, más erdő.

Szakadák. Ezen Fekete hegynek mintegy alantabb álló kifolyása vagy kiszakadása volna, sima hegygerinc közép-magasságban, kaszálóhelynek használtatik.

Szénégető. Kétségkívül, nevét a szénégetésről kapta.

Mészgödör. Mészégetés próbáltatott, s nevét abból kapta.

Kanisztos. Ez családi név, mely család e néven kihalt, tartozott a legősebb családokhoz.

Meddős fenyő. Jobban mondhatnék *Meddő fenyves*nek, erdeje sajátosságáról kapta nevét, hol a fenyőfák megritkulván meddőn maradtak.

Sólyompatak. Nevét hihetőleg az ott tanyázott sólyommadaraktól kapta.

[461v] *Csorja.* Családi név is, de sem itt, sem Háromszéken e néven család nem ismeretes.

Fürész orra s Magyarós oldal. Ezen utolsó fájáról nevezetetik, az első pedig hogy fölemelkedettsége alatt deszkametsző fürészek léteznek.

Bobics. Eredeti név, hogy mikor s honnan ered, nem bizonyos. A birodalmi út, mely Brassó felől Moldvába vezet, ezen a bérceken tekerkődik be az Ojtozi vámba, tizenhárom fordulásaival.

Király útja. Régebben valamelyik király parancsából ott nyitattott meg a Moldvába vezető út, s ebből vehette nevét.

Vérestomás. Ez név, s hinni kell, hogy mivel van e városban Veres család, valamely esemény okozhatta, hogy ezen erdős bérc azon nevet kapta, az erdő maga a városi közönségé.

Tölgyes. Ez egy igen hosszú erdős bérc, minek egy része irtás által kaszálóvá formáltatott. Nevét fekvése adta, ott a bérc közepén felemelkedett tölgy alakú dombjáért. Ennek az Ojtoz vize folyama s keskeny völgyébe berúgó s itt szétterült köves szirtjei alatt áll az *Ojtozi cs. kir. Vám.* Lakói a harmincadik és veszteglői tisztviselők közül, [462r] két szállító (speditens), a római katolikus lelkész és a város vendéglőseiből

állt régen, és 1848-ig a szélyőrségi katonaságból s ezek őrigazgatóság[á]ból, kiknek laktanyájukat most a pénzügyőrség foglalta el. Ezen tölgyes oldalára vitetett ki egy ágyút *Kvarini* nevű *Contumacz Director*, midőn meghallotta, hogy az innen egy óra járásnyira eső, úgynevezett Gyilkosi szorosban árulás következtében 1788-ban a törökök lekoncolták az úgynevezett csíki, vagyis 1. székely gyalogezred két századát, s lövén vele egy párt, a törökök visszavonultak. Bereczk s a többi falvak ennek köszönhetik, hogy a törökök fegyvere s tüzeinek pusztításaitól menekültek.

Kalaszló. Nagy erdős bérc, bükkfák csoportozata foglalja el egy részének területét, más része irtás által most is pusztított.

Kis havasalja. Erdős rész, fenyves és bükkös erdők-ből áll.

Itt átlépjük az Ojtoz vizét, mely ered a Bereczk városával szomszédos osdolai erdőkről, s magához vévén az összefüggő minden bércek patakait, kifoly Moldvába, ahol a Tatros és Szeret nevű folyókkal egyesülve [462v] szakad a Dunába, Galacon felyül félóra járásra.

Luptyán. Egyesülve a Gyilkos nevű bérccel, a Luptyán név eredetinek mondható, a gyilkosról pedig azt kellene s lehetne hinni, hogy 1788-ban kapta ezen nevet. Ez annyira szoros hely, mintegy száz ölnyi hosszúságig, hogy az Ojtoz víz folyama s ezen Gyilkos bérce kőszirtjei közt némely helyt alig három ölnyi szélességű, még a most mesterségesen készített út is. Ezen szorosnak első részénél van egy kis pusztá nyílás, körülbelül ötszáz négyszögölnyi egész terjedelme, ide volt felállítva a csíki ezredből két század, kiket a törökök hátulról békerítették, s a jeladásra két tűz közé szorítatva ott koncoltattak le, csak tizennégy lévén képes magát kimenteni futás által, ezek is katonai törvény szerint lakoltak érte! Ha ezen esemény előtt az a hely már gyilkosnak nem nevezetett volna, igen méltán kaphatja vala azt a nevet akkor, de azelőtt már gyilkos volt a neve fekvésének természetes következtetéséből, és hogy a hegyi rablók ott bátran fosztogathattak s gyilkoltak.

Kalaszló (más ága), bükkös és fenyves szép erdeje van. *Rakottyas.* [463r] Ezen név arra mutat, mintha erdeje rakottyaféle fa volna, de szép bükkös erdejével, szép pusztás helyeivel különösen I. Rákóczi Ferenc⁴⁰ várerősségével díszeskedik. Ezen várnak összevissza düledezett romjai most ki vannak javítva, s hadi szempontból jóval célszerűbben megerősítve.

Perdikátor. Nagy bükkös és fenyves erdőrész, közbe-közbe tágas, erdőből irtott kaszálóhelyekkel. Neve hogy honnan ered, rájönni nem lehet.

Szárazvölgy. E nevet fekvése adta, száraz természete földinek, minthogy semmi patak vagy forrás, melyből bármi kevés patak emelkedhessék, nincsen.

Nevezetes és igen jó köszörűköveket lehet kapni bányájából.

Gergo. Ez régi családi név, mely itt birtokos volt, azonban az erdős rész eleitől fogva a városi közönség tulajdona. Igen szép és fenyves erdeje van. Mesopotamiában Georgia tartomány.

Kosztá (másképp havas útja). Ragasztott név, nem lehet tudni eredetét s okát.

Tömlő hordó. Nevezetét arról kaphatta, hogy a mokánok (juhászok) a tömlőkbe gyúrt túrójukat itt szokták behordani.

Ketsege. Ha a kis patak, mely ezen szép fenyves és bükkös erdőnek egyfelől oldalát mossa, halakkal bővölködnék, s mégpedig kecségével, lehetne állítani, hogy [463v] arról kapta nevét, de ez nem lévén, sem emlék, mely e név eredetére vezethetne, e név ragasztottnak mutatkozik.

Következnek a havasok, melyek átolánosan 1769-től fogva, mikor Moldva felől határvonal állíttatott fel, *revindicáltak* neveztettek, és amelyek a moldvai havasokkal szomszédosok délkelet és keletre.

Lipse. Eredeti név, s hogy honnan eredhetett, bizonytalan, és magosra emelkedett havasi bércek éle, mereiben pusztá legelőhely.

Jáhoros vagy *Juharos.* Juharfák terméséről kaphatta nevét gyanítólag, pedig tiszta bükkös őserdő.

Harangbérce. Fekvése s alakja adhatta e nevet.

Kalabucs. Ennek alját bükkös és fenyves őserdők borítják, igen magosra emelkedett hegycsúcsa sivatag pusztás. Közép tetején áll mint határjel a császári-királyi sas. Keleti fele Moldvához tartozik. Innen igen szép kilátás van Moldva s Oláhország felé, melyeknek összefüggő síkságai s kisebb-nagyobb bérces völgyei jól látszanak.

Eszténa sora. [464r] Esztenás hely, hol állandóul oly tanya létezett s létezik, melyben a körül fekvő havas réteken legelt juhok legeltetői (oláh néven mokánok) igen jó túrók készítenek.

Dobri. E jeles név eredetére rájönni nem lehetséges. Ezen havas résznek is egy része legelőre használt silány pusztából, más része tiszta bükkös őserdőből áll.

Hidegbérce. Oly része a havasoknak, hol bármely oldalról fújjon a szél, az érezhető, s gyanítólag nevét ez okozhatta.

Soósmező falu helyleírása.

Soósmező veszi nevét egy faluba lévő sós forrásról, mely azonban használatba nincsen. Ezen völgy 1823-ig erdőség volt, melyet havasok környeznek köröskörül. Fekszik éppen a moldvávali határszélen, s így keletre a moldvai Herzsa nevű első faluval s ennek erdőségével határoz.

Ezen hely s a körül fekvő havasok 1769-től fogva *revindicált* nevet viseltek, azon legyőzött állításból, mintha ekkor az országos határjegyek felállításával

⁴⁰ Valójában. I. Rákóczi György erdélyi fejedelem.

Moldvától foglaltattak volna vissza. Ezen Soósmezőt hozzá [464v] tartozó havas részeivel együtt, sőt más havasokkal, boldogult József császár az 1764-be felállított 2. székely ezrednek ajándékozta, az ezred pedig 1823-ba huszonnégy oláhoknak 500 pengő forint évenkénti árendáért örökös címmel birtokába adta. Ezek 1824-be építeni is kezdettek, s csakhamar Bereckből s Moldvából annyian telepedtek oda (mind oláhok), hogy most a lelkek száma 1054, mind görög nem egyesültek, catholicus pedig csakis 35 van. Legfelsőbb rendelet következtébe 1864. szeptember 15-én, s így 95 évi folytonos panaszkodás után Bereck városának teljesen visszaadatott, a hamarébbi contractus megtartásának feltételével.

Határrészei:

Fokhagymás. Ragasztott név, törökbúzás és kaszáló, csekély kiterjedésű völgy.

Vargatemető. Régen a Kézdi Vásárhelyiek átollánosan *Vargáknak* nevezetvén, e helyen kettőt a tolvajok megöltek, s ide el is temettetvén, erről neveztetik.

Macsukás. Az oda települt oláhok adták ezen oláh nevet, itt alabástrombánya van.

Halaspatak. Nevét a bővön tenyészett halakról kapta, itt igen jóféle vaskő tanátatott.

Luptyán. A Bereczk felőli *Luptyántól* vette [465r] nevét. Ragasztott név, fenyves és bükkös erdő.

Gyertyános. Fájáról neveztetetett el, most nem gyertyán-, hanem fenyves és bükkös erdeje van.

Kisszavas. Ezen nevű havasnak egy része *Csernika*. Eredeti név, de honnan s mikor ered, nem tudható, erdőrészt, itt is jó vaskő találhatik.

Bereczk, 1865. február hó 4-én.

Máttyás Antal tanácsos

BIBARCFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

Helynevek.

[79r] 1mo. Bibartzfalva község régi időktől fogva tartozik Udvarhelyszékhez, Bardotz fiúszékbe fekszik.

2do. A hely neve esmeretes országszerte a jó iható borvíz, elkészült és készülendő feredeiről Borvízes Bibartzfalva név alatt.

3. Bibartzfalva vette nevét a mellette fekvő, a régi időkbe Tiburtz várának neveztetett bükkerdőről, hol is Tiburciusnak egy földdel kerített vára (lakhelye) létezett, mi most is látható.

4. A községnek hajdonába Tiburtzfalva volt a neve, s az után legkorábban a magyarok által nevezett Bibartzfalvának.

5. Megtelepedések a régi időkbe bizonyosan, mint-hogy magas helyt feküdt Tiburtz vára, a hunok békővetelekor oda telepedtek meg, s azután hihető, hogy

ottan a víz nemléte mián alábbszállva a mostani helyre telepedtek, s népesedett a székelység felállásakor a Szilágyból, Bándról, Déésről, úgymint a Szilágyiak Szilágyból, a Bándiak Bándról, a Szabó család pedig Déésről s legközelebb Bardotzról.

6. A helység eredetéről és a következő helynevek magyar nevezéssel bírnak:

[79v] A község határaiban lévő topographiai nevek dülönként a katasztrális munkálatba felvett jegyzőkönyv szerint a következők:

a. *Út által*, a falun felyül, Baczon felől fekszik, s mint-hogy a szántók az úton keresztül szakadnak, onnan vette nevét.

b. *Köveshegy által*, felemelkedett köves hegy, azért neveztetik *Köveshegy által*nak.

c. *Vasbánya*, vette nevét a vaskőtartaléktól.

d. *Tekepataka*, régebben a fiatalság, amint neveztek, tekéztek, s arról vette nevét.

e. *Borsóhely*, a régi időbe egy jég hullás idején egy egyén ottan borsó nagyságú jeget látván, nem tudta borsótól megkülönböztetni, több egyénetet borsószedni vitt oda, de okosabbak lévén, jégnek lenni esmerték, a helyet azzal neveztek *Borsóhely*nek.

f. *Esztenahely*, egy szép legelő nagy kiterjedéssel, fekszik felemelkedett helyen, a közepette vagyon egy édesvízforrás. Hajdonába esztenák csináltattak, s onnan kapta nevét.

g. *Vágott*, régi időbe erdős hely lévén, levágatott, s a hely szántónak használtatik, arról hívatik vágottnak.

h. *Orotás*, ciheres hely lévén, kiarattatott, azért hívják orotásnak.

i. *Tövishely*, a legjobb szántás után is bővön töviset terem, azért neveztetett Tövishelynek.

j. *Dungótető*, egy magos hegyen fekszik, a nagy szél dungásától neveztetett Dungótetőnek, ezen helynek egy része füvenyes kősziklán fekszik, nagyobb része fekete agyag.

[80r] k. *Sipos*, a régi időbeni hadjárat idején, mint-hogy nádas hely lévén, a gyermekek ott bújkálva nádból sípot csináltak, azzal ijesztették az ellenséget, onnan kapta nevét.

l. *Tokostető*, hajdonába alatta lakott a Tokos család, s régi adat szerint 1612-be enyészett el, a tetőn nagy darab szántója lévén, arról neveztetett Tokostetőnek.

m. *Várbükk*, a báró Apor Lázár úrnak tulajdon bükkerdeje, ennek a tetejébe volt Tiburciusnak a vára, mit Tiburcz várának hívtak, s helye ma is látható.

n. *Fosztó*, a Nagy és Kis Batzon felől lefolyó víz által elkülönített határrésze Bibartzfalvának, régebben, bokros hely lévén, több fosztogatások történtek, arról vette nevét.

o. *Nagy oldal*, egy gyönyörű szép cserefákkal neveltetett erdő, fekszik magos helyt.

p. *Tőszeg*, posványos hely, [a] borvízforr[ás]on majd minden gazdának kenderáztató tója vagyon. Ennek

egy utcája *Tőszeg utca*, hol mindkét felől feredők vagynak és készülnek, a tókról kapta nevét *Tőszeg*.

8. Bibartzfalva határos Bodos, Telegdi és Kis Batzon, Magyar Hermány, Bardotz, Olosztelek és Baroth határaival.

Bibartzfalva, augusztus 29., 1864.

Gáspár Pál jegyző mp.
Benedek Elek bíró mp.

BIKFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[32r] Helynevek Bikfalva községből, Háromszék megyéből, Sepsiszékből.

1. Fekszik Erdély ország keleti részén, a Székelyföldön, Háromszéken Sepsiszékből, a Kárpátokból kinyúló hegláncolatok egyike, Csiga vára nevezetű erdős bérc alatt. Fekvése határai: keletről Erdélyt Oláországtól elzáró Kárpátokból kinyúló erdős hegysorok, északról Lisznyó nevezetű falu, nyugotról az Uzon és Kökök határait az övétől elválasztó, Feketeügy nevű középrendű folyó, délről a Dobolló nevű, tiszta olá népességű falu és a Barcaságon vagy más szókkal a Székely- és Szászföld határvonalán fekvő Prázsmár nevű szász város. Brassótól mintegy három mérföldre fekszik.

Népesedésére nézve egy a legnépesebb székely falvak közé számítható. Minthogy semmi üzérkedése nincs, lakói csak földművelésből élnek, nagyon kevés mestertembert számlálhatván keblébe.

Határai bő szénát és gabonát terem[nek], tüzelésre megkívántató erdeje kielégítőleg vagyon. Határait csaknem mindenfelől meglehetősen nagyságú folyóvizek környezik, úgymint a Feketeügy, Tatrang folyó, mely a Hétfalusi havasokból ered, s több magyar, szász és olá falvak határain elfolyván, határán a Feketeügy beszakad, úgyszintén a Dobolló vize, mely újólag alább a Tatrang[ban] [32v] és úgy mindketten a Feketeügybe szaladnak.

2. Nevezete emberemlék óta csak ez az egy, eredetét onnan magyarázzák, hogy roppant bükkerdők[től] lévén környezve, innen neveztetett Bikfalvának.

3. Ezen falunak soha nem volt más neve.

4. Ezen község több rendbe lévén háborúk áldozata, adatok nincsenek, hogy mikor alakult, hanem 1863[-ban] a megavult ref. templom és tornyai újból építvén, ily évszámokat tanáltanak latin szókkal jegyezve: újjítatott 1545 – újjítatott 1663, újjítatott 1763, és mi megújjítottuk 1863-ba. Tehát egyéb emlékre nem találva következtettük, hogy még a reformatio előtt is bírhatták valakik, a reformatio után a reformátusok bírták, hol ezen anyaszentegyház ma is szépen virágzik.

5. Népeisége az ős székely faj.

6. Nevét honnan és mikor sajátította, nincs adatunk reá.

7. Határrészei többek vannak, úgymint a három váltohatár, nevek a szomszéd falukról neveztetnek, mivel felölök vannak, úgymint Lisznyó felöli, Dobolló felölli és egy Közép határ, mivel ez a más kettő között fekszik. Vannak törökbúzáat termő határrészei, melyek közül egy volna elnevezéséről megjegyzendő, az úgynevezett Bástelke vagy jobban mondva Basatelke, mely éppen a Szász- és Székelyföld határán vagyon, igen szép térség. Erről szájhagyomány után annyit bírunk, hogy a török háborúk alkalmával ezen a helyen tanyászott táborával egy kegyetlen török vezér, s innen kapta Basateleke, székely rövidséggel mondva Bástelek neve[t].

[33r] Forrásai vagy egyéb nevezetességei nem lévén, többel jelenleg e tárgyba szolgálni nem tud[ok].

Bikfalván, 1864. október 30-án.

Bong István bikfalvi ev. református pap

BITA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[35r] Helynevek Háromszéken, Kézdiszékben levő *Bita* községből.

Bita község fekszik Kézdiszék délnyugoti szegén, a *Feketeügy* vizének északi partján.

Más elnevezése nevezett községnek nem volt, keletkezéséről s honnét lett bényesítéséről tudni nem sokat lehet, hagyomány és írásos adatok keletkezéséről csak mintegy négyszáz évekre menyen vissza.

Kicsiny közönség, nevét honnan vette, nem tudhatni, helyelnevezései is nem sok figyelmet érdemlők, mivel többnyire a hely fekvéséhez vagynak alkalmazva, mint pl. *Béjvő*, *Hosszak lába* stb., s a régebbi időkben egy írástudó ember sem lakván a falut, levéltárakba is semmi adat nyomára jönni nem lehet.

Ha felesleges leend is, egy pár alhatárrész megnevezését ide jegyzem:

1. *Veress mart*, egy emelkedett, s mintegy kétszáz holdnyi területet magába foglaló láb, nevét vehette a *Feketeügy* mellette folyásakor – vereses agyag talaja lévén – a mosás által okozott vereses omlásaitól, most azonban nevezett víznek csak holt árka látszik ott, maga egynehány öllel tovább költözött.

2. *Iván nyíre*. A község keletkezésekor nyíres erdő lehetett ott, most azonban igen jó, szép lapályos és termékeny határrész.

3. *Kurvák úttya*, a múlt századokban szokás volt nevezett közönségben az erkölctelen nőszemélyeket hajók levágása után a faluból kiutasítani, s rendesen

ezen úton utasítottak vagy kísértettek ki, s innen neveztetik máig is.

Bitán, 1864. szeptember 30-án.

Modi Mihály bíró

BODOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[39r] Helynevek Bodos község, Miklósvárszék.

Először. Erdélyország, Erdővidék, Miklósvárszék, Bodos.

Másodszor. Csak egy Bodos, lakosai magyar ajkú, más nemzet nem lakja.

Harmadszor. Soha más elnevezése nem volt, Bodos.

Negyedíkszer. Ezen község legkorábbi említéséről nem tudunk.

Ötödször. Hogy honnan vétetett nép eredetje, nem tudjuk.

Hatodszor. Hagyomány, írott vagy nyomtatott emlékek nincsen, amelyből valamit tudni lehetne a név eredetéről.

Hetedszer. Mező három elnevezettel:

Első. Baroth útja határa apróbb elnevezései: Balogföldre, Árnyék, Egrestető és oldala, Bedefeje és -köze, Kis nyír, Cseteköze, Tófeje és -oldala.

Második. Baczon felőlli határa apróbb elnevezése: Verőfény, Mezővágás, Sántahegy, Beserét, Kerekhegy, Fosztó, Csihányos és Hosszú nyilak.

Harmadik. Száraz Ajta felőli határ, apróbb elnevezése: Farkaslik, Pálhegye, Küsliget, Besenyő, Bornahordó, Benkepatak, Széna nyíre, Kosár alya és Szénamező.

Ezen határba kaszálóhelyek: Cseredomb, Vágott út, Ganáros orotás, Marja, Szénamező patak és Kádár kert.

Kevés erdő, apróbb nevei: Cserés haraszt, Érces köze, Tilalmas, Péter aszaványa, Bérc oldal, Gyertyános, Komlós alja és Nyíres út alja.

[39v] Az előírt pontok szerint kiadott utasításnál fogva Bodos község helységén egyéb megnevezendők nem feltalálhatók, bizonyítatik Bodos község előljárói aláíratával.

Bodosban, 1864. szeptember 15-én.

Kováts Josef bíró mp.

Szabo Josef jegyző mp.

Josa Lajos esküdt mp.

Bodosi Sándor esküdt mp.

BODZAFORDULÓ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[41r] Tekintetes dullóbiztos úr!

Bodzaforduló önálló község ugyan, de földterülettel nem bír, tehát telekkönyve sincs, s azért helyneveket is öszve nem szedhet, mivel az itt előforduló helyiségek a 32 közönség és egyesek tulajdona lévén, Bikfalvához van telekkönyvíleg foglalva, s ott az itteni helyneveket mindenesetre össze kellett gyűjteni. Azonban nehogy ott se, itt se legyen összeszedve, éppen három nevezetesebb pontot említek meg:

1. *Őrhegy*, itten 1770–1780 között a székelység, a verescsákósok tábora volt felállítva, s időnként azok őrei várván a török táborra, meglátszik jelenleg is az ágyúk elhelyezése.

2. *A Papok sánca*, ugyan a fenti időből, midőn csel-lel a székelység lefegyverkeztetve, váratlanul a török tábor megrohanta, s a székelység nagyobb részét összeszkoncolta, és számtalan papokat, kiket azon sánca temettek.

3. *Tálpatak*, egy tál alakú hely, itt-ott román lakókkal, a völgyön keresztül foly a patak.

4. *Csemernek*, eredet nem tudatik, legalább én és az idevalók nem tudják.

Bodzaforduló, 1864. november 15.

Krecsun Muntyán bíró

BÖLÖN

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[42r] Helynevek Bölön községből, nemes Három-[székkel egyesült] Miklósvárszék fiúszékéből.

1. Bölön falva jelenleg nemes Miklósvár fiúszék Barothi járásához, a Háromszéken Sepsz Szent Györgyön székelő törvényszékhez tartozik. Bölön az Olt folyam keleti oldalán ezer ölnyi távolságra részint térségbe, részint észak és dél felől hegyek közt elterülve fekszik, s mintegy huszonkét-huszonnégy falvakkal Erdővidék nevezete alatt ismeretes. Ezen falvak keletről, nyugotról és északról egy erdőláncolattal vagynak környűlvéve, és innen Erdővidék nevezetők. Bölönön keresztül húzódik a Commercialis út dél felől Brassó városába, északra keresztül az úgynevezett Rika erdőn.

Bölön határa összerúg a Felső Fehér megyéhez ke-belezett úgynevezett Lüget, a Hidvégen lakó gróf Nemesek praedium[a] és a Szászföldhöz tartozó Szász Magyaros községekkel, és így első falu Erdővidéken, honnan a Székelyföld fővárosa, Maros Vásárhely és anyavárosa, Udvarhelyre lehet menni.

Másodszor. A községnek jelenleg csak *Bölön* nevezete van elterjedve, de alig két-három századdal ezelőtt,

mint ezt régi osztálylevelek bizonyítják, Nagybölön és Kisbölön helységeknek is létezniük kellett, azonban hol feküdt Nagybölön helység, úgy Kisbölön, azt biztosan meghatározni nem lehet. Hanem a jeleni Bölöntől keletre menve egy geográfiai mértföld távolságra ma is található téglá és cserépedényeket Orotás tető alatt, úgynevezett Pribátkútjánál, és ha több osztálylevelekkel, hol ugyanis tisztán áll ezen nevezett Nagybölöni felmező, és ha meggondoljuk azt, hogy ez a Felmező éppen Orotástető, bizony következtethetünk, hogy Nagybölönnek itt kellett feküdnie. Kisbölön nevezettel van megkülönböztetve Bölönnek délkeletre fekvő [42v] szomszédos határrésze, ebből következtetve Kisbölön helysége itt fekhetett, de hogy a két helység mikor olvadt össze, Nagy- és Kisbölönből mikor lett a mai Bölön, biztosan, de még szájhagyomány útján sem határozni meg, Bölönt a közelebb fekvő szász és román helységek is Bölön nevezettel említik.

30. Mint a második pont alatt is említve van, a mostani Bölön helység Nagy és Kis Bölönt képezhetett, régi okiratainkba előfordul e nevezeten, Nagybölön, Kisbölön, Beölön, Böllön, jelenleg csak így nevezetik és íratik: *Bölön*.

40. Hogy mikor említették legkorábban, arra semmi adat sincs, emberi emlékezet óta fenn megírt és ma is használatban lévő Bölön nevezet alatt lévén ismeretes.

50. Bölön községet székely nép lakja túlnyomólag, s mint ilyen, a régi őschyták maradéka, és így székely telepítvény, van román nemzet is.

60. Ami Bölön eredetét illeti, szájhagyomány szerint onnan kapta volna elnevezését, hogy a régi őskorban ma is szép kiterjedésű erdejében sok *bölény* volt található, más versio szerint nagy kiterjedésű, dúson termő határaitól bövlön, és ebből *Bölön*.

7. A topographiai nevek célszerűbb előadhatása szempontjából szükségesnek találattik annak szomszédosítása: Bölön határa és erdeje összerúg délről Felső Fehérhez tartozó Lüget és Hidvég határai és erdejével, keletről Árkos erdejével, északról Közép Ajta és Nagy Ajta községek erdeje és határával, napnyugatról az Olt folyamával.

Bölönnek három határrésze van a jeleni ugarrendszer szerint:

- a) Az Olt felé forduló határ, nevezetét a mellette lefolyó Olt víztől veszi.
- b) Csereköz felé forduló határ, nevezetét a csereerdőtől veszi.
- c) Nagy Ajta felé forduló határ, nevezetét a szomszéd Nagy Ajta községtől.

E három fordulót szem előtt tartva, az úgynevezett Olt felé forduló határrészbe következő szántók-kaszálók megnevezése[i] jönnek elő: *Oltramenő külső* s *belső lábja*. *Kálnokiszeg*, egy szép és jó füvet termő

kaszálóhely, de többször majd minden évben az Olt folyam [43r] elborítja, hihetőleg nevét a gróf Kálnoki családtól kapta, bárha ezen családnak birtoka mostan nincsen.

Kisbölönpataka, egy kis folyam, a bölöni erdőbe veszi eredetét, és nyugotra Bölön községe Csereköz felé és Olt felé forduló határait elmettsze az Olt vizibe foly, esős időben nagyon kártékony.

Szászok szege, egy kaszálóhely az Olt folyam által, Szász Magyaros községe határától a bölöni halastóhoz szakasztván, nevét a szászoktól vette.

Záton, egy szép és jó kaszálóhely.

Záton eleje, *Keverge*, szántó, ezek honnan kapták nevezeteket, arra semmi adat nincs.

Délremenő, szántó, vizenyős silány, a földek délre rúgnak végekkel, és innen van neve.

Nagyhid és *Nagyhidárka*, egy mély árok, mely Bölön községe Csereköz és Olt felé forduló határ részeit keletről nyugotra keresztül metszi, nevét az országúton lévő nagy hídtól nyerte.

Nagyhid parangyossa, nevét magával hordozza.

Medvés, *Nyíresdomb*, *Nyíressása*, *Bereksása*, *Berekoldala*, szántó- és kaszálóhelyek, hihetőleg erdő és sivatag vizenyős hely volt, minthogy ma is nagyobbbrészt vizenyős és silány, s lehet, hogy medvék tartózkodtak nagymértékbe a nyíres szélén lévő *Medvés* nevezetű helyen, innen medvés, a nyírfákról a nyíresdomb stb.

Sebesse, *Sebesse eleje*, *Sebesse tava*, szántó és kaszáló, nevét onnan vette, hogy az Olt vize nagyon sebesen és rohanva foly alább.

Király szabadja, a bölöni unitarius és ev. ref. ecclesiák birtokába levő szántó, és Izabella erdélyi fejedelemné donatioja, nevét magával hordja.

Hajórév, szántó- és kaszálóhely, hihetőleg kikötőhely volt, innen neve, s azt látszik igazolni, hogy régebben az Olt folyamon, mely akkor ott folyt le, hajók utaztak tovább.

Kövesor, egy kopár és köves oldal.

Bélmező eleje, szántó. Tülső és innenső *Bélmező*, részint szántó, részint kaszáló, szép és meglehetősen kiterjedésben az unitarius és ev. ref. ecclesiák birtokába. Minthogy az Olt torkába van, attól körül kebeleztve, hihetőleg neve onnan van.

Korlát szántó. *Korlátpataka*, egynehány kevés számból álló ház *Korlát* nevezettel bír, és innen neve.

Magyaros egrekalja, egy igen jó forrás, hihetőleg egerfák voltak e helyen.

Tülső és innenső *Tér*, részint szántó, részint erdő, a fennebb említett két család birtokába, magával hordja a nevét.

[43v] *Csereköz felé* forduló határrészbe:

Nyerész, egy alatt fekvő vizenyős, posványos szántó, régebb oly sáros és vizes hely volt, de még most is esős esztendőbe, hogy akinek marhája ezen helyre

tévedett, s még az ember ha kigázolhatott, mint nagy nyereséget tekinthette, innen a *Nyerész*, tudniillik megnyerte marháját vagy magát.

Egerkút, *Ravaszos*, *Köszvényes* szántónevekre nincs adat.

Szurdok, egy tövises árok.

Szélesföld, két gödör között fekvő szántó.

Büdösvíz, egy kis forrás, nem volt s ma sincs rá gond fordítva, de azért hűlésbe-köszvénybe sýnlődő emberek használták és használják ma is.

Sárospatak több apró források vegyülete, s minthogy a folyó inkább zavaros, mint tiszta, innen neve.

Sárospatak teteje, *Sinko orotványa*, *Balázsé*, *Balázsé árka*, *Cseréköz teteje*, *Hosszú*, *Tucsi*, *Tucsiárka*, szántók, részint magokkal hordják neveket, részint nincs adat reá.

Varjúvár vagy *Akasztófadomb*, régebben az akasztófának rendes állóhelye volt, s innen neve.

Kisbölön, szántó és kaszáló, itt létezhetett Kisbölön helye.

Malomárnyék, szántó és kaszáló, közelébe több malomok vannak, onnan ered neve.

Nagy Ajta felé forduló határrészbe:

Falupataka egy kis folyam, a bölöni erdőbe veszi eredetét, a községet keresztül metszve az Olt vizébe foly, esős időben nagyon veszélyes.

Orotástető, *Pribátkút*, itt létezhetett, mint írva van, *Nagybölön*, következtethetni, hogy azon helyen jó gabonaaratások lettek. Innen *Orotástető*, *Dorokmány*, *Verőfőny*, *Agyagastető*, *Kislügetalya*, *Erösse*, *Erössárnyéka*, *Lügetpatak*, *Lügetpatak feje*, *Karsa*, *Nyíresmező*, *Kasnya*, *Nyíresmező farka*, *Büdösfű*, *Hosszú*, *Faragókő*, *Forrókertmege*, *Kispatak köze*, *Felhágó*, *Takokert*, *Fűzfák* vagy *Kápolna*, *Oláhtemető*, szántó- és kaszálóhelyek, részint magok hordják neveket, részint nincs adat reá.

Hegyalya, fekszik a falu közelébe, hegy alatt, innen neve.

Eger, kaszáló, lehet hogy régebben több nagy egerfák voltak, minek jelei a jelenben is láthatók.

Tanorokmege, a Thury családnak egy nagy tanorokja van mellette, innen a neve.

Csiányos helyen szájhagyomány szerint sok csihány termett, innen neve.

Pataktő, a falun lefolyó pataknak, hol az Olt folyamába beszakad, mellette van, innen neve.

Apáczai szeg, hajdonába a szomszéd apácai határtól az Olt vize szakította bölöni határhoz, innen neve.

[44r] *Kisszeg*, egy szép kaszálóhely, az Olt vize megáradása alkalmával nagyon káros, minthogy kereken mellette egy kis hegyláncolat veszi körül, innen neve.

Malomszeg, kaszáló hajdonába, de nem nagyon rég azon helyen az Olt vizére egy malom volt építve, innen neve.

Ferentzi István szege, szántó és kaszáló, a Ferentzi családnak azon helyen sok birtoka feküdt hajdonába, noha most nem is, innen neve.

Silloparangya, szántó és kaszáló hely, a Sillo családnak volt birtoka, noha azok közül életbe jelenleg nincs egy is, innen neve.

Kövecses út, a falu nyugati végén mintegy ötven ölni távolságra három ágazatra veszi eltérését, sokszor kell jól parandozni, hogy járható legyen, innen neve. Különben ezen nevezet alatt jó és szép szántó- és kaszálóhely is van, ennek szomszédába.

Szükségesnek találhatik a 6. pontra megfelelő célból az utcák neveit is felemlíteni, például:

Felszeg, fekszik a falu napkeleti végén, innen felszeg neve.

Hegy utca, fekszik egy magos hegyen, innen neve.

Tőkös utca, egy ős Tőkös család lakván hajdonában, innen neve.

Borbély utca, hasonló módon lakván Borbély család ezen utcába, innen neve.

Tána utca, ezen utca nagyjából még 1600[-asok] óta, mindég Tana nevezet alatti családok lakták és lakják ma is, innen neve.

Agyagás, hajdonában egy agyagás sáros utca volt, noha most nem is, innen neve.

Kisutca, magával hordja nevét.

Bodor utca, nincs adat rá.

Alszeg, a falu nyugati végén fekszik, innen *Alszeg*.

Béfejezván a mezei topographiai helynevek és a községben lévő utcák nevei összeírását, kíváncsúnak mutatkozik az erdei bércek, hegyek, völgyek, források stb. kijelölések.

Csere, egy szép cserés erdő, minek párja ritka, az unitarius és reformata ecclesiák erdeje, magával hordja nevét. *Kisliget*, egy növendék nyíres erdő.

Himes, *Küshágó*, *Nagyhágó*, *Feketebértz*, *Kövesbértz*, *Nagyárnyék*, *Szálkásbértz* magokkal hordják neveket, és szomszédos a Nagy Ajta község erdejével is.

Nyírespatak egy csavargó [44v] patak, veszi eredetét több apró forrásokból. *Nyíreságába* később összeszakad *Darázs-kő patakával* *Árkoshágó hágó* orrába, és foly alább, elérvén a falut átváltozik *Falupataka* nevezetté.

Deszkásbértz, egy szép bükkös erdő, hol könnyű deszkát hasítani, innen neve.

Szépbértz, magával hordja nevét.

Szederjes hágó, sok szedert termik, innen neve.

Farkaslaka, sok farkas található ma is, mi sokszor a csordákba nagy károkat ténsen, innen neve.

Nyulas, ezen bércecskén sok mezei *nyúl* tenyészik, innen neve.

Tamásné, *Szélesmező*, *Oroshely*, *Nyáras dobogó*, *Tikosbértz*, *Imre szorványa*, *Kisbértz*, *Bornásbértz*, *Gurdon* magokkal hordják neveket, különös adat nincs reájok.

Megyes, hajdonába sok *meggy* termett, minek ma is jelképei vannak, innen neve.

Darázs-kő forrása, egy igen szép és nagy forrás, jön ki egy kőszikla alatt egy magas hegyoldalba, rendszeren a legnagyobb szárazságokban is képes a malmokat elegendő vízzel eltartani, és foly a falun le.

Nagybölön várhegye, *Cseresznyefa ponk* magokkal hordják neveket.

Zugó, a víz nagy sebes folyással zúg alább, innen neve. *Zugóiborvíz*, *Farkaslaki borvíz*, mindkettő jó borvízforrások, csupán hogy kevés gond fordítatik rá, nem üsmeretesek, különben nagy erővel bírnak.

Hosszúbértz, *Nagy Kénos*, *Küs Kénos*, *Ösvénybértze*, *Hajdinárom*, *Korlátoldala*, *Gerőföldre*, *Mikóbértze*, *Szénahordó*, *Balogbéres* részint magokkal hordják neveket, részint nincs adat rá.

Kőszirt, egy magas kőszál, innen neve.

Várhegy, magával hordja nevét.

Várhegy kútja egy szép forrás, foly Korlátpatakába.

Lügetszakadat, csordatenyésző hely.

Bölönfalvának rendes marhalegelési helye fennebb elősorolt erdei bércek.

Bölön, 1864. Szeptember 28-án.

Tana Sámuel közjegyző által
Kisgyörgy József községi bíró

CÓFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[46r] Helynevek Czofalva községből, Háromszék.

A területnek neve Háromszék, a 1852. [évi] felosztásnál a Barátosi császári-királyi járási hivatalhoz tartozott, most alsóbb közigazgatásra az Orbai székhez, melynek helye Kovászna.

Ezen község régen Kofalva (Cofalva) volt, eredetét Co Jánostól vette, mint kinek egyedüli tulajdona volt e község, ennek három leányai lévén, úgy népesedett; jelenlegi lélekszáma 339.

Van a községnek keleti útja, mely Kovásznára vezet, továbbá nyugoti, mely Sepsi Szent Györgyre, és északi, mely Kézdi Vásárhelyre vezet.

Határrészi következők:

Vagyon három határa a községnek, mely Felső, Alsó és Középső határnak neveztetik.

Alhatárrészei következők:

Gyűléshomb, itten nevét onnan veszi, hogy a mi halomásunk szerint elődeink gyűlőhelyül használták.

Csereláb, ez a régiek idejébe cserés erdő lett volna, és nevét onnan hozzák le.

Szegényszer, ennek neve önként értetődik, minthogy azt régebbi időben a szegényebb osztály bírta.

[46v] *Nyírestő*, ennek mellékén hasonlólag nyíres erdő lehetett, és nevét onnan veszi.

Tóra menő, a végébe levő tós helyről neveztetik így.

Léckert, elődeink léccel békerítették, és úgy használták kertnek, békerítve.

Gáttra menő, ezen lábnak nyugoti bütején lévő malomról és annak gátjáról neveztetik.

Folyóvizei:

Feketeügy vize, *Tápritzza vize*, *Kovászna vize* és *Dálnok pataka*.

A fenn írtakon kívült Czofalva községének sem határrészei, sem semmi nevezetességei nincsenek, a megírottaknak pedig ígylétéről bizonyít az előljáróság.

Czofalva, 1864. szeptember 23-án.

Csia József

Csia Gergely jegyző

CSOMAKÖRÖS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[131r] Körös községe. Helynevek.

Nemes Háromszék Orbai fiúszékben levő Körös községéről, mely Orbaiszékben, s annak is inkább az északi részében, mégpedig az úgynevezett Tölgyes vagy Kőbánya oldala és Gyeplős vagy Kéknyelves oldala között, és hogy Körös a nevét mikor és honnan kapta, minden puhatolás dacára végére járni nem lehet. Örök időktől fogva ezen nevezet alatt fordul elő. 657 lélekszámot foglal magában, ezen kis közösből született vala Kőrösi Csoma Sándor, a híres utazó, kinek jelenleg is több rokonai élnek.

Foglalatosságok többnyire szitakészítés, melyet egész Erdélyben el szoktak hordani. Ezen községnek csupán csak egy neve volt, s országszerre ezen Kőrös néven említettett s említettik jelenleg is, s hogy legelsőbban honnan népesítettett, semmi adat nyomára sem lehet jőni.

A község határában a következő elnevezések fordulnak elő, mégpedig:

A Kis határ, mely több részekre oszlik, meg úgynevezett *Avasalja*.

Borsos hegy, Vajna, Szegényszer, Mikes, Balog pusztája, Sándor pusztája, Tölgye avas. Ezen határ Kis nevezetét onnan vette, mivel olyan kised, hogy a községbeli embereknek még harmadrésze se bír benne. Részei:

Avas vagy jobban mondva havas, mely az befüggő erdőrésszre nyúlik.

Borsos hegy, ez inkább az egyenetlen hegy-völgy, s több apró, kisebb-nagyobb felemelkedettségéből [131v] áll, s elnevezését idomáról kapta.

Vápa, ez egy hegyalj, s az ilyent minden székely ember vápának nevez[i].

Szegényszer, oly rossz termőföld, hogy mit se terem, s ezért nevezik Szegényszernek.

Mikes, Balog és Sándor pusztája, neveiket már magokban hordják, s hihető azon néven való emberek bírhatták valamikor, de jelenleg egészen más nevű emberek tulajdonai.

Tölgye avas vagy jobban mondva Tölgye havas, régebb időben nagy tölgyfák teremtek ott, s azok kipusztultak, s az ottan termett fáról vette nevezetét.

Kovászna felőli határ, mely Kovászna határával összeütközik. Kisebb elnevezései: *Malom oldal*, *Hosszú*, *Sás*, *Árok* köze.

Malom oldal nevét onnan vette, mert a malom alatta van, s az oldal azon feyül.

Hosszú, itt a láb földek nagyon hosszúk.

Árokköze, mivel két kisdéd vízárók, mely az helyből lejövő vizet magában veszi, [között] fekszik s nevét onnan kapta.

Alsó vagy *Papolt felőli határ*, részei: *Vízköze*, *Komlós*, *Tökés*, *Nagyútra jövő*, *Csaholy*.

Komlós, mivel sok vadkomlót terem.

Vízköze, két víz között fekszik.

Tökés, onnan fákot irtottak ki, s több törzsök maradtak, amit a nép tökének nevez.

A Nagyútra menő, mivel nagy útra rúgnak ki.

Csaholy, ez nagyon vízenyős, posványos, sást termő szénahely, mely helyről, midőn az emberek különböző tekervényes utakon a szénát hordották ki, az ökröknek szokták mondani, csa-ho, s ebből lett [132r] csaholy. Ezen határrészeket váltva, ugarrendszerrel használják.

Az erdőrészek:

Kerek bértz, Rosdás, Sárpusztája, Kalabuts és Toplica. Kerek bértz, nevét kaphatta fekvésiről, mely inkább az kör idomú.

Rosdás, nevét az havason keresztül folyó sárga színétől vette.

Sárpusztája, ez nagyon sáros, mocsáros, szinte nyárba járhatatlan hely, s nevét onnan kapta.

Kalabuts, ez az ottan lévő erdők között a legmagosabb hegyen fekszik, s minthogy a kalapot az ember is a magosabb részére, tudniillik a fejére teszi, s ezen havas is magosságánál fogva a többi felett kalapot tett, s onnan neveztetett kalabucs, vagyis inkább az kalapos hegy, vagy amidőn reggel ezen havast vagy hegyet az homály és köd megjár[ja], az amikor jó reggel ködből kalapot térszen, azon nap eső lesz többnyire, s innen is kaphatta nevét.

Toplicza, a folyót hívják annak, s nevét onnan kapta. Ezen erdőrészek bikfát, fenyő- és szemerkefát teremnek.

A falu között egy kisdéd víz foly, mely [a] falut két részre osztja. Ezen van három kisdéd malom, halak, rákok ezen vízben nem teremnek, minek oka az lehet, hogy száraz időben merőben elszárad, s nincs víz.

A nép maga gazdaságból, gabonatermés s baromtenyésztésből él, s amellet szitakészítésből.

Költ Kőrösön, október 10., 1864.

Dants Béniam bíró
Ferentz Sámuel jegyző

DÁLNOK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[48r] Helynevek Dálnok községből, Háromszék megye.

Csakis *Dálnok* nevezeten ismeretes e község most, mint szinte korábbról is

[49r] E helység korábbról kapott, s most is azon névvel nevezett részei [közül] különös felemlítést érdemel *Ebhát* nevet viselő része, amely emlékezet óta semmi változást nem szenvedett. Tovább *Bolgár* rész, *Bódis*, *Tanorok*, *Pálos* stb.

Mezeinek neve egyszerű, azonban vannak egyes részeknek megemlítést érdemlő részei, úgymint *Kárbahágó*, *Hütlen*, *Kötörmény*, *Csabod*, *Varsa*.

Továbbá *Széphely*, ez inkább az állandó búza bő terméséről kapta e nevet.

Ököriktató, erről úgy beszél a rege, hogy a régi időkben a helyen marhát áldoztak volna.

Szederjes, *Oroszút*, *Darú domb*, ilyombok a Feketeügy mentében minden négyszáz-ötszáz lépésnyire találhatók. *Sajgó*, *Harasztfark*, *Rofain*.

Vége az erdőn:

Kanta, *Bodos*, *Ibre*, *Rics*, *Zarándok*. *Várhányás*, e helyen egy nagy sáncolás léte látszik.

Vaskapu, *Majos*, *Mungorcsi*, *Mihacs*.

Nézőhely, e helyről Háromszék és Brassó vidék minden részére ellátni lehet, és *Lőke* stb.

Vizei semmi különös jelentőségű nevezeteket magokba nem vesznek.

Veress Lajos bíró

DOBOLLÓ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[50r] Helynevek, Dobolló.

[50v] Dobollo falu eredett onnat, hogy vót egy nagy patak, amely most jelen is megvan, erősen lúgos, a martjára építettett egy malom, későbbben a malomhoz közel egy házat, későbbben egy mást, ameddig megszorodtak egy tízig, hogy olyan nagy zobogással vót a víz, megnevezték Dobollo falunak, amelyet máig is így nevezzük.

Dobolló, 1864. október 30.

Komsa Abrahám lelkész

EGERPATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[52r] Helynevek *Egerpatak* községből, Háromszékről

A helyek új vagy régi neve. Magyarázat.

A község neve *Egerpatak*. A község megalakulása előtt nagy egres erdőnek kellett lenni, ami most is helyelhellyel mutatkozik, s innen kapta az *Egerpatak* nevet. *Rétyi utca*. A Rétyre menő út itt megyen le, s ezért nevezik *Rétyi utcának*.

Szoros utca. A község közepébe egy szoros utca megye[n] bé.

Bitai utca. A Bitára menő út itt megyen el.

Templom utca. A templom itt áll ezen utca közepén.

Malom utca. A község felső felén egy kis malom van a faluba elfolyó patakon.

Gatyaszár utca. Olyan ezen utca állása éppen, mint egy gatyaszár.

Szacsva felőlli határtelek:

Olá ülés. Traditióból, az oláhok itt ezen a helyen valami ülést tartottak.

Pad. Ezen hely min[t] egy háts pad, olyan állású.

Szacsvai átkelő belső és külső láb. A Szacsvára vivő út itt megyen el.

Ilyés bértze. Egy Szacsván lakó Ilyés nevű ember kezdett ezen a bércezen, ami akkor még erdős hely volt, legelőbb gabonát termesztetni.

Rakotttyás. Még most is látható némely részén rakotttyabokor, s ezelőtt rakotttyaerdőnek kellett lenni.

Nyáraska. Régen nagy nyáras erdő volt.

Hegyes kő. Egy nagy hegyes kő áll itt határjelül.

Nagy tó környéke. Egy nagy tó fekszik ezen hely közepén.

Magyarosi út környéke. Magyarosra vezető út itt megyen el.

Nyírre menő láb. A községnek egy ciher nyíres erdeje van.

Dörgő. Mikor száraz idő jár, az eke a földbe dörög.

Béldi tovara menő láb. Régen a gróf Béldi családé volt ezen tó, s most kaszáló rét Béldi tova név alatt.

[52v] *Olá temető*. A községbe az olá vallásúakat ide temetik.

Szeplő. Sokféle szép virágok teremnek itt, s a vize is nagyon tiszta.

Állam kölcsön. 1834-be a község 2500 forintot ajánlott az állam számára kölcsön, és ezen összeget kírótta a birtokosságra, és ezen öszvegeért ezen darab szántóhelyet adta, vagyis felosztotta a birtokosság maga között, s innen kapta az államkölcsön nevet.

Márk Istvánnő tovara menő. Itt egy tó van, mely régen a Márk Istvánnőé volt.

Róka juk. Régen sok róka tenyésztett ezen a helyen.

Sinai hegy.

Réty felőlli fővény határ. Nagy része a határnak futóhomok.

Nyolc forintos tó. Régi időbe, mikor az a tó úgy tele [volt] vízzel, hogy a végén elmenő utat keresztül állja, akkor nyolc forint volt egy véka búza, s most is, mikor annyira megnő tavasszal a vize, hogy az úton keresztülfol, akkor nagyon szűk termés várható.

Kenderáztató tó. A község helye ezen tó, s kendert áztatnak benne.

Teknős. A szél úgy elvitte a homokot, hogy egész tekenő alakút csinált belőle.

Pénzes gödör. Régen valaki a martját pénzkéréses végett megásta.

Déneselek ponkja. Ezen ponk a Dénes familiáé.

Vásár út köze. Ezen utat, Várhegyen míg a vásár fennállott, az alföldiek vásárba jární használták.

Orotvány. Régen nyíres erdő volt, s azt kiirtották, lett irtvány, s most *Orotvány* a neve.

Nagy nád szeg. A Rétyi rétről egy nagy nádas tó ide szegellik ki.

Veres mart. Ezen marton igen-igen veres homokot lehet kapni.

Kút sára. Sok forrás és sáros hely.

Kút fele. Ezen láb földek felett több mezei kutak vagynak.

Mész gödör. Régen meszet égettek ezen helyen.

Mart alja. Egy nagy mart vonul elé ezen láb felett.

Széplátó. Ezen felemelkedett helyről majd az egész Háromszék területe látható.

Óriás helye.

Kovászna folyója. Kovászna felett az erdős hegyekből ered ezen folyó, és az egerpataki réten a Feketeügybe szakad.

[53r] *Rét víz köze*. Feketeügy és Kovászna folyók közti határrész.

Suba szege.

Bacsó.

Nyíres tó. Ezen helyen nyírbokrok voltak a közelebbi időkbe is.

Kis csere. Régen cserebokrok termettek.

Balaton tova.

Lapos töve.

Bika ponkja. A község ezen kaszálóhelyét bikatartásért adta.

Hosszú rét.

Malomszeg.

Avas köze. Még most is van három nagy tölgyfa.

Kis hely.

Lókötő hely. Régen a huszárok ide cövekelték ki lovaikat kétheti hízlatóba.

László kút oldala.

Csere szélye. A személyes emberek erdei ide befüggnek.

Béfüggő erdők.

Fergettyű vár.

Sebestyén.

Cigány sűrű.

Szöke völgye.

Nagy kő fele.

Meleg völgy.

Dellő fele és alya.

Három nyíres.

Kurta fej. A szacsvai Kurta nevű határrész ide rúg fel.

Bibarc.

Mély patak.

Gyakor avas.

Utak köze. A Lisznyó, bikfalvi, magyarosi *Szeredő* nevű erdőre feljáró utak közti tart.

Komlós.

Kökút padja. Erdei források szintúgy kősziklából eredve egy ülő padot képeznek.

Kiadta az 1852–3-ba költ telekkönyv és az előbbi nevezetkekből Egerpatakon, 1864. szeptember 29-én.

Az előjáróság

Konya Balázs bíró

Konya Mihály jegyző

ELŐPATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[131r] Helynevek Előpatak községből, Felső Fehér megyéből.

[131v] Elsőre. Előpatak vagyon Felső Fehér megye belkerület Hidvégi járásában, román neve *Aliupataku*.

Másodikra. Az 1. pont alattiak szerint Előpatak név alatt ismeretes nem csak Erdélyhonban, hanem úgyszólván egész Európában a savanyú gyógyvizeiről.

Ezen elnevezést kapta azon patakról, mely a község közt lefoly Árapatakan át be a nagy Olt vizébe, [132r] mely patak éppen a községen felyül veszi kezdetét s eredetét, azért a község is hívatik *Előpataknak*.

3, 4, 5. és 6. Ezen községnek régi elnevezése nem volt, mert Hidvég és Árapatak községeknek *praediuma* lévén, 1819–1820-ba kezdődött népesülni, és addig a tulajdonos birtokosságnak csakis erdőpásztorai lakták. Mely években megtörténvén a praediális helyek felosztása a birtokosok közt, és az ott lévő gyógyvízforrások Erdély és oláhoni orvosok által megvizsgáltattatván, azoknak kitűnő hatását és hasznát több könyvek és hirdetményeknek kiadása és közrebocsátások által elhírelték, és így 20 számból álló birtokosság által felépítettett, s ezen házfelügyelők, erdőpásztorok s később zsellérek annyira felszaporodtak, hogy ma 86 házzám és 580 lélekszámból áll. Eszerént megszaporodván, 1850-be közigazgatás

tekintetéből Hidvég, Árapatak községektől elszakított, és önálló községi bíróság lett.

Hetedikre. Mint az 1. pont alatt említve van, Előpatak praediuma lévén Árapatak és Hidvég községeknek, annálfogva Árapatak község leírásában a *praediumok* sorába C. alatt [132v] az előforduló topographiai nevek, például mező, dűlő, szántó, kaszáló, erdő, patakok és gyógyvízforrások tökéletes és terjedelmesen leíratnak, miért is azt újra viszonzni szükségtelessnek tanáltatott.

Előpatak, Június hó 5-én, 1865.

Egy kisszerű birtokos

ERDŐFÜLE

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

[142r] Helynevek Füle községből, Udvarhelyszékből.

1. Füle község fekszik Udvarhelyszék Bardoc fiúszékben, mely a székelyek földje felosztása olta Bardoc fiúszéknek nevezetik.

2. A helység neve országszerte ismeretes ezen név alatt, Füle, amellyel 1740. év[ig], a székelyek felfegyverkeztetéséig így írták ezen falu nevét: *Firole*.

3. Ezen helység lakosainak elődei telepedtek volt meg azon helyre, ahol jelenben is lakik, nevét vette ezen fenn írt szótól *Fiolé*.

4. A község neve mikor említetik legkorábban, nem tudható bizonyosan, mint *Firole*.

5. A hunok betelepedésekor fennebb láthatólag telepedett azon helyre, ahol elsőbben is megtelepedtek volt *Fioli* név alatt. Később nevezettek székelyeknek, és a székely alkotmány szerűl felosztatott primor (főnemes), primipil (lovasszó), pixidar (gyalog darabont székely nemesekre). Oláhok kevesen csak a közelebbi múlt századba, pásztorkodás végett jöttek ide, és ma is csak pásztorok és zsellérek.

6. A helység neve eredete látható fennebb.

7. A község határában lévő topographiai nevek dűlőnként a katasztrális munkálatba felvett határrészleírásai jegyzőkönyv során következők:

I. *Füle* község lakosai hat kapun járnak ki és be:

a. A *Bardoci kapu*, ez onnan vette nevét, hogy az alábbi község Bardoc, és az onnan feljáró közlekedő út azon kapu közt megy.

b. *Fosztó utca kapu*, ezen kapu vette nevét onnan, hogy az egész utcát Fosztó család lakta és jelenben is lakja.

c. Van *Dobó kapu*, mely nevét onnan vette, a községen felyül volt egy Dobó nevezetű falu, melyet a tatárok elpusztítottak, és ott jártak azon faluba fel s onnan le, ezért nevezik Dobó kapunak.

d. Van *Temető kapu*, nevét onnan vette, hogy két temető közt áll.

e. Van *Garat kapu*, e nevét onnan vette, hogy Garat határrészbe ezen kapun járnak földművelés és termékek után.

f. Van *Hermán kapu*, e nevét onnan vette, hogy Hermán községébe, mikor Kúttető határrész nyomásba van, ottan szoktak járni szekérrel.

Ezen helységben van egy templom, mely régebben kápolna volt, s miután a nép reformálódott és megsaporodott, a keleti bütühöz egy darab hozzátoldott nagyobbítás végett, és máig is a reformátusok temploma.

A helységben van Foszto utca. Ez onnan vette nevét, hogy az utcát most is Foszto családok lakják nagyobbbrészint.

Van Malom utca, mely nevét vette arról, hogy annak végibe van egy malom, és azon járnak ki és be réá.

Van Sáros utca. E nevét onnan vette hallomás szerént, hogy míg az utak nem használódtak, oly elsülylyett hely volt, hogy esős időbe járhatatlanná vált.

Van Templom utca, mely nevét onnan vette, hogy a külső végibe van a templom, és azon járt és jelenben is jár a nép templomba.

[142v] II. *Garat határ*. Ebben van Kőház nevű határrész, e nevét onnan vette, hogy azon részbe volt egy kőház, melynek romjai most is állanak, a községen kívül. Ezen házba a régi írások szerén lakott Kőházi József.

Van Kicsirét, e nevét onnan vette, hogy egy szép kerek kis kaszáló.

Van Sivo. Szőlős máj. Van Cságotó orotás, ennek földje veres agyag palával elegy.

Vagyon Silány, tiszta magyar elnevezések.

Van Keresztfa hágó, e nevét onnan vette, hogy ezen helyen három község határa összeütköztvén, fölállítottak még a régibb időkbe egy nagy kőkeresztet, úgymint Füle, Bardocz és Száldobos.

Van Árnyék, Bémenő, Patak melyéke, Kertremenő, tiszta magyar elnevezések. Földje nagyon silány, fekete agyag, veres palás és apró kövecses elegy.

Van Cseresnyés, e nevét vette onnan, hogy ott egy patak folyt le az oldalánál, mely patak terin régen volt egy Volál nevű falu, és ottan azon a helyen annak a falunak volt egy cseresnyés nagy kertje.

III. *Kiály*. E nevét onnan vette, hogy mikor Volál falu még megvolt, mely leányklézsiája volt Fülének, minden innepély alkalmával azon helynek tetejére egy megbízott embert kiállítottak, és a harangozást megkiáltotta a Volálba lakóknak, ezen békiáltásról nevezték Kiálc és Kiály.

Van Kőkenyes orotás, Vágott, Rakottyás eleje és hátulja, Kerekbükk eleje és hátulja, tiszta magyar elnevezések, földje nagyon silány, sárgás agyag, fejr palás, békasóval elegy.

Van Toth ponkja, mely nevét onnan vette, hogy egy kereskedő szegény tótót a tetején a tolvajok megölték, mikor még Dobó falu fennállott.

Ezen határrészben vagyon a fülei vasbánya, melyet a bécs-brassai társulat bír, igen szép mesterséges olvasztó-verető-görbítő-öntő érc- és vasesztergával, úgy körülötte lévő csinos épületekkel ellátva.

Van Szénamező, egy kis térséggel, mint egy kis mező, nevét vette arról.

IV. *Kápolna bértze*. E nevét onnan vette, hogy régentén ennek közepébe egy pusztás helyen egy kápolna volt fölállítva, melyből máig is egy darab rész láthatóul áll mintául, építették volt a dobófalvi catholicusok.

Van Valál nevű hely. Itten egy falu Valál nevű volt, melyet a tatárok pusztítottak volt el, erről vette nevét.

Van Esztene bértz, ciheres nyír-, nyár- és cserebokroktól elegy.

Van Két les ponkja, ahol a fülei, száldobosi, vargyasi, homoródalmási határok ütköznek, ez akkora két nevezetes hegy, hogy az Almás határán lévő híres barlangba mikor a tatárok elől bebújt menedék végett, onnan leste a tatár tábort, s onnan adott jelt a bujdosó népnek a menekvésre az arra fölkiért vigyázó és népörző.

V. *Dobó*. Itt volt régentén egy falu, mely a tatárok által elpusztított, nevét hallomás szerént onnan vette volt, hogy legtöbben Dobai család lakott benne. Ezen elpusztult Dobó faluhelynek máig is tisztán áll a templomhelye, melyet a méltóságos Daniel család és a székely birtokosságnak nagyobb része, akik onnan származtak le – van *Alsó* [143r] és *Felső Póka földje*. Van Kuaszo pataka, Kuaszo tető, ezen patak egy sötét helyen áll, régen sok vadak tanyája volt, mint medve, farkas, vaddisznó, őz, nyúl és rókák, melyeket kuasz ebekkel kergettek és fogtak vagy lőttek el, ezért nevezték Kuaszonak.

Van Vasásás, ez egy nagy hosszú bérchegey, alól sok vaskövek, jelenbe is azoknak ásáshelye jól látszik, de látszik a sok kiolvasztatott vassalak is, ezért hívják vasásásnak.

Hólyag, Gyertyános, Nagy és kis Salamás, nagy, erdős hegyek, nevét honnan vette, nem tudatik.

Van Borjúveszély, ahol mikor Dobó falu megvolt, a kicsi borjúknak ottan nyaraló kertek volt, és egy veszedelmes idő jövén elő, a borjúkot a vadak megmégtámadták, szétszaggatták, és emián mind elvesztek, ezért nevezték Borjú veszélynek.

VI. *Derső*, ez egy magos, hegyes-völgyes erdőhely, ahol cserebük-, nyír- és nyárerdők vannak, nevét honnan vette, nem tudatik.

VII. *Dobosa*, e nevét onnan vette, hogy a régi időkbe, a tatárjárásakor, minthogy ez egy magos hegy, egy dobos kiállott azon hegytetőre, a dobot verni kezdte, a volt dobói lakosok híradója a tatár csapat előli menekülésre, ezen dobolásról vette nevét.

VIII. *Hatod havas*. Ezt bírja kilenc falu jelenbe, úgy mint Füle, Bardocz, Száldobos, Vargyas, Olosztelek,

Bibartzfalva, Kis Baczon, Magyar Hermány és Telegdi Baczon. Ezen Hatod erdő részbe van Kormos bértze, melynek keleti oldalát le végig a Kormos folyó vize mossa, erről neveződik Kormos bértzinek.

Van *Bojtos*, ez egy szép bükk-fenyővel elegyítve bojtos erdő, erről nevezik Bojtosnak.

Van *Lugas*, e nevét onnan vette, sok lúgot főztek és hamuzsirt ezen helyen.

Borostvány, ez egy nevezetes szép bükk, nevét vette onnan, hogy ott egy Boros János nevű vadászbembert a megsebzett medve megölt, különben is ott sok vadak laktak, úgy máig is tanyásznak.

Van *Tamásné bértze*, nevét onnan vette, hogy egy özvegy, Todor Tamánné, mint utánna a férjét a tatárok megölték, gyermekével és apró marháival oda telepedett meg menekülés végett, s ott is találták őket meg, minthogy régen ez igen szép sűrű, de Dobótól távol lévő, erős hely volt.

Van Baroth köve, ez egy köves bérc-pusztás, melynek keleti részét a Baroth között lefolyó Baroth pataka nevezetű víz mossa, erről neveztetik Baroth kövének.

Pap homloka, ez egy hegy nagy sűrű bükköt környezve, melynek szélén mégyen egy út, hol régentén egy pap utazván, a tolvajok reátaláltak, üldözőbe vették, s ezen hegy tetején beesve sok küzdés után föbe ütötték, vagyis homlokba, ezért nevezik Pap homloka hegyinek.

Van *Nagy havas pusztája*, ez igen fenn való hely, és a *Hatodba* régebben legnagyobb pusztá volt.

Kukuhegy, mely a mi határrészeinknek a legmagasabb, innen lehet látni a legmesszebbi helységeket, tájékokot, régentén az észelmésebbje a népnek oda járt, onnan kukucsáltak minden helyeket, melyekre szükség volt.

Van Fekete hegy, Kapucs tető, Rakottyás, Hányás hegyese, Nagy és Kis Jáharos, végül Pelesketető, ezek mind nagy bükkös erdős helyek, közötté lévő kis pusztákkal. [143v] IX. *Peres erdő*, e nevét onnan vette, hogy kilenc faluk közül az öt alsó falvak a négy felső falvakkal perbe vagnak érette.

X. *Kárhágó*, ez egy terméketlen erdős hely, silány bércekkel, a reá kijáró helyek kövesek, vízmosásosok, s a reá kijárást nagyon haszталannak s károsnak vette a nép régentén, ezért nevezeték Kárhágónak.

Van Bélla, Máti, Ölbértze, Ménes rét nevű hely, ez mind kopár erdős hely, nevét honnan vette, nem tudatik.

XI. *Kúttető*, ez egy magos hegy, szántók és kősziklás dombokkal elegyes, a nyugoti oldala alatt van egy nevezetes bővizű kút, melyből soha a víz ki nem apad, erről neveztetik Kúttetőnek.

Van benne Kápolna dombja, e nevét onnan vette, hogy régebben ott egy kápolna volt építve.

Van Lapos csere. Szathmas, Löfűrész, Orotván, alsó és felső Kihágó, tiszta magyar elnevezéssel, földje fellette veres köves, agyagos, nagyon gyenge termő.

Van Nyíl, e nevét onnan vette, régiebb időbe nagy cserés erdő rész volt, ezt nyilakra osztva.

Van *Vizremenő* is, e nevét onnan vette, hogy ezen szántórészbe a szántóföldek bémennek a vízre.

Ezen község határrészeiben lévő folyó és patakok Kuaszópataka, Kiság pataka, Kovács pataka, Pisztráng pataka, Gerenpataka, Nagy és Kis Kosák pataka, Kormos folyója, melybe a fennebb megnevezett patakok a községen felyül mind belészakadnak, ahol Kormos folyóvá leszen, és ezen név alatt Füle községe közt le Baroth és Olosztelek községek szélén nyugat felől lefolynak, amíg a barothi és felső rákosi határ közt az Oltba beszakad.

Füle községe szomszédos vagy határos Bardocz, Magyar Hermány, Telegdi Baczon, Mikó Újfalú, Tusnád, Verebes, Szent Simon, Szent Imre, Szent Király, Zsögöd, Homoród Almás, Vargyas és Száldobos községekkel.

Füle, október 5., 1864.

A község nevében beadják
Csutak Márton községi bíró
Miklós Dávid jegyző

ERŐSD

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[134r] 1. *Erősd* községe van nemes Felső Fehér vármegyében, Hidvég járásban.

2. Ezen községnek csakis egy neve van, *Erősd*, németül is *Erősd*, oláhul *Erusd*.

3. Ezen községnek tudomásunk szerint más elnevezése nem volt.

4. Hogy ezen közönség neve legkorább mikor említetik tiszta bizonyossággal, nem tudhatni, minthogy kezdetbe csak egyes lakók, az uraságok földjeit Hidvég és Árapatakról mívelvén, építették. Később gazdák is települtek, kik gróf Nemes és Mikó családoknak robotosai voltak, s az egész Erősd helysége is ezeké lévén, és Árapatak és hidvégi lakosokból települtek ide.

5. Népesítésére nézve nemcsak Hidvég [és] Árapatakról, hanem a véle szomszéd Székelyföld, s úgy a magyarajkú lutheránusok közül is, nevezetesen Krizbáról népesedett annyira, amennyire most van.

6. Magyar neve eredetéről szájhagyomány után annyit tudhatni, hogy nagyobb része határának mind erősen hegyes, s [134v] bajosan járható lévén jelenbe is, s annyival is inkább alapulásakor éppen Erős oldálnak is hívták, innen vehette Erősd nevét. Még van egy adoma, hogy nagyon erősek s vérengzők voltak az első települők, s azért Erőseknek is neveztettek, de inkább az elsőnek lehet hitelt adni. Még vagon az úgynevezett Csókás tetején most is látható várrommaradék, hol a hagyomán szerint Erős vára lett volna.

na, miről később a helyek nevezésénél szólni fogunk. 7. Községünk fekszik az északi szélesség 43, a keleti hosszúság 44 fok alatt. Határos északkeletről Háromszék felé Aldoboly és Árapatakkal, délnyugotól Botfalvával, keletről Szász Hermány és Szentpéter határaival, melyektől az Olt folyama választja el.

Utcáival nem igazán dicsekedhet, mert körülbelől magyart és oláhot együtt[véve] mintegy 380 lelket számlál, s jelenleg 68 házzszámot. Utcája kettő van, az úgynevezett Puszta vagy Pap utca, minthogy ott a pap lakik. A más a falu között bejövő kétfelőlí utca, mely között foly a mezőről [135r] bėjővő, egyenes meder[be] vett falu pataka, s kétfelől minden 1 ½ öl távolságra fűzfával megvert zöld alé gyönyörködteti az utazót.

A község határaiban előforduló helységnevek:

Először. Az Alsó vagy Székely határban:

a. A *Lenkert*, mely, sok lent teremvén, innen vette nevét is.

b. *Kapta* vagy *Erős oldal*, nagy meredek lévén, bajosan járhattak szekérrel, s midőn kikaphattak a tetőre, innen nevezték kapta vagy kaptának.

c. *Csókás tető*, nagy hegy, melynek délnyugot felől egyenes, természet által egész oszlopzatokhoz hasonló meredek oldalaiba lévő lyukakba igen sok csókák költenek, és télbe is ott laknak, onnan az elnevezés. Ezen hegy tetején van az említettem várrom, ahol egy világító torony lehetett a tempelláriusok ittléte alatt, a krizbai várról, mit Hössök várának neveznek, átel-lenbe, s egyszersmind a tatárjáráskor lármafák is voltak, melyek a vész közelítésekor meggyújtattak, egyik helység a másnak jelt adandó a közelgő veszélyről. Ugyanennek közelébe, a Várpatak oldalába, [135v] mely az ott lévő várról neveztetetett így, láthatók egész kecskeköröm forma csigarétegek.

d. *Gyiszk*, erről hallgat a krónika, de ezen oldalon nagy mennyiségben tanálhatók urnák darabjai, sőt közelebb kincset keresve éjszaka nagy gödröket ástak, s tanáltak egy ép urnát is, de nem találván semmit benne, nagy reménységek dacára, az ottani oldalon béeresztették, s benn az árokba darabokra tört. Ugyanitt szántás alkalmával, minthogy most egy részin a fák elpusztulván szántóföldnek használtatik, tanáltak egy tegezt, finum acél csákányt, mikből azt következtethetni, hogy római telepeknek kellett lenni.

e. A *Fácza*, mely hely nagy erdőhely volt, s benne sok *fácánok* tanyáztak, innen vette eredetét s nevét.

Második. *Közepső határban*:

A *Barabás teteje*, Barabás nevű egyén bírta és orotta ki azon helyet, róla volt a neve is.

b. *Hosszak*, az ott levő földek csaknem az egész határt keresztbevágva nagyon hosszak, innen a neve is.

[136r] c. *Kéncses árok*, ezen hely mind erdős volt, s benne a hagyomány szerint tolvajbandák laktak. Közepén lévén Háromszék és a Barcaságnak, honnan mindkét felé nekik alkalmas időben zsákmányra

mehtettek, s nagy árkok lévén, ide rejtették el prédájokat, mit azután a babonás nép még a közelebbi időben is mindig minden évbe Szentgyörgy napra virradólag keresett és ásott. Ma is sok ásások és mély gödrök láthatók, de hogy kaptak volna valamit, arról hallgat a hagyomány.

d. *Vápa tője*, vápás hely a hegyek között.

e. *Dellő*, itt delelnék az Olt mellett a marhák, s innen neve is.

Harmadik. *Felső határba*:

a. *Veczel*, *Veczel köve* a Korlát patakától a hidvégi határ alsó végétől lenyúló hegylánc végsarka, melyet Akadás Vincze bírt, s adomány útján szállott át Erősd, Árapatak, Hidvég és ezek határaival a gróf Mikó és Nemes családokra. A Veczeltető egy nagy magas hegy, melyről átláthatni a temesi, bodzai, töröcsvári és ojtózi szorosokon Oláhon felé, s úgy az egész Székelyföld, [136v] Barcaság és Erdővidék rónáit, hegyeit és sok falvait láthatni. A hagyomány az róla, hogy ily magas és Háromszék felől nagy meredek lévén, s amellet arról az Olt is alatta folyván, a két nagy rengeteg erdőség közötti Veczelköve odvába rejtették zsákmányokat a Kéncses árokba és Vecelbe tartózkodó rablók. Ugyanazért ma is Szentgyörgy nap ején gyakran járnak az oláhok pénzlesni, de még üresen jöttek vissza.

b. *Farkas árok*, árkos hely, most szántó, de mikor erdős volt, sok farkasok tanyáztak benne, egész télíg jó azoknak, innen vette nevét.

c. *Veczel alja*, *Felső veczel*. A hegy alatt egy szép térség. *Alsó Veczel*, ez is ugyanaz, *Veczel* nyugoti részei aljába egy térség.

d. *Csikkos kert*, a tulajdonos urak ott csikaikat legeltették, innen a név is.

e. *Dánczos*, miért nevezik így, nem tudatik.

f. *Falu rétje*, falu melletti térség rétes helyt.

Írtam Erősdön, 1865. május 12-én.

Pálffy Sándor erődsdi helyi katolikus lelkész

[137r] Nota bene. Nem lelegend helytelen itt megemlítnem, mit még fennebb kellett volna, de az említendő híd, midőn soraim írtam, csak készülőbe vala, most pedig teljesen az Olt folyamán át 32 hosszúságú öl, szélességre 2 öles lábra elkészítve tökéletesen járhatóvá tété[te]tt, s ennek létrejöttét, midőn üdvös voltáért nemcsak Erősd községe, de az egész különböző vidékek itt járó lakói háládatjokot nyilvánítják ugyanitt lakó, Hidvég járás szolgabírója nemzetes Imecs János úrnak. Mert az elébb említett sárfészek falvánk, honnan ezelőtt sem szomszéd falváiba a járatlan közlekedő hegyes és sáros utak miatt, sem az Olton át Barcaságra s úgy Brassóba, ha terménye volt is, nem mehetett csak közepszerű esős időbe, s most mind Árapatak felé, Árapatak, Erősd, Aldoboly Háromszék felé, Háromszék alsó részének Erősd felé az Olton át egyenes vonalba per Bodfalva, Szunyogszeg, Fogaras, Szeben s így tovább az utak,

mégpedig mindenütt kisáncolva, porondozva megnyíltak, s ezáltal nemcsak községünk, de mások is számíthatlan hasznot nyertek. S mindezen üdvös munkálatok a közös nép igen tisztelte szolgabíró úr ereje és eljárásának [137v] a közérdek iránt fáradhatatlan szívélyes kitartós fáradozásának, sőt áldozatának köszönhetni. Isten segélje az igazságos hivatalnokot többre is, a közös nép nevébe óhajtja az író.

ESZTELNEK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[64r] A Felséges Királyi Főkormánysház idei 6670. számú magos rendelete folytán *Esztelnek* összeírása a következő, ugyanis:

Az első pontra. Háromszéknek, mely Kézdi, Orbai és Sepsi fiúszékekre van felosztva, Esztelnek fekszik Kézdiszék felső és északi részében, s tartozik Háromszék fő helyéhez, Sepsi Szentgyörgyhöz.

A másodikra. A községnek egy neve, *Esztelnek* esmeretes országszerzte.

A harmadikra. A telepedéskor más neve is volt.

A negyedikre. A legrégebbi iratok kikutatásából az tűnik ki, hogy Esztelnek még Zsigmond magyar király ideje előtt mint község állott, mi onnan világos, hogy ő általa építtetett a megye temploma, melyről ez van írva: „Antiquissima haec Ecclesia reparata fuit primo 1523 o”.

Az ötödikre. A történelem és a hagyatéki mondák szerint a lakosok Schithiából származtak, és Atila idejébe telepedtek ide.

A hatodikra. A hagyomány azt tanúsítja, hogy ezen falvának neve kezdetbe *Hosszúpatak* volt, mi onnan hihető, hogy éppen szomszédjába egy kis völgybe fekszik egy Kurtapatak nevű falu, közepén hosszára folyó kis patakkal, falvunk pedig hosszan nyúlik fel két hegy közé, melyen hasonlóan közepén hosszan foly le a patak. Mely nevezetet elvesztett [64v] közönségünk a fejedelmek idejébe, tudniillik a lakosok valamely velőtlen kérelemmel járultak a fejedelemehez, ki is ezen kérelemre azt felelél: *Esztelnek*, s innen van azután a mostani nevezet.

A hetedikre. A közönség határában, mely három fordulóra van osztva, első helyen előfordul a *Kismező*.

Ennek alkotó részei: Falura rúgó láb, Kismocsár, Nagymocsár, Kishosszú, Nagyhosszú láb, Domb, Horgas, Papkúttya, Alsó-Felső száraztovány, általában testvizes szántók.

Második határrész a *Nagymező*. Alkotó részei: Halastó, Rétre menő, Hiposdomb, Rakottya és Hetes, Bentzeláb, Kis burján, Pálbíró, Carina, Kápolnára menő láb, általában vizes, terméketlen szántók, mi miatt nagy része

kaszálóknak hagyatván fel, azok is a vizeség miatt igen rossz szénát, s azt is nagy munkával adnak.

A Harmadik határrész a *Sóhaj*. Alkotó részei: Szerderjes, Kerekhegy, Kotormány, Falurarúgó láb, Újmező, nagy része hegyes nyír föld, terméketlen.

Vannak továbbá kaszálóhelyek az erdőn, egy része kopár, a más vizes, lapos, Bardótza nevezet alatt. Alkotó részei: Mánik, Gombásbértz, Laposorr, Alsó-Felső Kovácsgát, Vész, Kerekbükk, Szántóéle, Harmad vápa, ezek mind irtványok.

Vannak őserdők fenyves és bükkösök, úgymint Kerekbükk, Vészbükk, Fűrész oldal, Kőbértz, Oláhpatak, Füvesbértz, melyekben őz s szarvasokat is gyakran lehet látni.

Ezen erdők közt foly az úgynevezett Veresvíz folyó, mely eredetét vészi az Almás és Csomortán közös erdőjük Kútptatak erdőbeni forráskútból, és befoly a csíki havasok közötti úgynevezett Úz vizébe, mely megyen bé Moldovába.

[65r] Falvánk között lefolyó patak ered a falu feletti befogott erdőkből, s átvágván a Kurtapatak, Bélafalva, Polyán határait, Szászfalunál befoly a *Feketeügy* folyóba. Ezen patak száraz, nyáron úgy elapad, hogy csak a falu felső végén lehet vizet látni.

Esztelnek határát, úgymint erdőjét szomszédosítják keletről Csomortán és Almás határai, délről a lemhenyi határ, nyugotról a polyáni és kurtapataki határ, északról a Kászon Impér és jakabfalvi és moldovai határszély.⁴¹

Van továbbá falvánkba két templom, egyik a *megye templuma*, mely, mint a negyedik pontba említve van, Zsigmond magyar király alatt épült, s hogy régi, bizonyítja a Kézdi Orbai esperesi levéltárban egy irat, melyben e van: „*Joannes Sacerdos de Esztelnnek 1335*”, miből az is látható, hogy Esztelneknek *Esztelnnek* neve is volt.

A más a *szorosabb rendű Szent Ferenciek zárdája templuma*, mely mint kápolna fennállott azelőtt, minekelőtte a megye temploma épült volna, ezt akkori esztelneki lelkész, Nagy Mózes 1684-be a Csík-Somlyóról segélytségül lehívott szerzetes atyáknak, melyet nagyobbra építtetni kezdette gróf Apor István kir. kincstárnok, s 1723-ba be is végeztette. Ez mint residentia volt 1721-ig, mikor a conventek sorába íratott.

Esztelnek, szeptember 10-én, 1864.

Kis Ferenc bíró
Szabó Mihály jegyző mp.
Fekete Péter hűtös
Cserei János esküdt mp.
Domokos Antal esküdt
Cserei Mihály esküdt
Bíró András esküdt mp.

⁴¹ Lapszéli bejegyzésként: „Nota bene: A falvánk kelet, észak és nyugat felőli részét magas hegylányolat övezi körül, mely hegyek

kősziklás természetűek”.

ÉTFALVAZOLTÁN (ÉTFALVA ÉS ZOLTÁN)

ÉTFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[66r] Helynevek összeírása.

1. Étfalváról, Sepsiszékből, nemes Háromszék kerületéből, Felső Oltmelléki járásból.
2. Étfalva községnek jelen és régebbi neve ugyanaz.
3. A községnek hogy jelen és régebbi neve más lett volna, nem tudatik.
4. A község mikor említették legkorábban? Nem tudatik.
5. Amint vélekedünk, a székely nép letelepedése alkalmával.
6. Amint vélekedünk, Etede őszvezér nevére eredhetett az Étfalva nevezet.
7. A helységnek határán eső különféle elnevezések:
  - a. *Felsőhatár*, elnevezését nyerte fekvésénél fogva.
  - b. *Középső határ*, ez ismét az Alsó és Felső határok között fekszik, az elsőtől árok, az utolsótól patak válassza el.
  - c. *Alsóhatár*, ez a falunak déli vagy alsó részén fekszik, kinyúlik a gidófalvi erdőig. Délre szomszédos a gidófalvi és fotosi határokkal, Völgypataka vett köztük határt. A Felsőhatár szomszédos a bodoki határral, mitől egy forrásos mély árok és Szablya nevezetű csermely válassza el.

A nevezett határokon pedig ezen apróbb határrészek nevei fordulnak elő:

Felsőhatár:

- a. *Oldalramenő*, egy háton fekszik, oldalra rúgnak véggel, honnan nevét is vészi.
- b. *Orotás*, ez erdőségébéli irtás után lett szántó, s nevit is innen kapta.
- c. *Tölgyavas*, ez hasonló módon, egy tölgyes erdőből irtódott szántófölddé.
- d. *Forrás*, e nevezett képezi egy nagy részét a határrésznek, ahol több helyen forrás mutatkozik, de folyó nem ered belőle.

Középső határ:

- a. *Kertfele*, ez esik a falunak keleti részében, tehát a lakótelkek kertjeire jönnek a földek, ezt követi *Belső* és ezt *Külső* láb, azon túl megyen az ember a *Belső*, onnan a *Külső* [66v] *Kihágóba*. A két utolsóbb valószínű kihágók, és így onnan neveztetnek, a mások rendes középlábak.
- b. *Vonc*, e fekszik Vonc erdő mellett, és onnét vétetett ki, attól kapta a nevét is. Felyülről elválasztja az úgynevezett Étfalva kisépítő pataka.

Az Alsóhatárba:

- a. *Csukásfele*, e nevet nyerte onnan, mivel itten hajdonában gróf Bethlen család birtokos lévén, csukák-

kal gazdag halastóval bírt. Gróf Bethlen Kata bírta utolján, később az itteni feles birtok Daniel családra ment át, jelenbe bír még harmincöt jugerumból álló kaszálót báró Szentkereszti Zsigmond vásár útján.

b. *Peterke*, ez igen agyagos-hegyes terméketlen része a határnak, felette sok industriát kíván meg, s máig is több szántók hevernek parlagba. Lehet egy kicsid emberről, Peterről, vagyis Péterkéről vette eredetét.

E falu határán eső kaszálórétnek apróbb elnevezései:

- a. *Sároskert*, *ősi fejedelmi birtok*, ez fekszik az Olt vize mellett, és így vízáradáskor eléggé sáros.
- b. *Vízköze*, az Olt vize hajdonában két ágra szakadva körülfolyna, s szigeteket képezve neveztetett vízközének.

c. *Nagyszél*, ez mocsáros, nádas hely lévén, a felosztáskor nyilakra osztatott fel, és ekkor kapta nevét.

d. *Hótós*. Ezt az újabb időkben az áradások termőhelyévé tették. Régi időkben álló tó vagy hótó volt.

[67r] Az erdők nevei:

- a. *Vonc*, ez egy meredek oldalt képez nyugoti fekvésbe, s hihetőleg a fát onnét csak két keréken voncolták, és így Vonznak neveztetett.
- b. *Hát*, ez egy hátat képező hegygerincen fekszik.
- c. *Héhegy*, ez délre fekszik, s hihetőleg a melegebb részt képezi, s azért hő- vagy héhegynek neveztetik.
- d. *Bodokpataka*, ennek a Bodokpataka vet határt, s nevét is innen nyerte. A patak keresztülfoly Bodokon, és esik ottan belé az Oltba.

Megjegyzés. Különös nevezettel nem bír egy határrész is, mindennek megvan a saját neve. A lakosság csupa magyar, és tiszta ev. reformata vallásúak, tehát a helység és részek nevei nem voltak és nincsenek elferdítve.

Kelt Étfalván, 1864. október 24-én.

Benkő János bíró
Dálnaki Josef jegyző

ZOLTÁN

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[233r] Helynevek.

1. Sepsi *Zoltán* nemes Háromszéken, a Sepsi kerületben egy kis falu.
2. A község egyedül Zoltán nevezetét bírja, mely ismeretes országszerte.
3. Más elnevezése nem volt, mert az őskortól fogva mindég annak neveztetett.
4. és 6. Legkorábban említették és vette a név eredetét a község a Scythiából kijött kapitányok közül *Zoltánról*, aki is oda Chiráknak nevű fijának majort építtetett. Ennek maradékai előbb Chirákoknak, azután Chirjácoknak, azután Czirjácoknak és utólagoson Czirjékoknak neveztettek.

5. Benépesített az említett családot szolgáló udvari székely családjaikból.

7. Fekszik az Olt folyója jobb partján, határos Bodok, Étfalva, Gidófalva és Körispatak szántó határrészeivel. Határrészletei ezek:

Felső, Alsó és Középső határ. Ezekbeni elnevezések

a. Kert vége, onnan neveztetik, mert ezelőtt kertek voltak ezen lábföldek végén.

b. Köves sugó, mivel az Olt ott nagyon sebes és köves.

c. Salamon, nem tudhatni nevezetét.

d. Nagyarókra menő, az Olt melletti nagy árokra rúg.

e. Hegyfele, mivel nagy hegy felett van.

f. Kláris, nem tudhatni.

g. Vágott út feje, egy vágott út vezet ezen részletre.

[233v] h. Lapos, lapályos ezen hely.

i. Körispataki útra jövő, azért, mivel Zoltánból a Körispatakra menő út keresztülvágja ezen láb szántókat.

k. Hosszú alsó és felső, onnan, hogy hosszúk ezen szántóföldek.

l. Oldalra menő, egy fővényoldalra megy.

Kaszálóhelyei fekszenek az Olt folyama mentiben, az ottani elnevezések ezek:

a. Felső és alsó Nagyarók, onnan neveztetik, mivel az Olt folyama mellett egy nagy árokba fekszik.

b. Hosszúrét, onnan, hogy hosszan nyúlik.

c. Kopacz, Kutas, Vasé és Sikó, ezeket nem tudhatni.

Erdei pedig határosok Oltszem, Bodok, Étfalva, Gidófalva, Fotos, Martonos, Angyalos, Besenyő és Eresztevény erdős részleteivel. Elnevezések ezek: Herecz, Szajhány, Nagy avas, Békanyálás, Bükkös oldala, Nagy árok oldala és Kurta háta. Hogy honnan neveztettek, nem tudhatni, mivel ezekről semmi hagyomány vagy nyomtatott emlék nincs.

Kelt Sepsz Zoltánban, október 28., 1864.

Öszveírta Szörtsey Vincze helységi bíró s. k.

FELDOBOLY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[68r] Fel Doboly leírása és helynevei.

Hogy Fel Doboly községe honnan vette eredetét, azt mind a jelen, mind a régi krónikák igazolják, hogy a Fel Doboly több századokkal nemes Háromszék, Sepsz-, Kézdi- és Orbaiszéknek Sepszszékben, éppen Orbaiszékkal határos.

A keleti és déli határszéleken szomszédos Oláhhonnal, s még a Dirmakhus idejében az akkori magyar fejedelmek egymással ellenkezve gyakorta, hol török, hol tatár rablót hoztak a dicső székely nemzetre, s mi-

vel a falu egész Háromszékkal homlokozva áll, megbízta ezen dicső székely nép, mikor ezen vad rabló csordákat jönni észreveszik, töstént lármafát gyújtssanak, lármát indítsanak és feldoboljanak, ezeket téve neveztetett Fel Dobolynak, hogy feldobolta.

Ezen ősie falvának határai megnevezésére átaljába visszaemlékezni minden pontjaira nem lehet a jelenkorba, mivel egyszer agostyánok nem léteznek, a birtokívek pedig a Brassóba a császári-királyi felszólamlási vizsgáló felügyelőségnek két évek óta léteznek.

[68v] Továbbá a határ részletei Telek, vagyis Felső határ részlet. Ennek nevezetes részletei Borsos hegy, délkeleti oldala Eperjes, Telek hegy, Telek hegyoldal. Vass Péter, mely is azon okból neveztetik Vass Péternek, hogy még több századok olta ezen község határkerteit nézve összebonyolódtak, és Vass Péter agyonveretett, ezért neveztetik Vass Péter halmának. Ezen határrészletben volt Fel Dobolynak első megtelepedési három részletben, Kosár bik, *Mákos patak* és Barabulyos nevet viselő, nevezetű helyeken.

Más két határnak Közép és Alsó határrészletek, melyek szomszédosok kelet felől Zágon, észak és nyugot felől Nagy Borosnyó, nyugot és dél között Kis Borosnyó[val].

Először. Tilalmas erdei a falut környező Homlok nevű erdőrészlet, tovább Szilvára hágó, Pap kútja, Szankoló és Mákos patak orra, a Barabulyossal összevéve.

Másodszor. Közös erdőrészletek fáizás végett Nagy Borosnyóval közös Telek szél.

Harmadszor. Fel Doboly, Nagy Borosnyó és Kis Borosnyónak közös Hamvas, Gyertános, Fenes, Fenes bértz és Hosszú bértz.

[69r] Továbbmenve tulajdon privátja Borbát, Fenes allya és a Harminckét Sepsz községek erdejéből, az úgynevezett Csemernekből jutott nagy és kicsin részletek, s amellé jutott a Kotor pataka melletti részlet szénakaszáló, végezetül:

Negyedszer. A Borbát nevű helyen a Fel Doboly, Nagy Borosnyó és Kis Borosnyó, úgy Lécfalva községeivel egy arányú közös szántó, kaszáló és legelő-helye.

A fenn írtak kiadattak a fel dobolyi előjáróság által a jelen 1864. év október 3-án.

Vass György bíró
Jáko Antal esküdt mp.

FELSŐCSERNÁTON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[70r] Helység Felsőcsernáton községe.

1. Mint ilyen, emlékezetünk s régi okleveleink tartalma szerint kebelezve volt és van mai napig is

Erdélyország, *Kézdiszékben, Háromszéken*, s más elnevezéssel sohase bírt, csoportozva se volt több községek közé.

2. *Felső Csernáton községe* ezzel az egy névvel élt mind a mai napig, ezzel is ösmeretes országszerte.

3. Más elnevezése *Felső Csernáton* községének sohase volt.

4. A községünk hogy mikor említették legkorábban, erre nincsen semmi okadatunk.

5. 80 évesen felyüli lakosaink elődeiktől is hallván, a hunusok maradéka vagyunk.

6. *Felső Csernáton községe* néveredetéről keblünkben semmi köztudomásunk hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből se képes felmutatni.

7. *Fel Csernáton község* határában több topographiai nevek jönnek elé, s ezek is voltak a kezünknel lévő okirataink szerint, tudniillik:

a. A helység maga

Egerbegy, Felszeg, Alszeg, Csigojás, Salamár, Benkes, Csergés, melynek közepébe egy kitűnő egészséges vízforrás ezen név alatt létez.

b. A határon a szántó neve *Nagymezőben Kölestartó, Nagyfalura menő, Horgasszer, Középlább, Útáltalkelő, Belső és külső Köhér a völgyön kívül foglalás. Patohalma szere, Márkosútja, Töklábjja, Martonút szege* Al Csernáton és Hatolyka községek szomszédságában.

[70v] c. *Közepső határon Ravaszlik, Soklábjja, György kútja, Forrógyörgyköve.*

Pókahalma, noha jelenleg szántó, külömben egy kerek szántó meglehetősen kiterjedésben, melyről azon emlék maradt hátra, hogy *Pok* nevezetű vezér egy rész sergével veszett volna ottan el, csakis mintegy 1817-be pusztult volna el a körülötte ültetett nyíres.

Vármegyehatára, Völgyön kívül, Vásárútkelő, Kútlább, Damokos kúttya, Röh, Középláb, Haraszt, Nagyútalja Szentkatolna, Altorja és Ikafalva szomszédságában.

d. *Kishatár: Gálos, Nagyútalja, Kútköze, Kisfelhágó, Árvaszer, Középlább, Körösfá lábbja, Ikafalvi út alatt, Orotvány, Cserefark, Kisaj, Nagyaj, Kerekő* Ikafalva községe szomszédságában.

e. *Erdő és kaszáló* nevei:

Cserefark, Cserepad oldal. Várbercze, itten egy meglehetősen hegytetőn van egy csonka kerek tíz ölni magos toronyforma, amit a nép *Csonka várnak* nevezett, s mai napig is ezen név alatt neveztetik. Kemény kőből, mésszel rakva van építve, de sajnálat, kezünknel semmi okirat nem létezik, ennél fogva nem is tudhatjuk, ki építette vagy építtette, azt se tudjuk, melyik esztendőbe épült. A kereksege kívülről mintegy húsz ölni, belőlről mintegy nyolc öl lyuk, egyenesen felmenve a tetejében. Kereken számos négyszegletű lyukak láthatók mint a mai napig, s noha minden viharoknak ki volt s ki van téve, mégis áll összeomlatlan a maga szembe-tűnő kemény [71r] alakjában, többnemű bokrokkal körülvéve, délről a hegytető oldala kemény kőszikla,

az aljába foly az úgynevezett Nagypatak. Általellenben délkelet felé nyúlik egy más hegytetőn, az úgynevezett *Óvár kapu* környezetében, szálos erdő közt fűvel benőtt, de mégis ösmerhető meglehetősen sáncolat, egyébként megjegyzendő, hogy ezek közelében a vízmosságok miatt több versben lehet ujjni vastagságú, jól kiégetett edénydarabokat nagyobb és kisebb részekben összetörve tanálni. Éppen egy ilyen megnevezett fazék alakban tanáltak já[t]szó gyerekek ezelőtt mintegy öt évvel harminchárom darab csákány alakú, de belőlről ovális lyukkal, félfelől füllel ellátott, általunk meg nem nevezhető régi rejteményt, az melyeket az akkori előjáróságunk a Kézdivásárhelyi Járáshivatalhoz feljebbtérjesztés végett béküldött, de hogy továbbá mindazokkal mi történt vagy ezen hivatalból hová küldötték, ez óráig rólok semmi tudomásunk.

Szenthomlok, több apró részleteket magában foglalva, úgymint *Usztató, Szentkertye, Bekekertye, Szilva vágás, Csókásallya*. Ezen utolsó szélyébe van egy büdös és kénkövegítékes forrás.

A *Szentkertben* máig is áll egy templomnak nevezett, ösmerhető és látható fundamentuma, de hogy ezt a templomot ki építette volt, annak semmi nyoma környezetiben a vízmosság által tánáltak zöddé kövesült pipákat.

Remete, Árnyékoldal, Nádasztó, Óvár allya, Füvesút, Lábhintó, Sáros oldal, Csihányos, Vágás, Villancsi, Bálintútya, Bálintéle, Kertelkút, Barlangoldal, Vízoldal, Bérczút és Vízoldal, Vízfej kúttya, [71v] *Rongyosoldal, Györgykertye, Holoskút, Csipkés, Nyíres tisztája, Hegyesfark, Turcza* északról Ikafalva, nyugotról Márkosfalva és a Mikó család, délről Martonfalva és Al Csernáton erdejek és keletről maga a község szomszédságába.

f. *Szántók* állnak részint elsőosztályú *fekete földből*, másodosztályú *lapályos, sárga agyagos*, harmadik *agyagos szikajos sárga*, negyedik pedig *porló kővel vegyes sárga földből*.

g. Az *erdőn* ami nevezetesebb van, a *Vízfejkút forása*, amely alig száz ölet haladva, bőséges forrása miatt patakka változik, s foly észak felé keresztül az ikafalvi és futásfalvi erdőn Torjára. Van ezenkívül a hegy oldalába a *Bojtorjánosnál* egy más *hideg forrás*, belészakad a *Nagyág patakába*. Van ugyan a harmadik kútforrás a *Bajka vágás* hegye oldalába, melyből eredetét veszi a *Kiság pataka*. A *Nagyág pataka* ered ugyan az Al Csernáton községe határában, de foly kelet felé, s így a Kis és Nagyág pataka az úgynevezett Barlanghegy oldala végénél összeszakadva formálja a *Nagypatakot*, az melyen helységünk vagy falu közé érve huszonöt felyülcsapó, lisztelő és kásátörő malmok léteznek, s így falvánkon keresztül Al Csernátonban, Al Csernátonból pedig által a mátfalvi és márkosfalvi határon foly mindaddig, míg ezen utolsó községnek határszélén a Feketeügybe belészakadnak.

Ezenkívül még léteznek kisebb hideg források, úgymint *Vállú* vagy *Vasútkúttya*, *Kertelkút*, *Ikapatak kúttya*, melyek külön vonalakban a fenni *Nagypatakba* befolyanak. Ezen erdőrészletekben vagynak:

[72r] gg. *Legelő*k, úgymint *Vágás*, melynek szállása a *Kertelt kút*, *Csihányos*, *Györgykertye*, *Nyíres tisztája* és *Nádas*tó.

h. *Utak* vagynak a következő nevek alatt, úgymint a községből nyugot felé menve az erdőre *Nagypatak* *mellyékúttya*, *Remeteútja*, *Szemthomlokútja*, *András útja*, *Csiki útja*, *Csihányos útja*, *Vágásútja*, *Lapobércútja*, *Kétemberhágója útja*, *Füvenyes útja*, *Bojtorjános útja*, melyen egyszersmind az erdőn által közlekedő út Málnás és Mikóújfaluba, *Tekeredő úttya*, *Óvárkapuútja*, *Nádas*tóútja és *Füvesút útja*.

i. A községből keletre Kézdi Vásárhelyre menve a határon keresztül *Kerektó útja*, *Vásárútkelő útja* és a *Nagyfalura menő útja* Al Csernáton felé mint közlekedő *Málalja útja*. Északról Ikafalva felé mint közlekedő út az úgynevezett *Ikafalvi út*, Torjára által. Északkeletre a *Nagyútalja útja*.

k. A községbe magába vagynak *Csergésútja*, *Talamérútja*, *Alszeg- és Felszegútja*, *Csigoja útja*, *Egerbegyútja*, *Templom útja*, *Maksai útja*, *Szorosaj útja* és *Csere útja*.

l. Az erdőn van[nak] több helyen kősziklák is, úgymint *Szarvaskő*, *Várbercz*, *Barlangkő*, *Hegyeskő*, *Vasútkő*.

m. A nevezetesebb hegy, ami van a határunkon, *Vágáspont teteje*.

n. Az erdőn nem ritkán uralkodnak ragadozó állatok közül medve és farkas, vagynak különben őzek is, ezek [72v] tanyájok *Szilvavágás*, *Csókásallya* és a *Györgykertye oldala*.

Felső Csernáton, 1864. szeptember 25-én.

Kováts János bíró m. k.

Baika András jegyző

Rákosi Antal birtokos m. k.

FOTOSMARTONOS (FOTOS ÉS SEPSIMARTONOS)

FOTOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[76r] Adatok Fotos községből.

Első pontra.

a. Megye neve: Háromszék.

b. Kerület: Brassai.

c. Járás: Sepsz Szentgyörgyi.

d. Szék neve: Sepsizék.

Második p. A községnek egyetlen neve: Fotos.

3. p. A községnek más elnevezése nincs.

4. p. Mikor említenek a községet legkorábban, nem tudatik.

5. p. Amint az 1861-béli „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” 5. számában⁴² a 144. s következő lapokon láthatni, Fotos Martonossal egy eklézsia. Mindkettő filiája volt a gidófalvi egyháznak, s összeszövetkezvén elszakadtak Gidófalvától 1674-ben. A legelső alapító kétségtől Fotoson Balog nevű volt, mivel a község nagyobb része ma is a Balog családokból áll, a több[i] családok leányágon származtak oda.

6-ra. Fotos hihetőleg onnan kapta nevét, mivel az a gidófalvi anyaegyháznak, míg el nem szakadt tőle, egy foltja vagy népies nyelven Fótja volt, innen lett a Fótos vagy Fóti lakos. Másunnan deriválni nevét alig lehet.

7-re. Fotos határos Martonossal délről. A kettő egy eklézsia. Temploma van a határszáron és így a két községtől egyenlő távolságra. E községben van 35 házszám. Nyugotról a gidófalvi határ éppen a falu alatti útig, mely régen kereskedő, úgyszólván országút lévén, Nagy útnak nevezik ma is. Ezen az úton jártak az Angyaloson felyül lakó népek, úgynevezett felvidékiek a zaláni Kopacon keresztül Erdővidékre, Udvarhelyszékre, s a borra, de miután Szentgyörgy s Csík felé töltött utak vannak, az út fel van hagyva.

Délről a fotosi környező határ *Tőfjének* neveztetik, hihetőleg az aljában tó lehetett, mivel ma is nagyon vizenyős. A *Tőfjé*t elválasztja az ösvenyen kívüli lábtól egy pázsintos ösveny, mely mint egy szalag húzódik a falutól dél felé a templomig. Az ösvenyen kívüli láb keleti végiben van [76v] a martonosi *Mál alja* nevű határral öszverűgő *Mál alja*. *Mál aljának* hihetőleg onnan neveztetik, mert a felette felemelkedő domb rossz termő lévén, a régi, latinizálni szerető nép mál-nak nevezte, mind ma is a mesteremberek a bőr rosszabb felét málnak mondják.

A *Mál* északi végében van a Gyertyán, Fotosról keletre. E hely, míg ki nem irtatott, makkerdő volt, s felső vége ma is erdő, s Balog Sándor erdejének neveztetik, gyertyánfákkal gazdag lévén, attül vette nevét.

Fotos éppen az erdő aljában fekszik, keletről az úgynevezett Kicsi nyír szinte a faluig bényúlik. Északról vannak az úgynevezett Kati, Hegy és Izzék. E nevét kétségtől rosszaságáról kapta, mint izzéknek szokták nevezni az edelt, mi a marhák előtt a jászolban megmarad.

Ezen felül a Falka nyír. Régen szép csereerdő, ma nagyrészin kiirtatván szántónak használtatik, nevét ezen szótól vette: falka, mi tett egy szakasz erdőt, melyben egy jó csoport cserefa volt.

⁴² Bartha Lajos: A fotosmartonosi helvét hitű egyház életrajza 1676–1860, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 1861, 144, 178, 205.

Az út, mely ide vezet, Erdőlő útnak, a határ, mely az úton belől esik Erdőlő úton belőlli határnak.

A határ benső része *Csegelynek* nevezetik, miért, nem tudják, hanem ha ezen szótól: csekély, a hely csekély-sége, alávalósága s kicsinsége miatt.

A Falka nyír északi végében van egy kút, úgynevezett *Judith kútja*, fennebb az erdő neve *Peterke*, honnan kapták nevüket, nem tudatik.

A falut kettéhasítja egy kis patak, mely részint Rakottyás hegye alatti, részint a martonosi Barra nevű erdőbeni forrásból ered, neve Fotos pataka, mely Gidófalvánál az Oltba szakad.

A kerteknek s telkeknek különböző elnevezései vannak, például Simon, Csiszér, Bakcsi, Katonáné, Galaczi, Máthé, hihetőleg oly nevű emberek bírták egykoron.

Kiadatott Fotoson, 1864. november 2-án.

Balog Lajos bírós. k.

Balog Áron jegyző s. k.

SEPSIMARTONOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[226r] Helynevek Sepsi Martonos községből, *Háromszék* megyéből.

[227r] Adatok Sepsi Martonosról.

Első pontra. a. Megye neve: Háromszék b. Kerület: Brassai. Járás: Sepsi Szentgyörgyi d. Szék neve: Sepsiszek. Neveztetik néha Oltmelléki falunak is, mivel az *Olt* vize attól $\frac{1}{4}$ mértföldnyi távolságra foly le nyugot felől.

Második pontra. A községnek egyetlen neve *Martonos*. 3. pontra. Más elnevezése nincs.

4. pontra. Mikor említetik legkorábban? Nem tudatik.

5. pontra. Mint az 1861-i „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” 5. számában 144. s következő lapokon láthatni, 1674-ben szakadt el mint önálló egyház a gidófalvi egyháztól. Kétségkívül már jóval annak előtte onnan is népesült, mivel az elszakadáskor körülbelül már 30 családból állott.

6. pontra. E név eredetéről csak annyit tudhatni, miképp a falu felső s régibb része egy nagy marton fekszik. Az *os* ragot hihetőleg úgy kapta, hogy mivel martos hely volt, és az máig is, a *Martosból* lett *Martonos*, azaz martoni lakos. Ma is a kelet felől felemelkedett meredek hegyek megannyi árkokból kiemelkedő martokból állanak.

7. pontra. A falu északi oldalán lévő mező neveztetik *Padnak*, miért, nem tudatik.

A *Padon* felyül észak felé van az úgynevezett Megyerdeje, melynek nagyobb része kiirtatván szántónak használtatik.

E *Pad* nevű hely aljában van az úgynevezett *Császár kút*. A rege azt mondja, miképp nevét onnan vette volna, hogy [227v] a tatár kán a forrás feletti dombon állott terebélyes nagy tölgy árnyékában ültette fel egykori beütés alkalmával sátorát.

A *Pad* hegye alatti mező neveztetik *Mál* aljának, melyet a Császár kúttól az úgynevezett *Csigolya gödre* választott. Nevét kétségkívül onnan vette, mivel csigolyás hely lehetett, ma is kaszálónak használtatik.

A *Csigolya gödre* a Császár kúttól nyugot felé az egész mezőt s határt (tudniillik egyik fordulót) keresztül-szeli. A templom van észak felől a határszálon, azért, mert Martonos és Fotos egy eklésia lévén, a szentegyház e két község határai között a kellő közepére építetett, hová a mezőn keresztül mindkét faluból egy, két, három öl szélességű gyepes út vezet. Eszerént északról határos Fotossal.

A mező alsó részének neve *Boda*, honnan vette nevét, nem tudhatni. Nyugotról szomszéd Gidófalvával, mely falu nevét Guido Lusignan us római tisztről vette.

Martonos alatt van egy kisded kaszáló, $\frac{1}{2}$ hold nagyságú, mely a már beépített szomszéd telekkel együtt *Fogadónak* neveztetett. Lehetett itten hihetőleg ennek előtte vendégfogadó, akkor talán bővebben látogatták az utazók Martonost, mivel az út is, mely a falu alatt a Fotos felé áthúzódik, ma is *Nagy útnak* neveztetik. A mező, mi ezen úton alul nyugotra fekszik, Nagy út alatti mezőnek, keletre *Dombos útnak* neveztetik, mivel itt a hely lassanként dombosodik. A Domboson alóli mező délre *Mocsárnak* s alább *Büdös kútnak* neveztetik, [228r] nevét könnyű kitalálni a még ma is létező hitvány, бүдös vizű forrástól.

Kelet felől Martonos szomszédos Angyalossal. A két falu között felemelkedett hegy *Remetének* neveztetik. Hogy e hegyen valaha remete lakott, kétségkívülívé teszi az, miképp a szántók nemrégiben is akadtak itt egy tűzhelyre.

E hegyről délfelé tekintve van az úgynevezett *Kecskés* mező, nevét nem lehet kiokoskodni. A rege azt mondja, s hihető is, miképp a tolvajok egy kecskét e helyen nyúltak meg, s onnan vette nevét.

Van a Remetén innen kelet felől még egy mezeje, melynek neve *Télekház*, ezen felül egymás végtiben az úgynevezett *Szőke*.

Ezen felül már erdő, melynek neve *Barra*. Neveik eredetere nem tudunk visszamenni. Ezt egy, a Barra kútjától folyó kis csermely választja el az *Avastól*, mi régen szép csereerdő volt, ma pedig már csak nyír avas. Ettől keletre van a Bartha kútja és pusztája, északkeletre a Rakottyás hegye. E hegy nevezetes arról, hogy ennek tetejében egy csakis a legtartósabb szárazság idején kiszáradó, de többnyire mindig vízzel tele mocsáros tó van. Itt legelnek ezeken az erdőkön nyáron át a mi marháink.

A falunak van négy utcája, úgymint Felszei utca, Alszei utca, Temetői utca, Pap utca vagy Templomba járó utca. Két kis csermelyei, egyik észak felől az irt Császár kútból ered, a másik a *Szőke* farkától vagy aljából, úgynevezett *Magyaros* kúttól, s ennek Sárig patak a neve, mivel sárga fővényen foly.

A falun felyül van egy sárga fővény mart, ahonnan [228v] sok rézpor használtatik fel Háromszéken, a Barcaságon és Brassóban, hová egy szegény ember jó pénzért hordogatja.

A Temető utcában van egy szabad kút, mely, mivel az úton van, Úti kútnak neveztetik. Szárazság idején az említett két kút bő vize képes az egész községet vízzel eltartani.

Sepsi Martonos, 1864. október 28-án.

Vitállyos Károly bíró

FUTÁSFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[77r] Nemes Háromszék Kézdiszéki kerületéből, Futásfalváról.

Futásfalva fekszik nemes Kézdiszéknek Alsó járásához tartozó részében, szélről nyugotról, melynek szomszédjai napkeletről az altorjai és feltorjai közönségek mezei és erdei határok, délről Ikafalva közönség határaival, napnyugotról pedig az Alsó Fehér vármegyéhez⁴³ tartozó Mikóújfalvának erdős helye, északról ugyan az alsó és felső torjai közönségek részint mezei, részint pedig erdős helyeik szomszédságok közt, és így Kézdiszéknek napnyugot felől való erdős hely szélibe Altorja, Feltorja, Ikafalva, Felcsernáton és Alcsernáton, s több falvakkal egyvonásban, miként az erdős helyek lenyúlhatnak Sepsiszékek Besenyőig. Ezen erdővonal alatt szembenéz napkelettel egy kissé felemelkedett helyen oly móddal, hogy mindkét felől felemelkedett kopac hegy oldalán a falu mintegy általvető két gödrös helyen fekszik, melyet egymástól elválaszt egy hegylanc, mely a mezőn lenyúlik.

Ezen falu alulról, mintegy mélyföldni távolságról, gödrökbe való fekvése miatt majd láthatatlan, s még inkább az lenne, hogyha távulról a nemrégibe hegyre épített temploma észrevehető[vé] nem tenné. A két szélén és közepén lévő magoslatokról messze lehet látni ezen faluból.

Ezen falunak más neve sohase volt, hanem sajátilag Futásfalvának neveztetett, s amint hagyományokból tudjuk, azért, hogy a régi villangós világba, mikor különbéle ellenségek dúlták, ezen vidékre is több helységekkel ezen környék menedéket és bátorságos megnyugvást nyújtott azoknak, akik keletről jövő ellenség

által üldöztek, mert nyugot oldalába erdős hely lévén, melynek magoslatáról messzire lehetett látni. Nemcsak, hanem innen nagyon szélesen kiterjedő erdős helyen nemcsak Udvarhelyszékre, hanem egész Gyergyóig és még tovább is is el lehet jutni, s hogyha a szükség úgy hozta magával, akármelyik helységbe ki is lehetett szállani. Ezen nevet onnan kellett nyerni, hogy futás helye volt, csak ezelőtt hetvenöt évvel, midőn a törökökkel háborús idők [77v] valának, midőn az Ojtozi szoroson a törökök ezen székhelyre, s következőleg Erdélyországba kiindultak, úgyszintén a Bodzai s a Tömösi passuson is az ütközet folyamataiban is számos családok ide vonultak, mint futás helyére, miről azon időkből máig is emlékeznek, s élteesebbek hagyományok után állítják is.

Hogy ezen falu későbbre alakult, hogysem Kézdiszéken a nagyobb falvak, kitűnik abból is, hogy ennek anyakönyve 1696. év kezdetével kezdődött, s akkor lett anyamegye belőle, mert azelőtt Altorjának volt filiája, amint az Altorjai nemes megye leveleiből is lehet tudni, ekkor az anyakönyvi kimutatás szerint 500 lélekből állott a falu. Korábban 1500-[asok]ról bizonyos egyezménylevelekbe említettik Futásfalva, akkor is mint közönség fennállott. Valóban pedig, hogy nagyon kis közönség volt, kitetszik mezei és erdős helyei határaiból, mert azok nem nagy kiterjedésűek, úgyszintén 1636. évi Rákóczi lustrájából is, hogy kevés számú népe tanáltatott Futásfalvának, kitűnik.

Fennállanak ezen falunak mezei gabona termesztésre három fordulói, déli részbe úgynevezett *Kovácshegy* a mezőnek dél felől való részébe, mely magába foglalja Velykecz, Fazakasgödör, Kőkereszt, Alsó és Felső Borzás nevű lábokat. Ebbe más kitűnő megjegyzésre való tanálni nem lehet, mint amennyibe a Fazakas gödör nevű láb[ban], sárga agyagos lévén, inkább fazakasok által használható föld tanáltatik.

A középső mező Hosszúmezőnek neveztetik, ennek alsó végébe fekvő láb Mogyoróbokornak neveztetik, azért hogy mogyoróbokros hely lévén, abból irtatott és fordított szántónak.

Az északi részén mint hegyes-völgyes hely, arra mutat hogy korábban erdős hely volt, s merőbe abból irtatott és fordított mezőnek, ebbe kevés rész, amelyet Teleklábjának neveznek, lehetett pusztás. Ezen felyül a mező derekába egy lábat neveznek Tölgyfára jövőnek, ami régebben tölgyes erdő lévén, abból orottatott, miként időnkbe, azaz 1828 óta egy láb, amit jelenleg Csere oldálnak neveznek, [78r] egy darab rész cseplész cseereerdőből lévén orotva, ma szántóföldnek használtatik.

Ezen mezőnek felsőbb részébe, amit Bélmezőnek nevezünk, a szántás és ásás után sok, egy hüvelyk-

⁴³ Valójában Felső-Fehér megye, 1775 előtt pedig csak Fehér megye.

ni s még nagyobb vastagságú cserépedény-darabokra lehet tanálni, továbbá ezen Csere oldalba a szántás közbe több régi, vasból való nyílvevesszők tanáltattak, azonkívül szálkás tarjú és különös sarkantyúra is, mely a csizma sarkának hegyes formáját ábrázolja. Ezen mezőnek általános nevezete Kismező, mert magában is kicsin volt, másképpen Kápolna mezeinek is hívják, azért, hogy ezen mezőnek derekába régentén egy kápolna is volt, melyet idősebb, de már elhalálozott embereink fennállónak emlékeztek, s annak rudera, vagyis talpkövei mintegy hatvan évvel ezelőtt hordattak el onnan, e mint búcsúra járó hely, úgy tartatott a régi időbe.

Ezen mezőnek nyugoti részébe, mely alólról menedékesen egy magos s messzire látó helyre felemelkedik, mely máig is erdős és tölgyfát termő hely, eztet nevezik Imre Kápolnájának, azért, mert ottan kápolna volt, annak alapja a még élő emberek által is látható vala, s annak további emlékezetére ottan egy mohos keresztfa is volt.

Ezen helyen lévő kápolna Szent Imre herceg tiszteletére volt szentelve, azért máiglan is Imre kápolnájának neveztetik azon tartomány.

Több erdős helyeinek nevéből különös megjegyzésre való és emlékezetes következtetést hozni nem lehet. Csakugyan, kívánságnak okáért mégis felemlítjük, hogy a falu feletti részerdő Csongosznak neveztetik, észak felé menve Szent János kútyának, úgy tovább Bélmezőnek, Bordának, feljebb pedig a valahány bér, annyi neve, ezek közt annyi különbség, hogy egy részecskét Csipkés patakának neveznek, ahol ásványos helyek látszottak, s később bétöltettek, melyből itteni próba után bűdösköves rezet lehetett ki-venni.

A falvának nevezetesebb ősi törzsökös régi lakosai közt fennállanak Hamar, Sandi, Lukács, Györgyjakab [78v] és Ambrus családok. Legnagyobb kiterjedésű mégis a Hamar család, valamint régebben is volt, úgyannyira, hogy a két magyar hazába ezen családból sokan kitelepedtek, s nem hisszük azt, hogy megtagadnák, mely szerint eredeteket nem Futásfalváról vették volna.

Aki ezeknél többet tud, és hiteles adatokból meg tudja állítani, ám lássa, tesszen megtenni, a vizsgáldót pedig utasítjuk a károlyfejérvári káptalanhoz, ottan ahol levéltár létezik, lehet többekre és hiteles adatokra tanálni.

Kelt Futásfalván, szeptember 2-án, 1864.

Vargyasi Simon bíró
Hamar Albert jegyző
Hamar Lajos birtokos
Antal Mojzes esküdt mp.

GELENCE

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[79r] Gelence falva fekszik Háromszék Orbai fiúszékének észak-délkeleti részében, közvetlenül a havas alatt.

Határai északról Sárfalva és Osdola közönségek, közbeesvén Hilib községe mint Gelencéhez tartozó fiókmegye. Keletről Moldovországi ügynevezett Putna és Mesztáka vizei. Délről Zabola közönség és Haraly falu. Nyugotról Szent Katolna és Imecsfalva határai.

Nevezetesebb elnevezései a helységnek: Szaladár, mely elnevezést monda szerint kapta Aladár nevű székely főkapitánytól, körülbelül élt 1500-[asok]ba, mint várhegyi parancsnok. Továbbá az ügynevezett Ladiha, mely név a hajdon ezen helyi részben lakó Biroga ezen szokásos kifejezéséből: „ha, ha, ha”, látszik meszeszerűleg származottnak. Valószínűbb azonban, miszerint ezen név az itt lakó gót vagy longobárdoktól vette légyen eredetét.

Többi elnevezései: Alszeg, Faluderék, Felszeg, mely elnevezések a helységnek fekvésétől vették eredetüket.

Lakóinak száma meghaladja a kétezret, kiknek legnagyobb része [79v] törzsgyökeres székely. Kaszt különbségre nézve a volt két ág katonasága, mint huszár és gyalogság teszik a legnagyobb részt, azt követik az újonan fölszabadult volt jobbágyok és jelenben is haszonbért fizető számos zsellérek, mintegy tíz család tévén a volt kiváltságos osztályt.

Találkoznak ezeken kívül számos cigányok, kiknek nagyobb része állandó lakást foglalnak, az ügynevezett rostások nomád életet élve.

Fő vallás a keresztény vagy római catholicus, melynek egyházának építését az építési stílből kifolyólag is, de más ide vonatkozó adatokból is, a longobárdok korára számíthatni. A római catholicusokon kívül meglehetősen számmal vannak a görög egyesült hitet hívók is, kik mindamellet is, hogy románoknak szeretik magukat hivatni, a román nyelvet nem bírják. Csekély számmal találhatók a protestáns vallást hívók.

Gelence falvának más elnevezését nem tudhatni, valamint ezen saját nevének eredetéről is semminémű kútforrással nem szolgálhatni. Népesítése alkalmassint és mindenesetre a székely nemzet idetelepedési [80r] korából vette, miről tanúskodik jelenleg élő lakosainak tiszta magyar nyelvet bírása, aminthogy más idegen nyelvet nem is beszélnek.

Van az ügynevezett Szaladárba egy rom, semmi jelentőséggel. Van erdős részeiben, az ügynevezett Basák útja, Turi hídjá, Csoma útja, mindezek a ma is itt élő családokról vévén nevezetöket, kivéven a Basák útját, mely Basa Tamásról, hajdan szélesen kiterjedt

birtokosról látszik származottnak. Sokkal nevezetesebb a fentieknél a határban eső Dók határrész s az abban találtatott Dókok kútja, adatok szerint Dók Mátéről származottnak.

Találatnak ezeken kívül a Kis és Nagy Váralya, nevezetők minden ezen nevezetekre vezethető nyom nélkül.

Lakosainak életmódjuk a földművelés, üzletet folytat lécz-, deszka-, zsendelygyártással és tűzifa-szállítással. Még említést érdemel a Kis és nagy Gelence pataka, melyek egyesülten folynak a Feketeügybe, s ottan nevezetöket elvesztvén, s melyek esőzések alkalmával romboló kiáradásaikkal, amellet hogy tetemes károkat tesznek, sokszor a közlekedést is megakadályozzák, s mintegy 400 hold [80v] területet foglalván befolyásokkal mint terméketlent.

Gelencén, 1864. október 7-én.

Az előjáróság
László Ferentz bíró mp.
Bitai István jegyző

GIDÓFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[82r] Helynevek Gidófalva községből, Háromszékből.

az 1. kérdésre. A szék neve Háromszék, helység neve Gidófalva.

A 2. kérdésre. A községnek csak egy neve, tudniillik Gidófalva van közönséges elterjedésbe. Több neve nem fordul elő.

A 3-ra. A községnek mindég a fennebbi elnevezése ismeretes.

A 4-re. A község legkorábban 1500-[asok]ba említetik, a Kállai „Historiá”-jában⁴⁴.

Az 5-re. Hogy honnan népesítettett, nem tudatik, itt mindnyájan székelyek laknak.

A 6-ra. A község nevééről hagyományilag annyit tudhatni, miként Gido valami régi nyelven azt teszi, Köz, mivel falvánk több falvak között fekszik.

A 7-re. A község határában előforduló topographiai nevek a következők:

Alsó határ. Előláb, Oltramenő, Bedőházi szeg, Sisakos tó, Háromkút szere, Hegyeskő, Füvesút lábja, Szentgyörgyi útra menő láb, Akolyhát.

Középső határ. Előláb, Dombalya, Rakotyás tó, Gödrös út, Akolyhát, Hamvas, Alsó eke út, Felső eke út, Gömec, Labor völgye. A hagyomány ezek helyén állít lenni egy rézhidat, melyre csak valamely irtózat nagy háború alkalmával lehet rátalálni, s az alatt sok kincs lenne.

⁴⁴ Kállay Ferenc: *Historiai értekezés a nemes székely nemzet eredetéről*, Nagynyed, 1829.

Felső határ. Erdölő út, Kishely, Martonos alya, Angyalos út fele és alya, Rakotyás tó, Akoly nád, Seresterek dülője, Égés, Tűz, Hosszú, ezek mind szántóföldek.

A rét elnevezései: Vas ér, eres vizenyős szénahely. Előér, Hompszántás, Rét utsza, Malom alya, Geges, Suppadozó (nedves hely), Malmosok helye.

Az erdő elnevezései: Felfogott, Sáson, Rókás lik, Tekerő, Költő pusztája, Szemere feje, Császármező, Bálvány, Nagy oldal, Lenmező, László kútja, Magyaros árok, Tatárok útja. Áldás mező, ez a Tatárok útján felyül esik. Orotvány, Sugó, Vásár feje.

Gidófalva, 1864. október 23-án.

Ferencz György jegyző
Csulak András bíró mp.

HARALY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[83r] Helynevek, Haraly községe, nemes Háromszék nagy megyéjébe, nemes Orbai alszékbe kebeleztetett Haraly községe, miképpen állása és léte, a járási dülő tekintetes Toczaer Hugó úr által 1125 sz. alatt kiadott rendelete értelmére alatt írt előjáróság és több más értelmes birtokosoktól augusztus 31-én 1864-be felvetetett az alábbiak szerint:

1o. Haraly községe tiszta szittya faj nép, valóságos Atilla-utód⁴⁵, áll 110 házi számból és 448 lélekből, ős fejedelmeiket szolgáltak lovon és gyalog. Nagyobb száma a közelebbi időbe is volt nemes lovag és nemes darabontok, igen hű katonái az Ausztriai Háznak, s jelen korba is alázatos hű adózói.

Ezen községbe a legősebb családok a nemes Fejér család, Bajczi, Aros és Finta család. Ezen községnek privát erdeje, mely nem közös a szomszéd községgel, s egyeseknek is ezen erdőbe külön erdeje nincs másnak, csak a Fejér családnak, mely erdőbe helynevek ezek:

Nádika oldal, Vass kapu, mely a gelencei köz élésű erdővel veti határát, hogy vas kapu azon okból nevezetetik, hogy veres barátok, kik a keresztes [83v] hadat vezették vezette a Szentföldre, ezeknek a bástyájok alól volt egy alagút, mi a mezőhatár alatt kivitte az erdőbe, s ottan vaskapuik volt, honnan a lyukból kijöttek, szökő lyukik volt, ez a szájhagyomány róluk, ezért nevezzük Vas kapu[nak]. Azon felyül Köles kert, Nyúlnyalás, Tető oldal, Fejér János pusztája, Szék oldal. Nyúlnyalás részébe van Kincses gödör. Erről szájhagyomány az, a veres barátok innen kincseztek volna, a hegy alatt vízfolyás, melynek fővényei arany porokat mos, ennek masinája volt, mely egy tekenyőbe szorstálta az aranyporokat, s minden

⁴⁵ Oldalszéli kiegészítés: „Atillának halálával, fiai csatájok elvesztvén, egy része ide menekült, s ezen község még akkor kezdetett”.

évben egy nagy csomó gyűlt össze, s igen gazdagon fizetett. A mi gyermekségünkbe Tamás Ferencz ásat-
ta, s valami csere gerendákra akadtak, ón kanalakra és
tárgyakra⁴⁶, de az irigység nem engedte végrehajtani,
mert a nép azt mondta, nagy gödröt ástak, s a mar-
hák beléhullnak. Miután félbeszakadt, a hegyből bé-
jövő víz[től a] több ölekre ásatott gödör feltölt, ezen
gödör van meredek hegy alatt egy sejmékes kősziklák
közt egerfákkal bénőve, tökéletesen hisszük, kincsfo-
lyás van, de az egyet nem értés, a szegénység igénybe
nem vette.

3. *Klastrom mező*. A veres barátok védbástyájok után
neveztetik, mely körül sok kincsnek kell fekünni,
mivel a törökök csatáik után minden kincseiket e
körül temették el, melyről régen [84r] egy öreg török
őseinknek írást is olvasott, a hely megnevezve a ré-
gi írásba, mi épp úgy tanált, mint itten allatt a sok
monda, de végére nem jártunk.

Ezen Klastrom mező, mely klastrom alatt áll az újabb
korba épített templom, a veres barátokról Haraly köz-
ségét nevezetessé tette. A veres barátok valami Mecs
nevezetű kolcsárok által elárultattak, s úgy ötlettek
meg a fejedelem rendelése után, miután nemességet
nyert, és a barátok majorokat a fejedelem Mecsnak
ajándékozta, amiből lett Imecsfalva. A barátok tudo-
mányosak, nagy birtokúak voltak, Barátos községe is
az övéké volt, a Zabolai erdőbe a *Barátok erdeje nevű*
erdőrész, mit személyesen bírnak, és Haraly havassa
fenn a havasok közt.

A veres barátoknak iszonyú kincseik volt, s a ma fenn-
álló klastromunk vagy templomunk körül ásattak el,
s minthogy reménytelenül, a kolcsárok elárultatásá-
ra legyilkoltattak, gazdagon gyűlt kincseik a földbe
maradt, az a szájhagyomány is van róllok, hogy az
alagútjainak kamarái voltak, és arany-, ezüstműük
oda lett[ek] volna rakva.

4. Falu alya, Kertek fele, Nyír, Út alya.

Középső mezőben: Vállas út, Által, Általra jövő, Sze-
gelet. Kerektó, mely a barátok halastóik volt. Borkút,
Hosszú, Cseremezőbe, Jáko, Kökényszer, [84v] Sem-
lék, Cserefark, Út alya, Falu alya.

Haraly községhez s teritoriumába való helynevek,
mint azok, kik fenn megíratnak.

Következnek a Zabolával köz élésű erdőrészek, me-
lyek Zabolával örökösön egyforma joggal bíratnak,
s ma is úgy bírtaknak.

Helyneveik ezek, úgymint: Szilvás kert, Mikesné
pusztája, Nagy térfeje, Füveknek, Énekes fenyő,
Nagy gere völgye, Sánc árok, Csókaház, Két út vá-
lasz, Tiszta bikk, Alsó és Felső Jáko, Rozsdás.

Következnek a Gelencével való köz élésű erdők, bé
a Gelence között lefolyó víz: Nádika oldal, Köles
kert, Kicsi pusztá, Nyúlnyalás, Kormospatak pusztá-
ja, Nyáros bérce közepe, Ladia patakon keresztül
a Veres kert, Hidegkút, Málnás pataka Nagy Gelence
víz, Külső Jáhoros, Lapias, Füvenyes, Kápolna,
Emrepéter, Felső és alsó Körös domb, Énekes fenyő
pusztája, Nagy verőfény pusztája, Eregető pusztája,
Zavaros kút alya, Hintófa, Juharhát, Hatos oldala
Gelence felől.

A fenn előirt helynevek amiképpen neveztetnek,
mindenek szerént íratnak, a hozzá tett históriák [85r]
pedig szájhagyományokul az ősköztől maradt[ak] re-
ánk, s onnan tudjuk. Mint lelkiösmeretesen készült
munkáinkat, helyben hagyva, neveink aláírásával
megerősítve kiadtuk az elől írt napon.

Bajtsi János bíró
Bajtsi András birtokos
Fejér Miklós jegyző és birtokos
Finta Josef esküdt
Finta Antal esküdt
Szőke Ferentz
Szigyártó Domokos
Szigyártó János idős
Szigyártó János birtokos
Szigyártó József birtokos
Névéírójuk Finta Antal

HATOLYKA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[86r] Az Erdélyi Királyi Főkörmányszéknek idei
Május hónap 7-ről 6670. számok alatt kiadott ma-
gos rendelése folytán Pesty Frigyes magyar academiái
tagnak célba vett használatára *Hatolyka* községből
a következő adatokkal készkedünk szolgálni:

1. Hatolyka község fekszik Háromszékbe, éspedig
Kézdiszékbe, kerülete Sepsi Szent György, járása
Kézdi Vásárhely. Hatolyka községnek semmi más el-
nevezése nincsen.

2. Hatolyka csak ezen elnevezés alatt ösmertetik
minden-mindenhol, lakosai pedig általában székelyek
lévén, minyájon magyar ajkon beszélnek.

3. Hatolyka eredett ezen szóból, Hat oly, mivel kez-
detbe hat akoly keletkezett, és később megnépesed-
vén lett belőle Hatolyka.

4. Hogy községünk mikor említettik legkorábban,
azzal minden tudakozódásunk után is nem szolgál-
hatni.

5. Hasonlólag a népesedés eredetét se tudjuk.

6. Hogy honnan vette fel községünk az elnevezését,
azt már a 3. pont alatt megíratott.

7. Hatolyka községének négy határrésze említettik,
éspedig Felső rét, Felső, Középső és Alsó mező.

⁴⁶ Oldalszéli kiegészítés: „Midőn mélyen beásatott volt, egy nagy
kövön írást is kaptak, mely kő a föld mélysége[be] van temetve”.

Elsőbben is a Felső rétnek a következő dűlő nevezetjéi vannak, úgymint: Nagy rét, Rét eleje, Kerek árok, Zállagos rét, Pakok szegelete, Nagy Antal bokra, Sándor szeg és Bozsóra menő láb.

[86v] A Felső réten semmi nevezetes hely nincs, csupán annyi, hogy a Sándor szeget és Kerek árkot a Feketeügy folyó nemigen rég kerülte, és most más utat vett magának, s csakis áradáskor önti bé.

A Felső mezőbe a következő dűlők vannak, úgymint:

Bocso, Erdölő út, Szék hát, Domok halma, Kenderes, Hosszú, Hosszúláb, Megyesláb, Röh, Középláb és Horgas, nemkülönben Karantsáj. Itten ezen határba vagon egy halom, *Domok halma* nevezet alatt, ennek eredeti elnevezése nem tudatik.

A Közepső mező dűlői: Előláb, Nagy szer, Cseh, Halom szer és Kurta. Itten semmi megemlítenő nincsen.

Az Alsó mezőbe: Péntek vápája, Papfölde szere, Kölönte, Péntek szere, Tatár halma, Sás és Alsó rét. Itten nevezetes egy halom Tatárhalma nevezet alatt, miről azt regélik, hogy a hajdoni tatárfutáskor keletkezett, midőn az elholtak tetemeiből emelkedett volna fel. Vagon emellett Sás nevű hely, mely annyira lappányos, hogy legelni is alig lehet.

8. Az említett határrészekbéli dűlők mind egyenes fekvésűek és meglehetősen termő helyek.

9. Hatolyka helységébe benn több nevezetességek vannak. Keleti oldala mellett foly le a Feketeügy, több legjobb iható borvize (savanyóvíz) vagon, melyek mind három ölni mély kutakba lent vannak, [87r] ezek között legjobb a Bartok kút.

Van kiásott gyógyszerű Pokolsár, melynek használatára valósa még nincsen tökéletességre hozva, holott még keményebb a kovásznai pokolsárnál.

10. Hatolyka határa szomszédos éjszak felől keletre a Feketeügy folyó[val], éjszakra Szent Katolna, nyugatra Al Csernáton, délre Martonfalva határaival rüg össze.

Kelt Hatolykán, 1864. szeptember 25-én.

Demény Ferencz bíró

Paul Elek jegyző

Vajna Miklós esküdt m. k.

HIDVÉG

(ÉS NYÁRASPATAK, VALAMINT

A MA BRASSÓ MEGYEI LÜGET)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[201r] Helynevek Hidvég községből, Felső Fehér megyéből.

[202r] *Nemes Felső Fehér vármegyében kebelezett Hidvég helységben és határán előforduló helynevek meg-*

nevezése, értelmezése és ezen elnevezést felderítő régibb vagy újabb körülmények, történetek, események, regék, mondák megemléltése.

1. Nemes *Felső Fehér vármegye*, melybe *Hidvég* helység kebeleztve van, mostani alakját, terjedelmét és nevét csakis 1764-től fogva nyerte, midőn Mária Theresia magyar királynő [idejében] a nagy terjedelmű Fejér vármegye törvénykezési tekintetből előbb két Continua Táblára osztatott fel, közigazgatási tekintetből még 1775-ig egy főispán maradván. Ekkor, tudniillik 1775. évben egészen két részre osztatott fel *Fehér vármegye*, a nyugoti rész nevezetűen Alsó Fehér vármegyének, a keleti rész pedig, mely több darabjaival beékelődik *Háromszék* területébe, *Felső Fehér vármegyének*.

Felső Fehér vármegye jelenleg egy főispán alatt (ki jelenleg péterlaki méltóságos Láday Ágoston úr, országgyűlési távollétekor pedig helyettese, méltóságos Szócs János dirigens főbíró úr), igazgatás tekintetében két kerületre, *Kül- és Belkerületre* oszlott.

A Belkerület több járásokra vagy szolgabíróságokra oszlik, melyek közül egyik a *Hidvégi járás* vagy *Hidvégi szolgabíróság*, nevezetűen Hidvég helységről, mint amely mind főnemes birtokosai, mind lélekszáma tekintetében ezen Belkerületnek legtekintélyesebb helysége.

[202v] Hidvég fekszik Felső Fehér vármegye Belkerületének azon szélpontján, hol a *Barcza* (Burzenland, Brassó vidéke), *Miklósvár fűszék* és *Sepsiszek* összeszögellnek, éppen az Olt folyama mellett, azáltal választatván el tőle ¼ órányira fekvő *Földvártól* (Marienburg). Nagyon valószínű, hogy fekvésénél fogva nevezetes események színtere lehetett, s hogy egyszersmind több birtokos kezén fordulhatott meg e vidék aszerént, amint szolgált a hadiszerencse, míg jelenlegi főnemes birtokosai, a nagyméltóságú gróf Nemes és gróf Mikó család őstörzsökének, *Vincentius comesnek* jutott kezére IV. Béla király idejében, 1252-ben.

Nem tartom feleslegesnek megemléteni itt, miszerint *Hidvég* a vele szomszédos *Árapatakával* s a hihetőleg később telepített *Erősd* helységgel, úgyszintén a két elsőnek praediumával, *Előpatak*, *Nyáraspatak* és *Lügettel* együtt a feudális rendszer idejében mindig együtt, mintegy *egész birtokterület jön elő*. Az ősidőben *Zeek* (vagy Szék), később a *Hidvégi birtok*, *Árapataki birtok* név alatt, mindig odaértetvén a többi nevezett falvak és praediumok. Mellőzve a fennebb mondtak igazolására más nyomtatott vagy írott okmányokat, szükségesnek tartom felemlíteni IV. Béla magyar királynak adománylevelét 1252-ből, mely így hangzik: „Bela Dei Gratia Ungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque Rex. Universis presentes litteras inspect. ...universorum notitiam pervenire volumus ...Quod accedens ad nos [203r] fidelis noster Vincentius Comes filius

Akadás Siculus de Sebus (ma Sepsi) ...genter postulando, quod Terram Zek, que quondam Saxonis Fulkun fuerat, sed per devastationem Tartarorum uacua et habitatoribus carens remanserat, inter terras Olahorum de Kircz, et Saxonum de Barasu et terras Siculorum de Sebus existentem sibi conferre dignaremur. ...Meta unum ipsius prima meta incipit ab oriente super monte nomine *Vékul* (ma Véczer) et venit ad *fluvium Olth*, descendit ad *indagines* usque septemtrionem, et quondam riuulum vadit diu usque ad caput ipsius Véczei (ős neve ezen patakknak Korlát vagy Kollát pataka)⁴⁷. (Lásd Benkő „Transilvania”⁴⁸, Tom I., S. 152, nota C.)

Említett Vincentius comesnek egyenes ivadéakai gróf Mikó és gróf Nemes nagyméltóságú főnemes családok, innen ered grófi családoknak *Hidvégi* praedicatura is.

Hidvég (románul *Hegyig*) nyomtatott oklevélben, melyet láttam, először 1462. [évben jelenik meg,] Mátyás király egy decretumában, melyet a töröcsvári castellanusoknak küldött Hidvég és Árapatakát érdeklőleg. Egyébaránt német neve *Hidvégnék*, régen *Fürstenburg* volt (ma inkább csak Hidvégnék nevezetik németül is), mely több gyanítatásokra adhat alkalmat. Jelesen a névből következtetve azt lehet sejtetni, hogy vagy hatalmas (fejedelmi) urának [203v] kellett lenni ezen helynek, vagy valaha nagyszerű várnak kellett itt lenni, s midőn az utósónak teljességgel semmi romjai fel nem fedezhetők, önként az elsőnek kell valószínűnek lenni, hogy tudniillik Hidvég *Fürstenburg*nak régen hatalmas birtokáról nevezetett. S ki lehetett volna e hatalmas birtokos más, mint az itt a *Barczán* Hidvég tőszomszédságában 1211-ben megtelepedett, s oly hamar elhatalmasodott német lovagrend – *Mária-rend*, melynek főhelyét, *Marienburgot* (*Földvárt*) csak az Olt folyama választotta el Hidvégtől. A német lovagrend 1225-be történt itteni elűzése után mehetett a *Fulkun* szász kezére, s azután, mint említém, az 1241-ben történt nagy tatárdúlás után a comes Vincentius kezére.

3. *Hidvégnék* ezen elnevezése hihetőleg azon korból való, midőn a tatár pusztítás után (1241 után) comes Vincentius által újranépesített, amint a többnyire magyar topographiai elnevezésekből gyanítani lehet, magyar vagyis székel lakókkal, amit a ma is nagyszámú Székel nevű felszabadult család igazolni látszik. Neve onnan van, mert a Földvárt Hidvégitől elválasztó *Hid* mellett fekszik ezen helység. Román neve *Hegyig*, mely a magyar *Hidvég* névből eredett.

4. Lásd a fennebbiekben.

5. A fennebbiek szerint valószínűleg a Székelyföldről, [204r] magyar lakosokkal. De később román (oláh) lakók is számosan telepítettek ide a földesurak által,

részint új helyekre, részint a magyar colonusok helyére. Ma a magyar lakók száma kétharmad, a románoké egyharmad, akik a legbarátságosabb érülettel viseltetnek egyik a más iránt, annyira, hogy, habár különböző felekezet tagjai, egyik a más főbb ünnepit tiszteletben tartva, azokon a munkától, különösen a zajos munkától visszatartják magokat. Egyébaránt az is sajátosság jelenet, miszerint mindkét nemzetbeli köznépnek egyforma viselete van, a deszü és kieresztett hosszú ing.

6. Lásd fennebbi pontokban.

7. A *Hidvég* határában előforduló helynevek oly számok, s olyan hely fekvése s természet szülte, egyszerű magyar elnevezések, melyeket csak megemlíteni is elégnek tartok, bővebb leírását adván csak az oly neveknek, melyek idegen hangzásúaknak tűnnek fel, vagy amelyet honi egyik vagy másik nemzettársunk történetére felderítésül szolgálhatnak.

a. *Hidvégnék* utcái:

Nemes utca, gróf Nemesek legnagyobb udvara előtt.

Funditura, a gróf Nemes udvar majorja mellett, hihetőleg a később odatelepített (fundált) oláh colonusoktól neveztetve.

[204v] *Béres utca*, szemberűgő utca a gróf Nemes udvarral.

Patakszer utca, a falu között lefolyó patak mellett.

Felszeg utca, a falu magosabb helyén, Háromszék felé vivő úton. Ennek folytatása a

Székel utca, a Székelföld felé.

Mikó utca, gróf Mikó udvar előtt.

Pap utca, a református papi telek előtt.

Oláhszeri utca, hol többnyire oláhok laknak.

Indisor utca, új telepítvény az *Indisor* nevű kaszáló mellett.

Dombi utca, a Dombi jószág előtt.

Kaszálóréték elnevezései:

a. *Indisor*, mely fekszik éppen az *Olt*-híd mellett, gyaníthatólag magyar eredetű név, ezen szókból, talán „Indítsd a sort”. Lehet, hogy egy háborús öszveüt-közések színhelye lehetett, ahol a hadsorok egymás ellen indítottak, vagy talán a kaszáláskor indítandó kaszasorról (rendről) neveztetett.

b. *Lókert*, gyönyörű nagy kaszáló rétje a méltóságos gróf Mikó családnak.

c. *Várszeg*, községi rét, mely a földvári várra szögellik, de attól az *Olt* által választatik el.

d. *Füzes*, a füzekről.

e. *Tiltott rét*.

f. *Felső porond*, hol az *Olt* porondot (fövenyt) hány.

[205r] g. *Határ záton*, határszél Árapataka felől, hol a határpatak mintegy elenyészik a fűtengerbe, mint hajó fennakad a tenger fövenyén.

g. *Cziczaj*.

⁴⁷ Az idézetben a zárójeles magyarázó betoldások a jelentés szerzőjétől származnak.

⁴⁸ Benkő József: *Transilvania*, I–II, Bécs, 1778.

- h. *Szarka szeg.*
- j. *Rövidláb.*
- k. *Székel Pál.*
- l. *Csillag szeg.*
- m. *Tökis tó, tökés tó.*
- n. *Kicsi rét.*
- o. *Hosszú nyíl.*
- p. *Katona kert.*
- q. *Malom eleje.*

Erdőnevek:

- A. *Druga pataka* környéke: a. Szénpatak oldala. b. Székel út oldala. c. *Druga pataka*. d. Gredina máre.
- e. Czélfa. f. Mészégető.
- B. *Mikó erdő*: a. Mészégető. b. Nyárosbércze. c. Fábíán bércz. d. Csolnakárka, hihetőleg inkább Csalnak árka.
- e. Árnyék és Medvés oldala. f. Hegyes orr. g. Oldal havas. h. Közbércz.

Jegyzés: Van ezen erdőségben mélyen benn egy szintoly jó borvíz (savanyúvíz), mint az előpataki Nagy Lik nevű erdőrészben. Ugyanezen erdőségben ezen századnak elején egy patak fejeánél aranyat mostak tordai aranyászkok.

[205v] *Határrészek, dűlők és lábak:*

- a. *Törámenő*, ma a nádasokra mégyn.
- b. *Sósvíz*, sós tartalmú talaj van, az ott termett füvet sós tartalmáért nagyon esdik a marhák.
- c. *Ebhát*, magoslaton.
- d. *Dresiken feje* (lásd hátrébb).
- e. *Békás kút oldal*.
- f. *Tövises kút oldal*.
- g. *Drisen hát*, minden határnevek között a leguralkodóbb név a *Dirisen*, hihetőleg még a német birtoklás idejéből fennmaradott név, valószínűleg ezen német szóból: *die Riesen* (az Óriások). Van ugyanis *Dirisenhát*, *Dirisen oldala*, *Dirisen patak*, *Dresiken árok* stb.
- h. *Csereszél*.
- i. *Kerek orotás*, kerek irtás.
- k. *Omlás*.
- l. *Székel út*.
- m. *Benkő árok oldal*.
- n. *Havad út*, hol hó hamarabb esik, s később olvad el.
- o. *Halastó*, hajdon a földesuraknak halastójok volt.
- p. *Augombér*, hihetőleg ezen német szóknak: „augen” és „beere” öszvetételekből, mivel ezen határrész szélen lévő verőfényes oldal szép számú epreket teremhetett, míg mívelés alá nem jutott.
- q. *Szerbuj*, újabb mívelés alá fogott szántóföld.
- r. *Közép ré* – Közép rév, olyforma földvölgyület, mint egy tengeröböl.
- [206v] s. *Lámfor oldal*, gyaníthatólag e német szóból: „Lamme” és „führen”, bárányt hajtani, legeltetni.
- t. *Büdöskút oldal*, egy szejkés ízű forrásról, a nép azt hiszi róla, hogy a terhes betegségeknek csak ez a gyógyszer, s használja ivásképpen.

u. *Korlát oldala*, a hidvég–árapataki öszves területnek északi határát képezi, innen van neve is.

x. *Csuteria teteje*.

y. *Lüget oldala*, Lüget mellett.

v. *Havad retek*.

Hidvégek praediumai:

a. *Lüget – Lárin*, neve mutatja, hogy nem régi. Eleinte csak mulatóhelye, később gazdasági majorja a gróf Nemes családnak. Román lakókkal van betelepítve, kiknek papjuk is van. Közigazgatási tekintetben mindig a hidvégi községi bíró alatt volt.

b. *Nyárosspatak*, románul *Járos*, egy kis román telep a hidvégi bíró alatt.

c. *Előpatak*. *Hidvég* és *Árapatak* határán, főbb birtokosai a gróf Nemes, gróf Mikó, méltóságos Beldi, gróf Kálnoki stb. családok.

Jegyzés: mivel árapataki pap barátom vállalta magára Előpatakról többet írni, azért én itt többet megjegyezni szükségtelennek tartom.

A fennebbi adatokat öszvegyűjtötte, s a tisztelt címzett szolgabírói hivatal 251. számú hivatalos felszólítása, később a méltóságos főispán méltóságos Láday Ágoston úr önnagysága 236. elnöki szám alatti [206v] rendelete következtében hivatalos tisztelettel küldi be a Hidvégi járás szolgabírája, tekintetes Imecs János úr kezébe, az illető helyre küldés végett. Ha igénytelen jegyzeteimmel valamit szolgálhatok az ügynek, azért Istené légyen a dicsőség! Valere quantum valere possunt!

Írtam Hidvégen, 1865. május 30-án.

Nagy Sándor ev. református pap
és egyházmegyei aljegyző m. t. k.

HILIB

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[92r] [Helynevek Hilib községből.]

- a. Hilib község Orbaiszék Kovásznai járáshoz tartozik.
- b. Van benne 600 lélek, római katolikusok.
- c. Mintegy 600 évvel ezelőtt Gelence falvától telepedt ki, hová most is mint leánymegye tartozik egyházilag, elnevezését honnan veszi, nem tudható.
- d. Semmi nevezetesség vagy régiség benne nem található.
- e. Határa három fordulóra oszlik, benne a legnevezetesebb helyek *Simonholdgya*, *Képalja*, *Csereoldal*. A két első elnevezés nem tudatik, a harmadik, mert csereerdő volt itten, most is a felsőbb része erdőnek használtatik.
- f. Erdei Gelence községével közös, nevezetesebb helyek ebben Nagyesztenahely, Baritz alja, Kétág. Az első nevét vette, mivel itten jelenleg is esztenánk

nyárol. A békéscsaba környékén nevezetesebb Gállok és Vajdák avassa, mely[ek] a Gáll és Vajda familiától veszik nevezésöket.

Hilib, 1864. szeptember 18-án.

Gáll Mihály bíró
Szalay István jegyző
Láttam: Barcsa Endre plébános

IKAFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[96r] Helynevek.

1. *Ikafalva* község, Sepsz Szent György kerület, Kézdi Vásárhelyi járás.

2. Ezen név alatt említetik emberi emlékezet óta.

3. Soha más elnevezéssel nem bírt.

4. Mint a traditio mondja, *Ika* vezérről vette át a nevet, innen *Ika vára*, mely most is áll.

5. Népeisége hogy honnan kezdődött, bizonytalan, ma tiszta székely nép lakja.

6–7. Több elnevezések vezetnek a helyszínére, úgy-mint: a falu nagy homlokán *Domo* hegyoldal, észak[i] hegylánc *Kovács* hegy, határszél. Délről hegysorozat *Cserefark*, úgyszintén határvonal, keletről sík térség. Vizei: a Szörösmár pataka és a Furus pataka, mindkettő nyugotról kelet felé folynak.

8. Ezen község, *Ikafalva* határos északról Futásfalvával, délről Fel Csernátonnal, keletről több faluk összerúgó mezeje, nyugotról Bikszád és Ujfalu erdeje.

NB. Ezen község lakója beszél, mint tiszta székely nép, magyarul, viselete székely.

Ikafalva, 20. szeptember, 1864.

László Sándor jegyző mp.
Mátis Antal bíró mp.

ILLYEFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 60. mft.
(Fol. Hung. 1114/41.)

[501r] Helynevek Illyefalva községből.

1. A megyének, kerületnek, járásnak, széknek neve, hová a helység tartozik?

Illyefalva városa tanácsa.

2. A községnek, városnak hányféle neve él most; melyik neve bír csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte?

A városnak csak egyféle elnevezése van, *Illyefalva*, s csakis ezen néven ismeretes országszerte.

3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféleképp íratott a mostani helynév?

A városnak más elnevezése köztudat szerint nem

volt, és a mostani helynév mindég csak egyféleképp íratott.

4. A község mikor említettik legkorábban?

Közhagyomány szerint ezen helység egyik a legrégebb [501v] eredeti székely helység, írásban 1625-ben említettik, egy akkori erdélyi fejedelem által kiadott okmányban, melyben régi királyoktól és fejedelmektől nyert privilegiumok említetnek.

5. Honnan népesítettett?

Hozzávetőleg a székely nemzet letelepedése alkalmával, ahonnan az egész Székelyföld.

6. Mit lehet tudni köztudomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről ezen helynévre nézve?

Ezen helység eredetét vette hagyomány szerint egy Ittefefalvi nevű családtól, különben itten semmi írott vagy nyomtatott emlék a név eredetéről nincsen.

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek:

Szépmező, egyik a legszebb fekvésű mezők közül, fekvése tér.

Bánya, szántóföld. Ezen határrészben több nagy kővek tanítatnak.

[502r] *Bodó*, lapályos szántóföld.

Oltköze, az Olt régi és új árka által képzett sziget, melyen jól termő szántóföldek vannak.

Eger eleje, régebben egererdő, jelenleg szénát termő hely.

Hosszak, szénát termő hely, a lábak hosszától kapta elnevezését.

Endes alma, kaszáló, hihetőleg elnevezése az Endes családtól eredt.

Bokrok köze, kaszáló, egynéhány bokor is van rajta.

Hét forintos, kaszáló, darabja hét forinton vétetett.

Oroszok réve, szántóföld az Olt folyó mellett.

Nagy avas, szántóföld az erdő mellett.

Hánesz alma, szántóföld a határ közepében.

Délremenő, szántóföld, a lábak hossza dél felé van.

Nagyhegy alja, szántóföld hasonnevű erdő mellett.

[502v] *Patakramenő*, szántóföld, a lábak patakra mennek.

Hosszúbércz alja, szántóföld hasonnevű erdő tövében.

Tekeredő, szántóföld, a lábak görbe irányúak.

Borvíz lapossa, egy borvízes öböl.

Site-süte, szántóföld hasonnevű erdő mellett.

Pap avasa havassa, egy dombon fekvő szántóföld.

Mocsár, most szántó, régebben mocsáros vizenyős hely.

Keresztény, egy tiszta irtott hely, legelő az erdőben.

Ördög gátja, egy árkos hely az erdőben.

Nagyhegy, erdő, a legmagasabb hegy ezen a vonalon.

Hosszúbércz, erdő egy hosszú bérc tetején.

Barrok árka, erdő, egy itteni régi családtól kapta nevét.

Szármány oldala, egy délnek fekvő kopasz oldal.
Illyepataka, egy, az erdőről a községbe folyó patak.

Illyefalván, 1865. január 31-én.
A városi tanács üléséből.

Benkő József jegyző

IMECSFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[94r] Nemes Háromszék Orbai alszék, Közép dullói járásban keletkezett Imecsfalva községe és határrészei leírása.

1. A helység jelenlegi nevét emlékezet szerint az Imecs családtól kapta, hogy honnan népesedett, arról semmi régi irományaink nincsenek.

2. A határrészek elnevezése:

a. *Rákosdomb*. Ezen hely nevét egy Rákos nevezetű ároktól kapta, mely az egyik oldalát a dombnak körülfolylja, igen sok rák és csík terem benne, néha még vérszípót is lehet találni.

b. *Törökhelye*, ez a Gelencéről lefolyó patak által körülfolylatik, amint a korosabbak beszélik, ezen helyen a régebbi időkben törökök laktak volna, s arról neveztetett Törökhelyének, de semmi régiségnek nyoma nem látható.

c. *Nyil*, az egy nagy szénaság, nevét onnan kapta, hogy a tulajdonosok azon helyet nyílánként osztották el.

d. *Békástó*, ez hely neveztetett el azért, mivel a közepén majdnem örökké víz van, s benne igen sok béka van, azért neveztetett békás tónak.

e. *Csipa padgya*, ez hely neveztetett arról, hogy a régebbi időkben egy egész hely a Csipa nevezetű családé volt, most több részek[re] feloszlott.

f. *Határláb*, mely a Gelencével összefüggő határutról neveztetett határlábnak.

g. *Tő*, régebbi időkben halastó volt, egy kerek forma alatt fekvő hely, a közepét a Gelencéről lefolyó malomárok [94v] elvágja, jelenleg kaszálónak használtatik.

h. *Kiss mező*, ez a Gelencéről lefolyó patak által a többi határrészekről el van különítve, azért neveztetett Kiss mezőnek, mivel a mező is nagyon kicsiny.

i. *Rét*, ez a közönség helye, melyen nyáron át község marhájának igen jó legelése van.

j. *Porond*, a szántó és kaszáló helyekből áll, igen bokros és porondos hely, azért neveztetett porondnak.

k. *Kimenő*, azért neveztetett kimenőnek, mivel a szántóföldek a falutól kifelé mennek.

l. *Kerekítő*, egy kerek forma nevű kaszálóról neveztetett el, melyen mindég tó szokott lenni.

m. *Borkút*, ez a Zabola és Petőfalva határszélyein csak azért neveztet[ik] borkútnak, hogy a petőfalvi bor-

vízkúthoz közel esik, igen jó szénatermő hely, csakis a sok esőzések következtébe a Haraly pataka kiönt reá és nagy károkat térszen.

n. *Szentegyház dombja*, ez a természetesnél valamivel fennebb való hely, az anyaszentegyház szomszédságába fekszik, arról kapta a nevét.

o. *Hosszúdomb*, ezen helyen a községnek a leghosszabb szántóföldjei vannak, egy keveset a többi helyeknél magosabb, igen jó szántóföldekkel és bő terméssel örvendeztetti a népet.

p. *Közmocsár*, ez a közönség legelője, igen alatt fekszik, a közepén nyáron át víz van.

1. *Három hold*, a régebbi időkben kaszáló volt, mint-hogy füvet nem termett, felszántatott, mai napig szántóföldnek használja a nép, igen rossz termő hely, elneveztetését nem lehet tudni, honnan és miről kapta.

[95r] r. *Hatolyka eleje*, ez a közönség legelője, melyet a Feketeügy majdnem egészen körül fog, nevezetét onnan kapta, hogy azon hely éppen Hatolyka előtt fekszik.

s. *Borjúskert*, amint az öregebbek beszélik, régebbi időkben a tulajdonosok borjúkot legeltettek azon a helyen, azért neveztetett borjús kertnek. Egy, a határrészek közül a legjobb termő hely.

Ami az erdőrészeinket illeti, azok Gelence községével közösen bíratnak, tökéletes elneveztetéséről nem tudhatunk semmit modani, mivel minden irományok Gelencén vannak.

Imecsfalván, szeptember 22-én, 1864.

Atzél Ignátz bíró
Kondráth Josef jegyző
Várdo István esküdt

KÁLNOK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[98r] Kálnok fekszik Erdélybe, Háromszéken, Sepsiszékbén.

Azért nevezik Kálnoknak, hogy századoktól fogva mindenütt Kálnok nevet hordozza, de hogy honnan vette nevét, nem tudatik.

Erdőrészek:

Lukács helye azért neveztetik, mivel régentén egy Lukács nevezetű pásztor a csordát csak ott legeltette.

Belső kút azért neveztetik, mivel ottan több forrásos kutak léteznek.

Lászlai Pál pusztája azért neveztetik, mivel azon helyét egy László nevezetű ember irtotta.

Nagy oldal azért neveztetik, mivel az erdőnkön a legnagyobb, meredekebb heggy.

Cserekút azért neveztetik, mivel csereerdő és egy kút van benne.

Verőfény azért neveztetik, mivel azon hely délnek áll.

Meszes bértz azért neveztetik, mivel régentén ottan meszet égettek.

Csukjon azért neveztetik, mivel távolról úgy látszik, mintha egy pásztorcsuklya volna.

[98v] Hosszú bértz azért neveztetik, mivel nevét magával hordozza, mert egy hosszú bérc.

Büdöskút bértze azért neveztetik, mivel ezen hely közepén egy бүдöskút van, ahol többféle betegek kigyógyultak, csak a közönség használja a nevezett fürdőt, kár hogy orvosilag azon fürdő meg nem vizsgáltatik, mivel igen hasznos.

Intzepál bértze azért neveztetik, mivel egy Intze Pál nevezetű ember ezelőtt száz évvel oda erdőlt, de annak előtte volt a neve Füvesbértz.

Ágaston orotása onnan vette nevét, hogy egy Ágaston nevezetű ember ottan az erdőt irtotta, és használta.

Óvágás onnan vette nevét, mivel régi faragások voltak. Huddoztató onnan vette nevét, mivel itten az erdőre járó szekerek meg szoktak állani, s marháik ottan huddozni szokott. Régi neve Nyáras, mivel régentén nyárfák voltak ottan.

Határrészek nevei:

Pityókás, ez azért neveztetik, mivel itten sok pityóka termik, régen [99r] csereerdő volt, s akkor Harang csere nevet viselte. Azon erdőből épült itten Kálnokon egy cserefa torony, melynek magossága 12, azaz tizenkét német öl, melynek párját az egész birodalomba még senki nem látta.

Nagyavas, ez régentén nagy cserés volt, s így avasnak nevezik.

Telekhát, ennek nevét nem tudhassuk.

Szénavölgy, e nevét onnan veszi, mivel azon hely kaszáló szénát terem.

Kútramenő, ezen helyén régentén egy kút volt.

Kenderek szere, itt mind kender terem.

Keskeny völgyre menő, ez kaszáló hely.

Hertzeg, ez trágya nélkül termi a búzát, s jóságáról veszi nevét.

Hosszú, ez egy hosszú láb, azért neveztetik,

Újhatár, onnan veszi nevét, hogy közelebből lett szántóföld.

Horgas, Kálnok szeg, itt a községnek határa végződik, s onnan veszi nevét, mivel hegyesen végződik.

Kálnok, szeptember 26-án, 1864.

Vitállyos János helybéli ref. pap mp.

Imreh András bíró mp.

Berde József mp.

KÉZDIALBIS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[100r] *Kézdi Albis*.

Imo. *Kézdi* vagy *Kezdi*. Nevét onnan vette, hogy napkelet felől a már most egyesült Oláh honból az Ojtozi szoroson bejőve, hol Kézdi Vásárhely nagy kereskedést űz, ezt a széket tanálja legelsőbben, tehát Erdélyt napkeletről, ez a szék *Kezdi*. Dósa Dániel jelen költőnk és publicistánk Zandirham című⁴⁹ hőskölteményében *Árpádot* az Ojtozi szoroson hozván be, itt kezdette maga birodalmát alapítani.

Mi már a helység nevét, *Albis*[t] illeti.

Albis elnevezését illetőleg. Erdély halhatatlan történésze, Benkő József (Transilvaniaja, 1. kötet 27. lap) így ír: „Opinio me quoque invasit, Romanorum virosum, consequenter et Coloniarum nomina in nonnullis pagis Sicullis super esse, ut: Albii in *Albis*, Ausonii in Uzon, Cumilli in Komollo cet. nec me indicia quaedam deserunt”. Benkő tehát római telepítvénynek véli. Az igaz, hogy *Albis* déli oldalán az úgynevezett Csorba kút felett régebben bővön, ma már gyérebben találtathatók valának szántás alkalmával szinte hüvelyknyi vastagságú cserép hamvveder-darabok, miket római mívnek hittek.

Más monda. *Albis* és Dálnok között, mi szomszédja délről, egy fehér kápolna létezése állítatik, mert *Albis* kezdetben kicsi falu volt, csakis a három fő források, Felszei kút, Küpü és Csorba kút lévén megszállva, mint ez hiteles is. Közéből egy nagy pusztá lévén, Pásint név alatt, mit később eladogatások, az imaháznak a falu közepérei behozatala [100v] és a csik madéfalvi, híres Benkőnk által SICULICIDUM szóval örökké tett szerencsétlen csata után felállított székely katonaság szervezése után falvánkban is egy székely huszár főhadnagyi szállás építtetése által nagyon megszorított. De a dologra: Állván a fehér kápolna, midőn a benne lévő harang a hívőköt oda imára hívta, azt szokták vala mondani a papok: „Eamus in *Albis*”, azaz menjünk a fehér templomba, s ebből az *Albis*. De erre nézve hitelesebb adatokkal nincs szerencsénk szolgálhatni. Annyi igaz, hogy régentén az említett kápolna helyén, az úgynevezett Fejér tetőn minden Áldozócsütörtökön, mint búcsújárás napján, az albisi és dálnoki fiatalság ágakkal körülvett körben táncolni szoktak vala, hanem a sok közbejött verekedések miatt, mi máig is búcsújárásokkor napirenden van, onnan eltiltatott, és jelenleg az albisi Pásinton szokott megtartatni elmúlhatatlanul, ha az idő mostohasága, mint e jelen 1864. évben esett Áldozócsütörtökön, szárközépig érő hó lévén, meg nem akadályozta. Másodszorra. *Albis*nak többféle elnevezése nincsen. Harmadszorra. Régentén sem volt.

⁴⁹ Dósa Dániel: *Zandirham*, Kolozsvár, 1858.

Negyedszerre. Hogy Albis neve mikor említették legkorábban, bizonyos adattal nem szolgálhatunk. Mint fennebb is ismerve van, Benkő római telepnek véli. A történelem mezején úgy láttatik, albisí Zólyomi Dávid névvel kezd szerepelni. Templomunk egy faragott kőve vésett írás, és azon ház, ahol a Zólyomi curiaja véletlik is lenni, a gerendájára vágatott adenda szerént II. Rákóczi György erdélyi fejedelem idejében újítottak meg. Anyakönyvünk a múlt század negyedik évtizedeiben [101r] kezdődik, Vén Balás keresztelésével, ki is reá nézve törpe és gyenge testalkatú vala, de a szorgalmatos gazdászati és főleg a hálóvali farkasvadászat annyira edzették, hogy 90 éves korában halt el, ezelőtt mintegy pár évtizeddel.

Ötödszörre. Úgy látszik, a *Bod* család ma is élők közül a legrégebb. Ezen család leányaival nőülvén a Bakcsiak Sepsiszékből, Értfalváról, Aporok Sepsi Zalánból, ezek tészik ma a legfőbb birtokosokat. Régi családok a Barabás, Barthos, Vágo, Vas, Vén, Elekes, Bak családok. Ezeknek mikori ide betelepülésekről a sokat kiállott viszontagságok miatt bizonyost nem tudhatni.

Hatodszorra. Az első pont alatt meg van felelve.

Hetedszerre. Határunk három fordulóra lévén felosztva, egyik nevezetik *Két hegy fordulónak*, mint-hogy a falu középbe feküdvén, északról és délről két oldal veszi körül. Ennek alkotó részei: *Damokos kert alja. Tekergő düllő*, a körülkerítő gyepek tekergéséről neveztetve. *Lökös, Csorba kút fele, Lonka, Kerek nyír, Kutas, Csere farka alja. Tekenőre menő*, egy teknyő alakú völgyecske rúgván be véggel. *Ebhát, Apró fűzek alja. Arannyas hegy*, szép búzát termő láb lévén, onnan vette nevét. *Hegyes*, mert egy darabon kívül e lábban mind csegély lévén, a többi szántóföld, hegyesen végződnek. *Kimenő, Útkelő, Horgas, Felhágó, Kis völgy, Fark.*

Másik *Belső hordó út*. Alkotó részei: *Kender rész*, minden esztendőben használható. *Falu eleje, Fenek, Fenekre menő. Hidegkút*, az ott lévő forrásról. *Megye, Hordó út, Völgy, Sárfej, Középláb, Rétre menő.*

[101v] Harmadik *Külső hordó út*. Alkotó részei: *Feljövő. Szász út alja*, a falvunk alatt elvonuló országútját Szász útnak nevezték a régiek, s máig is megtartják ez elnevezést, lőn azért, hogy a brassói kereskedők az Ojtozi szoroson nagy kereskedést folytatván, a mai Romániába a zernyesti nagy szász szekereselek sokat használták ez utat. *Alámenő, Kölesszer, Honn kút, Tiriske, Hordó út, Hosszúföld szere.*

Erdős helyeink:

Dudás, bizonyoson a vadászebeket itt szokták vala őszvekürtölni. *Mogyoró fej, Szermány, Szőlő oldal*, próbálták a borszólót természetni, de nem sikerült, birsalma és körtvefa ma is tanáltatik. *Felszegi nyír, Teke keresztje, Oldal út, Csere, Zászás, Somodi, Csonge éger. Rigó. Nagy hágo. Nyíres. Okmánd. Hosszú és Kurta bérce. Pecsenés*, a medve sok károkat tézen

a csordáinkba. *Bencze halála. Zoltán kútja, Bándi kútja, Nyulas, Tér homlok, Kovács útja, Tallo, Pálka bérce tető, Csere kertje, Bodos, Köles kert, Kancza, Kincses pusztája, Tizenöt forintos nyír, Fejű.*

Kelt Albis, 1864. november 16-án.

Was Ferentz bíró

Apor Albert jegyző m. t. k.

KÉZDIALMÁS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[5r] Helynevek Almás községből, Kézdiszékből:

Először. Almás községe tartozik Kézdi, Orbai, Sepsi és Miklósvár egyesült székekhez, Kézdiszék Felső járásban.

Másodszor. A községnek fő neve Almás, alnevei Baksa, Bolhaszeg, Alszeg, Felszeg és Kanta, különben helybeli elterjedéssel bír[nak], és országszerte ismeretes csakis *Almás*.

Harmadszor. A községnek más elnevezése nem volt, csak *Almás*, de hajdon íratott Almos és Álomás nevezeten is.

Negyedszer. Almás község legkorábban említettik emberi emléktől örökké.

Ötödször. Almás község népesítése a régi alakulása következtébe nem tudható.

Hatodszor. A név eredetiről nem lévén semmi hátrahagyott iromány, nem lehet tudni semmit.

Hetedszer. Almás község határain előfordulnak három fő határrészek, úgymint:

I. Templom határ,

II. Közép határ és

III. Falualja határ, amelyek szomszédosok Lemhény, Esztelenek és Csomortán községekkel.

Alhatárrészek a *Templom határban*:

Bánya, agyagos kő alapú szántó.

Kihágó, a Szent Mihály hegye fél déli és nyugotti alján kevés emelkedéssel agyagos és hegy, vizes tulajdonságú szántó.

Szentek szere, mélyebb fekvésű, fekete sikeres, vize-nyeges szántó.

Röh láb, lapos fekvésű, silány természetű szántóföld.

Sár, posványos kaszáló, hajdon fenyeserdős helynek mutatkozott.

A *Közép határban*:

Sárköz, ütköző a Sár nevű kaszálóval, fekete sikeres szántóföld.

Hosszú láb, lapos fekvésű szántó.

Vasatorok, fekete siker [5v] anyag természetű szántóföld.

Kötél, lapos fekvésű szántóföld.

Kápolnaszer, a község fekvés aljába, kevés emelkedéssel, agyagos, teltvizes szántó.

Falualja határban alhatárrészek:

Bornás, szántóföld.

Rétremenő, sikeres természetű szántó.

Almási rét két nevezeten, úgymint Baksafalvi rét és Bodi, lapos fekvésű és sovány természetű kaszáló.

Bitos, vízenyeges szántó.

Hegyláb, hegyaljába fekvő, vizes természetű szántó.

Tanorok, kevés emelkedéssel, részint testvizes részen, veres agyagos szántóföld.

Ezen nevezett határrészekhez tartozik a *IV. határrész erdő*, alhatárrészek előfordulnak a község északi részén: Kancsi, erdőből irtott, magos fekvésű, terha természetű szántóföld.

Markotány, Csomortány községe fele hajló, nagy emelkedésű, terha természetű, irtott szántóföld.

Köveshegy, kőszirtes homlokzatú, apró ciheres erdő, amely átfügg a Csomortánnal levő közhataron. Ugyanaz a Csomortánnal közbirtokon lévő Fattyútetőre és onnan az esztelneki közhatarig és ugyan a Csomortánnal közös birtokban levő Hegyes alján, az Almás és Lemhény rétje fele lefolyó Kis lemhény nevű patakig.

Köszönő, apró növény nyírerdő, amelynek keleti alján az úgynevezett Lemhény vize egyenes utat tesz Lemhényben. Ezen nevezett részletnek keleti alján malmok vadnak települve.

Cseresnyés vápa, részint szál csereerdő, részint apró ciheres, és a Köszönő és Cseresnyés vápa pataka összekapcsolja.

Küsbikk, növény nyírerdő.

Avastető, ciheres bokros tető, részint irtvány szántóföld.

Tacskó, fenyves erdő.

Kútfej, erdőből irtott szántó, ezen részletnek aljába tanáltatik egy élő szénforrásvíz Egerkút név alatt, amely a községnek a nyugutti részén használhatóképp keresztülmegy.

Küs nyír, terha természetű szántó.

Két csere mezeje, erdőből irtott, köves alapú, terha tulajdonságú szántó.

Nyavajka és Malom fele, napkeletre köves homlokzattal, ciheres erdő, mely ütközik északról az úgynevezett Köszönő patakával, ahol a Lemhény vizébe beszakad keletről a lemhényi, kis almási [6r] közhatarról, délről a Bojpatakával, amely befügg az úgynevezett Almás térségén fekvő, Kerektő nevű legelőről Lemhény községébe, felső részébe.

Bartha cseréje, magos emelkedésű apró ciheres erdő, összefügg az úgynevezett Szent Mihály avasa nevű, Lemhény határában eső szántórészlettel, amely hajdon szál csereerdő volt.

Nagy nyír, irtott csere, terha természetű szántó.

Bodor, magos emelkedésű agyagos szántóföld.

Falu kertye, kevés emelkedésű agyagos szántóföld, amely befügg a Baksa és Bolhaszeg nevű község részei közé.

Ezekhez járulnának még a Csomortánnal közös erdőrészek: Fatyu, Szénégető, Keczegő, Medve gödör, Nagy és Kis Pál bércze, Kerek bük, Apor heverése, Füvenyes ponk, Nyíres, Heveder visszafolyó, Sólyomkő, Kétszil, Kövespatak, Hegyes, Komlós vápa, Alsó, Felső Várpataka, Tisza patak, Poszkár és Kis havas.

Alrészei napkeletről Csonka sorok, Horgas, Körös, Koporsó éle, északi része Tömlő fark, Kordoványos, Kútpatak, Alsó és Felső Nyír sarkok és Köhbércz.

A Lemhénnyel közös, Páncsa nevű kaszáló és erdős részlet, amelynek szomszédai keletről a Feketeügy folyama, délről a Vészpataka és Farkas patak, nyugatról a Lemhény vize, északról a Csomortánnal köz erdő között bemenő Csonka sorok, vagyis a Kiság pataka, ezeken felyül a lemhényi határhoz kapcsolt Hat falu havasa, amely közös Almás, Csomortány, Lemhény, Nyujtód, Szászfalu és Sárfalvának.

Mindezek a megnevezett közbirtokos községek határaival lévén összefüggők, ide csak emlékebe hozattak.

Kelt Almás, 1864. október 10-én.

Bertalan András bíró mp.

Kelemen Tamás jegyző mp.

KÉZDIKÖVÁR (PESELNEK)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[402r] Helynevek *Peselnék* községből, Felső Fehér vármegyéből.

1. Felső Fehér vármegye Belső kerülete, Peselnék szolgabírói járás.

2. A községnek országos és régtől való neve Peselnék.

3. A községnek neve régi monda szerint Porsolnek. A régi iratok szerint pedig 1772-be a régi lelkészek jegyzékeiből rendbeszedett, Peselnékre vonatkozó Matrikulának elején az jegyeztetik: „Olim Pest-telek”. 1344. és 1360. években kelt osztályos metalis irat szerint, mely capitulum authenticum transumptum, itt több helyen íratik Peselnuk. Már 1500-[asok]ba, 1600-[asok]ba a jelenlegi neve, Peselnék íratik.

4. A község említettik a fenn említett írások szerint 1300-[as] év[ek] elején, Peselnuk néven, tán a besenyők, pecsenyésekről vette nevét.

5. Honnan népesítettett, arról nem tudatik semmi, hanem hogy az Opor-Apor családé volt 1300-[asok]ba.

6. A név eredetére menni bajos, mivel a falu a második települt helyin van. A régi első települt helye volt a falu határának a falutól nyugotra eső határában, alacson hegyektől környezve három oldalról, egy kis térségű lapályos helyen, s ma is Faluhely néven nevezetik, úgyszintén nevezetik Pusztá Peselnéknek is

azon hely. A térség szántóföldnek használtatik, szántás alkalmával ujni vastagságú fazékedény-darabok találhatók. A térségnek kelet felől való alsó résziben templom (kápolna) alapfala kissé emelkedetten most is látható, az ott lévő földek *Kápolnára menő, Kápolna mellett* neveztetnek.

Peselnének szintén volt egy temploma, mely rozszant állapotja miatt lebontatott, a jelenlegi pedig 1822–1825. közti években építtetett. A lebontott templom falán a meszelés alatt falra festett képek voltak láthatók.

[402v] Az öregek beszélték, hogy Peselnének két falusbírája volt (mikor ma is a lélekszám mintegy 1100-at téssen), egyik a vízen innen, a másik a vízen túli résznek, a Peselnék pataka a falu közepén folyván le. Különben is bizonyíttatni láttatik a határnak két fordulója és azoknak birtoklásában, mivel azon egyvetésű gabona vagy ugar két részben fordul elő a falun innen és túl, a birtoklásra nézve pedig a vízen túli lakosoknak birtokjok alkalmasint túl, a vízen innenieknek innétfelől fordul elő.

7. A község határában előforduló topographiai nevek:

A szántóföldek mező vagy határ nevezet alatt mondatnak. A vetés vagy ugar szerént fordulónak neveztetik, a fordulók eloszlanak lábokra.

A falunak kelet felőli határrésziben a lábak neveztetnek:

Templom lábja, mivel a templomhoz közel van.

Aszaló lábja, arról veszi nevét, mint a régiek beszélték, hogy e lábnak falu felőli végibe szaladaszalók voltak, serfőzéshez szükséges szaladot aszaltak.

Halastólábja, onnan veszi nevét, mint a régiek mondták, hogy az úgynevezett Halastó kertbe egy régi nemesi birtokosnak halastója és méheskertje volt.

Halastófarka, Halomramenő, Mogyorós gödör, Hála-mező.

Halom lábja, ezen láb onnan veszi nevét, hogy a lábnak közepe szélyinél egy emelkedett domb van, mely Halomnak neveztetik. Oldala és teteje szántatik, de hogy miként emelkedett ezen halom, arról nem tudatik semmi.

A szárazpataki határ felől:

Szederjes, Gancsere. Nádaskút, itt egy völgy vonul el, melynek aljába több helyen források vannak, azért a völgy lapályán igen vizenyős a hely. Jelenleg sásos füvet, régen nádat teremhetett.

Nádaskút farka vagy *Beleznek. Nádaskút szere. Borzás képe*, itt a földeken gyalogborzák is teremnek. *Pojvár. Szent Erzsébet kútya felett*, itt egy martkaré[j] van a szentléleki határszélynél, melynek aljába forrás van, és neveztetik Szent Erzsébeth kútyának.

Továbbra Kézdi Szentlélek határa felé:

[403r] *Eperjeskút lábja. Suvadaskút lábja*, itt egy forrás van, melynek kifolyásán ingoványos, amely

forrásnak vize csakhamar a Peselnék patakát éri. *Patakramenő láb, Arramocsa lábja, Csegély, Horgas. Votsina*, itt Karatna Volál községnek hasonnevű lábja van, és onnan veszi nevét. *Hosszú, Kisvölgy, Mihácz láb, Dugásramenő, Kurtaláb, Völgyoldal, Megyesláb.*

A falu nyugoti oldalánál *Szénarétbércz láb, Köhegy láb*, melynek nyugot felőli oldala meredek hegy és köszirtes. *Völgykertek*, kaszálók. *Burdugus láb.*

A karatnai határ felől:

Völgyremenő, Szármány, Szármányoldal, Szármánytető, Komlóskertláb. Faluhely lábja, melyről fennebb említés van. *Faluhely kertek. Kútfej*, melynek aljába forrás van.

Erdő helynevek következők:

Faluhely nyíre, Cserekert, Törökavassa, Czéklás oldal, Nyírszeg, Farkasverem nyíre, Nagyhágó oldal, Tölgyes, Csutak, Keresztes, Oláh Lukáts, Fejér kút, Ramotsabikk oldalo, Eszténa orr. Tetvespatak, ezen helyről az öregek beszélték, hogy a *Tetvespatak*ba idegen emberek, sőt Magyarországról valókat aranyászni láttak. *Ramotsa, Munkátspataka, Ölves oldal, Harangos, Kisbércz, Fenyőspatak, Munkáts feje, Nyírszeg, Berlő, Nagymájszeg, Szénégető, Kovács szene pataka, Hosszúbércz, Mánavész, Barramáté, Bethne, Nagyfej, Laposbércz, Bornaeszténa, Burusztján, Szárazvápa. Palasztika*, mely a falu felett északkelet felől emelkedett, részint erdős, részint kopár hegy, az oldalába egy jó forrás van, és neveztetik Géczi kútnak. *Szederjes, Nyáras.*

KÉZDIMÁRKOSFALVA (ÉS MÁTISFALVA)

KÉZDIMÁRKOSFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[157r] Kézdi Márkosfava közönségének leírása a Magyar Akadémia számára.

[158r] Az 1. számú kérdőpontra. Háromszéken, Kézdiszékben van *Márkosfalva*.

A 2. számú kérdőpontra. Köztudat szerint eleitől fogva csak ezen a néven neveztetett.

Az adoma szerint Márkosfalva nevét vette Szent Márkról, kinek tiszteletére itten kápolna lett volna, mint szintén a szomszéd Mátisfalva Szent Mátéről, Martonfalva pedig Szent Mártonról neveztetett el. Egy más adoma szerint pedig Márkosfalva kapta volna nevét onnan, hogy az első idetelepedtek Markosok voltak, ebből előbb lett Markosfalvi, azután egy vonás odatételével lett Márkosfalva.

A 3. számú kérdőpontra. Nem volt tudtunkra más elnevezése.

A 4. kérdőpontra. Márkosfalva község neve tudtunkra [158v] a Mátyás király idejében fordul elő, amikor

a história szerint is márkosfalvi Veress Benedek, felázítván a székelységet a szászsággal együtt, de legyőzetvén, Lengyelhonba menekült.

Az 5. számhoz. Márkosfalva községe magából a székelnyemzetből szaporodott, házasság útján, többen telepedtek meg ide.

A 6. számhoz: elől érintve van.

Márkosfalva községe utcái ezek:

a. *Nagy utca*.

b. *Közép utca*.

c. *Templom utca*, a templom otlétéről, mely az ev. reformátusoké.

d. *Orbán utca*.

e. *Barabás utca*, a kiterjedt Orbán és Barabás családról.

f. *Kandia* nevű utca, ennek jelentése nem tudatik.

A község fekvése: északról délre fekszik, az Al Csernátonból lefolyó patak mellett.

A 7. számhoz: A község határában az alábbi helyek fordulnak elő, úgymint:

a. *Gátró láb* nevű szántó, a faluba lévő malomról, amelyre rárugott, Gátra jövő, röviden Gátró.

[159r] b. *Mátisfalvi szer*, Mátisfalvára rugó láb.

c. *Útkelő láb*, a Kézdi Vásárhelyre járó út kettévágja.

d. *Halom uta*. Belső, Közép és Külső, nevét vette az adoma szerint a tatárviUllongáskor készített jelzőhalomokról.

e. *Völgyremenő*. Völgy és Völgyön kívüli rész. Egy, az ikafalvi és futásfalvi határokról lefolyó víz melletti helység nevezete. Szomszédjai ezen lábaknak a mátisfalvi határ és alcsernátoni, északkeletről viszont az alcsernátoni és martonfalvi határok.

f. Létez még határunk közepében egy kis hely *Templum* nevezet alatt, miről az az adoma, hogy régentén ottan templom volt, s Márkos-, Mátis- és Martonfalva oda járt imádkozni.

g. *Hosszú láb*, mivel a szántók itten hosszúak.

h. *Bemenő*, mivel a szántók egy keveset lejtősök.

i. *Nyír*, ez egy posványos hely, adoma erről, hogy nyíres erdő lett volna.

k. *Felmenő*, ezen kaszálóhelyekre a szomszéd Martonfalva felé felfelé kell menni.

l. *Felső kálna* vagy Kána, jelentése nem tudatik.

Mindezek keletről, a martonfalvi helyek által határoltatnak.

m. *Lókert* vagy *Lókötő hely*, az erectio vagy a székelnyek felfegyverkeztetése után a székelny huszárok lovai legelőhelyek volt.

[159v] n. *Kép láb*, jelentése nem tudatik.

o. *Hát út láb*, a helynek felemelkedett fekvése van, mintegy hátgerincé.

p. *Cseh fű*, Cseh fű homlok név alatti láb, az Alsó Csernátonba lakott Cseh család sokat bírt belőle.

q. *Ásás* név alatti kaszálóhely a benne s körülötte lévő sásról, vagy minthogy körüláncolatott, arról lett ásás.

r. *Császár domb*, eredetét nem tudhatni.

s. *Szegelet* nevű kaszálóhely, mivel délről a Feketeügy folyóvíz a határ, sok helyt szegeleteket formál.

t. *Nagy rész*, nevét vette onnan, hogy az ottan bíró birtokosok nagy részeket kaptak.

u. *Alámenő*, ezen helyen lévő kaszálók nyugotra, a dálnoki birtok mellett lévén, aláfelé kell menni, ezért Alámenő.

x. *Nádra menő*, itten nádas helyek vannak.

[160r] y. *PapföUde szere*, az egyház ottani birtokát a lelkész vagy pap bírja, és onnan nevezetett.

z. *Borsó szer*, hihető, hogy elein kitűnően termette a borsót, ezen rész szántó.

j. *Horgas*, a földek horgasan dűlnek.

v. *Közép láb*, ezen lábbéli szántók egy határ közepében vannak.

aa. *Sajgó* nevű kaszálóhelyek, jelentése nem tudatik.

bb. *Osztás*, az itteni szénafűhelyeket igen sokféle osztották.

cc. *Pázsint*, községi legelőhely ezen név alatt.

dd. *Pad föld*, síkságáról hasonlítottathatott a padhoz.

ee. *Vízremenő*, a víz folyására rűgnak ezen lábbeli szántók.

[160v] ff. *Sugás láb*, ezen nevezet jelentése nem tudatik.

gg. *Epres láb*, ennek is jelentése nem tudatik, hihető, régebben epertermő hely lehetett.

hh. *Mihálcz kert*, a birtokosokról nevezethetett el.

A Sajgó, Sugás és Epres név alatti helyek nyugotról, a dálnoki birtokok által határozódnak.

ii. *Tőfenék*, ez egy víz melletti magos hely, s mégis mért neveztetik Tőfenéknek, nem tudhatni.

kk. *Parrag*, ez egy községi, jelenleg felszegett hely.

ll. *Egyház kertje*, a reformált egyház sajátja.

[161r] *Közpázsint*, ezen hely északra, a falun feljel van, Mátisfalva és Márkosfalva közt, s minthogy Albis, Márkos- és Mátisfalva három községké, Közpázsint név alatt ösmeretes.

Költ Márkosfalván, 1864. november hó 23-án.

Mihály Elek jegyző mp.

Barabás Albert bíró s. k.

MÁTISFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[163r] Mátisfalva község leírása.

[164r] 1. Mátisfalva községe fekszik nemes Háromszéken, Kézdiszékben, az Alsó Csernátoni közigazgatási járásban. Határos északról Al Csernáton, keletről és délről Márkosfalva, délnyugotról Albis, nyugotról ismét Al Csernáton közönségekkel. Földje róna, nyugotról a Csernáton pataka folyja keresztül a helységet a réttől elválasztván.

2. Ezen községnek csupán Mátisfalva a neve ország-szerte. Lakói ős székelyek, minden más vegyület nélkül.

3. Mennyire okiratok, hagyomány útján visszamehetni, más néven nem nevezetett.

4. Családi okmányok nyomán már a 15. század végén említetik, mikor is Götsi fivérek mátisfalvi birtokon osztoznak. A Rákóczi lustrájában már többen vagynak primipilusok és pixidáriusok (lófő és darabont székelyek).

5. Valamint minden mezőföldi községek, melyek nincsenek nagy vizek szomszédságába, az első foglaláskor magokat erdőkbe vont székely községek rajai, úgy Mátisfalva is mint ilyen, a szomszéd Al Csernátonból népesíttethetett, mit leginkább következtethetni abból, hogy határa kétfelől szomszéd, ezen felül Al Csernátonnal közös erdőrészt bír, mely jelenleg elkülönítve vagyon.

6. A név eredetéről bizonyost nem tudhatni, sem köztudomásból, sem valami emlékből, hanem csak következtetni. *Vagy onnan*, hogy a protestantismus előtt sok falvak a szentek neveiről nevezvén magukat, valamint az országba másutt, úgy a Székelyföldön is, hasonló nevet vett fel Mátisfalva is, mégpedig Szent Mátéről, kinek is tiszteletére kápolna emeltetvén, lett Mátésfalva, vagy könnyebb kiejtés szerént Mátisfalva. *Vagy pedig* Mátis családról nevezetethetett, mint első telepről, mi nagyon is hihető, de sem adoma, hagyomány, sem emlék odáig fel nem hat.

[164v] 7. A helység határa áll két részből, szántó és kaszálóból.

A *szántók* három fordulósok, úgymint ős, tavasz és ugar. Ezeknek részei:

a. *Felmenő láb*, mely a Csernátonba vezető út és Csernáton pataka közt nyúlik északra fel, s nevét is innen vette.

b. *Hosszú*, két láb földet érintvén, s így leghosszabb láb lévén, ezért nevezetett Hosszúnak.

c. A községtől észak-napkeletre Első, Második, Harmadik, Negyedik, Ötödik láb, a lábok számától.

d. *Keserű megszerez*, miért nevezetett így, nem tudhatni, mert mindig szántóföld lévén, a megyről származtatható nevezet csak rege.

d. *Halom uta*, a márkosfalvi határtól elkülönítő halomtól kaphatta az elnevezést. Nevezik még *Kurta lábjának* is, minthogy a Kurta nevű lábbal átellenbe van, csakis egy út választja el.

e. *Kurta láb*, hihető a kurta földekről nevezetett.

f. *Kis völgy*, ezen nevezetet legbizonyosabban onnan nyerhette, hogy a lábnak egy kis lapálya van, minő az egész határon több sehol sincs.

g. *Külső és Belső sárkány réve*, nem tudhatni, miért nevezetett így.

h. *Köz pásint*, Márkos-, Mátisfalva és Albis községek hárman bírván, innen nevezetett.

Jegyzés. Ennek nyugoti végén van egy jelenleg elsüllyedt, de ezelőtt egy évszázaddal a földből még kinn lévő nagy kő, melyen Mihály vajda, az olá, alcsernátoni Damokos Tamás és Damokos testvéreket lenyakasztatta vala, kikről Benkő József a „Tymbaules Transylvaniae”-jába⁵⁰ emlékezik, s kiknek sírköyük [165r] ma is épen van az alcsernátoni reformált imaház szószéke mellett. A tudós Benkő emlékirata így hangzik:

„Hi fuerant certa praeclaro Stemmata nati
Ornabantque suos nobilitate lares.

...

Marcusfalvini censuit ille Getes.”

i. *Láda*, talán onnan kapta nevét, hogy Márkosfalva és Albis külön birtokrészik veszik körül, s így bezárják.

k. *Kis* vagy *Középső határ*, terjedelméről nevezetett. *A kaszálók.*

Ezek Felső és Alsó rét nevezet alatt fordulnak elő, és: l. A *Felső réten* vagyon a Két árok köze, két tóról nevezetett hajdan, melyek egy évtized óta ki vagynak száradva.

m. Az *Alsó réten* Kender rész, Gátfej, Háromszegű kert, melyeket az elnevezéstől származtatni nem lehet, minthogy sem gát nem lehetett ott soha, mint száraz helyen, sem kender nem termeltetett, mint vizenyős helyen, sem nem háromszeg.

Erdők.

A dálnoki közönség földkönyvébe felvitt, de Márkosfalvával közös *Bagoly oldal* nevezetesebb részei:

1. *Szilos*, hihetőleg az ott termett és ma is kapható szilfákról. *Örömhely*, a IV. Béla király alatt pusztított tatárok elvonulásáról költ öröm miatt ide vonult sokaság által nevezetett a monda szerént.

2. *Kis ág*, a Csernáton pataka kútfejei közül a kisebb völgy mellett, s innen nevezetett.

3. *Haláság*, alcsernátoni és márkosfalvi erdők szomszédságaiba. Mindkettő a Futásfalva telekkönyvébe vétetett fel, mint akkoriban Dálnok, Albis, Alsó [és] Felső Csernáton, Ikafalva, Futásfalva, Alsó [és] Felső Torja, Martonfalva, Márkos-, Mátisfalva [165v] közösen bírt úgynevezett *Fekete erdő*, később az írt közönségek közt felosztatott.

Kelt Mátisfalván, november 24-én, 1864-be.

Ifj. Székelly Becző Sándor jegyző
bíró honn nem létében Becző István esküdött m. k.

⁵⁰ Valószínűleg tévedés, és valójában Bod Péter: *Hungarus tymbaules continuatus*, Nagyenyed, 1766, 71. Benkő elvileg átvehet-

te egy kézirat munkájába, de életrajzírói nem tudnak ilyenről.

KÉZDIMARTONFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[153r] Helynevek Kézdi Martonfalva községből, nem Háromszék megyéből.

1. Kézdi Martonfalva tartozik Kézdiszékhez, valódi neve csakis *Kézdi Martonfalva*. Hihetőleg onnan vette nevét, hogy marton épült, és az is, hogy egyik határán, Márkosfalva felől, a Belső Kurta nevű lábrészen kő- és téglaromok az ekészántás után máig is taníthatnak, mik arra mutatnak, hogy ott hajdonában telepnek kellett lenni, de hogy mikor, arról semmi adat, és itt is fennvaló hely Márkos.

2. A község mindig ezen nevezettel nevezetett, és ez országszerte esmeretes. Lakói reformátusok, van kevés katolikus és nem egyesült görög. Körülbelül 450 lélek, s ebből egynegyede nem református csak.

3. Más neve nem volt, erről senki véneink közül is nem hallott, sem írásaink nem emlitenek más nevét, csupán Martonfalvát.

4. 1600[-asok] eleitől vannak egyes okmányok, azon elől nincsenek.

5. Népesített a szomszéd helységekből: Páva, Kézdivásárhely, Lemhény, Sepsi-Málnás, Kovászna, Torja, Csernáton stb. s Ikafalva.

6. Semmi adat eredetéről, homály fedi.

7. Kézdi Martonfalvának vagy on határrésze:

a. Hatolyka felőli határ. Ebbe több határrész-nevek, dűlők nevei, úgymint:

Hatolykai út, mely láb onnan nevezetik, hogy az Hatolykára menő út mellett van.

Hosszú láb, természetesen, mindhogy ezen lábba a földek hosszabbak, mint más lábokba, onnan vette nevét. Babszer régen vizes hely lévén, babot termesztettek.

Két Kurta, ezek is a kurtasságról.

Medgyes láb, Kis nyomás láb, ezek eredetéről semmi hiteles adat. Ezek végénél újból Kurta, itt is a kurtasság a nevezetnek az oka.

Erdőlőút láb, minthogy itt, ezen láb végén jártak erdőlőni a Fel Csernátonnal közös erdőbe, arról vette nevezetét.

[153v] Torjai út átkelő láb, ez onnan vette nevét, hogy a Torjára járó út a lábot kétfelé vágja.

Hideg kútláb, ez nevét onnan vette, hogy a Völgy[ön], vagyis Szénarétin egy patak jövén le, Ika pataka, mely most el van fogva. Ezen patakmentben több apró forrás, kút is lévén, azok közül egy Fülöp kútja, mely egy Fülöp nevű molnártól vette nevét, mint igen jó, hideg kút, erről nevezetett Hidegkút lábának. Ezen kutakból, nevezetesen az említett Fülöp kútból élnek két határba dolgozó falusi egyéneink, még a havason sem lehet ennél jobb vizet tanálni.

b. Második határrész Felső határ, Középső mező, ez négy lábot foglal magában:

Első, Másod, Harmad, Negyed lábot. Négy gyeplévén, az első Előgyeplébának, így az előbbi mindenik a lábról nevezetik. Ezen két határt az említett patak válassza el egymástól.

c. Ezen határrészhez tartozik, vagyis együtt használatik az Alsó mező, ez Feketeügy- és Pásintra menő lábba van felosztva.

Feketeügyre menő lábnak azért nevezetik, mivel a Feketeügy vize a belső végénél foly le.

Pásintra menőnek azért, mivel egy külegebb Pásint nevű helyre rúg a láb vége. Ezen Pásint legelő és Gát alya kaszálóhelyek közt foly le az [a] patak, amely fennebb, az első határrészbe említett.

d. Negyedik mező Márkosfalva felőli határrész.

Itt van Sásra menő láb, ez onnan vette nevét, mint-hogy a belső végén sásos hely van, az Gát alja nevű hely. Márkosfalvi út láb, ez onnan, hogy [a] márkosfalvi út ennek a végén vonul el.

Belső kurta, ez mint kurta láb, onnan nevezetett. Itt máig is taníthatnak tégl- és kőromok, melyek egykori telepítményre mutatnak.

Hosszúláb a hosszúságról [nevezetett].

Halom mege, erről semmi adat, hihetőleg hajdonában valami halomnak kellett lennie, de semmi adat róla.

e. Ötödik határrész a Rétes sás.

A réten vannak tók, és sásba hét dombok, melyek mindamellett is, hogy emelkedett magos dombok, kemény kiszáradott helyek, melyekről az a közbeszéd, hogy azt [154r] a tatárok odatelepülve csináltak volna, honnan mint nádas helyről néha-néha kirohantva, a szegény székely nemzetből kit elfoghattak, nagy pénzöszeget vetve ki azon egyénre, míg az atyafiai ki nem fizették, el nem bocsátották, de ez csak régi közmondás. Mint fennebb is említve van, két folyója van Kézdi Martonfalvának, egyik a Feketeügy, mely nagy folyó, s néha-néha kiöntéssel borzasztó károkat okoz, más a patak, mely is az apró kutacsakából nevezkedve később a márkosfalvi határon a Feketeügybe szakad. Ezen fenn említett határrészek 812 hold 1125 négyszögöl szántót, 155 lakóházat, a jószágokon veteményező és fűhelyt 291 hold 562 négyszögöl és 159 hold 384 négyszögöl terjedelmű kaszálót terjedelmeknek a cathastralis felmérés szerint, miknek a kiszámítás szerint 4547 forint 57 krajcár a tiszta jövedelmek, mi után fizettetik az adó.

Hetedszer. Kézdi Martonfalva határos északkeletről a hatolykai határral és réttel. Kelet felől délre hajolva mindenütt a Feketeügy vize, aki is vonul egész a márkosfalvi határig. Dél és délnyugotról a márkosfalvi határ, nyugotról az alsócsernátoni, hol az hatolykai-val egybekapcsolódik. Ezen szomszédolások mindenütt halmok által el vannak különítve.

A fenn előhozott adatokon kívül semmi más nyomásabb adatokkal szolgálni nem tudván, annyival is

inkább, hogy a székely nemzet első századából sehul is semmi történelmi adat.

Kézdi Martonfalva, 1864. szeptember 19-én.

Kováts Miklós községi jegyző m. k.

Kupán Lajos bíró mp.

Simó Sándor ref. lelkész m. k.

KÉZDIMARTONOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[107r] Kézdi Martonos leírása.

Martonos község fekszik Háromszéknek Kézdizsék Felső kerületében, az Ojtoz szorossi vonalban, Kézdi Vásárhelytől 2 ½, Bereckről 1 ¼ óra távolságra.

Határos keletről a moldvai havasokkal, délről Osdolával, nyugotról Nyujtóddal, északról Lemhénnyel, északkeletről Bereck városával.

A történelem Martonos keletkezése első éveire igen csekély világot vet, mikor alapított a falu, s mikor vette be a keresztény vallást, bizonytalan. Annyi mindazonáltal valószínű, hogy ha nem gót, bizonyosan még a római uralomból áll fenn, mit lehet következtetni a most is élő régi *Román család* római névmegőrzéséből és itt-ott tanáltató régi téglaszerépdarabokból. Történelmi emlékekhez kötött nevezetes helyei nincsenek, amilyenekkel bír, azok között nevezetesebb a Talász és Nagy hegy magoslatok, amaz a Nemere ponkja és Márkos felett lévő Fekete hegy közt legmagosabb hegy.

Kézdi Martonos, október 16., 1864.

Fülöp Mihály birtokos

KÉZDISZÁRAZPATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[446r] [Helynevek] Szárazpatak községből, nemes Felső Fehér megyéből.

Szárazpatak falva Felső Fehér megye Belkerületében, a Peselneki szolgabírói járáshoz tartozik.

1. Szárazpatak községe mindig csupán ezen a néven nevezetett, más nevezésről sem szó, sem írásbeli hagyomány nem tanúskodik.

2. Az elnevezés eredetét semmi iromány nem bizonyítja, általánosan úgy hisszük, onnan nyerte, mert a falu közepén lefolyó patak nyári napokon négy nap szárazságra elapad, úgyannyira, hogy a falu végén olykor víz nem látható.

3. Szárazpatak község hivatalosan 1300-[asok]ban egy hivatalos okmányban már említetik. A megnevezését hogy honnan vette volna, nem tudatik.

4. Mint megye község 1621. évtől fogva áll fenn az anyakönyvek bizonyítása szerint.

5. Szárazpatak községnek van *Külső határa*, abban *Alsó láb*, *Felső láb*, *Középső láb*, *Cserefark*, mely Kézdi Szent Lélek határára rúg. *Nemesszer lábja*, hogy a báró Apor család volt jobbágynak vannak földjei.

Csutakos, *Nyírszeg* és *Görgő* lábak, melyek az erdőből vannak irtva.

Alsó határ, mely az országúton fel, Csík fele menve van, határos Kézdi Szent Lélek községgel, s Peselnek községgel is, mely alatt való fekvése miatt az öszgabonát rosszul termi. Van ezen határban *Alsó szénarét*, *Felső szénarét*, *Horgas lábak*, mely lábak régebben szénafüvek voltak.

Felső határ, mely többnyire hegy völgy.

Vontató láb, mely nevezetét a trágyázás alkalmávali szekervontatásról veszi. [446v] *Pojánka*, *Isákhegy*, *Hegyalja*, *Turospataka* és *Mohojka* lábakkal, mely határ rész minden lábai különböző természettel s földvegyülettel bírnak, amivel a többi határ részek nem.

Szénatermő helyei az úgynevezett *Kászon vize* folyama mellett van[nak], mely Kászsónszékből a feltízi havasokról veszi eredetét, mely rendes állapotban oly kis folyó, hogy szárazságban ez is nagyon elapad, de esős időben, mint a múlt 1864. évben is, szénahelyeket s két határ részt borított el, amit gyakran szokott tenni, miáltal a községnek sok kárt tesz. Szénahelyeinek egyes elnevezései:

Lókert, mely kaszálás után jó legelő. *Előre*, *Kaszanyeles*.

Égett malom, mely onnan veszi névéredetét, hogy ott egy malom elégett hajdan.

Harangostó, hol is egy tó volt füzekkel körülnöve, melyben, ha nyárban a marha belefutott, míg önként ki nem jött, nem lehetett kihajtani.

Erdei:

Rét oldal, mely az rétség oldalán fekszik.

Fallo, sűrű bükkös.

Topoja, sűrű nyáras.

Gálos, apró ciheres.

Hurusk, legjobb nyulász hely.

Mocsár, szénafüves erdő rész.

Damo, hol egy savanyúvizes forrás van, mit az őz tavasszal messziről is felkeres.

Bálpatak, *Kalagyaka pataka*, *Jóidő kútja*, *Kisbércz* nevű apró részekkel.

Szárazpatak, április 23-én, 1865.

Babolcs Sándor jegyző

KÉZDISZENTKERESZT (POLYÁN)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[110r] Helynevek iránt tett felszólításra az utasítás szellemében adott felelete nemes Háromszék megyében, Kézdi székben lévő Polyán községnek.

Az említett *Kézdi Polyán* községe fekszik Háromszék megyéjének Kézdi nevezetű kerület Felső járásában, az úgynevezett *Felvidéken*. Felvidéknek azért nevezték, mivel a felettünk magasló hegyek alatt emelkedettebben úgy fekszik, hogy innen minden vizek ki-, ide pedig sehonnan (kivéve zápor után a hegyekből sebesen lefolyó patacskákat) be nem folynak. Másodszor azért is neveztetik így, mert ezen Felvidéknek több pontjairól, sík tér helyen feküvén, onnan az egész Háromszék, a körülbelül tőlünk kilenc mérföldnyi távolban eső Brassó város melletti regényesen emelkedett *Cenk* nevezetű hegynek felsőbb része szabad, de ép szemmel látható.

Ezen térs kies völgyben szokott az év minden szezakaiban, leggyakrabban pedig téli időben az északkeleten magosan emelkedő *Nemere hegyről* az úgynevezett *Nemere szele* maga után az épületekben nem kevés kárt hagyólag dúlva fújni.

A község helybéli elterjedéssel bíró neve *Polyán*, országsszerte ismeretes neve pedig *Kézdi Polyán*, és azért van e jelző elébe téve, mivel Erdélyben több Polyán nevezetű helység létezik. Hajdan, a régibb iratok szerint Polián olvastatik, mely nevet hogy honnan nyerte, arról még öregebbjeink sem tudnak semmit, azonban e falunak van egy *Poja* nevezetű erdőrésze, valószínű, hogy ettől vette mostani nevét.

Minthogy a községet az 1822. és 1844. években a tűzvész annyira sújtotta, hogy némely szélybeli épületeket leszámítva az egész falu épületei elhamvadtak, a régi írásbéli okmányok megemésztetvén, csakis egy, a község ládájában megmaradt s 1555-ben kelt, akkori időben uralkodó Izabella fejedelemasszonytól nyert függőpecsétetes diplomában Polyán már mint létező község olvastatik. Öregebbjeink szavaiból s az említett írásbéli okmányokból tudjuk bizonyosan azt, hogy a Kászon vize bal partján, mely Polyán községének [110v] jelenlegi fekvésétől $\frac{3}{4}$ órányi távolban eső hegyen átmenőleg, a még most is *Szent János* név alatt ismeretes helyen feküdt a mostani Polyán, a már felebb írt, fejedelemasszony által adott diplomában ezeket olvastuk a többi között: „Quia vero et productis per actores Isabellae Reginae statutoris tendentialibus in annis dudum evolutis 1555 et 1559 emanatis constaret, loca penes Templum Szent János et Izetlen (qui nunc Szénamező vocatur) existentia cum universis aliis terriis ab ea parte fluvii Kászon, in qua possession Polyánfalva et dictit aetatem”. Ahonnan és mi okból költöztek a fölébb említett hegynek nyugoti oldaláról annak keleti részére, semmi bizonyost nem tudunk, de ha a szóhagyományt fölemlíthetni s a nép hiedelmének hitelt adhatni, a nép azon okból költözött ide, mivel egy vadász a keleti oldalban egy dús forrászó, kellemetes ízű, igen egészséges s a borral pezsgő savanyúvizet talált föl. Így kezdetek aztán az említett savanyúvíz körébe Polyán közsé-

gének Szent Jánosban lévő lakói vonulni. A község átköltözésének helyes voltát igazolja az, hogy a mezei munkában izzadó község tagjai egész tavaszi, nyári és őszi mezei munka alatt betegségtől félelem nélkül bátran isszák a fenn dicsért savanyúvizet (a nép ajkán borvíz), de sőt a szegényebb sorsú emberek gyalog kereskedést üznek vele a szomszéd helységeken, ahol különösen pedig Kézdi Vásárhely városában, borral vegyítve igen jónak találván, használják.

Mi pedig a község határát illeti, van három határa, melyek imígy neveztetnek:

a. *Kismező*, mely elnevezésének eredetét magával hozza.

b. *Kápolna mező*, elnevezését vette azon kápolnától, mely valaha ugyan az említett mezőben létezett, de ma még helye sem tudatik.

c. *Árokelve mező*, hihető, azért neveztetett így, mivel a mezőnek más részétől, az árok elvétől elválasztotta. Főbb apró elnevezések:

a. A *Kismezőben* Kihágó vagy Erdőlő út kelő, Bélafalvi út kelő, Mocsár, Keresztút alja, Alább.

b. A *Kápolna mezőben* Korgács, nevezete ismeretlen. Újosztás, Két út köze. Kajtár, hogy miért nem tudjuk. Orotvány, irtvány. Tetvestő, az apró rovarok miatt.

[111r] c. *Árokajla mezőben* Holtárok, sem bé- sem kifolyása nincsen, mint a holt tengernek. Rét mege, Parlagok köze. Szederjes, az ott termő szederbokrok miatt. Kajtormos, néveredete ismeretlen. Kökényes, Lapias.

Martonos szege. mivel a szembe lévő Martonos falu szegére irányul.

Sándor árka, melynek néveredését a népmonda így adja elő: régi időben a községek határainak szabályozásokat, midőn Kézdi Szent Lélek és vele szomszédos Kézdi Polyán határait írott okmányok alapján elintézni nem sikerülvén, eskü alatt vélték az illetők rendezhetni, minek következtében a nép ajkán ma is úgynevezett Világbírtá Sándor csizmájába kézdi szentléleki földet tett, és azt felhúzván, a kétség alatti hely színén megesküdött, hogy ő szentléleki földön áll, az igazságos Istent hívván bizonyásgul állítására, még a monda szerint azon átkot is magára kérte, hogy holta után a föld hétszer vesse ki gyomrából élettelen testét. Mi a néphiedelem szerint meg is történt, s innen neveztetett e határrész Sándor árkanak bemenő.

Harmincas, nevét onnan vette, hogy ki a földrészből venni akart, 30 forintot kellett lefizetni.

Az erdők és hegyek nevezését illetőleg:

Dobra nyíre. Honnan vette nevezetét, nem lehet tudni.

Hegedüske. Azért neveztetvén így, mert ottan egy Hegedüs nevű rabló agyonütetett.

Malom nyíre, Lenföldék. Bojgó, valószínűen ottan céltalanul jövő-menők által adatott e név.

Négy nyír, mivel négy patak által négy részre osztatik.

Verebeske, név eredete nem tudatik.

Pál Tamásnő mezeje, e tulajdonos nőről.

Halottak erdeje, ez erdőrész különben tilos, de halál esetében az illető keserveseknek egy terü fát szoktak adni, s innen vette nevét.

Piliske, név eredete nem tudatik.

Görgölice, ennek sem tudatik, de e helyen ahhoz értő egyének állításaként gazdag vastartalmú kövek találatnak, mit közönségünk egy birtokosa előleges engedelem alapján vasbánya nyithatására kívánt felhasználni, azonban a pénztelenség alapján kevés részvét és eredmény mutatkozik.

Esztergás, mivel itten a cigányok orsót, kanalat s egyéb faneműt szoktak esztergán készíteni.

Bagzias, néveredete nem tudatik.

Szádopos, inkább szádokos, azért mert ott szádok hársfák nőnek.

Cipós, a hegy alakjáról. *Rózsáskő, Szépcsere. Koloncár*, néveredete nem tudatik.

Királyköve, mivel a polyáni [111v] Király nevű család birtokol ottan.

Kecskekosár, mivel régentén ottan kecskék legelésztek.

Tölgyes, Micsker, Csiklan, ezeknek néveredete nem tudatik.

Küpus kút bérce, Nyírverem, Alsó és Felső Gubás. Orbányos, az Orbán családról. Lassúág, Gombás bérce, a gombáról. Aszalván, a száraz fáról. Beke, Majos, eredetük nincs tudva. Csengő, a visszhangról, (Echo), a szavakat a bércek értelmesen visszahangoztatják.

Pója, ez erdőrésztől fonnebb megjegyeztük, ha vajon nem ettől vette a jeleni Polyán nevét.

Egreskút, Oláhmezeje, Kőhát, Gyakor szilva, Butu, ezeknek néveredését nem tudjuk.

Kőszál, mivel Polyánt a féli övedző oldal könnyen faragható és simítható fővénykőben gazdag, miből épületekhez megkívántató talpköveket, lépcsőket, határköveket, úgy síremlékeket stb. készíthetnének ahhoz értő emberek, és végül Borz oldal, mivel itten borz nevezetű állatok szoktak tanyázni.

Szorgalmas kutatásaink dacára sem szolgálhatunk több adatokkal helységünket illetőleg, mivel jelenleg szolgálunk, azt hűségesen és pontosan főlébb leírtuk, mit tisztelettel Uraságodnak, azon szíves óhaj-tás mellett, hogy fáradoalmait, kedélyét föl villanyozó örömteljes siker koronázza, s munkásságának édes gyümölcsét örömmel élvezhesse, ezennel küldjük.

Nemes Kézdi Polyán közönsége

Kézdi Polyánban, 1864. szeptember 27-én.

Zonda Lajos közönség bírása
Király András helybéli jegyző mp.

KÉZDISZENTLÉLEK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[112r] A Felséges Királyi Főkormányshéknék 6670. számú magos rendelete elégtételül *Kézdi Szentlélek* falva s annak nevezetesebb helyrészei leírása.

1. Kézdi Szentlélek falva fekszik Kézdiszék felső résziben.

2. A magyarok Európába lett békötetelek alatt elfoglalván Erdélyt is, szükségesnek látták Erdélynek (mint Magyarország vég- és védtartományának) széleit s határait várakkal megerősíteni. Evégett több ily várak építettek, melyeknek csak omladékai és némely helyt alig észrevehető nyomai maradtak.

Ezek közé tartozott a *Szentlélek* vára is, mely Erdélynek szinte végszélén, Moldova országhoz és az ojtózi határszélhez (passus) közel, a 10. és 11. században vagy tán még azelőtt építetett.

A hegy, melyen a vár hajdon allott, kősziklás magas, csúcsa kicsin terjedésű, következőleg nem lehetett nagy és tágas körű. Neve máiglan *Perkő*, nem mint-ha perlekedési tárgy lett volna (miként sokan hiszik), hanem azon mogyoró nagyságú s gömbölyű apró kővecsektől, melyekből az egész hegy áll, s minden kis eső vagy szélfulalom oldalairól aljára leperget. Ily apró kővecsekből állanak mindazon nagy kötömegek, s különösen a ritka nagyságú s alakú *Dinyés-kő*, mely nevét kölcsönözte a tetején fogamzott és nagyra nevedett dinnyéről.

Szentlélek vára 1240-ben a tatárok által elpusztítván, IV. Béla megparancsolá Lőrincz erdélyi vajdának, hogy a várat azonnal újrapiitse, s várnagyot rendeljen, ki a várat híven őrizze, mint az említett vajda teljesített is. [112v] Valamint minden végvárnak ura maga a király vala, úgy *Szentlélek* vára is a királyok által bíratott mindaddig, míg az időnek mostohasága miatt oly pusztulásra jutott, hogy lakói, elhagyván a hegy tetejét, hol a vár állott, annak aljába vonultak le, s templomot építetett 1401-ben Apor Margit, Sándor moldvai vajdának neje. Miként a perkői vár, ez is a Szentlélek Isten tiszteletére szenteltetett fel, honnan a falva is *Szentlélek* falvának nevezetett.

Szentlélek falva három részre oszlik, *Felszeg, Alszeg* és *Vízágára* – ez utolsó nevét kölcsönözte a Kászon vize alján végignyúló fekvésétől – és negyedik ág *Kis Kászonra*, mely csakugyan a Kászon folyamától azért neveztetik annak, hogy a Kászon vize hajdan közötté folyt le.

Hetedikre. A község három határaiban előforduló nevezetesebb határrész elnevezések a következők:

a. *Sáré*. Hajdon sáros rét, mit okozott a mellette vagy rajta előmlő *Kászon vize*.

b. *Törökforduló*. Nagy térség, népmonda szerint innen fordították vissza a törököket.

- c. *Táncospad*.
d. *Báné*.
e. *Bisserika*. Ezen láb nevét kölcsönözte a hajdoni, a görög hitű Szentléleken megtelepedett biszenusokról, kiknek bisserikájok vagy kápolnájok helyét még mutogatják az öreg emberek.
f. *Beczéné dombja*, a híres Becze család egykori birtoka.
g. *Sinka*, a többi határrészen valamivel feljebb emelkedett földrész.
h. *Halomszer*.
[112r] i. *Boka*, családi név.
k. *Folta*, régi híres, kihalt család.
l. *Bereske*, hajdan csigolyás hely, jelenleg búzatermő legjobb föld.
m. *Várpataka*, kapta nevezetét az azon erdős helyen hajdon épített vártól, melynek ma csakis igen kevés romjai egyik hegycsúcson láthatók.
n. *Ravaszlik*, hol hajdon rókák tanyáztak, s ma is legtöbbet tulajdoníthatni
o. *Kakuts*, a kakukk madárról.

Kézdiszentlélek, szeptember 20., 1864.

Az előjáróság
Jáko Joákim bíró
Dévai István jegyző

KÉZDIVÁSÁRHELY (ÉS KÉZDIOROSZFALU)

KÉZDIVÁSÁRHELY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 60. mft.
(Fol. Hung. 1114/41.)

[513r] Az 1864. év május 7-ről 6670. sz. alatt a Felső Királyi Főigazgató Tanácstól jött rendeletben zárt kérdő- vagy tudakozó pontjaira Pesty Frigyes úrnak e következő a *Felvilágosítás*.

1. Kézdi Vásárhely várossa fekszik Kézdiszéke, Három- és azokkal egyesült Miklósvár székek egyikeben, önálló törvényhatósággal. Jelenleg áll két fő részből, tudniillik Kézdi Vásárhely régi székely városból és Kantfálvából, mellyel 1849-be a forradalom lecsendesedése után egyesült.
2. Mostani neve *Kézdi Vásárhely*, ezen a néven ismeretes országszerte, más nemzetek nyelvén is ezen névvel nevezetik.
3. Régebbi nevezete *Torja vására* volt.
4. Eredetét, formálódása idejét homály fedi, annyi azonban világos, hogy Zsigmond királynak és császárnak 1427. évben „ad seniores sicularum sedis Kézdi” intézett s eredetileg meglévő parancsában úgy fejezi ki, hogy „mindenik székben van egy királyi városa, civitas regalis, certis libertatibus insignita, mely

városok közül egyik a megmondott mi városunk”, oppidum *Torja Vására*.

Ezen néven nevezetik boldog emlékeztű Mátyás, II. Ulászló királyok, úgy Izabella, jelesen János királynak 1562-be költ királyi levelében, mely nevezet helyett a nemzeti fejedelmek alatt a *Kézdi Vásárhely várossa* nevezetén említetik, mint Báthori Kristófnak 1588-ba, Báthori Gábornak 1608-ba, Bethlen Gábornak a bartzai tábor helyén 1612-be, Segesváron 1616-ba, Kolozsváron 1618-ba október 5-ről és [idősebb] Rákóczi Györgynek 1634- s [ifjabbik] Rákóczi Györgynek 1652-be költ megerősítő, védő és szabaddalmi leveleikből megtetszik, [513v] melyek eredetileg ezen város levéltárában tartatnak.

Ezen eredeti kiváltság és adományozó királyi és fejedelmi leveleket támogatja az Approbata Constitutioban III. 78. titt. codificált törvénycikk, hol Kézdi Vásárhelynek privilegiumai, a Mátyás király által⁵¹ 1427-be adott kiváltságos levél értelmében a Maros Vásárhelyével egyenlőknek határozatnak, nemkülönben a Compillata Constitutio III. 8. titt. 6, 7, 9. articullussaiban is 1663-ból ezen néven említetik.

5. Eredeti lakói tiszta székely-magyar népfaj, jobbrészt a körül fekvő falvakból települtek. Nem nagy időt számítva kezdettek megtelepülni, részint kereskedés, részint mesterség szempontjából másfajú lakosok is, mint németek, örmények, románok stb., kik azonban a magyar nyelvet csakhamar igyekeznek elsajátítani.

6. Írott okleveleink a 4. pont alatt idéztekén kívül más nincs, nép ajkán hagyomány után annyit felvilágosításul tehetünk, hogy anyafészke a ¾ órára fekvő Alsó és Felső Torja volt, melyen vásárok tartattak, de a sokáig fennállott őserdők közt való hazatérők között szerencsétlenség esett, ezért felsőbb rendelet folytán főleg a baromvásárok tartása lerendeltetett Alsó Torja határának legalsó részére, az úgynevezett Torja vize környékéhez, melynek jobb partja jelen elnyúló magoslaton, az úgynevezett Mézes oldal tetején kovácmesterek üledtek le, mely hely ma is Kovács szernek nevezetik. Ezen mesterek közül kellett hogy a település kezdetét vegye. Később pedig megerősödven elszakadt anyahelységétől, Torjától, s lett önálló helység, a Torja vására neve helyett a Kézdi Vásárhely nevet öltvén fel, mint Kézdiszékek főbb vásáros helyisége.

7. Kézdi Vásárhely várossa maga is szántóföldekre van [514r] építve, melynek elnyúlásain telepedtek meg a tulajdonos családok. Gabonatermő mezeje két fordulóból áll, az egyiket három láb (dülő) teszi, tudniillik: *Epres*, hihető a keleti végén lakásodó hegykarén termett eperről, és a *Hosszú és Belső Sándorból*, nevét a hagyomány és oklevelek szerint vette Apor

⁵¹ Valójában: Zsigmond király.

Sándorról, néhai tulajdonosától, ki a tatárok fogságába esvén, hogy magát kiválthassa, kéntelen volt ezen dűlő birtokokat vagy itteni nevezet szerint lábföldjeit eladni.

A második áll kettőből: *Tanorok* nevét vette a Márkosfalva felé vivő út végénél fennállott Tanorok kaputól és marhacsordák helyétől, és a *Herbát lábból*, ezen nevezet eredete esmeretlen.

Folyói. A *Ráztok pataka*, mely nevezetét veszi az eredetétől nem messze lakó Rázt nevű családotól, kiknek birtokain keresztül foly. Az 1849. évben Kézdi Vásárhellyel történt csatlakozás előtt Felső Fejér megyéhez tartozott Kanta falvát némű részben megvásztotta Kézdi Vásárhelytől.

A *Torja vize*, nevét veszi a két Torja közti lefolyásától. Továbbá az 1500 lépésnyi távolra a kantai és kézdi szentléleki határt megválasztva a városi közönség lisztelő malmára folyó *Kászon vize*, neve a kászonszékből folyásától van.

Kaszálói. A két árok köze, lápos és vizenyős hely, mely az Epres nevű szántók alatt nyúlik el, neve a víz lecsapolására időnként tett árkolásoktól van.

Vagynak még több részekben jelentéktelen kaszálói és szántóföldei, de tekintve az egyes birtokosság birtokainak kiterjedését, az magában teszi Altorjának, Alsó-Felső Csernátónnak, Szent Katolnának, Oroszfalunak, Sárfalvának közelebb fekvő határait, ami többszörösen nagyobb a valóságos városi mezőterületnél.

[514v] Fekvése ezen városnak az Ojtozi szoros és Csíkba vezető birodalmi utak vonalában esik, a kereskedelemre nézve igen kedvező helyen, piaca a hétnek csaknem minden napjain több mint 40-45 népes falvak lakói által látogatatik. Nagyszerű kereskedést űz Moldva és Oláhországgal, főleg lovakkal, csizmákkal és kalapokkal.

Erdeje. Kézdiszékből a Kászon rétin felyül úgynevezett *Katrosa* erdeje, nevét vehette a közepén lefolyó és a hegyek oldalait *katró* Katrosa patakától. Áll két főbb hegyláncolatból, úgymint a Katrosa patakának bal partján nyúlik el a Feketehegy láncolata, jobb partján pedig a több nevezeteket bíró Holdos hegy láncolata. Ez utolsó négy ágba nyúlik be a Kászon vizéhez, úgymint Alsó, Felső és Nagy Hodos vagy Veses, mely elválasztja Kézdiszéket Kászonszéktől.

Vagynak ezen erdőségben több mezőségek vagy kaszálóhelyek, melyek nevezeteiket vagy fekvéseiktől, vagy az erdőoldalak külön nevezeteiktől veszik, így a Hodos említett néven hegyláncolat is.

Kintses fejmező, a Kászon Jakabfalva és Polyán határaitól, nevét veszi szájhagyomány szerint attól, mintha ezen helynek bizonyos rejtékében aranyforrás lenne, melynek titkát csak bizonyos magyarhoni egyének tudván, azok időnként lejönnek, s a folyó

aranyát elviszik. Ezen aranyforrás felkeresésére sok szerencsekísértők tettek próbát, de az aranyforrás mindaddig fel nem találtatott, hanem van ezen magoslaton egy kedves vizű forrás, mely az ottan legelő csordának bőv italul szolgál.

2. *Nyíres*, bővön termi a nyírfát.

3. *Orotás*, az irtásról.

4. *Nagy és Kis Gubás*.

5. *Varga hegye*.

6. *Köszál él*, az itt függő meredek köszálról.

7. *Roth kút*, bőv vizű forrás.

[515r] 8. *Hosszukó*, fekvéséről.

9. *Salamás*.

10. *Nomonác*.

11. *Hontsokos*.

12. *Szép csere*, már elpusztított szép cserefa terméneiről.

13. *Asztagláb*, asztag forma hegycsúcsáról.

14. *Vesés fej*.

15. *Kászonköz*. A Kászonszék határa melletti fekvéséről.

16. *Keresztfa*, az országút mellett felállítva volt keresztfáról.

17. *Víz mellyéke*, a Kászon vizének mellette elfolyásáról.

19–21.⁵² *Felső, Közép és Alsó Hodos*.

22. *Disznó kosár*, régebben nyári legelőre s télben is makkra disznókat legeltetvén, az azok számára csinált kosározásról, és

25.⁵³ *Nagymező*, kiterjedéséről.

A *Feketehegy láncolat*on lévő kaszálóhelyek:

26. *Orbai kertre rúgó nyakmező*, az Orbai család szomszéd kertjéről.

27. *Közmező*.

28. *Kismező*.

29. *Cinkorán*.

30. *Bélmező*.

31. *Fejér kút*, szejkés ízű, fejtő színű forrásáról, mely az ottan legelő szarvasmarháknak kedves ízű itallal szolgál.

Vagynak még mellék nevezetű részek, de jelentéktelenségek tekintetéből említést nem érdemelnek.

Havasa a *Ketskés*, *Ketskésfark* és *Zsíros* nevű. Ezen hegy fekszik a Kárpát hegyláncolatnak Moldva felé nyúló azon részén, hol az addig keletre Bereczkig nyugotról egyenes vonalba jöven, itt azonnal megtörik, s egyenes szegeletet formálva menetét keletről észak felé folytatja. Határai: a revindicalt havasok és Moldva (a revindicalt nevezet onnan van, hogy régebbi háborúzások alkalmával egyes helységek havasaiból a török több helységeket elfoglalt volt, melyek a törökkel kötött utóbbi béke alkalmával visszaadattak Erdélyhez). Azon revindicalt helységek mindaddig a kormány által kezeltettek, jövedelmeit a kormány

⁵² 18. tétel nem szerepel.

⁵³ 23. és 24. tétel nem szerepel.

vette, ezen évben azonban hosszas perlekedés után az illető községeknek visszaadattak. A Moldva felőli határát egyfelől a közhatár-jelül lefolyó Szaloncz vize és az ezen Szaloncz [515v] patakával szembe-folyó *Ketskés* pataka teszi. Ezen erdőség a Ketskés és Szaloncz vizétől a Kárpátok legfelső ormáig emelkedik, s északi határa az onnan a Háromszékre is belátó Nagy Sándor tető. Közép folyója a Zsíros pataka, mely hasonlóan a Szaloncz vizébe szakad bé, s folyó bé Moldvába azon szoros völgyön, melyben az alig egy fertály órányira fekvő s nyáron nagyon látogatott, savanyúvizeiről s fürdőiről nevezetes Szaloncz moldvai kis falu fekszik.

Kézdi Vásárhely városának régebben sok bajoskodása volt több székely falvakkal, mígnem az egyenlenség eligazítása végett az ország gyűlése által kirendelt biztosoknak, úgymint Teleki Mihály és Mikes Kelemen főuraknak sikerült a viszongást egyezség útján elenyésztetni.

Megjegyzendő, hogy Háromszéknek falvai közül egy rész erdőalji, más rész mezőfalvi. Ezek az első foglalás s azt követett későbbi osztály alkalmával úgy intézkedtek, miszerint a mezőfalvi falvak sem zárattak ki az erdőlés jótékonyaságából, hanem az illető erdőalji falukkal köz élés engedtetett a közel fekvő mezőföldi közönségeknek. Ily köz erdölési élést gyakorolt és köz élési jog illeti Kézdi Vásárhelyet is a körül fekvő több erdőalji falvak és közönségek erdeiben is.

[517o][Kézdi Vásárhely, január 18., 1865.]

Benkő Pál id., főbíró
Varga József főjegyző

KÉZDIOROSZFALU

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[108r] Az Erdélyi Felső Királyi Fő Kormányshéknak jelen 1864. évi május 7-én 6670–1864. számok alatt kiadott magos rendelete folytán az azzal kapcsolatban közlött utasításrai feleletek *Kézdi Oroszfalu* község részéről.

1. Nemes Háromszék, Kézdi alszék, Kézdi Oroszfalu helység. A terület ezen politikai felosztásán kívül más elnevezés nem létezik.
2. A községnek csakis ezen neve, Kézdi Oroszfalu él jelenleg. Helybeli elterjedéssel ez bír, úgy országszerre is ez esmeretes. Sajátos jelenség nem létezik.
3. A községnek hajdon is ezen elnevezése volt, *Kézdi Oroszfalu*.
4. Hogy a község mikor említették legkorábban, nem tudatik. Annyi áll szájhagyomány után, hogy Kézdi Vásárhelynél körülbelül egy századdal idősb.
5. Népesedett eredeti székelyekből.
6. A név eredetéről nem lehet tudni semmit.

7. A község összes külbirtoka különböző részeinek következő különböző nevei léteztek és léteznek ma is.

Kelet felől:

a. Nemere nevű szikájós szántóföld (a határ egy része). Mely elnevezés hihetőleg az itt gyakran hatalmaskodó Nemere nevű szélről ered.

b. Bogdán rétje nevű szép fekvésű legelő a Kászon nevű folyó mentiben, mely folyó a község közt is keresztülmegy. E rét szájhagyomány szerint hajdan a község temetkező helye volt. E szájhagyományt igazolják máig is létező egy-egy sírdomb alakok, valamint az eddig talált és máig is található embercsontok.

Éjszak felől:

Mocsár láb nevű szántó- és kaszálóhely.

Éjszakkelet felől:

Porond nevű legelő.

[108v] *Nyugat felől:*

a. Temető alja nevű szántó- és kaszálóhely kézdi vásárhelyi temető aljában, és innen a hely elnevezése.

b. Kurták lábja nevű szántó- és kaszálóhely. E nevezés a földek rövidségéért van.

c. Szőcsi nád nevű nagy kaszálóhely. Ezen hely hajdon ingoványossága miatt egészen haszonvehetetlen volt, de ma már sáncolások és árkolások által használható kaszálóvá lett. Nevét vette ez ősi családától: Szőcsi, mely családnak birtokában is volt egykor.

d. Nád nevű nagy kaszálóhely. Más neve Lókötő, azon okból, hogy az oda vitt vagy hajtott ló, valamint szarvasmarha emberi segedelem nélkül nem tudott onnan menekülni ingoványossága miatt. De ma már, mivel rajta mintegy 3–4000 öl hosszú és egy öl mélységű és szélességű sánc vonul át, használhatóvá vált, holott mintegy 20 évvel is ezelőtt még embernek sem volt tanácsos ott járkalni. Továbbá ezen kaszáló bővülködik savanyúvízű forrásokkal. E források tartalma nagyobb része kén.

e. Borkút láb vagy Nádra menő nevű szántóhely. Az elébb említett nádra megy ezen láb és innen neve.

Délről:

a. Malom eleje nevű legelőhely. A malom előtt van, és innen neve.

b. Rétkert nevű legelő, a Kászon vize mentiben. E kertben volt a Kézdi Vásárhelyen nemigen rég fennállott, katonát növelő intézet úszóiskolája, mely épület csak a közelebbi években pusztult el egészen. Van a községnek a Borkút láb nevű szántóhely és a Nád nevű kaszálóhelye közt egy Fortyogó [109r] nevű, savanyúvízű fürdője. Így neveztetik, mivel folytonosan forr vagy zubog. Mely fürdő alig négy éve vétetett a szó szoros értelmében jó karba. Valamint a vidéki lakosoktól, úgy e vidéken utazóktól is nagymértékben látogatattik. Hízelgés nélkül kényelmes mulató s időtöltő fürdőhely, Kézdi Vásárhelytől ¼ órányi távolra van.

Nagyon érdekes e községről ez, hogy a Kálvin János tana e községben állapodott meg a Kézdi Vásárhelytől Bereckig s Bereckről Zaboláig menő vonalon. Ez állítást igazolja egyfelől az, hogy e községnek kezdetben református lakói voltak, s ma is a lakók egy része református, de másfelől még hívebben igazolja ez állítást az, hogy a Kézdi Vásárhelytől Zaboláig lévő s félkört képező hegyvonal aljában létezett s máig is létező 20-25 számú falvak, valamint hajdon, úgy ma is catholicus tagokat bírnak. (Továbbá szájhagyomány szerint Kálvin János éppen itt halt volna el, és a fennebb említett Bogdán rétében temettetett volna el.) A község két századdal ezelőtt nem a mostani, hanem a fennebb említett Porond nevű helyen létezett. E helyről a mostani [109v] helyére mi módon építettett a község? Feleletül két szájhagyomány szolgálhat. Egyik ez: pestis uralkodott, és azon okból hagyták volna el a lakók elébbi lakhelyeket, s jöttek volna a község mostani helyére. A másik ez: nagy árvizek miatt kény[szerít]ettek lemondani a porondoni lakásról. Mely helyváltoztatás alkalmával több család költözött Kézdi Vásárhelyre. Van is említés a község leveleiben, hogy 1600 körül több család ment Kézdi Vásárhelyre lakni. Szóval annyi igaz marad mindenesetre, hogy két századdal elébb e falu a Porondon élt.

Kézdi Oroszfalu, 1864. szeptember 20-án.

Bertalan Gábor bíró

Robert Antal községi jegyző

KILYÉN

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[114r] Kilyén falva, Háromszék, Sepsi fiúszékben. Kilyén helység fekszik Sepsiszékből, az ott keresztül folyó Olt vize bal partján, egy kis kanyarodást képezve, hol a folyam egy kis ága két részre osztja a helységet. Különben két részeket foglal magába a félhold formát képező helység: Fel- és Alszeget, s többnyire oldalos, köves és homokos földdel bír.

Nép nyelvin *Kién* nevezettel szokott neveztetni a valósággal *Kilyén* nevű helység. Származása vagy legfelsőbb telepítettése okiratilag említették 1459-ben. Lakosai ős székelyek, nyelvük tiszta magyar, a románok a helység közelébe levő két malom miatt kezdetek szaparodni.

A helység érintett elnevezéséről sem okiratilag, sem szóhagyományilag tiszta tudat nincs, azonba hihetőleg az avarok egy *Kilián* nevezetű vezérek nevéből örökölte volna a helység elnevezését, úgy látszik valószínű.

A helység kebelébe feltűnő nevezetesség az úgynevezett *Kőházkert*, hol jelenleg vetemények tenyésztet-

nek, hol nagy kiterjedésű várnak kellett lenni a még most is ismeretes alapzatok mutatása szerint, melyek részint rónán, részint egy kis homlokzaton terülnek el. Beszéli szóhagyományilag, hogy a most is Kilyénben élő méltóságos Székely család vára és lakhelye lett volna, honnan később költöztek jelenlegi lakhelyökhöz. Megemlítendő *Durus hídja*, miről a rege azt tartja, hogy ezt egy Druzi nevű leány építette, mikor még Kilyén egészben az Olt partján keletre feküdt, ő az Olt öblögetéseiben túl települt több családokkal együtt, s azóta áll mind a híd, mind elnevezése.

II. Kilyén határa elterjed az úgynevezett *Szépmezőn*, Szemerja, Szotyor, Laborfalva, Szentiván határaitól szomszédolva. A legszebb rónán elterjedő mező három fordulót foglal magába, földje egyaránt homokos, [114v] fekete agyagrésekkel vegyülve, néhol marga is mutatkozik.

Főbb dűlői:

a. *Mart*, az Olt felett felemelkedve, annak partján kanyarul.

b. *Bikás*, hogy miről vette nevét, nem tudatik.

c. *Uzoni út*, az Uzonba járó út környezete.

d. *Völgy*, a három egész fordulóban levő alantabb fekvéséről neveztetik.

e. *Likas kő*, meglehetősen nagyságú, horpadt tetejű kőről veszi nevét.

f. *Csipkebokor*, *Hosszú*. Amaz bokrokról, ez a hosszan nyúló földkről vette nevezetét.

h. *Kereszt*, egy nemrégibe épült kőkeresztről nyerte nevét.

i. *Kis halom*, erről a rege azt tartja, hogy a tatárjárás-kor sok holttest temettetett ott el, s az képezte azon kis halmot, melyről neveztetik.

k. *Szoros nyomás*, *Szentiványi út szeg*, *Kinyúló*, nevöket magukból mutatják.

l. *Bánya* (Dögös gödör), a benne lévő mélyecske gödörről vette nevét, hova régebbi marhavészkor a beteg és elhullott marhák tetemei oda hordattak ki.

m. *Makó völgy*. *Lajos kútya*, régebben egy Székely Lajos által ásott kútról vette nevét, melynek még nagy ürege jelenleg is mutatkozik.

n. *Felső rét*, az Olt jobb partján.

o. *Alsó rét*, ez is az Olt jobb partján.

Elekes és *Geréb* rétek, melyek már rég kiholt családokról vették nevöket.

Márkosmona megett, *Sárhíd*. Az elsőnek nem tudatik elnevezetése, az utolsó sáros, iszapos hely, vize sós.

III. Erdeje fekszik különválva a helység határától, [115r] a szemerjai és szentkirályi erdők közt nyugotra, a *Vadas* nagy erdő hegyláncai közt, melyek délre lenyúlnak, egyes nevezetei ezek: *Avas*, *Bükkös lapossa*, *Szedres halom*, *Magyaros oldal*, *Veress cseréje*, *Geréb cseréje*, *Hidegkút*, *Kicsi kút*. Nevük eredetöket magokkal hordozzák.

Jegyzés. A helység eredetéről, neveztetéséről, településéről láthatni bővebben a szász nemzetnek Nagy Szebenben létező könyvtárába.

Megbízás következtében megírtuk Kilyénbe, 1864-be, október 16-án.

Nagy Ferencz unitárius pap m. k.

Vass Dénes református pap m. k.

KISBACON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

[204r] Helynevek *Kis Batzon* községből, Udvarhelyszékből.

1. *Kis Batzon* község fekszik Udvarhelyszék Bardotz fiúszékében, mint *Kis Batzon*.

Másodszor. A község neve eredetileg nevét vette Telegdi Batzontól, mivel a régiektől hallva filiája volt, és onnan telepedtek ide ezen helyre.

Harmadszor. Ezen helység lakosainak elődei valósággal Telegdi Batzontól következtek, úgymint Benkők, Benedekék és Boda familiák, és így népesedettek.

Negyedikszor. S miután ide telepedtek, később nevezettek székelyeknek, és székely alkotmány szerint felosztattak primor (főnemes), primipil (lovasszó) és pixidar (gyalogdarab) székely nemesekre, különösen a két utóbbi osztályból esmeretes környületek miatt fejlődtek a székely colonicaturák, nem jobágyságok, mely felszabadulás útján, részint magok a colonusok által megváltattak, s részint a megváltásra nézve még per alatt vannak. Itt oláhok kevesen, csak a közelebbi múlt században, pásztorkodás végett jöttek ide a szászok közül, és máig is itt csak pásztorok, zsellérek és szolgák.

[204v] 5. A helység neve eredetéről látható fennebb, a határon lévő helynevekről alább.

6. A község határában lévő topographiai neve dűlönként a katastrális munkálatba felvett határrész leírásai jegyzőkönyv során következő:

I. *Kis Batzon* község lakosai négy kapun járnak ki és be:

a. *Alsó tanorok kapu*, ezen kapun járnak ki Bibartzfalva felé, s onnan Barothra.

Felső kapu, Magyar Hermányba kimenő út.

Vezet *Felső kapu*nak, itten vagyon egy nagy hegy, amelyet Csíkorának hívnak, azon okból, hogy miután ide telepedtek, azolta örökösön azon járnak ki Csíkba.

Alsó temető kapu pedig a halottakat viszik ki, és innen nevezik.

Ezen helyen, miután megtelepedtek, építettek volt egy fából épült templomot, de később elszaporodván a nép, elrontották, és kőből úgy építettek, de hogy hányba, arról adatunk nincsen.

II. *Malom közé kihágó nagy föld határrész*, nevezték onnan, mivel megtelepedés után örökösön malom volt, és minthogy hegyes a határrész, kihágónak, azon nagy földekre kell kimenni, innen veszi eredeti nevét.

III. *Belső határrészben több apró elnevezések helyei* vagynak, úgymint:

[205r] a. *Orotás nevű hely*, ez valósággal erdős hely lévén, úgy irtották ki és lett szántó.

b. *Romány pataka* pediglen vette eredeti nevét valami Romány nevezetű egyénről, aki ottan elsőbbséget foglalt.

c. *Nádas pataka* pediglen egy Nádasdiról, mivel azon a helyen vadat lőtt.

d. *Borvíz eleje nevezetű nádas* helyen vagyon egy különös borvíz, amelyet eleitől fogva a föld népe használ, és a vidék előtt esmeretes, és nevezik Borvíz elejének.

V. *Két határpatak közti határrészben* vagynak több apró elnevezések, úgymint:

a. *Fenyő víz pataka*, a fenyőről veszi eredeti nevét, mivel fenyőerdőből ered azon patak, amelyet hívnak Fenyő fejének.

b. *Isten kas nevezetű hely*, a régiektől hallva, tatár futáskor ide húzódott a föld népe élete megmaradásért. Istennek hálát adva eredeti nevét kapta erről, s különben is oly kerek azon hely, hogy [olyan] mind egy kas.

c. *Györkováts nevű hely*, a régiektől hallva, egy Benedek György nevezetű egyén kovácsságot folytatott, és ezen hely Györkováts nevét ily formán kapta.

d. *Leshegy tető* pedig onnan nevezik, hogy amikor a tatár futás volt, s a nép az erdőre felhúzódtott mind magos hegyre, és onnan leste az ellenségnek elhaladását.

[205v] e. *Értzes nevű hely*, hallomásokból hallva úgy tudjuk, hogy azon hely érczel volna megkörményezve, és többszörösen fogtak hozzá annak kutatására, s innen nevezik, különben is vagyon egy különös borvíz azon a helyen, amelyet Értzes borvíznek hívnak.

f. *Boda borvíz nevű hely*, onnan hívják, mivel a Boda familiából valami elejek azon helyen tett irtást és foglalt, és innen veszi eredeti nevét.

g. *Szilhátja nevű helyen* vagyon egy lapos kő, amelyen kecskenyom és szarvasmarhanyom, s úgy embernyom is láthatók, különben itten sok szilva lévén, és arról nevezik Szilhátjának.

h. *Vaskő hányása nevű hely*, vette eredeti nevét a vaskőről, mivel itten sok vaskövet ástak, ahol most is a gödrök nagyon mutatják, s ezen határrészben vadtak több apró nevű helyek, úgymint *Disznó bértz*, *Magyaros domb*, *Köves elvéje*, *Értzes pusztája*, *Köves pataka* és *Szikos oldala* nevű helyek.

VI. *Csík felé forduló határrész*:

- a. *Csik hátja* nevű hely onnan neveztetik, mivel azon határrészen mennek Csikba.
 b. *Magyaros karélya* nevű hely, itten nagy magyaros kiirtatott, onnan maradt azon nevezettel.
 c. *Halastó és Jégverem nevű helyek*, hallomásból úgy tudjuk, hogy egy Benedek Keresztes nevű itten Bardotzszéknek királybírája lévén, és azon királybírónak volt jégverme és halastója, és innen nevezik. Kis Batzon községe határos Magyar Hermány, Telegdi Batzon és Bibartzfalva községekkel.

Kis Batzon, 1864. október 10-én.

Putnoki István bíró
 Benkő László jegyző mp.

KISBOROSNYÓ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
 (Fol. Hung. 1114/18.)

[116r] Helynevek.

Folyó 1864. év augusztus hó 3-án kiadott rendeletnek eleget kívánván tenni, a kisborosnyai területnek a helynevek elnevezését a régibb egyének felvilágosítások után alábbiakban soroljuk elő.

Első. Maga [a] közönség hihetőleg még kezdetben, mert más néven nem neveződött, addigélé a szomszéd Nagyborosnyó után mondták Kisborosnyónak, mint kevesebb népességgel bíró.

2. A községnek felső fordulójába vagynak több nevezések, nevezetesen a *Vágás*, nevezetét vette onnan, hogy mocsáros, egerbokros és csigolyás volt, és később kivágódott.

A *Mocsár* vizes és tovas hely lévén, onnan neveződött.

A *Kányás attya* nevezetű határrész vette nevezetét, mivel régebben, bokros hely lévén, sok kánya termett azon a helyen.

A *Kincses* nevezetű határrész vette nevezetét hihetőleg onnan, mivel szájhagyomány szerint sok kincset kaptak volt ottan.

3. A községnek közép fordulójába említődnek ily elnevezések:

Malom eleje, régen azon határrészen malom volt.

Széplátó, több falvat és határrészt lehet látni onnan.

[116v] 4. A községnek alsó fordulójába az elnevezések ezek:

Domb, régen emelkedett domb volt, ma már csak a nevét hordozza.

A *Cserelább*, régen cserés erdő volt, mintegy negyven-ötven éve hogy gabona terem ottan.

Szakadát, ezen nevezet alatt értetődik két erdő rész között egy suvadásos hely, mely elválasztotta egymástól a két erdő részletet.

5. A község határába előforduló erdő részek elnevezései ezek:

Szénégető, régebben nagy erdő lévén, a szenet ottan égették többnyire.

A *Medvés bértz*, a régi időkbe rengeteg erdő lévén, sok medve tenyészett ottan.

A *Macskás*, sok vadmacska tenyészett azon a helyen.

A *Magos*, Kisborosnyó községe határába a legfelemelkedettebb hegy.

A *Hosszú bértz*, egy hosszú erdős hegylanc, mintegy háromezer öl hosszúságban elnyúlva.

Mosalya, a régi időkbe azon erdő rész aljába jártak mosni.

A *Bikás*, feladó szerint, mint nagy erdő részbe, egy vad bikát lőttek volt.

A *Komlós*, feladott szerint sok komló termett abba az erdő részletbe.

Az *Ölves*, két kis patak övedzi kívül az erdő részt.

6. A községnek határában a kaszálók között elnevezések vagynak, úgymint:

[117r] A *Hamvas*, 1400[-as] év[ek]be nagy erdős hely lévén, azon a helyen tetemes hamut égettek, ma már kaszálóhely.

A *Pokol rév*, elsüllyedt hely volt a régi időbe, még ma is, ha azon a helyen jár az ember, negyven-ötven öl távolságba is ing a hely.

A *Harangos kút*, igen tetemes harangvirág, azaz tölcseres virág terem ezen a helyen.

A község határában a legelők is több elnevezésen vagynak, úgymint:

Az *Örhegy*, mint nyolcvan évvel ezelőtt, mikor a Bodzára a törökök kijöttek, az Örhegy nevezetű helyen volt[ak] a magyaroknak az őrtanyáik, sáncokkal el látva.

A *Borbáti legelő hely* vészi nevezetét az ottan levonuló folyóról, mit is Borbát vizének neveznek.

Kisborosnyón, október 3-án, 1864.

Jós András bíró
 Damo Lajos jegyző

KOVÁSZNA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
 (Fol. Hung. 1114/18.)

[120r] Helynevek *Kovászna* községből Háromszékről, Orbaiból.

1. Háromszéken, Orbaiszék, mely szék vehette nevét a zsidó Orba szótól, mi is Ázsiára emlékeztet.

2. A község neve csakis egy *Kovászna*, jóllehet egy része a nagy Vajna családtól Vajna falvának is neveztetik. Nevezetét vette a szláv Kovásznától vagy a magyar Kovásztól, de egyikre sincs adat.

3. Más elnevezésére e községnek emlékezni vagy adatból reátalálni nem lehet.

4. Mikor nyerte el e község e nevet legelőbb, tudni nem lehet, csak annyi bizonyos, hogy a székely nemzet települése olta ezen néven van.

5. A régiről csakis a székelyek betelepüléséről emlékeznek az öregek, atyáik után.

6. Az első folyó szám alattin kívül semmit egyebet, csak száj előadásból emlegetik, hogy tán a székelyek megtelepülése előtt is lettek volna itten lakosok.

7. Magos erdős szirtjai, melyek a szomszéd Zabola, Páva, Körös, Papolc községekkel és Oláhonon vetnek határt, nevezetnek az alábbi neveken:

a. *Vár*, mely egy magosan felemelkedett hegy a falutól két órányi távolságba, az erdőtorkolatba, tetején egy várrom isméretlen korból lemaradva. Hagyomány szerint az Apor vagy Bálványos várával, mint szintén a kézdi szentléleki Perkő nevű várrommal véd- s dacsövetségben állottak volna, ezen várromtól nem messze eső térség Vármezőnek nevezetik.

b. *Somkő*, ami talán helyesebben Sóllyomkő, említetik Sönkönek is. Felemelkedett hegy, sólyom [120v] ma is találhatik rajta, s tán e nevezet a Sóllyomkő megrövidítése.

c. *Kokorja*, egy meredek hegy a község felett.

d. *Pilisis, Köves orr, Kis és nagy Manyicska, Kalabucs, Nagy és kis Kupán* s végre *Disznó szállás* havasok. Melyek magosan fel lévén emelkedve és a községtől egy napi távolságra esve, inkább a tetejeken lévő pusztás helységek használatnak a berszány oláhok által juhlegelésre. Fáik jelesen fenn a magosba az időjárás miatt, mi alig egy évbe három hóig mérsékelt, törpén elvénülnek.

Ezen havasok déli alján, az úgynevezett Sugó Baszka (Backa), észak felől pedig a Nagy Baszka víz folyama foly le csafargóson, mely vizek Oláhhonba mennek bé, szép tért hagyva hátra helyel-hellyel maga mellett.

e. *Nagy híd*. Az a. alatt említett Várrom hegy aljától nem mesze folyó patak tájéka viseli e nevet, hihetőleg hajdon ezen patakon a várba felmenő útvonalon híd tartatott, s nevét onnan vette.

f. *Horgátz*, két hegy közti szép tájék, patak csergedezvén rajta keresztül, mely patak mellett van az úgynevezett Horgátzborvíz, mely mind magára, mind borral vegyítve használatik.

g. *Timsó*, az erdő befüggő részén hagyomány szerint hajdon timsót termeltek e helyen.

h. *Kopatz* egy befüggő fölemelkedett erdőrészlet, csaknem minden fa nélkül. A hegy átalánosan gazdag vaskövekből áll, s jelenleg „Transilvania” néven vasbánya is készül mellette.

i.⁵⁴ Két befüggő hegy közt kis tájékkal, rajta egy patak csergedez keresztül, [121r] mitől nem messze a hegy alján van egy forrás, mely kismértékbe sós vizet ad, s ettől lejjebb egy örvény alakú mélyedés létezik, miről a hagyomány az, hogy ott hajdon sóbánya lett volna, a földszinti föld sósága ma is észrevehető.

Apróbb részletek nevei: *Dobramer, Veres Lörintz, Pétergazda, Porsolás, Szélkapu, Piliske és Bartha oldal*,

⁵⁴ Hiányzik a helymegnevezés.

de okadatolni, hogy honnan vették légyen neveket, nem lehet.

Ezen megnevezett fölemelkedett hegyek több részletei adják az úgynevezett Kovászna folyóját, mely Kovásznán, Pákén, Barátoson, Czofalván, Nagyborosnyó és Egerpatak határán keresztül folyván, Rétyen feljel a Feketeügybe ömlik, magával vivén Körös, Papolcz, Zágón, Fel Doboly, Nagy Borosnyó és Egerpatak apróbb folyamait is.

k. *Gótz Bálint tava*, kaszálóhely, volt tulajdonosa nevét viseli.

l. *Gecse hegye*, a síkon egy kis felemelkedett szántórész a mezőbe, hihető a Gecse család tulajdona lehetett régen.

m. *Árok köze*, minthogy Kovászna és Körös folyóvizei közt esik ezen szántó- és kaszálórészlet, neve régen Árkok köze lehetett.

n. *Bogáncsos, Téglaverem és Udvar mege*, noha jeles nevezetű szántó helységek, de nevezetét mikor és honnan vették, nem tudhatni.

o. *Görögök tova* a sík mező közepén mintegy egy két holdni kaszáló, egy része tós hely, csak ugar, ma kaszaltatik, de ezelőtt csak egy századdal is botikot termett.

p. A második határrész neve *Sárvár*, melynek több felénél alattvaló gödrös és árkos szántórészletekből áll, kevés esőzésre elázik, [121v] s ilyenkor vagy míveletlen marad, vagy igen nehezen, s jórészt sárban míveltethetik el. Nevét tehát vagy innen kapta, vagy azon régi árkolás és dombhányásokból, melyet a szomszéd Barátos falván állomásozott német lovagrend erődül készített oda hajdon.

Ezen második határrész apróbb elnevezései:

q. *Nagy és Kis ér*, ezek lehetnek azon sáncok, melyeket a p. pont alatt is említett német lovagrend vára volna, ma már csakugyan kaszaltatik.

r. *Kétérköze*, szántó helység, nevét vette onnan, mivel két ér közt fekszik.

s. *Fekete*, nevét vette ezen szántórészlet onnan, mivel földje szikajos fekete, mi miatt esős időbe elmívelhetetlen.

t. *Kerektő*, mintegy kétszáz négyszögöl területen látszik, hogy valamikor ottan tó lehetett részben, részben 1 ½ singgel alantabb való hely a körülötte lévő szántóföldeknel.

u. *Mike dombja*, ezen név[en] előforduló szántórészlet csak felemelkedett hely, de domb semmi nincs, eredeti neve Mikék dombja a Mike családról.

x. *Alsó út átkelő*, e térségben eső szántórészlet, az is nevezetik azon néven, mivel az utak e helyen egymást keresztülágják.

y. Detto. *Felső út átkelő*.

z. *Ravaszlik*, ezen dülő szántó és kaszálókból vegyesen áll, bajosan mívelhető s ritkán termő helység.

j. *Szil*, a faluhoz közel eső szántódűlő, nevét lehet vette a szélső kaputól.

v. *Domos* térben eső mezőrészlet, melyet keresztülvág egy, a mezőbe eredő forrás folyama, mely Domos ár-
kának neveztetik.

[122r] aa. *Kerek eger*, egy, a mező közepin fekvő öt holdni kaszálóhely, csaknem kereken fekszik, s alantabb áll, mint a körülötte lévő szántóföldek.

Harmadik határrészlet:

bb. *Cseremező*, mely nagyrészt szántókból áll, vannak benne hellyel-hellyel kaszálók is. Nevét nyerte onnan, mivel ezen határrészletnek jobb része csereerdő, kiirtása után lett mezővé. Alhatárrész nevei:

cc. *Bogdánok kertye*, egy 12 hold 20 négyszögöl területű kaszáló a mező közepén, nevét vette a tulajdonos Bogdán családról.

dd. *Bokor köze*, szántó, bokros hely lévén, nevét onnan vehette, még ma is találhatik némely földek barázdái közt bokor.

ée. *Vénszer*, szántó, a Kovásznán lévő Vén családról neveztetetett el.

ff. *Szarkák gáttya*, kaszáló, mely a földek közt hosszan nyúlik el, s régi árok formát képez.

gg. *Rakottya*, kaszáló, Páva község rakottyas helyével szomszédos.

hh. *Bedő padja*, szántó, kevés kaszálóval együtt.

ii. *Ingovány*, szántó, keresztülmenvén rajta egy úgynevezett Ingovány árka, melybe egy, a mező közepet-
te lévő kis forrásból nagyon kis víz cseregdedez, az árok mellett kevés kaszáló is van.

kk. *Aratás*, szántó.

ll. *Bikás*, szántó.

mm. *Halomeleje*. A falutól egy ¼ órára van egy domb, melyet halomnak neveznek, és amelyet szántás által [122v] művelnek, csak egy rész van a tetején, melyet köszirtossága miatt használni nem lehet, s [a] domb körüli helység neveztetik Halom elejének.

nn. *Falu allya*, szántó, s minthogy a falu mellett nyúlik el nevét onnan vette.

oo. *Csere allya*, szántó, mely neveztetik így a mezőre befüggő cserés erdőréstől.

pp. *Ö gyümölcsös*, az erdő és mező közt bokros helység, melyen vad alma és körtefák vannak, egy részben kaszáltatik is.

qq. *Pokolsár*, a piac közepén lévő hideg fürdő, melynek színe hamuszín, és a föld gyomrából feljövő szél által nagyon hányatik, némelykor rendes állása még 1 ½ öllel is felyül emelkedik, szén- és kengáz illatú.

Jegyzés. E község felső része, mely Vajnafalvának is neveztetik, nagyon dohos, mit némelykor a pincékbe nem is lehet kiállani, a fulladás könnyen történhet a pincébe. Ezen részén a községnek a telkeken lévő kutak mind vasas borvízből állanak.

A piac közepén is van egy borvízkút, mit a nép télben-nyárba italul használ föl.

Kovácsnán, szeptember 23-án, 1864.

Kiss Ferencz bíró
Bogdán Antal jegyző

KÖKÖS (ÉS BÁCSTELEK)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[124r] Helynevek Kökös községből, Háromszék megyéből.

Kökös község fekszik Háromszék *Sepsi* nevű fiók-
székében, Háromszék Szépmező nevet viselő részé-
nek alsó vagy nyugoti végében.

Keletről Uzon mezőváros, *északról Szotyor* község,
nyugotról az *Olt* folyó egyik ága, *délről Prázmár*
Brassó széki, vagy más néven barcasági *szász mezővá-
ros*, melynek lakói szászok, kevés köztök oláh a szász
lakossághoz képest.

Kökös község területét s határait szemlélve hihetőnek
állítgatni, hogy Háromszék falvai közt legkésőbbi te-
lepülés kevés lévén, határai magosb fekvésű részek,
kevés lehetett eleinte művelés alatt is.

Határai, mint elnevezéséből ma is érthető, tavas, vi-
zes, sөppedékes helyek voltak, s egy része a legkö-
zelebbi [év]tizedek alatt kezdett szántóvas és kasza
által műveltetni, részint leirtatván némely helyeiről
az egerfák s bokrok, más helyen országos út vitetvén
sөppedékein keresztül. Ehhez járul még a határait
átfolyó folyók, különösen a *Feketeügy* nevet viselő
jelentékeny folyónak magát [124v] évente mind mé-
lyebben-mélyebben beárkolása medrébe, mely által
észrevehetőleg száradnak ki a sөppedettebb határain.
Alantabb fekvő helyei tehát egerfát, magosb fekvésű
helyei csipkebokrot, kökényfát termettek, mert bár
ma semmi jelei néhol a fáknak, de a hely megtartotta
nevét.

II. *Kökös* nevét hihetőleg a vele egyvonalon fekvő
Kökénynél nevet viselő, vagy tán határain egyebütt
is bővön termő kökénytől vehette. *Kökényös* (hely)
rövidítve *Kökös*, hihetővé teszi ezen állítást az is, hogy
Kökénynél nevet viselő dűlőjével, mely *Kökös* község
északi részével függ össze, éppen szembe, Kökös köz-
ség déli részén fekszik *Szilvás* nevet viselő terjedelmes
dűlője, márpedig a székely nép a kökény gyümölcsöt
kökényszilvának nevezi. Hogy pedig másféle szilva itt
hajdon is, s jelesen vadon oly bővön termett volna,
hogy arról valamely (hely) dűlő nevet nyerjen, azért
bajoson hisszük, mert itt a szilvafát legnagyobb szor-
galom mellett is nyolc-tíz évnél tovább fenn nem
tarthatjuk, kiszáradnak, részint mert földje gyér s
jobbára alant fekvő, részint a szüntelen e térségen
uralgó szelek miatt. Itt a *Nemere* nevet viselő híres
északkeleti szél és délnyugoti szelek szabadon futják
dühöngve pályájokat, hegy, erdő nem akadályozza
dolgokban.

Egész határunk sima térség, [125r] s csak a kiszáradt tavak s folyó hagyta helyek szélén vagy két-három ölnyi menedékes felemelkedés.

Kökös népessége 1200 lélek.

III. *Kökös* áll kilenc részekből:

1. *Felszeg*, mely keletről nyugotra nyúlik, főbb utca.
2. *Közép tíz*, a derekábani falurész, főbb utca.
3. *Alszeg*, falu nyugoti része, főbb utca.
4. *Hamvas utca*, a falu déli oldalán, esős időben nagyon sáros szokott lenni, mellékutca.
5. *Rövid utca*, nevét rövidségéről vette, mellékutca.
6. *Jó kút utca*, jóvizű kútjai vannak az itteni lakosoknak, mellékutca.
7. *Új utca*, legkésőbbi telepítés, még öregeink is emlékeznek azon időre, mikor csak ludak járóhelye volt.

8. *Templom utca*, az ottani templomról, mellékutca.
9. *Sáros utca*, keskeny utca, s csak ritkán, a leghavasabb időben ment a sártól, mellékutca.

IV. *Határrészek* nevei:

a. *Kökénynél*, hihetőleg hajdon ottan kökényfák voltak. Emellett

b. *Békás tó*, esős időben jobbára ma is méltó e névre. Ehhez kerül

c. *Nyíres tó*, nyírfák most nem terem körülete, de földjéből láthatni, hogy annak termésére alkalmas, a hajdoni tó fenekén pedig minden talpalatnyi helyen [125v] apró fehér csigahaj-maradvány. E *Nyíres tó* északi részén lévő magasb, mintegy két ölnyi menedékes felemelkedettebb két holdnyi terület *Ravaszlik* nevet visel, hihetőleg mint felemelkedettebb részbe rókák oda lyukokat ástak, s abba laktak, míg a nyírfák ki nem irtattak, s a tó ki nem száradott. Emellett

d. *Bodzás*, az ott termő s szántás által is ki nem irtható földi bodzáról. Ezzel egybefüggőleg:

e. *Sárna menő*, nyugoti vége söppedékes helyekre nyúlik, különösen esős időben.

f. *Bánya*, nem tudhatni, honnan vette nevét, hacsak nem nagy sárga virágokról, melyeket mi bányavirág néven nevezünk.

g. *Kenderszeg*, a *Nyírestó* és *Eger* nevet viselő helyek közti fölemelkedettebben fekvő *három holdnyi* terület. Onnan vette-e nevét, hogy tán ott régebb *kendert* termesztetett? Vagy mert ott szántáskor *kendermag színű* kövek találtak-e? Nem tudhatni. E hely úgy látszik régen járhatlan söppedékes s nyír és egerfákkal környezett lévén, minthogy ott ma is sok vastag cserépedény-darabokat találnak szántáskor, azon kérdés merül fel, vajon nem volt-e az menedék hajdoni tatár- és törökdúláskor.

h. *Kis eger*. i. *Eger megett*. k. *Eger előtt*. [126r] l. *Kis eger között*. m. *Nagy eger eleje*. n. *Tökés*. o. *Égés*. Ezen hét helyek mind az ott termett egerfákról vették nevüket. Ezen helyek egy része ezelőtt kilenc [év]tizeddel irtott ki, s tétetett részint szántóvá, részint kaszálóvá.

Ma is, jelesen esős időben, járhatatlan söppedékes helyekkel bővülködnek.

p. *Eger alatt*. q. *Egerre menő láb*. Terjedelmes dűlők, a fentebbi helyekre rúgnak.

r. *Bikáné*, honnan bírja nevét, nem tudhatni.

s. *Kilenc lépés*, kaszálók, szélességéről vette nevét.

t. *Késánál*, *Késa* nevet viselő folyócska partjáni dűlő.

u. *Nádkert*, vízahagyás által körített, régen nádas tó volt.

x. *Új osztás*, hihetőleg közhely osztatott fel a többiek után később, hogy lakosok a falvában szaporodtak.

y. *Kerekszeg*, a *Feketeügy* folyam félkört alkot, s ez neveztetik e néven.

z. *Száz lépés*, a földek hosszúságáról.

j. *Hegyesek*, a földek három szögletet képeznek.

v. *Csipkebokornál*, régebb ott termett csipkebokorról, egy csipkebokor kevészel ezelőtt vágatott ki onnan.

w. *Halovány*, e dűlő talaja fekete szikájós föld.

aa. *Holtfok*.

bb. *Sárnál*, esős időben ma is sáros, tavas helyek.

cc. *Hosszú sás*, nevét magában bírja ma is esős időjárásakor.

[126v] dd. *Palko sása*, nevét magába bírja.

ee. *Lóköttö*, vizes, jobbára haszonvehetetlen hely volt régebb, a mi öregeink lovaikat nyugtázták oda, most szántó, de esős időjárásakor egy része nem jövedelmez.

ff. *Örmény*, honnan bírja nevét, nem tudhatni.

gg. *Halom*, egy felemelkedettebb hely a többieknél.

hh. *Remete*, egy *Feketeügy* folyó által félkörre alakított, hajdoni birtokosáról *Fosztó szegelete* [nevet] viselő hely előtti felemelkedett hely. Ha a hely sajátságát jelenleg is vizsgáljuk, s melléje gondoljuk, hogy a vele egybefüggő, *Szilvás* nevet viselő terjedelmes dűlő is hajdon dús növényzetű, erős bokros hely lehetett, hihetővé teszi, hogy ott a hajdon korban valamely kegyeskedő remete lakhatott.

ii. *Szilvás*, hihetőleg, mint elébb is említve volt, az ottan termett kökény gyümölcsről, kökény szilváról, mint a székely nevezi, de ma semmi nyoma valamely fának. Emellett

kk. *Csege*, egy ezeröttszáz négyszögölnyi terület, honnan vette nevét, nem tudhatni.

ll. *Farkas rakottya*, egy terjedelmes dűlő, honnan vette nevét, nem tudhatni. Erdőnek semmi nyoma.

mm. *Alámenő*, egy kaszáló rét, apróbb részei ezek:

1. *Kerek nád*, egy kerek tófenék.

2. *Hosszú lapos*.

3. *Rövid lapos*, szép téres helyek, onnan van nevök.

[127r] nn. *Forrás*. *Káka*, *Hosszú káka*, *Rövid káka*, *Hegyes káka*, sajátságok adta a méltó nevezetet, mert esős időben különösen jobbára kákatermők. Csak az ezeken átvonuló, jó karba lévő országos út sáncái lettek néhány [év]tized előtt haszonvehetőkké.

oo. *Középláb*, két dűlők közt lévő dűlő bírja e nevet.

pp. *Magosláb*, a káka és forrás alatt fekvő dűlőknek néhány lépéssel emelkedettebben fekvő (hely) dűlő. Jegyzet: A láb nevezet alatt dűlőt kell érteni.

rr. *Bács telke*, egynehány házból álló praedium, hihetőleg az ottani birtokos urak régen ott legeltették juhnyájait, erre a helyiség igen alkalmas. Nagy része most is nagy birtokú földesurak tulajdona azon praedium, s haszonbérbe bírák az ottani kevés számú lakosok.

ss. *Vízelve*, egy legelő, mely a *Feketeügy* partján nyúlik el, s minthogy az is, mint községünk többi határ részeinek egy része, csupa televény föld, s egy-két ölin alól tiszta *homokréteg* van, azért a víz felette sokat mos el belőle évente.

tt. *Morgó*, egy kaszáló helyecske, melynek északi oldala Szotyor község, nyugoti vége pedig Illyefalva mezőváros határai szegletével lévén közvetlen egybefüggésbe, a barázda felett nem egyszer lehetett civazkodás, veszekedés, morgolódás a két szomszéd község birtokosaival, s hihetőleg onnan vette nevét.

uu. *Császár árka*, *Császár folyója*. Egy csatorna által az Olt vizéből víz vezetettvén belé a közelebbi időben, állandó folyóvá tetetett, addig seppedékes hely s állóvíz volt.

Kökösben, a községi elöljáróság felhívására

1864. szeptember 25-én összeállítottam.

Bíró Áron helyi lelkész mp.

KÖPEC

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[128r] Helynevek *Köpecz* községből, Miklósvár fiúszékéből.

1. *Köpecz* község kebeleztve Miklósvár fiúszékben, azon néhány falvak csoportozatában, melyek közös névvel Erdővidék nevet viselnek, azon okból, mivel az egészet őserdők környezik.

2. Ezen községnek, mint tudatik, eleitől fogva mostani saját neve volt és van, mely szájhagyomány szerint kezdetbe nem mostani helyin, hanem a máig is *Kis Köpecz* nevet viselő határrészbe, közel *Ágazat* nevű erdő alatt feküdt, és szűk völgynyílás lévén, a népesebb kényszeríté le lakóit mostani nyílt helyére, az Olt mellé vonulni, de arról, hogy a község mikor alakult legelsőbbben s honnan népesített, semmi adatunk nincs, valamint arról sincs, hogy nevét miről vette. A község határaiban előforduló topographiai nevek ezek:

Méjszeg, most kaszáló, hagyomány szerint az Olt mély ösvényt formált, s innen a nevezés.

Szél árka, szántó, de a szélnek kitett hely.

Kurtapatak, rövid, mely nevét magával hordja, mert eredetétől az Oltba ömléséig nem foly hosszabbat,

mint puskalövés, és mégis, mikor egy jóforma záporosó esik, fákat teker ki tövéből, malom nagyságú köveket sodor magával, és a termékeny tér nevezetű szántót elborítja, s teménytelen károkat okoz.

[128v] *Árnyék*, északos szántóhely.

Kárhágó, erdő, neve onnan, mert kőszikla lévén az egész, sok kár történik időnként.

Hosszú mező, szép legelő az erdőn.

Hegyesetű, hasonlólag.

Szénégető, csengeres erdőrészt.

Szálás és Ágazat, szép cserés erdők.

Himpatak, kaszáló, melynek közepin egy szép kis patakocska csörgedez be, mely felyülről Himbük erdőből ered.

Varjú vár, szántó, és hogy itt hajdon vár létezett, kétségtelen a ma is szemlélhető kőfalmaradványokból, de hogy mikor s ki által épített volt, még a szájhagyomány is hallgat róla.

Csunya magyaros, szántó, mely nevét onnan vette, hogy azon helyen a földbe gömbölyű édesgyökerek teremnek, mely népnnyelven csunya névvel neveztetnek.

Szikrázó, szántó, nevét egy ott levő forrásocskáról veszi, mely pezseg.

Köpecz patak, mely ered *Szénégető* csengeres erdőből, neve a fenn írt *Kis Köpecz* szántóról, átkigyózza ezen határrészt és községünk déli részét, s az ott lakóknak gyakori szétömlésével igen sok károkat okoz.

Almás mező, szántó, hajdon almafák voltak rajta.

Csere, szántó, hajdon csereerdő volt.

Büdöskút, szántó, forrásos, selymékes hely, hol nagy melegbe a léget szagával eltölti, s innen a nevezet.

Nagy halom, mely embercsontokat fedez, bizonyos abból, hogy a szántóvető nem szánt ott úgy, hogy ekéje azokat ne forgatná fel, de hogy mikor s mily körülmények között emelkedett, arról bizonyost nem tudhatni.

[129r] *Határpatak*, kaszáló, patak nélkül, s egyszersmind határszély Baroth községivel.

Rakotya láb, szántó, hol hajdon szép rakotyás erdő állott.

Hegyhát, *Malom oldal*, *Eresztövény alya*, szántók.

Zsombok, vizenyős kaszálóhely.

Csákány, szántó.

Szűk szeg, kaszáló, mely vagy az *Olt* és *Baroth* vize egybeszakadása közt, és amely a két víz mosása által szaparodott, s bajos kimondásos neve helyett mai napon *Szőke szeg* név alatt esmeretes.

Kisrét, kaszáló, mely évenként kisebbül az *Olt* mosása miatt.

Nagy rét, melynek részei: *Hétlépés*, mely egy részletről vette nevét. *Porsolt ere*, az *Olt*nak régi felhagyott medre. *Köszeg*, *Ásás*, *Tómart*, *Nád*, *Orotás*, *Tormás* stb.

Jankó kaszáló, részei: *Gátszeg eleje*, *Vajdaszeg*, *Méjszeg eleje*, *Kurtaszeg*, *Eger*, *Csűrmege* stb.

Köpecz községe szomszédos keleten Bodos, Száraz Ajta és közép ajtai erdőkkel, délen miklósvári erdő és mezővel, melyet a fenn említett Kurtapatak jelel ki. Nyugotról a kígyózó *Olt* folyam. Északról a baroti kaszáló, szántó és erdő.

Köpecz, 1864. szeptember 8-án.

Nagy Áron jegyző mp.

KÖZÉPAJTA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[133r] Adatgyűjtés *Közép Aita* község, Miklósvár fiúszék.

Először. *Közép Ajta községe* tartozott s tartozik az alkotmányos felosztás szerint Miklósvár[hoz], mely szék fiókszéke nemes Háromszéknek.

Miklósvár és Bardotz székeket, minthogy a Hargita hegláncból kinyúló apróbb erdős hegyek veszik körül, szokták is nevezni jelenleg Erdővidéknek.

Másodszor. *Közép Ajta községét* 1600-[asok]ban Fel Ajtának is nevezték, jelenleg Közép Ajta [a] neve, és ezen néven a mostani korban hívatik.

Harmadszor. Az második pontba írva van.

Negyedszer. 1600-[asok]on túl semmi okmányai, iratai létéről nincsenek, mivel egy nagy égés következtében 1806-ban elhamvadt.

Ötödször. Népesítetett a székely megtelepedett nemzetből, jelenbe egy 200 lélek román is van, kik, mint pásztornépek, Szeben vidékéről jöttek ide és települtek meg, igazolja családi nevek, mivel szebenieknek és pakulároknak híjják, családi neveket az ötödik pontba.

Hatodszor. Az ötödik pontba.

Határai:

Hosszú mező, neve hosszú nyúlásától van.

Templom megetti határ. A templom megetti határ templom megetti névről van megnevezve, az ev. református egyház erdeje a helybélinek, ütközik vele, és minthogy felemelkedett lévén, Szent Anna tiszteletéről régen katolikus kápolna volt, [133v] s már most csak helye látszik, hol feküdt.

Hosszú határ, Nagy Ajta felé feküvén, innen van hosszú fekvésiről neve. Apróbb része Orotvány, mely határrész nevét a kiirtás után kapta.

Kárhágó, határnevét, minthogy fenn fekszik, s inkább hideg agyagos földje szántása nehéz lévén, s minthogy nem is igen terem, a káros neviről kapta.

Erdőnk a községtől keletnek fekszik, felemelkedés csúcsai vannak, és egy hegytető Várhegy nevet visel, s romjai a várnak mostan nem látszanak, de a tetőn egy kútnak létéről beszél a nép, mely most bé van telve. Régibb emberek beszélnek, hogy öt öles botot is lehetett az üregibe bédugni.

Községen keresztül folyó folyam, határrészeiből ered egy része, más része a Zalány üvegcsűri hegláncból ered, és nevezik Ajta patakának, a száraz ajtai és közép ajtai határt válassza, és híjják a közép ajtaiak Aranyas pataknak, a szárazajtaiak Kintses pataknak. Beszélnek, hogy régen aranyas lett volna vize, melyről kapta nevét.

Közép Ajta, szeptember 20-án, 1864.

Simon István bíró

Kosa Joseff esküdt

Nagy Lajos jegyző mp.

KURTAPATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[135r] Méltóságos báró dullóbiztos úr!

Kurtapatak helysége a Kézdi Vásárhelyi járásban van, fekszik az Ünös és Mocsár oldal között. Határos keletről Esztelnekkel, nyugotról Bélafalvával, délről a Nyujtód határával, északról a kászon jakabfalvi havasokkal. Régen híres kőbányája volt, de az összeomlván, ma csak kaszafenő kövek készíttetnek abból a kőfaragást értők által.

Vannak három határai Csere mező, Kis mező és Nagy mező nevezetek alatt, e két első közepes terményű, a Nagy mező szilány, terméketlen, földjeinek nagy része fekete szikáj agyag, más része posványos vízállta. A Csere mező hajdon csereerdő volt. Nevezetes láb benne a *Belső*, *Külső borzás* és *Pap szere*.

A Kis mezőben a *Kösöntyü*, *Rétremenő* és *Szárazován*. A Nagy mezőben *Berezdoló*, e közepesen terem, de a *Hetes*, *Huszas*, *Rétszeg*, *Rakottya alya* és *Röh* igen ritkán termenek.

Ezek alázatos jelentése után öröklünk a méltóságos báró dullóbiztos úrnak alázatos szolgálai.

Kurtapatakon, szeptember 6-án, 1864.

Páll Ferentz bíró

Török Jóseff jegyző s. k.

LÉCFALVA (ÉS VÁRHEGY)

LÉCFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[147r] Helynevek Háromszékben, Kézdiszékben lévő *Lécfalva* községből.

Lécfalva községe eredete a székelyek megtelepedésére esik. Őseink nomád pásztornép lévén, fő gazdaságok a marhatartás volt, legkövérebb legelőt a folyók és patakok által öntözött sík rónaság adott. Éjszakánként

barmaikot, az elszéledéstől megóvándó, léckerítésbe zárták, s minthogy minden estve nevezett helyre jöttek vissza, oda kunyhókat építettek, miből kisebb falu lett, s lécceli békerítéséből neveztetett a szomszéd helységek lakói által *Lécfalvának*. Ezen névvel bírt kezdettől fogva, s bír máig is.

Nevezetesebb helyfekvési nevek nevezett község határában:

1. *Depső*, a Feketügy mellett egy nagy rész, északkeleti szegletre épített malommal, hol egyszersmind Orbaiszékből Kézdiszékbe gázló átjáró vagyon. Depső chaldeai nyelven átjáró, gázló helyet jelent, innen vehette nevezetét.

2. *Orosz út*, egy, a lécfalvi határ északi szélét átvágó út, menyen nevezett Depsői gázlóhoz. 1200 körül az úgynevezett veres oroszok béütván a Székelyföldre, nevezett síkságon veretett meg, s nevezett úton vonultak vissza Moldovába.

3. *Csere mege*, Háromszék sík rónája a megtelepedés-kor nagyrészt erdőségek által borítottatott, nevezett határrész és a község közt nagy csereerdő vonult el, s nincs elnevezése.

4. *Nád karé*, egy felemelkedett sík terület az úgynevezett Depsői rét felett, mi azt bizonyítja, hogy nevezett jelenben dúson termő rét, hajdon terméketlen nádas és tós hely volt.

5. *Nemere hossza*, az esmeretes Nemere szél útjában eső s vele szemben hosszában eső határrész.

6. *Szép hegy*, egy, az egész Székelyföldön legszebb bűzát termő, felfordított teknő alakú szabályos emelkedés, mely a sík rónán valóban szépen veszi ki magát, Lécfalva és Dálnok közönségek által bíratik.

7. *Kárbahágó*, nevezett hegyélre kimenő láb. A megtelepedés után a tulajdoni jog [147v] kifejlődésével a községek elkülönítván saját területeiket, ha lécfalvi marhák nevezett Széphegy élén a dálnoki területre átmentek, kárt kellett a marhák után fizetni, s ezért neveztetett Kárbahágónak.

8. *Orotvány*, a község mellett Maksa felé a legközelebbi határrész, a megtelepedés utáni első irtás a községet környezett erdőségekből, s innen nevezetje is.

9. *Ördög ereszkedő*, egy alhatárrész. Nevezetét veszi egy hosszú és meredek hegyéről, mely viszont nevezetét vehette a sötét századokból, mikor még a boszorkányok léte erőst hitben állott, s nevezett meredek oldalról hordókba béalazva eresztették az akkori aljába folyt Feketeügy folyóba.

Ezek mint az őskorból hátramaradt helynevek érdemelnek inkább említést községünk területéből. A forrás szájról-szájra lejtött hagyomány, s az első elfoglalás és megtelepedés korától itt lakó Budar, most Bodor család levéltára.

Lécfalván, 1864. szeptember 30-án.

Nb. Községünk hajdon nagyobb virágzásnak örvendett, népes mezőváros és vásáros hely volt. Ország-

gyűlést is kétszer tartottak benne János Zsigmond és Székely Mózes fejedelmek korába, az olá, tatár béütések s nemzeti fejedelmek alatt zavarok pusztították el.

Lécfalván, mint fenn.

Bodor Pál bíró

VÁRHEGY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[257r] Helynevek *Várhegy* községből, Kézdiszékből.

1. Kézdiszékbe fekszik, az 1850. évi új felosztáskor Barátosi járáshoz volt csatolva.

2. A falu több néven nem neveztetett emberi emléktől fogva.

4. A községnek sem levéltára, sem egyéb okmánya, miből valahai elnevezésére lehetne utalni.

5. Nem tudhatni.

6. A helység nevét vette a felette lévő dombon épült várról, melyet a szájhagyomány nyomán János Zsigmond az ellene feltámadott székelyek által építetett, s annak emlékére, hogy *Székely Támad* vagy *Székely Bánnyának* neveztetett, bizonyoson alólírt nem tudja, régen a székelyek kapitánya lakhelye lehetett.

7. Nincsen semmi nevezetes elnevezés.

Várhegy, 1864. augusztus 19-én.

Csia Sándor jegyző

LEMHÉNY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[139r] Helynevek

1. Lemhény községből, Székelyföldről, Háromszék főtitzségéhez tartozó Kézdiszékből.

2. Lemhény községe fekszik Erdélyben, a keleti részen, az úgynevezett Nemere hegy láncolata alatti különféle hegyek alján, északról délre hosszan nyúlva, az Ügy folyama mellett.

Lemhény község elnevezése Balámbér hun vezér 374 körül lett bejövetele óta kellett hogy fennmaradjon, és ezen szó, *Lemhény*, a legrégebbi elnevezése a helységnek. Minden régi irományokban, a székely-magyar, latin vagy német kiejtéssel is, csak *Lemhény* nevezet alatt fordul elő. Utcáinak azonban különféle neveik vannak, de azért a helységnek semmi megkülönböztető változást nem adnak. Alsó része az Ügy vizétől elkezdve, az Ojtozra vezető út mentén és alól *Küllüszeg* nevet visel. Legfelső vége felé, fel végig *Velenczének* neveztetik.

Utcái[nak] is sajátos, birtokos családokról elnevezése tűnik fel, például *Dénese*, *Bálintok*, *Bodok*,

Sigmondok, Kovácsok és Keresztesek, Bodók [139v] *utcája, Sigmond szer stb.* Legrégibb lakói s birtokosai közül említést érdemelnek Csomortáni László és János, Tusa Atilla, Lemhényi, Hunyadi, Réthy, Deák, Gáspár, Nyelem, Kovách, Hizó, Hankó, Kemény, Kömény, Könczei, Hamar, Kálnoki, Apor, Majláth, Micske, Veres, Bálint, Donáth, Macskási, Mikes, Csányi, Baka, Karakai, Szacsvai, Szilágyi, Sigmond, Beldi, Turi, Szentiványi, Cseh, Baka, Tordai, Kuthi stb. Karsai, Szatsvai, Bisztrai, Macskási stb., mit a helyszűke és idő rövideje miatt mind fel nem jeyezhetvén.

Az újabb kori lakói, s birtokosai közül is: András, Apor, Abos, Bálinth, Dénes, Bod, Bodó, Boros, Fülöp, Gyergyai, Hankó, Bencze, Bene, Illyés, Jancsó, Kádár, Karacsi, Kovács, Balog, Lőrincz, Márton, Mihály, Keserű, Mike, Nagy, Orbán, Sigmond, Szántó, Tuzson, Veres, Lukács, Réthy, Beldi, Turi, Szentiványi, Cseh, Hamar bebíró birtokosok, Bitai, Mihácsa és több számos családok.

[140r] 3. Lemhénynek más elnevezése nem volt, ez eredeti neve.

4. A község már a Hunyadi család előtt jóval, és pedig még Szent István király idejében is Lemhény nevet viselte.

Ötödször. Benépesített a hunok bejövetelkor 374. év táján, Balámber vezérsege alatt, mi az alábbiakban kézzelfoghatólag mondva lesz.

Hatodszor. Lehet tudni köztudomásból, szájhagyományból, írottakból, hogy *Lemhény* szó elnevezés a székely nemzet többi falvai közt, a pápai tizedlajstrom, valamint lusztrák és az erdélyi törvénykönyvekben is előfordulván, valódi hun-magyar elnevezése, a hun-székely ősapánkról maradván le. Philológiai tekintet parancsoló ige-szó: a *lemenj* igétől származhatik inkább. Ezen állítást igazolni látszik azon székely szájhagyomány, hogy midőn székely őseink s apáink Balámber vezér alatt bejöttek, az öregek, nők és gyermekek, kik a hadba nem mehettek, Erdély szegélyhavasai közt, források, patakok, folyamok mentén található sík és teres helyekre letelepedni parancsoltatván, s midőn a havasi völgyek szorulatait s téreit elfoglalták, megpihenni, alábbmenni, lemenni [140v] *lemenj* parancsolatot kaptak volna. És ha betű szerinti értelmét fürkésszük is, kitűnik, ilyesvalami rendelet szerint vette elnevezését, mert az első betű, *L* betű felette van, igen nagy veled-fáradtsággal munkált, egyesült erőt jelent. Az *e* betű pedig birtokos mutató jegy: *e*, *ez*, *ezzel*, *ebbe*, *ehhez* hatást is jelent. Az *m* betű pedig valakinek birtoktulajdonát értelmezi, ami rész valakire esik, például *enyim*, *házam*, *kertem* stb. A *h* betű pihenő, neki-huzalkodva pihenő értelmet nyilvánítja. Az *é* betű birtokost jelentő, például *ki-é*, *Pál-é*, *Péter-é* stb. Az *ny* összetett mássalhangzó, magára is szóképző, s így

ha vesszük, *Lemhény*, *Lemény* egyre üt ki, s régi hun-magyar nyelven annyit jelent, *lemenj a határ völgyébe a tehozzád tartozó csoportoddal, és pihenj meg*. Némely családok, kik magokat e községből írták, a *h* betűt kihagyták, de az értelmet nem hibáztatja, például Leményi, Leményi János, vagy Lemhényi Bálinth Ferenc, Leményi Bálint József stb. Igaz, ha vesszük a *Le-* és *-mény* szóképzőket, úgy is tökéletes értelmét adja magyar kiejtésének, s hogy a hun vezérek között találtattak Lemény–Kemény nevezetűek, [141r] az is lehető, ha mindjárt minden történetíró nem kiabálta is ki, s arra az esetre Kemény nevű csapat *K* betűje[nek] a régi iratokban el kellett volna *L* betűre cserélődni, mire példát nem tudunk felhozni, de igen arra, hogy Leményi, Kemény, Kömény családok *Lemhény* községben régentén éltek.

Egy más szóhagyomány pedig így kereng a székely nép s különösen az öreg kézdi székelyek ajkán, hogy midőn a székely-hun apáink e földre béjöttek Balámber vezér alatt, az egyik hun nép csapatvezére a népet az elfoglalt s üggyel-bajjal beverődött helyre, a folyam, mely a Nemere hegy oldalából ered, *Ügy vízének* neveztetett, mi máig nevét fenntartotta. A magas hegyek *Nemere*, *Sandaour tető*, *Majlát* stb. a hun vezérek nevéől vette elnevezését, s midőn a hun nép az helyeket betelepítette, egy hun vezér mondotta volna, hogy egyik csapatnak s vezérének: *Kemény*, *Lemény pihenj* – s ez[ek] Lemhény község népének ősatyjai lettek volna.

A másik csapat hun vezér[é]nek pedig, a mai Kézdimartonos helye be volt volna már hun telepekkel szállva, s a vezér visszafelelvén: a mart honos, azaz be van telepedve.

Osdola községről pedig az a szóhagyomány [141v] maradt fenn, hogy a hun-székely apáink bejövetelükkor a fővezér parancsolta volna egy törzs hun vezér[é]nek: *ozd annak*, *add annak*, tudniillik oszd fel a Hun v. Kun családnak. Igaz, hogy a gróf Kún család Osdoláról írja magát.

Nyújtódról pedig az a szóhagyomány maradt fenn, hogy a hun apák egyik csapatvezére[nek], ki a táborozás ideje alatt a népsereget meg szokta vala nyújtani, a hun fővezér azt parancsolta volna az alvezérnek, hogy csapatját nyújtana meg: *Nyújtod v. Nyújtózz*, s lett Nyújtód a telep elnevezése. Ezt például hozá fel az író.

Ennyi legyen elég Lemhény község értelmezésére, tegyünk szélyes és kiterjedt határrészeire s erdős hegyeire egy kis értekezést.

Lemhény határos keletről [Bereck] város erdő- és mezőrészeivel, délkeletre Martonos mezejével, délre s nyugotra Nyújtóddal, északra Almás község mező- és erdőrészeivel. Lemhénynek ő s schitha-hun-székely népe lévén, kik a többi székelyeknek vérrokonai, kik más nyelven nem is beszélnek, mint tiszta magyar hang-

zatú szókiejtéssel, még Istennek hálá, más nemzettel nem korcsosult, hanem saját székelyföldi hajadonaiból s nőiből nőül, s Isten kegyelméből szaporodik. Vallása római [142r] katolikus, egy csekély szám pedig egyesült keleti katolikus. Lemhény községének van három részre osztott határrésze, és egy rész erdeje több hegyeken és völgyeken. Lemhénynek határ- és erdőrészei a keleti és északi s déli részekre s nyugotra esnek, és pedig mezeje sík térség, kevés rész hegyes. Erdeje az úgynevezett Nemere hegy láncolata alatt lefolyó *Feketeügy* folyama körül van, valamint két határrésze is az *Ügy* folyama mellett van, mely folyónak ága, az úgynevezett *Ügy* határa vagy más néven *Árok* határán 1500 körül Csomortáni László által az *Ügy* folyamából bevett vízárókban foly, s a hajdankorban nagy divatban volt halastavak fenntartása s rákok táplálása tekintetéből árkoltatott, valamint malmok felállítására is fordított, s az említett Csomortáni László jószágára folyt, mely szinte egy mérföld hosszú árokreszen ma sok malom található, a halastavak felhagyatván elpusztultak.

A mezőrészek:

a. A Csomortáni László által ásatott és említett árokról *Árokhatár*, más néven a legrégibb elnevezése az *Ügy* vizéről, minthogy az *Ügy* vize folyama átfutja, *Feketeügy* határának nevezetik. Több dűlői vannak, mint: *Éhmáj*, *Cseperkés domb*, *Barcza*, *Gajcsó*, *Kerekeger*, *Micske töve*, *Alsó* [és] *Felső Kosárcza*, *Ördögös*, [142v.] *Alsó* [és] *Felső halastó*, *Donát stb.*

b. *Kép határa*. Ez onnan vette nevét, hogy régi időkben, mikor még nagyobb imádák (szentegyházak) nem voltak építve, Lemhény és Nyujtód között lévő mezőn a jelenlegi Ojtozba s Moldovába vivő út mellett volt egy kép felállítva, s később egy kápolna, s megtörténhetik, hogy a régi, pogány vallású hun nép egy része itt áldozott. Később, mint a szájhagyomány említi, a templomok felépítése előtt több községek idejártak volna az isteni szolgálat hallgatására a keresztény hit felvétele után, de ma csak romjaira is alig lehetne rámenni, szántóföldek vannak helyén. Az én időmben, valami 9-10 év előtt még fakeszt jelvényezte, de ma annak sincs nyoma, és ezen pogány képről a mező *Kép határának* nevezetik. Nagy kiterjedésű, sík rónaságú mező lévén, dűlői az őskor hajdonban elvérzett schitha-hunok s vitézek tetteről s neveiről vannak, a szájhagyományból az utókornak fennhagyták, például *Nyelem szénafü*, *Micske szer*, *Burdi*, *Sár*, *Nagy áru*, vagy *Vén*, másképp *Vér rész*. Erről szájhagyomány kereng a nép ajkán, hogy midőn a schitha-hunok, a székelyek ősei Balámbér vezér alatt e földet elfoglalták, az utolsó csata itt ropant véres ütközettel ment végbe, s nagy áron, véren vették meg a tartományt, [143r] s azért egyik dűlője *Nagy árunak*, a nép ajkán különbözőleg *Nagy orú*, *Vér rész* s a többi nevezet alatt ismeretes.

c. *Templom határ*. Ezen mezőrész onnan vette nevét, hogy minekutána a népség szaporodván, Almás szomszéd helység s Bereczk falva, ma Bereczk városa 1400 körül templom s pap nélkül lévén, messze kellett járni nékiek a templomba, s ez Lemhény mint legközelebbi helység legalkalmasabb volt. A szájhagyomány szerint a milkoviai püspök rendeletéből templomépítésre sürgettetett, Lemhény és Almás közt pör támadván, a rendelet szerint a határközre kellett építeni, de minthogy Lemhény közt a Csomortáni László udvarában már a kereszties barátok ideje óta, tudniillik 1200[-asok] óta 1500[-asok]ig egy templom volt, hová a körüllevő faluk isteni szolgálat[ra] jártak, de részint a tatárok lepusztítván, részint a család is kihalván, elpusztult, egy, a népnek közhasznára megkívántató templom felépítése a Milkovia püspöke, Mihály rendeletéből 1471-ben sürgettetett. Lemhény közé a régi templom helyére, a Csomortáni László jószága szélén az alap le is tétetett, az építés megkezdett, Almás nem állván reá, kívánta a Lemhény és Almás közt lévő mezőn egy [143v] Baksa pogány pap, bálványimádó hegy tetején lévő kőfalromok helyére építeni, mi püspöki helybenhagyás és a helységek megegyezése szerént meg kellett volna történni. De az akkoriban lévő nép egy része a megkezdett templomot felépíteni akarta, s azonban Almásban lakó székelyek közül *Őse* és *Baksa* nevű emberek az almási és az akkori Baksafalva lakosait feltűzelvén, egynehányat hosszú fehér ingekben öltöztettek, s amit nappal felraktak kőfalat, egy éjszaka a felöltözött fejér inges angyalok kihordották, azt híresztelvén amellet, hogy a hegy alatt Ázsiából, a Szentföldről, a Jordán vize egy ágatban, ott hol a templom építetik, folya, s azt csakis különös, jó erényű s bűneiket bánó emberek hallhatják meg, és minthogy az akkori időben a nép oly hiszékeny volt, beleegyezett a hegyre, Baksa hegyére felépítendő templom felrakásában, s ma *Szent Mihály hegye*, Szent Mihály temploma nevezet alatt ismeretes, a határrész pedig *Templom határának* nevezetik ezen templomról. Körülbelül az építése ezen templomnak 1475–1490. években történik, mert hiteles felirat szerint, mint a templombelső ívén ma is olvashatni, bevégeződött 1510. évben. A templom nem nagyszerű, de bámulni lehet, hogy az [144r] építéshez megkívántató víz mily nagy erőt kívánt a kihordásra.

Erdeje is Lemhénynek lévén, bércei sajátságos, régi schitha-hun vezér és nagy úrról, Nimród–Nemerről elnevezett magas hegy, elágozásai vannak. Nemere, kőről a történetek egyhangúlag adják elő, hogy *Nimród* vagy *Nemer*, Chus, Kuth, Bálfia hatalmas vadász és óriás a körül bebarangó népeket, sőt Médiát, Persiát, Baktriát a Hinduig behódítván, megépíté Assyriát és Babilont s több városokat. Kinek őseül kérkedék

Atilla, hunok rettentő királya is, kinél Kelet-Ázsiában nincs emlékezetesb név. Ezen *Nemerről* vette *Nemere* hegye is elnevezését. Ennek ágazatai lévén Sandour tető, Donát, Mihálcz, Majláth, Kanisztos, *Páncsa*, Keresztes s több ős nevű hegyek. Nemere hegyről szorul le az úgynevezett Nemere szele is, mely szó az ázsiai népeknél *Nemer* halál adó, fullasztó, vészeket, uralkodó ragályokat idéző szél, másképp rémszellem. Lemhénynek legelőbb s utána a keleti részen egész Háromszéknek sokszor nagy szükségét, terméketlen évet idéz elő, azért köz-szójárás:

„A Nemere hideg szele,
fú a kalászos rétre le,
attól rózsám meg-megfázik,
bizon-bizon pirosodik,
szűk lesz búza, szűk lesz árpa,
nem lesz sok rozs, sem haricska.”

[144v.] Lemhény községében hajdon is, s úgy ma is több fából épült csinos házak építtettek. Azonban az újabbak közül említésre méltók az épületek közül a Szent Mihály hegyén lévő s fenn is leírt templom. Erős kőépület, kőkerítéssel és toronnyal és szép harangokkal. A Nepomuki Szent János kápolnája kőépület, Hankó József csinos, új faháza, Ladányi Boros Eleknő, Boros Gyula faháza, Bálint József csinos és költséges szeszgyára, Bálintok régi kőháza, Mike Simon kőháza Velencében, Dénes György faháza, Dénes Lajos, Sigmondok faházai, Kovács István faháza, a lelkészi és kántori lakházak fából, úgy a Beniczék, Benék, Bitaiak faházai, Bedők s Bodók vagy Botok faházai, Keserűek faházai.

Megjegyzésre méltók, miszerint a helységben itt-ott több régi fa- és kőépületek elpusztult romjai találtnak, s feltűnő, hogy ezen helységnek a legcsúfabbik s jelenleg lakatlan utcája keletről, a falu derekában találtnak, egy, a víz által elmosott *Keresztesek* utcája. A régi öregek szóhagyománya szerint az utca mellett lévő jószágokon régi épületekben keresztes barátok laktak volna, régi romok látszanak is, valamint az úgynevezett Velence részen is ily romok vannak, s ide közel, egy fertály órai járásra találtnak „piquet”, őrhely, lesőhely is. Mellette egy gödrös patakocsk, *Barátszaró* patak nevet visel, miből az [145r] a vélemény, hogy keresztes barátok laktak itt is, s meglehet, nem sok ideig.

Ezen állítást hiteles adatok hiányán nem bizonyíthatván be, a helynevek magyarázatából tűnt elő. Ámbár Lemhénynek egy erdőrése is *Keresztes* nevet visel. Feltűnő, hogy a fenn említett Csomortáni János és László kőkastély-romjaik mellett van ezen Keresztes nevű utca, s a kastélyhoz a szóhagyomány szerint egy templom tartozott, minek romjai még kivehetők. Beszélnek, hogy hosszú befödött folyosó volt vezetve a kastélyból a templomba, s barátok mondtak misét. Semmi irat nem lévén, több fürkészlet után nem

járhatunk adathoz. Azonban a szomszéd Almás és Csomortán helységek erdein két várrom találtatik. Hagyományból azt regélik, hogy mind a két vár, a torjai Bálványos vár, valamint a Bereczk város határán lévő Bene úrné, Leányvár és Farkas várakkal, valamint a Perkő hegyin lévő várral egykorúak voltak, s mind a hun pogányság[ot] bálványozó és magát az ellenség ellen elrejtő s védelmező erős várak voltak. Az általam felhozott almási és csomortáni erdőn lévő várak még eddigelé semmi [145v] történetekben sem fordulnak elő, mert igen félen lévén nincs más nevezetük, mint *Vár erősse*, *Várhegye*, *Csukján vár* nevek. Vár erősse van az almási és csomortáni közös erdő-részen, Lemhényhez egy órai menésre, oly erős kőszirten és hegyen, mint Buda vára az ősz Duna felett. Romjai és sánca jól és még épségben vannak. Kád vastagságú fák nőtték be az egykor fényes paloták helyét.

A más várrom van a csomortáni közönség erdején, úgynevezett *Csukján* tetőn, az alja mondatik Várhegynek, oly magas, mint a Szent Gellért hegye Buda mellett.

Ezen városokról röviden csak azt jegyzem meg, hogy a hun-székely apáknak pogány szertartására használtattak, különösen Szent István és Szent László magyar királyok idejében.

Az értekezést félbe kell szakasztanom, s mintegy tizenkét ívet foglaló kéziratom „Székely Történeti Kalászatok” cím alatt már a székely nemzet érdekében historiai alapra fektetve, s több helynevek értelmező adatom lévén, tisztelt barátom, Pesty Frigyes [126r] közrejárását, hogy ezen kézirat elé jusson, szíves tisztelettel kéri

Lemhényben, október 10-én, 1864[-ben]

Mike Simon lemhenyi birtokos és Bereczk városi nyilvános és rendes tanár, mint ezen tárgy összeírására a tisztelt lemhenyi bíró úr által felkért egyén.

Bálint Joseff lemhenyi bíró mp.

LISZNYÓ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[149r] Helynevek Lisznyó község, Háromszék megyéből. Ennek hármas Kézdi, Sepsi, Orbai osztályzataba, Sepsi kebelébe fekszik.

[150r] Ezen tulsó lapon írva lévő *Lisznyó* helység neve, mennyire a legrégibb irományokba is felmutatni, mindig ugyanez volt. Ennek szántó, kaszáló és erdős területén semmi említésre méltó nevezetesség nem tanáltatik azon egy gyógyerejű forráson kívül, mely az úgynevezett *Szép patakán*, a helységtől napkelet fele, mintegy ½ óra távolságba esik. Ezen igen hasznos forrást a helység szabad erdős határába, az

áldott természet igen szigorú helyen, egy magos hegy tövébe, szinte hozzá közelíthetetlen szorosságba mutatta fel. Ezen víz alkatrészei közt legtöbb a vasas rész, mely miatt átlátszó, tiszta, fekete szín. *Gyógyereje* a gyenge testidegzetnél kövel melegített fürdés után sok hasznos gyógyításokat mutatott fel. Használható fokadékos, nyílt sebeknél is, a sebnek tiszta hideg vízzel mosogatás, sárjával borongatás által hasznoson gyakoroltatik a szegény néposztály által.

Írtam Lisznyóba, szeptember hóba, 1864.

Dénes Antal lisznyói ev. református pap s. k.

MAGYARHERMÁNY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

[236r] Rövid ismertetése Magyar Hermány falvának. Fekvése van Erdővidéke Alcsíkkal kelet-észak felőli határos szélén, ősidők óta nemes Bardocz fiúszékhez tartozik.

E falu neve csak Magyar Hermány, hogy más neve is lett volna, sem szó, sem írás nem emlegeti.

Eredetéről annyi szóhagyomány még él, minthogy nagyon bérces, köves helyen van, mintegy két századdal ezelőtt jöttek volna a Nyárad mellől, Szent Benedekről kőfaragók a Pető családból, hol ma is van és él ezen család utóda, s itt megtelepedtek, s így kezdődött volna e falu, és ma is legtöbb itt több családok közt a Pető. Ezenkívül nagy a Baló család is, kiknek származásukat Nagy Baczonból mondják. Vannak még Barabások, kiknek honnan lett származásuk, holott régi család, nem hallatszik. Van Bocskor család, van Német család. A Bocskor [236v] családot Csíkból származottnak mondják, a Német családról nem hallatszik semmi. A Sigmond család pedig Bölönből származott. Van még Deső, van még Damokos család, kevés számúak. Származásuk honnan lett, nem tudatik.

E falu neve eredetéről egy régi anyakönyvben annyi találatot megíratva: Sok források s vízerék vannak e hegyes helyiségen, s mintha innen csináltatott volna e név: Érmány vagy Hérmány.

Következő nevezetekkel van elosztva: Felszeg, Középszeg és Alszeg. Utcája kettő bír csak névvel, Bocskor és Eger utcák. Amaz[t] legtöbbnyire a Bocskor család és utóda lakják, ez pedig víz mellett van, melynek védelmére nagy magos és vastag egerfák voltak s vannak ma is, hogy védjék a vízkiütéstől.

Hogy nem régi ez a falu, arra mutat az is, hogy nagyon kevés szántóbirtoka, több kaszálója és legelője. Szántóföldjének osztályozása Alsó, Középső és Felső határ vagy forduló.

Az Alsó Kisbaczon falva földbirtokával, szántója és erdős kaszálójával határos, különböző nevezetekkel:

[237r] *Fenyős hátja*, melynek neve Fenyős vizétől van, mely kis folyó vagy patak fenyőerdő közt veszi forrását, ezen felemelkedett határrész onnan kapta Fenyőshát nevezetét. Itt van Kese pataka, mely e felemelkedett helyen mély árokkal bír, mindamellett, hogy csak esős időben van vize vagy folyása.

Szénégető vagy a nép kiejtésén *Szenegető*. A szájhagyomány szerint ezen határrész kiirtásakor szénnek kiégették a fákat ezen helyiségen, onnan kaphatta nevezetét.

Tölgyes, e határrészen foly egy kis patak, mely közeli erdőben ered, hol nagy cserfák vannak, innen nevezték, gyanítható, Tölgyes patakának, kétfelől az oldal Felső és Alsó tölgyes oldálnak neveztetik.

Nyílak, nem régi irtás, s egyenlően szántónak felosztatván a birtokosok közt, innen kapta nyíl nevezetét. *Síró földje*, nagy része agyagos, bajos szántó, lehet, hogy a sírva szántásról vette nevét.

Középső határ vagy *forduló*:

Bérczető, magas állású felemelkedett helyiség, honnan kétfelől alábbszállása [237v] neve Bérczmege, Bérczalja.

Puczora ága, onnan neveztetett, mert két patak veszi körül.

Nagy hegy, neve jelöli magos felemelkedett fekvését, innen van Nagy hegy teteje és Nagy hegy alja.

Lapály, a nép nyelvén, onnan neveztetett, mivel lapályos helyiség.

Esztenahely, hol trágyázásért esztenák voltak s vannak ma is ugar idején.

Felső határ vagy *forduló*:

a. *Vágás*, mert a fák kivágása után lehetett azon helyet szánthatóvá teremteni.

b. *Egyed pataka*, kipusztult családé volt azon helység, ma már ezen néven nincs községünkben élő, s azért nevezi máig is a nép Egyed patakának.

c. *Gerelőse*, kaszálónak használható cserés erdő, mi naponta irtás alatt áll.

[238r] d. *Kövespatak*, a nép hihetőleg a benne tanálható sok kőről nevezte, mert természete olyan, hogy több helyen föld alá búvik, és többszáz öl távolságra jó ismét felszínre.

e. *Tölgyes mocsár*, ezen helyen, mint az egész községünk helyein is, legtöbb fa csere vagy tölgy, fekvésére nézve inkább fekszik, de mégis minden időben található mocsolya vagy mocsár.

f. *Fenyőoldal*, a nép bizonyosan onnan nevezte ősidőktől fogva, mert szokottnál lejjebb fenyőfák ma is tanálhatók.

g. *Piroska*, ezen helyen szokott termeni az úgynevezett havasi meggy, mégpedig oly bős mértékben, hogy reánézve inkább pirosnak mondható.

h. *Köveshágó*, kaszálóhely, de a délkeleti oldala annyira köves, hogy figyelmetesen lehet, nagy elővigyázattal megvizsgálni.

i. *Forrókút*, ezen hely is kaszáló, de oly hideg bőv forrású kút van itt, hogy legmelegebb nyárba is az emberi kéz nem állhatja ki a hidegséget, igen jó ízű tiszta víz.

k. *Vészkelő köze*, ez is erdős kaszáló, nevét így örököltük őseinktől.

l. *Fekete pataka*, eredetét vészi Kakukhegyből, [238v] mely hely fenyves erdőt tart, ezek romladékai között folyván darab ideig, mintegy megbarnulni látszik a különben kristálytisztaságú víz.

m. *Dorma*, bikk őserdő, s mint községi birtok, legelőnek használtatik.

n. A *Nyíres* nevét vehette az egyéb nemű fát nem termő természetéről, mint nyírfát. Mint községi birtok, legelőnek használtatik.

o. *Hihágó*, rendkívüli meredekségeért neveztetett, mert ugyancsak hajtani kell, míg tetejére érhetni.

p. *Halaspataka*, a benne tanálható igen finom pisztráng halról, mi benne kicsinségéhez mérve bővön tanáltatik, vette nevét.

q. *Kis és nagy Halashátja*, ős bikkerdők vannak itt fennsík fekvéssel, igen jó legelővel.

r. *Baroth pataka*, eredetét veszi Baroth köve nevezetű helytől, ez is [a] pisztrángot [239r] bővében termi.

s. *Ménésrétje* onnan nevezett, minthogy azon hely mint községi birtok mindenkor, úgy ma is legelőnek használtatik, lapályos voltáért inkább ménes által szeretett füvet terem.

t. A *Likat*, ezen hely nyíreses, közönként szántó, ezen néven maradt a máig is igen silány fennsík fekvéssel.

u. *Fajka bükk* vagy Falka bükk, Hérmány pataka északnyugoti részén, hol ma ugyan nincs bükk, de vagynak századot meghaladott szép tölgyfák.

x. *Csókás*, ezen helyen is a legtöbb fa nyír, közönként szántók is vannak, nevét onnan kaphatta, mert a csókák fészkezekre több alkalmas hely kínálkozott.

y. *Szászmező* onnan vette nevét, hogy falvánkba lakott egy szász fiú, mint szolgál, ki is több társaival, minthogy községi hely[en] marhat legeltetvén, arra a gondolatra jött, hogy a behajtott nyírfa megbírná-e? Következése a szerencsétlen halála lett, onnan neve ma is Szászmező.

z. *Széparc*, az egy szép cserfa sudárokot tartó hely, mely csaknem Erdélyben ritkítja párját, hihető szép fáért neveztek erre a nézve az ősatyák.

j. *Bükkös patak*, bikkfák árnyában folydogál, nem nagy mennyiségű vizével.

v. *Galambo*s, onnan vehette nevét, minthogy azon helyen sok vadgalamb szokott idejében [239v] tartózkodni, s nevét onnan magával hozta.

a. *Varjúvár*, nevét onnan vette, mivel ezen hely a varjúnak kedves lakhelyek.

aa. *Tölgyes ága*, onnan neveztetett, mivel Tölgyes pataka mintegy cse[r]es vagy tölgy formálag veszi körül az ottani tölgyfát termő helyiséget.

bb. *Csutakos nyíl*, régebb nevezete *Sajamás* volt, de 1813[-ban] egy bős szélvész minden azon helyen tanáltató fát kiszaggatott, annakutána a község a helyet felosztván, személy szerént a csut[a]kosok ásni járván, innen kezdődik a Csutakos nyíl nevezete.

cc. *Nádaspatak* két okért nevezetett, egyszer Kis Baczonnal határunkot szakítsa meg, másszor a helységünk határain csak ebbe [a] patakba látható silány nádtermés.

Annyival is inkább van bővében az egész Magyar Hérmány területén igen jó ízű borvíz, mely innia használtatik minden időben az egész néptől. Megjegyzést érdemel, hogy a bort nem főzi, igen vastas természetű lévén.

Magyar Hérmány, 1864. október 13-án.

Pető Mózes ref. pap saját keze

Damokos Ferentz bíró

Pető Moyses esküdt mp.

Barabás Máthé volt törvényszéki hivatalnok mp.

Balo András jegyző m. k.

MAKSA (ÉS ERESZTEVÉNY)

MAKSA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[151r] Maksa van Kézdiszékben Csobod és Besenyő pataka szomszédságában, mindéig csak magára említettik, s más külön elnevezéssel nem bírt, mint az Attila idejében Baksa nevezet.

A közönség kora az ötödik századból említettik, s népesítettet a Schythiából kijött hunosok által, a Volga vize mellől.

Köztudomás és hagyományos irományunk a múltból nincs, s jelenben sincs senki olyan, mely minket a község eredetével megismertette, bár közelítő felvilágosítást adhatna, eszerént fejtetlen marad.

Községünk határában több nevezetes helyek fordulnak elő, úgymint Martoncsere, Veresmart, Fordult út, Tizedes, Besenyő pataka.

Martoncsere nevezet alatt jelen szántóföld [151v] megnevezése, mi a régi időben nagy cserefákat foglalt magában.

Veresmart, jelenben szántóföld nevezetet bír. Az múlt korban falu feküdt [itt], mit a hátramaradott kő, téglá, sütőkemencét alkotó részek a földből esővizek [által] kimosva, úgy azon korbelti temetések hamvai, a megégetés, tisztán falu létit igazolják lenni. A helynek oldala Veres föld, miből lett a Veresmart.

Fordult út, ez Létzfalváról Maksai középső fordulón keresztül vonuló út a birodalmi útig, honnan fel is, le is fordulnak a szekerek, nevét innen kapta. Ezen

felemlített három hely Maksa község Középső fordulójába esik.

Tizedes, ezen helyet a gazdák szántogatván, a tulajdonosa gazdáknak tizedit adta mindenből, innen vette nevét.

Besenyő pataka, ezen patak Maksa mellett van, melyen sok kis malom van. Ezen patak eredetét vésszi az al csernátони erdős hegyből, honnan [152r] elkezdve Csernátон patakának is nevezetik, mindaddig, míg Besenyő és Maksa erdős helyeire lejut, s itt már Besenyő pataka nevét kapja meg. Az említett patak nevezetes még arról, hogy Kézdiszéket Sepsiszéktől elválasztja, s mint fő vonal, a két szék közt mindéig úgy említettet, s említettik még ma is.

Mely fentiekről bővebb felvilágosítással Maksa nem kedveskedhetik, a hiányok hiánya miatt.

Maksa, 1864. november 23-án.

Antal Ferenc községi előljáró s. k.

ERESZTEVÉNY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[56r] Helynevek Eresztevény községből, Sepsiszékből.

1. Eresztevény községe fekszik nemes Háromszék közepén, Kézdi Vásárhelytől Brassóba vezető országos útvonal délkelet felőli bal oldalán, Sepsiszékre, Feketeügy aló járásba, adózási tekintetbe a Kézdi Vásárhelyi Császári Királyi Adóhivatal körében.

2. Ezen politikai felosztáson kívül semmi más elnevezéssel nem bír. Körülte kiterjedése 1065 hold és 1369 négyszögöl. Ezenkívül Fotos faluhoz keblezett öt erdőbércei kiterjedése 528 hold 1479 négyszögöl, valamint Bikfalvához kebeledezett, a Bodzai vámnál a harminckét község által megosztott erdőből kiadott négy részletes birtok, kiterjedése 297 hold 454 négyszögöl.

2. A község bír és bírt csakis Eresztevény elnevezéssel.

3. Tudomásunk szerint mindég az elébb mondott elnevezéssel bírt.

4. Biztos adat nem mutatja az évszámot, hogy mikor említettik neve legkorábban.

5. Népesítettett Ázsiából, Scythia földéről, sőt hun népfajból.

6. Legközelebb tudjuk néveredetét említettetni Kővári László 1852-ben kiadott „Erdély régiségei”⁵⁵ című munkájából, melyben az állítatik [56v] némelyek szerint, hogy régen a székelyek azon dombon, hol a maksai templom áll, tarták népgyűléseket, s lovai-
kot ide ereszték ki, s e kieresztésről lenne Eresztevény.

⁵⁵ Kővári László: *Erdély régiségei és történelmi emlékei*, Kolozsvár, 1852.

Mások szerint egy tatárfutás alkalmával a tatárok annyi rabot fűztek volt össze, hogy alig haladhattak, itt egy tatár így szólt urához: „erezd a vént s véneket”, tehát elbocsájták, s lett az eleresztett vénekről *Eresztevény*. Ennél más adatunk jelenleg nincs.

7. Eresztevény áll három utcából az országút mellett, úgymint Felszeg, Alszeg és a Csordaterelő utcájából.

a. Felszegben az országút mellett van az ev. ref. templom, melynek tornyában a kisebb harang hosszúdad alakú, igen réginek mutatkozik, de évszám nincsen, ami utasításul szolgálhatna, azért nem tudatik, hogy mikor készült, hanem alakjából gót eredete látható.

A templom körül az országút mellett van a köztemető, hol is tanáltatik 1849-ben július hó 2-án Kökösnél az oroszok elleni harcban egy golyó által elesett, székelyek ágyúteremtője, berecki származású Gábor Áron sírja.⁵⁶

b. Alszegnek déli részén van egy kert, hol egy régi római catholicum templom és temető helye mutatkozik.

c. A Csordaderlő utcáján bemenve van a derelőhely, melyről nevét is vette, ott a Besenyő patakához érünk. E patak falunktól éjszakra fekvő Besenyő falu nevérol neveztetett, a falunak keleti szélén foly, és éjszokról savanyóvizeiről nevezetes Bodok falu feletti, úgynevezett Bodok havassa keleti [57r] aljából ered, s délre foly. Bita falunak nyugoti szélén a Feketeügybe ömlik. Ezen kis patakon tíz gabonaörölő malom tanáltatik. Ahol e patak a községet érinti, ott annak bal partján a község határához tartozó, egyes birtokosokat illető és úgynevezett Várkert kaszáló van. Régebben használatlan ingovány volt, még a marha sem járhatta, ha odament, beléveszett. Halat, rákot ott fogni eleget lehetett, most igen jó fűtermő hely. A nevezett helynek, mint szintén a falunak is déli részén van a fent említett tíz malmok egyike, mely is régebben a pataknak jobb partján állott, éspedig hol a patak a falut érinti. Ott a határszélet kelet felől a maksai sík rét mellett egy holtárok teszi, amit a víz minden áradásnál megkeres. A Várkert nevű kaszáló eredeti nevét vizes szikajos természetjétől vette.

d. A falu déli részén a c. pont alatt megnevezett malmon alól van a rét, melynek kelet felőli határát a már említett Besenyő pataka teszi, s úgyszintén balról a maksai rétet mossa. Ezen rétnak nyugoti szélén van egy kút, melynek neve Lencsés kút, neve eredete előttünk ösmeretlen, hanem nevezetessége abban áll, miszerint a régi időben a víz községünkben annyira szűk volt, hogy közelébb nem lehetett kapni, az egész falusi népet az tartotta, miről a nép ma is emlékezik. E rétnak alsó része annyira süllyedős, hogy alig megjárható, [57v] Veresmartnak s Morgónak neveztetnek, minek eredete nem tudatik.

⁵⁶ A köztemető szó utáni rész utólag kihúzva.

e. A d. pont alatt nevezett rét nyugoti szélén fekszik a község Alsó határja, mely délkeletre és délnyugotra Réty falu határával szomszédos. Nevezetetik Alsó határnak, mivel a falu alsó, azaz déli végénél fekszik. A határ a catastralis munkálatkor két részre osztott, az egyik nevezetett Rétlábnak, rét melletti fekvéséről. E határrészben egy részletecske régen, mit most is a nép használ, nevezetett Kápolna gyepe, mivel régen ott egy ev. református kápolna volt, hihetőleg azért, mivel akkor a faluban ev. református lelkesi állomás nem volt, egyházi tekintetbe Rétyre jártak a hívek, csak nyoma most is látható.

Ügyszintén a rét és határ közt volt egy vastag, fejéres levelű, ágabogas fa, amint régibb emberek állítják, de a fa nemüése ösmeretlen volt. Akkori elnevezése Lisztesfa volt, amit a nép ma is némelykor használ. Továbbá egy részletecske nevezetett hajdon Keringőnek, mivel a végénél folyó Besenyő pataka áradásakor ott kerengve folyt, most nevezetetik Lemenőnek, mivel a patak áradása oda nem hat ki, s a szántóföldek lefelé szántatnak.

A második része a határnak nevezetett a Háromágú körtvefának. E részeknek régebben csakis kevés része nevezetett Háromágú körtvefának, a többi rész neve volt Hosszú és Dobolyka, amely nevek ma is a népnél használatnak. Háromágú körtvefának nevezetett, mivel a régebbi időben ott egy nagy háromágú körtvefa volt. [58r] Hosszúnak nevezetett, mivel a föld túlságos hosszú darabokra szántatik. A Dobolyka elnevezés előttünk ösmeretlen. E határt egy út közepén szántja végig, miért az Középutnak nevezetett, az út a határszél felé egy pázsintos pusztánál kétfelé ágazik. E pusztát nevezetetik Dobolyka pusztájának, elnevezése előttünk ösmeretlen. Az útnak egyik ága délnyugot felé, a másik délkelet felé, a rétyi határba átmegy, földének milyensége szikajos fekete, némi részében vizes.

f. A falu délnyugoti oldalánál fekszik a Közép határ. Nevezetetik Közép határnak, mivel a más két határ között fekszik, az is catastralis munkálatkor két részre osztott, úgymint Rétyi út melléke és Horgas nevezetre.

Rétyi út mellékének azért nevezetett, mert a Rétyre vezető út mentében vagynak a szántók, régebben ez útvonal volt Brassó felé. E határrészben egy részletecske régen, mint most is, a nép által Szentegyház útjának nevezetett, mivel régen falvánkából, mint leányegyházból, azon az úton jártak be Rétyre templomba. Továbbá nevezetetik egy részletecskéje Békástónak, mivel igen nedves természetű hely, s a békáknak igen jó tanyák van. E határrésznek földé szikajos, fekete, vízállja természetű annyira, hogy esős idő alkalmával terméketlen amiatt, különben jó gabonatermő hely.

A második rész Horgasnak nevezetett, mint régen, [58v] mivel a földek horgasan szántatnak. Ezen lá-

bat a most Brassóba vezető császári királyi út, mely kavicsal töltve javíttatik, két részbe vágja. Ez az út nevezetes arról, hogy a nemes székelységnek fegyverviselésekor székelységek ezredese Purtzel úr által építtetett, e lábnak földé fekete-sárgás színű.

g. A falu éjszaki oldalánál van a Felsőhatár, mely onnan nyugotra és délre a Középhatár szélit érinti. E határ a catastralis munkálatkor öt részre osztott, úgymint Fellább, Czirjék képe, Alláb, Külső Losanczi, Hágó.

Az egyik részlet nevezetetik Fellábnak, a másik Allábnak, mivel egy mezei út a két lábat kettéhasítja, az egyik künnebb, fennebb, a másik belől, alább esik, régebben is úgy nevezetett mind a két nevezett láb, amely most igen jó gabonát termő, régen csereerdő volt. Ez utóbb nevezett láb nyugotról Réty falu határával szomszédos, s mind a kettőnek földé sárga-fekete.

Czirjék képe, úgy az abban régebben Komollai csere nevű részletecskéjének neve eredete ösmeretlen, a nép szájából ez utóbbiról annyit tudhatni, hogy Komolló felé vivő, most Szász út nevet viselő út melletti határ részben csere erdő lett volna. Ezen láb is délről és nyugotról a Réty falu határával határos, földé fekete, szikajos természetű.

[59r] A Külső Losanczi, ez az Angyalos falu felé vezető út mellett éjszakra fekszik, éjszaknyugotról a besenyi határral szomszédos, lapályos, menedékes, hegyes szántó. Földé tulajdonsága fekete hamuszín, hol régebben sűrű csereerdő s korcsoma volt. A megnevezett út az akkori kereskedelemre Seps Szent György felé volt felhasználva, korcsomába orgazda lakott, tolvajbandérium tanyázott, sok utazót életétől, vagyonától megfosztottak. Néveredete nem tudatik.

A Hágó, mely szintén az Angyalos falu felé vivő út mellett, éjszaka felé fekszik, agyagos természetű szántóföldekből áll, különben jó gabonát terem, régen csereerdő volt, egyes családok bírják.

h. Van egy Farkasgödör nevezetű hely éjszakra a községtől, egy kis dombot képez. Földének milyensége némely helyt agyagos, más helyt hamuszín, egy része termő hely, más szép csere, fiatalos. Nevét arról vette, hogy ottan régen egy farkasgödör volt, ami ma is látható.

i. A Sinai nevezetű hely a Farkasgödörtől nyugotra, a községtől éjszakra fekszik, földé hamuszín, [59v] régen sok pityókát termett, most felhagyva áll. Sinainak nevezetett, úgy állítatik, mivel kopac hegy.

j. A Forintos a Sinaitól nyugotra fekszik, régen nagy csereerdő volt, most kiirtva szántónak használatnak. Oszlik Külső és Belső Forintosra, földé hamuszín. A község tulajdona, egyesek haszonbérbe bírják. A külsőből régen kiirtattak a fák, a belsőből 1846. év előtt. Eredete nevét kapta, mivel a kiirtáskor a község

rólok három váltó forint haszonbért kapott, holott 14 hold kiterjedésű.

k. Van egy Rókalik nevezetű hely, hol szép fiatal csereerdő van, földje hamuszín. Családok erdeje, nevét onnan vette, mivel ott sok róka tanyász mély lyukakba.

l. Az Ördögös völgy a Forintostól nyugatra fekszik, szép fiatalos csereerdő egy völgyben, mely délről a már említett Losantzi [mellett] fekszik, földje sárga agyagos. Nevét onnan vette, mivel régen rengeteg erdő, tolvajok és medvék búvóhelyek volt.

m. A Borosnyai az Ördögös völgytől északra, a Losantzitól keletre fekszik, szép fiatalos csereerdő, családi birtok, földje hamuszín. Szép helyen fekszik, a Besenyő faluba vivő út mellett. Nevének eredete nem tudatik, északról [60r] Besenyő községe határával szomszédos.

n. A Záldokos a Borosnyaitól északkeletre fekszik, apró cserebokros erdő, egyes családok birtoka, földje hamuszín, köves. Nevét onnan vette, hogy ottan régen sok záldokfa volt, melyeknek új jövései láthatók.

o. A Veres oldal a Záldokostól délkeletre fekszik, fiatal csereerdő, családi birtok, éjszaki vége veres, alább délre sárga agyagos színű föld, miről neveztetett is. Ezen bérben vagyan keletre nyúló Rétvölgy, amelyek közül neveztetik egyik Másod, a másik Harmad völgynek.

p. Következik az Elővölgy, mely a Veres oldalnak alján délkeletre fekszik, keleti szélét a Besenyő pataka mossa, mely is itt a határvonalat Maksa falu rétjével teszi, északi része családok, déli része községünk tulajdona. Keleti széle jó szénás, nyugoti széle dombon szántón jó gabonát terem. Az egésznek földje sárga-fekete agyagos természetű. Az mondatik a nép nyelvén róla, hogy ott régen falu volt, de annak jele ma nem látható. Neveztetik elővölgynek, mivel a községtől éjszakra a Besenyő patak mellett ez az első völgy, s innen [veszi] a Veres oldalon megnevezett két völgy is a nevét, mivel egyik a falutól második, a másik harmadiknak esik.

[60v] A jeleni birtokívben az Elővölgyhöz kapcsoltatt az úgynevezett Óriáshegy, amely tőle nyugotra, vele összefüggőleg fekszik. Szép fiatalos csereerdő, község tulajdona. E pont a falutól éjszakra a legmagosabb. Itt van az Óriás pintzéje, ma is látható ott két gödör, s azok közt egy pázsintos kis puszt. Erről a nép száján az mondatik, hogy régen óriások lakták, azoknak ezen két gödör pincéjek volt. Megint úgy is mondatik, hogy egy óriás Maksa falutól, amely onnan egy félóra járási föld, oda lépett, s a két gödör annak a nyoma, s két gödör közti pázsintos domb a csizmáján lévő sár letakarításából lett, s hihetőleg nevét is innen vette.

Ezen nevezett helytől délre a falu felé fekszik a Köleshegy nevezetű hely, ennek délkeleti alja család-

dok birtoka, sánccal kerítve. Sárga agyagos, török-búzatermő. Erről az mondatik, hogy régen az elővölgybeni falunak temetkező helye volt, s mondják róla, hogy mikor felszegelett, ottan a vastag földből készült fazakakban megégetett ember hamvat kaptak. Ezen hegynek teteje az ev. református megye tulajdona, régen nagy rengeteg csereerdő volt. [61r] A közelebbi időben templomépítésre levágtatt, jelenleg szántó, jó pityókát termő s megyénknek jó jövedelmező helye.

Továbbá az első pont alatt felhozott erdőbércek a községtől északról folyó Besenyő patakának keleti partján fekszenek, falvántól északra egy óra járásnyira eső Besenyő falu felől, egymástól elkülönítve a Kislenc község erdőbércei közt.

A legelső bércek neve Bencze, délre fekvő oldal, földje sárga agyagos, köves, gyakori jó cserefatermő hely. Északkeletről egyes családok bércevel, keletről a Besenyő patakával, délről a Besenyő erdőbérc északi oldalán kelet felé folyó Tikos patakával, nyugotról Angyalos nevű falu erdőbérce, s északról községünk Omsós nevű erdőbércevel határos. Neve eredete ismeretlen.

Az említett Omsós északra fekvő oldal, földje sárga-feketés, jó cserefatermő hely. Délről a már megnevezett Bencze bérce, nyugotról Angyalos, északról Besenyő erdőbérce, déli alján cseregedező Omsós patakcsa, keletről a Besenyő pataka, délkeletről egyes családok erdeje teszik a határt. Mind a kettőnek neve eredete ismeretlen.

Harmadik bérce a Veszes, északkeletre a Besenyő patakra beszélgetik, kelet és délről Besenyő, nyugotról Angyalos, északról szintén Besenyő falvak erdőbérceivel határos. Északra fekvő oldal, csere, fiatalos erdő, földjeinek milyensége sárga agyagos, neve eredete nem tudatik.

A negyedik erdőbérce neveztetik Tekerőnek, délről Gidófalva, nyugotról szintén Gidófalva és Fotos, északról családok erdőrészeivel, [61v] keletről a Besenyő patakával határos. Keletre fekvő meredek oldal, földje fővényes, agyagos, köves, cserefát termő hely. Nevét onnan vette, mivel tekervényes ösvényeken nyomorúságos fáradsággal kell a fát az aljába bévonni.

Az ötödiknek neve Szénégető, keletről a Besenyő patakával, délről Angyalos, nyugotról Gidófalva, északról Besenyő faluk erdőbérceikkel határos. Igen jó fatermő hely, hegyes-völgyes, keletre fekvő oldal, medvék, farkasok s több vadállatok tenyésző helye. A Bodok falva havassa aljában, a *Besenyő patak* forrása kezdetének közelében földje sárga-fekete agyagos, köves. Neve eredetét vette, mivel régen, mint most, ott sok szén égetődött.

Következik a Bodzai vámnál a harminc község erdejéből jutott birtok megnevezése. Fekszik közönségünkötől négy mértföldnyire délre. Osztály után

négy részben adatott ki, a község által román ajkú egyéneknek évenkénti haszonbérre adatott. Egy része kaszáló, nedves természetű föld, a másik rész egy nyugotra fekvő oldalon, a Bodza vizének jobb partján, tőlünk délre, hol is áll egy laktelek fiatalos erdőbércünk külső részén.

A negyedik rész van a Kis Bodzába nyugotra fekvő oldal, minek is aljában 1848 előtt, ami ma is áll, commandoház taláztatik. Azon bérben nagy bikkfák vagynak [62r] úgy, hogy egyből hat öl fa is kijő. Általunk nem használtatik, haszonbére is más által kezeltetik. Nevét az egész birtok vette a Bodzai vámszoros nevéből.

Kelt Sepsí Eresztevényen,
november 9-én, 1864-ben.

Benkő Dénes helybeli helyvét hitvallású lelkész mp.
László János egyháztág
Vitállyos Gábor jegyző

MÁLNÁS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[155r] Helynevek Málnás községből, Sepsí Szent György kerület, hetedik dullói járás, Felső Olt melléke. Ezelőtt mintegy négy évvel, a politikai felosztás után a Brassói kerülethez tartozott.

[156r] A községnek csak egy neve van, Málnás eleitől fogva, s mindenütt csak ez a név ösmeretes.

A községnek más nevit nem tudunk.

A község eredeti nevét nem tudjuk, hanem amint régi irományokból megtetszik, lehet mintegy 700 éves.

Népesedése régtől fogva a községbe lakó családokból, mint a Málnási család, Mihály család, Bartók család és Kölcz családokból, a több népesedése a körül lévő falvákban kizármazottakból vagyon jelenleg.

A község Málnás nevét könnyen onnan vehette, hogy fekvése erdős helyen vagyon, ahol sok málva is termik évenként.

A községhez tartozó határ és erdőrészek, úgymint:

1. Kicsi határ, onnan nevezik kicsi határnak, mint-hogy a többenél legkisebb.
2. Mocsár határ, onnan nevezik, minthogy hegy alatt fekszik, tavaszonként a lefolyó víz ott áll meg, és amíg kiszáradhat, posvánnyá változik.
3. Útra jövő, onnan nevezik, hogy az szántók végei az országra jönnek ki.
4. Hágó határ, onnan nevezik, hogy hegyre szánt-sák.
5. Bormező, onnan veszi nevit, hogy borvízforrásokkal van tele.
6. Pad, onnan vette nevét, mivel az egy kanapé formával bír.
7. Somos, nevét hihetőleg a sok somfáról vette.

8. Ködmönös, ősszel és tavasszal mindég a köd borítja el.

9. Herecz, amely a nép mondása után úgy tudatik, mivel egy ormos magaslattal bír, ahol egy vár romjai látszik ma is, hogy egy Herecz nevű vezér lakott ott régen

[156v] 10. Sásárok töve, onnan vette nevét, hogy egy sással bennött árokos hely kanyarodik mellette.

11. *Egerkút*, egerbokorból bennött hely mellett fekszik, amelybe egy kút is vagyon, veszi [erről] nevét.

12. *Köves határ*, onnan veszi hihetőleg a nevét, hogy sok követ gyűjtöttek a szántók széleire, amely[ek] jelenleg is csomókban láthatók.

13. *Cserkert*, [veszi onnan a] nevét, hogy a Málnási család az Imreh családtól cserélte volt egymás helyeit.

Málnás, 1864. október 25-én, az előljáróság

MÁRKOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/15.)

[307r] Numirile locurilor din comunitatea Marcosiu, comitatu[!] Albei de Susu.

[308r] Despre urmato[!]rele si adika despre infinitiarea salutului[!] Marcos, satuluj Marcus, de cand si de unde sa tragu numele satuluj Marcus.

1. Locul unde sta satul au fostu padure mare, si numai unu Marcu sau facuth intai casa de u[n]de sa si trage numele satului Marcus.

2. Satului Marcus sta suptu Muntii Puliscea

3. Apele care curg in prejurul satuluj si in hotaru Marcusuluj sant si sa numesca: Paraul rugii si Paraul Lupuluj, curgu prin satu.

4. Vale carea curge mai aproape de satu sa numescu Sprengiu si atal Doborlu, careu sa impreuna cu Sprengiu si dupa cie impreuna sa numestie Valea re-cse.

5. Apa carea estie mai departe pre lunga hotari sa numestie Tarlungu.

Aratarea aciestia sau facutu dupa cunostintia si spusu batrinilor.

Marcos, 28 April, 1865.

Kristofon Dogaru paroch

MIKLÓSVÁR

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[167r] Helynevek Miklósvar községből, Miklósvarszékből.

Először. Miklósvar ettől veszi az egésznek nevezetét, a Lábatlan János által megerősített constitutio szerint.

Másodszor. A községnek csak az egy neve él, ez ismeretes országszerte, régebben Szent Miklósvárának is íratott.

Harmadszor. A községnek semmi egyéb elnevezése nem volt.

Negyedszer. Hogy mikor említetik legkorábban, homály fedi.

Ötödször. Hogy honnan népesítettett, az alábbi hatodik pont[beliek] mondanak valamit.

Hatodszor. Szájhagyományból, a néprege máig így beszéli, vagyon Miklósvár község felső végén Ürmös községgel egy közlekedő gödrös út, mintegy tíz öl mélyedésű, tíz öl kiterjedésű öblű és mintegy ötven öl hosszúságú, s így regéli a nép, egy hős, Miklós nevezetű vezér e már megnevezett gödörbe beszállván népével, ahová bevárván éppen a martig közeledni az ellenséget, ekkor kevés, de hős népével kirohant a gödör szádáni sík táblára, az ellenséget üldözőbe vevén, egytől-egyig mind levagdalta. [167v] A levágott hullákat egybegyűjtván, eltemette ezen elrejtett helytől mintegy tíz ölnyire, hol máig is egy kis domb mutatkozik, mely minekutána a hullákat halomra rakatta, máig is Halomnak nevezetik, és ebből mondja a néprege, hogy Miklósvár eredetét vette volna, miután ezen körülírt gödörben hős Miklós az ellenséget várta volna, ebből következtetesen Miklósvárta.

Továbbhaladva a jelenleg fennálló plébániai lak és a szomszédos harmadik telkeig, körvonalazva régi kőépítés nyomai látszanak, ebből is az a következtetés, hogy tán ezen Miklós nevezetű vezérnek vára lett volna, ekkor telepítette kevés népét e helyre, ahol maga is megtelepült. Hogy e Miklós vezér vagy ivadéka hova lettek el, a homályban áll, mert a gróf Kálnoki család mint adószedő származott későbbben ide. Erről a néprege még többet is mond, de azzal elhallgatnak, elég az hozzá, hogy az adószedésnek eredménye az lett, hogy a szombati szolgálatot némely addig eredeti székely lakosok között felállította, de ezeknek is székely eredetük kegyes fejedelmünk Bethlen Gábor országos összeírásaiból kitűnik.

Hetedszer. Tortogóvára, ez egy erdőrészt mintegy háromszáz hold területű csere, bikk, gyertyán és nyárfa fiatalossal, semmi nyoma nem látszik, [168r] hogy itt valaha vár lett volna. De mégis a néprege ennyit mond, hogy még a Szent István kora előtt a szomszédos Felső Fehér megyébe kebelezett Ürmös községe erdején vagy egy magasra emelkedett hegycsúcs az Olt partján, e hely máig Töpejtetejének hívatik, itt lett volna egy vára Töpeének, melynek romjai máig is láthatók.

Ugyan Bardoczszékbe kebelezett Barottal határos Bibarczfalva mellett vagyon egy kerekded, erdő[s] csúcs, jelenleg Várbükk nevezet alatt. Itt is a várom látható, lakott [benne] Tiburc, kiről Tiburc vagy Biborc falvának neveztetett. Itt is emlegetett

Tortogóváron Tortogó nevezetű lakván, ezek hárman csendes békében éltek, s ha valami bajok volt, kürtrivallás által adtak egymásnak hírt.

A megye *Lüget nevű erdeje* alatt vagyon egy kút, tiszta kristály vize, de másképp az íze olyan, mint a kotlós tojás. Ezen kút *Büdös kút*nak nevezetik, cserepadlással bérakva, mintegy fél öl mélységgel, rendkívüli bő forrással. Ezen kútból csatornán a víz vezetve, egy öl mély és egy öl széles oldala és alja, ezen padlással csinoson a földbe illesztett fürdőbe megy, ezen fürdőből ugyan csatornán vezetve egy marhák számára készített nagy válúba foly. A marhák szerfelett szeretik, elannyira, hogy némely marha, amely ezen vízre rejákapott, [168v] erdőn-mezőn megfutamodván azon forrásra fut, sőt a marhákra nézve annyi befolyással van, hogy emlék nincs rólok, hogy itten marhadögvész lett volna, mit ezen kútnak tulajdonít a nép. Ezen kútra eljárnak Udvarhely és Háromszékről fekélyesek, más betegek, kik felüdülve térnek vissza, sőt hordókba is szerfelett hordják, s mindenki, ki ide gyógyulni jő, vagy visz e vízből, valami rongyot hagy a kút közeli csipkebokrokra, ami nem kevés hasznót hajt bé a borsot rongyért áruló brassai rongyszedőnek.

Ezen kúton kívül mintegy ötven ölnyi magosságú hegytetőre az erdő között több nagyobb és kisebb gödrök emberkéz által ásottaknak mutatkoznak, és ez Kincses gödörnek nevezetik. Ezen erdő mintegy 400 éves vén csereerdő, úgy látszik, hogy hajdonába szántóföld volt, mivel az oldalakba a rendes mező, mind szántóföld nyomai látszanak.

Miklósvár határos Nagy Ajta, Közép Ajta, Köpec és Felső Fejér megyébe kebelezett Ürmös községgel, mitől az Olt folyam határvonalazza.

Miklósvár, 1864. szeptember 30-án.

Szabó János helyi jegyző mp.

MIKÓÚJFALU

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[345r] Helynevek Mikoujfaluközségből Felső Fehér vármegyéből.

Első. Felső Fehér vármegye Belső kerületi Peselneki szolgabírói járás.

Másodszor. A községnek országos és régtől fogva való neve Mikoujfaluk.

Harmadszor. A községnek neve régi mondás szerint Málnás üvegcsűr. A régi iratok szerint pedig 1759-be a régi lelkészek jegyzékeiből rendbe szedett, Mikoujfalura vonatkozó matriculáknak elején az jegyzetik meg, olim Bikszád Üvegcsűr. 1812. évben a Felső Gubernium becses rendelete nyomán Bikszád üvegcsűr elbontatott, és az üveggyár Bikszád közönségében felszállíttatott, és a falu a mostani

helyre felépítettett, és így 1812-től fogva a jelenlegi neve Mikoujfalunak íratatik.

4. A község említettetik a fenn említett írások szerint 1812 előtt Bikszád Üvegcsűrnek, 1812. év után neveztetik Mikoujfalunak, mely község dereka tájában 32. házszám tájékán egy sós forrás találtatik, amely forrás néha-néha a marhák számára felhasználtatik, de csak igen ritkán.

5. Népesedett a hajdani üveggyári mesteremberek útján, nevezetesen cseh németekből, Fogaras földéről és szomszéd Székelyföldről. A Mikó családé volt a helység 1812 előtt, és ma is az, onnét vette Mikoujfalú nevét.

6. A név eredetére menni bajos, mivel a falu a második települt helyén van. A régi első települt helye volt a falu határának azon résziben, amely vagyon napkeletről a falun fejjel, amely neveztetik Nagy- és Kispatak lejtője mellett, amely jószág szántóföldnek használtatik. A szántás alkalmával egy ujjnyi vastagságú üvegdarabok taníttatnak a jószágnak dél felől való közép részibe. Templomok alapfala és fundamentuma ma is látható, az ott lévő földek Rosz templomra jövő földnek neveztetnek.

[345v] A mikoujfalvi református egyház jelenlegi temploma épült 1825–1827. közti években. A görög nem egyesültek templomok építettett 1820. és 1822. években. Az öregek beszélnek, hogy Mikoujfalunak csakis egy falusbírája volt mindig, mivel most is csak 1100 lélekszámból áll. A községnek csakis egy határa van, mivel ugarhatárt nem használ, őszt-tavaszt mindég egy fordulóban vet.

Hetedszer. A község határában előforduló topographiai nevek. A szántóföldek mezőhatár nevezet alatt mondatnak:

A Száldobos patakán fejjel, az Olt vize mellett felmenve napnyugotról Vágás, amelyet egy Vágó ember fogott fel régente, onnét veszi nevét.

Agyagos lábja, arról veszi nevét, a földje sárga agyagos.

Gerebencz lábja, amely helyen vagyon egy ingoványos kerek tó, amely nádot is terem.

Lüget lábja arról veszi nevét, hogy egy küs lankás helyt fekszik, amely részletbe a belső feliben vagyon egy jó iható borvíz, amit a község nagyrésztben ivásképpen felhasznál.

Kerecsunárka lábja, a Karácson család használja, arról veszi nevét, melynek a belső végibe az Olt vize mellett vagyon egy borvíz, melyet nyári időben a körülötte lévő dolgosok használnak.

A Nyír lábja, a régi időben egész nyíres erdő volt, onnan veszi nevét.

Lupuj árka lábja, amely részletet hajdonában a Lupuj család használta, onnan veszi nevét.

Szárazpatak árka mezeje, minthogy víz nélküli árok veszi körül, onnan veszi nevét.

Tatárút lábja, a falunak felső részibe északról, a Zsombor pataka mellett, amely patak határunk fel-

ső széllyét mossa, amely határrészletbe, hogy az öregek mondják, tatárok járása volt, onnan veszi nevét. Almásmező lábja, keletről, és az Almáscsere éle Bikszád határszéleivel egygyé üt, amely helyen régente sok almafák voltak s vannak, onnan veszi nevét.

Torja út lábja, amely helyen Torjára járnak, keresztülvágja, onnan veszi nevét.

Hocsa lábja és Kurta árka, amely árokba egy iható borvíz és két szelykés forrás találtatnak.

Cseremező, Háromfa és Hegy tartomány, ennekelőtte régente kemény csereerdő volt, onnét veszi nevét. [346r] Amely határrészletbe három források találtatnak, amely nedves időben használtatnak.

Büklább, egy bükkerdő alatt vagyon, onnan veszi nevét.

Csókás lábja, miután nedves időben terem, szárazba megcsal, onnan veszi nevét.

Málnási nyír mezeje, minthogy Málnás község határszélel összeüt délről, és közbe-közbe nyírfát is terem, innen veszi nevét.

Barabulyos lábja, amely részletbe a régi időbe valamely lappangó emberek laktak, onnan veszi nevét. Amely részletbe vagyon egy ingoványos forrás, melynek vize csakhamar Száldobos patakába szakad.

Erdő helynevek következnek:

Száldobos pataka, Bükkje és Nyírje. Barabulyos árka, amelynek a fejében egy jó, megiható forrásvíz van.

Medvekés pataka, Mikó József hajtása árka. A Vénikés árok, amelynek az árkába a régi időben az öregek mondások szerint sok vénikefák termettek, onnan veszi nevét.

Szilos árka, Nagyödör árka. Bojtor János pataka, melyről beszélnek az öregek, a régi időben magyarországiak[at] aranyászni ottjárni látták, amit még fegyverrel is őrzöttek, hogy reá[j]ok találának, de reá[j]ok találni sohasem lehetett.

Száldobos pataka feje, amely patakban a fenn említett árkok igen kevés vizeik mind befolyanak, mely patak délről egész határszéleinköt mossa, mindaddig, míg az Olt vizébe beszakad.

Kerekes árka, amely árokba a régi időben egy kerécsináló ember lakott, onnan veszi nevét.

Gábor árka, Lopáj árka, Romlás árka, Kösarka árka, Eszténa sorka, Barát sorka, Terpe sorok. Pénzes sorok, amely sorokba a régi időben az öregek mondása szerint pénzt ástak, onnan veszi nevét. Rövid sorok, Magos sorok, Szárhegy sorka.

Nagypatak feje, amely patakban a Kerekes árkától számítva minden ároknak vize belejön.

Eperjes sorka, Kőkút árka. A Borvízlikák árka, Afácza sorka. Borvíz sorka, amelyről beszélnek, hogy régente egy jó iható borvíz volt benne, hogy a vadászok azon a helyen jártak, alkalommal enni vagy elhálni mindég oda igyekeztek.

[346v] Kispatak feje, amely belészakad a Nagypatakba.

Ahol éppen belészakad, vagyon egy jó iható borvíz, amely vagyon a Kispaták lejövése mellett, ezért hívják Kispaták borvíznek.

Torja út sarka, amely sarok bójó a *Zsombor patakába*, a *Tatár út* nevezetű malomhoz, a falu felső részében északról, a Bikszád határszélénél egybejőve.

Száraz árok, miután csak hogy nyirkas időben van víz benne, onnan veszi nevét.

Mikóújfalu, május 2., 1865.

Hamar András községi jegyző s. k.

Papp György bíró mp.

NAGYAJTA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[172r] Helynevek Nagy Ajta községből, Miklós-várszékből.

Adatgyűjtés a következő kérdőpontokra:

1. pontra. Nagy Ajta tartozik Miklós-várszékhez.
2. pontra. A községnek neve Nagy Ajta, és semmi egyéb más neve nincs.
3. pontra. A községnek hajdon sem volt más elnevezése.

4. pontra. Mindhog a közönség igen régi telepítvény, azért hogy a község mikor említettet legkorábban, semmi tudomásunk nincsen.

5. pont. A község a székelyek megtelepedése alkalmával népesítettet.

6. pontra. A községnek Nagy Ajta neve onnan eredt, hogy ez a szomszéd Közép Ajta és Száraz Ajta községeknél a község telepítése alkalmával nagyobb volt a szomszéd hasonnevű községeknél.

7. pont. A községbe előforduló utcák nevei:

Nagy utca, ezen név onnan ered, hogy a községbe legnagyobb.

Gandesia, ezen utca eredetéről semmi tudomásunk sincs.

Előszeg, ezen utcának neve onnan ered, hogy a község többi részitől egy, a község közt lefolyó patak elszakítja, elmettzi.

Alszege, ennek neve onnan eredt, mivel a község alsó részit teszi.

A határrészek nevei:

Bolgármező, ez egy, a község és Olt szomszédságába fekvő lapályon fekvő legelő, a nevit honnan kapta, biztos tudomásunk nincs.

Apáczai szeg vagy másképpen *Takoszege*, előneve onnan ered, hogy szomszéd Apácza község mellett fekszik, Tako neve pedig onnan, hogy régebben egy, már innen a vidékből kihalt Tako nemes család birtoka volt, ennek is a fekvése az Olt mellett lapályos helyen van.

Sípos, egy lapályos fekvő kaszáló.

[172v] *Morgó*, egy igen rossz szénát termő kaszáló.

Póka, egy vizenyes kaszáló.

Lok, egy lapályon fekvő szántóföld.

Szenkakas, egy lapályos[on] fekvő, jó termő szántóföld.

Méjpatak mejjébe, egy, a nagy ajtai határt a bölöni határral elválasztó, ily nevű kis patak szomszédságába fekvő szántóföld.

Akasztfőfa teteje, egy emelkedettebb helyen fekvő szántóföld.

Sásastó, egy vizenyeges természetű szántóföld.

Aranyad oldala és teteje, egy emelkedettebb helyen fekvő szántóföld.

Kihágó, egy teljesen keletre kimenő szántóföld.

Soosmező, egy emelkedett helyen, a közép ajtai határral szembe fekvő szántóföld.

Kiscsere helye, jelenleg szántóföld, de régebben cserefával volt elfoglalva.

Szegetteteje, egy emelkedett helyen fekvő szántóföld.

Bornyúskert, egy terület, mely régebben, Szentpáli család birtoka lévén, mint kert használtatott marhák legelésére, jelenleg szántóföld.

Varjúvár, egy emelkedett oldal, szántóföldnek használtatik.

Szeget, egy ciheres hely.

Hosszú, egy lapályoson fekvő, igen hosszú szántóföld.

Felső és Alsó Pad, egy emelkedetten fekvő határrész.

Szillbokor, *Orotvány*, *Hétholdlábja*, *Sásastó*, emelkedett helyen lévő szántóföldek.

Domokos szállása teteje. *Agyagos*, egy hegyoldal, szántóföldnek használtatik.

Miklósvári oldal, miklósvári határral rúg szembe.

Felláb, *Középláb*, *Alámenő*, egy lapályon fekvő határrészek.

Felső és Alsó Kupán, hason hely fekvésűek.

Kétsár köze, sepedékes hely, két sár között fekszik, kaszálónak használtatik.

Nagyvér, a birtokosság legnagyobb kaszálója.

Záton, *Piczerko s Nagy szénafű kertje*, az *Olt* folyama mellett lévő kaszálók.

[173r] *Ilonkaszeg*, a 15. században Sükösd Ilonkái lévén ezen birtok, s innen örökölte később a gróf Kálnoki család, jelenleg szántónak használtatik.

Kerekhegyalya, *Pásint*, *Istok köze*, az *Olt* folyama mellett fekvő közlegelők.

Füzes, *Oltramenők*, *Kaczor*, lapályon fekvő szántóföldek.

Kardoskert, a Kardos familiái volt régebben, és onnan híjják, szántóföldnek használtatik.

A község, melynek szomszédja keletről Közép Ajta, délről Bölön, nyugotról az *Olt* folyama, vagyis az Olton túl Apácza és Ürmös, északról Miklósvara községek [között] fekszik.

Az írt szomszédság közt nagyobbbrészt lapályos s kevésb részbe emelkedett helyen, és a községet egy

keletről a közeli közép ajtai és nagy ajtai erdőből eredő patak vágja ketté, amely a községet elhagyva nyugatra az Oltba foly be.

A községet igen nagy részbe székelyek lakják, csekély részbe oláhok is, de akik közt kettő vagy három tudja saját az anyanyelvét, a többi magyarul beszél.

Nagy Ajta, 18. szeptember, 1864.

Mólnos Dávid bíró mp.

NAGYBACON (SEPSIBACON ÉS TELEGDIBACON)

SEPSIBACON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[216r] Helynevek Sepsi Batzon községből, Miklósvár székéből.

1. Sepsi Batzon tartozik Miklósvár székéhez.

Miklósvárszék áll a következő tíz helységek közül: Sepsi Batzon, Bodos, Baroth, Köpetz, Miklósvár, Nagyajta, Bölön, Középajta, Szárazajta és Zalán üvegcsűr.

Ezen Miklósvárszék jelenleg úgy politikai, mint törvénykezési tekintetben a háromszéki főtiszttség alá tartozik, 1848 előtt pedig csak politikai tekintetben volt a háromszéki tisztséggel összeköttetésben, törvényes tekintetbe innen a perek egyenesen az Erdélyi Méltóságos Törvényes Királyi Táblára fellebbeztettek azon kiváltságnál fogva, melyet temesi és székelyek grófja Lábatlan János ítélete következtül 1459-ben a magyar királyoktól kapott, amellyel azután több századokon keresztül folytonosan és háborítatlanul élt 1848-ig.

Ezen Miklósvárszék a nemes anya Udvarhelyszéknek kilenc faluból álló Bardoczsék fiúszékével együtt, úgy nemes Felső Fehér vármegyének néhány ide közel eső falvaival együtt közösen a közéletbe Erdővidéknek szokott nevezettni.

2. A községnek csakis a jelenleg divatozó neve él és bír országszertei elterjedéssel, úgy a szász, mint a román lakosok között is.

[216v] Harmadszor. A községnek hogy más elnevezetése lett volna, semmi hagyomány, semmi írásbeli adatok nem mutatják. Régebben a mostani *Batzon* név íratott *Botzon*nak, mint mindjárt a hatodik pont alatti felvilágosításba meg fog tetszeni.

4. A községnek a legelső említése elvész a régiség homályában.

5. Népesítettett valószínűleg mikor a székelyek Krisztus születése után 380. év tája körül erre a helyre telepedtek.

⁵⁷ Benkő József: i. m.; Uő.: *Filius posthumus*, Bevezető tanulmányokkal és jegyzetekkel közlésezi Csáki Árpád és Demeter László (*Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek* 14.), Kolozsvár, 2004.

6. A községnek neve eredetére nézve Benkő Józsefnek, a „Transilvania” híres írójának egy „Filius pothumus” nevű, kéziratban lévő munkájából⁵⁷, melyet 1770. évben írt, és 1771-ben az Erdővidéki egyházmegyének januarius 12. napján újévi ajándékkul adott, és az mely azolta az Erdővidéki egyházmegye levéltárában negyedréiben, egész bőrből békítve 204 lapokra terjedőleg folytonosan gondoztatik, a következőket lehet találni, mely is szóról-szóra így következik: „Nagy Batzonnal neve alatt befoglaltatik Sepsi és Telegdi Batzon, ez Bardoczsékhez, amaz pedig Miklósvárszékhez tartozó, melyeket éppen a köztök lefolyó Batzon vize választ el egymástól. Hamar el nem végezném beszédemet, ha minden dolgot ideírnék, de írásomból csak ezeket nem akarom ki-marasztani:

a. A Szent István magyar királynak *Sárola* húgától származott volt [217r] a *Márthárd gróf*, kinek fija volt *Bulth Lörintz*, és ennek lettenek im ez öt jeles fiai: *Batzon*, *Bontz*, *Bentze*, *Csákh* és *Betlen*, ki is a kevés ételről *be-étlen*-nek, és azután *Bethlen*nek neveztetett. Ezek közül mindeniknek nevére faluk vagynak Erdélyben neveztetve, talán magok lévén azoknak fundatorai. *Betlen*-ről *Bethlen* nevű mezőváros és már elromlott vár, és Bethlen falva Udvarhelyszéken, *Csákh*-ról *Csák* és *Csákhja* Fehér vármegyében Tövisen felyül, *Bentszér*-ről *Bentzéd* Udvarhelyszéken, *Bontz*-ről *Bontzida* vagy *Bontzhida* a Szamos mellett (mint Apafiról *Apahida* a Szamos mellett), *Batzon*-ról pedig a mi *Batzonunk*, melynek az önnön fundátorától oda szerzett egy nevezetes almája *Batzoni édesnek* vagy *Baczoni pirosnak* nevezetik, azon alma édes is, piros is lévén”.⁵⁸

Hetedikre. A községnek határában a következő topographiai nevek fordulnak elő, név szerént:

Az Alsó határban: Porongyos, Búdöstó, Kicsi nyíres, Régi malom, Malomdombja, Csiános, Falka mege és Deszkás. Ezeknek nagyobb része szántónak használatik, s szomszédosok egyfelől Telegdi Batzon, másfelől a bodosi határral.

Közepső határban vagynak következő elnevezések átmenve Csinod patakán, melybe beleszakad Bodos felől Kislikat és Szárazajta felől Besenyő pataka, úgy-mint:

Csinod dombja, itten találtnak az egész Székelyföldön kitűnő iparral csak a Sepsi batzoniak által [217v] építetett cserépszínek. Csinodlaka, Diákpataka, Ölhegy oldala, Háromfa, Bértz oldal, Ajta nyíre, Galat, Füves. Hársántó, ez választópatak lévén Szárazajtától, a közön nevezetes barnaszén (braun Kohle) ér találtatik. Diménypatak, tovább Csinod magosa bükkerdő bé egész Setétpatakig, amely választópatak az úgynevezett Hatod, részint erdő, részint legelői birtoktól.

déjli Református Egyháztörténeti Füzetek 14.), Kolozsvár, 2004.

⁵⁸ Uo., 132–133.

Mely Setétpatakba mészégetésre alkalmas kő bősége-be találtatik. Ezen Setétpatak szakad Uzonpatakába, mely pataknak egész kétfelőli térsége Uzonlokának neveztetik. Ezen Uzonpatakának fenn az eredete táján a déli oldalon, az úgynevezett Hatodon van egy Uzonkai nevezetű borvíz, melyről Benkő József fenn a hatodik pont alatt idézett munkájában a H. betű alatt szóról-szóra ezeket mondja: „A Batzoni erdőn vagyon egy Uzonka nevű hely, melyen jó bor- vagy savanyúvíz találtatik, hová régen a római tiszt *Auzonius*, kiről *Uzon* neveztetett, szokott volt elmenegezni borvízzel való élés kedvéért, s ugyan róla neveztetett Auzonikának – *Uzonkának*”.⁵⁹

Uzonkán alább az déli oldalán vagyon Nagyárnyék erdő és kaszáló, mely már a Felsőhatárhoz tartozik. Kováts szén, Kataverme, Tekerőág, Tekerőpataka, Nagyobb és Kisebb Balo szalványa, Kisebb Tekerőpatak oldala, Bértztető, Somos, Rakottya, Zöldes, Kálnáskútja, Holopataka, [218r] Erdőaja, Hídpataka, Kerekföldek, Nyílföldek, Gyergyóhátya.

Uzonpataknak északi oldalán vagyon egy Uzonbértz nevezetű alkalmas csereerdő. Melyből kimenve van egy darab az alsó határt pótló szántórész Sásonbértz és Havaslika név alatt, hol is a munkára szokott járni falusiak rendszeren úgynevezett *Pisztrangosi borvízzel* élnek, mely már a régiek előtt is mint igen kitűnő és kellemes ízű borvíz volt esmeretes. Említi Mátyus is az ő *Diaetetikájában*⁶⁰, de azután is szakértőleg történt megvizsgálata után egész Erdélyben a Borszék után tészik. Ahol ezen pisztrángos patak belészakad Uzonpatakába, azon hely tájat neveztetik ma is *Faluhelynek*, ahol a régi elpusztult templom maradványai ma is láthatók, ahol fennebb Borvíz lika és Véglikat nevű csereerdőkben a felhagyott szántóföldeknek úgynevezett mezsdéi ma is tisztán láthatók. Ezen csereerdőkbe a cserefák lehetnek ötszáz-hatszáz évesek, de már annak semmi nyoma nincs, hogy a mostani Batzon volt valaha azon a helyen, vagy pedig az Auzonius ideibe volt ott falu, vagy pedig még mikor ezen helyet a dákusok, gothusok vagy gepidák bírták. Elég annyi, hogy a hagyomány ma is él szájáról szájra. Ezek mint szomszédok ütköznek Száraz Ajtával, [218v] a Hatoddal, Bükszáddal és Telegdi Batzonnal. Sepsí Batzon határának keleti felén vagyon az úgynevezett Hatod nevű, részint erdőből, részint legelőből és kaszálóból álló osztatlan közös birtok, mely azért neveztetik Hatodnak, hogy a következő hat faluk a tulajdonos birtokosai, úgymint Sepsí Batzon, Bodos, Baroth és Háromszékből Sepsiszékből Málnás, Oltszem, Zalán.

Költ Sepsí Batzonban,
szeptember 25. napján, 1864.

⁵⁹ Uo., 134.

⁶⁰ Mátyus István: *Diaetetica, az az: a jó egészség megtartásának*

Lányi Sándor birtokos mp.
Hegyi Sámuel, község bírója mp.
Nagy Ferentz jegyző

TELEGDIBACON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.
(Fol. Hung. 1114/57.)

[345r] Helynevek Telegdi Baczon község, Udvarhelyszékből.

1. Telegdi Baczon község fekszik Udvarhelyszék Bardocz fiúszékben, vásáros hely.

2. A hely neve esmeretes országszerte Telegdi Baczon név alatt, a szomszéd Sepsí Baczonnal neveztetik Nagy Baczonnak. E két község egy templommal és két községi és (megyei) egyházi igazgatással bír.

3. Telegdi Baczon községe visszamenve a régiebb korba nem bírt más nevezettel, mit bizonyít a régi faluhelynek még most is fennmaradott neve, *Faluhely, Baczon orra*. Itt voltak megtelepedve, s hogy mikor hagyták oda, nincsenek száj-, se írásbeli hagyományaink.

4. A község neve mikor említetik legkorábban? A magyar királyok és erdélyi fejedelmek korában említetik, de nagyon ritkán (Dózsa „Zandirhám”-jában⁶¹ már a magyarok bejövetelekor a szomszéd falukkal együtt Baczon név alatt hozza).

5. A hunok bejövetelekor hihető, hogy a szomszéd bérce helyekről ide sereglettek össze, hogy bátorságban legyenek. *Faluhely* és *Baczon orra* előtti téren telepedtek meg, de innen, amint gyanítható, a túlnépesség, ami most is szokásban van, kényszeríté ősi tűzhelyeket elhagyni s másutt keresni kiterjedtebb tért. Szájhagyományaink nincsenek, s hogy nagyon rég lehetett, azt láthatni onnan, hogy az elhagyott helyen hátramaradt templom romjai alig vehetők észre, s a régi falu helyin szántó és kaszálón százados cserfák láthatók. Ezen időben említetik Osváth Tibáld, ki állítólag bírása volt az egész telepnek, s kinek indítványára hagyá el a lakosság régi [345v] lakhelyét, s telepedett a mostani helyre.

6. A helység eredetéről fentebb, a helynevekről alább, mely mind magyar elnevezést bír.

7. A község határaiban lévő topographiai nevek dűlőnként a katasztrális munkában jegyzőkönyv szerint következők:

1. *Nád* nevezetű határrész, fekszik a falun alól, nevezetét kapta az ottan fekvő nádas, mocsaras helyről.

2. *Pad* nevű határrész, nevezetét kapta pad forma dombról.

3. *Kápolnatető*, nevezetét kapta a hegymoron állott kápolnáról, melynek romjai most alig látszanak, s hihető, hogy a falu lakói katolikusok voltak.

módját fundamentosan előadó könyv, II, Kolozsvár, 1766.

⁶¹ Dózsa Dániel: i. m.

4. *Hál-* és *Sicház*[?], nevezetét kapta az ottan célt lövő katonák házáról.

5. *Ortovány*, nevezetét kapta orotvány, vagyis régen erdős hely lévén, kiirtották, s azon orotásból lett orotvány, vagyis ortovány, mely körül két savanyúvízforrás van, név szerint *Falusi borvív* (itteni nevezeten) és Sugó borvív, az ottan elzúgó hegyi patakról.

6. *Likat*, nevezetét kapta, az erdős helyen több pusztaság lévén, e likakról nevezték Likatnak.

7. Telegdi Baczon határos Sepsi Baczon, Bikszád, bardocszéki Hatod erdő, Kis Baczon, Bibarczfalva határrészekkel.

Telegdi Baczon, 1864. augusztus 27-én.

A község nevében beadják

Bogdán Ferenc

Zsigmond Béniam községi jegyző

NAGYBOROSNYÓ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[174r] Helynevek Nagyborosnyó községből, Háromszék megyéből.

Adatgyűjtések az alól írt kérdőpontokra:

Első pont. Nagyborosnyó tartozik Háromszéki kerület Sepsi Szentgyörgyi járáshoz, a székek neve Sepsiszek lévén, mint járásnak.

Második pont. A községnek neve Nagy Borosnyó, jelenleg vásáros helység lévén 1847-től fogva. Vagyon hetivására péntek napon, négy országos sokadalma, jelesen február 16-án, Juliánna napján, május 15-én, Zsófia napján, augusztus 20-án, Szent István király napján, és november 19-én, Erzsébet napján.

Harmadik pont. Nagyborosnyó községnek elnevezése. Hogy más elnevezése lett volna, nincsen adat egyéb, amint régi irományokból megtetszik, latinul Vinopoliumnak nevezetett.

Negyedik pont. Nagyborosnyó község neve már 1500[-asok] elején némely régi okiratokba említetik. Van a község okmányai között egy sententia, mely bizonyos peres ügyben Isabella királyné [174v] idejéből kelt, azon időben Nagyborosnyó községben élt egy Borosnyai nevű család, mely akkor legnagyobb birtokos volt, s máiglan is lakjának romjai egy Laczka nevezetű helyben, mely most kaszálónak használtatik, szemlélhetők.

Innen kitűnik, hogy községünk a Nagy Borosnyó nevezetét már a 14. század óta élvezte, s nagyon hihető, hogy Nagyborosnyó nevezetét nem a borról, hanem valamely scitha törzstől nyerte.

Ötödik pont. Hogy honnan népesítettett, hitelesen nem tudható, hihetőleg a székelyek megtelepedése idejére visszavihető eredete, minthogy azon időben erdőségek közelébe lehetett fekvése, mint jelen helység fe-

vése is mutatja. Lélekszáma jelenleg mintegy 1200.

Hatodik pont. Ezen pontra nézve már a fentebbiekben nyilatkozat megtéetett.

Hetedik pontra. A község határában előforduló topographiai nevek következnak:

a. Alsó fordulóra:

Patakmedyénke, neveztetik a dél felől, Kisborosnyó felől lejövő patakról, szántóföldek.

Koncz dombja, honnan vette eredetét, [175r] nem tudható, szántóföld.

Avasalya, neveztetett a mellette [levő] cserés avas erdőről, most szántóföld.

Zsemlék, neveztetett Zsemlék árkáról, hihetőleg a patak nevét vette az úgynevezett zsemlék nevű halról, most szántóföld.

Lászlókút oldala, hihetőleg családnévről neveztetett, most erdős és szántóföld.

Tőkés, a megtelepedéskor erdő lévén, kiirtatnak, mint irtván[y] onnét vette nevét, most szántóföld.

Texe, nevét onnan vette, mivel régebben róla taxa fizettetett, most szántó.

Tolvajszeg, nevét onnan vette, mert régebben erdős hely lévén, abban rablók lappangottak.

Kertmege, a falu mellett lévén közvetlen, onnét neveztetett Faluejének, szántóföld.

Dombalya, mely régebben a felette álló várdombról neveztetett, mely helyen jelenleg is valami régi épülettörmök maradványai találhatók. Ezen a helyen jelenben is találatnak a földbe sülyed[ve] egye[n]lő arasz vastagságú és egy kubik láb s fél szélességű téglák. Ezen határrészt észak felől szegélyezi az úgynevezett Kovászna vize, mely folyam a Kovászna havasából eredvén, onnét vette nevét.

Nagyhomlok, mint a nép nevezi, egyébiránt a homokos föld talányról régebben, mint okiratokból láthatni, homloknak neveztetett.

Bacsó, hogy honnan vette eredetét, nem tudható.

Malomrét, telepedés idejétől fogva malom lévén ottan a Feketeügy folyásán, onnan vette eredetét, mert ezen község terület észak felőli véghatárát a Feketeügy folyója mossa.

Bálintere, honnan vette eredetét, nem tudható.

Felszegikert, onnan vette eredetét, hogy a község felszei birtokosi [175v] használták, részint szántó, részint kaszáló.

b. Felső fordulóra:

Laczka, egy terjedelmes kaszálórész és szántó. A hely nevét vette lankás fekvéséről.

Nemesrész, nemes családok által birtokolt kaszáló.

Bodmezeje, hasonló nevű család neviről neveztetett, kaszáló.

Nád, posványos, nádtermő hely, jelenbe kaszálónak neveztetik vagy használtatik.

Eger, vette nevét arról, hogy egres erdő volt, most kaszáló.

Határhegy alja, egy dombos helyről vette nevét, mely elválasztja a község határát Feldoboly határától, szántó.

Gémvölgye, egy tócsás hely lévén, sok gém tanyászott ottan.

Kiscsere, a telepedéskor cserés erdő lévén, kiirtatott, most szántóföld.

c. Közepső fordulóba:

Donátok, nevét vette régi székely Donáth család nevű családtól, erdős hely lévén, kiirtatott, most szántóföld.

Előhegy vagy *Széplátó*, a hely állásáról vette nevét, minthogy a régi veszélyes időbe őrhelyül használtatott, most szántó.

Horgas alya, az ottan elnyúló földek kanyarodásáról vette nevét, szántóföld.

Árokhát, mellette egy árok jövén elő, magosabb állásáról vette nevét.

Kétpatak köze, két árok közti fekvéséről vette nevét, szántó.

Bánya, onnan vette nevét, hogy mellette egy kőbánya vagyon, szántóföld.

Oltárhegy, [176r] egy kerek domb a falu dél felőli részén. Arról neveztetett, hogy a reformatio előtt egy kápolna volt, melynek romjai máig is láthatók, most szántóföld.

Lőrincz mezeje, privátja Nagyborosnyónak, részint erdős, részint kaszáló. Hogy honnan vette nevét, nem tudható.

Kútárok nevezetű cserés erdő, mely a benne levő kútról neveztetett.

Bagoly parlagja, egy Bagoly nevű családtól vette eredetét, most legelő.

Vagynak a közönségnek több falvakkal közös erdőrészek, úgymint:

Kispatak, hozzá tartozó részeivel, *Komlós*, *Macskás*, *Bodzás*, *Békás*, *Magos*, *Ölves*, *Domokos*, *Pap tasalya*, *Madaras*, *Jávoros*, *Hosszúbertz*, *Borbáth* és *Csemernek*, mely utolsó a Harminckét Sepsí községekkel közösen bíratik, részint erdős, részint legelő helyek.

A község territoriumába létező helyek elnevezését, amennyire lehetett, részint okmányokból, részint hagyomány után, amint fentebb is látható, a közönség korosabb egyénei jelenlétekbe kidolgoztatott.

Nagy Borosnyón, október 3-án, 1864-be.

Bede Antal bíró mp.

Bakcsi Domokos jegyző mp.

NYUJTÓD (ÉS KÉZDISÁRFALVA, KÉZDISZÁSZFALU)

NYUJTÓD

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[178r] Helynevek Nyujtód községből, Háromszék megyéből, Kézdiszékből.

Nyujtód községe vagyon Erdélynek keleti részén, a Székelyföldön, nemes Háromszéken, Kézdiszékből. Nagy- és Kisnyujtód nevezet alatt egy közös bíróság alatti községet képeznek, mezejére nézve semmi különös határ egész Kisnyujtódnak nevezetén nincsen. Kisnyujtód 42 és Nagynyujtód 158 házi számokból áll. Kisnyujtódot Nagynyujtódtól egy mezőrész választja meg, mely Kishatárok nevezet alatt áll, szántók és kevés kaszálórészletekből, mintegy száz hold területbe.

Ezen helység fekszik a Feketeügy folyamának északi partján, az ojtózi országos útvonal mindkét szélyin, és Kisnyujtódot elszigeteli Szászfalutól egy patak folyama, mely, minthogy Esztelnek falvából foly le, itt is Esztelnek patakának nevezetik. Mindkét Nyujtód az ojtózi vám szorosra vezető útvonal mindkét szélyin hosszan nyúlik szép sorba, az útra kinyúló telkeken jó ízléssel épített, majd mind zsendely födeleztű házak négynyolcad mélyföld hosszan, közbe megépítette- len, pusztá veteményesekkel megszagatva.

Határos keletről Lemhény, délkeletről Martonos, délről Osdola, nyugotról Szászfalva, északnyugotról Szentlélek és Polyán, északról pedig Almás közönség összefüggő mezejével, szép térségen, rónaságon.

Soha [178v] más névvel nem bírt, s hihetően állítható, hogy nevét e szótól, *Nyujtod* (nyújtani), nyerte, mert azon történelmi adat, hogy valaha a székelyek még az Árpád vezérlete alatt kijött magyarok előtt e Székelyföldre az Atilla fiai osztozásával meggyengült hunoktól itt megtelepedtek, a széjetegségekbe rejtkez- vén, az akkori dakusok által tán nem ismert rónasá- gokba törzscsoportokba alakulván, itt-ott rabló vagy marhájuk tenyészből fenntartó életet éltek, szinte vitakérdésen felyüli. Így a törzscsapatokba alakult hunok maradéki egy-egy patak vagy folyó mellett tanyákat ütvén, némileg falvakot kezdetek képezni, s népesedvén erősödni elannyira, hogy a bennlakók- nak ellent állhatván, magoknak erővel némi osztály- részt vívtak ki, mit ezen szó, Osdola, igazol annyiba, hogy későn a dák maradékokat oláhnak nevezvén, mintegy parancsolták a székelyek, hogy oszd olá, mert Osdola községének nagy erdőségéhez ma is hét falvak jogtulajdonosok s birtokosok.

Ami pedig *Nyujtód* név származtatását illeti, monda szerint így áll: a fenn említett hun szökevények közül bizonyos törzsfők a Feketeügy vize jobb partján és

a Páncsa nevű hegységoldal végén a több hegyi forrásból eredő Rétpataka [179r] vagy, amint most nevezik, a Velentze vize közt kezdett egy kis falut építeni, innen ezen épült falucska Lemhénynek északi részén, a Páncsa hegység alján ma is Velentzének neveztetik, ezen szótól származtatva: *Velemte*. Ezen Velemte falva koronként népesülvén, és ősapa fiainak vagy a vele valóknak utasításul adták, hogy a Feketeügy folyamát tartva merjenek letelepülni, honnan származtatható Lemhény eredete, mondván, a törzsfőnök hozzátartozandóinak ezen szót, *lemenj*, így népesült Lemhény.

Azonba szaporodás következtébe nyújtani kellett a telepedést, s így a Feketeügy folyamát tartva Lemhénytől kevés megszakadással népesült Nyujtód, mint a hegységből rónaságba benyúlt törzsfők nép-faj-lakhelye.

Így Almás Velentze szomszédságában a hegy túlsó oldalán települt, és valódi neve nem Almás, hanem Állomás, tudniillik telepedés.

Nyujtód községét ma is több eredeti székely családok lakják. Régi családnév volt itten a Nyujtodi, mert a beretzkai adománylevelbe 1426-ba mint impetrátor, Nyujtodi Domokos mint szereplő bé van írva. Régi családnevek még Saradi, Donát, Setét, Balog. Élő családok nevei: Csüdör, Jantsó, Kádár, Jakab, Dombi, Szentiványi, Köntzei.

Továbbá, hogy *Nyujtód* közönsége az első település korú, igazolja az is, hogy a [179v] szomszédságában létező több falvakkal mindenütt köz erdőlési joga van, hol hat faluval mint osztozó testvér úgy áll még az erdőségekbe osztozatlanul.

Szentegyháza régi, s még az káptalanba sincs eredetéről adat, stílya nagy régiségre mutat.

Mezeje kiterjed a Feketeügy bal és jobb partjára, de a déli rész nehéz szántó agyagos rétság, régi árkok jellemzése miatt. Hogy valaha erdőség volt, állítható, másként határrésze jó termőfölddel bír, de az egész földterület ezen község birtokában tartalmaz 2556 holdat, melyből rétság van Osdola felől igen lápos. A határrész neve Fazakas mező, de igen sikeres.

Szántó lábakra osztva, mennyibe rendezve elő, másod, harmad, negyed láb nevezetek alatt. Előfordul ezen szó, Rónegyed láb, mint a más negyed lábaknál rövidebb láb.

Van Apró osztás lábja, melybe rejlik az osztály név.

Vannak Harmincas nevezet alatti lábak, hihetőleg harminc birtokosa volt, ma többen bírják.

Előfordul Méjárok nevezet, ennek fekvése csavargó vonulatban valaha mesterséges ásást tanúsít, hihetőleg hajdoni birtokosai halastót képeztek, mivel itt-ott rekesztések mutatkoznak. 1628-ba kelt okiratba is már azoknak neveztetnek, de keletezése időszakjára adat nincs.

Van Kisárok, melybe még a vadon korban hihetőleg Beretzk vize csavargott le, mivel ez évben történt nagy áradáskor a Beretzk vize itt ömlött be.

Kelt Nyujtódon, október 1-jén, 1864.

Jancso Emanuell mp.

Kádár Ferentz bíró mp.

Kováts Josef jegyző

KÉZDISÁRFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[206r] Sárfalván, October 16-án, 1864-ben.

Tekintetes dullóbiztos úr!

A magos Kormányának azon rendeletére, mely a községek biographiája megírását parancsolja, következőkben vagyunk bátrak jelentést tenni.

Sárfalva községe nemes Háromszék Kézdi kerülete Felső járásában igen szép térhelyen, kelet és északról a hegyek alatt, dél és nyugotról ismét a térben lévő több falvak és Moldovába vezető nagy országút szomszédságában fekszik.

Régi és jeleni elnevezése részint alanti fekvése, részint *Sárfalvát* két egyenlő részekre osztó *Feketeügy* folyamának gyakran kiáradó hullámai sárt eszközlése miatt lehetett.

A helységnek [sem]mi nevezetessége sincs, mert kicsinysége és topographiai fekvése kitűnő historiai adatokból következtethető emlékeket, úgy bármi egyéb, nép szájából hátrahagyott adomákat nem biztosíthatának.

Megtelepülése a 16. századból datálódhatik. A 18. évszázadban, még 1780 körül, a szomszédságában lévő Szászfalu községével együtt Nagy Nyujtód anyamegyéhez tartozván, a lelki igazgatásra való nézt egy megyét tett. A későbbi szaporodás és anyagiakbani gyarapodás, Szászfalu községgel egyetértvén és kezdet fogván, szakasztá el Nyujtódtól.

Három dűlői közül nevezetesebbek a *Felső* vagy *Templom határa*, mely a két község, Sár- és Szászfalu között fekvő, mintegy központon álló templomáról vette nevezetét, úgy a *Kápolnára menő*, *Hosszú hold* és *Rövid félhold* nevezetű lábak, melyek közül az első az Osdola községe havasiból jövő Kápolna vizéről, 2. és 3. a holdak hosszú vagy rövidségéről neveztettek. Megint *Rakottya* vagy *Rakottysáknak*, az ottan régentén volt, de mostan kiirtott rakottya bokroktól mondatik.

Kászonlábja, Kászon folyótól magyaráztatik.

Nemesszer, jó és kitűnő jóságú helyen lévő fekvéséről.

Szilfászeg, *Elődomb*, *Mocsár* stb. lábak magokból a nevekből, mint igen könnyen [206v] kimagyarázhatók, minthogy magokkal jelként hordozzák kiös-

merhetőségüket. Régibb és újabb levelek, nép szájából eredhetett adomák egyéb nevezetességekről nem kezeskedhetvén, tisztelettel vagyunk a tekintetes dülőlóbiztos úrnak alázatos szolgálai

Babos József bíró mp.
Nagy Alajos jegyző mp.

KÉZDISZÁSZFALU

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[239r] Pesty Frigyes Magyar Tudós Társasági levelező tag kérésére az Erdélyi Királyi Főkormányzóságnak ez évi 6670. számú magos rendeletében a következőkben felelünk meg.

Az adatgyűjtés kérdőpontjára:

Az elsőre. a. megye – Sepsi Szent György. b. járás – Kézdi. c. szék – Kézdi.

Másodikra. Csakis egyféle neve, *Szászfalu*, mely bír helybeli elterjedéssel, és ösmeretes országszerte. Az egy valóságos *magyar-székel* eredeten kívül semmi más ajkú vagy fajtájú vegyület nem létezett, s ma sincs. (Vallásra nézve az egy római cath.)

A harmadikra. Őseinktől hátramaradt monda szerint az első telepítvény, kerékcsináló lévén, azt fogadta, hogy száz kerék fala mindig rendelkezésre fog állani, melytől kapta a közönség *Szászfalu* nevezetét. Következésképpen a szászok Brassó vidékére követezván szekerességet folytattak az Ojtozi szoroson Molduva fele, és hogy *Szászfalu* útjukba lévén, megromlott kerekeiket itten javíttatták, és a nép nyelvén átment *Szász kerék falazónak*, s így az idők haladtával, hogy mikor és melyik időszakba lett belőle *Szászfalu*, tudni nem lehet.

Negyedikre. 1500[-asok] végéről és azon innen okirataink tanálatnak, de régebbiek nem, mivel földünk sanyargatott lakóit a sok idegen megtámadások dühe majd minden régiségétől megfosztotta. Itten az utasítás ellenére is megjegyezni kívánjuk, hogy az 56. szám alatti faház [239v] a felirat szerint mingyárt bétölti a kétszáz évet, a 60. faházról hátramaradt monda négyszáz évet túléltnek nyilvánítja.

Az ötödikre. Honnan népesítettett, nem lehet tudni, hogy régi, azt elegendően tanúsítja a telekkönyv összeírása IV. száma alatti belső teleken a szántás alkalmával tanálató *urnatöredékek*, mely a régiségnek valós jele.

A hatodikra. Mint fennebb látható.

A hetedikre. Nálunk a forduló nevet mindenik határ viseli, mert a Felső határ 1810-be ősz vetés, 1811-be tavasz vetés, 1812-be ugar. Ezen rendszer neveztetik nálunk fordulónak. Ami a dülöket illeti, nálunk *láb*-nak hívják, melyek semmi különösséggel nem bírnak, például:

a. Elöláb, a falu mellett elől tanálatatik, s arról bírja nevét.

b. Röhh, minthogy rövid, azért kapta nevét.

c. Nádramenő, ennek keleti végén nádas volt, ami most nem létezik.

d. Határdomb, kelet és északról Szentlélek és Pojással határt vet, azért kapta nevét.

e. Füvesútra menő, egy szép füves úton ütközik a keleti vége.

f. Esztelnek, egy szép keskeny, hosszú kaszálórét, mely az esztelneki erdőn fakadó s több határokon, úgymint Esztelnek, Bélafalva, Poján, Szentlélek és Nyujtódon részint átfutó, részint határt vető patakról vette nevét.

Szászfalu, szeptember 21., 1864.

Id. Jakabos János bíró
Tamás Gergely jegyző

OLASZTELEK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.
(Fol. Hung. 1114/57.)

[277r] Helynevek Olosztelek községből, Udvarhelyszékhez tartozó Bardocz székből.

Az adatgyűjtés következő pontokban mutattatik ki: Elsőbben. Bardocz széke régi nevezetét onnan kapta, hogy Bardocz községe fekszik közepette, Olosztelek, Vargyas, Száldobos, Füle, Magyar Hermány, Kis Baczon, Telekdi Baczon és Bibartzfalva községeknél. A Bardocz név pedig eredetileg onnan származott, hogy sok párdúc termett ezen erdős bércecs tájékokban hajdon korba, mi igen szép, de ritka vad az állatok sorában, s jobban mondva Párducz községe ennek régi neve. Tovább, hogy Párducz községéről mint középponton állórol kapta a megnevezett kilencfalvi szék a nevét, és Udvarhelyszéktől, mint a Rika erdein belől napkelet felől eső falvak székhelye, elválasztott, s külön ítélszéke s királybíráinak saját kebléből birtokos őcs székelvektől szabad választatási joga megadatott, ezt bizonyítja erdélyi nagy fejedelem Rákóczi György s titnoka, Márkusfalvi Mártonnak neveik s ország pecsétje alatt Károly Fejérváron kiadatott, 1635-ben június 13. napján költ címeres kiváltságos levele.

Másodszor. Olosztelek községének háromféle neve van, majd csak egy hangulatú, tudniillik *Olosz Telep*, *Olosz Telke*, *Olosztelek*.

Harmadszor. Hajdonkorban s irományokban, nyomtatványokban, úgy az országos levéltárban Károly Fejérváron is *Olosz Telke* névvel van írva. Legrégibb *Olosz telep*, a jelenkori [277v] gyakorlati neve *Olosztelek*, de szász és román néven a legrégebb iratokba vagy nyomtatványokba sem említetik más neve.

Negyedszerre. Krisztus születése után a második században már Decebalus hadvezérnek tábor fekvőhelye Olosztelepen volt, mely szép lapályos térség fekvéssel bír különösen dél felőli határai, melyben van *Tekejádzó* nevű határrész helye, holott fegyvergyakorlatot tekével tartottak, s arról van a hajdoni neve.

A volt *Vécervár*nak éjszak felőli része, Olosztelek lévén az Decebal hadtestének fekvőhelye, innen s határaiból támadtatott, ostromoltatott *Vécer vára*, míg végtére egészen meggyőztetett, elpusztított. A megmaradott román és dacus népfaj onnan kiűzetett és az nagy Olt vizén átmenekültek, megtelepedtek Augustin falvára, mostani nevén Ágoston falvára, úgy Mátéfalvára és Datkra a Benkő „Transsylvaniaja” szerint: akkoriba az úgynevezett Olt torkolattya – Oltorka –, hol az Olt vize rémséges kőszálak közt folydogál, feldugulva lévén szinte oly széles, mint egy tengerszem, hajókon kellett átszállani azon vízen a *Vécer várából* kiűzetett román és dacus népnek. Mely nagy helyt feküdt Vécer várának helye szomorú tekintélyű gödrös, homokos, hápahupás, némely része vizenyés, de termékeny szántóföldnek használtatik a művelés által mind az oloszteleki részen, mind a baroti határookban.

Ötödször. Legkorábban Olosztelek közönségében lakhattak dacusok, gothusok, románok, hunnuszok vagy magyarok az első kijövetelkor 374-be, de anakutána népesített olosz népfajból és székelyek vagy székelyekből, mert Krisztus születése után 454-be a hunnuszok utolsó királya, Atilla halála után a három fia, [278r] Ellak, Degezits és Irnák a trón elfoglalhatása feletti civakodások miatt elpusztult hunnusz népből megmaradott székelyek, székelyek vagy magyar népfajból a mostani Székelyföld elfoglalására jöven 3000 fegyverfogható, letelepedtek, és ezen családok máig is ős székelyek községünkben régi, 1500-[asokban], 1600-[asokban]ban a fejedelmektől nyert címeres kiváltságos leveleik bizonyítása szerint, úgymint a Márko család olosz nép eredetileg, mert nem Márko, hanem Markusz vagy Marko, mi valószínű olosz nyelv. A régi irományokban a Kolonbán család másképp Kolonbán, megszakítva Kolon Bán, Kállai „Historiája” szerint régen bán volt az elődik, Kolon bán pedig olosz hangulatú, és azon nyelven Galambost jelent vagy térszen.

Továbbá vannak *Oloszteleken* még Barta és Bartalis családok, de ez valószínű székely-magyar sejtelmű szózat. Ezen családoknak nincs más elnevezések, régi 1600-[asok]béli kiváltságos leveleikben is annak iratnak.

Hatodszor. Köztudomásból, hajdonkorból utókorunkra maradt és írott vagy nyomtatott emlékekből lehetett mindezen fenn írtakat történelmek töredékeiből fogalomban még megtartani. Úgyszintén azt

is, hogy Olosz Telep – Olosz Telke – vagy jelenkori nevén Olosztelep hajdonában sokkalta nagyobb helyt fekvő és népesebb község volt, mint most. Régiségre is legrégibb a szomszéd, erdő alatt telepedett községknél, mert a száldobosi és bardoczi nagy népes Kolonbán család is oloszteleki Kolonbán családból vette eredeti származását, kiknek 1600[-asok] elein kapott fejedelmi, címerrel ellátott kiváltságos levelik Olosztelekre [278v] van adományozva. Valamint ezen község régiségét az is tanúsítja, hogy 1500-[asok]ba, 1600-[asok]ba a folytonos vészes hadi mozgalmak, hadjáratok s tatárok pusztításakor a Dániel familia udvartelke körül a bardocz széki lakosság erősségeket, várt s kőkerítéseket építvén, abban gyülekezett, védelmi helyül azt használta. Mohosult romjai még máig láthatók.

Ezen községet s lapályos térségű határait erdős bércecs hegyek környezik, távulból a több szomszéd falvak (mint erdő alattiak) annak birtokos tulajdonosai, minek okából nagyon szűkös faizásban s marhalegeltetésben oloszteleki községünk.

Még Olosztelek nagyobb területiségét s régiségét mutatja a falun alól mintegy ezer ölni távolságra eső Kereszt alszeg nevet viselő hely, igen a Tanorokban csak ott közel lévő gyümölcstermő és szilvafák. Igen ottan a malomnak a helye s Gálné háza helye. Igen a falun kívül napkelet felől a Follyósó pataka által kimosott ház-talpfák. Igen a falun felyül a Barta pataka és Vonyáné nevet viselő házhelye.

Hetedszer. Olosztelep vagy Telek határában előforduló többi topographiai nevek e következők:

a. Az alsó határunkban *Barot hegye* s *Barot hegye alylya*, ezek eredeti neveket onnan kapták, hogy Barottal szomszédos Olosztelek, s Barot felől esik ezen határrész. Ezen határrészen menyen által a Barotra Olosztelekről az ország útja, szép térséges, jó termő szántóföldek.

b. Azon határrészben van *Tekejádzó* nevű hely, mely a legrégibb contractusokban is [279r] azon néven iratott örökké, szép térséges, jó művelhető szántók. Ezen hely eredeti nevét onnan kapta, hogy fegyvergyakorlatra (exercirozásra hadakozások idein) kijelölve lévén, a tatár hadvezér ottan tartotta a fegyvergyakorlatot tekével, mint arra alkalmas szép teres helyen 1600[-asok] elein, midőn Zsigmond király⁶² alatt Molduvából béhozattak Erdélybe, hol szörnyű pusztításokat tettek. Fekvése táborának volt Oloszteleken s Tekejádzóban, innen jártak szét több szomszéd falvi községekbe rabolni, ekkor pusztítottatott el Fülén felyül az erdők közt eső Dobófalva is.

c. *Óriszelly* vagy Órsereg széllye van Tekejádzó mellett belől, ezen határrész kapta nevét onnan, hogy a régen eltölt időkben veszélyes hadjáratokban órsereg tanyáztak ottan, mi a 4. pont alatt a Vécer

⁶² Valószínűleg: Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem.

vára elpusztításakor emlékből is, úgy a tatár hadtest ottani fekvéséből bizonyos hagyomány.

d. Ott van *Magyaros kút allya* és *teteje* nevű hely, mi arról neveztetett, hogy azon kerek marton magyaróbokrok s a mart alatt források, kutak vagynak.

e. Ezen határrészben van az úgynevezett *Fingo borvív*, mely arról kapta eredeti nevét, hogy laxáló, széltakarító ereje van, sérvéses embernek és arena ellen hasznos orvosi szer. Még 1600-[asok]ban is fejedelem Bethlen Miklós⁶³ használta a nő[j]e számára betegségében, mit a Márko család levelei közt láthatni.

f. Ezen határban van *Délre menő* nevű hely, ez eredeti nevét onnan kapta, hogy a szántóföldek ottan mind dél felé nyúlnak lábbal, és a Barotra járó út is ottan dél felé menyen által.

g. Mind a felső, mind a középső határban van *Középláb* nevű hely, mely arról neveztetett, hogy a határ közepiben vagynak azon [279v] láb földek.

h. *Örhegy* nevű hely jelenleg szántó, termő határrész. Kapta eredeti nevét onnan, hogy azon hegyen hadakozások idein a régi fejedelmek és tatárok pusztításakor az őrsergek őrt állottak, mert onnan az Olt torkolatjáig és a szomszéd helységekbe és hatáira mindenüvé el lehetett látni.

i. Az *Orosz útnál*, ez onnan neveztetik, hogy a *Rosz útnál*, így volt régen neve jobban mondva. Itt járnak az erdőre s határrészekre ki, a csordanyájak is itt járnak ki Olosztelekből az erdőre. Mi valósággal rossz út.

j. Vannak még határrészi nevezések itten, tudniillik *Horgas*, mivel a lábföldek ottan horgasok.

Vápapatak, mivel a patak ottan vápán menyen bé.

Kis Vargyas köze, mivel Olosztelek és Vargyas között esik.

A *Nyilak*, mivel ottan nyíl kaszálók és szántók vannak. A Nyilaki borvív is ott van, s a határőrök nyilakot használtak védezközü, sőt hadi gyakorlatban is azt, melyet a méltóságos Dániel család kiváltságos címeres leveléből láthatni 1500-[asok] elein. A címere egy golya, annak a nyakába belélőtt nyílvesző.

Van még *Alsó* és *Felső Tanorok*, mert azok szénát termő tanorok.

Nyíres allya, nevét onnan kapta, hogy magosabb helyt felette nyíres ciheres van.

Kurta patak, nevét abból kapta, hogy rövid a folyam helye.

Rakotyas pataka és *Rakotyas oldala*, mivel az eredetnél rakotyas bokros hely volt.

A *Szálas*, mivel szálas erdőből áll.

Egres, mivel azon patak mellyéke egerfákkal teljes.

Dungópataka, erről a bibarczfalvi előjáróság fogalmaz.

Petre motsára, nevét onnan kapta, hogy egy Petre nevű embert, régen ottan [280r] utazván keresztül

azon erdős ciheres közt, megöltek a rablók a nála tanált kincseért.

Amellett van a *Fejmosó kút*, ez a nevit onnan kapta, hogy minden évbe május első napján számos nép gyülekezett oda, részint mulatság, időöltés tekintetéből, részint akkori gyakorlati hír szerint mindenki a feje megmosása végett, hogy azon évbe a feje ne fájjon, gyógyszer gyanánt használtatott annak a kútnak a vize hajdon.

l. Még végre van Olosz telep vagy Telek határában napkeletre a községtől fél órani gyalogmenetű távolságra egy torony formára felemelkedett hegy, melyet *Tortoma tetőnek* hívnak, sűrű cserebokros ciher fedi. Annak napkeleti felőli aljánál öszveütközik az oloszteleki, bibarczfalvi és bardoczi három határok szöglei egy halmon. Ezen *Tortoma tetőről* való rege nagy figyelmet érdemel, mert ugyanis a sajtáságos nevit onnan kapta, hogy azon tetőről az egész erdővidéki tartomány megtekinthető, és inkább az *Tartomány* volt a hajdonkori neve. Jelenben romlott hangon mondják *Tortomatetőnek*, és jobban mondva *Tartomma*, mivel sok régi *scitha* kincseket tartalmaz magában elásva azon hegy, így is hívják jelenleg.

Ezen *Tartomma tetőtől* napkelet felé valami kétszáz ölni távolságra hét halom, mintegy ölni, valamivel több magosságú kerek mohásult fedezettel földből, miről a töredékek regéi azt beszélnek, hogy midőn a magyarok másodízben 744-be Scithiából kiindultak, 899-be Magyar országba béekeztek, a hét vezérek, Almus–Eleud–Kund–Ound–Tosut–Hubat–Tuhutumnak azon *Tartomma* tetőn járások, táborozások jegyül és emlékéül ásattak, rakattak földből, nem kőből azon hét halmok.

[280v] Mely emlékjegyek valódiságát tanúsítja az is, hogy hat évvel ennekelőtte egy juhászbojtár azon hegytetőn a földben régi schita kincseket, arany vesszőket, arany láncot, ezüst karikákat üstbe helyeztetve tanált, melyet mostani királybíró tekintetes Székel Elek úrnak bemutatott, ki is elfogadván azon darabokat, s némelyeket Kolozsvárra, onnan Pestre a Magyar Tudós Társaságnak felküldött a megszemlélés és kihíresztelés, hírlapokbani béiktatás végett. Melyeket az ezeréves régiség, az idő, a rozsdá földben megemésztett ugyan, de amint tudatik, dévai Váradi úr több tagokkal, mint a bányászattal esmeretes és a Magyar Tudós Társaság tagja, a régi *celta* vagy *scitha* kincseknek esmert lenni az anyagáról, cirádáiról, írott jegyeiről. Mely ezen pont alattiakat a történelmek hagyományaiból ha éppen világosan nem is olvashatni, de a Héthalomra nézve bizonyítékul szolgál ezen *scitha* kincsek tanálása Tortoma tetőben, hogy ott nagy vezéreknek kellett jánni. Ezen hegyben máig is számtalan lyukakat ásnak bé kincsek tanálhatásáért.

⁶³ Valójában: Bethlen Gábor erdélyi fejedelem.

m. Van az oloszteleki reformata ecclesiában lévő toronyban egy gyönyörű hangú harang, valami három mázsa nehézségű, ezen a körülíratot több nyelveket tudó mívelt emberek szemléltek, de elolvasni nem tudták, míg mégis végre kitanálták, hogy gothus betűkkel a[z] van idegen nyelven arra írva, hogy *Szent Márton tiszteletére öntetett 1207*, alig esmerhető betűkkel.

n. Van itten Olosztelek mellett lefolyó Kormoslangos vize, mely eredeti nevét onnan kapta, hogy Kormos bércéről, bükkös, fenyves erdőből kezdődik a folyama, korom színe azért van, hogy fenyves, bükkös, egres erdő között folydogál, csakis köveken. Itt alatt többféle [281r] nemű fehér halak, márna, balint, zsemle, menyhalak teremnek bővséggel ezen vízbe, fent az erdők közt pisztrang is terem, mely veres pettyegtetésű.

o. Utoljára megjegyezni való az is, hogy Olosztelek határaitban seholt kőbánya vagy csak építésbe megkíántató kövek sem tanáztatnak.

Ezen adatgyűjteményt szedte rendbe s fogalmazta

Oloszteleken, október 7-én, 1864-be.

Kolumbán Mózes községi bíró

Bartha Miklós jegyző

OLTSZEM

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[180r] Helynevek Oltszem kösségből, Háromszékről.

Először. Ezen község van Háromszéken, a Sepsiszéken.

2. E községnek van csupán egy neve, Oltszem, így ismeretes országzerzte.

3. E községnek nem volt soha más neve.

4. E község úgymondva öröktől fogva fennáll, kezdetét nem tudhassuk.

5. E község népesült, amennyire tudjuk, a székelly nemzet megtelepedésekor, ugyanazon ajkú népből.

6. E község Oltszem nevet kapta volt azon okból, hogy hol az Olt vize Háromszékre vagy Sepsiszékre befoly, az első falu Oltszem.

7. E község határába eléforduló nevek, például a *kaszálóknak*:

Gyepü, Daczo, Sütő töve, Szent János, Gát eleje, Csíkos kert, Szépmezeje, Deme, Kőhányás, Bokáskert, Hosszúrét, Malom pataka, Gyertyános, Lókert, Patak oldala, Gyerő, Lapijas, Torok.

A *szántó föld* résznek:

Vármege, Hídajja, Felsőerdős, Alsóerdős, [180v] Mocvár, Orotás, Nagyág eleje, Nagyág cseréje, Nagyág mezeje, Kányás, Köveshágó fele, Kurta töve, Borsó föld, Kétútköze, Kistér, Télfá, Cserealya, Hosszú, Gyerőpataka melléke, Almafa, Átal, Magosmak fele, Völgy, Sásramenő, Büdöskút, Déllető,

Csutakos, Kicsinyír, Torokárka, Telek, Sándorkút, Tóhát, Tóhely, Völgy köré, Kishegyed, Templom megett, Házfele, Középlább, Kertszeg, Kútfele, Avastető, Torda, Kocs cseréje, Zalányhegy, Hatholdcsere, Dombi, Folyastó, Horgass, Simon fele.

Erdők nevei:

Kopacz, Kétárok köze, Malompataka bikke, Erdősverő feje, Nagyág orra, Lukács, Nagyavas, Gyerő feje, Fodorútja, Farkasveremnél, Háportyás, Orozat.

Legelők nevei:

Lukács, Kurta pusztája, Gyerő pusztája, Malompataka pusztája.

Folyóvizek:

A Olt vize átfoly a határon.

Patakok vagynak:

Tordapataka, Gyerőpataka, Torokárka, Nagyágpataka, Barnapataka, Erdőpataka, Malompataka.

Nevezetes hegyek, tók, posványos helyek, fürdők, bányák nem [181r] léteznek e község határan.

Hogy a leírt nevezések honnan vették eredeteket, nem tudhatjuk, de amennyire visszapuhatóldhatunk, mindig csak azon elnevezések voltak.

Kelt Oltszemin, 1864-be, október 24.

Rápolti Mózes jegyző mp.

ORBAITELEK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[251r] Nemes Háromszék, Orbai alszék Közép Düllői járásban kebelezett Telek község és határrészei leírása.

Először. A *helység* jelenlegi nevét onnan kapta, mivel fekvése helyén a tatárjárás előtt a környékben lakó barátoknak majorjok, telkek volt, és még kápolnák is, és a lassankénti népesedés által falu alakulván, a *Telek* nevű falu nevére változott át, mi még eddig megtartatott.

Másodsor. A határrészek elnevezései:

a. *Kápolna*, nevét azon helyen feküdt kápolnáról kapta, melynek alapzatából máig is követ és téglát hág fel a szorgalmas földész ekéje.

b. *Festék*, ezen helyen, míg lápos volt, oly füvek termettek, melyet a köznép festésre használt, de miután a hömpölygő Feketeügy e rétet kettéhasította, és magának mély medret ástott, a füvek elvesztek, és a festék név a rétre ragadt és maradt.

c. *Soványponk*, ez oly sovány fövényes hely, melyet mikor az Ojtoz, vagyis a Nemere szél fúni kezd, mind elhordja.

d. *Kereknád ponkja*, ezen ponk és hely nevét onnan vette, mivel egy tó feküdt ott, kicsi részben máig is látható, és ezen tóban gombolyag kerek nád termett s termik máig is.

e. *Porsoltok ponkja*, ez hely nevezetett el onnan, hogy itt Porsolt nevű embereknek nagy birtokok volt.

f. *Farkasverem*, ezen helyen régen farkasverem volt vésvé, hol a nép farkasokat fogott.

g. *Fenek*, ezen hely a régebbi időkben járhatatlan, vizes hely volt, de a nép szorgalma által kiszáríttatván, a népet gazdag terméssel örvendezteti.

h. *Halom*, ez egy, a határ közepén felemelkedett domb, és a körülötte fekvő hely is dombnak vagy halomnak nevezetett.

[251v] i. *Tógát*, a határ szélén egy kis ér foly el, és esőzések alkalmával ki szokott dagadni, és hogy ezen víz ne folyjon szerte, földből gátat csinált a nép elébe, és a hely is onnan kapta nevét.

k. *Avas*, régebben csereerdő volt, és avas névvel nevezte a nép, melytől kapta a hely is a nevét.

l. *Hosszúláb*, ezen a helyen fekszenek a község leg-hosszabb szántóföldei.

m. *Ördögös tova*, ezen hely elnevezésére egy máig is meglévő tó adott alkalmat, mivel ezen tó oly veszedelmes, hogy ha a szarvasmarha farkaséhsége csillapítására belőle harap, a fűvén találtató ártalmas bogarak elnyelése miatt az elveszéshez közelebb van, mintsem hogy megmaradna életben.

n. *Rét eleje*, ezen határrész fekszik a kilyéni méltóságos Székely urak nagy kiterjedésű birtokjok előtt, mely ennekelőtte kaszálóhely volt, de a közelebbi időben felszántatott, s jelenleg gabona termeni használtatik. Miután elődeinktől irományok nem maradtak, a helység és annak határrészeiről csakis a traditio által tudunk egy részéről egy keveset.

Telek, szeptember 14-én, 1864.

Fazakas Sándor bíró
Péter Ferencz jegyző
Bitai Imre esküdt
Székely József esküdt
Hatházi András esküdt
Zakariás András esküdt

OZSDOLA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[186r] Helynevek Osdola községből, Háromszék megye Kézdi fiókszékéből.

Ad 1. Osdola tartozik Háromszék és Miklósvárszék egyesült megyéhez, Kézdi fiókszékhez s annak Felső járásához.

Ad 2. Helybéli és országszerte ismeretes neve egyedül Osdola.

Ad 3. Hajdoni neve a községnek régi szájhagyomány szerint Oszd oda vagy Oszd óla lehetett, miből később Osdola név lévén, a 6. pont alatt erről bővebb íratik.

Ad 4. Nem lehet tudni a régiség miatt, hogy mikor említették legkorábban, azonban bizonyosnak vehető, hogy egyik a legrégebb telepítvények közül.

Ad 5. Népeisége a hunok bėjövelete korából származott, pár oláh család a szomszéd helységekből ezelőtt kevés idővel származott ide bé.

Ad 6. Köztudomásból és szájhagyományból tudva van, hogy midőn ősapáink Erdélybe bėjöttek, Oszd nevű vezér [186v] ütötte fel tanyáját itten, mely a vezér nevérol Oszd-olának nevezetvén akkortájban, későbbben lett az elnevezésből Osdola, de hogy mikor, az nem tudható.

Egy más szájhagyomány szerint hun ősapáink bėjöttekor a fővezér parancsolta volna Oszdnak, hogy itten telepedjék le, az meg is telepedett, mindenesetre tehát Oszdról keletkezett a község neve, de biztos adattal szolgálni lehetetlenség az idő régisége és irományok nem létezése miatt.

A helység kezdetéről még szájhagyomány után az tudatik, hogy régi korban egy hatalmas, Sultán nevű birtokos telepedett volna le egy forrás mellé, mely jelenleg szép kút gróf Kuun László jószágán találtatik, az ezen kút, közelében tanáltató régi kőházomladék lett volna lakása, mely lakás a jelenleg fennálló templommal folyosó által volt összekötve, melynek egyes maradványai ma is láthatók. Hatalmas úr [187r] és tetemes birtoka lévén, fiúgyermek hiánya miatt Osdolán levő jószági a gróf Kuun családra leányával ment át, az ő elhalálozásával pedig neve is kihalt.

Osdolának 2000 lélekszámot felyül haladó eredeti székely népe csupán a tiszta magyar hangozatú kifejtéssel beszél, más nyelvet nem tudván. Mintegy kétszáz lélekszámmra menő görög nem egyesült vallású lakója is inkább magyarul beszél, s vannak köztök többen, kik románul nem is értenek.

Ad 7. Osdolának határrésze három fő részre osztatik és nevezetetik, úgymint Alsó, Közép és Felső határ, mely határrészek újból számos apró tájnevekkel bírnak, példának okáért Falu alya, Fejér kép láb, Komlóskert láb, Egerszeg, Rakottya, Kérvíz köze, Zsemlék széle, Tókháza, Erszélye, Perjés pad, Kerekto, Köszer, Vétszer, Hosszúláb, Kútra menő, Málnás oldala, Kishegyre menő láb, Óriás kőláb, Kurtaláb, Kükürös láb, Kisnyír láb, Körtvély láb, Marton lábja, Nagy kerülő láb, Páljános tova lábja, Papkertje lábja [187v] és Óriaskőre menő láb, utóbbinak keleti ponkos részén egy nagy kőszirt lévén, kenyérformán teteje béhorpadva. Közbeszéd róla, [hogy] egy óriás oda leülvén, benyomta nehézségével a kő tetejét.

Osdola mezei határosok Sárfalva, Hilib, Nyujtód, Lemhény és Kézdi Martonossal, mely falvak délről kezdve nyugot és északra vonalra félkört képeznek körülötte mezejekkel.

Erdőrézsi szép és nagy kiterjedéssel bírnak, melyekből két patak keletről nyugotra folyva a falut két hosszú

részben metszi keresztül, úgymint egyik Kápolna víz néven a déli és a másik Nagy ág vize néven az éjszaki felét, amely két víz Sárfalva közelében a Feketeügybe ömlik.

Osdola falvája villa formája alakban feküdvén, Nagy ág vize onnan vette eredetét, mivel azon része a falunak, hol azon patak lefoly, nagyobb, mint a más része. Kápolna ág pedig onnan eredhetett, mivel régen a kápolna azon részhez volt közelébb.

Erdős részeinek, hegyeinek mind magyar hangzatú nevei vannak, úgymint

Nyulató, közel lévén a faluhoz, a [188r] nyúllesőből eredhetett.

Veres csere, Fergető kútra, Meleg oldal, Szék veszes ág, Nyáros orr, Láros. Várbercz, meredek oldal lévén. *Kettős gombja*, szép hely. *Bikkes orr, Csiános, Két ág, Lupej, Kishavas, Égés, Sántz, Kerekbükk, Hegyes hegy. Kőallya*, ennek nyugoti oldalán tanáltatik egy földalatti üreg, melyről azt beszéli a monda, hogy azon hajdon a föld alatt a szomszéd moldvai havasok túlsó végéig kijutni lehetett.

Tanáltatik ezen többnyire befüggő erdőségeken egy patakos hely, mely gyémánt forma és idomú apró kövecskéiről ösmeretes, ezen patakot Magyaros pataknak nevezik ma is. Ezen kövek feje üveg színűek, többféle szögletes, hosszúkas formával bírnak, s befoglalva feje színököt és csillámlásokat megtartják. Kőben ezekben tanáltatnak kisebb és nagyobb mértékben, de esőzések alatt ki is mosulva a földből, csillámlásuk által úgy is megtaláltatnak.

Havasai: Nyáguly, Mussát, [188v] melynek északi oldalán ered az úgynevezett Ojtoz vize, mely Moldovába folyik bé, s mely jóízű pizstrángairól ösmeretes. Kis Karulyos, Nagy Karulyos, Lipse, Kovátsponk, Vajda asztala, Sóbércz, Jáhoros, s a többi nevezett alatt jönnek elő, mely elnevezések eredetéről azonban adatok hiányoznak.

Továbbá havasai szomszédosok keletről a Moldovai havasokkal, délről Beretzk és északról Gelencze havasaival.

Ozsdolán, 1864. október 14-én.

Fábián István jegyző s. k.

PÁKÉ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[192r] Páké helység eredete és nevezetességei szájhagyomány után.

Páké helység fekszik Háromszéken, a Sepsi Szent Györgyi kerület, Orbai egyházmegye, királybírói Közép járásban.

⁶⁴ Oldalszéli megjegyzés: „kutak és pincék ásásakor ma is találunk embercsontmaradványokat”.

E helység mostani nevén kívül máson nem fordul elő sehol, s *Páké* név alatt ismeretes a vidékben úgy, mint országszerte.

A helység hogy mikor említették legkorábban, erre nézve, amennyire a helység levéltárában nyomosulni lehet, több mint hatszáz évig visszamehetni, azonban a szájhagyományok eredetét még jóval előbbre teszik, s vizsgálva a történelem egy non adatát, melyet ide iktatunk, a traditio igenis nagy valószínűséggel bír.

A helység hogy honnan vehette nevét és eredetét, erre nézve a traditoban két különböző ugyan, de egyidei és alapú vélemény él, s mindkettőre a történelem utal.

A keresztes háborúk alkalmával egy német Jeruzsálemben a zarándokok számára egy kórházat s emel-le egy kápolnát építtetett Szűz Mária tiszteletére. Később sokan szánták magokat e kórházban a betegek ápolására, s ezek egy Valdpot Henrik nevű ember fősege alatt egyesültek 1191-ben, s nevezettek Keresztes urak Szűz Mária lovagjai, közönségesen német lovagrend névvel. Ezen szerzetesek egyszersmind katonák is voltak, kellvén akkor a pogányok [192v] ellen harcolni. Azonban fegyveröknek kevés sikere lévén, szerencsájök biztosabb megalapítása végett Európába jöttek. Így jelennek meg, alakulásuk után mintegy húsz évvel Erdélyben is, az ország délkeleti véghatárain. A háromszéki székelyek, mert ekkor már s jóval ezelőtt is Háromszéket székelyek lakták, az 1211. évben egyszer csak látják, hogy szomszédságukban a Barczán valami szerzetesek jelennek meg, s kezdenek mindenféle várakat emelni. II. Endre király a fölélb említett évben sok adományokkal és kiváltságokkal halmozta el a német lovagrendet. Így öök lassanként annyira gazdagodtak és hatalmasodtak, miszerint nemcsak a királytól függést próbálták, a pápa is biztatván öök, megtagadni, sőt birtokjuk területét mindenfelé, s így Háromszékre is nagymértékben kiterjesztették. Így építettek Orbaiszékbén a mai Barátostól nem messze egy és talán még több várat is, s váraikot többnyire vizenyős és posványos helyekre emelték, hihetően azon előre való számításból, hogy ha netán ellenséggel kellene megküzdenniök, annyival könnyebb legyen a védelme, s annyival nehezebben közelíthessen hozzök ellenség. E várak körül a vizenyösség miatt természetesen sírokat ásni lehetetlen lévén, oly helyet kellett a lehető legközelebb választani, hová halottjaikot eltemethessék. Minthogy pedig ily [193r] hely a mai magasabb fekvésű *Páké* helység helyén volt, ide szállították halottjaikot,⁶⁴ s minthogy e halottakat mindig amaz ismeretes latin mondatdal hagyták el, „requiescet in pace”, a *pace* nevezet a helységre ragadott, miből aztán nagyon könnyen lehetett és lett *Páké* nevezet.

Ez egyik, szájhagyomány utáni vélemény.

A másik ugyancsak az említett szerzetesekkel van összeköttetésben, tudniillik elhunyt írónk, Vida Károly tesz nagyon rövid említést arról, hogy „bakhi” ethiopi nyelven annyit tesz, mint város. A vélemény szerint ebből lett volna aztán *Paka*, *Páka* és később *Páké*, melyet ismét ama szerzetesek hozhattak Jeruzsálemből, s ragaszthattak e helységre, mely nevezetét csak a rövidség és könnyen kimondhatóság kedvéért is akkori lakosai elfogadhattak, s hihetően el is fogadtak, ami annyival inkább hihető, mert máig is a helység egy utcája Potyon város név alatt ismeretes.

Hogy melyik legyen a két vélemény közül igaz, nem bizonyos, valamint sem egyiket, sem másikat teljes bizonyossággal nem állítják, de a szájhagyományok után ehhez kell ragaszkodnunk, míg valaki jobbról meg nem győz.

Helységünk nevezetességei közé tartozik egy darab kaszálórét, hol most vízenyős hely van ugyan, de hajdan rengeteg erdőség [193v] emelkedett, ahonnan épült egy úgynevezett harangláb, mely közel két századig állott fenn, s mely harangláb egy részéből állnak fenn máig is a belső telkek kapulábjai. E hely ma is Cserefának neveztetik, egy kissé délre Pákétól. Ma már nincsen ama cserésnek semmi nyoma, csak névben él. Ilyen az úgynevezett Eger eleje, itt is hatalmas egerfák állottak egykor, ma semmi nyoma. Van helységünk határán még egy határrész, mely *Farkas* név alatt ismeretes. Itt is, amint mondják, farkasok tanyáztak egykor, mert tele volt a hely mindennemű bokrokkal, ma már meglehetősen jó szántóföld.

Még egy körülmény fölhozandó, ami ismét arról győz meg, hogy helységünk igen célszerű temetkezőhely lehetett. Az tudniillik, hogy régebb patakjaink mind más helyeken, mégpedig messze a helységtől folytak, és csak később, talán emberi kezek hozzájárultával vették irányukat a helység felé. Ilyen a *Kovácszna* és *Papolcz* vize.

Helységünket eredeti scytha székely nép lakja, mely a népvándorlaskor jött, és szerzette vérrel, s úgy települt ide meg a Székelyföldre. Így szól erről a történelem, így a szájhagyomány és a mi hitünk. Azonban akkor őseink szétszórva települvén meg, a traditio szerint kis helységünkben négy fő család foglalt magának állandó lakhelyet és lakást.

[194r] A családok nevei Sándor, Mórius, Tamás és Vida néven ismeretesek. E négy fő család közül egy, a Mórius merőben elpusztult, a más háromnak utódai alkotják ma is községünk lakosságának igen nagy részét. A többi családok azok után települtek be a szomszéd helységekből, és ma már helységünket mintegy hatszáz lélek, ötven-hatvan törzsökös székely család s ugyanannyi más helyről települt lakja. Helységünknek tudtukra egyéb megemlíteni szüksé-

gesnek látszó nevezetességei nincsenek, és ha vannak, azt csakis a jövő és mélyebb kutatások s vizsgálódások deríthetik föl.

Páké, szeptember 12-én, 1864-ben.

Sándor Mihály bíró mp.

Vida Bálint jegyző mp.

Szabó Lajos mester

Tamás Beniam esküdt mp.

Kelemen Gábor esküdt

Albu Antal

Vida Mihály

Csekme Ferentz

PAPOLC

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[190r] Helynevek nemes Orbaiszék *Papoltz* község[ben], mely esik Háromszék délnapkeleti részében, Orbaiszéknek Alsó kerületi járásába.

Neve régebbi időktől fogva *Papoltz*.

Vagy[on] három ugarszerrel használható szántás alatti határrésze, úgymint:

a. *Felső határ*. Ebben vagynak határrészek:

Csigolya, mely régebben csigolyás hely volt, és kitakarítás útján vette nevét.

Csuszmalma, hol régebben Csusz nevezetű birtokos embernek malma volt, de elpusztulása után is a helyre reámaradt a név.

Bokros oldala, ez is bokros helyből irtatván, nevét vette onnan.

Botos allya, nagy botos végű cserefákot ástak, és arról nevét vette.

Asztagláb, ez régebben asztagrakó hely volt, az mik ottan el is pusztultak, ez nevét vette erről.

Körös cseréje, ez a rész vagyon Körös felől, és régebben csakis bokros hely volt, s lehet, hogy Körössel közös is lehetett.

Csaholy, ez régebben tanya volt, ahol marhákat tenyészttek, és azok körül kutyák voltak, akik csiholtak s ugattak, erről lett csaholy.

Második határrész:

b. *Középső határ:*

Nagy tó mellyéke, az nagy tós hely volt régebben, az mi most is kevés részbe tós hely.

Rákos, ez az ős világba bő ráktermő volt, ahol jelenleg víz foly, s környéke kaszálással használható.

Jákobb halma, e nevét vette egy rosszféle Jakabb nevű[ről, aki] kártévő ember volt, akit ezen a helyen végeztek ki, s nevét vette a halmáról.

Nyír, ez nyírfát termő hely volt, mi aztán kiirtatván, szántással használtatva Nyírnek neveztetett.

Hosszakba, itten a földek mind hosszú lábakra vagy-
nak osztva, miről nevét vette.

Harmadik határrész:

c. *Alsó határ:*

Szegényszer, ez nagyon gyengén termő határrésze volt [190v] falvánknak, mi szegényül termett, s lett belőle szegényszer.

Kígyós, ezen helyen ősidőbe a Papolcz folyója járt, s mint a kígyó, oly tekervényességgel, mi azután egyenes vonalba vétetett, s lett belőle Kígyós nevű határrész.

Eger, itten nagy posványos, tós hely volt, azmi körül tíz-tizenkét colra faragható egerfák voltak, melyből még ma jelenleg is vagynak olyan házak, melyeknek gerendafájok azon helyről vagyon. A tavába oly menyhalak termettek, hogy két s három font májok volt. Ami azután kiszárittatott s szántással s kaszálással használtató.

Bikk alya, ez egy bikkes hegyes erdő alatti rész, mely az felette levő bikkes erdőről vette nevét.

Sillye, ez régi ős világba elsüllyedett posványos hely lévén, kiszáritás után Sillyének neveztetett.

Negyedik határrész, mely kaszálással minden évben használtatnak:

Simon bíró, nevét honnan vette, nem tudatik.

Holt Kovászna, itten régebben a Kovászna vize járt, s mikor onnan elfogatott, a vize árka maradott Holt Kovásznának.

Csikos ér, ez az ősidőkbe posványos tós hely volt, ahol a csik legnagyobb bővségibe termett, s kiszáritás után kapta nevét Csikos érnek.

Nagy rész, itten a kaszálók a leghosszabb nyilakba vagynak, mi miatt nagy részeknek tetszenek, s ősi időkbe lehet is, hogy nagy rétek voltak, miről Nagy rétnak neveztetik jelenleg is.

Erdőrészek:

Láho oldala, ez honnat vette nevét, nem tudatik.

Köz, ez közös erdő volt a birtokosokén kívül, azmibe csakis közösön volt szabad az erdőlés és legeltetés.

Rosdás, ennek kénköves vize vagyon, mely közötté elfoly, s magába mint a rozsdás vas a követ is megsárgítja, [191r] miről nevét vette.

Ebhát, melybe Kis familiának irtások vagyon, s arról Kisek orotása, mely legelőnek használható.

Medvefej, hol az ős világba nagyon sok medvék tanýztak, ahol pusztítás útján, egy medvefejet találván, Medvefejnek neveztetett.

Jáhoros, mely az benne tanáltató sok juharfáról vette nevét, Jáhoros.

Ménesbértz, ez nagy kiterjedésű havas, hol az régebbi időbe nagy ménes csordák legeltek, miről ménes bérc nevet kapott.

Fejér bikk, ez az benne tanáltató fejér hajú bikkfákról, mivel egyébbféle fa jelenleg sem tanáltatik.

Mogyoróbokor, ezen havason sok mogyoróbokor volt, az jelenleg ugyan kipusztult, de az ősidőbe bővön volt, s nevét innen kapta.

Ketske feje, eztet a régebbi időkben sok őz léte miatt, azmik mind a kecskecsorda úgy járt[ak], s ezért neveztek, hogy a kecskék fejek ottan vagynak.

Nagy Mihály széke, itten egy Nagy Mihály nevű ember ülőszéket készített, s mikor a távolsága miatt oda kiért, nyugvás végett leült, miről vette nevét, hogy a Nagy Mihály székinél vagy Nagy Mihály széke.

Csorja Balás. Ezt a helyet Csorja Balás nevű ember nagyon erdölte, azhol meg is holt, s róla neveztetett Csorja Balásnak.

Papoltzon a korosabb emberek tudomások és hallomásából öszveszedte október 2. napján, 1864-be

Kis Dénes birtokos és helybéli jegyző mp.

PETŐFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[202r] Helynevek Petőfalva községből, Háromszék Orbai fiúszékéből.

Petőfalva, mint 360 lelket számláló falu, fekszik Háromszéknek Orbai fiúszékében, a Közép dullói járásban, Orbai fiúszéknek nyugoti szélén, a Feketeügy folyam közelében, Zabola falvától mintegy ötnyolcad mértföldni távolságra.

Ezen kis falu régebben íratott Petheőfalva, Pettőfalva, 1740 körül és azon innen Petőfalva.

A régi földabroszokon Pethőfalvát láthatni Domokosfalva mellett.

Hogy Domokosfalva létezésekor (mely a tatárjárás alkalmával pusztítottatott el) megvolt-e Petőfalva? Nincsen bizonyos adat.

Ezen falu kezdetben major lehetett, éspedig Zabolahoz tartozó.

Eredetét vehette *Pető* felvigyázótól, mert *Pető* család ma is létezik Kézdiszékben, Karatnán.

[202v] Vannak több alhatárrész-nevezések, úgy-mint:

a. *Borkút*, ezen hely borvízforrásokkal bővölködik, vagyon egy fortyogó, mely a tehetetlenség miatt parlagba sínlődik, pedig a szembetegség gyógyítására nagy hatással van.

b. *Tőfeje*, hajdon halastó, mint regélik, Haralyban vagy Haraly körül volt veres barátok, vagyis német lovagrend tulajdonuk, későbbben a híres Basa Tamás, Háromszék akkori főkapitányának sajátja, most községi legelő.

c. *Liget*, itt szép cserefák díszlettek, most szántóföld.

d. *Szent János*, ezen hely az úgynevezett veres barátok által Szent János tiszteletére szentelt hely volt, ahová búcsútartás végett az erőd szélből lejöttek, és *Szegdomb*, ezen szántóhely, ékszeg alakot képez.

[203r] Végtere ezen kis falu még megemlítésre méltó temetkezőhelye iránt, ahol a hullák és koporsók

hosszas ideig épen megmaradnak. 1818-ban a torony alapja ásátásakor egy oly temetkezőhelyre tártak, amelyben hat-hét lábnyi magos hullák szálkálisan, magyar öltözetbe, fejeken csalma, épen, rothadás nélkül voltak, a nőkön prémezett, sujtásos és aranyozott szoknyák díszlettek. Koporsójuk volt négyszeglet alakba összeszegezve deszkából, bárdolatlan állásba, mintegy megpetrificialódva. Hogy kik temetkezhetek ide? Arról mind az írás, mind a hagyomány leverőleg hallgatnak. Megjegyzendő, ezen temetkezőhelyen kénkigőzölgség vagyon, mely a tesketet a rothadástól megóvjá.

Emlékezetnek okáért lejegyezte Petőfalván,
szeptember 20-án, 1864-ben.

Héja József községi jegyző mp.

RÉTY (ÉS KOMOLLÓ)

RÉTY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[204r] Háromszéken *Rétyen* a helynevek összegyűjtésére kiadott utasítás és kérdőpontok szerint a következő helynevek adatnak ki.

1. kérdőpontra. Réty falu tartozik Háromszékhez, Sepsishez.

2. kérdőpontra. Réty helységnek mostan élő neve *Réty*.

3. kérdőpontra. Rétynek emberi emlékezet óta a hajdonban is *Réty* volt a neve.

4. kérdőpontra. Nem tudatik, mert a rétyi reformata ecclesianak egy meglévő (a mostaniak között a legrégebb) jegyzőkönyve 1701-en készült, abban is a helység Rétynek van nevezve.

5. pontra. Úgy tetszik a név eredetiségéből, hogy a hunnosoknak Irmák vezérlete alatti bėjöveletekor alapult a helység. Hogy jóval a kereszténység bévétele előtt megvolt ez a helység, az is mutatja, hogy a kereszténység bévétele után alapult faluk szentek neveiről neveztettek el, mint például *Szent Ivány*, *Angyalos*, *Gidófalva*, *Szent György*.

6. pontra. Némelyek úgy vélekednek, hogy *Réty* Retius római vezérről neveztetett volna el, mint a szomszéd Komolló Camilusról, de ez nem való, mert itt a rómaiaknak coloniájok soha sem volt. [204v] Leghihetőbb, hogy a *Feketeügy* vizén itt általjáró *rév* volt, tehát *Révtől*, vagy pedig igen szép rétek vagynak körülötte, s a *Rétről* elsőbbsen *Rétinek* neveztetett, s későbbben az *i* helyett a szokásos *y* tévődvn, lett belőle *Réty*.

7. kérdőpontra. A helységből keletre kimenve a Felső határra lépik az ember, hol legelsőbbsen is egy szép kis hegyet talál, melynek déli és északi oldalát *Sovándrésznek* nevezik, hihető, hogy sovány terméséről. Délkeleti oldalát *Dobojkának*. Innen lemenve, egy termékeny menedékes határrészre jut az ember, délkeletre azt nevezik *Teleknek*, hihető, hogy a falu elsőbbsen ott volt települve. Innen keletre jut az ember egy szénarétre, a neve *Rétyi szeg*. Innen északra egy más szénarétre, *Morgóba*. A Morgóval határos nyugot felé a *Fertés*. Innen nyugotra megyen az ember *Hosszú* nevű határrészbe. Innen a *Csere mege*be. a Csere mege azért neveztetik így, mert régen dél felől hegyen csereerdő volt, most nyoma sincs, mert ez mind szántó.

Ezután következik a *Közép határ*, itt is az első hegy *Sovándné*. Innen jut a ember a *Gál avasába*, itt is csereerdő lehetett régen. Innen aztán harmad lábba stb., egész északra, [205r] ki a *Losontzi* nevű helyig, onnan visszafordulva dél felé találja az ember a *Völgyre menő*, azután a *Falura menő* határrészeket.

Következik a helység. Ennek nyugoti oldalán az Alsó határ. Itt az első határrész a Felső völgyremenő, mely észak felé kiterjed a nagy országútig, ettől nyugotra fekszik a *Kőbánya* nevű határrész. Ettől északnyugotra az *Aranyos* vagy *Köves*. Innen délre a *Décsen*, a Décsenből kelet-délre az *Alsó völgyre menő*be jut az ember, az Alsó völgyre menőből a Lenmezőre, Lenkertbe.

Megjegyzendő, hogy a helység a Feketeügy folyam jobb partján fekvén, a nevezett határok és határrészek mind észak felől vagynak. A Feketeügyön áthalmenve, a bal parton jut a ember a *Nyírbe*, ez most is szép nyíres erdő. A Nyír keleti részén délnyugotra megyen által egy igen régi, töltött út forma felemelkedés, melyet neveznek *Hom árkanak* vagy Hun árkanak, némelyek Csősz árkanak (hihető: Csőszről). A Nyírből északra a Feketeügy mellett jut az ember *Rétre*, mely délkelet vagy az egerpataki határtól folyva elterjed nyugot felé a Feketeügy bal partján, egészen le a falu mellé.

Rétynek határai északról az eresztevényi és [205v] besenyői határok. Keletről a bitai Alsóhatár és Bitá. Délről az egerpataki, szacsvai, magyarosi és komollói határ. Nyugotról a komollói Nyír és határ, és angyalosi Felső határ.

Az egész helység határára több felemelkedés nincsen, hanem csak a Sovándné, Dobojka és *Kőbánya* határrészek, egyebütt mindenütt térség.

Jegyzés. A Feketeügy folyam neve megemlítendő, hogy miért neveztetik *Fekete ügynek*. Huszti András „Ó és Új Dacia”-jában⁶⁵ a 72. lapon azt mondja, hogy Scythiában a víz neve *üt* vagy *ütia*, tehát Fekete

⁶⁵ Huszti András: *Ó és Új Dacia*, Bécs, 1791.

üt vagy elrontva Feketeügy, Fekete víz, minthogy a vize fekete.

Réty, 27. szeptember, 1864.

Székely Zsigmond bíró

KOMOLLO

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[118r] Helynevek Komolló községből, Sepsiszékből, Háromszékről.

[119r] Felelet az első kérdésre. *Komolló* község fekszik Háromszéken, Sepsiszékből.

2. A községnek más neve nincs.

3. Más neve nem volt, vagy hogy lett volna, arra semmi adat nincs.

4. Hogy mikor említetik legkorábban, tudni nem lehet, de hogy régi, onnan világos, mert temploma, mint az ajtó szemöldökre, mely kő, fel van rakva, épült 1310-ben, s hogy hajdon nagy közösség lehetett, mutatja az, hogy temetője nagyon terjedelmes, s mégis bárhol ásassék új sír, mindenütt több régi koporsókra akadnak. Pedig a község 90 házzal áll, s száz évvel ezelőtt, mint az öreg emberek mondják, alig volt 25 ház.

5. Lakói egy részre székely család, az új polgárok magyar nyelvet beszélő s öltönyt viselő megmagyarosodott románok, kiknek egy része Fogaras vidékéről származott, a mások innen-amonnan, de [---]⁶⁶ vették a községbe.

Hatodikra. Az egyik szóhagyomány az, hogy nevét vette egy mellette lévő római várról, melynek most csak helye van. Az állítatik, hogy ezen vár a Camilus római hadvezér felügyelete alatt lett volna, s róla Camilo várának neveztetett, a helység Komilonak. Másik hagyomány: a szomszéd magyaros erdőn lévő, ugyan római várral egy fedezet alatt volt, s Cumillo igazgatta, s ebből lett a Komollo.

Hetedikre. Van éppen a falu mellett s fennebb említett várhely magos felemelt helyen, mely körül a falu mellett lefolyó [118v] Feketeügy folyt, s a régi időben ezen várnak fundamentuma s romjai 1819-re hordatott, és szedtetett ki az országútra, mikor is egy pincebéli vakablakba bor[t] találtak, de megitták.

Ennek a község határába esik a Labor völgye, ahol a szóhagyomány szerint egy rézhíd vagyon elsüllyedve, melyről, mint Kővári László is „Statistikájába”⁶⁷ felhíva, azt mondja a rege, hogy addig állandó béke nem lesz, míg oly háború nem lesz, hogy azon híd felrugatják, s akkor pedig oly vérontás lesz, hogy a vért csákoval lehet mérni.

Komollón, 1864. október 22.

Bíró Sándor komollói református lelkész mp.

SEPSIBESENYŐ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[25r] A kiküldött utasítás nyomán az abba írt kérdésekre ennyit tudunk tudomásul adni:

Első kérdésre. Háromszék, Sepsi kerület, Feketeügyi alsó járás, semmi más különös elnevezéssel nem bír.

Másodikra. A község neve Besenyő, más ismert elnevezéssel nem bír. Nép száján forog, hogy egy Besenár nevű egyéntől vette volt a nevét.

Harmadikra. Mikor említetik legkorábban? Nem tudatik, annyi áll mégis, hogy templomunk oly régi, hogy ennek is eredetére visszamenni egy ahhoz értő bizottság vizsgálata igényeltetnék.

Negyedikre. Amint a falu neve mutatja s históriai adat is, hihetően a besenyőktől népesítetett.

Ötödikre. Amint a második és negyedik pontban az íratott.

Hatodikra. A község határában lévő topographiai nevek nézve említést érdemel a Kis Telek, Nagy Telek és Bábolna határrészek, ahol ma is lehet urnadarakot s holmi régiségeket, keresztes s holmi más régiségeket találni, mi is arra vezet, hogy ott régebben falunak kellett lenni.

Vagyon egy Tökés nevű hely, jelenleg szántó, hol várfundamentum látható, minek eredetével nem vizsgálhatunk.

Besenyő, 6. Novembris 1864.

Nagy Áron sepsi besenyői lelkész s. k.

SEPSIBODOK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[37r] Helynevek Bodok községből, Háromszék megyéből.

[38r] Ad 1. Háromszéken, Sepsiszékből, az Olt folyamán fekszik Bodok, az erdőről bényúló hegygerincek alatt.

Ad 2. Bodok nevezet alatt ösmeretes földleírás szerint országzerte.

Ad 3. Kezdetől fogva vagyon ezen név alatt.

Ad 4. 5. 6. A székely nemzet megtelepedésével, amint elődeink sokszor beszélgették, többek közt egy tekintélyes *Bod* nevű család telepedett meg erdős völgyes helyünkön, és elszaporodván, innen vette nevezetét a Bod családtól Bodok.

⁶⁶ Olvashatatlan szó.

⁶⁷ Kővári László: *Erdélyország statistikája*, I, Kolozsvár, 1847.

Ad 7. A község fekszik az erdő alatt három patak folyama közt, melyek az Olt folyamba ömlenek, úgy-mint:

Borvízpataka, itten van egy igen jó iható ízletes ásványos víz, van szénsav, só és jó részektől alkotva, Erdély nagy részében és a Duna fejedelemségben kereskedésül hordatik. Ez Erdély földleírásában is ösmeretes.

Alig 600 lépésre az ivó savanyúvíztől van egy más ásványos forrás, *Veresborvíz* nevezet alatt, hegykarétól övedzve, déli fekvéssel, kis lapályos téren, ami fürdőül használtatik, s bármily régi fekélyes seb, köszvény és kiváltképpen nőknél méhbéli gyengeségek gyógyítására nagymérvben jó hatást gyakorol, csak hogy közönségünk silány helyzeténél fogva hírnevezetessé tenni nem bírta, magánpártolókra pedig, kik áldozatkészek lettek volna e két nevezetes forrást a szenvedő nemzet részére feltüntetni, még eddig nem tanált.

Talamérpataka, ez egy csavargó folyócska bő vízzel, s amint állítsák, a *Bod* család kíváratára egy *Tala* nevezetű mérnök mérte volna fel a község fekvőseit.

Vásárpataka, a törökök uralgása alatt ezen folyam terin hetivásárok tartattak, s innen van eredeti neveze-te. Ezen folyó eredetéhez közel van egy szemvízforrás is, mi jó hatással használtatik orbánc és gyulladások enyhítésére.

Orotás, Borvíztére, Farkashegy, Kihágó, Balázs orotása, Bükkös, Szabja szántóföldek, melyek erdőből irtattak, s völgyes-árkos helyek.

Fok, lapályos, vizes, tós hely.

Salamondomb, Domonik, Bányás, Csente, Deme-fele. Telek, sík téren szántóföld.

A *Havas* nagy hegycsúcs, honnan tiszta időben Háromszék és Brassó vidéke áttekinthető, déli oldala kopacos legelő. Ezzel összeköttetésben egy hegláncolat vezet *Kéncsás tetőre*, melynek lapályos tetőjén, mint a hely fekvéséből jelenleg is kiösmerni, egy szív alakú vár volt hajdon építve, mit jelölnek régi sáncok és kapu helyei. Innen leindulva *Vontató* heglánculatán, szomszédos Oltszem község feletti régi várromokra vezet az út, mi úgy látszik összeköttetése volt a két várnak.

[38v] Kéncsás északi oldalában egy ér van, miből gyenge folyó ered a Herecpatakába, s ezt nevezik Kéncses ároknak, ahol ezelőtti években aranyat aknáztak.

Bodokon, 1864. october 25-én.

Teleky Sigmond bíró mp.

SEPSIBÜKSZÁD

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[69r] Tisztelt szolgabíró úr!

Folyó év Martius 21-én, 244. szám alatt kelt tisztelt rendelete közvetkezésébe Bikkszád helyi leírásának következő adataival van szerencsém szolgálni:

Bikkszád nemes Felső Fehér megye Belső kerületi, Peselneki járásába keblezett falu, az Olt bal partján elterülő fennsíkon fekszik. A tíz évi provisorium alatt a Brassói kerület Seps Szentgyörgyi járásába tartozott.

Eredetétől fogva, mit a falu öregei hagyományilag mintegy száz évre vezetnek vissza, mind csak Bikkszád volt a neve, de a név származására nézve nyomok nem találhatók.

A helység népesedését illetőleg az öregek tudomásai következőkbe egyeznek meg. Eredetileg egy pár száldobosi származású, kádár mesterséggel foglalkozó családok (melyeknek utódai itt ma is Kádár nevet viselik) szállottak meg Bükszád teritoriumának azon részébe, mely ma a rajta lezúgó Zsombor nevű hegyi patakról Zsombornak neveztetik, s mely akkor még ösrengeteg volt. Ott csakis kunyhószerű hajlékokban folytatván munkájukat, egy vadászat alkalmával e környék tulajdonosa, méltóságos gróf Mikó Miklós úr által feltaláltatván, önnagyságától engedelmet nyertek azon a helyen, melyen ma Bikkszád elterül, s mely fekvésileg falu telepítésére alkalmasabbnak találtatott elébbi szállásuknál, állandóan megtelepedni, irtás által termő- és kaszálóhelyeket előállítani, s a népesebb szomszéd közösségekből oda még több települőköt is szerezni.

Ennek folytán kezdődött Bikkszád népesedése a szomszéd Bardocz, Kézdi, Csík és Kászon székek közelébbi helységeiből, sőt még Gyergyószékből, Salomásról is származott ide egy, a mai napig fennálló Kurutz család, míglen körülbelől nyolcvan évek előtt, midőn a ma itt fennálló üveghuta Mikóujfaluból ide főlzállítatván, a gyári személyzet s számos segéd munkások idetelepítése által a falu már jelentékenyebb kiterjedést nyert.

[69v] E falu határait a nevezett Olt folyamán kívül következő patakok mossák, úgymint:

Az *Alsó bal partján*:

a. *Kisfenyő* vagy *Borvíz pataka*. Nevét a határos *Kisfenyő* nevű hegyoldalról, s a pataktól körül találta-tó borvízforrásoktól veszi.

b. A *Rakottya*, *Sás* és *Tőh patakának* is nevezett kis helyi csermely e nevet nyerte a *Rakottya* nevű hegyoldaltól, melyből ered, továbbá az alább útjába eső szejkés, sós tartamú posványoktól, s a még alább találtató kenderáztató tócskáktól, melynek vizét is kölcsönzi.

c. A *Bugyogó patak*, a pataktőnél fölbuzgó, fölbuzgó forrástól. Mocskos pataknak is nevezetik, sok szemét és söpredék kerülve bele a falu szélein.

d. A *Tő pataka*, a Szent Anna tavát környező bérctől ered.

e. *Verespatak*, a Szent Anna taván fölül északra, egy *Mohostó* nevű terjedelmes posványból eredvén, csakugyan veres színű vizénél fogva nevezetik így.

f. *Disznópataka*.

g. *Feketepatak*, vizének színe sötét, ágyának talaja fekete.

h. *Zsomborpataka*, a *Kerek Zsombor* nevű erdőből ered.

i. *Büdöss pataka*, a torjai területen fekvő, országszerte ismeretes, *Büdöss* nevű kénköbarlang felől folyván le, attól veszi nevezetét.

k. *Nagyhegyes pataka*.

l. *Kishegyes pataka*, hasonló nevű hegyekből erednek.

m. *Halaság pataka*, az említett számos hegyi patakok között hajdon ebbe találtatott legtöbb pisztráng.

n. *Szeretura*, másképp *Sós patak*, a patakfőbe találtató sós tartalmú süllyedés posványos helyekről.

o. *Almásmező pataka*, hasonló nevű erdőből ered, s ugyancsak *Almásmező* nevű tartomány kaszálóvölgyön foly keresztül.

[70r] p. *Szárazpatak*, nyári időn fűvényes ágyába minden víz elszivárogván, ki szokott száradni. Ezen patakocskák, nevezetesen az a., b. és c. alattiak egyenként és közvetlen a d, e, f, g, i, j, k, m és n alattiak a h. alattiba szakadva, együttesen a *Zsombor patak* név alatt és az o. alatti a *Szárazpatak*ba szakadva ez utóbbi nevezet alatt, valamennyien keletről nyugat és délnyugatra vévén irányukat, az Oltba ömlenek.

Az *Olt jobb partján*:

a. *Hídsorok pataka*, ahol az Oltba szakad, ott régebben a folyón egy híd állott.

b. Az *Ivánkovács pataka*.

c. *Nagymező pataka*.

d. *Csicsorukászu pataka*.

e. *Fenyőfark pataka*, hasonló nevű erdőbeli eredetükről nevezetnek így, s folyamukba a hasonlóan *Fenyőfarkból* eredő

f. *Rakottás patak*ba szakadván, ez utóbbi nevezet alatt nyugotról keletre haladván együttesen ömlenek az Oltba.

g. A *Sólyomkő pataka*, a *Kis Sólyomkő* nevű szirt alatt (melyen hajdan sólymok tenyésztek) foly le az Oltba.

Erdőnevek:

Fácza, *Nagyhegy*, szomszéd hegyek láncolatába legmagasabb.

Kisfenyő, egy kis fenyves oldal.

Tőbércze, délnyugotról a *Szent Anna tavát* övedzi.

Kicsikő teteje, egy itt találtató, a *Kis Sólyomkő*nél kisebb szirtől vehette nevezetét.

Feketepatak sarka, a már említett *Feketepatakról*.

Kerekzsombor. *Büdöstető*, a már említett *Büdös barlang* hegygerince.

Fortyogók fele, alatta holmi fölbuzgó ásványos vizek tanálatnak.

Hosszúsorok [70v] és *Körissorok*, a szomszéd torjai territoriumon kirúgó hosszabb és rövidebb hegybércek.

Nagyhegyes, ezen keleti hegyláncolat legmagasabbra emelkedő pontja.

Disznósorok. *Hosszúpuszta teteje*, egy ott találtató hosszú pusztá után.

Kishegyes feje. *Nagyhegyes*nél alacsonyabb, de vele párhuzamos bérce.

Burdéárnyéka, a legelső száldobosi telepedők zsomborban meg szállások előtt e helyen építették volt első burdejukat.

Péterné bükkje, ezen bükkerdőbe néhai Estók Péter egy helyet kezdett volt irtani, mit halála után özvegye kaszálóvá idomított, miről máig is Péterné bükkjének nevezetik.

Széperdő, hajdonta gyönyörű ritka szép erdő volt.

Kerpenis, *Almástető*. *Kismurgó*, a szomszéd Hatodba (Hat falu erdeje) egy ennél magasabb hegyet *Nagy-murgónak* neveznek.

Ivánkovács bükkje. *Hosszúfeje*, a bacsoni erdővel ütköző nyulánk hosszú bérce.

Nyármező teteje, sok nyárfa találtató e helyen.

Csicsorukászu teteje. *Fenyőfark*, az északnyugoti fenyvesek legalább nyúló ágozata.

Középsorok, a *Fenyőfark* két ágai között sarok.

Kisromlás és *Nagyromlás*, egy kisebb és nagyobb, hajdan gyönyörű fenyvessel bíró bércek, melyeknek fáját hatalmas viharok összezúzták.

Kispilicska. A *Pilicska* vagy *Piliske* név gyakrabban fordul elő hazánk keleti határvidékein. Rendesen a hegyláncolatok magosabb pontjai viselik e nevet, itt is a *Nagypilicska* a legmagosabb csúcs, s ezen alól fekszik *Kispilicska*.

Szeketura, *Fütyőkhelye*, *Kisbutuk*, *Nagybutuk*, *Nagypilicska*.

Izvorteteje, van itt egy szép forrás, mit *Izvorkútjának* neveznek.

Bőforrás, a hegy fejébe fakadó gazdag forrásról.

Frászen. *Bánya teteje*, e hegybe egy régi, ma már míveletlen s beltartamára nézve is ismeretlen bányáüreg találtatik.

Höllőpatak feje. *Nagyhajtás*, vadászati szempontból nyerhette nevezetét.

[71r] A sok apró részletekkel szétszórt s patakok, árkos stb. által megszagott határrészek, dűlők, szántók, kaszálók közül többen viselik azon erdők és hegyek neveit, melyeknek széleiből és aljából alakulnak, valamint azon patakok neveit is, melyek mellett előtűnnek, ennél fogva itt sok már előbb felhozott nevekkal találkozunk.

Mindnyájuk elnevezései következnek:

Csiki út, a Csíkba vezető út mellett fekvő szántók.
Szőcs kertje, hajdan Szőcs család által birtokolt szántók.

Jákob helye, hajdan egy Jákob nevű gyári munkás által birtokolt szántók.

Rakottyás, eredetibe rakottyaerdőből irtott szántók.

Kásza, *Márkos*, szántók.

Tópataka, kaszálók.

Külső- és *Belsőlapály*, e hegyes vidék simább terei, szántók és kaszálók.

Tanya, vizek megálapodásául szolgáló alanti hely, szántók és kaszálók.

Lapálymartja. Belsőlapálynak a Tópataka által megszakasztott része, szántók és kaszálók.

Halaság, *Kishegyes*, kaszálók.

Gáspár, szántók és kaszálók.

Burdé, *Szeretura*, kaszálók.

Hátulso Gáspár, szántók.

Borvízárka, a Gáspárba lévő jó borvíz erre veszi lefolyását, ciheres hely.

Lüget, *Szent János*, *Tatárút*, *Almásmező*, *Bélmező* és *Szárazpatak*, ezek szántó- és kaszálóhelyek elegyesen.

Lenkert, egy alkalommal fel volt szegve lentermelés végett, ma is szántó.

Lunka, egyfelől az Olt vize, másfelől a fennsík magaslatai között fekszik, szénatermő.

Hánzigödre, a Hánzi család által birtokolt szántó.

Hévüsmart, szántók.

Tolvajkő alja, *Kengyes*, kaszálók.

Góricsa, szántó és kaszáló.

Ivánkovács, kaszálók.

Cseresorok, hajdan szép csere volt, ma kaszáló.

Nyármező, *Rakottypatak*, *Csicsorukászu*, *Fenyőfark*, mind kaszálók.

Lókert, hajdan méneskert volt, ma szántó és kaszáló.

Zegán, szántók és kaszálók.

Sólyomkő nyaka, [71v] a Sólyomkő mögötti lankás hely, kaszálók.

Hevederbükk, *Frászen*, szántók és kaszálók.

Sólyomkő alja, az Olt mellyéke a Sólyomkő alatt, kaszálók.

Jus, hajdan csordalegelő lévén, nyilanként a lakosságnak fölősztatott, s akkor nyerte e nevezetét, szántók és kaszálók.

Vápvár, egy ősi időben ottan fönnállott vár máig is látható romjairól neveztetik így, kaszálók.

A falu belterülete neveztetik:

Alsó része *Alszegnek*, a falu dereka egy ott álló haranglábtól *Haranglábnak*, azon túl *Felszegnek*. A falutól szintúgy különszakadva egy magaslatra telepített néhány családok, mert ott hajdan egy száz lakott, neveztetnek *Szászoknak*, maga a helyecske *Csinódnak*, és a falu legfelső végéből kinyúló kicsiny utcácska *Czigányok utcájának*.

Van még a falu közepette egy nagyobb, egyesektől szántóul használt tér, mely a keleti részén álló görög nem egyesült templomról *Templomkertnek* nevezetik.

Végre vannak még *Bikkszádnak* számos ásványos vizei is, melyek közül ihatóbbak a *Gáspári borvíz*, fekszik a *Gáspár* nevű helyen, a *Falusi borvíz* a falu felső végibe, a *Küpüs* és *Csorgó borvizek*, melyek alakjuknál fogva neveztetnek így, de, az Olt bal martjába lévén, *Olt borvizek* neve alatt is ismeretesek. Megemlítenéd még a Szászokon vagy a Csinódon felül egy nagyobb ásványos forrás *Bugyogó* nevezet alatt, mely erősítő fürdőül is használtatik.

Bikkszád, 20. április, 1865.

Németh Márton közjegyző

SEPSIKÖRÖSPATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[220r] *Sepsi Köröspatak*

Ezen falu fekszik Sepsiszékbén Csík felől vagyis keletről nyugatra lefolyó hegylánc déli részének tövében, az erdők alján lévő völgy tokában, az ismeretes Vadas alatt.

Telepedését kapta az Atilla fiai pártoskodásai miatt meghasonlott hun ivadék szakadékaiból, kik nem mentek vissza ősi hazájokba Ázsiába a több visszament seregekkel, hanem itt maradtak, megvonván magokat hegyek és völgyek rengetegjébe, kik azután feloszlottak a Háromszékhez tartozó területen, és mind első telepedők kezdték formálni a falvakot. De kétségkívül ebből ugyan csekély szám eshetett Sepsi Köröspatakra, hanem házasság rendén s a körüllevő szegénységből könnyű erdőlhethes tekintetéből idővel idetelepedett lakosok számából formálódott a faluközönség, különben jelenleg is csak 950 lelkeket számít.

Vette nevét helyének fekvéséből, földének természetes sajátságáról, mely szerint fekszik egy völgyben, az erdőről bújó vízárkokból összevegyülő vizek adják azon patakot, amely a falvat végigfolyja, és Gidófalvánál ömlik az Olt vizibe. Földe nagymértékben termi a körösfát, úgyannyira, hogy irtással sem képes a telkeket, kerteket kitisztítani, és így a patakról és körösfáról kapta a Köröspatak nevet, később Sepsi nevet kapván a szék, ahová tartozik, innen kapta a Sepsi nevet, és így lett belőle Sepsi Köröspatak.

[220v] Vannak következő utcái:

Nagy utca, mely a falun végig lemegy a mezőre, ki nagynak neveztetik, mert a többi utcái ehhez képest kicsinek és síkátorok.

Szentlélek utca kapta nevét onnan, mert az unitáriusoknak mezőszélybe eső templomába azon utcán

járnak isteni tiszteletre, emellett egyházi személyek is lakják azon utcát, innen a Szentlélek utca nevezet.

Felszeg, fekszik a falu felső felébe, innen a Felszeg utca. Para Ferentz utcája, azon okból, mert Para Ferentz nevű ember lakik ottan, újabb neve Muszka utca, azon okból, mivel a Muszka határba ezen utcán járnak ki.

Templom utca, mivel a catholicus templomba ezen járnak ki.

Ördög utca, vette nevét az abban lakó Ördög családtól.

Alszeg utca, esik a falu alsó felébe.

Átal utca, mivel Alszeg utcából Szabó Dávid utcába ezen járnak át.

Következnek a határrészletek nevei:

A falu felső részéből északkelet felé kijáró Muszka utca [a] Pityókahegy nevű határrészre megyen, mi-ből értelmezhető azon helynek neve, tudniillik Pityókahegy, mert pityóka szokott volt ottan természetelni.

Ezzel határos Muszka határrészlet vette nevét azon körülményből, hogy amidőn közelebbi forradalomkor a muszkák beütköztek Háromszékre, az általok ezen falura vetett sarcot nem lehet másképpen megfizetni, hanem ezen hely árverés útján személyes egyéneknek eladatott. Addig nyírerdő lepvén, az irt egyének által kiirtatván és eszerént szántóföldekre fordítatván nyerte a Muszka határ nevet, azok miatt kelletvén a többször nevezett helyet eladni, hogy a hadisarc ezen úton kifogadtathassék.

[221r] *Kápolna*, vette nevit azon kápolnáról, mely emberi emlékezetet felülmúló régi időben azon helyen építettett, most kőfalai romokban állnak.

Felső és alsó hegyrehágó, kapta nevét, mert a szántók véggel hegyre hágnak.

Kincsesgödör, hihető, vette nevét onnan, hogy azon helyen a régi időbe pénz vagy valami drágaság találtatott.

Magos nyár, vette nevét onnan, hogy a kiirtás előtt magos nyárfák termettek azon helyen.

Nagyszeg, régi neve a helynek, magyarázat nélkül.

Halastó, régebben nádas, tós hely, melyben halak is termettek.

Suvatag, vette nevit azon föld tulajdonságából, mely szerént régen elsüllyedt mocsáros hely volt, most szántóföldekből áll. Azon helyről régi időktől fogva azon megjegyzés maradt fel, hogy amikor szárazság idején rajta víz fakad (mivel esős időben semmi efféle vízfakadás nyoma nem látható), szűk időnek vagy terméketlenségnek előjele.

Körös köze, a régebben ott tenyészett körösfákról vette nevét.

Köves, kövecses helyről vette nevét.

Patakmejjéke, vette nevit, mivel az Oltba befolyó Falupataka vagy másként Nagypatak mejjékén fekszik.

Zoltánka, a közel fekvő Zoltán nevű falutól kapta nevét.

Középhaszár részletek nevei:

[221v] *Kétpatak köze*, fekszik két patak között.

Füvén gödör, füvenyes omlásos természetiről kapott név.

Csipán, magyarázat nélkül.

Bedeházi út, kapta nevét a Bedeházi családtól.

Macsás, vadmacskák ottani tartózkodásáról.

Patakmejjéke, a mellette lévő patakról.

Pázsint, régebben kaszálónak használtatott, pázsintos hely.

Alsóhatár részletek nevei:

Alsó alámenő, mivel három részlet van ezen név alatt, és ez legalól fekszik.

Középső alámenő, fekszik középsben.

Felső alámenő, fekszik feljél.

Dióhegy, régebben ottan lévő diófáktól.

Deresnye, magyarázat nélkül.

Költő kert, a Költő családtól.

Erdők nevei:

1. *Deresnye*, ciheres hely.

2. *Száltamás*, Tamás nevezetű magos vagy szálas emberről.

3. *Iván*, magyarázat nélkül.

4. *Balázsé*, honnan vette nevét, nem tudatik.

5. *Kövesarc*, köves homlokáról.

6. *Ravaszklik*, mert járhatatlanabb, mint az ember szemmel nézve gondolhatná.

7. *Gyepű*, mert régebben gyepűvel volt kerítve.

[222r] 8. *Ötsustákos*, mivel egy tűzfát öt sustákkal kellett venni azon helyről a köz népének.

9. *Vadas*, országszerzte híres hely, vette nevit a vadakról rész szerint, mivel medvék, őzek, farkasok és más vadak szoktak tartózkodni azon rengeteg erdőbe, rész szerint pedig régebben tolvajos hely, és az ott tartózkodó tolvajok félelmére tették, vagy elvadították a közlekedést Háromszék és Erdővidék közt.

10. *Kisorr*, egy meredek homlok kis bérc.

11. *Kurta*, tréfás elnevezéséről, mivel nagyon hosszú bérc.

12. *Kesken*, tréfás elnevezéséről, mivel szélesebb, mint hosszabb.

13. *Pallós*, minthogy innen két bércre van az átjárás, mint valamely pallón könnyű járással.

14. *Kiss Almás*, mivel Nagy Almás is van, és vadalmák találtnak benne.

15. *Nagy Almás*.

16. *Feleltető*, mivel peres kérdés támadott e hely felett, mire nézt a helyszínen törvényes feleltetés vitétt véghez.

17. *Vadas ága*, a vadakról és az ott tanyázó tolvajokról, amint fennebb a 9. pontba megfejtetett.

18. *Kurtaponk*, kiemelkedő magos csúcsáról.

19. *Tolvaj kúttya*, mert ezt a kutat tolvajbanda használta.
- [222v] 20. *Mészköponk*, magos ponkos hely, gránád kőszikla módjára fekszik a mésző rajta.
21. *Kövesponk*, fennülő köves hely.
22. *Felső hegyes bérce*, mert Alsó hegyes bérce is van.
23. *Alsó hegyes bérce*, a mindjárt írt magyarázattal.
24. *Két hegyes bérce köze*, fekszik a két bérce között.
25. *Nagy kurta bérce*, mivel Kis kurta bérce is van.
26. *Kis kurta bérce*.
27. *Magyaros*, magyarófákról és annak terméséről.
28. *Kontroversiás*, mivel Köröspatak és Kálnok ezen erdőhely felett hosszasan viszongottak.
29. *Peleske*, kétségkívül kapta nevét azon okból, mert jutott e hely birtokához Köröspatak.
30. *Csináltpataka*, mivel a lefolyó vízárkot csináltatni kellett, hogy egyenesebb irányt vehessen magának a patak.
31. *Felsőmező oldala*, pusztás helyről kapta nevét.
32. *Csüdör*, magyarázat nélkül.
33. *Nagy nyír*, mivel nagy tágas, fekszik vastag nyírfákkal. [223r] Itt áll a nyírtetőn régi időkből fennmaradt várromok ma is látható alapja, sáncokkal kerítve, roppant mélységű kúttal, ezen hely volt valamint egyrésről menedékhely tatárfutáskor a lakosokra nézve, úgy másfelől mintegy raktár is, hová az ellenség elől javaikat elrejtették a lakosok.

A fennebbi helyneveket ezeknek kívánására kiválasztott öregebb rendű egyének válaszmányából Sepsi Köröspatakba, 1864-be szeptember 24. napján kiadta András Mózes, közönség jegyzője mp.

SEPSIMAGYARÓS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[224r] Helynevek Sepsi Magyaros községből Sepsi Szentgyörgyi kerületből, Feketeügy Felső dullói járás

Amint régi okiratokból látható, ezen községnek a neve 1600-[asok]tól fogva mindig Magyaros volt, s mai is változatlanul áll, s országszerte is ezen ösmeretes. Harmadikra. Ezen községnek más elnevezése sohasem volt.

Negyedikre. Amint emberi emlékezetet fellyülmúló okiratokból látható, 1600-[asok]nak az elején említették ezen nevét meg.

Ötödikre. Szakadatlanul magyar lakosairól van írásba emlékezés.

Hatodikra. Köztudomásból és egy régi jegyzékből annyi olvasható, hogy azon idő tájba Magyaros Szatsva községének filiája lett volna.

A határában előfordulnak a következő elnevezésű helyek, úgy mint:

Hegyfarka, minden hegyek egybefüggésének ez a végén, s erről hegyfark.

Ivánka oldala, bokros hegy oldalán legelőül használatik.

Eröss kerék, egy meredek bérce hely.

Cziheres, Nagyút oldala, Mátiskút oldala, mind bokros erdős legelők.

Nyíres oldala, Oláh domb, Szénégető, Közéllő, Vad-alma tartománya, Szeredő erdő, Fövényes teteje, Votsinga, Sáros árok, Kárhágó, Magyaros pataka és Gyertyános, mind bokros, erdős helyek, bércek, melyek legelőül is használatnak, egyáltalába [224v] mind ezen elnevezésekkel hívtak emberi emlékezetet fellyülmúló időktől fogva, s hívatnak ma is.

Szántóhatárok elnevezése:

Gyertyánosallya felső, Gyertyánosallya alsó, Felső és Alsó Bérce, Kertallya, Kenderszer, Verem allya, Békástó, Ösvény, Kósalább, Szárazra menő, Rétyi út tartománya, Száraz melyéke, Törös árka, Kétút köze felső, Kétút köze alsó.

Hegyfarki dűlők: Ötszás oldala, Szárazvölgy és Hunárka tartománya, Furus cseréje, Felső Mocsár, Alsó Mocsár, kaszálók, Rév tartománya és Száraz mellyéke, kaszálók.

Ezen helyelnevezések úgy íratnak fel általunk, amint régi írásokból láthatók, és folytonosan elődeink által neveztetek s neveztetnek ma is.

Sepsi Magyaroson, 1864. október 4-én.

Kese László bíró s. k.

Kiss István jegyző s. k.

Kováts Domokos esküdt

Kováts Mihály esküdt

Pataki György esküdt

Fodor József esküdt és puskás

Darabont András esküdt

SEPSISZENTGYÖGY (ÉS SZEMERJA)

SEPSISZENTGYÖRGY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 60. mft.
(Fol. Hung. 1114/41.)

[542r] Helynevek Sepsi Szentgyörgy kiváltságos mezővárosa községében, Háromszéken.

Első pont. Háromszék, mely áll Sepsi, Kézdi és Orbai alszékéből és ezekkel törvényesen egyesült Miklósvárszékéből, Sepsi Szentgyörgy fekszik Sepsi alszékben, és mind a három s illetőleg négy széknek székhelye.

Második pontra. A községnek minden nyelven csak a nevezett neve van.

Harmadik pontra. Más elnevezés nem ismeretes.

Negyedik pontra. Mint mezőváros és vásáros hely

1522-be Lajos magyar királytól nyerte a kiváltságát. Ötödik pont. Az ősidőkből.

Hatodik pontra. A nevét illetőleg az az általános felvétel, hogy az itten volt Szentgyörgy nevű klastromtól vette volna nevét, melynek eredetéről és mikor történt elpusztításáról semmi bizonyos időadat nincsen, csupán az a gyanítás, hogy a valóságosan létezett klastrom a reformatio Háromszéken történt elterjedésekor pusztult volna el, romjaiból még a mostani református paplak udvarán látszanak az alap kőrakások, [542v] az anyagok elhordattak. A helység utcái neve Templom utca, Erege, Volykán, Libocz, Vásármezeje, a többiek névről származottak.

Hetedik pontra. *Szépmező* egy fennsík, mely több falvak határait foglalja magába, s magának községünknek is két határrésze itt fekszik, szántóföldek borítják.

Hosszú név, egy, az Olt folyása völgyében fekvő hosszú, alant fekvő határ rész a helység felső éjszaki végében, szántó- és kaszálóhely.

Szeget név, hasonló alant fekvő határ rész az Olt folyása völgyében, a helység déli alsó felében, szántó- és kaszálóhely.

Debren, egy az erdőnek völgyellő határ része a helység nyugoti végében, végighasítva a hasonló nevű erdőn eredő pataktól, szántó- és kaszálóhely.

Hegy, egy határ rész az erdő alatt és város felett nyugot-délről, fennsík, fekvésétől vette nevét, szántóföld.

Templom felé, a református templom felett dombos fekvésű határ rész neve, nyugot-észak fekvésű szántóhely.

Örkő, a helységtől négyszáz ölre fekvő kerek hegy az erdő aljában nyugotról, kőbányának használtatik, őrhely a tatárjáráskor, semmi rommaradvány rajta.

Gémvár, egy a Debren patakára függő dombnyelv, rommaradvány nélkül, tört cserépdarabbal borítva.

Világlátó, a helység erdeje magos hegyének neve.

Görög, az erdő hasonló magosságú hegy[ének] neve, innen látja a helység keletkezni a zivatarokat.

[543r] Bércek:

Ingóbércz, magos hely. Szármány, Közbércz, Andornyak, Csereoldal, Verőfény, Pilliske, Avas, Hidelve, Közbércz, Nádas orra, Loré, Bornahíd, Mészégető, Kerek almafa, Bodo, Benedek mezeje oldala, Veres csere erdőrészek nevei.

Árkok: Közbércz, Sugás árka, Két árok köze, Andornyak árka, Csiklon árka, Erős oldal árka, Petőcs árka.

Puszták: Szármán pusztája, Magyaros pusztája, Medvefej pusztája, Sugás pusztája, Orotás pusztája, Kerekto pusztája, Kölce pusztája, Piliske pusztája, Csorda déllő pusztája, Játszó mező pusztája, Szalonka pusztája, Örkő vápája, Loré pusztája.

Források, patakok, kutak: Gyertyános kútja, Magyaros kút, Hidelve kútja, Szármány kútja, Közbérc kútja,

Bornahíd csorgója, Tetves kút, Erdő oldal kútja, Sikó kútja, Sugás savanyó víz forrás, Magos hely pataka, Andornyak pataka, Debren pataka, Erősoldal pataka, Lókert pataka, mind öszvefoly a Debren patakába, s ebből az Olt folyóba.

Határhelynevek:

a) *Templom felett*: Magyaros nyaka, Sóstó, Csenti halma, Gyümölcs köze, Döröngöző, Pap ösvénye, Volkán, Kökönyes, Todor hegye, Szénafű, Kőházkert, Rofaj rétje, Szilony.

b) *Szegedbe*: Czene, Zátony, Kulakert, Gátfej.

[543v] c) *A Szépmezőn*: Baglyos, Csege, Tompa düllője, Kurta, Szent Iványi útszökő, Déltrejövő, Papszere, Nagykép, Epres, Halom, Vélész, Labor völgye, Útválasz, Kerekföld, Vízremenő, Tibád kasárja.

Sepsi Szent Györgyi Tanácstól, 1865. január 30-án.

Kováts Bálint főbíró mp.

SZEMERJA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[241r] Helynevek Szemerja községből, Olt Alsó járás.

Első. A járásnak neve Olt Alsó járás, Sepsiszékből, semmi más megjegyzésre nem tétethetik.

Második. Szemerjának más neve nem tudatik.

Harmadik. Szemerja községnek más elnevezése nem tudatik.

Negyedik. Örök időktől fogva ezen név alatt esmeretes.

Ötödik. Örök időktől emlékezetnél fogva a mostani székely nép bírta és bírja most is.

Hatodik. Bizonyos semmi sem tudatik

Hetedik. A Csere alatt való határ, mely csereerdő alatt fekszik, arról neveztetik. Ezen határ részben nagyon egy Kápolna nevű láb, mely hogy a máig is látható kápolna fundamentumáról nevezett kápolnának gyanítható, különben semmi más adat erre nincsen.

Oltárszer, amely a fennebbi hellyel egy területben nagyon.

Halastó, ahol mostan is kenderázató tók léteznek.

Gereb kútja, a Geréb családról vette nevezetét, a Geréb család erdeje alatt.

[241v] Havad, Pálpataka. Székhalma, itt most is látható egy halom, de hogy ki által vétetett, nem tudatik. Ezen határ határos Szent Király falvával.

Csigolya eleje, mely az ottan létezett csigolyafákról neveztetett.

Széki domb, elnevezéséről semmi nem tudatik.

Nagyszék, Bendi. Lókötő, arról neveztetik, hogy az erectiotól fogva a falvában létező székely huszár katonák lovak tartására használtatott. Szomszédos Killyén falvával.

Templom feletti határ, mely a szemerjai ev. református templom felett fekszik, ezen határban vagyon egy Világlátó láb, mi nevét onnan vette, mivel a szemerjai határba a legmagosabb hegy.

Örkő, ahol régebben ört állottak, mivel egy magos hegyen áll, határos Sepsi Szent György mezővárosával.

Szépmező nevű határ, amely az Olt folyó vizén túl fekszik, nevét onnan vette, mivel egy szép kiterülésű helyen fekszik. Ezen területen semmi megjegyzendő nincs, határos Killyén falvával.

Az erdőre két határrész fekszik, az egyikben nevezetesebb bércek Középhegy, Kurtahegy, Szászölés, Remete és Bartha földgye, s még ehhez a határrészhez Benedekmezeje nevű [242r] kaszálóhely, s hogy ezen nevezeteket honnan kapta, arról semmi nevezetes adatunk nincsen. Határos Sepsi Szent György mezővárosával.

Ugyan az erdőben, a második erdőrészben a nevezetesebb bércek Magyaros, Balásia, Nagy és Kis árnyékok, Szöllőmáj és Sas mezeje, ezeknek az elnevezéséről semmi következtethető, értelmén kívül semmit egyebet nem tudunk.

Szemerján, 1864. október 16-án.

Csákány Joseff jegyző mp.

Bedő Mihály bíró mp.

Demes Mózes szemerjai ev. ref. lelkész.

Joo Bálint esküdt mp.

Bora Péter esküdt mp.

Serester János esküdt

SEPSISZENTKIRÁLY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[231r] Helynevek Sepsi Szentkirály községből, Háromszék megyéből.

I. *Sepsi Szentkirály* falu fekszik Háromszék megyének Sepsi alszékében, az Olt melletti Alsó járásban, a nyugoti hegyalji falvak sorában, az Olt jobb partján, ezen folyó teréből keletről nyugotra a hegyek közé felnyúló kétszáz öl széles, nyolcszáz öl hosszú, húsz öl mélységű völgyecskeben, melynek közepén egy, a falu felett lévő erdőcskéből eredő Kispatak csorongál kelet felé, az Olt folyamba. Északról *Szemerja*, keletre *Kilyén*, *Szotyor*, délre *Illyefalva*, nyugotra *Előpatak* falvak között.

Más névvel e falu nem neveztetik, ezen nevezet eredetéről semmi adat. A falu kezdetéről pedig némely vének így szólnak falusiason: „Atilla nagyapánknak volt egy Irnak nevű fia is, aki a több testvéreivel viszályok s más külső háborúságok miatt az ő fejedelemiségét esmerő s őt követő bátrabb hun híveivel Erdélynek északi hegyes helyeire felvonult, s

ezen seregből egy Imreh nevű ember megszeretvén e völgyecskeket, megállapodott, s itt marhalegettetést folytatván kezdetet adott e falunak”. E beszédet különösen szereti fenntartani az itten lakó szép és nagyszámú Imreh család.

Egyébaránt a falu régiségére tisztán mutat ennek felső végén a déli oldalon az erdő szélében álló templom, a tiszta gót ízléssel építve, s hasonló régiséget mutató kővárral körítve. Ebből nemrégén egy kődarab került ki, amelyen gót betűk láttattak, így e falu eredetét lehet az 5. századra, sőt előbb is tenni.

Maga a falu kisszerű, húsz régi, hunnus eredetű törzsköcs székely családot, s ebben ötszáz lelket számláló protestáns [231v] hitűek, földművelésből élnek.

E falunak csupa két utcája van, elnevezés alatt *Nagy utca*, a falu közt lemenő patak bal partján végig. *Szoros utca*, a patak jobb partján hasonlólag végig. *Pato*, némely épület nélküli kertek a faluhoz tartozva.

II. Határrészletek nevei:

Kovács oldal, az itt birtokos Kovács családról.

Körte köze, agyagos szántók, régen sok vadkörtefák voltak itten.

Eczkene. *Nyáras mező*, nyárfa jövések az erdőszélben.

Pálpatak, régebben Kis Pál birtoka, most sokak szántója.

Középláb, két út közti láb, szántó.

Faluféle, falu melletti szántók.

Hegydoldal. *Csúnyásgödör*, a székely a csúfot csúnyának is mondja, s ez egy ily csúf vagy *Csúnyaföld*.

Kurtaföld, egy rövid völgyecske és annak környéke.

Lád, egy kis magoslaton álló szántók, lábja mind a két végénél árkolva láda alakúvá teszi a helyet.

Törvényfa, az érbe leható magoslat véghelye, hol törvényfa van.

Kereksás, gömbölyű nádat termelt vizenyős hely, sátes vagy sásos.

Barabulyos, *Járszállás*, *Szalamér*, ezen szép nevek eredetéről semmi adat, mind szép szántóhelyek.

Szikszai völgy, Szikszai család birtokolta.

Ördögfüve, *Nagyút alja*, *Sós*, salétromos, fejeir felszínű szántók.

Eger, kaszáló, mondják, hogy itt régen vizenyős helyen teremni szokott egerfák voltak.

Morgó, apró részletekbe sokak által bíráto kaszálók, melyek felett a birtoklók örökösön herregnek, *morragnak*, s így *Morgóhely*.

Györgyere, egy régi, Agh *György* nevű birtokosról.

Felső és Alsó Domb, mindkét felől a patak által meghordott s domborított dombos szántók.

Soványparag, sovány természetű, fekete agyagos, felhagyott parlagok.

[232r] *Rakotyás*, *Kövecses*, apró kövekkel teljes homokos szántók.

Gátszeg. *Zátony*, az Olt vize által hordott töltvény.

Horgas ér, a szomszéd mezőkről lejövvő eső vízfolyam-horgadásaitól.

Oromalja, a falu pataka által képzett, négy öl széles, két öl magos, kétszázötven öl hosszú orom déli részén elterülő szántók.

Pataktő, Kosárkút, Oltköze, Hosszú. Felhágó, a szántók az aljból egy kis dombra emelkednek.

Kápolna, az erdő felől lejövvő teres magoslat végdombja, szép kápolna alakba. Hogy pedig itt épület lett volna, nincs emlékezetbe felhagyva.

Illyefalvi hegy mege, a fenti dombnak Illyefalva felé fekvő oldala, szántó.

Helybe, a falu melletti kertek közébe szegellő hat darab szántók.

Fejérkö, Estók föld, Kálmán hegye, hasonló nevű régi birtokosaikról.

Orotás, bokros helyek voltak, most kiorotott szántók.

Benedekmezeje, Mezőképe, amaz egy erdők közti kelek mező, ez annak feldomborult szeglete, mintha ábrázata vagy képe volna a Kismezőnek.

Világlátó. Göbetz, egy nádat, sáttét termett sós hely, kaszáló.

Sárlelő, sáros ingovány.

Csitkókosár. Borzafű, úgynevezett ördögborzát termő kaszáló. *Sikatyus, Őrszőkő*.

III. Erdőrészletek nevei:

Fogott. A szentegyház erdeje, 1611-be Bátori Gábor fejedelem által adott ajándéklevélben Fogott néven áll. Azelőtt *Tilalmas* volt neve.

Sáros. Toronyfarka, csereerdő.

Keresztény, most puszta, innen ajándékoztak keresztény jóindulatból a szomszéd Illyefalva szegényeinek sok ideig tűzifát a szentkirályiak, s ezért *Keresztény*. Később Illyefalva perrel megtámadta Szent Királyt, s usus alapján felét elnyerte kereszténytelenül, de a hely neve ma is *Keresztény*.

Eröss oldal. Aszalómája, egy egészen napnak fekvő meleg oldal, hol igen jó és sok, épületbe való köveket s más szép alakú sírköveket is bányásznak, s mint-hogy a kőhányás magában is nehéz, tüdő- és máj-, sőt egész ember aszaló munka, innen *Aszalómájának* vagy rövidebben *Szalómájának* neveztetett.

Balásia, Dugás, Közbértz, Papavas, Farkasavas, Bikkes oldal, Bodorkút, Kisköves, Kurvalapály, mind sajátágos nevek.

[232v] *Halmok* nevei:

Kéntsés halom, a falun felül eső erdőben egy kis kelek.

Tikos domb, a falun alul, szintén a határszélben, a máshoz hasonló halom. Mindkettőről az a vélemény, hogy török- és tatárdúlások elől ezen halmok alá ásták a lakosok féltősebb vagyonaikat, s ezekben titkon tartottak kincseket, s így lett egyik *Tikos*, a másik *Kíncses* halom.

Czutrur halma, Szentkirály, Kilyén s Szotyor szomszéd községek egy határvetés alkalmával 1815-ben egy szentkirályi birtokosnak földje széléhez közelítvén, az illető szántója szélére állott, s egy jófogású pálcát emelve így szóllott: „Ez az én földem, aki ide mer jönni, Czutrur buffort kap”. Ezt a bizottmány jó néven vette, s oda egy halmot hányatván, annak *Czutrur* nevet adott.

V. *Források* nevei:

Büdöskút, a falu felső végén egy kénysavanyos bő forrás.

Bodorkút, az elsőtől fölfelé 300 ölnyire vékony forrás s gyógyerővel bíró. Vegytanilag ugyan nincs próbálva, de több tapasztalat után szénsavas mészeny, vas, villósavas föld s kénysavas részletek tűnnek föl benne. Emésztést nagymérvben segít. Most itt, majd tovább üti fel magát, s így bódorogva Bodor nevét vette.

Kecskéskút, Tetveskút, Lukácskút, Császárkút, Nyá-raskút, Hidegkút, apró, sajátos nevű források.

Pesty Frigyes úr számára Sepsi Szentkirályt, 1864-ben, október 14-én a tekintetes dullóbiztos úr fölhívása nyomán összeállította

Farkas József sepsi szentkirályi unitárius pap m. t. k.

SZACCSVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[235r] Háromszéknek Sepsi székében van *Szacsva* községe.

Hogy mikor települt és honnan népesedett, annak eredetére felmenni nem tudunk, minthogy adataink nincsenek, különben erdős bércek között fekszik, és vagyon három határa, Alsó, Közép és Felső határ nevezet alatt, ezekben a következő alhatárrészek vagynak:

Az *Alsó határ*ba: Almezei láb, Csere farkára rúgók, Illyés bértze, Rétyi utak köze, Nyírre menők, Késa láb, Marton rétye, Felső kurta, Alsó kurta, Szeredő orr alja.

A *Közép határ*ba: Alsó közbértzre rúgó, Kegyeletre menő láb, Musztika láb, Közbértzre menő láb.

Felső határ: Lisznai utat átkelő, Felső közbértzre rúgó láb, Kispatak láb, Kárhágóra menő láb.

Vagynak személyes emberek erdei, ezeknek nevei: Kis csuklon, Törös, Nádas, Szénégető, Bagolyné árka, Méjj patak, Ujj felfogás, Szeredő orra, Kegyelet, Bánya orr.

A község erdős bérceinek nevei: Kis csuklon, Nagy csuklon, Téglás.

Vár, ezen egy nagyon régi várnak még alapja látszik, de hogy mikor és ki építtette, arról semmi adat nincs. Ezen vár körül nagy kiterjedésű rengeteg erdők voltak, de hogy mi célból épült, és ki lakta, arról sem hagyomány, sem adat nincs.

Köves, Lapos, Bornás, Utatlan. Ered ezen erdős bércekből egy kis folyó, amely Szacsvapataka név alatt nagyon kurta futás után, a szomszéd Egerpatak községe határába a Kovászna nevezetű folyamba ömlik, apró hal és rák van benne.

Költ Szacsván, augusztus 28-án, 1864.
Albert Ferentz szacsvai ev. ref. pap s. k.
Csorja Bálint bíró
Keresztes Elek jegyző

SZÁRAZAJTA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[237r] Helynevek Száraz aita községből, Miklós-várszékből.

1. Száraz aita helysége vagy az egyesült Három- és Miklósvár székek kebelében, Miklós-várszékből.

2. Hogy honnan vette ezen nevezetét, azt okadatolni nem tudjuk.

3. A traditio szerint volt még Száraz aítától hajdon mintegy órai járás messzire délre, a Tekse erdőréz alatt egy Kakuts nevezetű falu, minek helyén most is két malom áll, s neveztetnek Kakutsi malmoknak.

4. Nemkülönben a traditio szerint a Száraz aítától dél-délnyugotra, jelenleg szántón, volt egy vár, mit Kurta várának hívtak, miről a szántódűlő ma is Kurtafelének neveztetik. Okadatolja az, hogy ezen nevezett falu és várhoz közeli erdők részein ma is szántók ormai látszanak, ahol csakugyan megvénhedett tölgyfák és nyíreszek állanak.

5. A mostan álló Száraz aita ily formálag a nevezett vár és falutól vette származását és népességét.

6. A nép szabad székely nemzet, vannak kevés román hitűek.

7. A község határán megjegyzést érdemel:

a. Az úgynevezett Tódugo, mi régen a gróf Kálnoki család halastója volt, jelenleg kaszáló, némely része ingovány, járhatatlan.

Hársanto, kaszáló rész, ahol kőszén mutatkozik, mi nincs használat alá véve.

[237v] c. Tekse, egy erdőréz, mely a Hargita hegyláncával kapcsolatban áll, és elválasztja Száraz Aita helységét, úgy Miklós-várszéket is Háromszéktől.

Legmagosabb hegye az úgynevezett Tisztás magossa erdőréz, ahonnan egész Erdővidék és Brassó vidéke tereit lehet tájékozni, s úgy havasait.

d. Száraz aita helysége egész Erdővidéke legmagosabb fekvésű helye, elannyira, hogy minden (folyó) patak vízi a helysége területén erednek és folynak ki belőle.

e. Legnevezetesebb folyója a Tekse pataka, mely Nagy aítánál az Oltba szakad, és a többi folyókat magával viszi.

f. Tatárvágása, a Tekse patakába bemenő szoros út Száraz aítáról, ahol a traditio szerint a tatárok vesztegetést szenvedtek, és a hely vette nevét, de hogy mikor és kik által verettettek meg, nem tudjuk. Nevezetes, ezen út mellett találtattak az akkori szerencsétlen állás miatti ásott vermek, melyeknek mélysége két és fél öl, lent széles, fent keskeny, mik is vagyonzabiztonságért ásattak volt. Ily vermek vannak a jeleni temetkező kertben is, mik közül némelyiket temetkező helynek is elfoglaltak.

g. *Foglalás*, mely régen óriási bükkerdő volt, jelenleg kaszáló. A birtokosok általi elfoglalásról és kiirtásról vette nevét, mi is nagy tért foglal magában.

h. Bacani hegy, mely Száraz aita és Sepsi Baczon közt áll, innen vette nevét.

i. Tisztás, erdőréz, mely szép óriási cserefáiról vette nevét, s ma is szép erdő.

k. Orotás, Száraz aita nyugoti határ[a] több része, mely régen tölgyes volt, jelenleg nagy dűlők, szántók, irtásáról vette nevét.

l. Akasztófa oldala, egy szántódűlő, mely onnan vette nevét, hogy a tetején régen bitófa állott, jelenleg nincs ugyan.

[238r] Kelt Száraz aítán, 23. szeptember, 1864.

Dávid György bíró
Dávid Izsák községi jegyző

SZÉKELYSZÁLDOBOS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.
(Fol. Hung. 1114/57.)

[308r] Száldobos helységeinek nevek.

Udvarhelyszék kerületben, Bardotzszék járásban, Száldobos.

Vette eredetét Volálból, hol a volálosok megtelepedve lévén, népesedni kezdettek, hol a hely szüksége miatt meg nem férkezhetvén, levonultak Kis Száldobos pataka terire. Más megtelepedésekbe nem bizakodhatván, alábbszállottak a Kormos langos vize terire, hol Kis Száldobos pataka, Volálpataka a Kormos vízzel öszveszakadva vadnak. Száldobos eredetét ezekből vévén, nevét is ezáltal hordozza.

II. Határrész Vargyas köze.

Ezen határrészbe több apróbb nevezetek fekszenek, mint Gyujto, Toszeg, Jomivet, tovább a Vargyasról Olasztelekre általjáró úton alól Likaskő tartománya. Gyujto, Toszeg, Jomivet Vargyasköziből vette eredetét, minthogy a két falu közt fekszenek. Likaskő tartománya egy nevezetes kő, nevét is erről vette.

Borvízoldal, ez vette nevét arról, hogy Vargyasközéről Száldobosra feljáró út mellett több borvizek vadnak, ez a Borvízoldal a mostani használható borvizekről vette nevét, s arról hordozza.

III. Határrész Bakos oldal.

Itten vagyon Pap cseréje, Bakos cseréje, Patak feje, Falu eleje. Ezek között Pap pataka, Bakos oldalon Vargyasra járó ösvény. Ezen Pap pataka, minthogy Patak feje völgye alján ered és foly le, és Bakos ösvénye is Bakos cseréje ajján vág által az egész határon, neveket innen vették, és ma is hordozzák, mind szintén Falu eleje is a faluval szembe állván, nevét ezáltal hordozza. Deák István erdeje, [308v] Györke erdeje birtokosaik nevéől nevezetnek.

Nagy István borvíze, Árnyék, Szöllőmáj, Pap nyírese. Ezek is a birtokosaik neve után vadnak nevezve.

IV. Határrész Szőlőmáj cseréje.

Ezen határrész csere, nyír, nyár vegyülék, s erről vette Szőlőmáj cseréje nevit.

V. Határrész Sásptak.

Itten Sásptak árka megszakassza az erdőt ezen határrésztől, és a Sásptakra dülő földek erről vették neveket.

Előbb Szeri mérés, Átalhágó, Kútfeje, Alsó és Felső Kútfeje árkaival nevezetnek.

Mánási szálassa, két árok közé lévén véve, erről viseli nevét, ezen árkok beszakadnak Kis Száldobos patakába, honnan Száldobos vette által azt a nevit, ahol most fekszik.

Voláliak kertye, ez arról neveztetik, hogy ezen voláli családoknak az eleje Volálból ezen a helyen telepedtek meg, kinek a maradéki most is Száldobosba laknak, kik is a legrégibb nemzedékek közül valók.

VI. Határrész Botköves.

Ebbe Temető ajja, arról neveztetik, hogy itt egy temetkező hely van.

Botköves, Út általkelő, Tonya borvíznél lévő szegület, nevezetnek onnan, hogy egy szabadon feljáró út menyen ezek között fel, mely e földeket némely helyeken kettészaggassa, máshelyt hosszan feküsznek mellette. Bőjte, Nagyobb és Kisebb Orotás onnan vadnak nevezve, hogy ezek erdőből orottattak.

Gyepűfejin kijáró út arról neveztetik, hogy ezen út két határt különöz meg egymástól, és a határok szélein gyepűrész állott.

VII. Határrész Barta bértze.

Ebbe a határrészbe a Nyáras köze, Tilalmas tető, Égettek vágólya, Sopom orotása arról nevezetnek, hogy ezen helyekről az égetteknek épségbeli fákat szoktak adni, csakhogy közbe-közbe vakárok szakasszák meg egymástól.

[209r] Fenyős, Syporos sorka, Nagy János бүкке a Nagy familiáról nevezetnek, minthogy ezeken a helyeken a Nagy familia birtokol legbővebben.

Somos somfa megtalálásáról, Magyarós domb szép magyarós helyéről, Kerek szénafü szép kerek állásáról, Csijános csiján terméséről nevezetnek.

Barta бүкке, Barta bértze arról vette nevit, hogy a Barták azon a helyen számos birtokosok.

Vasásás arról vette nevit, hogy régen vashámor volt ott, hol azon gödrök máig is látszanak, melyekből a vaskövet hányták, itten vagyon egy vakárok s emellett egy kút, melynek neve most is Legyező kút.

Valáli víz oldal, Két Száldobos köze arról nevezetnek, hogy Valál pataka valáli víz fejibe ered, s lefoly Két Száldobos köze mellett is. Alább Szakács esztenája, melynek arról van ezen neve, hogy régen egy Szakács nevezetű ember esztenával volt ott megtelepedve. Itt is Valál pataka menyen egészen le Valálon, és Valál ága nevezetű helyen öszveszakad Tölgyes patakával, ezen túl is öszvefolyának Garat oldal alatt egész Garat sarkáig, ez egy kerek domb, melynek régi neve Garat, s Garat oldal is erről vette nevét.

Száldobos, 8. október, 1864.

Kolumbán Dávid bíró

Gáspár Sámuel jegyző

Kolumbán Elek

Kováts Áron

Kolumbán Márton esküdtek

SZÉKELYTAMÁSFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[249r] Összeírás Háromszék, Orbai, Tamásfalváról, az adatgyűjtés következő kérdőpontokra terjed ki:

a. Nemes Háromszék, Orbai, Tamásfalva. Jelenleg Közép dullói járásnak van felosztva.

b. Falvánknak emlékezetünk szerint mindég ezen elnevezése volt, Tamásfalva. Egyenesen csakis magyar ajkú nép lakta, eleitől fogva mind e mai napig.

c. A községnek más elnevezése sohasem volt.

d. Emlékünk szerint nem tudható.

e. Honnan népesítettett, nem tudatik.

f. A név eredetéről, értelméről nem tudunk, mivel régebbi irományaink községünknek nincsen.

g. Közhírből s naponta szemtanúi is vagyunk, Petőfalvára járó utunkon két kis domb emelkedve van, melynek jelenlegi neve is Domokosfalva, szántókra fel van osztva, a bebirtokos gazdák máig is kapnak pincéket, régiségeket. Domokosfalva elpusztulása közhírből úgy hallszik, a tatárjáráskor pusztult volna el. Ugyanezen helynek jól megvizsgálva, épület helye is látszanak, úgyszintén kútja is. Ezen hely kezen mocsáros vizes hellyel van körülvéve.

Községünk közelébe Zabola felől egy hosszú tó vagy, amelyet régebben is, most is Harangároknak híják, annak közelébe egy Tekenős nevezetű tó, de jelenleg a szorgalmas [249v] gazdálkodás által szántóvá kezdett lenni, úgyszintén a falu mellett, egész fél oldalánál elé oly mély tó volt, hogy a víz mélysége három-négy öles volt ezelőtt néhány évvel, most

jelenleg a szorgalmas gazdálkodás által a legjobb kaszálóhely.

A fent írtaknál többet írni nem tudunk, mivel régi írásaink nincsenek.

Tamásfalva, 1864. szeptember 19.

Kozma Sándor bíró
Varga Sándor jegyző

SZENTIVÁNLABORFALVA (LABORFALVA ÉS SEPSISZENTIVÁN)

LABORFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[137r] Helynevek Laborfalva községből, Háromszék megyéből. *Laborfalva*:

1. Fekszik Háromszék Sepsz kerületében, a Feketeügy folyó jobb partján, a Brassó és Kézdivásárhely közti birodalmi út mentén.

2. A községnek csak egy neve volt és van, *Laborfalva*.

3. A községnek más elnevezése nem tudatik.

4. A 16. század táján említetik a falu legkorábban, mikor tudniillik az unitaria vallás kezdetét vette Erdélyben, s Laborfalva is azok sorában volt.

5. Nagyjából a vele összefüggő *Szentiván* községből népesítették, amellyel a közelebbi időkig egy községi igazgatás alatt állott.

6. A hagyomány azt mondja, hogy ezen deák szóból eredett a falu neve: *Labor* – munka. Ugyanis a szomszéd komollói vár urának, Kámillusnak munkásai laktak volna itt, s innen Laborfalva, vagy Munkásfalva.

A község határában esik az úgynevezett *Laborvölgye*, egy, a falu határán egészen általnyúló keskeny, tekenő alakú mélyedés. Ezen keresztül a népmonda szerint egy *részid* vezetett. Vagyon továbbá az *Égető domb*, melyen köztudat szerint a bűnösöket égették meg, nevezetesen a mostaniak emlékezetére megégették rajta egy gyermeket, ki természet ellen közöszült egy ünnövel.

Költ Laborfalván, október 30-án, 1864.

Ütő Dániel helybeli pap s. k.

SEPSISZENTIVÁN

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[230r] Helynevek Sepsz Szentiván községből, Háromszékről.

Sepsz Szentiván fekszik Háromszéken, Sepszszékben, a Feketeügyi alsó járásban, rónás helyen, a brassói nagy országútban, a Feketeügy folyó partján.

A község alakulásának ideje bizonytalan.

Népesítése igen valószínűleg az innen-onnan szolgálatra a birtokosok által behívott különböző nemzeti-ségű egyénekből történt, lakosai magyarok és oláhok lévén.

Elnevezését hihetőleg a jelenleg is fennálló római katolikus templom védszentjétől, Keresztelő Szent Jánostól vette.

Három fő határrésze van, melyek változatosan őszi és tavaszi gabona nemmel vettetnek, a harmadik minden évben ugarnak vagy, mint itt mondják, nyomásnak maradván.

Van még három mellékhatárrésze, úgymint *Rét*, *Füvény* és *Daczkó*.

Rétnek nevezik azért, mert ezen hely régebben szénatermő rét volt.

Füvénynek, mert futóhomokból áll.

Daczkó, honnan vette nevét, nem tudatik.

Említést érdemel a Daczkóból kiemelkedő csereolddal, hajdon cserés erdő, jelenleg kopasz. Bizonyos része ezen kopasznak most is *Béldi sűrűinek* nevezetetik, a monda szerint onnan, hogy uzoni Béldi Pál Apafy által üldözött, az itteni erdőszűrűségben keresett menhelyet.

Folyója a *Feketeügy*, mely, minthogy minden más folyók és patakok beleömlenek, különösen esős időkben és hómenéskor nagyra árad és tetemes károkat okoz. Sok malom van rajta. Szentiványban is van egy, melynek molnára felibe öröl, azaz úgy megvámolja a gabonát, hogy a tulajdonosnak csak fele marad meg.

Erdei az Oláhhonnan határos *Csemernek* és *Tálpataka*, mely a rajta keresztül folyó *Tálpatak* csermelytől vette nevezetét, és a *Mészbércze*, mészköví talajától elnevezve.

Szomszédoltatik Sepsz Szentiván napkeletről Egerpatak, Magyarós és Lisznyó községeitől, délről Uzontól, nyugotról Kilyén és Szent Györgytől, északról Laborfalva, Komolló és Rétytől.

Író nemrég jöven Szentiványba mint lelkész, kevés ismerettséggel bír e tájon, s ennél fogva jegyzetei is korlátoltak.

Kanabé Endre szentiványi plébános s. k.

SZENTKATOLNA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[243r] Helynevek

1. Szentkatolna községből, mely fekszik Kézdi, Sepsz, Orbai és Miklósvár székekből összetett Háromszék Kézdi fiókszékeiben, jelenleg ideiglenes felosztás szerint a nevezett fiókszék Közép dullói járásához tartozik.

2. Ezen közönséget eredetitől fogva Szent Katolnának nevezték tudomásunk szerint, és jelenleg is az a neve.

3. Sem a hagyomány, sem a történelem nem említi, hogy ezen községnek más elnevezése lett volna.

4. A családoknál meglévő iratok azt mutassák ki, hogy már a 15. században fennállott, de hogy mikor keletkezett, azt nem tudjuk.

5. Háromszéknek falvai régebben csak az erdők alatt állottak, a síkságon (rónán) csak később keletkeztek a községek, a Feketeügy folyam mentében jobb és bal felől. Tehát ezen község is, mind a rónán tartozókhoz való, az erdő alatti falvakból népesedett.

6. A helység neve eredetéről csak annyit lehet tudni, hogy mint említve is van, ezen község a székely Kárpátok alatt fekvő eredeti székely telepekből keletkezvén bé a térségre, mégpedig a keresztény korszak idejében, s minthogy ezen helységben a fennálló római catholicus templom a Szent Katalin tiszteletére lévén felállítva, mely szentnek névünnepe a lakosok minden évbe meg is ülik, ennél fogva a községi s az akkori szokás szerint a védszenttől vette nevét, noha egyébaránt a községnek még annál régebbnek kellett lenni.

7. Ami a helység határába eléforduló többi topographiai neveket illeti, azok következők:

a. A helységből nyugatra kiindulva Kézdi Vásárhely felé, vagyon elől az Epres láb, ezen lábnak az éjszaki hajlása [243v] gyepek lévén, ezen a hajlásokon termő epernövényekről vette bizonyos[an] nevét.

A fennebbi *Epres láb* végződik Kézdi Vásárhely határ felől egy [halomban], azonban mely, mivel mesterségesen hordatott össze, a régi hun halmok közül egynek tartatik, s ez annyival is inkább hihető, mivel ezen halom éjszak felől a 13-[század]i szentléleki végvárnak felel meg egyfelől, másfelől pedig nyugatra Csernáton alján a hasoncélra Pokahalmának, melyek még romjai utóbbi időbe látható volt.

b. Az Epres után következik az úgynevezett Vásárútra forduló láb, mely nevét onnan veszi, hogy a szentkatolnai úton tér be Kézdi Vásárhelyre, ezen lábnak a külső felén községünkbe hívatik Dobogó nevű hely, hol is egy pinceforma csak most ezelőtt tizenegy évvel ásatott, s oly bűdös gőz találtatott, hogy az ember képtelen azon pinceformába kiállani (nevezetes).

c. Virágos láb, melynek elnevezése honnan származik, nem tudatik.

d. Belső és Külső Hosszú, ezek a szántóföldek hosszúságától veszi eredetét.

e. Sándor láb, elnevezése eredete nincs tudva.

f. Völgyláb, ennek elnevezése a hajlásba összegyűlendő, az alább megnevezendő halastóról veszi eredetét.

g. Fejérláb, nevezetét veszi a régebben ottan létezett kútról.

h. Tekercs lábak, a mezei utak tekeredéséről.

i. Külső, Belső verebes lábak (dűlők), eredete nem tudatik.

k. Külső, Belső megyes láb, elnevezése eredete esmeretlen.

l. Posztos lábak, miről neveztetnek, nem tudatik.

m. Három útkelő, három mezei út vágja keresztül, onnat veszi nevét.

n. Külső, Belső halastó láb, az ezen két dűlő közt fekvő Halastó nevezetű közlegelőről neveztetnek el.

o. Halastó, régebben csak ezelőtt negyven évvel is járhatatlan volt, nevét onnan kapta, hogy a körül fekvő határrészekről esőzések alkalmával a víz oda szokott összpontosulni.

[244r] p. Böcsü, egy külön határrész, áll szántókból és kaszálókból, de hogy miről neveztetik, nem tudatik.

q. Karancsáj, közlegelő, nevének eredete nem tudatik.

r. Vízelve, a lefolyó Feketeügy folyó gyakori kiáradása alkalmával hátrahagyott tóváról, posványokról veszi nevét.

s. Kászon alya, a Kászon aly. Ezen dűlő felett foly és ömlik belé a község mellett lefolyó Feketeügybe.

t. Sás, vizenyes lévén, a sástermésről veszi eredetét.

Ezek a fennebbi helyek többnyire mind lapályok, azonban fokként egymás felé emelkednek.

Szentkatolnán, 1864. szeptember 27-én.

Györbírő Mihály jegyző

SZOTYOR

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[245r] Ezen megnevezett falu fekszik az Olt folyója mellett, keletre Kilyén, Szentkirály, Ilyefalva és Úzon szomszédságokban. Nevét, amint tudatik, a körülötte régentén termett nádból szőni szokott szatyortól vette.

Három utcája van, Templom utca, Rendes utca és a Déllő. Ez a csordák delelő helye nyári időben, minthogy mindennap délben az itatás végett, nem lévén sem folyóvíz, sem pedig ásott kút a határokon, bé szokták a csordákat hajtani.

Van rendesen három határa, *Felső, Középső és Alsó határa*:

a. A *Felső határ*.

Ebben az *első láb* a Mart tető, neve onnan van, mivel az Olt vize régebbi időkben nagy martot hagyott, s annak a tetején fekszik.

A második láb a Szentegyházra jövő, azért neveztetik így, mivel a szentegyházra jó.

A harmadik láb a Köves, honnan vette ezen nevezetét, nem tudhatni, mivel ezen lába nem találtatik semmi kő, s emellett a legjobb s legtisztább gabonát termő láb.

A negyedik láb a Tanorokfark, hihetőleg onnan van a neve, mivel a Tanorok kapura néz egyenesen.

Az ötödik láb a Keresztút, a neve onnan van, hogy az Uzonból Szent Györgyre és a Kézdi székből Szotyorba jövő utak egymást keresztülvágják.

A hatodik láb a Völgy, a neve onnan van, hogy, alantabb fekvő hely lévén, havazás és esőzés idején a vizek ezen a helyen folynak el.

A hetedik láb Likaskőn kívüli láb, a nevét onnan vette, mivel ennek a lábnak északi szélén egy nagy terjedelmű kő felső területén lyuk van, melyben a legnagyobb szárazságban is víz szokott lenni.

b. A *Közepső határ*. Ebben az:

Első láb a Törvényfára jövő láb, nevét onnan vette, mivel a régiebb időben a legelső földön bitófa tartott.

Második a Horgas láb, melybe a földeknek horgas fekvések lévén, nevét onnan vette.

Harmadik láb a Két út közötti láb, a neve onnan van, mivel két mezei vagy vetőút között fekszik.

[247v] Negyedik láb a Kézdi útra menő láb, nevét onnan vette, mivel a Kézdiszékből Szotyorra jövő útra megyen ki.

Ötödik láb Asztaghely, nevét onnan vette, mivel a régiebb időben a Nagy családnak több földi lévén, asztagait oda szokta volt rakni.

Hatodik láb Tőhely, nevét onnan vette, mivel a havazás és eső időben a vizek meggyűlvén tovat formálnak.

c. az *Alsó határ*. Ebben az:

Első láb a Kápolnára jövő láb, nevét onnan vette, mivel régen, mint most jelenleg is, kápolnára jő.

Második láb a Horgas, a földek horgas fekvésektől van a neve.

Harmadik a Betlen nevezetű láb, ez a láb onnan vette nevét, mivel a Bethleni fejedelmi családból született, halhatatlan emlékü Bethlen Kata úrasszony, mint itten is birtokos, a szotyori egyháznak a pap birtoklására egy négy köblös szántóföldet ajándékozott.

Negyedik az Uzoni út alatti láb, neve onnan van, mivel az Uzonból Szotyorba jövő utat általszőki.

Ötödik a Hegyfark, neve onnan van, hogy a Gidófalváról lejutó hegy itt végződik.

Hatodik a Hosszú láb, a földek hosszan való terjedelmétől vette nevét.

Hetedik Vashatalma, ezen láb nevét onnan vette, mivel fekete szikaj földi lévén, felette nehéz szántani.

Nyolcadik az Eger, mivel régiebb időkben egerbokrokot termő helyi lévén, marhajáró vagy legelőhely volt.

Kilencedik láb a Lator, nevét onnan vette, mivel földje fekete sárga szikajos lévén, felette nehezen szántható hely.

Rét:

10. Az Apró fű, neve onnan van, hogy apró, de igen jó füvet terem.

Második. A Nemes Elek füve, ezt a nevet vette onnan, mivel ezt a helyet a gróf Nemes család és kolonusai használták.

Harmadik. A Hosszú rész, nevét vette a láb hosszú fekvéséről.

Negyedik a Rakottya, nevét onnan vette, mivel a régiebb időkben mocsáros rakottya bokrokat és fákat termő hely volt.

[246r] *Erdő*:

Egy Ölveság nevezetű bérc, neve onnan van, mivel, mint északos hely, tarkahajú bükkfát terem.

Hogy a megírt falvának, annak határa, rétje, erdeje nevei a megnevezett okokból származtak, azt a lehetőségig hitelesen bizonyítom.

Szotyorban, szeptember 8-án, 1864.

Kovács József helybeli ev. ref. lelkész m. s. k.

SZÖRCSE

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[247r] Fekszik a bal partján a Feketeügy folyónak, számít 671 lelket, jelenleg négy fajta lakja, úgymint nemes, volt úrbéres, zsidó és cigány. Ezen közül hét törzs valószínű eredeti, a Szörkse, Donáth, Albert, Benedek, Gáspár, Pataki és Séra családok. Bír egy református imaházát s ahhoz tartoztató belső egyéneket.

A Feketeügyön kívül van még egy folyó, amely a község határát és magát a községet keresztülmetszi, az úgynevezett Zabolapataka.

A népnek foglalkozása a földművelés, kereskedése kizárólagosan csakis gabonával üzetett.

Van hét határa:

a. Domokosfalvi, b. Feketeügy felőli domokosfalvi határ, c. Patak felőli domokosfalvi határ, d. Felső határ, e. Középső határ, f. Alsó határ, és végül a Péntekrétye.

Említett határok közül kettő nevezetes, a Domokosfalvi és a Középhegységben Borcsfalva, amint a nevékből is kitűnik, itt hajdon falvak voltak. Borcsfalváról a szájhagyomány szerint annyit tudhatni, hogy a tatárjáráskor egy napon a tatárokkal [247v] és falu népeivel egyszer tizenkét mennyegző tartott, mely alkalommal a tatárok az egész falu népességét elvitték volt magokkal, mely nép hátrahagyott kincset és harangjait egy kútba rejté el, amely még eddig föl nem földöztetett. Egyébként annyi valószínű, hogy a nevezett határ részben falu volt, abból is kitűnik, miszerint az említett helyen van egy emelkedett térség, melyet Kápolna odának hívnak. Itt nemrég egy szántóból sok követ ástak ki, mely hihetőleg a falusi kápolna alapzata volt.

Domokosfalva a monda szerint ezelőtt mintegy öt-száz évvel létezett mint falu, a legnagyobb birtokos

egy Szörcsey Menhárt nevezetű egyén volt. Jelenleg van egy megmaradott ház belőle Hatolykán, amelyet egy Mátiš nevezetű vett volt oda a végpusztuláskor. Itt Domokosfalván is egy szántóból ástak ki egy pincét, melybe csak követ kaptak.

A szájhagyomány szerint a jelenlegi Szörcse ezen két falu [248r] megmaradott népeiből alapítottatott.

Ami a szörcsei erdőt illeti: Szörcsének külön erdeje nincs, ami van, az Kovásznával közös, és említést nem érdemel. Ami említést érdemel, van az Alsó határban egy öt holdból álló tó, amelyben sok nádály és vadréce tanyáz.

Szörcsén, szeptember 17-én, 1864.

Az előljáróság
Bartók Gergely jegyző s. k.
Benedek Sigmond bírót
Miklós Antal esküdt
Pataki Áron esküdt

TORJA (ALTORJA, FELTORJA, KARATNA, VOLÁL)

ALTORJA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[13r] *Alsó Torja* falu helységének leírása.

ad 1) Fekszik nemes Három- és Miklósvár[szék] törvényhatóságában, Kézdiszékbe, felvidéken, a Torjai dultó járásban.

ad 2) Csak ez az egy neve él most és bír helybéli elterjedéssel, és országszerte is ez esmeretes. Alsónak azon különbségért hívatik, mivel azon fellyül az erdők torkolatjába Felső Torja fekszik, ez pedig alantabb, a tájéknak simább s kellemesebb része kezdődésénél egy kis völgy kebelébe, tágason és hosszan nyúlik le.

ad 3) Ezelőtt szintén két századokkal az Approbatalis törvénykönyvbe Torjának hívatott – minő okból? semmi adat, semmi rege nincsen róla.

ad 4) A község mikor említették legkorábban? Ezzel nem szolgálhatunk!

ad 5) Torjának népessége nem valami jövevényekből, hanem mind olyan valóságos régi hunnus féle magyarokból van összealakulva, kik az Atilla nagy birodalmának szétbomlása után az ő egyik fiával, Irnákkal menekültek volt bé ezen székhelyekre.

ad 6) Ezen pontra nézve a 3. és 4. pont alatt nyilatkoztunk.

ad 7) Az alsó torjai közönség határában előforduló topographiai nevek, melyek Belső, Középső és Külső mezőre osztottak, ezek:

A *Belső mezőn* van:

a) Rétiláb. b) Kurtarét. c) Rét külső láb. d) Út belső láb. e) Belső rét. f) Érláb. g) Keskeny láb. h) Széles. i) Pad. j) Kertek mege. k) Magyarhegy alja. l) Csiányos. m) Nemeshatár.

A *Középső mezőbe*:

a) Nagy tó lábja. b) Nyáros. c) Közép láb. d) Balogmárta. e) Vasas. f) Hosszú. g) Padlábja. h) Hentz. i) Alámenő. j) Kerekfő lábja. k) Telekláb. l) Szentlúkáts. m) Hágó. n) Hágótető. o) Kútfő lábja. p) Nemeshatár. q) Cserealja. r) Cserefark.

Külső mező:

a) Meddűföldék. b) Fel Torjára forduló. c) Altorjai Borzás. d) Tatárút hossza. e) Burjános. f) Herbatlábja. g) Faluföldére forduló. h) Hangás. i) Keresztfaláb. j) Hatolyka útláb. k) Kosolya. l) Csukás. m) Falufölde. n) Szegényszer. o) Újosztás. p) Vőremenő. q) Völgyhát. r) Völgyfenék.

[13v] Az erdőben előforduló topographiai helynevezetek:

a) Ördöglyuk. b) Mogyorópatak. c) Templom avasa. d) Lüget. e) Északpataka. f) Kecsepatak. g) Szénégető. h) Szénapatak. i) Kovács Máté.

Az eddig felemlített erdőrészek csupán Alsó Torja közönség tulajdona, következnek a Fel Torja közönséggel közös erdőrészek:

a) Ördöglyuk tartománya. b) A Gombáspataka. c) Nagyhegy. d) Jegespatak. e) Gyökeres. f) Almásmező tartománya. g) Bórkika tartománya. h) Torja bértze. i) Nádaspataka. j) Varga út. k) Büdöspatak. l) Hosszúpuszta. m) Foris tartománya. n) Fejér vontató. o) Tajiga út. p) Baritz út tartomány. q) Felső Szilós. r) Bara mezeje. s) Alsó Bakszilos tartománya. t) Torja vára, mely egy szép pázsintos pusztaság egy hegynek tetejébe, mely hajdonába sánccal békerítve volt, látszik, de semmi nevezetést a rege nem mond róla. u) Szeregető tartománya, itten egy borvíz forrás létezik, mely a bort hathatóson főzi, és sok községi emberek által használtatik.

Itten következnek a négy közönséggel közösön bíró erdőrészek az Al és Felső Torja, Volál és Karatna részéről:

a) Putna orra. b) Zsorát tartománya. c) Aranyos tartománya. d) Közép alma. e) Kiss Csoma. f) Nagymé pataka tartománya. g) Nagy Csoma pataka tartománya. h) Paskó mező tartománya. i) Alsó vontató. j) Közép vontató. k) Felső vontató. l) Sóosmező, itten vagy egy szeszes, de a bort nem főző savanyúvíz forrás, mely gyógyerejű, s minden évben számos betegek által is használtatik. Továbbá ezen mezőn van egy sóforrás, mely gyógyfürdőnek használtatik, s minden évben Csík és Háromszék falvaiból avagy közönségeiből az érintett fürdő mindenfelől számos látogatót von magához.

m) Büdöshegy, ennek napnyugoti oldalába van három nagy és nevezetes barlang, az egyik és kö-

zönségesebb bójárású barlang Bűdös köves, az azon alól való, timsós részeket ülepítvén le a kősziklák oldalaira, onnan Bűdös kénes és Timsós lyukaknak neveztetnek, szagaik is olyan anyagokat tüsténtes fulantosággal tartalmaznak, a harmadik pedig a hegynék hátulsó, vagyis északi részén, négyszegű kút formára mégyen be a hegybe, és Gyilkosnak hívatik, mert oda be másképpen bemenni nem lehet, csakis ágosfákon, de aki azokon [14r] is bémenni merészkedik, egy lépésit is elhibázva, rögtönösön ott veszti életét. A két első barlangok is, noha félelmesek, de mégis olyan természetes, azonba pedig a világba hozzájuk hasonlíthatatlan hathatós gőzfürdők, mely kivált a hűlés, csúz, köszvény és szem-betegségekbe igen hasznosoknak tapasztaltattak, miért minden nyáron sokszámu betegektől is látogattnak. Ezeknek külső szádáikba a betegek csak is alsó ruhába öltözve maradnak, s úgy is nagy melegséget kell hogy kiálljanak, mert főleg a szemeket és szeméremtesteket a felgőzölő bűdös és füstös lég oly erősen égeti, hogy hosszason ki nem lehet állani. Némely bátrabb emberek bé is mennek a barlangok belsőbb részébe, és sokan még neveiket is oda holt szénnel bé is írják, de orraikat erősen befogva, hogy lélekzetet ne vehessenek, mert ha történetesen csak egy szippantás tétetett, azonnal halálfiya lett a legerősebb ember vagy oroszlán is. Kik életeket megunták, itten önkéntesen is sokan vesztették el és veszthetik el ezután is életeket. A bévitt réz és ezüst pénzek kékes feketeséggel töstént befogatnak, a tüzek, gyertyák rögtön kialusznak, a töltött fegyverek el nem sülnek, a vadállatok messze kerülnek, a madarak pedig, ha történetesen felettek találnak elrepülni, dögölve hullanak le. n) Várpataka. o) Törös feje. p) Bálványosvára, elpusztult, csupán egy kis rész maradt, omladékáról ösmerhető, hogy hajdonában vár volt, de erről semmi nevezetes adat nincs. q) Várpad, egy jóízű borvizet foglal magába. r) Újhágó. s) Esztergás folloja. t) Getzi. u) Getzi pataka, jó íható borvize van. v) Törözs rétje. Innen leszállva már a faluba, Al Torja közönség szomszédos napkeletről Kézdi Vásárhellyel, nyugotról Fel Torjával és Futásfalvával, délről Ikafalva és Csernátonnal, északról Karathnával. Ezen falunak északi oldala mellett a Torja vize, mely a fenn érintett erdőknek részétől kezdve öszvecsoportozott hegyek közül mint középes kicsin folyó, tizenöt malmokot hajtva, szabálytalanul csavargós, s a falun alól még inkább keringős kanyarulatokba foly le Kézdi Vásárhely felé, honnan a mellette lévő kaszálócskák keringőknek is neveztetnek.

Al Torján, október 3-án, 1864.

Kolumbán Károly
Csoboth András

Márton János
Szabó Ferenc
Balás Pál s. k.

FELTORJA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/18.)

[73r] Helynevek *Felsőtörja* községből, Háromszék, Kézdi fiúszékből.

Ad 1. *Felsőtörja* falu községe fekszik Háromszéken Kézdi fiúszékben.

Ad 2. Több fő neve, mint községnek, nincsen.

Ad 3. –

Ad 4. Eredeti kora nem tudatik, annyi áll, hogy őszékely eredetű község.

Ad 5. Népeisége tiszta székely faj.

Ad 6. A név eredetiről és értelmiről semmi köztudomás vagy hagyomány nem létezik.

Ad 7. A község négy alrészre és elnevezésre oszlik, úgy mint *Csorba szeg*, *Nagyút*, *Felszeg*, *Somszeg*.

A mezei határban előforduló topographiai nevek:

a. *Somszegi tanorok*. b. *Ádák tanorokja*. c. *Újfogás*. d. *Szentilona külső tanorokja*. e. *Szentilona belső tanorokja*. f. *Előbértz*. g. *Tűlsőbértz*. h. *Útrajövő*. i. *Kicsiröh*. k. *Hosszú*. l. *Kisvölgyed*. m. *Sikattyus*. n. *Borzás*. o. *Patakröh*. p. *Alámenő*.

Erdei határában előforduló topographiai nevek:

I. *Befüggők* (a községnek magánerdeje, s onnét neveztetik befüggőknek, mert délnyugat felől közvetlenül a községre függnek bé ezen bércek). Alnevei ezek: *Fejérkút oldala* [nevét veszi] [73v] egy olyan kút forrásról, melynek vize mindig fehér színű, mint a mészvíz. *Francia vágás*, nevét onnan veszi, mert a fatermést róla a nagy Napoleon hadjáratai idejében vágta volt le az illető nemesi és két katona renden lévő birtokosság.

Kőbánya pataka, nevit onnan veszi, mert ezen erdő résznek patakmartjában fekete kovakőtermés van.

II. *Veres erdő*. Közös birtok Alsó Torjával. Alnevei: *Tértartománya*, *Gombáspataka*, *Nagy hegy tartománya*, *Északpataka*, *Jegespatak tartománya*, *Szuszkapatak tartománya*, *Borzik oldala* (nevit a borzlyukakról veszi), *Hegyes*, *Törjahágója alja*, *Kabaladomb*, *Bogárpataka*, *Nádasoldal*, *Tanorok oldal*, *Bakszilos*, *Esztena oldal*, *Torjavára tartománya* (nevit onnan veszi, mert ezen erdő részben fekvő egyik önálló hegymagoslaton egy régi vár rommaradványai vannak), *Szeregető tartománya* (ezen erdő résznek területén van egy savanyúvíz forrás, mely *Szeregető*nek neveztetik, s jóízű vize közhasználatban van), *Putna oldala*, *Szelpespataka tartománya*, *Ördöglik tartománya*, *Lüget* (emelkedett sík térség), *Szelpespatak réttye*, *Árnyékoldal*, *Köveshegy alya*.

Ezen *Veres erdő* közt foly le, s veszi magához a többi erdei patakokat a *Törja vize*.

III. *Almás*, donationalis magánerdeje Feltorja községnek Bethlen Gábor fejedelemtől 1626. év augusztus 5-ről kelt adománylevél szerint. Alnevei: [74r] *Gyükeres tartománya, Holt Almás, Nagy Almás, Csikarátás alja, Borzik tartománya, Felső vápa, Alsó vápa, Gyükeres töve, Almástorka.*

IV. *Fekete erdő*. Alnevei: *Torjabértz teteje, Foris, Gyertyános, Baramezeje oldala.*

Felvétetett több községi tagok közrehatásával az előljáróságtól

Feltorján, 1864. szeptember 4.

KARATNA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[217r] Helynevek *Karatna* községből, Felső Fehér megyéből.

I. Felső Fehér megyéből, Belkerület, Peselneki járás.

II. Egyetlenegy neve van és ismeretes országszerte: *Karatna*.

III. Ezen más elnevezése nem volt, s mindig így íratott, *Karatna*.

IV. Meghatározni, hogy mikor említetik legkorábban, régisége miatt nem tudjuk.

V. Népesítettett a szomszéd Székelyföldről, nevezetesen Háromszékről.

VI. A község neve eredetéről nem tudhatni semmit, se hagyomány, se írott emlékekből.

VII. Karatna községe határain és erdein az alábbi topographiai nevek fordulnak elő, úgymint *szántók és kaszáló* részek:

Először. Karatnai Torja Kászon köze, Torja és Kis Kászon között közvetve fekvő szántókból álló határ-rész, Peselnek és alvoláli határok között.

Másodszor. Karatnai tóra menő, hajdan ingoványos tós hely volt, melyre ezen határrész rúgott, most azon feltelven a hely, azon tós helyek kaszálónak használatnak.

Harmadszor. Karatnai nagy rész, a község határában csaknem a legnagyobb határrész.

Negyedszer. Röhláb, veres agyagos természetű alapjától neveztetett.

[217v] Ötödször. Karatnai kékláb, kék agyagos felületető neveztetik.

Hatodszor. Szentlélek útra jövő, ezen dülő a Kézdi Szent Lélek község felől Karatnára jövő útra rúg.

Hetedszer. Völgy, a Karatna és peselneki magosan emelkedett határrészek között elnyúló lapályos kaszálóhely.

Nyolcadszor. Szármány, Karatna községe határrészei között a legmagasabban emelkedett szántós dülő, agyagos, seppedékes természetű jórészt, [nevezték] ezelőtt sármány névvel.

Kilencedszer. Pad, pad alakban nyúlik el a falu mellett.

Tizedszer. Sztojka, a község mellett fekszik, kender ugaroknak használtatik, alapos okát elnevezésének nem tudjuk. A jelenleg is élő volt zsellér Sztojka család birtokolt ott, s onnan neveztetett.

Tizenegyedszer. Hosszú, a falu széletől a Karatna patakára hosszan nyúlik, elnevezését nyerte innen.

12. Karatnai kihágó, menedékes, hegynek hosszan nyúlnak ezen határrészbeni szántók a Karatna pataka aljából kifelé.

13. Tökert, hajdon kenderáztató tók voltak, most azonban kaszálók, a Karatna pataka folyama vágja ketté.

14. Karatna pataka, egész a Torja vízébe szakadásáig ezen névvel, eredetét veszi a karatnai erdőrészből.

15. Döme hegye, szóhagyomány után bizonyos Döme nevezetű birtokostól neveztetett el.

16. Pál Bíró, Bíró Pál birtokostól neveztetett.

Erdőrészek:

17. Bodika, karatnai ev. református megye erdeje, elnevezése okát nem tudhatni.

18. Bodóké, a Bodó család erdeje.

19. Bodocska, a Bodókéval határos s ennél kisebb rész erdőcske.

20. Bodocska pataka, ered a Bodocska fejéből, s ugyanezen névvel a hegy aljánál a Karatna patakába szakad.

[218r] 21. Kerek völgy, kerek fekvésű ős csereerdő a Bodocska pataka mellett.

22. Buda, mély árkos oldal, s jórészt a tatár és török futások alkalmával ide rejtöztek Karatna község lakói az ellen dühe elől, s innen, ezen szótól, bujoda vagy buvoda, neveztetett később Buda oldalának.

23. Mátyás patak oldala, régi elnevezés, okát nem tudhatni, tán sok szajkó tanyáz ottan, mit a székelyek mátyásnak is neveznek.

24. Mátyás patak, neveztetik azon oldalról, melynek fejéből ered, beléfoly a hegy aljánál a Karatna patakába.

25. Karatna feje, Karatna községe ős erdejének vég-határa, melyből a Karatna pataka is ered.

26. Hegyes, Karatna erdős helyei között a legmagasabb hegy.

27. Kánás, sok kányafát terem, s erről neveztetik.

28. Gerenda vész, épületnek való nyár boronáiról neveztetik.

29. Rakotya vész, ezen helyen a rakottya fa nagy mennyiségben tenyész, és innen neveztetik.

30. Dencs, miért ezen nevezete, se különös fekvése, se tulajdonságából nem következtethetni, tán ék alakjáról, a latin dens szótól.

31. Süketes, viszhangot nem ad.

32. Fejérkút oldala, ezen erdőrészen vagyon egy forrás, melyből fejr színű víz fakad, s különben is a föld rétegei is egészen fejr nyár föld.

33. Babo, régi elnevezés, okát nem következtethetni.

34. Kis Karatna, szóhagyomány után hajdon a török és tatárdúlások alkalmával a község lakói ideköltöztek a faluból, míg az ellenség elhúzódtott tovább. Ez egy tágas pásintos hely, éppen Karatna községe erdőaljánál, hol a voláli határ végződik.

Összeíratott Karatnán, 1865. április 1-jén.

Illyés Tamás jegyző

VOLÁL

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[10r] Helynevek Alfelvolál községből, Felső Fehér megyéből.

I. Felső Fehér megye, Belkerület, Peselneki járás.

II. Mindig így neveztetett, s nevezetik most is, és ismeretes országszerte.

III. Más elnevezése nem volt, s mindig így íratott, Volál.

IV. Hogy ezen község mikor említették legkorábban, régisége miatt meghatározni nem lehet.

V. A Székelyföldről, nevezetesen Háromszékről népesített.

VI. A község értelmére, eredetére nézve se köztudomásunk, se hagyományunk, se írott emlékeink nincsenek.

VII. A község határában előfordulnak a következő topographiai nevek:

Szántó és kaszálók:

Először. Voláli Torja Kászon köze, Torja és Kis Kászon között közvetőlegesen elnyúló szántókból álló határ-rész.

Másodszor. Nagy szeg, fekvése szeglet alakú, s mint köz, ezen határrezecskében meglehetősen kiterjedésű szántók vannak, nagy szegletről nyerte ezen nevezetét Nagy szeg.

Harmadszor. Fejérmart, omlásos, martos hely, alapja fehér homok.

Negyedszer. Kenderhely, a gabona között, legjobb művelés mellett is vadkender fű szokott teremni.

Ötödször. Horgas, ezen határrezsben a szántók görbe vonalban nyúlnak.

Hatodszor. Kertes, ezen szántókból álló határ-rész kaszáló kertekre megy.

Hetedszer. Voláli tóra menő, hajdan ingoványos tós helyre rúgott ezen szántókból álló dűlő, most azonban a hely feltelvé, ezen ingoványos, tós helyek kaszálóvá alakultak át.

Nyolcadszor. Voláli nagy rész, nagyobb kiterjedésénél fogva ezen határ-rész Nagy rész nevezetét nyert.

Kilencedszer. Kékláb, kék agyagos felületénél fogva nevezetik kék lábnak.

[10v] 10. Apor hossza, ezen szántókból álló határ-rész a báró Apor családról veszi nevezetét.

11. Voláli kihágó, ezen határrezsben a szántóföldek hosszában hegyre vagnak ki.

12. Czangóné, régi elnevezés, különben ezen szántókból álló dűlő egy magosan emelkedett hely, né-mely helyeken szívós sárga agyag s más helyen sárga agyaggal vegyült feje nyír föld, gödrös, már most vápás hely, igen silány természetű földalappal bír.

13. Nyírfákra menő, hajdon nyíres erdő volt, melyre ezen határ-rész ráúgott.

14. Balás telek, bizonyos Balás nevezetű birtokosról gondoljuk elnevezését.

15. Lágylőgye, testvizes szántóföldek.

16. Temető fele, a község temetőjére rúgnak ezen határrezsbeni szántók.

17. Patak alfele, ezen határ-rész aljánál az Egrespataka foly le.

18. Egrespatak, ezen patak martján egerfák termet-tek korábban, a Torja vizébe szakadásáig ezen neve-zettel.

19. Kígyósütő, ingoványos, seppedék természetű szántók, nagy mennyiségű kígyók tenyésznek, me-lyet a pásztorgyermekek régen megütve jádóságból sütték.

20. Önye, szántó és kaszáló határ-rész, a szántók testvizes földalappal, a kaszálók seppedékes termé-szettel bírnak, elnevezése okát meghatározni nem tudjuk.

21. Akasztó bérce, ezen most szántókból álló határ-rész régebben erdős hely volt, történetesen ott a mar-hapásztor gyerekek közül egy felakasztott, innen veszi nevezetét, amint a szájhagyomány tanúsítja.

22. Havashágó, meredek északos szántókból álló ha-tár-rész.

Erdőrészek:

23. Dosa, privát erdeje volt hajdon egy Dósa neveze-tű birtokosnak.

24. Munkács oldal, nagy záporosók alkalmával a víz-zuhatok, melyek az oldalokból lerohannak, rende-sen az erdőre felmenő utat némely helyeken elmossa, [11r] más helyen pedig annyira feltölti, hogy járha-tóvá csakis nagy munkával lehet tenni, ezen erdő-rész Munkács nevezetét munkásról veszi.

25. Csíkbérce, ezen erdő-rész Csíkkal határos, hova felmenő út is vagon annak gerincén.

26. Bálványos, ezen erdő-rész az ott lévő, romba dűlt várról veszi nevezetét, mely várban hajdon az Uporok laktak, kik a keresztény vallás elterjedése után is még sokáig imádták a bálványokat.

27. Búdóshegy, ezen erdő-rész derekában vagon az egész Európa szerte nevezetes kénbarlang, melyről nevezetik Búdósheggynek.

Összeíratott Volálban, 1865. április 2-án.

Illyés Tamás jegyző

Toldalék az erdőrészekhez:

1. Sósmező, jód és timsós, konyhasós vegyületű forrásáról nevezetét nyerte ezen kaszáló pusztá hely, Sósmező.

Másodszor. Sospatak, eredetét veszi a Sósmezőből fakadó sós forrásokból.

Harmadszor. Várpatak, a Büdös hegy és a Bálványos vár hegy aljánál lefolyó patak, a hegy tövének a Sospatakába foly, s együttesen ezen összeszakadástól Bálványos pataknak neveztetnek mindaddig, míg a Torja vizébe szakad.

Negyedszer. Nagyméh.

Ötödször. Kisméh.

Hatodszor. Csoma.

Hetedszer. Középalma.

Nyolcadszor. Aranyas.

Kilencedszer. Putna töve.

[11v] 10. Törös.

11. Közép arr.

12. Gorgány.

Összeíratott a fenn írt évben és napon.

Illyés Tamás jegyző

UZON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[254r] 1. Székelyföldön, Háromszéken, Sepsiszékből egy a népesebb falvak közül. Fekszik Lisznyó, Bikfalva, Kökös, Szotyor, Kilyén, Sepsi Szent Ivány községektől környezve, a Brassótól Ojtoz felé vonuló nagy kereskedői út mentében, a *Feketeügy* folyója jobb partján, Brassótól 3 3/8 mérföldre. Lakói mind földművelők, van három országos vására, s minden héten szerda nap hetivásár. Kevés mesterember, azok is csak a helyi szükségek kielégítéséül. Nem üz semmi kereskedést. Határa nagyon jól termik. Rétje s így szénája kevés. Fája a messze havasokon van, melyet csak tüzelőül használnak. Épületfáit máshonnan, pénzen veszi.

2. Neve régi emlékezet óta változatlanul csak ez egy.

3. Más elnevezése nem volt soha.

4. Egyházi, mind községi jegyzőkönyveink igazolása nyomán 200 évvel ezelőtt mint népes község állott, s a református híveknek anyaegyházuk, valamint most, akkor is virágzott.

5. Népessége, bárha sok ős családnevek elenyésztek is, a régi székely törzs faj. Szülőhelye a történelmileg nevezetes Béli Pálnak.

6. Honnan vette nevét, ennek kimagyarázására sem a történelem, sem a hagyomány minket el nem vezethet.

7. Határa három dűlőre vagy itt nevezett *fordulóra* oszlik, úgymint *Likaskő*, *Halmi* és *Alsó* vagy *Vízelvei határ*. Mind a három szép sima térségen nyúlik el,

a falut mintegy beövezve, minél fogva itt a távolság a mezőgazdaság folytatását éppen nem akadályozza. Földe termékeny, könnyen művelhető, minden kő nélkül.

a. A *Likaskő határ*, ez [nevezetett] a határ közepén fekvő [254v] nagy, lyukas tetejű kőről, melynek öbléből az esővíz nemigen szokott kiszáradni. Ezen határnak sem részenként, sem lábanként nincs semmi oly elnevezése, mely sem történelmileg, sem nyelvtanilag említést érdemelne, mint példának okáért Külső füves, Belső füves út s több effélék csak annyit jelentnek, miszerént az út szélein pázsitos gyepek húzódnak el.

b. A *Halmi határ*, egy a falu északi oldalán, a szántóföldek közepén mintegy száz lépésre emelkedő domb vagy halomról vette nevét. A természet míve ez, vagy emberi kéz halmozta össze, elhatározni nem lehet. A népmonda annyit mégis el akar velünk hitetni, hogy, mivel Háromszék hosszában több ilyenemű dombok, halmok láthatók, ezek az ősidőbeli őrtenya-helyek lettek volna. E határnak is egyes részeiről csak azt mondhatni, mit a másikról.

c. Az *Alsó* vagy *Vízelve határ*, nevét magával hordja, mivel a falu alsó részén fekszik. *Vízelve* nevét hihetőleg onnan bírja, most részint a Feketeügy folyója a déli oldalon hosszan mossa, részint mint alantabb fekvő helyzeténél fogva, a lehulló esővizet igen felfogja. Egyes részeiben jönnek elő Tóhely, Halovány nevezetek, s mégis különös, miszerént van egy *Fok* nevezetű hely, mely nemhogy magosabban, hanem a többi résznél még alantabb áll, mert a határról minden esővíz ide folyván le, sokáig tartó havas helyet formál.

Réteink elnevezése közt van egy *Méregtörő* nevű, honnan vette nevét, bizonytalan. Növényzete is csak olyan mint a többi réteké, semmi mérges esmeretes növény most ott nem található.

Vízünk csupán az egyetlen *Feketeügy* folyamából áll, melynek csendes, porond fenekű árkában folydogáló vize egészséges, iható. 4-6 kerekű malmokat meg bír hajtani. Sok kanyarodásokat térszen, míg Háromszéken végigfoly, s ennél fogva sok öblei, magosabb és alacsonyabb partjai vannak, medriben gyakran találkozni megfeketedett özönkori cserfákat.

Ennyit írhatunk csupán helységünkéről, mely jellemvonások, ha a nagy egésznek tökéletes képéhez némű fényt deríthet, örömet nyújtunk a tisztelt gyűjtő úr tolla alá feldolgozandó anyagot.

Írtuk Uzonban, október 22-én, 1864.

Benedek Ignácz református lelkész

VARGYAS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.

(Fol. Hung. 1114/57.)

[361r] Helynevek *Vargyas* községből, Udvarhelyszékből.

Elsőre. Vargyas község fekszik Udvarhelyszék Bardocz fiúszékében, e fiúszék több régi okmányokban neveztetik *Vargyas vidék*nek is.

Másodikra. A helység neve országszerte esmeretes, *Vargyas*. Oláhul *Várgyás*, szászul *Varjas*.

Harmadikra. Ezen helység lakosainak elődei telepedtek a helységen felyül *Trencsén* nevű helyen. Ezen hely szűk volta miatt, a túlnépesedést bé nem fogadhatván, a lakosok alább költöztek azon helyre, hol most a helység fekszik, melynek alsó részibe telepedtek a Daniel család elődei, ahol csereerdőben sok varjú lakott. Ezen sok varjúról az erdő s később a *Trencsén*ből letelepedett lakosok helye neveztetett *Varjas*nak több ideig, később régi okmányokban látható *Vargias*, később lett *Vargyas* (szóhagyomány).

4. A község neve mikor említetik legkorábban, nem tudhatni bizonyosan. A magyar királyok idejéből kevesebb, a fejedelmek korából több okmányok vannak, melyekből látható a *Vargias*, *Vargjas*, később *Vargyas* elnevezés.

5. A hunok letelepedésekor fennebb láthatólag *Trencsén*be letelepedett s később onnan e helyre lehúzódtott hun maradékból népesítettett, hova előbb, mint fennebb látható, már a Daniel család elődeinek telepe volt. Később neveztettek székelyeknek, és a székely alkotmány szerint felosztattak primor (főnemes), primipil (lovasszó) és pixidar (gyalogdrabont) székely nemesekre. Különösön a két utóbbi osztályból, esmeretes környületek miatt fejlődtek a székely colonicatorák, nem jobbágyságok, melyek a felszabadulás útján, részint magok a colonosok által megváltattak, részint a megválthatásra nézve még per alatt vannak. Az oláhok kevesen, csak a legközelebb múlt században, pásztorkodás végett jöttek ide a szászok közül, és máig is itt csak pásztorok, zsellérek és szolgák.

Hatodszor. A helység neve eredetéről látható fennebb, a határon levő helynevekről alább.

Hetedszer. A község határában lévő topographiai nevek dűlönként a katasztrális munkálatba felvett „Határrész leírási jegyzőkönyv” során következő[k]:

I. *Vargyas község*, lakosai hat kapun járnak ki és bé.

a. *Hagymás kapu*. Ezen kapun ment ki egy leány[t], ki ruhája szegletibe egy hagymát kötött, a közelebbi erdőbe találkozott tolvajokkal, akik a ruha szegletibe kötött hagymát pénznek gondolván, a leány megölték. Ezen esetről neveztetett azon erdőrész *Hagymás*nak, az oda vivő kapu *Hagymás kapu*nak. Ahol ezen gyilkossági tett történt, ma is egy halom

áll, melyre az ott utazók követ vagy fát hánynak emlékül.

b. *Kincskapu*, ezen hordták ki kincseiket a lakosok az ellenség rablásai elleni elrejtés végett.

c. *Kosa kapu*, itt állott őrt a tatárok ellen egy *Kosa* nevű hadnagy. Az itt levő domb ma is Kosa dombjának neveztetik.

d. *Vaskapu*, az első telepedéskor ide erősség építettett volt a bérohanás ellen, amely Vaskapunak neveztetett.

e. *Temető kapu*, ezen kívül vannak a régibb és újabb temetők.

f. *Vargyas kapu*, ennek közelébe telepedett a legelső Daniel a hun telepedéskor. A helység nevét illetőleg itt még megemlítendő: a legelső megtelepedett Danielt [361v] meglátogatja az akkori népvezér, mint rokonát, s kérdi: No, Daniel, hogy tetszik a lakásod? Daniel felel: tetszik, csak igen sok varjú van ezen erdőben. Monda a népvezér: Tehát ezen sok varjúról teleped vagy falud neve legyen *Varjas*.

Ezen helyen volt a régi gót ízlésre épített *templom*, mely megromladozott, és már a megszaporodott nép befogadására szűk is lévén, 1814-be lerontatott, régi faragott és lehető emlékirásos kövei az új templom alapjába bérakattak, semmi nevezetes jegyzést az akkori illetők hátra nem hagyván.

A helységbe van *Török utca*, egy török csapattal ütközetről neveztetett.

Rapsány utca, ez arról neveztetett, hogy egy vízáradatkor egy *Rapsány* nevű kapitány a lakosok figyelmeztetése ellen is ezen utcába nekilovagolt a vízáradatnak, és belévesz, a huszárja okosabb lévén tüzes kapitánynál, hátrább marad és megmenekszik.

Itt közel van *Tatárhídja*, ahol egy tatár csapattal ütközet volt.

A helység földje televény, kútásánál fél öl mélységre vízkövecs van.

II. *Vargyas köze* nevű határrész *Mezőközép* lábában van egy kődobocska, melyet a nép *Likaskő*nek nevez, melyet 1862-be orvos Simonfi Sámuel úr borvízrakódásnak állítva, középben kifúratott, és csakis mintegy négy lábnyi fúratás után meg is találta a gyomorbetegségben igen hasznoson működő savanyúvizet. Ezen víz szakértők által nem vizsgáltatván, esmeretlen a közönség előtt.

Ezen határrész *Borvíz oldal* nevű lábában van egy savanyúvíz-forrás, melyre nézve az olaszteleki báró Rauber család levéltárában egy oklevél találtatván, melynél fogva ezen vizet Bethlen Gábor fejedelem mint feredőt gyógyszerül használta, említett Simonfi Sámuel úr fürdőalakra kiásatta, mely jelen hűléses betegségekbe mint fürdő használtatik. Az ásatás alkalmával említett orvos úr reátalált a Bethlen Gábor alatti fürdő jeleire.

Ezen határrészben vannak *Csukástó*, *Veressfűszeg*, *Szekérrév*, *Mezőközép*, *Nyíl*, *Szegényszer*, *Borvíz oldal*,

Kihágó nevű tiszta magyar elnevezések, földje szurok természetű fekete agyag.

III. *Bakos oldal*, az Egres patak árkaig. Ezen patakon van a helységbe a Tatár hídja. Ezen határrészben vannak *Hidegkút*, *Szomorú*, *Egres oldal*, *Szollomáj*, *Ravaszlik* nevű elnevezések. Földje a térségben televény, fennebb sárgás agyag békasó vegyülettel.

IV. *Temető* határrész: *Kértoldal*, *Széles csere oldal*, *Patakfej*, *Nagymező*, *Marton mezeje* nevű elnevezésekkel. Itt van Szent Ilona kápolnája, hol épület nyomai láttatnak, úgy búzavermek helyei is, hova a lakosok török–tatár járásakor gabonáikat elvermelték. Földje sárgás és meszes agyag, van hengerű vaskő is.

V. *Vargyas patak és Száldobosi erdő* közti határ. Ezen határrészben látható *Trencsén hegye*, *Síró kút*, hova a letelepedett hun anyók valamely szerencsétlen eset miatt sírni kijártak. *Pokolkaárka*, setét hely, *Füves mező oldala*, özes hely, *Hideg aszó* elnevezések. Itt van *Ejtő kő* és *Holló kő*.

VI. *Vargyas és Hagymás patak* közti erdő: A *Kakasbarázda*, melyről a Thaly Kálmán „Székely kiürt” „Labor vára”⁶⁸ című költeményében, alapot véve vargyasi szóhagyományból. A Kakasborozda átvonul a homoród almási határról a *Kalibáskőnél*, [362r] mely kőkaliba alakjáról neveztetik, a mészégetők esős időkben kaliba gyanánt használják. Az egész vargyasi erdőt átvágja, a Rikán keresztül átvonul a felső rákosi erdőbe, egy hegy tetejéig, hol egy régi vár romjai láthatók. A Kakasborozda sok helyen béomlott, de iránya tisztán látható. A múlt évben közepéből egy cserefa vágatott le, melynek kerülete három öl volt, ez régiségét tanúsítja. Mese róla, hogy az ördög a kakassal szántotta volna.

E határrészben van *Trencsén*, a legelső telephely, efellett van *Szármán tető*, ahova a Trencsénből imádkozni jártak. Igen magos hegy, régi épület nyomai láthatók, itt tartották kincseiket a trencséniek. A múlt század elein kincskeresők itt áskáltak egy mesés elsüllyedt arany eke után, az ásás nyomai, a kihányt föld máig is láthatók. Ezen határrészben van a Hagymás, itt a halom, melyről Hagymás kapu leírásánál emlékeztünk, az úgynevezett Köszörűkő alatt *Vérhalomnak* neveztetik. Ezen részben ásatik csaknem földszínről a vaskő a fülei vasgyár számára. Régi mészégető helyek is láthatók. Szármán patakába régi vasgyár léte is beszéltetik, ilyen tanúsító helyek is láthatók.

Ezen határba vannak *Zobor*, *Sugó*, *Kincstető*, *Feketehegy*, *Ujvész*, *Szármán*, *Hagymás* tiszta magyar elnevezések. Vas és mész kő bővön találtatik, az erdei fák közt legtöbb cserefa.

VII. *Árok köze*: Malomszeg trencsényi lakóktól elnevezés, neveztetik a Vargyas vizének két árokba szakasztásáról. Földje a térbe televény, a hegyen köves agyag.

VIII. *Hagymás és Rikapatak* közti erdő: *Hagymáskő*, melynek tetején Hagymás vára nyomai láthatók, hova vezet egy régi, kőből kirakott út két Pijiske között. Kiszikút parlagján nagyon láthatók a sólyomlyukak, melyekből szedett sólymokkal adózott hajdon a töröknek egy Vargyasi Máté család, ahonnan ezen család maradékai ma is *Solymár Mátéknak* neveztetnek. *Lapjos fejn* láthatók ellenség eleibe ásatott sáncok, ilyek vannak *Szörhegyben* is. Hagymás várának van vezetve az irt Kakasborozda. A *Tolvajdomb* van Rikában, melyben mondatik Atilla feleségének, *Rékának* temető helye egy kőszirt alatt, amely kőszirt *Réka kővinek* neveztetik.

Ezen határrészben vannak *Kerekeger*, *Csatapataka*, *Almező*, *Szentegyház Falbükke*, *Falbükk pataka*. Likas, hol az 1862-i szárazságkor egy kis tűz miatt a földalatti gyökerek meggyúlva sokáig égtek, úgy, hogy egy akkori tudósító a „Kolozsvári Közlöny”-ben ezen helyre tűzokádó hegy származását jövendőlte. Itt van még *Nagy és Kis Kőpataka*. E határrészben csak nemrég is a mészégetés nagyban folyt.

IX. *Rikapatak és felső rákosi határ közti erdő*. Ezen határrészen is keresztülvonul a Kakasborozda. Itt van *Bodi hegyese*, melynek tetején több mésszel rakott épület fundamentumok láthatók. *Andaháza*, ahol volt az egyik Daniel Istvánnak egy fogadója, mely a régen híres rikai rablók tanyája volt. Ezen fogadó is elenyészett, a rikai rengeteg kiirtatott, s így ma a Rikai út a legbátorságosabb. *Bélmező*, *Máté keresztje*, *Sovány magyar* elnevezések.

X. *Bikás*: Ezen határrészben vannak *Bordás oldal*, *Benedek oldal*, *Kisrét árka*, *Lukács likatja* elnevezésekkel. Itt van *Leányka pataka* is. Ez igen rosszul termő, meredek oldalos szántó.

XI. *Pad* határrészben *Képek cseréje*. A megtelepedés-kori elnevezés onnan [ered], hogy ezen helyen levő csereerdőbe jártak ki az ősök nevezetesebb elődeik képei tiszteletére. [362v] Ezen határrészben a *Vaspatak* és *Vendeczpataka* öszveütközésinél a patak [...] ⁶⁹ kiállhatatlan büdös sár. Ezen határrészben vannak *Aszalvány*, *Verőfény*, *Vendec oldala*, *Kustaj tető*, *Erős oldal*, *Pad*, *Kincspataka*, *Ebhát* elnevezések. Földje részint veres-sárga agyag, részint gyér nyír föld, szántó.

XII. *Nagy István feje*. *Magyaros felett*, találtatott egy épületfundamentom. *Kopaczdomb*, nevét hordozza, ennek tetején van egy ritkán kiszáradó tó. Ezen határrészben vannak *Tökés*, *Likasszél*, *Nagy István pataka*, *Nagy oldal*, tiszta magyar elnevezések. Földje részint veress agyag, kövecses agyag, részint gyér nyír, sovány termő szántó.

Patakok: Főpatak a *Vargyas vize*, ered az Oláfalvi havasokból, a homoród almási erdőn keresztül, a homoród almási híres barlang sziklája alatt tör a vargyasi er-

⁶⁸ Thaly Kálmán: *Székely kiürt*, Pest, 1861.

⁶⁹ Kiszakadt lap, hiányzó szó.

dőre. Ebbe folynak *Hidegaszo pataka*, *Megye pataka*, *Kerekhegy pataka*, *Sírókút pataka*, *Szármán pataka*, *Kosa pataka*, *Hagymás pataka*, *Vaspataka*, melyekkel a helység közepin keresztülfolyva a Kormossal egyesül, amidőn nevit elveszti, s a kettőből együtt lesz *Kormoslangos* nevű kis folyó, mely a *Rika patakát* is magába véve, Rákoson alól az Oltba szakad.

Vargyas község határos Olosztelek, Száldobos, Füle. Homoród Almás, Szász Sombor és Felső Rákos községekkal.

Vargyas, augusztus 23-án, 1864.

A község nevében beadják

Imets Mozes községi bíró mp.

Német Dávid községi jegyző mp.

Boncza György vargyasi iskola tanító mp.

ZABOLA (ÉS PÁVA)

ZABOLA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[258r] Tekintetes dullóbiztos úr,

Vonatkozva a folyó évi augusztus 10-én, 1125. számok alatt kelt rendeletére, ezekben teszünk meg alulírt községnek eredete, népesedése és népessége aránti észrevételünköt, amennyibe köztudat és írott hagyományból átkutatással végére járhatánk.

Elsőre. Zabola községe fekszik Kovásznától egy óra távolságra észak fele, a helység két ágra bontakozva hegyek között nyúl fel menedékes térséggel napkelet felé. Fekszik Orbaiszékbe tizenkét községek, úgymint Páva, Kovászna, Körös, Papolcz, Tamásfalva, Szörtse, Martonfalva, Petőfalva, Hatolyka, Imecsfalva, Haraly és Gelencze, napkelet felől pedig Moldva és Oláhhon határok közt.

Ezen helység hogy külön névvel nevezett lett volna legrégibb időktől olta, emlékezetünk nincs, és így ezen községben a népesedés létszám szerint számlál 2200[-t], miből román körülbelől 180 lélekre terjed, a többiek magyar ajkúak, és így, mivel 1–3. és 4. pontok alatti kérdésre a felelet megítéltetett, [következik]

5. a népesedése hogy honnan történhetett, semmi adat egyéb nincsen, mintsem az ev. református anyaszentegyház anyakönyvéből, akkori lelkész Szamosközi úrnak 1602-ből azt olvashatni, miszerént a római catholicusokat kivéve feles számmal voltak és ebből az következik, hogy ezen község az Atilla hét vezéreknak a Kaukázusi hegyek közül kiborongott nép[e] közül valók lévén, azoknak ivadéka által épített falu. Hogy már csak ugyanazon könyv mutatja, egy 1718-béli felettébb szárazság okozta terméket-

lenség miatt s évégből következett pestis, mely 1719 kezdetével kiütvén, [258v] a reformátusok közül háromszáz, a catholicusok közül, ide nem értve a román és idegeneket, százkilencen haltak el.

Jegyzés. Ezen község területén feküdt a máig is közbeszéd alatt fennmaradt Domokosfalva, kit a tatárok földig lerombolván, lakosságát magával vitte[k], ezen község helye ma szántóföldül használtatik. Beszélük az öregek szájadaton keresztül, hogy ezen községnek tornyából egy vasöntetű tarack lövése gátolta meg le nem rombolását, és így azon idő tájban visszavonult tatárok által romboltatott volna le az érintett Domokosfalva.

Azonban az 1400-[asok]ba uralkodott Mátyás király, valamint szintén az 1612-be uralkodott akkori fejedelem, Bethlen Gábor, a székely nemzetnek lustráltatások kori jegyzőkönyvek legnagyobb tanúságot nyújtanak mind a telepedésről, eredetről és népességről. Mindazonáltal, hogy csakugyan ezen község Háromszék falvai között egy az eredetiek közül, igazolja legrégibb históriailag is nevezetes családoknak befolyások, különösön 1698[-ban] gróf Bethlen Mihály úr nejjével, gróf Vaji Erzsébeth asszonnyal az elomladozott toronyra feles összeget ajándékozott. Ezen községbe gróf Mikes család, gróf Kuhn István közelebb időben, Basa Tamás, Zejk stb., de több ős örökös székely birtokosok, kik mind arra vezetnek, hogy az eredeti falvak közül. Végre

7. pont. Amiképpen az első pontban a helyiség fekvése megíratott, mármint napkelet fele indulva, a topográfiai eljárást szem előtt tartva, a főbb-főbb helyeket kiemelvén, az első erdőhatárrész Kisharaly. Itt a határ Harallyal az élnitt végződik, Harajos nyakán, mely apró cserés, semmi nevezetes folyója. Innen Gerenda bércz, mely fenyves, azonban nyári legelő, mely a Haralyos nyaktól számítólág füvényes Szent Anna tova, Mogyoró pusztá és a Gelencze vizéig, mely Zernyét Bunyotól elválassza, s onnan ezen patakon fel a Putna vizéig tart, [259r] Gelencével a határ. Innen dél felé fordulva Moldova határa kezdődik. Harai oldal, Murdán, Górá és a Fekete halomnak a Peták pataka szegelletén Oláhhonnal, hol a Kétféjű ábrázolja a határt, mogyoró bokor[ra] szegellvén rá. Papolcz vészi dél felől a határt, onnan délnyugotra fordulván kezdődik a körösi Kalabucs határ, hol hármas határ ütközik össze. A Pintilér oláhhoni havasból eredett Peták pataka a Sugóbaczká folyóval, mely eredetét vészi Lakocza oldalából, egyesülvén kifoly Oláhhonba, és ezen összeszegellésen Papolcz és Körös közönységünkkel állította fel a határt jelentő halmot. Ezen halomtól egészen nyugotra fordulva, az említett Sugóbaszka folyamán fölfelé kezdődik Nagymanitska, Kövesorr be a Baczká vizéig, ezen víz is Oláhhonba folyván. Kezdődik a Páva községgeli határ a Rosdás és Polyánka patakok[nál], és így min-

denült a bércúton le a községig természetes határok közt fekszik.

Ezen körülírt erdős helységek legnevezetesebb havasa a Murdán, hol a természettől alkotott tiszta sós forrás van, melyből ugyan élni nem szabad. Lakotza havas szomszédja ezen havasnak, egy, a legmagosabb hegy, melynek tetején folyó borsika kokonnyán kívül, melynek íze hasonló az áfonyához, és vadszalmavirágokon kívül nem terem. A nyugoti oldalán sok apró, kies, de jóízű forrásokkal gazdag. Nevezetes még a Basa asztala és Basa kúttya, miről az a közmondás, hogy midőn ezen országot a török bírta, az elől említett Basa Tamás, mint Háromszék akkori főtisztje, oláhonni járása alkalmával a parancsok átvétele végett azon asztalon szokott ebédelni, és a kútból inni. Az út, mely arra vezet, ma is bizonyítja, hogy hajdan tökéletes csinált útnak kellett lenni. Az elől említett asztal kerek mintegy ölnyi szélességbe, [259v] mozgathatatlan nagyságú, regényes helyen. Ezen asztaltól pedig a Basakút egy negyedóra távolság.

Ezen körülírt havas szomszédságába jelesebb napkelet felől a Gór, roppant meredek kősziklás, melynek egyik oldala járhatatlan, a más pedig szintén kokonyt terem, vadbors fenyőszálak is teremnek rajta.

Azonban ezen községnek az 1852. catastralis mérő, tekintetes Boros József úr felmérése s állítása szerint átvágó liniája hat mértföld, mezei, szántóföldei harmadosztályúak, melyek közül nagyobbakra fekete sziváj agyag, más rész televény föld, és így erős időben a termés közepes, és azt is a felettebbi munkásságnak köszönheti. Különben az egész határ lassú menedékszerű, a kaszáló rét fekszik a Feketeügy folyama mellett, lapályosságon.

Megjegyzést érdemel, hogy a Halommezőben egy nagy domb fekszik, mely az özönvíz maradványa lehet. A Középmezőben egy borvízkút, melynek oly hatósága van, mellyel napkelet és napnyugotkor a fellette elrepülő madarakot gőze megfojtja.

Zabolán, 1864. szeptember 16.

Konya János helységi bíró mp.

Kozma László jegyző mp.

Demien István mp.

PÁVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[196r] Helynevek Páva községből, Háromszék Orbai székéből.

1. Háromszék Orbai fiúszéke.

2. A községnek csak egy neve él, úgymint Páva, mely országszerzte ösmeretes.

3. Páva községnek ősidőktől fogva más elnevezése nem volt, így nevezték régen, így nevezik ma.

4. A reformatio ezen a néven találta, feljebb menni nem tudunk.

5. Minthogy régen erdőkön sok vadpáva találtatott, feltehető, hogy a pávavadászat adott alkalmat az első telepítvényre, különben ős telepítvénynek is tekintethető.

6. Hagyomány útján a név eredetéről annyit tudhatni, miszerint az erdőkön elszaporodva volt vadpávról nyerte nevét, ma is, bár ritkábban, itt-ott vadpávák találhatók. Kétségtől Páva községnek pávát ábrázoló címere is fentebbi állításunkot bizonyítja.

7. Pávanak utszái:

a. Közmező, arról veszi nevét, hogy Zabolát és Pávát összeköti.

b. Templom utsza, a falu feletti hegyen épült templomról vészi nevét.

c. Derék, az a legtágosabb utca.

d. Karom, vette nevét onnan, mivel a községnek mint egy karja kerekedik ki.

Nevezetes a Karomba az úgynevezett Árgyas pataka, hihetőleg Argirusról vette nevét. [196v] Ezen patak határát képezte egy régen nevezetes, kiváltságokkal felruházott Marti család birtokának. Ezen család menhelyi (asillum) joggal bírt, ki az Árgyason túl lépett, ment volt minden törvényes üldöztetéstől, ezen kiváltságokért köteles volt a család évenként bizonyos mennyiségű sólyommadarakot adni az akkorban uralkodó fejedelmeknek, mely sólyommadarak csakugyan a Páva község erdőrészt tevő Nagy Sollyomkő üregébe vadásztattak. Mely erdőrészt is ezen okon a Marti családnak volt ajándékozva. Nevezett Marti család fiága kihalt, de a leányág a nevezett erdőt ma is birtokába tartja.

e. Felső és alsó patak melléke, mely nevezetét vette arról, hogy az erdőről lejövő patak mellékin esik.

A község határában előforduló topográfiai nevek így következnek:

f. A dűlőt hívják Csere mezőnek, mely régen cserefákkal volt béműve, a szomszédos csereerdők ezt bizonyítják, s periratok állnak a lakosok kezén, hogy a kiirtáskor a barázdákba meghagyott cserefák felett a szomszédok perelnek. De mutassa azon körülmény is, hogy az ezzel szomszédos Kovászna határát is Cseremezőnek hívják.

Ennek alrészei:

Sásgödör, mely nevét vette onnan, hogy vizes, sásos hely volt, a nép szorgalma lecsapolás által tette művelővé.

Hegyfark, az erdőről benyúló hegylánc kiirtatván s művelővé tetetvén, onnan vette nevezetét.

Nyáros, elődeinktől hátrahagyott tudomásból az ott volt [197r] s kiirtott nyárerdőtől vette nevezetét.

Bene nyíre, mint neve is mutatja, hagyomány útján is mutatva van, nyíres hely volt, s a ma is itt virágzó Bene család irtotta ki hihetőleg, mitől vette nevét, és

ma nagyrészt a Vajna család birtokába van, megtartva régi nevét.

Déllő, ez ma is, amint a lemenő vízárók mutatja, vizes hely lévén, az oda összegyűjtött marhák derelésétől vette nevét.

Csigollyák, az ottan termett és kiirtott csigolyabokrokról vette nevét, mi most is némely helyen ott mutatkozik.

Kövecses, a föld alapja apró kövecs lévén, onnan vette nevezetét.

Csere, ezen alrész, mint a dűlőbe fennebb meg van jegyezve, cserefaerdőből irtatott ki, s ez nagy részét tévén a dűlőnek, onnan neveztetett el.

Bikás, minthogy ezzel összefüggő szomszédos kovászna-i határrészt is így nevezik, valami bika feletti úgyról vehette eredetét.

Vereskő, ezen helynek talaja veres agyagos kő lévén, innen vette nevezetét.

Falufüve, a határ felett régebben difikultás támadván a szomszéd Kovászna községével, miért huzamos ideig folyván a per, községünk lakói közül harminchárman folytatván a pert, a per eldőlével bizonyos erdőrészt és a réten ezen nevezet alatti kaszáló megnyerésével végződván, az írt harminchárom ember az erdőt ev. református megyénknek ajándékozta, s mely nevét ezen harminckett név alatt meg is tartotta, s a megye máig is bírja, a rét pedig, minthogy a hely a falué volt, nevét meg is tartotta.

Nagynyíl, hihető, nevét onnan vette, hogy mint nagyobb része a rétnak a Bethlen, Khun és Basa [197v] utódok birtoka, s különben is a nyilak hosszúsága adott okot az elnevezésre.

Ferenczek, annak birtokosai a Ferencz család, mely ma is él, melyről vette nevét.

Zsidókfüve, a ma is községünkbe élő, virágzó Zsidó családtól vette nevét.

Közepső dűllő, onnan vette nevezetét, minthogy három dűlőre lévén határunk felosztva, ezen dűlő közéből esik. Ennek alrészei így következnek:

Méhkér, a szomszéd összefüggő rét s ezen alrész is füves hely lévén, alkalmoszerűleg méhtenyésztés lehetett, s hogy méhészházak állottak fenn, a későbbben szántás alá művelhetett földrészen a szántással fölfordult téglas és szénrészek ezt láttatnak igazolni, a székely szójárás szerint a könnyebb kimondás nevezé *Méhkérnek*.

Rétszély, ezen alhatárrész, a rét mellett esvén, magával hordozza nevét.

Árkostó, határunk különböző részeiből ide összefolyt tó vizének leárkolásától vette nevét.

Hosszak, az itt lévő szántórészek hosszúságától vette nevét.

Csegzekert, *Csegze hídja*, *Csegze útja*, hihetőleg emberi emlékezeten felyüli székely család birtokának kellett lenni ezen néven, onnan vette nevét, s máig is megtartotta.

Kisdomb, ezen alhatárrész alattvaló hely lévén, az oda összegyűlt nagymennyiségű vízről, melyet ma is a birtokosok sáncolásokkal védtek, vette nevezetét.

Barátosi út, a rendes országút kikerülésével egyenesen [198r] Barátosnak vivő mezei úttól vette nevét.

Nyílláb, ezen alhatárrész már a dűlőben eső *Bene nyírével* függvén öszve, nyíres erdőből irtatott, s a könnyebb kiejtés kedvén *Nyírláb* helyett neveztetett Nyíllábnak.

Harmadik dűlő *Halommező*, nevét vette az ezzel összefüggő, ugyanezen nevezet alatti, zabolai határban eső halomtól, melyről az a hagyomány, hogy emberi kéz míve, s híjják máig is *Ember halomnak*. A halom pedig terjedelmes, oldalában és tetején több egyes birtokosok szántói vannak. Hihető, hogy az eredeti székely ős, mostan gróf Mikes család körül lévő terjedelmes birtoka megvédésére emeltetett. Ennek alrészei:

Alsóláb, a határ alsó részében esvén, onnan vette nevét.

Gyepköze, ezen határrész, fekete agyagos föld lévén, nagy szolgálat után jöhetett míveleti állapotba, s a földek szélin terjedelmes gyepek lévén, nevét onnan vette.

Tamásfüze, ezen alhatárrész vizenyes természetű lévén, az ottani szántók kijavítására, s az oda özönlő vizek gátlására a hagyomány szerint füzek ültetettvén, egy régi, Tamás nevű családról kapta nevezetét.

Nádramenő, ezen alhatárrész is vizes természetű lévén, az ottan ma is levonuló nádas és sepedékes árok-ról kapta nevét.

Közmocsár, ezen alhatárrész összefüggvén a Zabolai határral, a rendkívüli esőzések esetében az alantabb fekvő helyek majdnem minden földbarázdáján apróbb tókat és mocsárokat okozók, s ma is sáncolásokkal tészik a birtokosok művelhetővé, és innen kapta nevét.

Bartha hídja, a régebbeni esős időkbe a határ több résziből ide özönlő víz a mezei utat elárkolván s járatlanná tévén, azon árkon emberi emlékezeten felüli itteni Bartha család valami könnyűszerű hidat csinálva, honnan kapta is nevezetét.

Halom útja, ezen alhatárrészen a zabolai halomra menő útról kapta nevét.

Csomós, ezen alhatárrész fekete agyagos s rossz művelhető lévén, s ma is az ottani birtokosok szántójokat nagy bajjal művelhetik, s a szántáskor a föld fekete agyagossága miatt összecsomósodván, onnan vette nevét.

Kisdomb alja, ezen alhatárrész is alantabb fekvő lévén a Közepső dűlőbe már megnevezett [198v] szomszédos Kisdombbal, ahonnan kapta nevét.

Kerektó, ezen alhatárrész alattvaló hely lévén, esős évekbe az ottani szántókon tó képződván, s ma is a földet nagy bajjal művelhetni, s innen vette ezen nevezetét.

Kozma útja, emberi emlékezeten felüli időktől fogva ezen alhatárrészbe eső út, hogy honnan kaphatta nevezetét, nem tudhatni, hanem feltehető, hogy valamely régebben élt Kozma családnak ezen úton vagy valami szerencsétlenségből történt esete, vagy az utat ma is elszántani szokott birtokosok miatt történt Kozmávali perről kaphatta nevezetét.

Kertalja, ezen alhatárrész a községben lakó birtokosok kertjével összefüggvén, ahonnan kapta is nevezetét.

Megjegyzendő, hogy a Közép dülő és Halom dülő között vészi kezdetét az úgynevezett *Elősár árka*, mely a tamásfalvi, szörcei és teleki határok között befoly a Feketeügybe. Ezen Elősár árka, nádas természetű lévén, sok *csíkot* tenyészt magába, mely a különböző községek határai között különböző néven ismertetik.

A pávai község erdőrészei:

A község feletti erdő szélében van *Laptázó* nevű teres hely, hol a nyári és tavaszi innepeken az ifjak szoktak mulatságot tartani és labdázni, melyről nevezetét vette.

Nagy nyír, nyírfákat terem, innen van neve is.

Bogyó gödre, mely mély árok lévén, hihetően birtokos Bogyó nevű ember ottan történt szerencsétlenségitől vette nevét.

Lébérc, hogy honnan vehette nevét ezen makkot termő cserés erdő, semmi megállható tudomásunk sincs.

Köleskert, apró nyír- és borsikabokrot terem, néveredetét nem tudjuk.

Mezővontató s Csutakoska, arról, hogy ezen két kicsin területű erdőrészek onnan vették nevezeteket, hogy, közel esvén a községhez, merőben a nép elhasználván, a fák csutakjai maradván, s egy kevés hegyes és pusztás rész lévén benne, innen vette *Mezővontató* és *Csutakos* nevét.

[199r] *Zsidók pusztája*, szántás alá kiirtott hely, nevét a közel lakó számos Zsidó család vette.

Basa pataka, hihetőleg Háromszék egykori főkapitányától, Basa Tamástól, aki Zabolán lakott, vette eredetét.

Bene György kertje, a ma is virágzó Bene család egy ily nevű tagjától vette nevét.

Gerendek út töve, kősziklás, vadalmafát termő hely, egy ősrégi, de ma már kihalt lévő Gerendi családtól vehette nevét.

Kopac, kősziklás kerek hegy, mely apró cserét és gyertyánfát terem, kopacosságáról vette nevét.

Zsidó Tamás kertje, apró bokros hely, egy ily nevű család tagjától vehette nevét.

Komlós alja, apró csurluk-burluk fát terem, régebben komlót is teremhetett, mint neve mutatja.

Nagy égés, a leégésről vette nevét.

Nagy fenyő, régebben nagy fenyves lévén, innen kapta nevét.

Ökörszállás, a község csordája oda gyűjtetett, s innen vette nevét.

Réti szénája, a ma is virágzó Réti család valamelyik őstagja az erdő pusztáján szénát csinált, s innen maradt fenn neve.

Suvadás, martos hely lévén, suvadozó természetéről vette nevét.

Küpus kút, mely nevét onnan vette, hogy belől megüresedett törzsök fát a víz együtt tartása okáért a forrás felibe helyeztek, mely üres fát küpünek neveznek, honnan vette nevét.

Körisbokor, erdőrészt, neve van az ottan termett kőrifától.

Botos kútja, nevezetes kút jó vizéről, honnan még a faluba is hordották vizét, hihetőleg ama kihalt ily nevű családnak vagy annak tagjától kapta nevezetét.

Laposbikk réve, régen nagy bikkés erdő lévén, az ott találtató putrigás vagy reves fáktól vette nevét.

Gyükereskút, a martokból kiülő gyükerektől vehette nevét.

Pálfeje, nagy térs szép legelőhely erdőtől környezve, s minthogy az itt lévő hegyláncnak fejét képezi, hihetőleg egy nálunk kihalt Pál családnak valamely tagja irtotta legelővé, kitől származott neve máig is [199v] fennmaradt.

Bucsák, az ott kiálló nagy fatörzsökről, székelyesen úgynevezett bucsakoktól vette nevét.

Hegyesi hányása, régebben egy Hegyesi nevű ember a nagy hideg mián itt pusztulván el, a népszokás szerint minden azon hely mellett elmenő ember ösztönözve érezte s érzi ma is magát egy-egy darabocskára fát vagy követ rakásra hányni az elszerencsétlenül ember emlékére, honnan vette s meg is tartotta nevezetét.

Tisztbikk, a körülötte levő fenyvesek közt ezen a helyen legtöbb bikkfa teremvén, innen vette nevét is.

Herkútja, ezen rész a széjen van, összefügg a Gyárfás család erdejével, sok határvillongás volt a két birtokosok közt, székelyesen mondván sokat herregtek, mint a periratok mutatják, innen vette nevét.

Dericés, szép erdőrészt eredeti elnevezése, melyet meg is tartott.

Kandia, ez is tősgyökeres elnevezés, egy szép erdőrészt foglal magába.

Ezek háta megett be a *Baszka* vizéig *Ölves* és *Fekete bérc* nevezetek alatt a *Marti* család ma már leányágra szállott birtoka, mint fennebb is, községi, úgynevezett Karom utcája elnevezése alatt említve van. Itt van az úgynevezett *Sólyomkő*, magas sziklaszál, hol láthatók az üregek és lyukak, melyekbe a sólymok tanyáztak, s évenként még életveszedelemmel is fogták ezen Marti család tagjai az akkori fejedelmek számára a sólymokat, miért sólymároknak is neveztettek. A másként megközelíthetetlen sziklalyukakhoz mesterségesen készített csiga-köteleken közeledhettek sólymokat

fogni, miért ezen család lakhelyei a gonosztevőkre nézve valóságolt kiváltságos menhelye volt.

Lukács pusztája, szép kiterjedésű, tágas puszta, hihetőleg valami Lukács nevű család irtotta ki, honnan nevét is kaphatta.

Somkő nyaka, helyett Solyomkő, amint ezen a helyen a kőszikla mutatja is, sólymok lakhattak.

Hidegkút, a most is [200r] meglévő hideg és iható forrásáról kapta nevezetét.

Szépvíz, számos és igen jó forrásairól vette nevezetét. *Vajna Mihály útja*, hihetőleg a ma is szépen virágzó Vajna család egyik ős tagja ezen utat erdőlés végett készíttetvén, innen kapta nevét.

Czánkénja, régebbi időkben a téli zordoni időkorba az ottan nagy veszélyt szenvedett egyik Cán tagról neveztetett, mely család nemrég halt ki.

Köves, ezen erdőrészt talaja igen köves lévén, ahonnan kaphatta is nevezetét.

Mészreve, az itt különösen több helyt mutatózó vízerék feje színűek, s gyenge, inkább meleg forrásokhoz hasonlítva vette innen nevét.

Kányás, az itt bővön termő, székelyesen kányafának nevezett veres s télbe is díszlő, apró, meg nem ehető gyümölcsöt terem, ettől vette nevét.

Kosztán, eredeti ős neve így maradt hátra.

Király oldal, ezen helyen egy különös jószágú hideg forrás lévén, egy, a természetől mellette formált kerek kőasztallal, hová az erdei munkások sokszor pihenni szoktak menni, különös megtiszteltetés nevén maradt máig ezen név alatt.

Bánya oldal, itt, amint ma is épületmaradványok és a körül nagy mennyiségben találató vaskő mutatja, régebben, hihetőleg a régi rómaiak korában vasbányászat üzemelt, mit bizonyít az is, hogy ezelőtt mintegy nyolc esztendővel egy székely atyafi mintegy négy vagy öt fontnyi, kenyér nagyságú olvasztott érces vasat talált ezen helyen, kovácműhelyben kitisztítván felhasználta, s igen jó vasnak mutatkozott, s innen vette nevét is. *Harminchárom ember erdeje*, mint fennebb is említve van, ezen hely iránt per támadván Kovásznával, községünkben harminchárom ember találkozott [200v] a per folytatásra, s minekutána a per megnyerett, ajándékozták a közönségünkbe virágzó ev. református megyének, mely azt máig is bírja, s ezen eredeti nevét megtartotta.

Mihácz erdeje, ez egy községünkbe sokáig virágzott, s ma már kihalt s részint eltávozott Mihácz székely család birtoka volt, honnan átszállott a ma is virágzó Vajna családra, s ezen ős nevét máig is megtartja.

Szemerkezés, az ottan régebben termett igen terjedelmes szemerke fenyőfaerdőről vette nevét.

Ravaszlik, az itten található tekervényes árkok oldalaiiban található rókalyukakról, hol máig is legbővebben tenyésznek, kapta nevezetét.

Bernád, eredeti elnevezése ezen néven maradt hátra.

Készült a pávai előjáróság és birtokosság közremunkálásával Páván, szeptember 17-én, 1864.

Csekme József helyi bíró

Pümkösti József birtokos m. k.

Miskolczi László esküdt mp.

Réthy Mihály birtokos mp.

Bartha István néptanító s. k.

Finta István pávai ev. református pap s. k.

Finta József jegyző mp.

ZÁGON (ÉS SZITABODZA)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[266r] Zágón községe, praedium Szitabodzával. Helynevek.

Nemes Háromszék északkeleti részében Nagy vész, Kis-Zágón, Köves or, Damokos magossa, Csere tilalmas, Láho és Sima befüggők között egy hegynyílásban fekszik, Orbai fiúszékben.

Zágón 3622 lelket számlál magába, népe földműveléssel, baromtartással, deszkavágás, kádreszelés, zsindekészítés és hamuzsírforrásból él.

Hogy Zágón nevét honnan vehette, azt tudni nem lehet, ősidőktől fogva mind a történetben, mind a néptől ezen néven neveztetett s nevezetik jelenleg is. A községet, vagyis Zágont két víz, mely a befüggőkből jön le, három részre hasítja, melyek közül az részeket újból kisebb-nagyobb utcák szegik át, s ezen utcák közül érdemes említendő Zágón északi részében úgynevezett Tatárszeg, mely a tatároknak itten léte alkalmával menhelyül és telepedésül szolgált, s nevét azon tatároktól vette. Ezeken kívül vannak Sáska, Guruzda tizedek, melyek neveket azon híres hasonló nevű családoktól kapták, akik ott laktak, s nemcsak, hanem a Guruzda család még most is fennáll egy tagba, de elszegényedve, [266v] a Sáska család pedig rég kihalt.

Határa van *három*, melyeket ugarrendszerrel kezelnek, határelnevezései a következők:

1. A *Szent Miklós határ*, mely eloszlik több részekre, mégpedig Méhkert eleje, Szent Miklós lábja, Közép ösvény, Bene utya, Rétlábja, Csotska és Kovács szegletye.

A Méhkert eleje nevet vette az ottan levő méhkeretektől. Ezen részben fekszik egy úgynevezett Tábor pusztája, ahol a tatárok üttették fel a táborokat, s ezen nevét még most is tartja.

Szent Miklós lábja nevét kapta egy ottan levő kápolnától, mely a Szent Miklós tiszteletére volt építve, romjai még most is fennállanak, hol s annak közelében jelenleg temető áll.

Közép ösvény, három ösvény, vagyis gyalogút van, melyek közül az emberek az középsőn járnak, miután az egyikén a víz foly.

Bene utya, a hasonnevű családtól.

Rétlábja, miután a rét szélén fekszik, s a szénafüvekre ottan mennek.

Kováts szegeletye, Kovács nevű család birtoka lehetett valamikor.

2. *Középhantár*. Ennek kisebb elnevezései Sorompó, Keringő, Kökényes, Bod utya, Bod mezeje, Horgasláb és Mogyorós égere.

Sorompó, nevét onnan kaphatta, mivel ott az földek mind rendben, azaz sorompóban vannak.

Keringő, azon úttól, amely közötté elmegy, s ez [267r] nagyon tekervényes.

Kökényes, mivel ottan sok kökénybokrok vadnak, s sok kökényt termettek.

Bod utya, Bod mezeje azon és hasonnevű családoktól vette nevét, akik már bírták, de ezen család is kihalt, s ezen helyeken jelenleg is egy rom látható, mely kápolna lehetett. Azonkívül több kővel kirakott s jelenleg is használható kutak vadnak, mely arra mutat, hogy ottan valaha falu lehetett, s gyanítás az, hogy éppen a tatárok pusztították el.

Mogyorós égere, ottan több mogyoró- és égerbokrok voltak, s nevét azon bokroktól kölcsönözte.

3. *Telek határ* s részei, Kert alja, Leány patak, Szegényszer, Követses kút, Sina otsina, Kováts fark, Cseremás.

Kert alja, a falura a kertek alá megy, s onnan nevezetik.

Egy Leány patak ered az hegyből, mely az határ azon részét átfutja, s onnan nevezetik.

Szegényszer, ez nagyon alattvaló, testvizes, rossz természetű hely, nem terem, s onnan nevezik szegénynek.

Követses kút, nagyon kövecses helyt fekszik.

Sina otsina, ez egy befüggő magos hegy, mely inkább az dombor idomú, s ezen befüggőtől nevezetik a határ rész is.

Kováts fark, ottan olyan kövek – pala – vadnak, amelyek tüzet adnak, s a nép használja is tűz kiűtésre. Cseremás, ez egy befüggő erdő, melyből egy patak eredevén, benyúlik az határba, mely Feldobolyt megválasztja Zágontól.

A Szent Miklós és Közép határba fekszenek nagy kiterjedésű szénafüvek, melyek csak ezelőtt két [év]tizeddel merőben használatlan posványos, lápos, nádat termő helyek valának, ahol a darvak, vadludak, géme s vadrécék tenyésztek, s jelenleg az lecsapolás [267v] által a legjobb szénát és sarjút termelnek.

Zágonnak nagy kiterjedésű erdei lévén, melyek az Oláhoni és Molduvai határokkal szegellenek össze, ezeknek elnevezései Jóvíz, Szurdok, Kis és Nagy Bota, Zabrato, Kin[-]gos, Kakitsa, Bikhát, Nagyszörök, Hosszúhavas, Karulyos, Csilányos, Darno, Ingovány, Kraszna, Dealu Batzin. Ezen erdők többnyire bikk-, fenyő-, és inkább az szemerkefenyőt teremnek. Víz az úgynevezett Baszka, mely nagyon tiszta, pisztrán-

got termő, több fűrészmalom vadnak rajta. Ezen havasokon nagy mennyiségű hamuzsirt készítenek, amellet igen finom bikkfa toplót szednek, amelyet jó áron eladnak, azonkívül fenyőtoplót szednek, melyet a hajókészítésnél használnak fel. Van itten két üveggyár, egyik Krasznába, az más Bárkányba, ahonnan az üvegeket inkább az Oláhonba szállítják.

Ezen erdőrészeknek több pusztái vadnak, melyeket mint szénafüveket használnak, s ezen szénafüveken elszórva vannak kunyhók, melyekben mind románok laknak, s ez képezi Orbai Bodzát, mely mintegy 1445 lelket számít, s marhatenyésztés, fazsendely készítésből élnek. Van Bodzán egy víz, Bodza vize, nagyon tiszta, ebben sok hal, s különösen a pisztranghoz hasonló galóca, mely mintegy hét alatt felnő. Ezen víz a bodzai vámon túl, az oláhoni havasokon ered, a két Bodzát átfutja, s Oláhonba bémegy.

Költ Zágón, október 10., 1864.

Lázár József bíró
Bíró Elek jegyző mp.

ZALÁN

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[260r] Kimutatása, *Zalán* határai és annak minden részei a mostan divatozó neveiket miről és mi által nyerték

Sepsi Zalán, szeptember 27-én, 1864.

[261r] *Zalán* falva nemes Sepsi, Kézdi, Orbai és Miklósvár vidékéből egyesült Háromszék Sepsihez tartozó része. A mostani felosztás szerint Olt alsó járás.

Ez a falva több falvából egyesült, mint neve is mutatja, ez volt a régi híres *Zalán* vezérnek tanyája. Itt volt *Telek*, hol ma is tégladarabokat lehet találni szántás alkalmával, s a hely ma is *Telek* nevet visel. Itt volt *Tordafalva*, amelytől leendő patak ma is *Torda patakának*, fentebb az erdő Torda pataka fejének nevezetik. De volt *Kiss Zalán* is, amelytől nevezetik ma is a határ egy része Kiss Zalán hegyének. De laktak itt bolgárok is, amiről éppen a falu mellett lévő hegy ma is *Bolgár mártjának* nevezetik.

Hogy mikor egyesültek a fenn nevezett helységek? Egyszerre-e vagy csak mint a szükség kényszerítette? Az bizonytalan. Annyi biztos, hogy apró helységek összecsoportozásából eredett a mostani *Zalán*, mely 840 ev. református, 10 római catolicus, 12 román lelket számlál.

Van egy ev. református temploma, amelynek fele része még 1319-be épült volt, a más része 1824-be újított meg. A torony, mely szép sugár, ezelőtt mintegy nyolcvan évvel épült, 1860-ba egy öllel feljebb emeltetett. Van benne szép két harang, mely a hívó-

ket naponta a mindenható jó Isten forró tiszteletére buzdítja.

A falvának van szántóföldje, kaszálója. A szántók három határra osztattak, úgymint Felső, Közép és Alsó határokra.

A *Felső határ*. Majd minden lábföld különböző névvel neveztetik, de csak azt jegyezzük meg, mi különös figyelmet érdemel, mert Kertre jövő, Felhágó, Általmenő, ezek mind közönséges s még idegentől is érthető nevek. Hanem vannak különös mások, melyek figyelmet érdemelnek, hogy példának okáért *Avasra hágó*. Ezen felett volt éppen az erdő, melyet *Avasnak* neveztek, mégpedig *Pogány avasának*. Vajon ezen utolsó nevezet nem azért volt-e, hogy itt a keresztyének közelében pogányok is lakván, [261v] ezen avast éppen a pogányok bírták? *Pap nyíre*, ezt a pap használja. Van ezen határba *Vaskert oldala*, ez természetes, hogy a birtokosokról neveződött. Ugyanezen határba egy rész *Nikola hegyének* neveződik, lehet, hogy Szent Miklósnak volt tán szentelve. A már éppen Nikola hegyét környező két patak közül egyik *Nagy*, a más *Kis Damonik* nevet visel, melyek mind arra mutatnak, hogy itt, ha pogányok laktanak is, de voltak a keresztyén vallás Erdélybe lett elterjedése után sokkal nagyobb számmal keresztyének.

b. A *Középső határ*bani lábak elnevezése, mint Két út köze, Vásárút alja, Horgas, Hidalja, Keskeny stb. mind közönséges és természetes elnevezések, itt nincs is semmi megjegyzendő.

c. *Alsó határ*: Gyuláné szere. Ez egy özvegy nőé volt, de ki volt ez? Mikor? Melyik században bírta azt a határrészt? Nincsen emlékezet róla. *Kutas*, itt három forrás van, a legjobb vízzel, s ezért van a neve. *Kis Zalán hegye*, ennek az aljába volt Kis Zalánfalva. *Tordapataka*, az is neveződik a régen ottan lévő falváról. Terem búzát, rozs, törökbúza, fejtér és fekete borsó, lencse, árpa, kender, köles és a legjobb zab.

Nevezetes mindenekfelett, falvánktól mintegy kétszáz öl távolságra vagyon *Rókajuk* nevű hely, de ahol ma csak kevés róka tanyázik. Ez azért nevezetes, hogy itten vagyon egy szép forrás, mely mintegy tizenöt ölnyire szép tér helyen átfolyva, ötven-hatvan ölnyire darázskövek közt foly le Zalánba, s ez a mi falvánk közt lefolyó patak eredete, mely malmokat is hajt, vajmi szép lenne, ha munkás kezekre tanálna a forrás. A híres Gratfenberg nem, egy cseppel se állhatna előbb, annyiival is inkább, hogy helységünkbe hét-nyolc savanyúvíz is van, s taláztatnak, sőt van még a fenn említett *Vaskert* oldalán egy, az orbánc miatt származott *fül-, szem- s lábfájásokat* különös[en] orszoló forrás.

Ami már az erdők különös nevét illeti:

Tölgyes oldala, az ottan volt, de már csak imitt-amott tanálható tölgyfákról.

Péter mezeje, ezt hajdan Bolond Péter bírta, [262r] ma csak a birtokosa.

Bolhás mező, elnevezése ismeretlen.

Sarkolat, besarkallik az oltszemi erdőbe.

Iván mezeje, *Iván pataka*, régi nevek, de honnan eredtek, nem tudatik. Szent István lehetett birtokosa.

Magyaros, az ott nagy számmal lévő magyarófákról.

Malompataka, itt ered a zaláni üvegcsúrhöz menő patak, de ugyan csekély mértékben.

Szilás, *Nyíres*, az ottan találtató sok szil- és nyírfákról.

Ezeknek közelében van az úgynevezett *Sötétpataki borvíz*, mely, ha műkezek közé kerülne, a Borszékivel vetekednék, de még falvánktól is elszigetelve lévén, mit a százéves öreg, mindenektől feledve, csak amint egy-két óra járásnyi szomszédjában dolgozó kaszások és szénacsinálóknek nyújt enyhülést.

Ezenkívül több más savanyúvizei is vannak, úgymint *Karéi*, *Zalánfeji*, a falu felső végében kettő és Zalán Üvegcsúri általmenőbeni, *Barta cseréjébeni* stb., melyek mind jó ihatók.

Az erdeje nagyon tágas, van benne *csere*, *tölgy*, *bikk*, *nyír*, *nyár*, *gyertyán*, *szil*, *köris*, *eger*, *rakottya*, *berkenye* s több másnemű fák, s közbe-közbe nagy kaszálók helyek. Mivel itten rét nincsen, s ezen kaszálók helyek az erdőből arattattak, s ma az használtatik kaszálóknak.

Zalán, szeptember 27-én, 1864.

Szabo Antal bíró

Bodor Dénes helyettes jegyző mp.

Nagy Pál esküdt

Török Sigmond esküdt mp.

Nagy István lelkész s. k.

Jakots Sándor jegyző mp.

ZALÁN PATAK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 24. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[264r] Helynevek, *Zalánypatak* község, Miklósvár fiúszék.

1. Erdélyország, Erdővidék, Zalánypatak.
2. Csak azon névről, *Zalánypatak* neveztetik.
3. Volt még azon elnevezése is, *Zalány Üvegcsúrr*, egy ottan épített volt, de már elromlott üvegcsúrról.
4. Hogy a község mikor említettik legkorábban, arról semmi írásbéli adat nincs.
5. Az Ausztriai birodalom több tartományaiából, mit a saját előnevek is bizonyítanak.
6. Még múlt században méltóságos Kálnaki család elődei, gróf Kálnaki Antal, kinek egy bizonyos helyen ma is áll neve, mint alapítónak, építtetett egy üvegcsúrt azon patakba, hol áll ma Zalánypatak, s ahol értő munkásokat hozatott külsőrszágból, több helységekből. Ezek ott megtelepedvén, elfamíliásodtak, és ma is ezek lakói. Az üveggyár folytatott egész 1859. végéig, ekkor félbehagyatván az erdő szűke

mián, 1862. évben az egész gyárépület összeomlott, és ma csak az utazó kérdése után juthat [264v] oda, hogy ott egyszer üveggyár volt, s azon maradvány omladék annak ottlétét mutatja.

Az idegen helyről összegyűlt lakói Zalánypatak községinek ma mind magyar nyelvet beszélnek, görög nem egyesült és római catholica vallást tartanak, s ámbár a község nagyon kevés számmal bír, de mégis annak dacára a romano catholicusok egy csinos templomot építtettek az 1863. évben.

Jelenleg a lakóji hamuzsírőzésből és kevés kiarendált föld műveléséből élnek.

Hetedszer. Határa Zalánypatak községinek nincsen, ahol a község áll, az ma is a gróf Kálnaki családé, a szántók és kaszálók a szárazaitai, sepsi zalányi és kálnaki községek határaihoz van keblezve, melyekről az illetőknek árendát fizetnek.

[265r] Semmi egyéb különös nevezetességet nem tudunk Zalánypatak községiről.

Zalánypatak, szeptember 20-án, 1864.

Tischler János bíró mp.

Drágamer Demeter jegyző mp.

Farkas Miklós esküdt mp.

BRASSÓ MEGYE

területére vonatkozó
magyar nyelvű jelentések

(Függelék)

APÁCA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.
(Fol. Hung. 1114/13.)

[1r] Helység neve *Apátza* község, Brassó vidékén.

Régi irományok Apátzán nem találhatók, mivel ezek 1794-ben, mikor a közönségnek háromnegyede leégett, a paplakon és templomban elégték, de a népszájából a következő hallható:

Apátza, melyet régen Fekete várnak hívtak, nevét vette volna arról, hogy a régi időkbe lett volna egy apáca-klastrom, s mégpedig bizonyosan állítják, hogy ezelőtt egynéhány évvel, ahol ma a Mátis István csúre fekszik, a 341. házszám alatt látható volt az alap rakása, és tartozott akkorjában Felső Fehér vármegyéhez, mely akkorjában Rákóczi fejedelem alatt átadatott, mint a töröcsvári dominiumhoz tartozó birtok, nemes Brassó városának, és Brassó vidékéhez is csatoltatott Betlen Gábor fejedelem alatt.

Most ezen közönség áll 424 házszámból és 1887 lélekből, s fekszik 126 hold 964 négyszögöl területen, és vagyon öt fő határrésze, úgymint: I. *Helység*. II. *Tőköze*. III. *Felsőmező*. IV. *Középsőmező*. V. *Alsó mező*. A közönségből napkelet fele kilépve a II. fő határrészre, vagyis Tőköze, mely vagyon nyugotról az Olt folyama mellett horgadozva, mely a következő alhatárrészekre vagyon felosztva:

[1v] Először. Kendereskert, *pataktő*, mely fekszik a község alsó részén.

Másodszor. Kendereskert, *horgasok*, melynek szántói valószínűleg horgasok, és onnan veszi eredeti nevét.

Harmadszor. Kendereskert, a *Vár*, mely ugyan a községnek az észak felőli részében, vagyis végében fekszik, és tavas, mocsáros helyen körül van véve, mely környéken a régi időkben az Olt vize folyt, és melynek a napkeleti részének a délkeleti végében egy kisded vár, vagyis inkább bástya romjai falarésze látható, mely fekszik huszonöt négyszögöl területen, melyen a következő felirat látható, amint következők: „Gondviselő Szabo Péter, Biro János, Tempore R. A. Judicis, Joanes Gáspár, Civis Valentinus Kiis, Georgius Czere, Stephanus Kispál, Joanes László, Rector Sch. Martinus P. Kern, A. T. Faber. Hoc O. Ris. Heretel Rut. Cementarii Georgius H. R. Sigranos, Jakobus Zsombori, Georgius Török, Petrus Szabo, fides helvevide 1658 Pax”,⁷⁰ mely rom alól ma is a legkeményebb boltozatokra vagyon darázskőből rakva alól, hol a bejárás volt. Monda szerint ez a vár a tatárjáráskor épült volna, mint védőeszköz.

4. alhatárrész: Kendereskert, Malomszeg. Ez fekszik egy lápos helyt az Olt mellékén, régi időkbe egy malom lett volna azon a helyen, honnét veszi is a neve eredetét.

5. Kendereskert, porond eleje, ez is az Olt vize mellett fekszik, mely valószínűleg porondos is, honnat neve eredetét veszi.

6. Füzszege, mely ugyan az Olt mellékén fekszik, hol az Olt felőli széle füzekkel bé vagyon ültetve.

7. Kertmege.

8. Kosztzag.

9. Kömpöly.

10. Bölönszeg.

11. Simonszeg.

12. Malompataka mellett, mely [2r] valószínűleg úgy is van, mert azon patak mellett fekszik, mely a község között átfoly, és három malmát hajtja a brassói nemes publikumnak.

13. Csereszeg.

14. Kender ástató, mely a nevét magával hordozza, mivel az Olt folyamába melléje aztot is szoktak áztani.

15. Aszaló vagy Horgastőke lábja, melyeket sok esőzések alkalmával az Olt vize kiömlése haszonvehetlenné tészen.

Következik a III. fő határrész, vagyis Felső mező, melynek az alhatárrészei a következők:

Első: Papmezeje.

2. Papmezeje fele a kápolnánál, hol a nép mondása szerint az apácák lakozások alatt egy kápolna lett volna, és ezen Papmezeje nevű helyet az apácák papjok-ról nevezték volna Pap mezejének, mivel ennek közepébe lévén az apácák klastroma is, s jó rendin papjok lakja is, mely fekszik a községnek dél felőli szélén, egy oldalas helyen.

3. Hosszúmező árka.

4. Eperjes teteje.

5. Magosmart, egy sikamlós, futatós hely.

6. Eresztőhely oldala.

7. Kisszeg, a két tó köze, melynek a déli és északi részébe náddal bennőtt tó vagyon.

8. Kisszeg, az Oltra menő láb.

9. Hosszúmező lábja.

10. Eperjes oldala.

11. Bozson pataka, hol a nevezett patak valószínűleg folyik, de nagy szárazság idején kiszárad.

12. Nagyszeg.

13. Eger, melyek az Olt vize mellett fekszenek, a szász magyarosi határszélén.

14. Bogátsosmező, fekszik az Egeren kívül, az út mellett, egy tér helyen.

15. Határpatak.

16. Határpatak [2v] oldala, oláhok földje, hol a régebbi időbe az oláhoknak megengedettett, hogy magoknak szántó- és kaszálóhelyeket orossanak.

17. Csereszéle, mely fekszik a nemes brassai publikum csereerdeje mellett.

⁷⁰ A felirat[oka]t, benne a névanyagot Orbán Balázs másként közli (Orbán Balázs: *A Szekegyföld leírása*, VI, 1873, 425.)

18. Kisliget, fekszik egy tetőn.
19. Czerék kertje lábja, fekszik a közönségnek a déli része mellett, az oldalos helyen, hol régente valóságos[an] egy Czerék nevű ember lakott, és annak a kertje lábja van.
- Következik a IV. fő határrész, vagyis Közepső mező, melynek a következő alhatárrészei vagynak:
- Első: Malomoldal, mely veszi nevezetét a Malompatakáról, mely észak felől foly le mellette.
2. Nyuladék.
3. Kölesmező.
4. Oláhmező, mely veheti eredetét Oláh család eleiről, egy oldalos hely, mely fekszik délnek, a Brassó városi csereerdővel szembe.
5. Bozson észége, fekszik az előbbenivel szembe, egy északos oldalba.
6. Domb, mely valósággal egy nagy domb.
7. Nagykö pataka, mely veszi eredeti nevét a lefolyó patakról és kősziklás oldalairól.
8. Országút oldala, mely fekszik a Datkra átvonuló út mellett délről egy oldalon.
9. Küszürü mező, ez veszi eredeti nevét a soványságáról.
10. Farkasmező.
11. A Malomnál, mely fekszik a nemes brassai publikum felső malma körül.
12. Nyakasfű, oldalason délnek.
13. Hágó, mely fekszik napnyugotról a faluból kiindulva, egy hágó út mellett.
14. Krutsa, hol az oláhok a halottaikat le szokták tenni temetés közbe, és imádkoznak, honnét a nevet is veszi.
15. Hosszúkertje, mely fekszik az úgynevezett Hosszúpataka mellett, felfelé nyúlva [3r] napnyugotnak.
16. Lugos, e fekszik egyház erdeje mellett napkeletről, valami posványos helyen.
17. Tővisbokor.
18. Borsosbértz. Egy rossz, domború alkotású hely.
- Következik az V. fő határrész, vagyis Alsó mező, melynek az alhatárrészei a következők:
- Első: Hegyoldal, napnyugot és észak között a faluból kimenve.
2. Benemező oldala és hosszú, napnyugot felől a falutól fel egy hosszú oldal.
3. Kabalamező, egy domború, ormos formájú hely, kimenve a Nyáras felé.
4. Nyáras, egy rossz, oldalos, sovány hely az erdőnek napkeleti oldalán.
5. Asztalfa, egy csúf, tölgyes, oldalos hely.
6. Hegytető, mely a nevet magával hordozza, és fekszik a faluból kiindulva napnyugot és észak között.
7. Küsbükk út, egy rossz, oldalas, vízmosásos, árkos hely.
8. Szilasmege.

9. Külső és Belső Komlóskert, régebben teremhetett komlót, de jelenleg nincsen.
10. Akasztófa fele, hol régebben valósággal az is volt.
11. Belső és Külső Bodos.
12. Kétszem orotványa, egy rossz termő, sovány pala föld.
13. Észeg.
14. Észeg, két Pityókáskert, mely fekszik napkeletről az erdő alatt, hol a közönség pityókát szokott termesztetni.
15. Észeg, Remete patakára menő láb, mely fekszik Remete pataka mellett délről.
16. Toos árok lábja.
17. Felsőtárfa bértze, mely fekszik az erdőnek déli oldala mellett.
18. Felső és Alsó Remete, a nép mondata szerint a régi időkbe ezen a helyen remeték laktak volna, s onnét veszi eredeti nevét, s még valami fundamentoma látszanék most is egy Marton József nevű embernek a szántóján, hol a lakjok lett volna a remetéknek.
- [3v] 19. Lapátbükk, egy csakhogynem egész haszonvehetetlen hely, az erdőnek a déli oldalában.
20. Máténészége.
21. Uzáton tova kerülete, melyet egy sepedékes, tovas hely veszen körül.
22. Fástó, egy füzes, bokros hely.
23. Bölöni Tamás tova kerülete, posványos hellyel körülvett hely, melyet régebben a Bölöni család elődeinek egyike bírt, honnat eredeti nevét veszi.
24. Kacor.
25. Pál szege, az Olt vize mellett felnyúlva, hol az Olt vize több kanyarodásokat képez mellette.
26. Nagy porond, a falunak az északi részébe, mely három utolsót az Olt folyama sok esőzések alkalmával vízzel elborít, s haszonvehetetlenné teszi.
- Erdeji pedig a következők:
- A[z] 15048. parcellaszám alatt Köves hegy, egy nagy, hosszú alkotású, kövecses, kőszirtes hegy.
- Apátzavára. Remete feje, egy hegyes-völgyes rút hely.
- Széles bértz, Nyáras, az ürmösi és alsó rákosi erdőkkel határos.
15049. parcellaszám alatt Erdőlő út.
15050. Észeg, hegyes-völgyes hely.
15051. Ürmösi országút.
- 15052, 15053. a Köz, vagyis Határvágás út, a datki erdő mellett.
15054. Országút oldala, Nagyköpataka, Fejér bükk, csúf árkos, oldalos, völgyes helyek. Ezen fenn megnevezett erdőrészeknek a területek 3340 hold 410 négyszögöl, mely termik csere-, bükk,- gyertyán-, nyár-, nyírfát s borsfenyőt is.
- 15055, 15056. (A nemes Brassó városáé) Salygó, Felső fekete hegy, Mé árok, Bozsonbértz, Nagy csere,

termik csere, bükk, gyertyán, nyár, nyír, kupa és szilfát, területe 1676 [4r] hold 340 négyszöglet [tesz], mely megnevezett erdőkbe több jó íható, friss vízforrások is vadnak, s található őz, nyúl és vadsertés kevés számmal.

Apátza közönségének a szántó, kaszáló és haszonvehetetlen részei területe térszen 3409 holdat, 660 négyszöglet, s tulajdonságára nézt gyenge termő, hideg természetű föld.

Továbbá Apátzát németül nevezik *Geisznak* is, mely, amint a néptől hallható, onnan eredett, hogy mikor az apácák ott lettek volna, amint elől említve van, és a barcasági szászok Apátzán jártak, azokat *Geisztoknak* nevezték, honnan ma is németül *Geisznak* nevezik.

BARCAÚJFALU

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/18.)

[79r] *Ujfalu* közönség tartozik Brassó vidékéhez.

Nevezetét, mint bizonyost lehet állítani, hogy onnan vette, mivel hajdon egy más falu volt. A monda szerint e volt falu *Komlós* nevet viselt, és e mostani úgynevezett *Faluhely* határrészen feküdt. Komlós erdőség által volt kerítve, s igen jó fészke lehetett a tolvajoknak. A Faluhelytől nyugatra mintegy félórai távolságra egy jelenleg igen szép kis csereserdővel borított *Tolvajárok* még ez időből vonván nevezetét, éppen gyűlhelye volt a komlói tolvajoknak. Ez okból a komlóiak falujokkal együtt felsőbbbségi parancs következtében elpusztítottak erőhatalommal, s a kevés megmaradtak a mostani Ujfaluban, a Homoród folyó mellett vonultak meg, hol egyelőre halászatot űztek. A kevés szám azonban a szomszéd szász helységekből, mint *Höltövény* (Heldsdorf), *Feketehalom* (Zeiden), *Földvár* (Marienburg), s még *Rozsnyóból* is (Rosenau) szaporodott.

A bétételepült szászság úgy látszik, hogy túlszámú lett a magyarság felett, miért Ujfalunak mindig szász papjai voltak egész 1788-ig. Nem lehet azonban mint bizonyost tudni, hogy vajon a szászság lett-e túlnyomó, vagy a szász ortalom és uraság adott Ujfalunak szász papokat egész az írt időig. Az 1788. év April havába azonban új, és pedig tökéletes magyar papot nyert Ujfalu, s ez idő óta egészen magyarosodott, s jelenleg [79v] csak a szászos nevezet és viselet emlékeztet arra, hogy itt hajdon szászok is laktak, valamint az ősi kis egyházban a szászos felirat az oltár és papiszék körül arra, hogy itt hajdon szászul hirdettetett az idvezítő vallás a jelenleg magyar híveknek is.

BODOLA (ÉS BODZA)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[73r] Helynevek Bodola községből, Felső Fehér megyéből, Erdély.

Ezen helység *határai*: észak és keletre Nyén, délre Pürkerec, nyugatra Tatrang folyón túl a prázsmári határ.

Folyói: Tatrangi patak, Zajzoni és Pappataka, melyeknek áradásának gyakran ki van téve.

Lakosai száma 2000, kétezer lélek.

Vallás: reformált, római catholicus és görög catholicus.

Ipar: Semmi. Földművelés is hanyagul megyen. Egészen az erdőnek feküdtek, de miolta osztály törént, csak az 1400 holdnyi erdő pusztítását űzik, minek pár év alatt vége lesz.

Nevelés: Hanyag, felsőbb felügyelet [nélkül], anyagi és szellemi jóllétök csak papiroson áll. Administratioja káros, mert a nép tudatlan, értelmes emberre nem hajt sem az igazgatás, sem a nép, miből származott s származik minden nyomor, szegénység. Oláh és magyar vetekedik a rosszban. Senatus se [---], [---]al⁷¹ nevel, de tán szántsándékkal akarják a nép szegényülését.

Területe: szántó 921 hold 1058 négyszögöl, kaszáló 1422 hold 1058 négyszögöl, legelő 383 hold 1067 négyszögöl. Erdő 13 394 hold 1597 négyszögöl, melyből a község kapott 1750 holdat a lázon, egy házzal együtt, azt is félre s a szélén, értelmé ellenére, nem olyan helyen, hogy erdőgazdászatot lehetne űzni. Szóval az erdősegregatio teméntelen törvényes lopás kellékeit szétkötöze, s mégis áll, mert állania kell, főként azért, mert a nép tudatlan, s pohár pálinkáért egymást, sőt magát is eladja. Mennyire szükséges lenne államilag oskolákat s azokban taníttatást egész szigorral rendelni. Ez lenne az olyan absolutismus, melyet legszűkösebb republicanus is megtapsolna. Hanem szép szavak, sok ígéret, s végre... semmi.

[73v] Összes kerülete 16 934 hold 1144 négyszögöl, 1600 négyszöglet számítve egy holdra.

Van négy udvar, úgymint Béli István, Béli grófok, Béli Albert és gróf Mikes Miklósé, mely utolsóban [van] egy negyven mázsás szeszyárak.

Van olvasóköri, több lap jár ide tizenöttnél, de ez csak is négy egyén áldozatja, a többség tudatlanságban él, s rossz szándékban főzi a fejét.

Bodola Fehér vármegyének Belkerületéhez tartozik. Már a 13. században említették, mint a fejei barátok coloniaja. Ötven, azaz félszáz évvel ezelőtt 60 házból állott, jelenleg 400 száma van.

Népesítették a nagy Székelyföldről, az oláhságból [pe]dig Oláhországból és Fogaras földéről.

⁷¹ Két vagy három szó olvashatatlan.

Első birtokosa a keresztesek Máltába űzetése után volt Tielu gróf, ennek veje uzoni Béli, ki Tielunak kedvét egy vadászat alkalmával nyerte meg, megmentvén életét egy megölt medve körmei közül. A hagyomány azt tartja, hogy Bélinek választást adott szürke lova és egyetlen leánya közül, holott először zabolai Mikesnek akarta adni. Béli a lustratio szerint adózó és 24 lófej székely volt, de azután igen gazdagok lettek, mígnem Béli Pálban culminált[ak]. Ezt Mikes Teleki Mihály kedvére elárulván, 1/3-ad birtoka Kelemen s Dávid fiaitól elvétellett s Mikesnek adatott. Folyamodtak ugyan a császárhoz commissi-oval, de nem adatott meg, pedig azelőtt ártatlannak nyilvánított. Ma is így van, ha magyarokkal perelünk.

Bodola községéhez tartozó helynevek leírása:

Bodola helység az *Ósánc* vámnál eredő *Tatrag patak* bal partján, mely folyam Felső Fehér megye *Bodola*, *Nyén*, *Márkos* és *Bodza* községekből álló szegélye és Brassó vidékéhez tartozó Prázmár (Tartlau) község határa közt ömlik a Feketeügy felé, noha néha romboló dühvel. Áll:

a. *Alsó utcza*, mely a falu *Malompataka* által két-felé választott alsó felét teszi. Ez utca 1864. május 9-én egészen a tűz martaléka lévén, jelenben újra van építve.

b. *Porond utcza*, mely a Tatrag marti porondra épített új házakat teszi.

c. *Várutczá*, mely a 17. század elején a székelyek által [74r] építtetett Béli vár jelenben is meglevő rompusztája körül van (Lásd Cserei históriáját⁷², de kéziratban). Ezen várnak terjedelme sáncaival együtt négyszögben volt két hold. Róla ma is danolják: „Béli vára, Székely búja, a Barcaság széllyelhánya”.

d. *Felső utcza*, mely a falu felső részét teszi.

e. *Száka utcza*, mely a Malompatak porondján épített új házak sorát képezi.

2. *Felső határ*, a Tatrag folyama és a pürkereci határszél mellett, áll:

a. *Kormányok*, mely nevét onnan vette, hogy a rengeteg erdővel körülvett bodolai határon itt volt a legelső szántás (mint itt ma is mondják, hogy kormányozni, azaz szántani).

b. *Dermoszka porond*, a Tatrag folyam mellett, neve eredete esmeretlen. Annyi áll, hogy ezelőtt egy századdal rengeteg erdő volt, ezelőtt harminc évvel a legjobb törökbúzatermő hely, most kavicsos terméketlen tér, mivel a birtokosság által épített malmok, ványolók és dereszték, a vizet feldugván, itt teménytelen kárt, a prázmáriaknak pedig hasznót okozott. Egyébiránt itt is, mint egyebütt, a birtokosság és nép közügyek iránti részvétlensége, hanyagsága. Csak mára, de holnapra nem gondolása *oka mindennek*,

mivel a 13 595 hold erdőből a szükséges gátásokat, vízvezetéseket stb. a maga idejében helyreállítani elmulasztotta.

c. *Füvesút*, neve onnan van, hogy fűvel van benőve ezen nevezetű helynek útja.

d. *Körpenyes*, ez hajdan rengeteg erdő lévén, bővölködött gyertyánfákban, mely oláhul kárpen néven van.

e. *Bodó*, nevét kapta egy háromszéki *Bodó* nevű embertől, ki a hagyomány szerint ezen helyet a 13. században bírta. Bodola is ettől kapta nevezetét, mint beszélük, egy fejedelem „la” raggal reájamutatott azon helyre, hol Bodola fekszik, ezt is Bodónak ajándékozván. Mások ellenben ezen német szótól: Boden származtatják Bodola eredetét, sőt a Bodó nevet is. Annyi áll, hogy a Nyénben (Kreuzburg, oláhul Telu, egy gróf Tielu nevű feje barátból lett földesúrtól, ki az Uzonból ide származott első Béli apósa) lakó keresztes vitézek egy előposztja itt Bodolán volt, és földműveléssel foglalkozott, mivel a bodolai föld jobb volt az ónyéni földnél, hol csakugyan a hegyen lévő várhoz tartozó félpap nép lakott.

f. *Deák kertje*, mely a Bodótól a Zajzon hasonnevű falu határán eredő folyam által választatik el, nevét vette Gaál András nevű iskolamestertől, ki által ezelőtt nyolcvan-száz évvel legelőször közhelyből felfogatott és művelés alá vétetett.

g. *Betzi pataka*, *Beczi völgye*, neve eredete esmeretlen.

h. *Vizes*, elferdített *Vizes hely*, mert ezen rész igen vi-zenyős hely, annyira, hogy esős időben semmit sem terem.

[74v] i. *Lókert*, hajdan ott Béliiek és Mikesek itt tartották méneseiket.

k. *Rész füvek*, mivel minden gazdának van itten kaszálója.

l. *Patinás kút*, egy jó vizű kútról veszi nevét.

m. *Kökútnál*, egy bőv forrású kútról.

n. *Csipkés*, mivel sok csipkét (tövis) terem.

o. *Kumpár völgy*, egy Kumpár nevű emberről.

p. *Szászrév*, a Malompataka mellett, hol hajdan a szászoknak vagy inkább a *Nyénben lakó* német barátoknak malma volt. Egy öreg ember beszéli, hogy ezelőtt ötven éve a kaszálója szélében *petrificált* gátrév- vagy zsilipcövekeket kapott mélyen a földben.

q. *Peresmező*, Pürkerecz szélén, nevét a Pürkerecz községével folytatott perről veszi, mely már kiegyenlített.

r. *Ásásmart*, nevét a benne lévő sok ásástól vette.

s. *Oláhtemplom mege*, az oláh templom s temető mellett.

t. *Duka útja*, egy Duka nevű embertől.

u. *Hegyfark*, a Bodza felé nyúló erdőségek itt kezdődnek.

x. *Egeralja*, mivel a felette lévő erdő egerfákból állott.

⁷² Első kiadása: *Nagyajtai Cserei Mihály Historiája*, Kazinczy Gábor által, Pest, 1852.

y. *Nyíres alja*, a fölötté lévő nyíres erdőről.

z. *Mocsár*, vizenyőssége miatt.

j. *Benedek gödre*, egy Benedek nevű embertől.

w. *Németek martja*, nevét vette 1752 körül, midőn, a faluban nagy döghalál uralkodván, a falu német katonákkal volt körülvéve, s itt volt a főtanya, a korlát pedig *Ográda* nevezetű helyen épített hat épületben. Teleki Mihály eleste előtt kevés idővel tanyáztak itt Karaffa seregei, Bokor alvezér alatt II. Rákóczi György ellen előőrsöt tartván. Jó előőrsi hely Malom- és Pappatakot lerohanók ellen.

B. *Középhatár* és *Alsóhatár* a nyéni határszél és Pappataka mellett, áll:

a. *Czigány gödre*, mely az ott tartózkodó, de most a falu felső részén lakó cigánycsapatról vette nevét. Jó törökbúzatermő hely, de a hanyagság miatt *Tatrang* és *Pappataka* vize áradásainak igen ki van téve.

b. *Közép láb*, ez arról nevezetes, hogy a jelenbe helyét hitűek temetője, közepén van még a reformatio előtt épített, Szent Péter tiszteletére szentelt kápolna romjai.

c. *Okisok*, neve eredete esmeretlen.

d. *Floka kútja*, egy jóvizű kút, melyről a hagyomány azt tartja, hogy Tündér Ilona kompániáival ide járt feredni. A *Floka* nevet vette *Floka Rádulytól*, ki küpübe vette. [75r] *Szépleányok vize* néven is fordul elő, s egy öreg ember beszéli, miszerint egyszer egy szende vadleányt fogtak el ott, ki ferdett, bezárták, de mint-hogy bizonyosan tündér volt, eltűnt [a] fogságából.

e. *Borvíz*, egy zajzoni savanyúvízhez hasonló érces forrás, elhanyagolt állapotban.

4. *Pappatak*, mely alatt értetődik a nevezett patak jobb és bal partján lévő kaszáló és erdőterület. Nevét onnan vette, hogy a legelső, Bodza vámhoz rendelt catholicus pap az erdőbe eltévedvén, ezen patak vezette vissza Bodolára. Ezen patak ered Bodolához 6500 öl távolságban, s a nyéni patakkal egyesülvén szakad a *Tatrangba*. Áll:

a. *Zsilist*, neve eredete esmeretlen.

b. *Diményel*, esmeretlen.

c. *Muszta* és *Budusél*, esmeretlen.

d. *Doczgél*, esmeretlen.

e. *Ravénosz*, esmeretlen.

f. *Üstvölgy*, esmeretlen.

g. *Széts*, esmeretlen.

h. *Blidar*, erdő, hajdan egy kalános cigány ide járt fatálakat készíteni, mely oláhul blid.

i. *Ortostető*, hajdon tolvajos hely, neve esmeretlen. Annyi áll, hogy itten egy régi krajcárért egy embert megöltek. Sírja ma is látszik.

5. *Malompatak*. Nevét vette bő vízeről, mely számtalan malmot lenne képes hajtani. Van rajta négy malom. A Béli Pál várbeli malma, melynek helye ma is látszik, ezen vízen volt építve. Ered a *Blidárba*, 8000 ölnyire, és miután *Bodolán* keresztülfoly, az alsó pa-

tak végén beszakad a *Tatrangba*. Ezen név alatt értetődik jobb és bal partján lévő minden erdő és kaszáló terület, áll:

a. *Dukarészek*, minthogy minden gazdának van benne.

b. *Rongoldal*, esmeretlen.

c. *Kiss Bodola*. Legelőször ide telepedett Bodola, s csak később jött kijebbe, jelenlegi helyére. Ez egy erdő s hegyek közötti kis tér, *Pürkerecz* község határa szomszédságában.

d. *Okis éle*, esmeretlen.

e. *Dregus*, esmeretlen.

[75v] f. *Balikáé*, esmeretlen.

g. *Gödri Blédár*, hasonnevű embertől.

h. *Döblen*, esmeretlen.

i. *Pais völgye*, ma is van Pais család Bodolán.

k. *Kaluger éle*, hajdon itt egy szent zárándok tartózkodott magányosan, vadgyökerekkel táplálkozva, imádkozás között. Mint beszélük, előkelő ember volt.

l. *Jaksit*, esmeretlen.

m. *Agyagos*, mivel sok jó agyagja van.

n. *Kalit él és Völgy*, itten egy Kalit nevű oláhot megöltek.

o. *Herbet éle*, esmeretlen.

p. *Molnár él*, esmeretlen.

r. *Sebeság*, esmeretlen.

s. *Harmadág*, esmeretlen.

t. *Kút magosa*, egy kútról a hegy tetején.

u. *Partár köve*, esmeretlen.

x. *Mészéle*, *Mészvölgye*. Itt ma is látszanak a mészkatlanok, sőt égetett mész is van a rengeteg erdő közepében abból, mely a bodolai Béli vár építésére felhasználattott. A hagyomány szerint mennyi kínzást, mennyi nyomort kellett a szegény paraszt népnek kiállani az építés alatt, még ma is borzalommal beszélik, s fájdalom, annyi világosodás után még ma sem boldog a nép, nem mintha nyomorodnék, hanem mivel *nem szoríttatnak erővel is a jóra*, pedig tudatlanságában nem tudja, mi a jó.

6. *Bodza vám* és környéke.

Bodza nevét vette azon teméntelen *bodzáról*, mely a rengeteg erdő közepében lévő tisztáson bőven termett s terem ma is. A pürkereci és nyéni határok között fekszik, átszelve az úgynevezett *Királytető* tövéből eredő és a *Krasznánál* kimenő *Bodza* havasi kristály patak által, mely kevés költséggel *faszállításra* alkalmaztathatnék, melynek ezen környékben [76r] találató őserdők szolgálnának e vidék népének jólétére anyagul.

Nagy diplomával bíró mérnökök ugyan nem vagyunk, de azért merjük állítani, miszerint a tervben lévő és a nagyszebeni bürokrácia által ideiglenesen felfüggesztetett ausztriai-délkeleti, a déli birodalmakat összekötő vasút célszerű, hasznos és minden

erdélyi nemzetiséget igazán kielégítő kivitele a nevezett folyam mentén legtöbb előnnyel bír. Annnyival is inkább, mivel Nyénből kiindulva csakis egyetlen, de nem nagy, *Hulló tető* nevezetű helyen kéne átvezetni, minden alagút nélkül, s azon túl térben menne egészen a *Fekete tengerig*, s érintené a szép hazát, s az erőteljes gazdag Székelyföldet, mely ha mező nyílna ipar és kereskedelemre, büszkesége lehetne a *Nagy Ausztriának*, kiállván a versenyt akármely földkerekségen lakó nemzettel. Csakis utat és módot kell neki adni kifejlődésére s századunk nagy eszmei kivitelére. Annnyival is inkább lehetne a vasutat ide hozni, mivel, mint alulírtak értesültek, a Mikes és Béli családok ingyen adnak helyet, követ mésznek, napszámot, fát és készpénzt, s a nép ezen jó példán megindulva több-ezer napszámot ingyen ajánlott a társaságnak. Nevezetesebb helyei:

a. *Vám*, a 18. századba vitetett oda *Zajzonból*. A temesi vám rendezése óta csekély helyet foglal el. Directora nincs, csakis egy officialisi ranggal bíró vámos, ellenőr, contumatz-legény oberansteller ranggal, csendőrség és pénzügyőrségből áll. Itt most egy elszórt falu van. A gróf Béli és Mikes családé, melyből Mikesék 1/3 parsok Béli Pál idejéből, mint a nép beszéli, árulás jutalmul. A vámpéletek az aerariumé, a helyről ma is haszonbért fizet a Bélieknek.

b. *Dobramér*, neve ismeretlen, erdő, legelő és kaszáló.

c. *Súgó*, egy gyönyörű, húsz öl széles, ugyanannyi hosszú, legelő alakú vízuhatag, melyen hajdan malom is volt, igen bőv vízzel bír.

d. *Sztrimbuj*, szüksége miatt.

e. *Calvaria*, nevét vette még a rómaiak előtti egy lovagvárról, melynek nyomai egy hegyes csúcs tetején lévő kis térségen ma is látszanak. Ennek alján vannak a törökök ellen emelt kemény sáncok a Bodza vizétől jobbra és balra, melyek 1849-ben is megújítottak, s a muszkák betörése ellen ágyúkkal láttattak el, de nem jöttek itt be, kikerülték. [76v] Ezen sáncoktól bé a vám felé van Béli Gergely úrnak egy kocsmája, melyben 1852 előtt vám nélkül mindent, úgymint bort, pálinkát, dohányt stb. szabad volt árulni, s most is szabad volna, mert privilegiuma örökre tart, de hja, semmi sem állandó a nap alatt!

f. *Lármafa*, a *Calvariával* átellenben lévő magas hegytető, mely a törökök beütésekor tűz által adott jelt a bennebb elhelyezett német és székely csapatoknak. Környékében a törökök mind levágatták az erdőt, de újra megnőtt.

g. *Csikló*, esmeretlen.

i. *Disznópataka*, mivel hajdan egész sok vaddisznó tartózkodott itten. Jelenben nincs.

k. *Ördögpatak*, a Bodola és zajzoni erdők közötti meredek kősziklák között rohanó sebes havasi folyamot nevezik így. Itt van ezen patak két oldalán fenyves

erdő, egyebütt mind bükkös. Ezen patakba vannak számos medvebarlangok. Itt tanyásznak az őzek, nyestek, farkasok, rókák, nyulak, császármadarak, vadpulykák, vadtyúk stb. Ezen patak a Bodza vizébe ömlik.

l. *Téjkő*, az Ördögpataka melletti nagy meredek kőszirt.

p. *Papok sáncza*. Ezen nevezetes sánc itt kezdődve átvág Háromszékre, innen Héviznek, Aranyosszéken keresztül egészen a *Bácskában* lévő római sáncokig nyúlik, melyről az a rege, hogy egy tündérkirályfi építtette, azonban római maradvány. Nevezik *Római sáncoknak* is, és *Szármán* néven is fordul elő.

Papok sáncza nevezetét onnan vette: Báthori Zsigmond idejében 1590 körül török és tatár sereg igen nagy számmal fenyegette az országot. Katona nem volt, azért a fejedelem a Rikán belüli papságnak megparancsolta kiállani, kik is hosszú köntössel, hosszú süveggel, zöld ággal és zoltárral kezökben, muzsika és iszonyú lármás dobolás közben tömegesen énekelvén ezen zoltárt: „Örökdben uram pogányok jöttek”, a szokatlan fegyverrel [77r] megkergették a pogányokat, kik is rendetlen futás közben a fegyveres csapatok által iszonyú veszteséget szenvedtek. Azért kapták a papok a tudvalévő kiváltságot.

Ezen hely még arról is nevezetes, hogy itt történt Schulz német obrister árulása következtében a 2. székely ezred megsemmisülése. Ugyanis az 1788. augusztus 12-én Schulz a török vezértől dinnyehéjban vette át az aranyakat, miért is katonáival fegyvereket elbontatta, kis szakaszokra szaggatta, s azután hírt adott a pogánynak, kik is készületlen kapván, iszonyú mészárlást vittek véghez. Őmaga nagy copfját kibontva járt-kelt a hóhérló török tábor között, kik zsákokba rakták a székely fejeket. Innen Bodola felé Döblen völgyében táborot vontak, másnap Bodolára betörendő, de Adorván[?] vezérlete alatt egy Tuskáni nevű divisio huszárság reájok csapott, közölök száznál többet levágott, a zsákba rakott fejeket elvette, ágyújoktól megfosztván, egész a vámig meg nem állottak. Számtalan azon csetepaté, mely ezen a helyen történt.

n. *Leánymező*. Itten hajdan szokás volt nyárban táncot (oláhul nedeá) tartani. Egyszer éppen javában mulattak, midőn a török reájok csapott, és foglyul ejtette őket, kényszerítvén minden aljas dolgon kívül az előtti táncolásra.

o. *Királytető*. Az oláhországi határszél, melyen egy ezer évesnél több várrom látszik. Róla semmi hagyomány nincs, azonban megfoghatatlan, hogy lehetett ily rengeteg havas tetőn az emberektől napi távolságra vár!

[77v] A Királytetőhöz közel van a *Nagy és Kis Tatár* nevű legelő hely, mely jórészt a tatárok betöréséről veszi nevét. Legmagosabb hely a *Szirén*, melynek

csúcsán egy mérhetetlen fanyar ízű, szirtes, zavaros vízzel telt tó van. Tengerszemnek tartják.

p. *Béldi pláj*, a monda szerint itt szaladt fordított patakóval Béldi Pál Törökországba. Innen ered a név.

Ezzel átellenben a b–c. betű alatt említett Alsó Sugó (zuhogó, oláhuul Urlatare) pataknak egy ága olyan természetű, hogy a belévetett fát petrificálja mészkővé. Itt köszén is van bővséggel, de még nincs tökéletesen elkészülve, pár száz év kell neki. Azonban mélyen állva ki tudja nem lenne-e használható?

Itt volt ezelőtt néhány évvel egy lapos kőből alakított asztal, melyen 1787 és két esmeretlen betű volt. Azt tartják hogy II. József herceg korában itt ebédelt.

1825-ben hat cordons poszt építtetett: 1. A Calvarián. 2. Béldi plájon. 3. Kis Bodzán. 4. Nagytatár. 5. Sztrimbuj. 6. Dobramér határán, és 1846-ban az Ördögpatakon, holott 1848-ban a székelyek öröket a vad oláhok, reájok ütven, lemészárolták. 1848-ig a háromszéki gyalog és huszár katonaság őrzötte a határt, azóta fináncok és zsandárok őrzik.

Adatok hiányában többet nem írhatunk, Pesti Frigyes úr ha méltóságos Béldi Albert és István urakat személyesen felszólítaná, több adatra akadhatna.

Kelt Bodolán, 1865. évi május 24-én.

Magyari Károly bodolai ev. református pap mp.

BODZAVÁM (BODZA)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[180r] A Bodzai helységek, hegyek, folyók és más nevezetességek rövid vázlata.

A Bodzai szoroson, Erdély déli határrészein, nemes Felső Fehér megyében, esik Nyén község határában, az Uzon és Bodolán lakó gróf Béldi és Mikes családok praediumok, mintegy hússzezer hold terület termértékű.

Ezen termértékben találtnak:

A Bodza vára, mely keletkezett 1700[-asok] közepe táján, több épületek, magazinok, contumatia házak, római catholicus paplak és kápolna, az oláhoni határszélyhez mintegy három óra járás.

A vámonk alatt úgynevezett Bodza mezeje, ahol mintegy kilencszáz lelket számít a görög nem egyesült vallásfelekezetűek [egyháza], minthogy grófok purum praediumok, a templom és paplakot a gróftól ajándékba kapták.

Találtnak úgymint Nagy Vágás, a hagyomány szerint nevét onnan vette, mivel a török háború korában vágattatott nagyobb része.

A Kis tatár és Nagy tatár nevezetű havasok. Hagyomány nyomán, mikor a tatárok dúlták az országot, ottan a havasokban laktak, arról is lehet következtetni, mert pusztán is a szántóföldek borozdái és

a szélyeken régi korok nyomai láthatók még most is. A Nagy tatár és Kis tatár havasok között egy hegyormon az aljtól a tetőig kinyílt az egész terület, mintegy hatvan hold terület nagyságú. Ezen darab részt a nagy Béldi Pál egy szolgájának ajándékba adta, aki kökösi születés lévén, a falujába visszaszállott, és Kökösi közönsége a belbirtokot és külszántókat adott azon havasrészt cserébe, és maradt a kökösi közönségnek. Az adománylevelől látható a kökösi unitaria eklézsia levéltárába, és ezen hely Kikisán nevet és Dumbu kuori nevet visel mai napig.

Piatra, Lápte havas, Dobramir, Láрмаhegy, Papok sánca, Leánymező, mely a Nagy tatár aljában fekszik, az olá régi határszélről öt fertályórára esik. Régi hagyomány szerint az oláhoni részről is egy bizonyos tájban öszve szoktak volt gyűlni a pusztába a népifúság, és ünnepélyt tartottak, amely több napokig tartott, s egykor egy tatár az ünnepély alkalmakor több szép [180v] leánt magával hurculta, az idő óta az ünnepélytartás megszűnt. Azon egy elvitt leányrúl fenmaradott a név, Leánymező.

Folyók és patakok:

Bodza folyam, Kremina és Komárna patakokból erednek. Sztrimba, Valé drakuluj, Fördőpatak, Fejér patak a Sztrimba hegy végénél öszveolvadva képezik egész Bodza folyamát, a Malom pataknál két nagy vízeséssel.

Egy Döblöm patak, a Ruszka s a Vale prunduluj patakokból veszi eredetét.

Kelt Bodzán, Junii 13., 1865.

DATK

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[117r] Helynevek Datk községből, Felső Fehér vármegyéből.

Az adatgyűjtés a következő feleletekre terjed ki:

Elsőbben. A megyének neve, ahová a község tartozik. Felső Fehér vármegye, azt pedig, hogy külön elnevezést bírna, nem tudjuk.

Másodszor. A községnek egy neve él most, tudniillik Datk, és csak ezen neve bír helybeli elnevezéssel, és ez ismeretes országszerte.

Harmadszor. A községnek hogy más elnevezése lett volna, azt nem tudjuk.

Negyedszer. A község hogy mikor említették legkorábban, azt se tudjuk.

Ötedszer. Hogy honnan népesítették, azt se tudjuk.

Hatodszor. A helynévre nézve csakis azt tudjuk, hogy öröktől fogva hívták az alább írt módon.

Hetedszer. A község határaiban előforduló topographiai nevek közül a határunkon külön megnevezésre méltó nevek nincsenek, sőt az erdőnkön Nyol-

cadik határrészben Hiofabértz nevű hely mellett éjszokról van egy Somosbértz nevű bükkfás erdő, melynek éjszaki oldalából ered egy Somos árok nevű patak, mely is két oldal között lefolyván a mezőkön, végig a Datk falva éjszaki végénél, a falvánk mellett folyó Olt vizibe belészakad.

A Nyolcadik határrész[beli] Hiofabértz déli oldalából ered egy Körtve patak nevű forrás, mely soha ki nem szárad, és ez is az erdő között egy kis nyugot fele folyván, a Somos árkával egyesülvén belészakad [117v] az Olt vizibe.

Innen dél felé van egy Kereszt verőfény nevű bükkös erdő, magos erdő, mely régen rengeteg erdő volt, és most csak gyéres bükkfás marhalegelő. Ezen hegynék éjszaki feléből ered Hidlás nevű patak, mely soha ki nem szárad. A déli részéből vagy oldalából a Poklos pataka, s ez is soha ki nem száradván, magos bükkös, hegyes oldalak közt nyugot felé folyván, az úgynevezett Kicsi hajtás bükkös erdő végéig, és ott egyesülvén, magos kopac kősziklák közt lefolyván határainkon keresztül s falvánk nyugoti felén is át, a falu végén bészakad az Olt vizibe.

A Poklos patakának dél felől való oldalától van egy bükkös erdős hely, melynek viszont dél felőli oldala mellett van egy szép téres kaszálós nagy hely, mely körül van erős bükkös erdőkkel kerítve, s ezen erdőkbe sok őzek, farkasok, néha medvék és vad sertések is tartózkodnak.

A Kilencedik határ, Szénégető nevű határrészben van egy Pisztrangos nevű magos, bükkös bérce, melynek keleti oldalából ered egy Pisztrangos nevű patak, s ez soha ki nem szárad. Nyugot felé folyván magos hegyek és bükkös erdők közt, a Poklos patakával egyesülvén bészakad az Oltba. Ez azért nevezetes, hogy ebbe sok pisztrang terem.

Ezen beírt nyugoti részénél van egy rengeteg, határunkon legmagosabb, Runk nevű bükkös erdő, melynek éjszaki feliből forr egy Biro patak nevű folyó, mely soha ki nem szárad, s innen magos, bükkös erdők közt nyugot felé folyván egyesül a Pisztrangos patakával, [118r] s ezen patakok formálják Nagy patak nevű folyónkot, mind egyesülvén, falvánk nyugoti végénél belészakadnak az Olt vizibe.

A Kilencedik határrész Szénégető, egy szép ifjú cserefás, nem erős magos erdő, melynek közepiben van egy szép tiszta kaszálóhely, cserefákkal körülvéve. Ezen erdő keleti oldalából ered az úgynevezett Jantsi árka folyója, mely is egy mély kősziklás, csendőrs erdő közt folyván, bészakad a Nagy patakba.

Hogy a fenn írtakat tudomásunk szerint hitelesen adtuk fel, azt igazoljuk.

Datkon, 13. május, 1865.

Tamás Mihály bíró
Szin György

Ferkó András
Korodi Josef
Kallos István öregek
Hegyi Sándor jegyző, névaláíró

DOMBOS (VOLDORF)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[477r] Helynevek a voldorfi községből.

Első pont. Felső Fejér megye, Belső kerület, Hévizi járás, Voldorff.

Második pont. Voldorff magyar és román népből áll.

Harmadik pont. Csakis ezen nevezéssel bír emlék óta.

4. pont. Nem tudatik.

Ötödik pont. Hallomás szerint a magyarok népesültek néhai morgondai hét léányágon, itten megnősülve származtak [ide], azután a románok mint jobbágyok és zsellérek itten betelepítették.

Hatodik pont. Hogy Voldorff magyarul Voldorfnak neveztetett, emberi emlék óta, és oláhu Vallendorf, úgy németül Vallendorf.

Hetedik pont. Az határok elnevezése, tipografiai dűlők nevei

A Kobor felé forduló határba:

Nagyret, sates kaszálóhely.

Kenderes, kendertermő hely.

Hársos, szántó- és kaszálóhely.

Kincses domb, szántó, igen termékenységről jeles.

Észak, szántó és kaszáló.

Borsos, szántó.

Bük árka, szántó és kaszáló.

Bük alatt, szántó és kaszáló.

Bük tető, szántó.

Bük erdő, bokros hely.

Nagy erdő, bokros hely.

Nagy erdő verőfénye, szántó.

Nagy verőfénye, szántó.

Pap hegye, szántó.

A báránkúti forduló határába:

Malom észka, szántó és kaszáló.

Morgondai verőfénye, szántó.

Falu rétje, sates kaszáló.

Tanarok verőfénye, szántó.

Tanarok tere, szántó és kaszáló.

Kováts verőfénye, szántó.

Gros verőfénye, szántó.

Gros, szántó és kaszáló.

Kapátsok, szántó és kaszáló

Szepesi tanarok, bokros hely.

Nyíres, nyírfabokros hely.

Csere, bokros hely.

Csere megett, szántó és kaszáló.

Csere tető, szántó.

Az Oláh templom megetti pusztá szakadozások.
Kertek megett, szántó és kaszáló.
[477v] A Sáros felé forduló határba:
Csere verőfénye, szántó.
Miklos lyuka verőfénye, szántó.
Miklos lyuka rétje, kaszáló.
Bráné cseréje alatt, szántó és kaszáló.
Bráné cseréje, szálas szép erdő.
Róka lyukaknál, bokros cserés.
Brinczel, verőfénye, cserés.
Brinczel egészen erdő, vegyes bokros hely.
Brinczel rétje, szántó és kaszáló.
Boérok erdeje, pusztá, kopár hely.
Boérok erdeje alatt, szántó és kaszáló.
Fogarasi árok, szántó és kaszáló.
Delnitze, marhalegelő.
Stebeliok, szántó és kaszáló.
Borsos, szántó.
Mustra, szántó és kaszáló.
Akasztófa árka, szántó és kaszáló.
A kertek megett, szántó és kaszáló.

Voldorff, április 21-én, 1865.

Széki Lajos bíró
Boér Joseff jegyző

FOGARAS

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 60. mft.
(Fol. Hung. 1114/41.)

[489r] Helynevek *Fogaras* városából.

Fogaras, e nevet viselő magyar vidéknek egyetlen városa, melyet mostani uralkodó Ferencz József ausztriai császár öfelsége különös kegyelemből 1863. október 12-én 31745. számú okiratával a szabad városok sorába emelt, s közigazgatásilag a vidéki hatóságtól függetlenné tett. Fekszik az Olt folyam bal partján, s Felső Fehér megyéhez egy 1783-ba II. József császár által építtetett fedett híd köti.

Fogaras, e neven kívül Holzdorf, Fagresch vagy Frageschmarkt, oláhul Fagarasunak is nevezetik, de ezen elnevezések közül csakis *Fogaras* és *Fagarasu* név bír helybeli, úgyszintén országszertei elterjedéssel.

Fogarast és várát Krisztus születése után 15. évbe, mint bolgár várost, Augustinus császár építtette, 104-be Trajanus elpusztította, 207-be Claudius ismét fölépíttette és *Casurgis* nevet adott [neki], 376-ba a hunok romba döntve,⁷³ 1300-ba újból felépíttetett, és *Fogaras* nevet kapott.

Az „Újabbkori ismeretek tára”⁷⁴ szerint Fogaras várát 1310-be akkori erdélyi vajda Upor vagy Apor László⁷⁵ építtetvén, a munkások napibére jeléül es-ténként fa garasokat osztatott ki, melyeket hétvégivel

késpénzzel cserélte[te]tt ki. A hagyomány szerint *Fogaras* nevezet az említett fa garasokból származtatják. Eszerint *Fogaras* e néven 1300–1310. évek olta említettetik.

Fogaras városát különböző népfajok lakván, úgy látszik, hogy a magyar ajkúak az eredeti lakosok, az oláh ajkúak a Fogarast kelet, dél és nyugotról övező vidékből, a német ajkúak a Fogaras és vidéke északi részén lévő szász helységekből telepedtek le.

Fogaras 1595-be csakis négy utcát számlált, Székely, Betlen, Olt és Malom utszák nevezete alatt.

A *Székely utsza*, mely most Huréz utszának nevezetik, nevét a székely-magyar lakosaitól vette, mostani elnevezését a fogarasi vár katonai levéltárába tanált okirat 1812-i másolata szerint [489v] pedig az ezen utszához délre eső legközelebbi Huréz (magyarul Bagolyfalva), mivel Huchuréz magyar nyelven anynyit tesz mint bagoly) oláh helységtől nyerte.

Betlen utsza, a tőle nyugotra eső Betlen oláh helységről neveztetett el.

Olt utsza, mivel az Olt vizére vezet.

Malom utsza, mely most Görög utsza nevet visel. Előbbi nevezet az ottan volt fejedelmi lisztelő malomoktól vette, mostan pedig azért neveztetik Görög utszának, mivel keleti görög nem egyesülteknek egyháza ottan díszlik.

1688-on innen, Erdélynek a felséges Habsburg-ház uralma alá lett átmenete után emelkedtek következő utszák:

Vadkert, mely a nemzeti fejedelmek vadaskertéből szakaszatott ki, a várparancsnokság által házhelyek jeletettek [ki], melyekért az ottan lakók a katonai kincstárnak évenként 20-30 krajcár díjt fizetnek.

Commendans kert, e városrész a városparancsnok kertje lévén, miután házak épültek, megtartotta mint utsza is a Commendans kert nevezetét. Az itten lakók, éppen úgy, mint a vadkertiek, évenként taxát fizetnek.

Süveges utsza, e nevezetet részint süveg alakjáról, részint hajdon süvegkészítő lakosaitól vette.

Timár utsza, kivétel nélkül kordovánkészítő timár lakosairól neveztetett.

Ilyén utsza, a város délkeleti irányában fekvő Ilyén oláh helységről nyerte nevezetét.

Alsó-Felső oláhság (Rumunia), oláh ajkú lakosairól neveztetett el.

Cigánysor (Czigania), lakosai nevét viseli.

Lenkert utsza, e városrész egy hasonló nevű dűlő többől szakaszatván ki, nevezete is megmaradt.

Dűlők, határrészek:

Csuteria, a város északkeleti részén, az Olt vize bal partján. Nevét vette ez oláh szóból: *csuta*, vagy magyar néven *szarvas*. [490r] A nemzeti fejedelmek va-

⁷³ A Fogaras ókori múltjára vonatkoztatott adatok nem felelnek meg a történeti valóságnak.

⁷⁴ *Újabbkori ismeretek tára*, III, Pest, 1851, 307.

⁷⁵ Valójában Kán László erdélyi vajda.

daskertje volt, melyből a Vadkert nevű városrész is szakaszlatott. Álladalmi birtok.

Lenkert, a város lentermelő dűlője volt, de az Olt folyam gyakori kiáradása következtében felhagytak e nevezetes cikk termelésével, s most veteményesnek használtatik.

Óvár, a város legjobb füvet termő helye, elnevezését a hagyomány szerint onnan vette, hogy a vár vagy erősség a messze múltban ott volt, de nyoma nem látszik.

Rotunda, rétság és gabonatermő hely, nevezetét azon kerekdedségtől vette, melyet az ettől észak, kelet és délnyugotra hajló határ emelkedettség idéz elő a szemlélőnek.

Prilogia (prilozsa), terméketlen, sovány, testvizes, agyagos rétság. Ezen a több határrészeknél emelkedettebb dűlőnek északnyugoti lejtős oldalán egy krisztálytisza forrás vagyon, mely *Fejedelem asszony kútjának* neveztetik. A hagyomány azt beszéli e fejedelmi szép forrásról, mely lentebb kis patakka alakul, hogy első Apafy Mihály fejedelem nője, a szép lelkű és erényű Bornemissza Anna asztalát naponta e forrás könnyű vizével láttatta el, s innen vette máig is élő *Fejedelem asszony kútja* (Fürstenbrunn, oláhul Fontina kreiesi) kiérdemelt szép nevezetét. Vajha Apafy Mihály fejedelem is e forrás tiszta józanító vizét használta volna rendes és kedvenc italul, úgy nem vérzett volna el oly sok hazafi a bakó bárdja alatt.

Csíkos kert, a nemzeti fejedelmek [alatt] csíkos kert lehetett, most csaknem a legjobb szántóföldek.

Rákovicza köze, forrásos posványos térség, nevezetét a Rákovicza nevű meleg vizű kis folyamtól nyerte, mely kis folyó a rétsei havasok *Izvoare* (források) nevet viselő egyikéből eredvén, a rétsei, berivoi, szesztori és hurezi határok közt, délről egyenest északnak [490v] tartva, a városon felyül mintegy 900 német öl távolságban a várost csaknem középen áthasító berivoi havasi patakba ömlik. E kis patak rákokat bőven termő meleg vizétől nyerte elnevezését.

A Fogarast átmetsző *Berivoi patak* név alatt ösmeretes sebes futású havasi folyam a berivoi *Szkarca* (kéreg) nevű havasból ered, s délről egyenest északnak tartva, a város észak felé eső határán az Olt vizébe rohan.

Tégla csűrök, dűlő, agyagos föld, az ottani téglá- és cserépvető csűröktől vette nevezetét.

Fekete sár, fekete zizenyős föld.

Luda (oláhul Lut), agyagos föld.

Mélytő, rétság az Olt vize mellett, az ezen dűlőben lévő két tó adta nevezetét.

Hosszak, hosszú hasábú szántóföldek.

[493r] Felséges Királyi Főkormányzék!

A Felséges Királyi Főkormányzéknek 1864. május hó 7-ről 6670-1864. szám alatt kelt kegyelmes rendelete alapján a Pesty Frigyes magyar tudós társasá-

gi tag által kívánt helynevek összeírását egy darab melléklettel szerencsés alóírt tanács alázatosan felterjeszteni.

A Felséges Királyi Főkormányzék alázatos szolgálai,

Fogaras város tanácsa

Herzing Josef mp.

Szilágyi Samu helyi jegyző

Fogaras, március 27-én, 1865.

HALMÁGY

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 32. mft.

(Fol. Hung. 1114/23.)

[255r] *Halmágy* vagy Szászalmágy, németül Halmágy, szászul Almagén, oláhul Halmeág, regényes fekvésű szabad helység az Olt vize mellett Kőhalomszékben, révhellyel bír. A falut ágostai hitvallású evangélikus magyarok, és kevés családból álló görög nem egyesült hitű oláhok lakják. A lakosok száma összesen mintegy 1165, kik szorgalmas földészek, ácsok, kőművesek és nagy kenderkereskedők.

A helység részint egy nagy völgyben, részint hegyoldalon délkeletre terjed el, ahonnan a *Fogarasi* és *Barczai* havasok hosszú sora Erdélynek elsőrangú hegyormai, tudniillik a Csukás 6217 láb magosságú Zajzonnál, a Deákok havasa 5723 láb Brassónál, a Feketehegy 4805 láb Feketealomnál, Bucsecs 7915 láb és Királyköve 7000 láb Zernyestnél, Vourfu Ourla 7850 láb, Vunetura Butyán 7952 láb Árpásnál, Negoj 8040 láb Koré s Árpás között, és a Szuruly 7259 láb Fenyőfálnál, felségesen tűnik előnkbe. A nagyszerű kinézés meglepő, pompás és bájoló szépségű.

A falu Kőhalomtól négy, Fogarastól két, Brassótól nyolc, Nagy Sinktól öt órányira fekszik, a sárkányi posta [255v] statioval szembe.

Az ágostai hitvallású evangélikus magyarok temploma egy nagyszerű régi gothusi épület a 12. századból. Abban fenn az oltár fölött a boltozaton koronába foglalva van egy kifaragott abbasi mejkép, tovább egy kis kereszt, még tovább egy bárány. Alatt az oltár mellett balról a hajdoni szekresztyébe vezető, kőből ékesen faragott ajtónyílás, mely most bekőfalazva. Az oltáron alól az oldal kőfalakat kétfelől öt-öt alacsony, nagyon vastag oszlop tartja gothi ívboltozattal. E templom a régi időkben sok és nagy ostromlásokat s az éjszakai részén gyújtogatásokat szenvedett a mongolok, tatárok és törökök által, mígnen végre a régiség és pusztulás romjaiból 1626-ban egészen helyreállított. A népmonda szerint a templom s az egész helység a 13. század vége fele negyven évig egészen néptelen és pusztán állott. A vallás reformatioja után voltak itt evangélikus lelkészek Georgius Androvius 1615,

2. Johannes Lacedi Szebenbe ordináltatik 1620. 3. Daniel Halmágyi ordináltatik 1647, substituáltatik 1652, meghal 1658. 4. Stephanus Halmágyi. 5. Martin Gotthard, meghalt 1682. 6. Lukas Privigyei, [256r] meghalt 1713. 7. Georg Szeli, meghalt 1732. 8. Ananias Lautá Privigyei substituáltatik 1732, meghalt 1780. 9. Ananias Lautá Privigyei filius substituáltatik 1776, meghalt 1812. 10. Stephan Koszta, 1813, meghalt 1851. 11. Johan Rozsonдай substituáltatik 1841, meghalt 1849. 12. Georg Kelemen substituáltatik 1849, meghalt 1859. 13. Joseph Koszta 1859 ad pastorem electus.

2. A községnek fenn érintett nevei most is élnek és országszerzte ismeretesekek.

3. Volt hajdan a községnek más neve is. A hajdani eredeti neve volt Almage várról (castrum), s az Olt mellett napnyugodt felől erdőséggel ellátva. Ezt bizonyítja Schloetzer „Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen”, Göttingen, 1795, p. 312. s. 2. és 318. s. 6., azon adománylevelekben, melyeket II. Endre magyar király a Jeruzsálemből e tartományba jött német lovagrendnek (Cruciferis de Hospitali Sanctae Mariae) 1211-ben és 1222-ben Barcza vidékére nézve („quandam terram Borza nominem”) adományozott, melynek akkori szélei ekképp határozatnak meg, tudniillik az 1211-i [256v] adománylevélben: kezdődik „de indagibus (erdőségek) castri Almage et procedit usque ad indagines castri Noilgiant (Galt, Szász Ugra az Olt mellett) et inde progreditur usque ad indagines Nicolai (Miklósvár), ubi aqua defluit, quae vocatur Alt; et sic ascendendo per Alt, ubi usque Tortilon cadet in Alt, et iterum vadit usque ad ortum ejusdem Tortillon: et ab ortu aqua, quae Timis (Tömös vize) vocatur, progreditur usque ad affluxum aqua, quae Borza nominatur (Barcza vize) deinde sicut montes nivium complectuntur eandem terram tendit usque in Almagiam”.⁷⁶

Az 1222-i adománylevélben pedig így: „Almagie (Almage helyett) et preceit (procedit) Noialt (Noilgiant) ...quo vocatur Alt, ...et sic ascenditur per Alt. Addimus etiam post modum iisdem fratribus conferentes castrum, quod Cruczburg (Nyén mellett) nominatur, quod frates praedicti de novo construxerunt, cum pratis circa illud adjacentibus; et a fine terre Cruczburg terram, quae vadit usque terminus Productorum et ab indagibus Almage a parte altera, vadit usque ad ortum aquae, quae vocatur Burcza, et inde progreditur usque ad Danubium, [257r] cujus donationi postmodum facte a nobis fratribus memoratis Pristaldum dedimus Ypocz bonum”.⁷⁷

A fenn írt adatokból nyíltan kitetszik, miként akkor Halmágy nevezetes és virágzó praetoriális helység

volt. A várnak most ugyan földszint semmi nyoma, de az a nagyszerű gothusi templom, iskola és paplak körül vonul a hegytetőn, hol most is annak földalatti alap kőfalaira találhatni, melyből máris ástak ki. Az Olt folyama által időnként számosan kimosott, kővé vált nagy fák, s a múlt században napnyugot felől még több helyeken a víz mentén talált ősz tölgyek tanúsítják, hogy azon a helyen hajdan nagy erdőségnek kellett lennie.

4. A község legkorábban a fenn írt II. Endre magyar király adományleveleiben említettetik.

[257v] 5. A helység első lakosai a II. Gejza magyar király által 1141-től 1200-ig német ország némely részeiből Erdélybe meghívott szászok vagy németek voltak, s egykorúak azon német gyarmatokkal, kik Nagy Sink és Kőhalomszékből megtelepedtek, s ezen szabad királyi mezővárosokat építették. Az itt megtelepedett székely, német vagy szász gyarmatnak nagyon népesnek és erősnek kellett lennie, melyet következtethetni az általa épített nagyszerű gothusi templomról, melynek párja a kőhalmi, nagy sinki, s alább az Olt folytán a hajdoni kerci abbatiáján kívül nem találhatni, következtethetni annak eredeti nagy határáról, mely a nevezett két székben az elsőrangú helységek határai közé tartozott. Következtethetni végre II. Endre magyar királynak említett két adományleveléből, hol *Almage* a hajdani *terra Burcza* vagy *Burzanak* kezdete és végpontja volt.

Az időnek viharai között elveszett ugyan az eredeti határlevél, de a károlyfehérvári ország archivumból kivett transumptumok kimutatják annak széleit, halmait, s hogy a helység [258r] eredetileg német volt, ily említésekkel: „Progredientes in loco vulgo in dynen Geysch promonotorium Halmagyense etc. Guchrich... Oben an dem Sloßgraben unter den Linden ... Unter den Linden Theres den deß Theresen Sloßgraben... Auf den Kertsen Vezén ... für den Kürthen Viesen... gegen... Heyen... bey das pi-ares Vezén... auf den Schnöberg... Buschen holmen Graben... Busche holmeß Graben... in der Lunkler... Crancesteg”.

A nevezetes, népies és virágzó német gyarmat Almage helységét, fájdalom, csak 1241-ig bírhatta bántatlan. Ezidőben kezdődtek 1244-ig, s azontúl a 13. század végéig több rendben az Erdélybe s Magyarországra nagy számmal bérohanó tatár és mongol csordáknak borzasztó és rémteljes pusztításai. Ez idő korban romboltatott össze s a földdel csaknem egyenlővé tétetett a halmágyi vár is. A népesség a templomba szorítottatott, s tűzzel-vassal ostromoltatott, miről tanúsítanak az oltár fölötti kis kerek ablakok összerombolt s a templom észak felőli kőfala. Végre a [258v] folytonos, időnként borzasztó sok dúlások, égetések,

⁷⁶ Az idézetben a zárójeles magyarázó betoldások a jelentés szerzőjétől származnak.

⁷⁷ Az idézetben a zárójeles magyarázó betoldások a jelentés szerzőjétől származnak.

gyilkolások s üldözések következtében egészen vagy legnagyobb részben elpusztult Almagénak eredeti nemes lakossága, s a népmonda szerint a helység negyven évig pusztán, a templom romban állott. A 14. század második felében kezdtek újból mindenfelől különbözőféle nemzetű lakosok e helységen megtelepedni, ámbár kevés számmal, s nagyrészt magyarok, kik idő múltával nagyon megsaporodtak. A mostani lakosok családi neveikről szinte bizonyosan tudhatni, ki honnan származott, s miféle nemzetű volt hajdan, míg más családnevek ki is halnak. Így származott a Fogarasi nemzetség Fogarasból, Székely a székely, Rosondai, Szász, Márkos a szász földről, Moldovánok Moldovából, Török, mely nagy számmal van, törökféle sarjadék. A Bako, Geréb és Gropály, Ambarus, Gergely, Jakab, Kelemen, Kiss, Boldizsár, Bálint, Tompa, Bartha stb. magyar eredetűek. A népességnek legnagyobb része magyar lévén, elmagyarosodott idővel, ámbár [259r] öltözetekben szászosok, az egész közönség s a régi Almage a magyaros Halmágy névre változott által.

Van a faluban egy utca, melynek neve, Géczken (Gäßchen) a régi német nevezetre mutat. Egyes falusi gazdák mai nap is találnak házak s pincék építése alkalmával a föld alatt durva vastag kőfalakra, melyek az őskori eredeti házak alapjaira mutatnak.

Találtatik Halmágyon a templom, papilak és oskolaház szomszédságában délről a hegyen, honnan a Barczai s Fogarasi havasokra, rónaságokra és sok népes helységekre nagyszerű bájló kinézés lepi meg a természet barátját, az ember lábai előtt mintegy magát megalázva, melynek aljában a hajózható Olt folyama csendesén kigyózik el, egy nemes udvar. Mely hajdan halmágyi Fogarasi István közember jószágá volt, de ő a Békési Gáspár lázadásában Báthori István erdélyi fejedelem iránt tanúsított tántoríthatatlan hűsége, szolgálatja, kitüntetétté vitésége következtében a fogarasi vár ostromlása [259v] alkalmával 1573-ban s több e más korbelt hadjáratokban kapitányságra emeltetvén, a Halmágyon fekvő jószágá is, mint benn, mint künn a határon lévők, nagy számmal s terjedelmesek, Báthori Kristóf erdélyi fejedelem által az országgyűlésen március 25-én 1579-ben Fejérvárt Kovacsóczy Farkas kancellársága alatt meg-nemesítettettek, s nemes Alsó Fehér vármegye kebelébe iktattattak. Halmágyi Fogarasi Istvánnak volt azután törvényes házasságból két fia, István és Mihály, és egy leánya, Zsófia. A fiak kihaltak magtalan, a leány férjhez ment Somogyihoz Voldorfra. Somogyinak gyermekei voltak Farkas, Zsuzsánna, Theresia és Judit. Farkas magtalan halt meg, Zsuzsánna férjhez ment Szepesi Mózeshez Voldorfra. Theresia Bereczky Farkashoz Egrestőre, a Kis-Küküllő mellett, Judit Nagy Zsigmondhoz Hélyasfalvára a Nagy Küküllő mellett.

A három leánytestvér meg nem egyezhetvén [260r] együtt, zálogba adták a halmágyi nemes jószágot báró Seeberg consiliarius úrnak 7700 magyar forinton. Az öreg báró Seebergről átment a jószág a fiára. Ez sok idő múltán áruba bocsátotta a jószágot. Némely halmágyi lakosok hozzá is állottak, de 1500 magyar forintnál többet a kitűzött napig le nem fizethetvén, a kötés nyomán kárban maradtak. Ezek után megvették Szepesi Mihály és Sándor, úgymint Somogyi Zsuzsánna és Szepesi Mózes utódai a fenn írt nemes jószágot, de ezek sem fizethetvén le egészen annak váltásárárt, kölcsönkértek Fronius Mihály brassói és Barcza vidéki főbíró és gubernialis consiliarius úrtól, ki is kölcsönözvén nekik, zálog gyanánt a nemes fundust birtokába is vette, s haláláig benne lakott. Tetemei az evangélikusok temetőkertjében kriptában nyugszanak, hol nézésre méltó díszes márványemlék örökíti érdemeit e felirattal: „Heic situs est [260v] Michael nobili gentium Froniorum, Regii Gubernii Transylvaniae Consiliarius, Civitatis Coronensis et Provincia Barcensis Judex Primarius. Munere suo non ante quam fato defunctus est Anno 1799, aetatis 72, ingenii, doctrinae, prudentiae, fidei in principem caritatis is patriam nonimmenta crestant marmore pereniora. Suae in patrem pietatis hoc signum exstare voluerunt filii moerentes Georgius, Michael, Josephus, Fridericus”.

A Froniusi család 240 forintot pengő pénzült ajándékozott a helybéli ágostai hitvallású evangélikus egyháznak, melynek évenkénti kamatjaiból a kriptá jó állapotban fenntartassék. Néhai Fronius Mihály úr holtá után birtokosa volt a nemes jószágnak Apáti Péter, azután Könczei Elek. Ezt követte Zollya Sámuel, ki is Szepesi Miklós leányát, Esztert Voldorfról, mint a nemes jószág egyedüli örökösét nőül vévén, azt 7000 rft. pengő pénzült magának kiváltotta. Ezeknek holtá után [261r] az ő gyermekeik, Lajos, Károly, Klára, Rózsi és Czéczi felosztván egymás között a szülei örökséget, újból zálogba adták az egész jószágot halmágyi születésű Kádár Mártonnak, ki is a Zolya család megegyezéséből szinte a nemes udvart a helybéli evangélikus lelkész Koszta Józsefnek, a többi nemes földet a határon pedig itteni földészeknek elzalogosította, akik mai napig is bírják.

7. Említésre méltó nevek a határon a Veres hegy és a Veres szeg, mely csatahelyeknek s véres ütközeteknek helyei, s melyeknek eredeti nevök Véres hegy és Véres szeg voltak.

Órálló helyek voltak a régi villongásos időkben a határon kelet felől a Vontető és nyugotról a Veres hegy.

HOMORÓDJÁNOSFALVA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 66. mft.
(Fol. Hung. 1114/57.)

[164r] Helynevek Homorod Jánosfalva községből, Udvarhelyszékből.

Homorod Jánosfalva a Homorod vize mellett, ezen egyetlen néven fordul elő több századokon keresztül, de hogy mikor említetik legkorábban, s honnan népesítettett, az adatok szegénysége miatt arra helyesen felelni nem lehet.

A község határában előforduló többi topographiai nevek:

1. *Bijéd köre*. Szántóföldekkel borított oldalas, néhány hupa-hupás hely.
2. *Kerittő*. Szántóföldek, mérsékelt emelkedésű dombon.
3. *Árnyék*. Egy északnak fekvő oldal, mely szántóföldül használtatik.
4. *Hosszú földek*. Egy széles völgy. Szokatlan hosszú szántóföldektől vette nevét.
5. *Köles vápa*. Egy szántóföldekkel borított völgy, amelynek nyílásánál van egy kút, mi köles vápának kútjának neveztetik, s erről van az egész völgy elnevezve, hihetően hajdanta azon kút körül kölest termeltek, amiről osztán nyerhette mostani nevét.
6. *Nagy gödör*. Egy hosszú, keletnek álló oldal, mind szántóföldnek mívelve. Ezen oldal közepe táján a vízmosás egy mély árkot vont, innen a nevezete.
7. *Köves oldal*. Egy délnek álló meredek oldal, mely szántóföldnek használtatik, a föld talaja apró kavicsos, sárga agyagos poronddal vegyítve.
8. *Nyerges*. Egy nyereg alakú bérc, szántóföldek borítják.
9. *Tövisszes föld*. A fennebbi bérc alja apró vadrózsa tövisset gazdagon termő hely, szántóföldnek használva.
10. *Borsos hegy*. Magosan fekvő domb, szántóföldek vannak rajta, amiken az őszgabona ideje alatt a gabona között igen sok borsot terem.
- [164v] 11. *Kerek ponk*. Szántóföldek egy magára, külön álló dombon.
11. *Bodo*. Terjedelmes térség, mit a Homorod vize szegélyezi a nyugoti oldalon, kaszálóhely.
- 12.⁷⁸ *Kánás szeg*. Térség szántóföldnek használva.
13. *Posa*. Meredek hegyoldal nagy szakadozásokkal, a mívelhető helyek szántóföldeknek használtatnak rajta.
14. *Zsombor bérce*. Oldalos gödrös hely, nagyrészt szántóföldül használtatik, igen kevés kaszáló is van a szántóföldek között. A jánosfalvi határ ezen ponton ütközik a szomszédos zsombori határral össze. Innen van a neve.

Kelt Homorod Jánosfalván, augusztus 3-án, 1864-be.
Farczádi Sándor községi jegyző m. keze

KERESZTVÁR (NYÉN) (ÉS BODZA)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/15.)

[362r] Helynevek *Nyén* községből, nemes Felső Fehér megyéből.

[363r] *Nyén* község van nemes Felső Fehér megye Hidvég járásában, mely járás a múlt században Peselnekinek neveztetett, de a benne lévő községek egymástól távol lévén, könnyebb és gyorsabb administratio tekintetéből két járásra, úgymint Peselneki és Hidvégre osztattak.

Ezek község polgári állásáról a szomszéd Székelyföld (Háromszék) közép és alsó osztályához sok lakosai közül többen nem bírnak helyes megfogással, mert ezt és a vele szomszédos, ugyan megyei két községet, Bodolát és Márkost Barcasághoz, s kiválólág az úgynevezett Hétfaluhhoz tartozónak tartják, és anélkül fogva lakosaikat csángóknak, talpasoknak címezik, vagyis inkább gúnyolják. Ez ferde fogalom, mert valamiképpen azért, hogy az 1780. és 1790. közti időben, dicső emlékü II. József császár rendeletéből ezen megyei községek Háromszékhez csatoltatván, azok tagjai székelyekké nem lettek, úgy azért, mert a közelmúlt[ban] 1850-től 1861-ig Hétfaluhhoz tartoztak, csángókká nem változtak.

Ezen községek emberi emléket felülmúló idő óta a múlt században Alsó és Felső Fehér megyéhez tartoztak. Jelenben *Nyén* község földje még régen múlt tizenkettedik században se tartozott a Burtza (Barca) földéhez, mint alább megtetszik.

2. Ezen községnek ma három neve él. Magyar neve *Nyén*, mely országszerte ismeretes. Német neve *Krutzburg*, melyről e község magyar és román tagjai semmit se tudnak, ismeretes a szomszéd szászok némelyike és a történelem bűvárai előtt. Román neve *Tél*, melyet ők így írnak: *Télu*. Ez a név a helybéli mindkét nemzetbéli, úgy a szomszéd megyei és szász-földi lakosok előtt ismeretes, de a székelyek mit se tudnak róla.

3. Ezen községnek tudunkra más elnevezése nem volt.

4. Hogy községünk magyar és román nevei mikor említetnek legkorábban, arról adataink nincsenek, kiokoskodni nem lehet. Német neve tudomás szerint említetik előbb II. Endre királynak 1222-ben, az alább megnevezendő szerzetnek adott adománylevelében.

5. Népesített megyei, székelyföldi és barcasági lakosokból.

⁷⁸ A kéziratban a számozás megismételi a 11. sorszámot, ezt és a következő két tételt átszámoltuk.

6. Magyar neve eredetéről és értelméről semmi tudomás. [363v] Német nevét vette azon várról, mely e község felett keletre egy magas állású hegycsúcson állott, s melyet II. Endre király 1222. évben kelt, Burtza nevű földet tárgyazó adománylevelében Hermannak, mint a S. Mária jeruzsálemi német papi rend mesterének és azon szerzet tagjainak adományozott, ama szavai szerint: „Hozzá adjuk ajándékunkhoz azon várat, mely Krutzburgnak (Nyén) neveztetik, melyet ők újból építettek, az ahhoz tartozó rétséggel”. Melyek szerint 1222-ben rétség volt ott, hol most Nyén fekszik, s következőleg Krutzburg tulajdonképpen nem Nyénnek, hanem az ő nemlétekor, s jelesen 1222-ben virágzásban volt várnak, zárdának neve, melynek sáncai most is jól látszanak. Azonban a nevezett várnak helyisége és az ahhoz tartozó rétség Nyénnek tulajdonává válván, német neve ellen se lehet kifogása. Román nevét, *Tél*, származtatják némelyek egy *Tél* nevű, itten lakott földbirtokostól, kinek, ha volt, birtoklása az említett szerzet eltöröltetése és a Béli családnak ideszármazása közti időre esik. Hiteles adatunk nincsen róla.

Községünk keletről nyugatra nyúló két hegy közt fekszik, melyen helységünkön alól nyúlván, a Székelyföld felől lévő védpajzsul szolgál a Háromszéken és Barcaságon kegyetlenségéről ösmeretes *Nemere* szele ellen.

Községünknek három fő részei vadnak, úgymint *Magyar*, *Oláh* utca és *Bogyén*. Az első két egyén kivételével mind magyarok lakják, a másodikon régebben túlnyomólag oláhok bírták, kikről az ottan lefolyó Nyén pataka *Oláh víz*nek hívatik. Most nagy kisebbségben vagynak a magyarok túlnépesedése miatt. A Bogyén névnek eredete, jelentősége ismeretlen. A község határiban előforduló nevek.

Első. Az Alsó, vagyis Márkos felőli határban:

a. *Verszetur*, mely e különben kicsiny határnak nagyobb részét teszi. Vette eredetét ezen román szótól, *Várszetur*, mely tézsen *el* vagy *szétömlést*, mivel a helységen lefolyó patak (Oláh víz) azon határon is keresztülfolyván, medréből sokszor kiönt, és azon határrészt nemcsak vízával önti el, hanem kővel is megrakja.

b. *Dobra hegy* és *oldala*, nevét vette egy valaha azon hegyet lakott *Dobri* nevű embertől, kinek maradékai közül kettőt én is ismertem. Ez a család kiholt.

[364r] c. *Száldokok alja*, hihetőleg onnan vette nevét, hogy a felette lévő hegyoldalba, melynek külső részén most is ciher vagy apró erdő van, ezelőtt csak egy századdal is nagy erdő és annak fái közt sok zádokfa volt, s így a zádokok alja helyett lett *Száldokok alja*.

d. *Tanorok* és *Nagy rét*, kaszálóhelyek.

e. *Veresmart*, nevét vette a mellette lefolyó Tatrang vize partjának most csak kicsiny helyt ismerhető verhenyös színéről.

f. *Ponkota*, egy a Tatrang vizéhez beszegellő határrész, neve származása, jelentősége ismeretlen.

g. *Bojzás*, nevét vette az ottan dúson termett s még máig is el nem pusztult borzafákról, melyet az idevaló nép bojzának hív.

h. *A keresztnél*, ez a kis körű határrész arról a keresztől vette nevét, melyet múlt század utó negyedében Bodolán lakott nyéni birtokos Béli Mihálynak neje, háromszéki kilyéni Székely N. úrasszony hálajelül emeltetett volt, hogy az oda közel folyó Tatrang vizéből egy nagy áradás alkalmával, megmaradhatása felőli reményét is elvesztve, szerencsésen kijöhetett. E keresztnek csak emléke él.

Vizek:

j. A *Ponkota* és *Veresmart* közt van egy *Forrás tó*, mely délkeletre természetes, nyugotra mesterséges gáttal körítve malmot hajt. Méltóságos Béli István úr tulajdona.

k. *Forrás*, mely nem más, mint a helység közt lefolyó patak, mely is a rétre béérve Forrás nevet vesz fel, azon partjaiból több helyeken fokadó forrásokról, melyek még akkor is fenntartják életét, mikor falu közti folyama nagy hideg vagy meleg miatt elapad.

l. *Hámpo kútja*, mely van a megnevezett Dobra hegy oldalába, a Márkosba vivő ösvény mellett, kristály tisztaságú vize a mellette járó-kelőt magához édesgeti. Neve onnan van, hogy múlt századba annak közelébe némely márkosi románok egy Hámpo nevű román cigányt agyonvertek. Ennek emléke egy kőhalom által van a forrástól mintegy húsz lépésnyi távolságra örökítve, saját szántóföldem végén.

Második. A *Falu előtti határba* vagyon:

[364v] a. *Filep kertye*, hihetőleg azon nevű embertől vette nevét, ki egykor annak birtokába lehetett, de aki itten most maradékaiban sem él.

b. *Köves*, köves természetétől vette nevét.

c. *Kígyós gödör*, hajdon, mikor erdővel volt bénóve, szerettek a kígyók benne tanyázni, arról is vette nevét. Most csaknem térhelye változott, a fiatalság azt se tudja, hol volt. Én jól emlékszem borzasztó alakjára, ismerem helyét, melyen túl néhány lépéssel a víz egy nagy árkot mosott, az ifjú nemzedék azt tartja kígyós gödörnek, de valósággal nem az.

d. *Dusa kútja*, Dusa nevű gonosz román cigányok lakván közelébe, ezen kút és környezete azoktól vette nevét.

e. *Pongoratz földjei*, egy Pongrátz nevű emberről neveztetnek, ki e század elein még élt, s ott néhány darab földet bírt.

f. *Nagy holdak*, egy láböld a falu előtt, melynek holdjai hosszúságuknál fogva három köblösök lévén, a két köbölös holdakrai tekintetből neveztetnek Nagy holdaknak.

g. *Veremre menők*, hihetőleg e láböld végén farkasverem létezett, mely a régi vadás időben divatszzerű volt.

h. *Sásra menők*, egy sásos tós helyre mennek lábbal.
j. *Háromlépés*, nevének származása bizonytalan, mert mind a benne lévő birtokrészek nagyobbak három lépésnél, mind a falutóli távolsága több 300 lépésnél is.
k. *Csutakos*, ez a hely most szántóföld, régebben, mint nagy törzsű vén fűzfákkal bénótt hely, legelőnek használtatott. Későbbben irtani kezdvén a lakosok, az ág nélküli törzsek, melyeket itt csutaknak neveznek, soká fennmaradván, ezekről neveztetett Csutakosnak.
l. *Csigojás*, az ottan nagymértékbe termett csigolyáról neveztetik.
m. *Szabad fű*, szabad volt ez a határrész akkor, mikor nem volt annyi kenyérre szükség, mint most, és szabad legelőnek használtatott, honnan nevét is vette, de most nevének meg nem felel, mert mint gabonát termő hely tilos.
n. *Falu helye*, nevét onnan vette, mert a falunak is van ott egy kis része, mely hajdon nagyobb volt, de az előljárók vigyázatlansága és a szomszédok kapzsisága miatt kicsinnyé lett.
o. *Osztások*, ez a határrész annak egykori felosztásakor hihetőleg utoljára maradt, mikor is abból (igen kevés kivétellel) minden egész úrbér és telek után egyenlő mértékű rész adatott belőle. Mely felosztásról nevét vette.
p. *A Porondok*, porondos minőségétől vette nevét, melyet a medréből sokszor kirohanó Tatrang vize okozott.
q. *Felmenők*, neveket vették arról, hogy a lefolyó vizekkel szembe északról délre mennek lábbal.
[365r] Harmadik. *Ó Nyén határ* s annak határrészei. Ez a határ szájhagyomány szerint onnan vette nevét, hogy elsőbben Nyént oda kezdték volt alapítani, de vízhiány miatt onnan mostani helyére változtatták. Mi ha igaz is, annak kezdete nagyon csekély lehetett, mint amelynek legkisebb jelei se látszanak, s még hírből se hallattak, csak fennmaradt nevéből lehet egykori létezésére következtetni. Részei:
a. *Nagy palló*, onnan vette nevét, hogy a század elejéig az ottan folyó patakon híd nem volt, hanem csak egy nagy palló, melyen a gyalog járók biztosan járhattak át a vízen.
b. *Veres fűzre menők*, olyan lábföld, melynek végén nyugotra a Tatrang vize mellett veres fűzbokrok voltak, melyekről e lábföld nevét vette.
c. *Bodoli által szökők*, melyek a Nyénből Bodolára vivő úton átszöknek, az út ezen földek közepén menvén át. Helyesben így kellene mondani: *Bodolai utat által szökők*. De rövidség okáért így mondják *Bodoli által szökők*.
d. *Határpatakra menők*, mert azok egy része lábbal ezen patakra mégy, a más, vagyis alsó része átszöki, hol ezen patak Határpatak nevét elveszti, mert csak addig bír méltólag Határpatak névvel, míg a nyéni

és bodolai földeket bal felől elhagyva a nyéni határra lép, nevét jogtalan viseli. Neveket ezen pataktól kölcsönzik, mely a fennebbiek szerint csak bizonyos pontig határpatak.

e. *Cserehegyfarknál lévő*, az azokra befüggő cserés bérc végétől, farkától vették ezen elnevezést.

f. *Pap pataka*, onnan vette nevét, mert a bodolai *Pap pataka* nevű nagy terjedelmű erdőből lefolyó hasonló nevű patak mellette folyik le, mely nem más, mint az alább Határpatak, még alább Forrás pataka nevet viselő patak, és e határrészen a Határpatak nevet inkább megérdemli, mint lejjebb, mert itt valósággal *Határpatak* a nyéni és bodolai szántóföldek között.

g. *Hosszak*, hosszúságokról neveztetnek.

h. *Cserére menők*, mert lábbal az úgynevezett Nyéni tulsó cserére mennek.

i. *Hegyeskék*, mert kezdő felek szélesebb, végző felek keskeny, s annál fogva mintegy hegyes. Innen *Hegyeske* nevek.

k. *Széleskék*, ezek rövid, széles és minden azon határban lévő földeknél szélesbek lévén, szélességekről vették neveket. De az elkezdett szétdarabolás, osztásnál fogva nemsokára csak névvel létezendnek.

l. *Szöllő alja*, ez fekszik egy félkörben délnek fekvő hegyoldalon, mely most ugyan szabad legelő, de hogy az oldal egykor művelés [365v] alatt volt, bizonyos jelei látszatnak, mikor is hihetőleg annak tulajdonosa szőlőt plántált oda. Melynek emléke fennmaradván, az alatta fekvő kicsiny határrész *Szöllő aljának* neveztetett.

m. *Horgasok*, horgas fekvésekről neveztetnek horgasoknak.

Az *Ó Nyén* határterin a szántóföldeken felül dél és kelet közt van egy nagy kaszálóhely, melyet *Ó Nyén* terinek neveznek. Van erdő, mely Innenső (vagyis helységünk felőli) és Tulsó[nak] (vagy bodolai erdő felőlinek) hívatik. Itt van a Jakab, Szakáts és Erzse völgye, hasonló nevű azokat bírt vagy jelenleg is bíró egyénekről neveztetve.

Jegyzés. Az *Ó Nyén* határral szembe nyugotra a Tatrang vizén túl van a

n. *Csikkos kert*, nevét onnan vette, mert annak tulajdonosai jelenben e század elein gróf Mikes Zsigmond, kinek hírdhett ménese volt, csikait ott nyaraltatta. Ezen darab föld nem áll összefüggésbe Nyénnek határával, nem a vele szembe levő *Ó Nyén*nel, mert köztök van Bodolának egy láb földje, és folyik a Tatrang vize, mely határvonal Nyén és Prázsmár között. De az újabban történt szabályzat szerint Nyénhez csatoltatott, mint oly földterület, melyet a prázsmáriak Béldi Pálnak cserébe adtak a Nyéni patakon tőle nyert fáizási jogért.

A fennebbi három határok nyugoti széleken foly el a *Tatrang vize*, mely Nyén és Prázsmár közt egy kártekonny határpatak. Magyar nevét annak latin nevéből

faraghatták, mely II. Endre király adománylevelében így íratók: *Tortilon*.

Következnek erdők, hegyek, völgyek stb.

A. *Déli* vagy *Bodola felőli* rész:

a. *Tilalmas*. A falunak Bogyén nevet viselő része felett Kút magossa oldalán délkelet közt lévő tilalmas erdő, a helybéli reformata egyház tulajdona. Tilos voltáról vette nevét.

b. *Szénhely*, az elébb írt Tilalmastól délre egy mély árok, Tilalmas völgye által elválasztott sarjúerdő, régebben szénégető hely volt, attól vette nevét.

c. *Lármafa*, az elébb írt erdőrészek felett magosan felemelkedett erdős hegytető. Vette nevét azon gyúlékony anyagokból állott lármafáról, melyet az 1788-ban indult török háború idejében készítettek, a Bodza felől remegve várt török sereg bėjövetelét annak meggyújtása által tudtul adandók a vidék lakosainak.

d. *Nagy vontató*, egy rövid, meredek hegy, melyen az arra erdőlőnek fáját ki kellett vonatni, hogy a barom rendes terhét kihozhassa, aztot erősen meg kell vontatni vagy vontatót fogadni, ettől hát a neve.

[366r] e. *Ketskenyak*, a hegynek kecskenyak alakú állásáról.

f. *Defrang*, egy mély völgy és annak oldalai, nevének eredetéről, jelentőségéről nincs adat. Ebbe van a

g. *Nagy István gödre*, nevét vette a megnevezett emberről, ki múlt században magára két ökrös szánnal oda fáért menván, mikor fával rakott szánjával megindult, a szán rádült, s alatta megholt.

h. *Bojza*, egy hegy, nevét vette az ottan bővön temett borzafáról, melyet a nép bojzának nevez.

i. *Bojza pataka*, az elébb írt hegyről lefolyó kristály tisztaságú, ritkán zavarodó patak. Míg divatban volt a bodzaiaknak brassóiakkali pisztránggal kereskedése (eleven pisztrángok), addig a brassói halászok pisztrángoknak Bodzáról hozott vizét ezen patak vizével szokták volt felcserélni.

k. *Lukáts kertje*, Lukáts nevű családról, melynek kaszálóhelye. Érdekes hely a nyéni birtokosságra nézve, mert itt volt a nagy, de szerencsétlen Béldi Pál azon malma, melyet ő kezdőpontul jelölt ki azon erdőlésre nézve, melyet 1656-ban a prázsmáriaknak örökre engedett Nyén patakának mind a két oldalán Bodza felé. A malom helyén törvényesen készített malom van most is.

l. *Hosszú ré*, egy hosszú, erdős bérc, ennek alján foly *Nyén pataka*. A patakon egy darab helyen hol keresztbe, hol hosszába megy az út. A patak, mely a hegy töviben lévő több forrásokból is táplálkozik, s annál fogva téli hidegekbe se igen fagy be, esőzés, hóolvadás alkalmával az utat előnti, az átjáró helyet (révet) hosszúvá teszi. Ebből ered a *Hosszú ré* név, mely név a hosszú nagy bércre is rá van ruházva.

m. *Varasgoromb*, egy nagy kiterjedésű része Nyén patakának. Neve eredetéről, jelentőségéről semmi

tudomás. Román neve *Karbunér*, mely az ottan gyakorlatban volt szénégetésből vette nevét.

n. *Mihok völgye*, Mihok nevű közrendű emberről, kinek ott kaszálója volt.

o. *Kisasszonyok szécse*, két testvér Béldi kisasszonyok birtoka volt, kik aztat még folyó századba is sokáig bírták, nagyobbára a falu használta juhaj fejető helyül (iszтина), tehát említett birtokosairól vette nevét.

B. *Északi, északkeleti, Márkos és székely[ek] (Háromszék) felőli* része:

a. *Vár*, ez a vár *Nyén* felett északkeletre, a *Piliske* nevű nagy és magos hegyről falunkra befűggő egyik bérce-nek most kopac végpontján, csúcsán állott, mély sáncokkal körítve, melyek ma is jól látszanak. Építette a jeruzsálemi német papi rend, mikor? Nem tudom. Annyi bizonyos, hogy ezen szerzet, hihetőleg engedlensége miatt, II. Endre alatt más jovaival ezen várat is elveszesztvén, azt a nevezett királytól vissza is nyerte 1222-ben, mint fennebb említettem.

[366v] Ezen várhelyen felyül van egy mély völgy, s azon foly le egy tiszta, szép vizű kicsiny patak. Ez a völgy várközinek, pataka pedig Vár patakának nevezetik. Mely elnevezésnek helyes volta onnan tesszik meg, hogy ezen völgyön felyül is egy az alóival szembe lévő hegyes hegycsúcson volt egy kisebb alkatú vár, mely annak őrhelye lehetett, a körülei sánc és az oda vivő út most is jól látszik. Tehát ezen völgy azon két várak közt lévén, okszerűen nevezetik *Vár közinek* és pataka *Vár patakának*.

b. *Létesbák pataka*, hihető, hogy ezen most is erdős helyiség hajdonta lécnékné való fával szolgált, melyből nevének két első tagja könnyen származtathatott, pataka is bizonyosan megvolt, de hogy ezen két magyar szók közé, *léczes* és *patak*, a *bák* miképpen fűrhatta bé magát, által nem láthatom. Mert ha úgy vesszük, mint német szót, az patakot tevé, az aztot követő pataka végszó felesleges. Tehát a *bák* és *pataka* közül egyik, mint szaporítás, elhagyandó volna.

c. *Piliske*, oly nagy és magos hegy, melyről a Bartzáságnak és Háromszéknek legtávolabb helységek láthatók. Neve eredetéről, értelméről semmi bizonyost nem tudok. Van hegyes tetőpontján egy négyszegű faragott kő, melyet egy császári-királyi mérnök ásott fel 1842-ben, ezen felülírással: Opera ASTR T. RIG. IMP. F: I. 1842.

d. *Czelfa*, egy hosszú bérc, mely a Piliske tetőpontjától, északról délre bényúlik Nyén patakába, a fenn említett Lukáts kertire, és ezen északi oldalon a prázsmáriaknak fáízás végett felszabadított erdőnek kezdővonala, melyen alól a falu felé tilos nékik erdől-ni. Hogy miért nevezetik Czelfának ez a bérc, nem bizonyos.

e. *Erzse völgy*, nevét vészi az azt bíró Erzse családról, hol csakugyan mások is bírnak.

f. *Mélyvölgy*, mélységéről vette nevét.
 g. *Verő*, verőfényes fekvéséről vészi nevét.
 h. *Méhkert*, hihetőleg, hogy ott, mint igen szép fekvésű és virágokkal gazdag, többek által bíráto kaszálóhelyen, hajdonkorba valakinek méhkertje volt.
 i. *Varsály*, neve eredetéről, jelentőségéről nincs tudomásom. Kaszálókból és erdőből álló helyiség.
 m. *Hulló*, hogy ezen valóba magyar szóval miért neveztetett ezen terjedelmes és most nagyobb részbe kaszálókból álló hely, nem tudhatni. Román neve *Váljászáke*, magyarul *Szárazvölgy*, inkább kimeríti minőségét, mert főképp száraz napokon, szűk a vize.
 [367r] n. *Köztető*, annak a Nyén patakát Bodzától elválasztó hegyláncnak az eddig használt (de most felhagyott) országútjában lévő tetőpontja, honnan az utazó megindulva lejteni kezd célja szerint Bodza vagy Nyén felé. Annyit téssen, mint Nyén és Bodza közti tetőpont.
 C. *Bodza*
 a. *Fenyős*, nevét vette a régebben kebelén nevelt sok szép fenyőfákról, melyek most nincsenek.
 b. *Keresztnél*, nevét vette egy ott létezett román keresztről.
 c. *Szekér völgy*, erdőből, kaszálókból álló hely, neve eredetéről, jelentőségéről nem tudhatni.
 d. *Kincses verem*. Hogy valaha ott kincses verem lett volna, nem hallottam, hanem hogy annak főképp tere (mert kopár hegye is van) mint jó és sok szénát termő hely. Uroknak, a gróf Béli és Mikes családnak évenként sok pénzt hoz bé, bizonyos. Melynél fogva nevét megérdemli.
 e. *Egres*, egy jó füvet termő völgy, kevés kivétellel nagy bércektől körítve. Nevét vette a benne folyó fő és mellékpatatok mellett buján termő egerfákról.
 f. *Szármány*, erdőből és legelőből álló hegy, neve eredete nem bizonyos, mert régebben volt ugyan *Nyénben* Szármány nevű család, de hogy annak ezen helyen valami birtoka vagy lakása lett volna, nem tudhatni. Tehát neve eredetét homály fedi. Nevezetes arról, hogy ezen hegyen végződik az úgynevezett
 h. *Papok sántza*, mely a nevezett Szármány hegyről, délről keletre a hegyaljig, s onnan a Bodza mezein keresztül a nem messze folyó Bodza vizéig nyúlik. Mely sánctól az a szájhagyomány, *hogy azt papok ásatták, s mikor az ellenség közeledett, abba béállottak, énekléseik és imádságokkal az ellenséget visszatértítették*. Azok a papok azok lehettek, kik a *Krutzburg* (*Nyén*) várát építették, kikről a történelem így ír: *ezek újították volt gyaníthatólag azon nagy földtöltést, mely a Rétyi nyírből a Bodzán mégy által, és ma is Pap árkanak neveztetik*.
 Melyekből kiindulva méltán lehet következtetni, hogy a *Pap árka* vagy, mint körünkbe nevezik, *Papok sántza*, mely a Rétyi nyírben kezdődött, a Bodzának Nyénhez tartozó *Szármány* nevű hegyén végződött.

Mely a két végpontból ítélve félkör vonalba mintegy 3, három mértföld hosszúságú lehetett.

[367v] h. *Béli Pláj*, A Bodza vizén túl délkelet közt a magosb állású havasokra kinyúló nagy bérc. Hihetőleg nevét vette valamelyik korábban élt Bélinek, jelesen Béli Pálnak valamely előttünk ösmeretlen működése vagy története következtében, mert ha az állítjuk, hogy tulajdonosi jogából származott, úgy a nyéni határon lévő minden más bérceket, hegyeket, völgyeket stb. róla kelle nevezni, mert mindegyikük felett tulajdonosi joggal bírt. Ezen a plájon volt egy Nyén községe által épített őrház, melyben 1848-ig székely határőrök őrködtek.

i. *Nagy és Kis tatár*. Nevek eredete bizonytalan, hogy ottan valaha országunkban rablott tatárok tanyázhattak, mint Oláhhonba átmenő út közelében fekvő pusztá, de szép és széles kilátású helyeken nem lehetetlen, de adatok hiánya miatt nem is bizonyos. Azért ezen havasok nevét a tatároktól vagy azoknak ottani működésökről nem származtathatjuk. Ezen havasok Oláhhonnak erdeivel határosok. A Kis Tatár végén délre, hol az ország útja átmegy Oláhországba, volt egy Nyén által épített és conservált őrház, melyben 1848-ig székely határőrök őrködtek.

Írtam Nyénben, április 10-én, 1865.

Soos Ferenc nyéni ev. református lelkész s. k.

KÓBOR

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 32. mft.
 (Fol. Hung. 1114/23.)

[271r] Helynevek *Kobor* községből, Kőhalomszék-ből.

1. Székely Udvarhely széki ev. református egyházmegye, Brassói járás, Kőhalomszék.
2. A községnek országszerre ismeretes neve *Kobor*, százszul Kürvern, oláhuul Kovor.
3. Hogy 1600 előtt minő elnevezése lehetett, nem tudatik.
4. Már 1603-ban, mint magyarokból bényepesült falu, e néven említetik. Tiszta ev. reformátusok.
5. A bényepesedés Marosszék, Udvarhelyszék és Erdővidékéről történt.
6. Tiszta írás szerénti tudomásunk a *Kobor* név eredetéről semmi. Hagyományos, hogy a különböző helyekből békóborolt nép e nevet magával hozta volna.

[271v] 7. A község határában előforduló nevek:

Az *Aszalók*, hajdon *Kobor* jó sert főző falu lévén, a szaladaszalók helye volt, ma szántó.

Gyertyános, hajdon szép gyertyánfás erdő, ma szántó.

Száz fü oldal és bértz. Első része szántó, a bérc gyéres cserefás és nyíres erdő. Ennek oldalába vagynak

szép lapályos völgyecskék, *Tábor vápa* néven. Hagyományos monda, hogy ott hajdan tábori telepek voltak, ma legelő.

Nagy likas patak és oldal, vízmosásos haszonvehetetlen hely, de hol a vízmosások nyomain mamutcsontdarabok szép példányai találtak, fog és lábszárcsontok.

Déllő, a marhák ottani deleléséről elnevezett hely, szántók.

Burtsa erdő, egy szép fiatalos erdő.

Gyakor és Suta erdő, ma szántók.

Nagy nyír, egy nagyon kigyérült cserés erdő és legelő.

Nyír oldal, szántók s kevés kaszáló.

Tő és Tőoldal, hagyományos monda, hogy az első, mely ma *Kobor* elsőrangú kaszálója, egy haszonvehetetlen, valamelyik erdélyi fejedelem halastava lett volna. A második szántó *Daru hegy* és környéke, egy felemelkedett hegydomborodás, a költözködő darvak reászállásáról kölcsönzött név.

Tőhely, máig is sok apró tavacskákkal bíró hely, szántók és kaszálók.

Lebneki hegy, egy, a szomszéd Lebnektől nevet kölcsönzött oldalos hely, szántók.

[272r] *Laposs*, egy nem erősen magos hegy tetején elterült síkság, szántók és kaszálók.

Gogány, egy magos hegy, mely a nyugot felől jövő viharok s nehéz fellegek jó ellenőre.

Farkasverem, a farkasfogásra használt vermekről nevezett hely, szántók.

Erdőfark, szántók és legelő.

Nagy erdő, egy gyér cserés, elvényt erdő és legelő.

Márjásos nyilak, szántók. Nevét onnan vette, hogy midőn a falusiaknak kiosztották, az előjáróságoknak két márjást, akkor levő pénzt kellett fizetni minden, egy darabot kapott egyennek.

Tőfark, a tónak nevezett kaszálók végénél felemelkedett hely, szántók.

Kőhányás alja és teteje, elnevezése vagy az ott létező kőhányárról, feje réteges kő, esőt, meleget ki nem tartó.

Új osztás, hajdon erdős hely lévén, egy újabb felosztástól nyerte nevét, ma szántók és vad gyümölcsös.

Felméri lok, Felmér falusi szomszéd határral öszeveendő hely, kaszálók.

Hóhegy alja és mege, innen a hó tavasszal legkésőbbre megyen el, szántók, kevés kaszáló.

Mirigyések, elnevezését onnan kapta hagyományos monda szerint, hogy egy alkalommal a kőbori népeket az epemirigy erősen pusztítván, ide temetkeztek, a betegeket ezen helyre szállították, és a pap vagy lelkész egy azon innen lévő Egyenes út nevű bérclől tartott halotti tanítást.

[272v] *Kitsid erdő bértz oldal és ajja*, hajdon erdő, ma szántók és kaszálók.

Patkóföldek nyila, patkó figurájú kerekded földek, szántók.

Két árok, Közep rét, pataktól körített hely, kenderes, kaszálók és szántók.

Kőbori láb, egy, a szász tyukosi határral öszeveütkező szántó.

Szöllőhegy és alja, egy délnek fekvő hegy, alja fővenyes föld, szántók. Hagyományos monda, hogy Apafi fejedelem korába az ott termett bor a körbelieket felülmúlta, ma egy része szántó, kevés míveletlen.

Magyaros domb, jó szántóföldek.

A *Csonka* hegy, egy sárga fővenyes szántó hely, a sok vízmosástól több helyen használhatatlanná vált.

A *Suta*, nyírfával és vad gyümölcsfákkal nemigen sűrűn fedett erdő és legelő.

Írásbeli adatok hiányában ezen egyszerű vázlat kidolgoztatott Koboron, 1864. szeptember 25-én

Nemes Sámuel ev. ref. lelkész által mp.

KRIZBA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/13.)

[51r] Neve Krizba helységének Brassó vidékén.

I. Neve a vidéknek, kerületnek, járásnak, melyhez a helység tartozik:

Brassói vidék a Barcán, Krizbai kerület.

II. Hányféle nevei vagynak a helységnek stb.?

A magyar Krizba, a német Krisbach, a szász Krisbrich, az oláh Krisbav.

III. Régebb volt-e a községnek vagy helységnek más neve?

Más neve nem volt. De annyi megjegyeztetik, hogy egy, a helységnek kibocsátott oklevélben, mely kelt az 1620. évben, a brassói főbíró Johann Christof főbíróága alatt, Krisbachnak van írva.

IV. A helységnek mikor történt a legrégibb említése? A krizbai evangélikus magyar megye jegyzőkönyvében („Liber ecclesiasticus”) 1759-ből az egyházi inspecto-
rok fel vagynak jegyezve, és a legelső inspector előfordul 1447-ben, neve Thomas Fronius vel Fronius. Eszerint Krizba ekkor állt.

[51v] V. Honnan népesített be a helység?

A monda szerint András király telepítette volna ide, Erdővidékről.

VI. Mit tudhatni általános ismeretből, mondából a helység eredetét illetőleg?

Bizonyost nem tudhatni, de a monda az, hogy mivel a helység patakaiban sok rák termett, és máig is kapható csekély mennyiségben, a német Krebsbachnak nevezte.

VII. Más helyi nevek a helység területén.

1. *Nagynyír* határrész, régentén nyírerdő, jelenleg egy része ciher ugar, és más része teres szántók.

2. *Újmalom mezeje* határrész, szántók és kaszálók, nevét vette egy oda épített új malomról.
3. *Vízköz* határrész egy szép teres árok, szántók és kaszálók. Az árok tere két szélyén patak foly.
4. *Baglyos*, emelkedett hegykifolyás határrész, szántók és kaszálók.
5. *Szederjes*, határrész, szántók és kaszálók.
6. *Hazugbérc* határrész, szántók és kaszálók, egy hegykifolyás. Kétfelől árkok vagynak, és a két árok [52r] összefolyásánál kihegyesül.
7. *Csere* határrész, régentén csereerdő, jelenleg teres szántók.
8. *Szászluhács* határrész, kaszálók és szántók.
9. *Zsükkön*, árokforma határrész, szántók és kaszálók.
10. *Brassai út* határrész, szénák és kaszálók.
11. *Akaszto árok* határrész, szántók és kaszálók. A gyerekek játszodva egy ezen a helyen volt almafára egymást felakasztották, a közelből egy nyúl felugorván a gyerekek a nyúl után futottak, és egy gyerek a fán akadva maradt. Ettől a neve. Ezt a nép mint tényt beszéli.
12. *Kis Krizba* határrész, patak, a terén kaszálók és szántók vagynak. Eleinte Krizba helysége ide kezdett épülni, aztán később költözött a jelenlegi helyére.
13. *Óriás* határrész, kaszálók és szántók.
14. *Várarka* erdőréssz. Ennek feje tetején egy magos meredek kősziklán, mely elkülönítve áll, van egy várrom, és nevezetik a helybéli magyaroktól *várnak*, az oláhoktól *csetáténak*, a szomszéd szászkúák pedig nevezik *Heldenburgnak*. Ezen romról a helység népessége azt meséli, hogy ezt a várt az óriások építették, és még az utolsó török háborúban használható állapotban volt. A vár szikláján minden évben arany termett, és minden évben [52v] megjelent egy ember, és az évi termést egy lóterüben Fehérvárra vitte. Ez az ember, érezvén végőrája közeledtét, megírta a barcai népeknek, hogy csak kereskedjenek, mert a nevezett sziklában sok arany terem. Ennek következtése az lett, hogy az emberek nemcsak ezen helységből, de a szomszéd helységekből is tömegesen rohantak a várnak, azt puskaporral elhányák, elásták, egészen romba döntötték, mégpedig oly buzgalommal, hogy sokan az ásás és rombolás miatt elszegényedtek. Találtak lópatkót, cserépedényt és ivószerszámokat, de aranyat, kincset nem. Ezen eredményt élő szemtanúik bizonyítják a mai nap. Azt is állítják némelyek, hogy a német lovagok építették volna a várt.
15. *Szölőpatak*, erdőréssz fiatal erdővel.
16. *Csonka*, detto.
17. *Várvölgye*, detto.
18. *Szederies*, detto.
19. *Román*, detto.
20. *Nyáras*, detto.
21. *Sáros*, detto.

22. *Csókos*, detto.
  23. *Boizás*, detto.
  - [53r] 24. *Katonás*, erdőréssz erdei kaszálókkal, itten gyakran szökött katonák tartózkodnak.
  25. *Hollókő*, erdőréssz fiatal erdővel.
  26. *Nagyvölgy*, erdőréssz szép teres völgyével és erdei kaszálókkal.
  27. *Forrás*, erdőréssz. Itten ered a Krizbai nagypatak, mely a helységet átfolyja.
  28. *Madaras*, erdőréssz erdei kaszálókkal.
  29. *Széphavas*, erdőréssz teres szép erdei kaszálókkal.
  30. *Csihányos*, erdőréssz kaszálókkal.
  31. *Rakotys*, erdőréssz.
  32. *Cigánykút*, erdőréssz.
  33. *Nagyvizes*, erdőréssz erdei kaszálókkal.
  34. *Kisvizes*, erdőréssz.
  35. *Farkaslik*, erdőréssz kaszálókkal.
  36. *Pecsétes*, erdőréssz.
  37. *Kincses*, erdőréssz.
- Ezen erdőrészekben találtnak ezek is. Még nagyon számos nevek az erdőrészekben, de azok az adott birtokosoktól vették nevüket, kik azon részekben irtottak, és azoknak neveket bírnak.

LÜGET

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/15.)

[294r] Lüget község képzelhető eredeti leírása. Lüget (Liget) a hidvégi gróf Nemes család praediuma lévén, semmi tulajdonosi határrésszel nem bír. Hidvég községnek filia községe volt, alig hatvan lakható házat számlál.

1864. évre a lakosság kíváratára jelöltetett külön falusbírája, mindég a hidvégi bíró volt egyszersmind lügeti bíró, és mint filiának a major körül apránként mint napszámosokat telepített a nevezett grófi család (a telepítések mutatása szerint).

Van a major körül egy régi, tölgyfás kised erdő Csutéria név alatt. Ez régebbi bé volt erős fakerítéssel kerítve, és rendes kertnek használtatott. A közepe táján egy mély árok északkeletről délnyugatra futva, a fejibe bő forrású forrás. A bekerítéskor egy halastónak használt hely volt készítve, ahol szép halakat tartott a tulajdonos gróf. A forrás neve is Csutéria forrás.

Egyéb adattal e tárgyban nem szolgálhatván, különben a Hidvég leírásánál mint határába levő dűlőrész elé fog fordulni.

Kelt Lügeten, 1865. május 24.

Vass István közjegyző mp.
Buksa József román pap mp.

NAGYMOHA

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[351r] Helynevek *Moha* községből, Felső Fehér megyében.

1. Fekszik Felső Fehér megye Belkerületének Réteni járásában, a megye több helységeitől merőben külön, egyedül, határával egy szigetet képez, mely északról *Pusztá* (Voszling) és Mese segesvárszéki, keletről *Siberk* (Seiburg) kőhalomszéki, délről *Lebnek* (Leblang) ugyan kőhalomszéki, nyugotról *Báránykut* (Bekokten) nagysinkszéki faluk határaitól szomszédosítva körítettik.

Közelebbi vásárhelyek Kőhalom 3, és Fogaras mintegy 4 2/4 mértföld távolságra, a megye jelenlegi székhelyétől, Erzsébetvárostól 9 1/8 mértföldre fekszik. Határa a szomszéd falvakénál magasabb fennsíkot képez, melyre más határról semmi víz nem foly, ellenben innen ered egy patak, mely Lebnek faluig délre, onnan keletre Siberk, Garad (Stein) és Kőhalom határain átfolyván a Homoród folyóba ömlik, és képezi azon vízmenti völgyet, melyben a nevezett helységek fekszenek.

A szomszéd Báránykut falu magyar nevét azon forrásról vette, mely a falun körül nyugotra az erdő alján buzog ki. E név eredetét tanúsítja azon község pecsétje, min egy bárány egy fa alatti kútfő felett van kimetszve.

2. E község nevei: magyarul *Moha*, szászul *Muckendorf*, oláhuul *Mukundorf*, e nevek alatt ismereteseek országszerte. Ily nevű helység van Magyarhonban is, Somogyban. Neve eredete hihetőleg a moh[a] növényről jön, mely valaha erdőktől borított földjét jelenleg is annyira ellepi, hogy a kopárabb oldalakoni kaszálókon amiatt a fű is alig terem, innen mohos, mohás, moha. Német neve tán a sok szűnyogtól (Mücke), mi [351v] vizenyős helyein nyárban rajként zsong.

3. Más neve a községnek sohasem volt.

4. Még nagy Mátyás király idejében Moha nobelium név alatt, mint önálló helység létezett. Ekkor határa kiküldött trinationalis commissio által kijáratott, melyről metalis eredetileg a szász nemzet levéltárában őriztetik. Az ekkori birtokosok mind Mohai előnéven említettnek.

5. Régi helység lévén, honnan népesítettett, tudni nem lehet. A most élő családnevek gyaníttatják, hogy a magyarság egy része Székelyföldről települt, így a *Pipei*, *Oroszhegyi* paraszt család elődei Pipe, Oroszhegy helységekből, a *Szali* vagy régibb írás szerint Szalaiok Szalából jöhettek. Egy törzs paraszt családnév *Gyerkes*, ősrégi. Az *Áros* és *Béres*, jelenleg legszámosabb parasztcsaládok őseit Kerekes Sigmond földesúr telepítette volt bethfalvi jószágából. A *Prédák*

pedig a Nagy Boldizsár 1760 körüli székely eredetű udvarbírája, Préda Samunak ivadékai.

A földesurak régi családok női ágoni ivadékai. A családja törzse Farkas Pál, kinek emléke él a református templom katedrája feletti korona (baldachin) köréni feliratban, „Paulus Farkas de Moha”, és a határon több helynevekben, Farkas csüre, Farkas hídja, Farkas kútja, és kinek hét leányai után származnak le a mostani birtokosok: báró Apor, báró Henter, Fogarasi, Somogyi és Szabo családokban.

6. Köztudomás, írott emlék, hagyomány nincs a név eredetére nézve, fennebb a második pont alatt erről a hietőleges vélemény elmondott.

7. A község határa a divatos három fordulós gazdaszat szerint három fordulóra: Lebnek, Réten és Mese felőli nevezettekkel oszlik.

A Réten felőli forduló közvetlenül ugyan nem határos Rétennel, mert e falu és határa túl fekszik a közvetlen szomszédos Báránykut és Pusztá határain. E nevezet azonban ősidőktől fogva fennáll, [352r] minden osztályi okmányokban.

A Lebnek felőli fordulóban előjövő dűlői helynevek: *Tömegett* és *Záldogos*, közlegelők.

Izsákné tövise, Kerekes Izsáknénak hajdan itt volt tövises kaszálójáról.

Kálnokiné dombja, ily nevű régi birtokosnőről.

Záldogos alja, mert ama legelő alatt fekszik.

Kovács földek, valaha valami kovácsmesterséget űzők lehettek itt telepedve, midőn most is néha találtatnak vastag cserép- és tégladarabok.

Malom észka, az elpusztult malomtól észkos helyen, délnyugotra fekvő. Megjegyzendő az itteni tájszólás mód: észak, észkos helynek a délre fekvő oldal (dosz oláhuul) mondatik, ellenben az a[z] égtáj szerinti északi oldal verőfénynek.

Ürmös lok, nagy térőbbi rétség.

Sáncz, mert hajdan e sorok írója nagyanyai szülőapja, mohai öreg Szabó János által sánccal kerítettett és gyümölcsfákkal ültet[tet]ett be, az utódok osztálya a sánctól elenyészett, a fából még áll egynehány.

Sánczoldal, *Sáncz megett*, az ekörüli dűlők.

Ujhatár, VI. Károly császár idejében per útján a lebneki községtől visszakapva.

Fehérkő oldal, sok fehér palakő és kréta találtatván füvenyes földén.

Erdő sarka. *Erdő megetti*. *Erdő tető*, hajdan itt létezett, de most merőben kiirtott erdőségről.

Almafánál, *Fűzfáknál*, *Falu végén*, *Falu északa*, *Elöláb*, *Kertek megett*, e nevek magok fejtik eredetöket.

Csorgó észka, mert azon jóvizű csorgótól, melyből az egész falu népe hordja rendes ivóvizét, észkos helyen fekszik, délkeleti irányban.

Két erdő között.

Réten felőli fordulóban:

Szénafű lokja, [az] itteni tájszó „lok” rétet jelent.

Szénafüészka [352v], *Szénafüverőfénye*, *Szentegyházfü*, *Báránykúti hegyen*. *Durgó csorgó*, egy itteni kútról nevezve.

Németek hidjánál, hajdan vasas németek szállásolván a faluban, az e helyr[e] gyakorlatra mehetés végett híd volt csinálva.

Réteni útnál, *Pusztá hegyén*, *Varjú erdő*, *Varjú bércze*. *Szarvasdomb* (la bucsin), távol nézve kürt alakú.

Petkitó, *Petkitó észka*, Petki Nagy Boldizsár hajdani nagybirtokos itten volt terjedelmes szántóföldjéről.

Békás kútnál, *Tövis földek*, *Farkas csüre*, *Kis tó* (la lakuce). *Kistó halma* (djalu tuki), az oláh népszokás szerint egy tarka ruhákba öltöztetett legényt (turk) hordozott faluról falura a táncoló ifjúság, s ezt hajdan itt szokták volt táncoltatni. E szokás véres verekedésre adván okot, hatáságilag rég el van tiltva.

Pribék dombja, ily nevű hajdani tulajdonosáról.

Mese felé fordulóban:

Boérékénál, boér – egyházi nemes, nobilis unius sessionis –, oláh birtokos[ok] e helyeni több földbirtokáról.

Pusztá patakán, az ily nevű patak mentén.

Agyagos alatt, az agyagos nevű hegy alján.

Bérktető, a német „Leng”-től.

Mesei ösvénynél:

Kornya patakán, e nevű patak foly a falun át, s régebb Kuvas patak néven említetik az írott okmányokban. Fő folyama a helységnek, melybe minden más patakcsák beömlenek, s így folytatja vízi útját első pont alatt leírt s általa képzett völgyön a Homoródig. Az ebbe ömlő patakok nevei: Fehérkő és Ferenciné pataka, ez utolsó Ferenczi Balásné született Farkas Anna hajdani birtokosnő mellettei földjéről nevezve.

Két árok között, *Diófáknál*, *Krisán lyuka*, *Szarka kőnél*, *Paptava*. *Bongor hidjánál*, e tájszó, „bongor”, a német „Baumgarten”-ből, gyümölcsös kertet jelent.

Két út között, *Hosszú föld*, *Kereszturi útnál*, *Luphegye*, *Kerekerdő*. *Balog oldal*, régi levelekben *Balogné oldalán*, hihető, ily nevű birtokosnétól.

[353r] Jegyzet a helység statisztikájához:

Moha áll 220 házzából, 224 családfővel. Volt földesúr és nemes birtokos 24, lelkész 3, kántor és iskolatanító 3, templom 3: reformátusoké, görögkeletieké és görög katolikusoké. Népesség 1320, kik közül 1020 református, 250 görögkeleti, 6 római katolikus, 50 görög katolikus.

OLTBOGÁT

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.
(Fol. Hung. 1114/15.)

[392r] Helynevek Olt Bogát községéből, Felső Fehér vármegyéből.

Az adatgyűjtés a következő feleletekre terjed ki, úgymint:

1. Felső Fehér megye, ahova Olt Bogát községe tartozik, s ezen megye és az írt falu más elnevezéssel tudomásunk szerint nem bír, csakis magyarul Bogát, és román nyelven Olt Bogátá.

2. A községnek csakis Olt Bogátá neve él most, s ez esmeretes országszerte, és magyar nyelven Olt Bogát.

3. A községnek tudtunk szerint más elnevezését, hogy lett volna, nem tudjuk. Csakis a fenn írtak.

4. A község hogy mikor említetik, azt nem tudjuk.

5. Hallomásunk szerint az Olt Bogát községe Hatodik határrészeiben az úgynevezett Gurá Zegázului nevű helyen vagy másképp Caszta Berdei nevű helyen valami gazdag burdék lettek volna, és onnan nevezetett falvánk.

6. Ezen Casztá Berdei nevezetű helyről alábbbszállván, az ottan lakó lakosok és azokból népesítették.

7. A Második határrészben Cimpul din giosu, vagyis alsó határban Ungyulis nevű hely, egy teres, hegy nélküli szántó határrész, mely 1/3 része az Olt [392v] által keresztülvágatott, s ennek, tudniillik az Olton túli 1/3 résznek keleti határa katzai Turzon nevű rész szép teres legelője. Mely Katza nevű falu Kőhalom székéhez tartozik, és a nyugoti, északi és déli határa az Olt vize. Az Olton inneni 2/3 rész teres szántóknak keleti és déli határa viszont az Olt vize, éjszaki és nyugoti határa ugyanezen határban Casztá din jos, vagyis alsó oldal, mely is egy köves, csenderös hely, marhalegelő.

A Harmadik határrészben Retzitz nevű helyen egy határrész, mely szép teres szántóföld, számos embekeké. Ennek keleti és déli határa az Olt vize, északi és nyugoti határa Olt Bogát falvája.

Viszont ezen határrészben egy darab szántó az Olt vizin túl, mint egy berek, melynek keleti és nyugoti határa az Olt vize, déli határa és éjszaki egy kis erdős hely Turzon nevű helyen, mely erdő a katzai, mely Kőhalom székéhez tartozik, ez formál magában egy kerekseget, mint egy O.

Ugyanezen határrészben egy fűzfákkal békerített hely, melynek 1/3 része teres kaszáló hely és 2/3 része egy kissé oldalos szántóföld, s ennek keleti határa Olt Bogát községei helyes-völgyes kaszálója, éjszaki határa az ország útja, nyugoti és déli több apróbb szántók.

Az Negyedik határrészben Felső határ nevű helyen éppen a határ déli része[n] vagyon egy gödrös kaszáló, mely végén az Olt viziből kivett malomárok volt, és ennek déli határa egy szép fűzessel békerített berek, a Datk községié, melynek [393r] 1/3 része a Bogát községié, határa az ország útja, mely Datk felé mégyen.

Innen tovább van egy Folyó pataka nevű árok, mely erede ezen határból, mely ered egy kaszáló hegy oldalából, és ezen kis folyó, a határ keleti részén menvén,

mindenütt beszakad az Olt vizébe, s ez válassza meg az olt bogáti határt a datkitól.

Innen ismét a határ szélén van egy szép, de sován teres kaszáló, melyet környékez egy nyíres bokros erdő, kelet és éjszak felől, délről és nyugotról több apróbb szántók, melyet neveznek Fatza Plésinak.

Ezen túl van egy Pliósa nevű hely nagy cserefákkal, mely határos Datk községe erdeivel keletről és egy köves árokkal, viszont erről s másrészben több apróbb bokros ciheres erdőkkel, melyet mind Pliósának neveznek.

Ezen túl ismét van egy vizes földes bükkerdő, mely is csakis bükkfákat terem, s ennek keleti határa a datki erdő, és másfelől mindenütt a bogáti legelő.

Tovább van egy Lázul kriszti nevű hely, mely régen kaszáló volt, de most legelővé vált, ezt környékezi mindenütt az erdő, amely is bükkös.

Innen van egy magos, erdős hegy, mely is nagy rengeteg erdő volt, mind bükkfákat terem, ez is a datki erdővel kelet felől határos, és éjszakról egyebütt a bogáti erdős helyekkel, melyeket Runknak neveznek.

Ezen túl van egy magosabb hegy, Padina nevű nagy bükkfás, amely hegy határos [393v] az apácai és magyarosi erdőkkel, és ezen hegy keleti oldalából ered Bogetza nevű patak. Foly két bükkös hegy között, és Retyitza nevű helyen belészakad a Bogát patakába.

Ezen túl van kelet felé egy Fejér hegy vagy Halu álbnévű hegygerinc, mely is bükkös erdő, s ezen keresztül mégyn Brassó felé az országot.

Ezen hegy mellett viszont van egy magos, bükkös hegy nyugot felől, melynek nyugoti oldalából ered Bogát pataka nevű folyóvíz, s ezen folyó az erdő közt menvén mind a bogáti erdő és hévizi erdő közt, s ez válassza meg mint határ egyik erdőt a másik erdőtől, egész az úgynevezett Valá trejszti nevű helyig, és itt is kaszálók közt menvén bé az Olt Bogátba, a falu éjszaki végén belészakad az Olt vizibe.

Ahonnán a patak ered nyugot felé, van az erdő és Bogát pataka mellett egy szép legelő, mely végén kaszáló volt, és most legelővé vált.

Innen tovább Tyijszku Retzilyéli nevű magos bükkös hegy oldalából ered egy Liszpezi Paro nevű árok, mely is ezen nevű két hegy közt lejövén, Kis retziczka nevű helyen belészakad a Bogát patakába.

Fatza Runkuluj nevű bükk és cserés magos hegy keleti oldalából ered Parou Runkuluj nevű patak, és ezen hegyek közt menvén, Fatza Stesári nevű helyen belészakad Bogát patakába.

Doszu kornuluj nevű magos bükkös keleti oldalából ered egy jóízú hideg forrás, mely is ezen hegy [394r] közt keveset folyván, a Právétz alatt belészakad a Bogát patakába.

Ezen elől van nyugot felől egy magos kopac kösziklaoldal, melynek déli oldala alatt foly el Bogát pataka. Innen alább a hévizi erdő keleti részéből ered egy

Trejszti nevű patak, amely is Pojáná luj kupis kaszáló nevű hely nyugoti részén belészakad a Bogát patakába.

Ezen alól nyugot felé vannak szép tisztás kaszálók a Bogát pataka mellett és a hévizi s bogáti erdők közt, a hévizi nyugot felől cserés, és a bogáti is kelet felől cserés, mely is Rogyini árok nevű helynél, mint cserés, bévégződik.

A Rogyina árkon alól mind szép kaszáló nyugot felé a Bogát pataka mellett, melyeknek keleti határok Kasztá ungyu mare, mely is kösziklás oldal, és a nyugoti határa Kasztá kindi, ez is mind kösziklás magos oldal.

Innen alább van egy Kasztá Berdei nevű szép kaszáló és szántó, melynek határa Bogát pataka nyugotról, nyugotról Berkudetz nevű hely, mely is kösziklás oldal.

Innen vagyon egy tanorok, vagyis kerek hely, Pityokerie, melynek határa egy ciheres-bokros eső hely keletről és mindenfelől. Ez régen falusi pityókás volt, és most [394v] udvari szántó.

A Bogát község keleti oldala mellett vízszint vagyon Valtsa navú tanorok, mely régen falu útja volt, és most udvari szép tanorokká vált.

Hogy a fenn írtakat hivataloson és lelkiismeretesen tudomásunk szerint adtuk fel, az[t] neveink aláírása s kereszt vonásunk eltörlése által megerősítjük.

Olt Bogáton, 17. május, 1865.

Atyim Stefán bíró

+ Leoka Gyergy

+ Oná Káti

+ Nika Radu öregek

Hegyi Sándor jegyző, névaláíró, mp.

OLTHÉVIZ

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 20. mft.

(Fol. Hung. 1114/15.)

[187r] Héviz helységének hét pontok alapjáni leírása.

1. Felső Fehér megyében, Héviz járásában, az Olt melyékén, Kőhalom városától dél felé mintegy mértföldnyi távolságra az Olt folyója déli partján, Hidegkút, Bogát falvak és az Olt között létez egy közönség: Héviz.

2. Ezen közönségnek egyetlen neve van (Héviz), ez ismeretes országszerte. Sajátságos jelensége: számos meleg forrásai, patakjai, melyek a legmagasabb fokú hidegbe sem fagynak bé.

3. Héviz községének más elnevezése nem tudatik.

4. A közönség fundálásának, elnevezésének ideje nem tudatik.

5. Hogy honnan népesítettett, az sem tudatik.

6. Héviz községének elnevezése természetes úton lett, számos meleg forrásairól, patakjairól.

Ezen közönség kellemetlen, köves, forrásos, patakos, vizenyős, tágas gödörbe fekszik, melynek lapálya s kétfelől lankás oldala vagyon, melyekre a közönség kiterjed. De haladva dél felé, a gödör marad, s emelkedik egy jóforma magasságú kőhegy, hol szörnyű mélységek, omlások léteznek.

Ezen közönségnek egyetlen szabályos utcája vagyon, az Olti utca, mely viszen által az Olton Kőhalomszékbe, a többek idomtalanul tétova állanak. Hévíz közönségnek commercialis útja is vagyon Kőhalom, Segesvár százsz székekből Brassó és Fogaras vidékeire.

7. Ezen közönség határának valamint nevezete, úgy fekvése is különböző: a mezeinek mintegy harmadrésze fekszik az Olt terin alatt való helyen, kétfelől. Ez végződván, a közönséggel egyvonalba emelkedik egy tíz-tizenkét [187v] öl magosságú hegy vagy inkább mart, mely által a föld tíz-tizenkét öllel magosabb lesz, mint az Olt tere, s ott fekszik a közönség mezeje mintegy kétharmad része és az erdője. Kilépve pedig a közönségből, napkelet felől a mezőn éretik:

1. Aszaló tartománya: az Olt vize, a helység, Rados és Harangláb határrészek között. Ezen határrész terjed az Oltig, s magába veszi az említett mart egy részét. Egészen szántó, nem hegyes-völgyes, de mély árakai, omlásai vagynak. Neve régiségről, származásáról nem tudhatni.

2. Rados: Aszaló tartománya, az Olt, Borzaskút tartománya és a falu mezei útja közt. Ez is magába veszi az említett magas mart egy részét. Szántó és kaszáló, oldalos, omlásos hely, ennek is neve eredetéről, régiségről nem tudhatni.

3. Borzaskút tartománya: Rados, Ménese, Hosszúfele és a falu útja közt. Ez is magába veszi az írt magas mart egy részét. Egészen szántó, nem hegyes, de mély árakai vannak. Ez nevét vette egy kútról, mely körül gyalogbodza terem.

4. Ménese: az Olt, Borzaskút tartománya közt az Olt terin. Szántó, kaszáló, lapos helység, de neve származásáról nem tudhatni.

5. Hosszú feletti helység: Hosszú, Borzaskút tartománya és Hátulsó vágás közt. Ez is magába vészi az említett nagy mart egy részét. Ez is egészen szántó, csaknem lapos hely, kevés árokkal. Nevét vette onnan, hogy Hosszú fekszik az Olt terin alatt, ez pedig a magas mező tetején.

6. Hosszú: Hosszú feletti helység, az Olt és Oltbogát közt az Olt terin. Szántó, kaszáló rétság. Nevét vette hosszani fekvésétől, de mikor, nem tudhatni.

7. Oltbogát: az Olt, Kaprosd és Hosszúfele közt az Olt terin. Ez áll oldalakból, martokból, árkokból s kis lapos helyekből. Szántó és kaszáló. Nevét vészi onnan, hogy [188r] Bogáthoz van közelebb, mint Hévizhez az Olt mellett.

8. Kaprosd: Oltbogát, Tölgyesd és a Tilalmas közt. Ezen határrészbe létez egy terjedelmes magas hegy,

mely mutatja, hogy tűzokádó volt. Egészen szántó a hegy környéke, maga egy köves kopac. Nevének eredete, régisége nem tudatik.

9. Tilalmas: Kaprosd, Hosszú fele és Hátulsó vágás közt. Ez szántó, lapos, vizenyős hely. Nevét vette onnan, hogy hajdon bokros hely volt, kivágatott, s szántónak feltiltatott.

10. Hátulsó vágás: Közepső vágás, Tilalmas, Hosszú fele közt. Ez is szántó, árkos, lápos, vizes hely. Nevének eredetéről, régiségéről annyit tudhatni, hogy erdő volt, s levágatott.

11. Közelső vágás: Hátulsó vágás, Borzaskút tartománya, Vágás és Nyúlkút tartománya közt. Ezen határrész kissé dombos, árkos, vizenyős szántó.

12. Első vágás: Közelső vágás, Aszaló tartománya és Harangláb közt. Ez is szántó, kissé dombos s kissé vizenyős. Ezen három vágás nevét vette onnan, hogy levágott erdők helyein lettek.

13. Szárazpatak: fiók határrész Első vágásba. Ez vette nevét onnan, hogy van egy patakja, mely mindig száraz.

14. Harangláb tartománya: Első vágás, Aszaló tartománya, a helység s Eger fele közt. Ezen határrész is szántó, kissé dombos és gödrös hely. Vette nevét onnan, hogy a reformátusok haranglábja fából hajdon ott volt.

15. Eger fele: a helység, Nyúlkút tartománya és Harangláb közt. Ez is szántó, oldalos, martos hely. Vette nevét régen ott volt egerfáktól.

16. Nyúlkút tartománya: az Eger, Harangláb és Kerektó tartománya közt. Ez is szántó, kissé dombos, magas, [188v] borzadákkal tele helység. Ez vette nevét onnan, hogy vagyon egy meleg forrása, mely télbe nem fagy bé, s azért nyulak télbe akörül lelik helyeket, mindig lévén ott kevés zöltség.

17. Kerektó tartománya: Nyúlkút tartomány, Tölgyesd alja és a Tőkés közt. Ezen határrész is szántó, kissé dombos helység. Vette nevét egy kerek tóról, mely máig is megvagyon.

18. Tölgyesd alja: Tölgyesd, Kaprosd és Kerektó tartománya közt. Ez is szántó, dombos, árkos, omlásos hely. Vette nevét onnan, hogy van felette egy nagy hegy, melynek neve Tölgyesd.

19. Tölgyesd: ez egy kettős nagy hegy Kaprosd, Tölgyesd alja és a bogáti határ közt. Erről az a monda, hogy hajdon tűzokádó hely volt.

20. Árpaföld: a bogáti határ, Tölgyesd és a Tőkés közt. Ez egy felhagyatott, pusztaság hely. Vette nevét onnan, hogy hajdon jó árpát termelt, s mindig avval használtatott.

21. A Tőkés: Árpaföld, Kerektó tartománya és Templomnál lévő láb közt. Ez is szántó, lapályos hely. Vette nevét onnan, hogy nagy cserefatókék voltak ott, mikor szántatni kezdett.

22. Templomnál lévő láb: A Tőkés, a falu és a Pityókás közt. Ezen határrész is szántó, lapályos szép

hely. Vette nevét onnan, hogy az unitáriusok temploma a szélén vagyon.

23. A Pityókás: a Templomnál lévő láb, Szárazpatak és Gyepü közt. Ez is szántó kert, szép lapos hely. Nevét vette a pityóka termésről.

24. Szárazpatak: a Pityókásnál. Ez két oldalak, egy, [189r] melybe ritkán van víz.

25. Paphegy tartománya: Szárazpatak, a Gyepü, Orotvány és a Csere közt. Ezen határrész is szántó, erdő alja, gyengén oldalos, vizenyős hely. Neve eredetéről nem tudhatni.

26. Orotvány: szántó, a helység, Paphegy tartománya és a Csere közt. Ez is szántó, gyengén oldalas, vette nevezetét hogy erdőből orrottatott.

27. A Csere: szántó, Orotvány, Nagy sástó és a hidegkúti határ közt. Vette nevét onnan, hogy hajdon csereerdő volt rajta.

28. Nagy sástó: a Csere, Egrespataka és Várkönyéke között. Ez kaszáló és szántó, lapos, de vizenyős hely. Vette nevét egy oly tóról, melybe csak esős időre gyűl víz.

29. Egrespataka: Nagy sástó, a hidegkúti határ és Várkönyéke közt. Ezen határrész is szántó, kaszáló, patakos hely. Vette nevét némely egerfákról.

30. Várkönyéke: lapos hely, szántó Egrespataka, Nagy sástó, Falu helye, Magyaros és Magyaros felett való helység között. Ezen határrész vette nevét egy régi várról, melynek maradványa máiglan is létezik. Ezen határrészről az a monda, hogy hajdon város volt rajta, Héviz vagy más a vár közében. Bizonyos is lehet, mivel ott a szántók emberi emlékezet olta több oly tárgyakat találtak a földbe. Az 1864. évben egy ember tizenöt római kardot szántott ki.

31. Vár oldala: ez egy nagy oldal és fiókhatarész Várkönyékebe. Itten találtak több régiségek, jelesen oly vastag fazakak földből, melyekbe temettek akkor, mikor az embert megégették, s hamvát temették el, de közöttünk épp csak mondának tartatik.

32. Magyaros felett való helység: Orotvány, Várkönyéke és Magyaros között. Ez is szántó, lapos hely, de vagynak kis tavai. Vette nevét onnan, hogy Magyaros [189v] magas martja tetején kezdődik.

33. Kicsi sástó: fiókhatarész Magyaros felett való helységbe. Ez egy sásos tócskának környéke.

34. Felső Magyaros: Magyaros felett való helység, Alsó Magyaros és az Olt vize közt. Ezen határrész kaszáló szép rét. Vette nevét egy szélén lévő oldalnak magyarófáiról.

35. Alsó Magyaros: Felső Magyaros, Várkönyéke és az Olt vize közt. Ezen határrész térség szántó és kaszáló. Vette nevét ez is az említett oldal magyarófáiról.

36. Falu helye: Várkönyéke, a Porongy és az Olt vize között. Ez kaszáló, rétség. Vette nevét onnan, hogy nagy darabig osztatlanul a községi pénztárba jövedelmezett, most fel van osztva.

37. A Porongy: Faluhelye, a Lok és az Olt vize közt. Ez is rétség és kaszáló hely. Vette nevét onnan, hogy sok porongyvesszőt terem.

38. A Lok: a Porongy, a hidegkúti határ és az Olt vize között. Ezen határrész rétség, szántó és kaszáló. Vette nevét arról, hogy lokság.

39. Kisöd köze: fiókhatarész a Lokon, neve eredete nem tudatik.

40. Az Olt folyóján túl Nagy Magyaros. Az ugrai határ, Tolvas és az Olt vize között. Ezen határrész is szántó és kaszáló, teres hely. Ezen határrész ismét volt az Olton, és vette nevét Magyaros oldala magyarófáiról.

41. Tolvas: Nagy Magyaros, az ugrai határ és az Olt között. Ezen határrész szántó és kaszáló, nagy részben tó körözi. Neve eredetéről nem lehet tudni.

42. Rados: Az ugrai határ, az Olt vize és a Szakasz között. Ezen határrész szántó, kaszáló, tavas hely. Nevének eredete nem tudatik.

[190r] 43. A Szakasz: Rados, Ispány mezeje, az Olt vize és az ugrai határ közt. Ezen határrész szántó, kaszáló, tavas hely. Vette nevét onnan, hogy Héviz felől volt, innét, de az Olt túlszakasztotta.

44. Ispány mezeje: a Szakasz, az Olt folyója és az ugrai határ közt. Ez is szántó, kaszáló, tavas hely. Nevének eredetéről nem lehet tudni.

45. Ménese szakadása: Nagyrét, az Olt folyója és az ugrai határ közt. Ez is szántó, kaszáló, vízhányás, nagyrészben tó körözi. Nevének eredete nem tudatik, hanem az Olt szakasztotta.

46. Nagyrét: Ménese szakadása, az ugrai határ és az Olt között. Ez is szántó, kaszáló, vízhányás, nagyrészben tó körözi.

47. A Szakadás: Toron erdeje felől, az Olt és sövény-ségi határ között. Ez is vízhányás, kaszáló, nagyrészben tó körözi. Vette nevét onnan, hogy Héviz felől volt, és az Olt túlszakasztotta.

Végeztetett a mező, kezdődik az erdő:

Első. Kitsi csere: a helység, Szárazpatak és Pityókakert között. Ez 1848-ig izmos cserefákból álló kis erdő volt, a gróf Haller családnak mulató helye, most egy puszt. Az 1848-beli paraszthadjárat leprédálta. Ennek tövén a falu mellett létezik egy oly meleg forrás, mely a legmagasabb fokú hidegbe sem fagy be, még a folytatja sem, mely oly bő, hogy malmokat hajt.

2. A Gyepü: Paphegy tartománya, Bükkösd és a hidegkúti határ közt. Ez jóforma nagy oldal, fiatal cserefákkal. Nevét vette onnan, hogy mikor feltiltatott, [190v] néhány évig békerítve, gyepülve tartatott, hévízi szolás szerint.

3. Bükkösd: a Gyepü, a hidegkúti határ és Csókás tartománya között. Ezen határrész egy részén nagy omlott árkok talátnak, más részén van lankás oldal s egy iszonyú magas hegy. Általánosan pedig legelő. Nevét vette onnan, hogy hajdon bükkfák lepték, most nyírbokrok.

4. Csókás tartománya: csereerdő a hidegkúti határ, Bükkösd és Nagykerülő feje közt. Ebbe vagy-
nak nagy mélységek, felemelkedett hegyek, jelesen Csókáshegy. Nevéről semmit nem tudhatni.

5. Nagy kerülő feje: csereerdő Csókás tartománya, Három halom bértze és a hidegkúti határ közt. Nagy
oldal, mélységekkel, felemelkedett hegyekkel, legelő.

6. Három halom bértze: Nagy kerülő fej és a hideg-
kúti határ közt, ez leginkább bérce, minden árkok,
omlások nélkül. Marhalegelő. Nevét vette onnan,
hogy alatta fekszik három erdei halom.

7. Kereszt felől jövő patak: Három halom bértze,
Nádaspataka kútja és a hidegkúti határ közt. Ez egy
jóforma mély patakból s két oldalból álló bükkerdő
és legelő.

8. Kereszt tartománya: a hidegkúti határ, Kereszt fe-
lől jövő patak és Barabás pataka között. Ezen határ-
rész is bükkerdő, oldalokkal, árkokkal, mélységekkel.
Nevét vette a határ szélét kijelölő keresztről.

9. Barabás pataka: Kereszt tartománya, a hidegkúti
határ és Barabás oldala között. Ez is áll mélységekből,
oldalokból, cseplez bükkerdőből.

10. Barabás mege: a hidegkúti határ szélén. Ez itt iz-
mos bükkerdő, az őzeknek legelő tanyájok.

11. Fátzavonya feje: Barabás mege, a kocsoláti határ
és Haszonbértz feje közt. Ez izmosabb, rengeteg bükk-
erdő. Neve eredetéről nem tudhatni, őzek lakják.

12. Gardon tartománya: Haszonbértz feje, [191r] ko-
csoláti és szász magyarosi határok közt. Ezen határrész
rengeteg bükkerdő, szörnyű mélységekkel, iszonyatos
magas hegyekkel. Ezen határrész nevét vette onnan,
hogy hajdon egy nevezetes pestises időbe ott katonai
őrizet volt. Őzek, medvék lakóhelye.

13. Barra tartománya: a Gardon és magyarosi határ
között. Itt is nagy bükkerdő, hegyek, mélységek lé-
teznek. Nevéről nem tudhatni, itt is őzek léteznek.

14. Fejérkút dombja teteje: a bogáti és szász magya-
rosi határok közt. Egy nagy hegy és bükkös erdő. Ez
nevét vette onnan, hogy az aljába létez egy jó forrás,
melynek fejr vize van, s Fejérkút a neve.

15. Nagy hegy tartománya: Fehérkút dombja teteje
és a Kecsebértz közt. Ezen határrész egy nagy ki-
terjedésű, széles hegy, rengeteg bükkerdővel. Nevét
vészi magából.

16. Gyükér patak tartománya: nagy hegy Fátza vo-
nya és Cserebértz között. Ezen határrész több mély
árkokból, patakokból, oldalakból álló bükkerdő.
Nevét vészi egy fagyökér alól eredett patakról, melyre
gyűlni szoktak az őzek.

17⁷⁹. Nagy molgya: Gyükér patak tartománya és
Hosszú págyina [közt]. Ez is szintoly mélységekből,
oldalokból álló bükkerdő. Neve eredete nem tudatik,
vadas hely.

18. Hosszú págyina: Nagy molgya, Horgas págyina,
Kurta págyina közt. Nagy, izmos fákból álló bükker-
dő. Neve származása nem tudatik, vadas erdő.

19. Horgas págyina: Hosszú págyina mellett, hason-
ló izmos bükkerdő. Ez is vadas.

20. Kurta págyina: Horgas págyina mellett egy négy-
szeget képező oldal, de vagynak árcai, mélységei.

21. Hiszembértz: Kurta págyina, Fátza vonya között,
mely a többekkel hasonló bükkerdő. Ennek van egy
iszonyatos nagy hegye, de neve [191v] eredete nem
tudatik.

22. Nyáras bértz: Hiszembértz, Kövespatak és Bogát
pataka közt. Itt is izmos bükkfák léteznek, de egy
bizonyos részen nyárfák vagynak, miért is vészi is
nevezetét. Hajdon egy vadász itt hatvannyolc őzet
szemlélt meg.

23. Cserebértz, Nyáras bértz, Tengelyfa kútja tarto-
mánya és Bogát pataka közt. Cserebértz is áll egy ne-
vezetes mélységből, egy fő hegyből és hosszan nyúló
bérceből. Nevét vette onnan, hogy a bükk között cse-
refák is találtnak, éppen a bérce.

24. Tengelyfa kútja tartománya: Cserebértz, Tengelyfa
és Kicsi Barabás közt. Ez egy nagy mélység, a mélység
felett két iszonyú hegygel. Nevét vette egy ott lévő
forrástól.

25. Nyulak bértze: Tengelyfa kútja tartománya,
Czotzo és Mészkemence tartománya között. Ez
közepén egy magas bérce. Kétfelől meredek oldalak, s
az oldalakon mély árkok, maga az erdő csekély. Ezen
határrészbe oly füvek teremnek, melyek télbe is zöl-
dek, lakják nyulak és őzek, s azért Nyulak bértze.

26. Czotzo: Nyulak bértze, Három halom pataka
és Bogát pataka közt. Itt a bükkerdő megszakad, de
a hegyek nagysága, árkok mélysége még nem. Neve
honnan eredett, nem tudatik.

27. Gáspár mezeje: Lapos bükk és Opra bértze közt.
Ezen határrész is hegyes, árkos, hanem csereerdő és
legelő. Nevéről nem lehet tudni.

28. Lapos bükk, ugyan csere. Gáspár mezeje, Opra
bértze és Szénégető közt. Ennek vagyon egy jóforma
lapálya, hajdon bükkfák is voltak rajta, s onnan vette
nevezetét.

29. Opra bértze: Lapos bükk és Szénégető egy része
közt. Itt bővebben léteznek cserefák, mégis legelő.
Nevét vette Opra pásztor ott meghalásáról.

[192r] 30. Szénégető: Opra bértze és Esztana hely
árka közt. Ez szép kilátású hely, egyetlen árka, s leg-
jobb legelő.

31. Esztana hely árka: ez is inkább árkokból, mint
egyebekből álló, mégis csereerdő és legelő.

32. Fehérkút dombja: Esztana hely árka és Bükkösd
között. Ez szép kilátású kies hely, mezőszélyen, leg-
jobb legelő rész.

⁷⁹ A szövegben a számozás 15-tel folytatódik. A közlésben a szá-
mozást folytatólágon írtuk.

33. Nagy hugyozó tartománya: Fehérkút dombja és Bükkös kútja tartománya közt. Ennek vagyon egy oly dombja, melyen az erdőllő út általjár, hogy a népek marhájakot jövet megállítják, s azért nevezetetik hugyozónak.

34. Bükkös kútja tartománya: Nagy hugyozó és Déák bértze közt. Ez itt egy oly tartomány, mely két sor fából áll, egy mély ároknak kétfelöli martján, nevét vészi az árok fején lévő kúttól.

35. Déák bértze: Bükkös kútja és a Fiatalok között. Ez is szép kilátású hely, minden mély árok nélkül, és legjobb legelő. Nevéről nem tudhatni.

36. Fiatalok köze: Déák bértze és Farkas gödör tartománya közt. Ez az egész cserének legszebb része, s onnan vette nevezetét, mert szép fiatalos, és jó legelő.

37. Farkas gödör: Fiatalok és Három halom pataka között. Ez egy árokból s néhány omlásból áll, hol a farkasok máiglan is kedvelik tanyázni, s azért nevezetetik Farkas gödörnek.

38. Három halom: ez a határrészek fordultával ismét bükk, hanem kaszálónak kiirtatott, szinte hasonló egy réthez. Nevét onnan vette, hogy alább, fennebb három halom találhatik azon helyen.

39. Csitkó kert: Három halom és Mészkemence közt. Ez is csak bokros helység, hajdon urak csitkói nyaraltak ott, [192v] s azért nevezetetik Csitkó kertnek.

40. Mészkö kemence: szép kilátású lapályos hely egy hegyen. Ez is szinte fátlanná válik, mivel egy csorda marhának hálóhelye. Hajdon nagy mennyiségű meszet égettek ezen tartományon, s arról vészi nevezetét.

41. Kőcsupor: Mészkemence és Disznyó kosár közt. Ez már magos kősziklás helyen van, de vagyon többek között egy csipor alakú szikla, s onnan vette kőcsipor nevét.

42. Disznyó kosár: Kőcsipor és Nagybarabás közt. Ez járhatóbb, használhatóbb, mint Kőcsipor, miért makktermés idején oda disznyókosárt szerkesztenek, s azért nevezetetik annak.

43. Nagybarabás: Disznyó kosár és Kicsi Barabás közt. Ez már iszonyú nagy hegy, úgyhogy az egész erdőség onnan látható. Nevének eredete nem tudathatik.

44. Kicsibarabás: Nagy Barabás és Tengelyfa közt. Ez is nagy hegy, szinte mint a nagy, de mélységei talán nagyobbak léteznek.

45. Tengelyfa: Kicsibarabás és Tengelyfa kútja között. Hajdon nagy erdő volt, de most legjobb legelő.

Iratott Hévizen, 25. április, 1865.

Péterfi Sándor helybeli unitárius pap m. t. k.

Petru Mozes helyblei ev. ref. pap s. k.

Marosi János bíró

Fazakas István jegyző mp.

Lakatos András erdőpásztor

Asztalos János erdőpásztor

[193r] Kifelejtődött határnevek

A mezőben:

48. Kaprosd tava: fiókhatarész Kaprosdban, de mely csak hosszas esőzéskor tart vizet.

49. Kerektó: ugyan fiókhatarész Kerektó tartományán, ez is hosszas esőzéssel tart vizet.

50. Tolvas tava: fiókhatarész Tolvasba. Ez egészen félkör forma Tolvas körül. Ez már huzamosabban tartja a vizet, s olyankor csíkot terem bőven.

51. Magyaros tava: hasonló félkör forma Nagy Magyaros körül, fiókhatarész Nagy Magyarosba.

52. Gimes tava: fiókhatarész a Szakaszbba. Ez is vizét kapja az Olt kiömlésekor. Mindezen tavak oly helyeken vagynak, hol hajdon az Olt vize folyt.

53. Szászok útja: közlekedő út, a szászok azon hordják a vett fákat.

54. Malompataka: ered a falu végén, hosszan folyja a falut, s hajtja a malmokat.

Az erdőbe:

55. Czotzo gödre: fiókhatarész Czotzoba. Ez egy oly lapály és gödör, hogy máiglan is tanyázhatnak ott a tolvajok.

56. Három halom pataka: több forrásokból összegyűlt patak, mindig vize van.

57. Bogát pataka: ez az erdőség szélein, Héviz és Bogát között határurol szolgál. Nagyszerű patak, bővön terem pizstrangot.

Héviz, 26. április, 1865.

Marosi János bíró és a több[i] túl írtak

PÜRKEREC

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/13.)

[63r] Felvilágosítás a nyomtatásba kiadott és kapott pontokra vonatkozólag.

Ad I. Pürkeretz fekszik Brassó vidékében, amely is Törösvár dominiumnak tartozó falvának egyike.

Ad II. Régentén nevezték Pürkerecz, és jelenleg országszerzte ismeretes neve Pürkeretz.

ad III. Nem volt más neve, mint feljebb említünk.

Hogy mikor említik legkorábban, arról csak azt mondhatjuk, hogy helységünk 1440 előtt népes volt, mert a templomunk 1440 körül épült, ahová aztán Tatrang és Zajzon nomád közösségek mint eklézsiánk filiái jártak templomba egészen 1671. évig, mikor is Tatrang különszakadván eklézsiánktól, és önálló lett, Zajzon pedig filiája maradt eklézsiánknak egész 1818. évig, ki is akkor elválván, önálló eklézsia lett.

Ad IV. Honnan népesített, hallomásunk [63v] szerint 1200[-asok] után csakhamar, II. Lajos⁸⁰ magyar király alatt magyarországi és moldvai gyarmatokból

⁸⁰ Valószínűleg I. (Nagy) Lajos, esetleg II. Endre magyar királyra gondoltak.

népesítettett. A románok pedig 1500[-asok] után kezdettek ide telepedni, e helység széleire, többnyire a szomszéd Duna fejedelemségekből.

Ad VI. Régibb iromány és nyomtatványok itt nem léteznek, és ennél fogva kielégítő utasítást nem adhatunk.

Ad VII. Ami a helység topographiaját illeti, a *Balázs hegy* igen sovány és magas szántó hegy.

Ispányok fűje, egy szép lapályos legelő, régi népmonda szerint, mikor helységünk 1400 körül Fehérvár megyéhez tartozván, az ispánok magok használták.

Ormintz és Olyvás, marhalegelők.

Bodo, szántó.

Bélmező és Rong, kaszáló helyek.

Bodolitz és Burdus éle, sován és magas helyen fekvő kaszálók.

Kálnás, ugyan egy sovány legelő.

Felső, Közép és Alsó határ a Tatrang és Zajzon folyó mellett, [64r] középszerű szántóföldek.

Kölesföld, még 1300 körül lehettek kölesföldek, most már régi kaszálók.

Várkő, egy hegyoldalban álló kőszikla, mintegy ötszáz lépésnyire a falutól.

Óriáskövek, igen finum mészkő a helység közelében, a kaszálók között, melyekről a népmonda azt tartja, hogy régen ottan óriások laktanak volna.

A falu fekszik két völgy között, és jó ivóvize, számos szarvasmarhája, lovai és néhány bivaljai vannak. A nép fahordás és földművelésből élődik.

Kiadott Pürkeretzen,

Szentmihály hava 14-én, 1865.

Az előjáróság

Sipos Márton bíró

Brandsoll Frigyes jegyző

SZÁSZZSOMBOR (SZÉKELYZSOMBOR)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 32. mft.

(Fol. Hung. 1114/23.)

[311r] 1. Helynevek Szász Zsombor községből, Köhalomszékből.

A szék, hová Szász Zsombor tartozik, *Kőhalom* mezővárostól veszi nevét, és rendszerint fekvésénél fogva *alsó* és *felső* székre osztatik fel. Zsombor a Felső széknek legfelső szélyén fekszik.

2. A községnek most élő nevei magyarul *Zsombor*, vagyis *Szász Zsombor*, németül *Sommerburg*, románul *Simbor*.

3. A községnek tudtom szerint más elnevezése nem volt soha.

4. Levéltárunkban a legrégibb okmány egy határjárási és megvizsgálási levél, melyben e név, *Zsombor*, előfordul, kiadatott Kolozsváron, az 1486. évben, Judex Curiae Stephanus de Báthori által.

5. A lakosok eredetileg szászok lehettek. Ezek a monda szerint egy, a 16. század elején uralkodó dögvész által nagyobbbrészt kihalván, magyarok foglalták el helyöket, kik a szomszédos székely falvakból és a Felső Fehér vármegyében fekvő Alsó Rákos nevű helységből vonák ide magokat. Idő telve, a megmaradott kevés szászok is bevették a magyar nyelvet. Az öltözetre, holmi szokásokra és erkölcsökre nézve pedig az új lakosok szabták magokat a régiekhez, és így lett ezen vegyes népességből a mai, magyar ajkú Szász Zsombor.

[311v] 6. Honnan vette e község magyar nevét, nem tudhatni. A hasonló nevű növényeli összefüggés bájosan volna magyarázható. A német név *Sommerburg* azon a vártól vette eredetét, melynek egy része mindig járt a falu mellett, egy meglehetősen magas és meredek hegyen most is áll. Mikor és kik által építettett ez a vár? Arról semmi jegyzés sincsen, sem az itteni levéltárban, sem a várnak régi falain. Egy monda szerint már az 1421. évben oltalomul szolgált a környék megrettent lakóinak, homoród szent mártoni ifjú *Zebei János* gróf vezénylese alatt, Murad bég barbár seregei ellen. Végre azonban a túlnyomó sokaság ostrom által csakugyan megvette a várat, a benne lévő keresztényeknek egy részét kegyetlenül megölte, más részét és köztök a vitéz ifjú vezért is rabságba hurcolta. Csak nagyon kevesen tudtak a vezér nevével szaladás által menekülni. Később az ifjú gróf nagyon erélyes és vitéz neje által kiszabadíttatik napkeleti fogságából, az Eufrates folyója mellől, felette különös, csodás és viszontagságos módon, mely az ide vonatkozó regében bőven le van írva. A román név *Simbor* kétségtávol ma, magyarból formáltatott.

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek ím ezek:

Malomkert, kaszáló, nevét onnan kapta, hogy régibb időkben e tájakon állott a falu malma a Homoród folyója mellett, most a malom benn van a faluban.

Farkasdomb, szántó.

Sódor, kaszáló és szántó, árkos, oldalos, vizes, süllyedős hely.

Körtövélyes, szántó.

Bolhás pataka oldala, szántó.

Macskahegy, szántó.

Őrhegy, egy kopár, magas hegy, honnan [312r] körrös-körül messze elláthatni, éjszakra fekszik a vártól, és nevét hihetőleg onnan kapta, hogy a régi zavaros időkben örök állottak tetején, jelt adandók a várbelieknek, hol ellenség közelgetett.

Sugoré oldala, szántó, agyagos és árkos hely.

Nagyszeg, térföld, kaszáló és szántó.

Csaló, szántó s erdő.

A *Csaló völgye*, melyen egy patak is foly alá, nagyon ingoványos elannyira, hogy marhák és szekerek is gyakran elsüllyednek, és alkalmasint innen neveztetett az egész hely csalónak.

Lok, szántó térföld.

Felső köves domb, szántó. *Kenderes kert*. *Káposztás kert*.

Kakuka, vizes, tavas, nádos térhely, mindjárt a falu mellett keletre.

Kakuka dombja, szántó.

Báránys és *Kertek mege*, kaszálórét mindjárt a falu mellett.

Alsó köves domb, szántó.

Az Ebhát, szántó, bérces hely.

Kárhágó oldala, szántó.

Bérlok, alkalmasint a német *Bärenloch*ból lett, szántó, süllyedős, árkos hely.

Nagy mező, szántó és legelő.

Szilnál, a hajdon ottan találató szilfákról, szántó és kaszáló.

A Hosszú, az ittani hosszan nyúló földekről, szántó.

Kóp mező, egy gömbölyű hegy, tetején a határhalom, szántó.

Zsura, szántó.

Vízköze, rét, a Homoród régi és mostani ágya közötti hely, mindjárt a falun alól.

Nagy rét, *Zabmező rét* és *Tollvas rét*, hajdan vizes, nádas helyek voltak.

Köles mező, szántó.

Sósmező, szántó és kaszáló, e vidéken sok só található.

Király szabadja, kaszáló.

Rét szély.

A Katzai útnál és pataknál, szántó.

A Tökés, egy nemrég kiirtott csereserdő helye, szántó.

Daróczi tető, patak, út, szántó.

Harisas, legelő.

[312v] *Kőbánya oldala*, egy régentén itten volt kőbányáról.

Tekenyős, szántó, e határrésznek tekenyő alakjáról.

Ezen helyek közül a Malomkert, Farkasdomb, Sódor, Körtövélyes, Bolhás pataka oldala, Macskahegy, Örhegy, Sugoré oldala, Nagyszeg és Lok *éjszak* felé. A Csaló, Felső köves domb, Kendereskert, Káposztáskert, Kakuka dombja, Kakuka és Báránys *kelet* felé. A Kertek mege, Kövesdomb, Ebhát, Kárhágó oldala, Bérlok, Nagymező, Szilnál, Hosszú, Kópmező, Zsura, Vízköze és Nagy rét *dél* felé. A Zabmező, Tollvas, Kölesmező, Sósmező, Király szabadja, Rétszély, a Katzai útnál stb., Tökés, Daróczi tető stb., Harisas, Kőbánya oldala, Tekenyős *nyugat* felé fekszenek a falu közepétől.

Az *erdők* neveik:

1. éjszaknyugotra: *Körtövélyes erdeje*, *Langodár*, *Csere*, *Farkasverem teteje*, *Kölesmező sűrűje*.

2. napkeletre: *Tilalmas*, *Kis bükk*, *Bérlok feje*, *Kútpataka feje*, *Erősoldal*, *Hegyes*, *Lükert*, *Kútpataka völgye*, *Nyíres mező bükke*, *Szénégető bükke*, *Közbércz alja*, *Nyáros*, *Berros szege*, *Csaló*, *Kustaly*.

Patakok:

1. A *Kis Homoród* vize éjszakkeletről délnyugot felé az egész határnak, sőt a falunak is úgyszólván közepén foly keresztül.

2. A többi apróbb patakok, mint a *Kenderes kert pataka*, *Csaló pataka*, *Eger pataka*, *Lok pataka* és *Kölesmező pataka* a zombori határról veszik eredetüket.

A mezőn és erdőkön lévő nevezetesebb kutak im ezek:

Nádos kútja, *Örhegy kútja*, *Sieszter kútja* (*Schusterbrunnen*), *Sódor kútja*, *Kútpataka kútja*, *Szénégető kútja*, *Bérlok kútja*, *Kis bikk kútja*, *Fekete kút*, *Magyaró* [313r] *kútja*, *Zabmező kútja*, *Kölesmező kútja*, *Füzi kútja* stb.

Az utcák nevei: *Malom utca*, *Közép utca*, *Templom utca*, *Kövecses* vagy *Felső utca*.

Mellékutcák: *Külsőszert utca*, *Malomkert utca*, *Csiki szoros*, *Daróczi utca*, *Oláh utca*.

A zombori határ tíz falu határával ütközik, úgymint *kelet* felé a Vargyasival, Felső és Alsó Rákosival, *dél* felé a Mirkvásárral, *nyugat* felé a Kacaival és Darócival, *éjszak* felé a Jánosfalvival, Városfalvival, Oklándival és Ujfalusival.

Végezetre megjegyzendő, hogy ezelőtt mintegy 350 esztendővel egy Sykesd Gáspár nevű nemes ember, kinek többek között Hévizen is voltak birtokai, az akkori felső faluvégén egy pár kalibát építtetett a falu akaratja ellen erőszakosan, melyekbe néhány jobbágyokat tett lakóul. Ezen kalibák udvaraikkal együtt Felső Fehér vármegyébe kebelezettek bé. Később a falu tulajdon lakói ezen kalibákon felyül is építettek házakot, és így most a huszonhét jószágocskából álló, Felső Fehér vármegyéhez tartozó kisded község a királyi fundushoz tartozó nagyobb falunak csaknem közepében fekszik.

Írta Zsomboron,

szeptember utolsó napjaiban, 1864.

Rozsondai József evangélikus lelkész mp.

SZECSELE

(BÁCSFALU, TÜRKÖS, CSERNÁTFALU, HOSSZÚFALU)

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/13.)

[5r] Helynevek Bácsfalu, Türkös, Csernátfalú és Hosszúfalú községekből, Brassó kerületből.

Barcaság délkeleti határszélén fekszik hét magyar, egyesek által csángónak nevezett falu: Bácsfalu, Türkös, Csernátfalú, Hosszúfalú egy nagy hosszú tömeggé olvadva, és ettől kis távolban Tatráng, Zajzon és Pürkeréc, mintegy tizenkétezer magyar és tizenkétezer oláh lakossággal.

E helységek a hazában *Hétfalú* név alatt ismeretesek, melyekről Kállay Ferenc „A székely nemzeti his-

toriai értekezése”-ben⁸¹ így ír a 160. és 161. lapon: „Tudjuk, hogy a Barczaságon ma is sok magyar falvak vagynak és voltak, mint Apátza, Kriszba, Bácsfalu, Türkös, Csernátfalu, Szent Mihályfalva, Mikefalva, Hosszufalu, Tatrang, Zajzon, Pulcheretz, Zernyest, Tohán, Ujfalu, Komlós, melyeket a régi magyar királyok a székekelyek közül telepítettek oda a véghelynek, de kivált Töröcsvár őrizetére, vagy önkéntesen át is mentek lakni, kiket osztán a székekelyek ispánja igazgatott, honnan ezek neveztetik »Comites Siculorum Brassoviensium«. Így magister Andreas, kinek levelét Apafi György 1349-ben a Fejérvári Káptalannál lemásoltatta, nevezte magát »Nos Magister Andreas Comes Siculorum Brassoviensium, Szathmariensium et Maramarosiensium«”.

[5v] Bartos Márton hosszufalui evangélikus pap 1763-ban írt jegyzetein azt állítja, hogy a hétfalusi magyarok száma akkor kezdett szaporodni, mikor a brassói nagy kőtemplomnak 1383-ban megkezdett építése alatt Magyarországból sokan bejöttek, és a hétfalusiak közt, hogy ne kénytelenüljenek minden őszön visszaköltözni, letelepedtek és ott is maradtak.⁸²

A Fejérvári Káptalanban létező Indexben Hosszufalu, Csernátfalu, Türkös és Bácsfalu 1366-ban e nevek alatt fordulnak elő: Hosszufalu, Csernátfalu, Turéhfalva és Zlánfalva. 1400-ban Bácsfalu Barczafalva. 1531-ben Türkös Temesfalva, Turéhfalva és Türkocs, Csernátfalu pedig Szent Mihályfalva.

Hétfalu eleinte a töröcsvári dominiummal Felső Fehér vármegyéhez tartozott, 1651-ben átadta Rákóczi György erdélyi fejedelem Brassó városának.

1. Bácsfalu helynevei:

Veresut, Kopasz hegy, Kerbunár, Kopasz lapály, Poján, magosan fekvő hegynyak.

Álybércz, Álynyak, Álylapály, Álymege, [a] Kőhavasból lenyúló fenyőerdők.

Madarász kútja, forrás.

Kecskék bérce, meredek legelő.

Beke, erdő.

Gothárkő, meredek kopasz kőszál.

Falu orotványa, legelő, falu melletti köves hegyoldal.

Máris ösvénye, gyalogút.

Szárazkút, el-elapodó forrás.

Bortsa gödre, vonóút, melyen nevezett magyar ember szénát szállított be a hegyről.

Egeres lapály, Ponk, kis bérc.

Bolnok, kaszálók. Bolnok mezeje, Bolnok vize.

Költő, tűzifa beszállítási hely az erdőben. Költő útja.

Totorcsika, vagyis Tatárcsiga, sóhegy, melyhez közel áll a mezőben a Tatárhányás (emelt árok).

Sándor vize, hegyaljáni patak, melyet a monda szerint Sándor hétfalusi magyar, ki is e nagy forrást a Bolnokban fekvő kaszálójából, fűvét a marhatapodás ellen megóvándó, csontba zárt kéneső által eltávolította, de később e tettét megbánván, a kőszikláról leugrott.

Selymes, lapály, bokros legelő.

Tiszás, most bükkerdő.

Csiroska, erdő és legelő, [6r] Csiroska mezeje és Csiroska vize.

Malom dombja, malom melletti, fennfekvő legelő.

Lápos, vizes hely.

Pozsárvölgy, Pozsárbércz, Pozsárvize.

Kőkút, kősziklából jövő forrás.

Esztenahely, juhakol.

Kőba, kőszálás erdő. Kőba vize.

Czenege kő, magos szirt, 1848-ban ide menekültek a hétfalvi magyarok az oláhok gyilkolása elől, de itt is kiraboltattak.

Hollókő, magas szirt.

Parancsi lapály, erdő.

Bronya völgye. Nisztör esztenája, erdő.

Sólyomkő, magas kőszál.

Király Simon völgye.

Kőkert, hosszan elnyúló magas kőszirt.

Suhogó lapály, vízeséstől zúgó erdő.

Spertura, bokros hely.

Havas útja, erdő, melyben hegy megy a havasra.

Ángor árka, erdő. Szilfa csutak lapálya.

Sipoly, havas alatti erdő. Sipoly vize.

Szőkő, meredek kövön szekérjárás.

Vereskő, kőszál.

Csilyános, legelő, mely tele csalánnal.

Kicsi kőhavas, Nagykőhavas – Piatra mare.

Csűrűkő, Kőhavas éjszaki oldalán nagy, csűr alakú kőszikla.

Csűrűkő mezeje, havasi legelő.

Likas kő, kőszikla tövében átjáróval.

Puskások lapálya, melyben a hósuvasdás két vadászt temetett el.

Farló lapály, erdő.

Csiporka, havas oldaloni kaszáló.

Szihely, kaszáló.

Kosztandin, kaszáló.

Patrakonya, vízpont mellett elterülő csigolyás.

Szabonya, erdő.

Küllér, völgy, melynek torkánál kásamalom áll.

Kürtőkő, kémény alakú magos kőszál.

Heczás lapály, Bojzás lapály. Surlós lapály, erdő.

Málnás völgy, Gyurka völgye, Hármass erdő.

Magyarok vára, földsáncolat Tömös völgyében, hol 1849. június 2-án az ezernyi, orosz fegyverzetű ma-

⁸¹ Kállay Ferenc: i. m.

⁸² A lapszámon ceruzával tizenöt sorban alig olvasható német

nyelvű megjegyzés. Egyetlen magyar szava a *Bolgárszeg* helynév (Brassónak az óváros falain kívüli városnegyede).

gyarságot huszonöt-harmincezer orosz erő makk ellenállás után lenyomta.
 Lajos lapálya, erdő.
 Medvebarlang. Ördög völgy, meredek szirtes erdő.
 Bálinkó lapálya, erdő.
 Musát lapálya, Szoros lapálya, Csorgó völgye, Lófejes árok, Gödri völgye.
 Ablakkő, kőszál.
 Gyerkovác völgye, Horvátka, erdő. Horvátka terhesé.
 Bánya völgye, fővénykő vágás.
 Maládin köve, kőszál.
 Száraz tömös, nagy patak.
 Száraz tömös, erdő.
 Meleg oldal, délnek fekvő erdős hegyoldal.
 Köp útja, erdei út. Írott kő.
 Köheres déli homlokán magas, C alakra mohával be-
 nőtt kőszikla.
 Istók árka, völgy, melyben Istók nevű magyar erdőt
 elsőben.
 [6v] Deszkások útja. Fűrészerdő, nagy terhes, mene-
 dékes erdő. Mártis árka.
 Lomos, bükkerdő, melyben a fákról ölnyre belógja
 a moha.
 Nagy János árka. Tyé, kötött út az erdőben. Bikkos,
 bikkerdő.
 Vágás, erdei út egyik őrhelytől a másikig.
 Paláj, erdei út, inkább ösvény.
 Paláj nyaka, hegytető.
 Szuszáj, havas és erdő.
 Kövesalja, erdő.
 Sósok útja, út, melyen a hétfalviak Oláhországból
 a tiltott sötét bécsempésztek.
 Csapja, kaszálók a Bácsfalu és Oláhország határán,
 hol a tatárok sokszor becsaptak Erdélybe.
 Csapja vize, Csapja tető.
 Préda, Erdély és Oláhország közt a tömösi vám felett.
 Hidlás völgye.
 Macskavár, falu melletti kődomb, de nincs semmi
 romnak helye.
 Tatárhányás, Tömös völgye torka alatt egy hosszú
 felhányt árok, melyről a falusi vének beszélnek, hogy
 egy nap és egy éjjel hányták a tatárok ellen.
 Földlábak ezek:
 Tiszás alatt, Bolnok vizére menő, Fűzre menő, Epres,
 Felmenő, Zabkert, Tatárhányásra menő, Alámenő,
 Kövecs, Vápa, Türkösi útra menő, Rövid láb, Hosszak
 lábja.
 Kis patak, Bácsfalun lefolyó patakocská.
 Szécs, havasi erdős oldalon kis mezőcske.
 Vérgödör, iskolaépület melletti hely, hol 1848. de-
 cember 23-án huszonhárom magyart az oláhok le-
 gyilkoltak.

2. Hosszúfal helynevei:

Hosszúfalnak felső része *Fűrészmező* nevet visel.
 Utcái Új utca, Tiszta patak, Tomos patak, Pál utca,
 Nyáros völgye.

E helység nevét hosszúságáról kapta. Magok a ma-
 gyarok falujokat *Hosszúfal*nak nevezik, s beszélnek,
 hogy a Felszegiek, az Alszegben álló templomból
 míg hazamennek, a prédikációt tökéletesen elfelej-
 tik, s azért a magyarság faragatlanabb a többi hat falu
 magyarjainál.

Földlábak ezek:

Csernátaláb, Halomláb, Vízremenő láb, Középláb, Kis
 csereláb, Hosszak lábja, Horgasok lábja, Körpenyes,
 Kincses gödör, Epres alja, Fűrész mezeje.

Tatrag, folyóvíz.

Garcin, folyóvíz.

[7r] Nagymező völgye, Bacsó völgye, Goasz völgye,
 Mély árok, Szász János völgye, Ferencz árok völgye.
 Dofána, nagy patak, így is nevezik.

Döjtöne, Hideg völgy, Vakaria völgy, Erős árok völ-
 gy, Begyen völgye.

Tátulya völgy, meredek erdő.

Borzos pataka, Köves völgy, Vajda völgy, Urláth
 völgy, Roska völgy, Kiság völgye.

Babarunka, erdő.

Erős völgy, Tészla völgy, Száraz völgy, Vakáron völ-
 gy, Estere völgy, Ördög völgy, Kisárok bérce,
 Délremenő völgy.

Pokolkő, abban álló kőszál.

Kalán szécse, Szoros oldala.

Plés, magos legelő.

Tészla éle, Pajor éle, Koszta Belán mezeje, Morkosán
 völgy, Vajda mezeje, Sötét völgy, Szász János éle,
 Cinbor gödre.

Vápas, a török háborúkor a határnak fadöngetés ál-
 tali elzárása.

Köpe egrese, erdő.

Bacsó csuklyona, hirtelen felnyúló hegyes orom.

Bacsó szécse, Jancsi völgye.

Tátulybérc, mély völgyes bérce.

Vidas bérce.

Batsin pláj, szénahely.

Lajos, hely alján elterülő lapos legelő.

Cziczéj völgye.

Hídféle, sík mezős. Jancsi plája, Aszaló oldala, Pap
 bérce.

Bejer völgy, erdő.

Réncze, kaszálók.

Csáki bérce. Ék mezeje, kaszálók.

Ósánc, vám.

Ajszufás, erdő.

Arapa csuklyon, magas bérctető.

Bartalis völgy, Zsendellyes, Szénhegy magasa, Bü-
 dösvíz, Hegyeshegy, Csipkéshegy, Tészla havas, Lovak
 havasa, Róska havasa, Urláth havasa.

Csicsoru capra, havas.
Csóra havasa, Rádu Szlojéru havasa, Vajda havasa,
Csukás havasa, Medvevölgy, Henkelhegy völgye.
Fűrészmezőn van egy sáncolt sátorhely a török há-
borúból.

3. Csernátfalva helynevei:

Utcák: Vásár utca, Hátulsó utca, Mező utca, Füves
utca, Faluderék, Eger, Tikos János utca, Sánta János
utca, Bléba utca, Boros utca, Tehenek útja.
Földlábak:
Kormányláb, Dirbaláb, Halomháta mögötti láb.
Kápolna, szántóföld.
Dirba, patak.
Rajna, kis patak.
[7v] Surlós kút, forrás.
Andir bérce, kaszálók.
Veres István völgye, kaszálók.
Flora bérce, kaszálók.
Felső Giró völgye.
Estván bérce, kaszálók.
Kecskés bérce, erdő.
Egyenes fő, erdő.
Tótpál havas.
A tónál, erdő, melyben tó van.
Külső Kelebucs, legelő.
Belső Kelebucs, régen te lenföldek, ma erdő.
Pince nyaka, legelő.
Kecske kaliba bérce, erdő.
Paláj bérce.
Kis András bérce, erdő.
Lepedát bérce, erdő.
Fejérbőbérce völgye, erdő.
Hosszú lenföldek bérce vége, kaszálók.
Zsendelbérce völgye, kaszálók.
Bornás bérce völgye, fenyőerdő.
A tönkösök, kaszálók.
Alsó Giró völgye, kaszálók.
A Tankóné, a Tankóné bérce s völgye, kaszálók.
Az Arasza éle völgye, kaszálók.
A Pandi éle, kaszálók.
Medvés völgye, legelő.
Nám völgye s palája, erdő.
Tigáj, erdő (tigáj oláh szó, s mozsárt jelent).
Rakottás, szilfás erdő.
Orbán völgye, Csórik bérce, Fűrész bérce, Eszténa
éle. Mosaicza éle, erdő.
Tolvaj ponk, erdő.
Predeluc, Oláhország felé határbérc.
Csorgó, forrás.
Récze kútja. Százforintos kútja, forrás.
Százforintos, kaszáló.
Magdó János útja, erdei út, melyet nevezett magyar
csinált.
Kurucz útja, Bortsa Andor útja, Csicsán kútja, Ta-

más kútja (Tamás kaszálójában van), Oláh pancsó,
Kopasz hegy.
Hegyes hegy, magas hegyes bérce.
Kicsi fenyős, erdő.

Toplós kút, forrás, melyről azt tartja a monda, hogy
szépasszonyok fürödnek benne, s naplemente után
nem szabad belőle inni.

Vaskapu, falu melletti halom aljánál mező, hol 1848-
ban a gyilkos rabló oláhok a hétfalusi magyarokat
láncból s kardból képezett kapun átbújtatták és
a császár hűségére felekkették, holott ezen magyarok
az agyagfalvi gyűlésen követek általi képviseltetésök-
kel és a székely nemzetteli rokonszenvezésökkel a csá-
szárhoz nem voltak hűtelenek és törvénytörtek.

Csernátfaluról azt tartják az öregek, miszerint ez
volna Hétfaluban a legrégebb falu, s e kérdésre, kik
volnának a hétfalusi magyarok, azt felelik: szittyá ma-
gyarok.

[8r] 4. Türkös helynevei

Mész, kopasz mészköves hely.

Bikkés, erdő. Poján, hegynyak legelő.

Háttető, hegynyak. Tömlős.

Garcsin vize, mezeje.

Mozsár pataka, suhogó patak.

Málnás alja, kaszálók.

Tiszta patak, havasi víz.

Száraz völgy, kaszálók.

Kerülő völgy, kaszálók.

Lenföldek, kaszálók.

Paláj, erdő.

Szászok útja, erdei út, melyen arra járó szászok az
utat eltévesztették.

A Kőltő, kaszálók.

Sinka árka, kaszálók.

Garcsin alja, kaszálók.

Garcsin réve, Garcsin vize melletti kaszálók.

Utcák: Lajos utca, Malom utca, Mártis utcája, Péter
utca.

Földlábak:

Alsó kertek megett, Felső kertek megett, Szénafű,
Dirba láb, Köves láb, Kender láb, Csereláb, Kövecses
láb, Tízestendős láb, Haricska láb, Temes láb,
Halmocska láb, Városút, Hegyi út. Malomárka,
völgy.

Feltűnő, hogy Hétfalva mezőhatára a szomszédos
szász falvakéhoz mérve roppant kicsiny, mire nézve
a monda következő felvilágosítást ad: mikor a hét-
falusi magyarok a szászokkal meg akartak osztozni
a mezőben, a magyarok előbb ludat süttek, bor mel-
lett kényelmesen jól lakmáроztak, s csak azután in-
dultak késő reggel le a szász falu felé. A szászok pedig
kását törtek, de nem ették meg, hanem serrel együtt
lóra pakolták, s úgy nyargaltak fel a magyarok felé, s
ahol a magyarokkal találkoztak, ott szabták ki a ha-

tárt. A magyarok nem elégedtek meg az osztozással, s esküt kívántak joguk bebizonyítására. A szászok erre is készen voltak, mert még falujukban földet raktak csizmáikba, s ráállva bátran elmondták: Mi szászok a mink földünkön állunk! Ezért oly kicsiny Hétfalu mezőhatára!

Bácsfalu, január 1., 1865.

Bortsa Mihály evangélikus pap

TATRANG

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/13.)

[77r] Helynevek Tatrang községből, Brassó vidékről. Először. Tatrang fekszik Erdélyben, Brassó vidékén és egyike az úgynevezett *Hétfalunak*.

A lakosok kétharmada magyar, és egyharmada román.

Másodszor. A községnek magyar neve *Tatrang*, román neve *Terlunzsen*. Külön német neve nincs. Tatrang magyar nevét vette a falu mellett elfolyó Tatrang vizétől, román elnevezése még eddig ismeretlen.

Harmadszor. Más neve a községnek a régibb korból nem tudatik.

Negyedszer. Tatrang a reformáció korában virágzó falu volt, és az evangélikus vallást vette bé. Tatrang az úgynevezett töröcsvári uradalomhoz tartozott a hajdankorban, mégpedig hozzásatolta a vár fenntartására Nagy Lajos királyunk a többi Hétfaluhoz tartozó falvakkal, úgy mint Pürkerecz, Zajzon, Hoszszúfalu, Csernátfalu, Türkös, Bácsfaluval együtt. Hozzásatoltatott még Krizba és Apácza is, mely magyar falvak hasonlóan Brassó vidéke, de Hétfalutól távolabb fekszenek. Még 1377 körül is tehát Tatrang mint falu állott.

II. Ulászló 1498-ban Töröcsvárt, kivéven a vajdák keze alól, Brassó kezébe adta a hozzátartozó falvakkal együtt zálagjára, 3000 forintért, mikor Tatrang is Brassó keze alá ment. Ez a zálagosítás volt elsőbe 10 évre, nemsokára 25 évre tetetett, s a 3000 forint 6300 forintra pótoltatott. [77v] Tatrangot s a többi említett falvakot II. Rákóczi György adta Brassónak örökös birtokába.

Ötödször. Tatragnak, s így a Hétfalu több falvainak eredeti lakói úgynevezett csángó-magyarok. Románok csak később telepedtek közökbe. A magyar lakosok máig is mint a hajdani ősmagyarok ragaszkodnak a fejér színhez, zekéjükön még viselik a magyar zsinórzatot. Sok családnevek feltalálhatók a Székelyföldön, melyek itt is megvagnak. Honnan népesített e község, nincs róla bizonyos adat.

Hatodszor. Bizonyost mondani nem lehet.

Hetedszer. A község keleti oldala hegyre támaszkodik. A falu alrészke keleti beépített oldalán vagy egy most beépítve álló dombmagaslattal, neve *Béldidombja*.

Mondják, a Béldi család egy őse lakott ott hajdan, s midőn ebédelt, tatár a nyíllal ellőtte a tányérát előle. Későbbben is azon helyet Béldi nevűek bírták, de nem Béldi nemesek.

A falun felyül van egy kis sík mező, van ott egy földhányás, neve *Tatárhányás*. Alakja egészen úgy mutatja, hogy a földhányás alatt sokan alusszák örök álmukat. A mezőcske déli oldala felett áll egy *Seticze*, nem igazán magas hegy. Régen rengeteg erdő volt, most kaszáló, legelő és szántóföld. Még nem sok idővel előbb kaptak elég nyílvasat vagy nyílvas-darabokat ott, mi azt gyanítja, hogy a tatár horda, embereket sejtven az erdőbe, a menekültek után indult, és lövöldözött, de a menekvők nem rejtették el magokat, hanem elfogadták a támadást, és a tatárokból meglehetősen [sokat] leterítették, mint a *Tatárhányás* is gyaníttatja.

Egyébiránt a csángók nyelvezetét, [78r] viseletüket, szokásaikat, valamint egész lakkörüket tanulmányozni mind nyelvészeti, mind régészeti tekintetben igen érdekes, és egy több éven áti bűvárlat sok érdekessé deríthetne napfényre.

Tatrang, szeptember hó 19-én, 1865.

Az előljáráóság

Bálint Márton bíró

Schneider György jegyző

ZAJZON

OSzK Kézirattára, F1/3814/A. 14. mft.

(Fol. Hung. 1114/13.)

[85r] Az ide mellékelt utasítási kérdőpontokra Zajzon községe részéről következő felvilágosítási felelet adatnak.

Először. Zajzon községe fekszik az úgynevezett Brassói vidékben, Brassó városától 2 1/8 mértföldnyi távolságra.

Másodszor. Az említett községnek eredeti neve *Zajzon*, és jelenleg, mint fürdőhely, ezen név alatt országok szerte ismeretes.

Harmadszor. A községnek (falunak) egykor se volt más elnevezése, sem nem íratott másképpen, mint *Zajzon*.

4. Az úgynevezett hét falukkal, hová a jelen község is számíttatik, egyidőben alakult, hallomás, avagy mondásból az 1200. században.

5. A falunak megnépesítése történt monda szerint ugyan az 1200. században, midőn Brassó városában a nagy templom épülni kezdődött. Hogy a nép származása honnant következett, arról semmi iratok, sem pedig emlékek jelenleg nem tanáltnak. A népesség eredeti magyarok, mostanába románokkal vegyülve.

6. A falu neve eredetéről nem lehet sem emlékezet, sem pedig holmi hagyományt tanálni.

7. A falu fekvése és határa képez általánosan egy hosszú, hegyek által összeszorított völgyet, melyet [85v] utóbbi két órányi hosszal tart, és a Bodzai vám felőli *Dobramér* nevű hegynél végződik.

A közönség szántóhatára igen csekély, és neveztetik *Vásza* vagy *Soósoldalra menőkbe*, ezen elnevezés onnant származik, minthogy nevezett határrész a hasonló nevű hegyek fele rúgnak, kinyúlódnak.

Ezen után következik a Falufüve határrész, mint hegy és oldalos hely, erdős és legelős részekkel. Ennekutána következnek a Kis Zajzon, Száspatak, Döblen, Dobramér, Lenvölgy és Meobáb határrészek, hegyes-

völgyes részek, a művelési ág: kaszálók, erdős részek és kevés szántók.

Ezekon kívül léteznek a falu határán három havasok, melyeknek elnevezésök Sipot, Pirooska és Fejkő, erdős és legelő részekkel. Fekvésük az országhatár szélén.

Az előbbeni határrészek honant kapták megnevezéseket, arról semminemű okirat, avagy emlékek nem tanáztatnak.

Zajzon, szeptember hó 18-án, 1865.

Az előjáróság
Rab János m. s. k.

MUTATÓK

HELYMEGJELÖLÉSEK ÉS SZEMÉLYNEVEK MUTATÓJA

- Ablakkő 172
 Abos 86
 Adalbert l. Szent ad Albert
 Ádák tanorokja 127
 Adorván 148
 Afácza sorka 96
 Áfonyás ponk 26
 Ágoston 64
 Ágoston orotása 64
 Ágazat 22–23, 83
 Agh György 119
 Ágoston Gergely esküdt 30
 Ágoston falva 29, 104
 Ágostonfalva (l. még Ágoston falva, Augustin falva) 28
 Agyagas 26, 35, 97
 Agyagás 41
 Agyagastető 41
 Agyagfalva 173
 Agyagos 147
 Agyagos alatt 163
 Agyagos lábja 96
 Ajszufás 172
 Ajta nyíre 98
 Ajta pataka 84
 Akadás 20
 Akadás [fia] Vincze
 (l. még Vincentius comes) 48
 Akadás, Siculus de Sebus
 (l. még Akadás) 60
 Akasztó 30
 Akasztó árok 161
 Akasztó bérc 129
 Akasztófa árka 151
 Akasztófa fele 144
 Akasztófa nyíre 33
 Akasztófa oldala 121
 Akasztófa teteje 97
 Akasztófadomb 41
 Akoly nád 57
 Akolyhát 57
 Al Csernáton (Alsócsernáton)
 52–53, 59, 68–69
 Al Doboly (Aldoboly) 17–18
 Al Torja (Altörja) 126–127
 Alább 72
 Aladár (fiktív személy) 56
 Alámenő 65, 68, 82, 97,
 126–127, 172
 Alba de Susu, comitatul
 (Felső-Fehér megye) 94
 Albensis Transylvaniae,
 ecclesia 20
 Albert család 125
 Albert Ferentz pap 121
 Albii (fiktív név) 64
 Albis (Bihar megyei) 65
 Albis (Kézdiálbis) 64–65, 68–69
 Albu Antal 109
 Alcsernáton (Alsócsernáton) 55,
 68–69
 Alcsík 89
 Áldás mező 57
 Aldoboly (l. még Al Doboly,
 Doboly) 17, 48
 Alfelvolál (Volál) 129
 Alföld (erdővidéki) 28
 Alföld (háromszéki) 44
 Aliupataku 45
 Alláb 92
 Állam kölcsön 44
 Almafa 106
 Almafánál 162
 Almage (Halmágy) 152, 154
 Almage vár, ill. castrum 153
 Almagen (Halmágy) 152
 Almage (Halmágy) 153
 Almagie (Halmágy) 153
 Almás (helynév) 26, 128
 Almás (Homoródalmás) 46
 Almás (Kézdiálmás) 33–34, 49,
 65–66, 86–88, 101–102
 Almás kert 17
 Almás mező 83
 Almáscsere éle 96
 Almási rét 66
 Almásmező 114–115
 Almásmező lábja 96
 Almásmező pataka 114
 Almásmező tartománya 126
 Almástető 114
 Almástorka 128
 Almezei láb 120
 Almező 132
 Almos 65
 Álmos l. Almus
 Almus (Álmos) 105
 Álomás 65
 Alsó alámenő 116
 Alsó árnyékpataki borvízforrás 28
 Alsó Bakszilós tartománya 126
 Alsó bal part 113
 Alsó Bércz 117
 Alsó bokros 18
 Alsó Borzás láb 55
 Alsó Csernáton (Alsócsernáton)
 18–19, 68–69
 Alsó Csernátoni járás 68
 Alsó Domb 119
 Alsó eke út 57
 Alsó Fehér (vár)megye 55, 59,
 154–155
 Alsó forduló 79, 89, 100
 Alsó Giró völgye 173
 Alsó Gubás 73
 Alsó halastó 87
 Alsó határ 17, 33, 42–43, 48,
 50–51, 57, 71, 89–92, 98,
 107, 110–111, 120,
 124–126, 130, 139, 156,
 169
 Alsó hegyes bércz 117
 Alsó hegyrehágó 116
 Alsó Hodos 75
 Alsó Jákó 58
 Alsó kertek megett 173
 Alsó Kihágó 47
 Alsó Kosárcza 87
 Alsó Kovácsgát 49
 Alsó Körös domb 58
 Alsó köves domb 170
 Alsó közbértzre rúgó 120
 Alsó Kupán 97
 Alsó kurta 120
 Alsó Kútfeje árka 122
 Alsó láb 71
 Alsó Magyaros 166
 Alsó mező 58–59, 70, 143–144
 Alsó Mocsár 117
 Alsó Nagyarok 51
 Alsó Nyír sarok 66
 Alsó Pad 97
 Alsó patak melléke 134
 Alsó Póka földje 46
 Alsó Rákos (Alsórákos) 144,
 169–170
 Alsó Remete 144
 Alsó rét 22, 59, 69, 77
 Alsó Sugó 149
 Alsó száraztovány 49
 Alsó szénarét 71
 Alsó Tanorok 105
 Alsó tanorok kapu 78

- Alsó Torja (Altörja) 55, 69, 74, 126–127
 Alsó tölgyes oldal 89
 Alsó út átkelő 80
 Alsó vápa 128
 Alsó Várpataka 66
 Alsó Veczel 48
 Alsó vontató 126
 Alsó völgyre menő 111
 Alsó-Felső Csernáton 75
 Alsó-Felső oláhság (Rumunia) 151
 Alsócsernáton (l. még Al Csernáton, Alcsernáton, Alsó Csernáton, Kézdi Alsó Csernáton) 18, 70
 Alsóerdős 106
 Alsóhatár 50, 111, 116, 147
 Alsóláb 135
 Alsórákos l. Alsó Rákos
 Alszeg 17, 25, 41, 52, 56, 65, 73, 77, 82, 91, 97, 115, 172
 Alszeg utca 116
 Alszeg utcza 146
 Alszezi temető kapu 78
 Alszezi utca 55
 Alszegútja 53
 Alt (Olt) 153
 Által 58
 Általmenő 139
 Általra jövő 58
 Altörja (l. még Al Torja, Alsó Torja) 52, 55, 75, 126
 Altörjai Borzás 126
 Alvolál 128
 Álybérc 171
 Álylapály 171
 Álymege 171
 Álynyak 171
 Ambarus 154
 Ambrus család 56
 Ambrus Gáspár esküdt 30
 Andaháza 132
 Andir bércze 173
 Andorkó 32
 Andornyak 118
 Andornyak árka 118
 Andornyak pataka 118
 Andrád-szeg 18
 András 86
 András király [II.] 160
 András Mózes jegyző 117
 András útja 53
 Andreas Magister (Comes Siculorum) 171
 Androvius, Georgius 152–153
 Ángor árka 171
 Angustia római tábor l. Beneturné vára, Beneúr vára, Vár pincéje, Várpince
 Angyalos 19, 51, 53–54, 92–93, 111
 Angyalos út alya 57
 Angyalos út fele 57
 Anna-kút 27
 Antal Ferenc előljáró 91
 Antal Mojzes esküdt 56
 Apáca (l. még Apácza, Apátza) 143, 164
 Apácza (Apáca) 97, 174
 Apáczai szeg 41, 97
 Apafi (fiktív személy) 98
 Apafi György 171
 Apafi [Mihály] fejedelem, I. (l. még Apafy) 160
 Apafy (Apafi Mihály fejedelem, I.) 123
 Apahida 98
 Apamezeje 26
 Apáti Péter 154
 Apátza (Apáca) 143, 145, 171
 Apátzavára 144
 Apor 86
 Apor Albert jegyző 65
 Apor család 66
 Apor család, báró 71, 129, 162
 Apor heverése 66
 Apor hossza 129
 Apor István, gróf 49
 Apor [recte: Kán] László erdélyi vajda 151
 Apor Lázár, báró 37
 Apor [recte: Losonczi] Margit 73
 Apor Sándor 74–75
 Apor vára 80
 Aporok l. még Uporok
 Aporok (zaláni) 65
 Apró csere 34
 Apró fű 125
 Apró füzek allya 65
 Apró osztás lábja 102
 Apró rész 18
 Aranyad oldala 97
 Aranyad teteje 97
 Aranyas 130
 Aranyas hegy 19
 Aranyas patak 84
 Arannyas hegy 65
 Aranyos 111
 Aranyos tartománya 126
 Aranyosszék 148
 Arapa csuklyon 172
 Árapatak (l. még Árapataka, Árpeták) 17, 19, 20–24, 45, 47–48, 61
 Árapataka (Árapatak) 20–21, 23–25, 45, 59–60
 Árapataki birtok 59
 Arasza éle völgye 173
 Aratás 81
 Argirus (fiktív személy) 134
 Árgyas 134
 Árgyas pataka 134
 Árkos 25, 28, 40
 Árkos (faluhely) 25–26
 Árkos patak 25
 Árkoshágó 41
 Árkoshágó orra 41
 Árkospatak 25
 Árkostó 135
 Árnyék 46, 61, 83, 122, 155
 Árnyék út 37, 39
 Árnyékoldal 52, 127
 Árnyékpatak 26
 Árok (Feketeügy) 87
 Árok határa 87
 Árok köze 43, 80, 132
 Árokalja mező 72
 Árokelve mező 72
 Árokhát 101
 Árokhatár 87
 Árokköze 29, 43
 Aros család 57
 Aros család 162
 Árpád (nagyfejedelem) 64, 101 178r
 Árpaföld 165
 Árpás 152
 Árpeták (Árapatak) 20
 Arramocsa lábja 67
 Árvaszer 52
 Ásás 68, 83
 Ásásmart 146
 Assyria 87
 Aszaló 143
 Aszaló lábja 67
 Aszaló oldala 172
 Aszaló pataka 29
 Aszaló tartománya 165
 Aszalók 159
 Aszalomája 120
 Aszilván 73
 Aszilván 132
 Asztaghely 125
 Asztagláb 75, 109

Asztalfa 144
Asztalos János erdőpásztor 168
 Átal 106
 Átal utca 116
 Átalhágó 122
Atilla hun király (l. még Attila)
     49, 57, 88, 101, 104, 115,
     119, 126, 132–133
Atzél Ignácz bíró 63
Attila (Atilla hun király) 29, 90
Atyim Stefán bíró 164)
 Auf den Kertsen Vezén 153
 Auf den Schnöberg 153
 Augombér 61
 Augustin falva 104
Augustinus császár 151
Ausonii (fiktív család) 64
 Ausztria (Habsburg-birodalom)
     147, 151
 Ausztriai birodalom (l. még
 Ausztria) 139
Ausztriai Ház (Habsburg-ház)
     83r
Auzonius (fiktív személy) 99
 Avas 42, 54, 77, 107, 118, 139
 Avas köze 44
 Avas teteje 17
 Avasalja 17, 42
 Avasalya 100
 Avasra hágó 139
 Avastető 66, 106
 Ázsia 32, 79, 87, 91, 115
 Bába hegy 35
 Babarunka 172
 Babilon 87
 Babo 129
Babolcs Sándor jegyző 71
 Bábólna 112
Babos 30
Babos József bíró 103
 Babszer 70
 Bacani hegy 121
 Backa 80
 Baczka 133
 Baczon (Nagy- és Kisbacon) 99
 Baczon (Nagybacon) 37, 98
 Baczon (Sepsibacon) 114
 Baczon felőlli határ 39
 Baczon orra 99
Baczoni család 18
 Bács telek (Bácsstelek) 17
 Bács telke (Bácsstelek) 83
 Bácsfalu (l. még Barczafalva,
     Zlánfalva) 170–172, 174
 Bácska 148

Bacsó 44, 100
 Bacsó csuklyona 172
 Bacsó szécse 172
 Bacsó völgye 172
 Bácsstelek (l. még Bács telek,
     Bács telke, Basatelke, Bástelek,
     Bástelke, Bázs telep) 81
 Baglyos 118, 161
Bagoly család 101
 Bagoly oldal 69
 Bagoly parlagja 101
 Bagolyfalva 151
 Bagolyné árka 120
 Bagzias 73
Baika András jegyző 53
Bajcsi család 57
 Bajka vágás hegye oldala 52
Bajkó 32
Bajtsi András 58
Bajtsi János bíró 58
Bak 65
Baka 86
 Bakasor 26
 Bakatori út 19v
Bakcsi (kert/telek) 54
Bakcsi Domokos jegyző 101
Bakcsiak 65
Bako 154
 Bákó megye 31
 Bakos cseréje 122
 Bakos cseréje aiján 122
 Bakos oldal 122, 132
 Bakos ösvénye 122
Baksa (fiktív személy) 87
 Baksa 65–66, 90
 Baksa hegye 87
 Baksafalva 87
 Baksafalvi rét 66
 Bakszilos 127
 Baktria 87
Balámber hun vezér
     (nagyfejedelem) 85–87
Balás 129
Balás Pál 127
 Balás telek 129
 Balásia 119–120
 Balaton tova 44
Balázs 30
 Balázs hegy 169
 Balázs orotása 113
 Balázsé 41, 116
 Balázsé árka 41
 Bálfia 87
 Balikáé 147
 Bálínkó lapálya 172

Bálint 86, 154
Bálint Joseff bíró 88
Bálint József 88
Bálint József, Leményi 86
Bálint Márton bíró 174
 Bálintéle 52
 Bálintere 100
Bálinth 86
Bálinth Ferenc, Lemhényi 86
Bálintok 88
Bálintok utcája 85
 Bálintútya 52
Balo András jegyző 90
Baló család 89
Balog 53, 86
Balog Áron jegyző 54
Balog család 102
Balog családok 53
Balog Lajos bíró 54
 Balog nyíres 18
 Balog oldal 163
Balog pusztája 42–43
 Balog Sándor erdeje 53
 Balogbéres 42
 Balogföldre 39
 Balogmárta 126
Balogné oldalán 163
 Bálpatak 74
 Bálvány 57
 Bálványos 129
 Bálványos patak 130
 Bálványos vár 88
 Bálványos vár hegy 130
 Bálványos vára 80
 Bálványosi vár 34
 Bálványosvára 127
 Bánd (Mezőbánd) 37
 Bándi kútja 65
Bándiak 37
 Báné 74
 Bánya 62, 77, 82, 101
 Bánya oldal 137
 Bánya orr 120
 Bánya teteje 114
 Bánya völgye 172
 Bányás 113
Bara 32
 Bara mezeje 126
Barabás 48
Barabás Albert bíró 68
Barabás Benedek utcája 26
Barabás család 65, 68
Barabás Ferencz utcája 26
Barabás Máthé volt törvényszéki
     hivatalnok 90

- Barabás mege 167
 Barabás oldala 167
 Barabás pataka 167
Barabás teteje 18, 48
 Barabás utca 68
Barabások 89
 Barabulyos 51, 119
 Barabulyos árka 96
 Barabulyos lábja 96
 Baramezeje oldala 128
 Báránkúti forduló határa 150
 Báránykút (Báránykút) 162
 Báránykút l. Báránykut,
 Bekokten
 Báránykúti hegyen 163
 Bárányos 170
 Barasu (l. még Barcaság) 60
 Barát sorka 96
 Barátok erdeje 58
 Barátos 28, 58, 80, 108, 135
 Barátosi járás 42, 85
 Barátosi út 135
 Barátszaró patak 88
 Barca (Barcaság) 160–161
 Barca föld (Terra Borza) 155
 Barca vidéke (Barcaság) 24
 Barcafeld (Barcaság) 18
 Barcarozsnyó l. Rosenau,
 Rozsnyó
 Barcaság (l. még Barasu, Barca,
 Barca vidéke, Barcafeld,
 Barcza, Barcaság, Barta,
 Bartzaság, Burzenland) 17,
 28, 34, 38, 48, 55, 81
 Barcaújfalu (l. még Ujfalu) 145
Barcsa Endre plébános 62
 Barcza (Barcaság) 87, 108
 Barcza 59–60
 Barcza vidéke (Brassó vidék) 154
 Barcza vidéke (Terra Borza) 153
 Barcza vize (l. még Borza,
 Burcza) 153
 Barczafalva (Bácsfalu) 17
 Barczai havasok 152, 154
 Barcaság (Barcaság) 20, 35, 146,
 155–156, 170–171
 Bardoc (l. még Bardocz, Bardotz)
 28–29, 45
 Bardoc fiúszék
 (l. még Bardoc szék,
 Bardocszék, Bardocz
 fiúszék, Bardocz szék, Bardocz
 széke, Bardotz fiúszék,
 Bardotzszék) 45, 89
 Bardoci kapu 45
 Bardocszék (Bardoc fiúszék) 28,
 79, 95, 98, 100
 Bardocz (Bardoc) 28–29, 46–47,
 103–105
Bardocz 31
 Bardocz fiúszék (Bardoc fiúszék)
 28, 99, 131
 Bardocz szék (Bardoc fiúszék)
 104, 113
 Bardocz széke (Bardoc fiúszék)
 103
 Bardotz (Bardoc) 37–38
 Bardotz fiúszék (Bardoc fiúszék)
 37, 78
 Bardótz 49
 Bardotzszék (Bardoc fiúszék) 84
 Bardotzszék járás 121
 Baritz alja 61
 Baritz út tartomány 126
 Bárkány 138
 Barlanghegy oldala 52
 Barlangkő 53
 Barlangoldal 52
 Barnapataka 106
 Barot (Barót) 29–30, 84, 95,
 104–105
 Barót (l. még Barot, Baroth) 29
 Barot hegye 104
 Barot hegye allya 104
 Baroth (Barót) 29–30, 38, 47,
 78, 83, 98–99
 Baroth köve 47, 90
 Baroth pataka (l. még Baroth
 vize) 47, 90
 Baroth útja határa 39
 Baroth vize (Baroth pataka)
 29, 83
 Barothi járás 39
Baroti familia 30
Baróti Kata 30
 Barra 53
 Barra kútja 54
 Barra tartománya 167
 Barramáté 67
 Barrok árka 62
Barrok 62
 Barta bértze 122
 Barta bükke 122
Barta család 104, 122
 Barta cseréjébeni borvíz 139
 Barta pataka 104
 Barta-szeg 18
 Bartaalva 19
Barták 122
Bartalis család 104
 Bartalis völgye 172
Bartha 154
Bartha család 19, 135
 Bartha cseréje 66
 Bartha földgye 119
 Bartha hídja 135
Bartha István néptanító 137
 Bartha kútja 54
Bartha Lajos lelkész 53
Bartha Miklós jegyző 106
 Bartha oldal 80
 Bartha pusztája 54
Barthos család 65
Bartók 31
Bartók család 94
Bartók Gergely jegyző 126
 Bartok kút 59
Bartos Márton pap 171
 Barta (Barcaság) 74
 Bartzaság (Barcaság) 158
Basa 135
 Basa asztala 134
 Basa kúttya 134
 Basa pataka 136
Basa Tamás 56, 110, 133–134,
 136
 Basák útja 56
 Basakút 134
 Basatelke (Bácstelek) 38
 Bástelek (Bácstelek) 38
 Bástelke (Bácstelek) 38
 Baszka 136, 138
Báthori Gábor fejedelem
 (l. még Bátori G.) 74
Báthori István fejedelem 154
Báthori Kristóf fejedelem 74, 154
Báthori Zsigmond fejedelem
 104, 158
Báthori, Stephanus de, Judex
Curiae 169
Bátori Gábor fejedelem (Báthori
Gábor fejedelem) 120
 Batsin pláj 172
Batsó 32
Batzon (fiktív személy) 98
 Batzon (Nagybacon) 98–99
 Batzon vize 98
 Bázs 17
Bázs (fiktív személy) 17
 Bázs alja 17
 Bázs kútja 17
 Bázs telep (Bácstelek) 17
 Bécs 33, 46, 60, 111
Becze család 74
 Beczéné dombja 74

- Beczi völgye 146
Becző István esküdt 69
 Bécs I. Vienna
Bede Antal bíró 101
 Bedefeje 39
 Bedeháza 25
Bedeházi család 116
 Bedeházi út 116
 Bedeköze 39
 Bedő avassa 26
Bedő Mihály bíró 119
 Bedő padja 81
 Bedőházi szeg 57
Bedők 88
 Béfüggő erdők 44
 Befüggők 127
 Begyen völgye 172
 Bejer völgye 172
 Bējövä 38
 Békanyálás 51
 Békás 101
 Békás kút oldal 61
 Békás kútnál 163
 Békás tó 82
 Békástó 63, 92, 117
Beke 73, 171
Beke (család) 80
 Bekekertye 52
Békési Gáspár 154
 Bekokten (Báránykút) 162
Bela, rex (IV. Béla király) 159
Béla király, IV. (l. még Bela, rex) 20, 59, 69, 73
 Belafalva (Bélafalva) 30
 Bélafalva (l. még Belafalva, Bellafalva) 30–31, 49, 84, 103
 Bélafalvi út kelő 72
Béldi 86, 159
Béldi (fiktív személy) 146
Béldi (nevű nem nemesek) 174
Béldi Albert 24, 145, 149
Béldi család 21–22, 61, 148, 156, 174
Béldi család, gróf 44, 148–149, 159
Béldi Dávid 146
Béldi Gergely 148
Béldi grófok 145
Béldi István 145, 149, 156
Béldi Kelemen 146
Béldi kisasszonyok 158
Béldi Mihály 156
Béldi Mihályné I. Székely Teréz, kilyéni
- Béldi Pál* 123, 130, 146–149, 157–159,
 Béldi Pláj 149, 159
 Béldi sűrűi 123
Béldi tó 23
 Béldi tova 44
 Béldi tovara menő láb 44
Béldi úr 21
 Béldi utza 21
 Béldi vár (Béldi-vár) 146–147
 Béldi vára (Béldi-vár) 146
Béldi Ventzel (erdeje) 22
 Béldi-vár I. Béldi vár, Béldi vára
 Béldidombja 174
Béldiek 146, 148
 Béldikút 24
 Beleznek 67
 Bélla 47
 Bellafalva (Bélafalva) 30
 Bellhért szege 18
 Bélmező 40, 55–56, 75, 115, 132, 169
 Bélmező eleje 40
 Belső agyagas kútja 27
 Belső Bodos 144
 Belső borzás 84
 Belső Forintos 92
 Belső füves út 130
 Belső halastó láb 124
 Belső Halom uta 68
 Belső határrész 78
 Belső hordó út 65
 Belső Hosszú 124
 Belső Kelebuks 173
 Belső Kihágó 50
 Belső Köhér 52
 Belső Komlóskert 144
 Belső kurta 70
 Belső kút 63
 Belső láb 50
 Belső megyes láb 124
 Belső mező 126
 Belső rét 126
 Belső Sándor 74
 Belső sarkány réve 69
 Belső verebes láb 124
 Belsőlapály 115
 Bemenő 68
 Bémenő 46
 Bencéd I. Bentzéd
 Bencze 93
Bencze 86
 Bencze halála 65
Benczék 88
 Bendi 118
- Bene* 86
Bene család 134, 136
 Bene György kertje 136
 Bene nyíre 134–135
Bene úrné vára 88
 Bene utya 137–138
Benedek 147
Benedek család 125
Benedek Elek bíró 38
 Benedek gödre 147
Benedek György 78
Benedek Ignácz lelkész 130
Benedek Keresztes királybíró 79
 Benedek mezeje oldala 118
 Benedek oldal 132
Benedek Sigmond bíró 126
Benedekék 78
 Benedekmezeje 119–120
Benék 88
 Benemező oldala 144
Benetur (fiktív személy) 34
Beneturné (fiktív személy) 34–35
 Beneturné vára 34
 Beneúr vára 34
 Benkepatak 39
 Benkes 52
 Benkő árok oldal 61
Benkő Dénes lelkész 94
Benkő János bíró 50
Benkő József (történész) 60, 64–65, 69, 98–99, 104
Benkő József jegyző 63
Benkő László jegyző 79
Benkő Pál, id. főbíró 76
Bentze (fiktív személy) 98
Bentze Mózes esküdt 28
 Bentzéd (Bencéd) 98
 Bentzeláb 49
 Beölön (Bölön) 40
 Bérc oldal 39
 Bérczálja 89
 Bérczmege 89
 Bércztető 89
 Bérczút 52
Berde József lakos 64
 Bereck (l. még Bereczk, Bereczk falva, Bereczkfalva, Beretzk) 31–32, 37, 71, 77, 86, 91
 Bereck vize (l. még Beretzk vize) 33
Berecz család 32
 Berecz kovája 29
 Berecz oldala 29
 Bereczk 31, 37, 75, 87–88
Bereczk 32

- Bereczk család* 32
 Bereczk falva (Bereck) 31–32
 Bereczkfalva (Bereck) 31, 35
 Bereczki család 32
Bereczky Farkas 154
Berek család 32
 Berekoldala 40
 Bereksása 40
Béres család 162
 Béres utca 60
 Bereske 74
 Beretzki (Bereck) 102, 108
 Beretzki vize (Bereck vize) 102
 Berezdoló 84
 Berivo (Nagyberivoj) 152
 Berivoi patak 152
 Bérktető 163
Berkudetz 164
 Berlő 67
 Bérlok 170
 Bérlok feje 170
 Bérlok kútja 170
Bernád 137
 Berros szege 170
Bertalan András bíró 66
Bertalan Gábor bíró 77
 Bértz oldal 98
 Bértztető 99
Besenár (fiktív személy) 112
 Besenyő 39, 93
 Besenyő (Sepsibesenyő) 51, 55, 91, 93, 111–112
 Besenyő felőli határ 19
 Besenyő patak 93
 Besenyő pataka 90–93, 98
 Beserét 39
 Bethfalva 162
 Bethlen 98
Bethlen (fiktív személy) 98
Bethlen család, gróf 50, 135
 Bethlen falva
 (ma Székelyudvarhely része) 98
Bethlen Gábor erdélyi fejedelem
 (l. még „B. Miklós”, Betlen G.)
 74, 95, 105, 128, 131, 133
Bethlen Kata (gróf) 50, 125
 Bethlen mezőváros (Betlen) 98
Bethlen Mihály, gróf 133
Bethlen Miklós [recte: Gábor]
fejedelem 105
Bethleni fejedelmi család 125
 Bethne 67
 Betlen (l. még Bethlen
 mezőváros) 151
Betlen (fiktív személy) 98
- Betlen (láb) 125
Betlen Gábor fejedelem
 (Bethlen G. fejedelem) 143
 Betlen utsza 151
 Betzi pataka 146
 Bey das piores Vezén 153
 Bibarc 45
 Bibarcfalva (l. még Bibarczfalva,
 Bibartzfalva, Biborcz falva,
 Borvízes Bibarcfalva) 37
 Bibarczfalva (Bibarcfalva) 95,
 100, 105
 Bibartzfalva (Bibarcfalva) 29,
 37–38, 47, 78–79, 103
 Biborcz falva (Bibarcfalva) 95
 Bijéd köre 155
 Bika ponkja 44
 Bikabőr 26
 Bika hát 138
 Bikáné 82
 Bikás 77, 79, 81, 132, 135
 Bikfalva 38–39, 45, 91, 130
 Bikk alya 110
 Bikkés erdő 173
 Bikkés oldal 120
 Bikkés orr 108
 Bikkos 172
 Bikkszád (Sepsibükszád)
 113–115
 Bikszád (Sepsibükszád) 62,
 95–97, 100
 Bikszád üvegcsűr (Mikóújfalu)
 95–96
Bíró András esküdt 49
Bíró Áron lelkész 83
Bíró Elek jegyző 138
Bíró János 143
Bíró Pál 128
 Bíró patak 150
Bíró Sámuel 25
 Bíró Sámuel utcája 25
Bíró Sándor 25
Bíró Sándor lelkész 112
 Bíró Sándor utcája 25
 Birodalmi út 35
Biroga 56
 Bissérika 74
Bisztrai 86
 Bita 38–39, 91, 111
Bitai család 86
Bitai Imre esküdt 107
Bitai István jegyző 57
 Bitai utca 44
Bitaiak 88
 Bitos 66
- Bizoni Károly szakíró*
 (l. még Bizony K.) 32
Bizony Károly (Bizoni K.) 32
 Bléba utca 173
 Blidar 147
 Blidár 147
 Bobics 35
 Boc utca 29
Bocskor család 89
 Bocskor utca 89
 Bocso 59
Bocz Ilona 29
 Bocz utca 29
 Boczkerek 29
Bod 86
Bod család 65, 112–113, 138
 Bod mezeje 138
Bod Péter 69
 Bod utya 138
 Boda 54
 Boda borvíz 78
Boda familia 78
 Bodfalva (Botfalu) 48
 Bodi 66
 Bodi hegyese 132
 Bodika 128
 Bódís 43
 Bodmezeje 100
 Bodo 118, 155, 169
Bodo 185
Bodó 32, 86, 146
 Bodó 62, 146
Bodó család 33, 128
 Bodocska 128
 Bodocska feje 128
 Bodocska pataka 128
 Bodok (Sepsibodok) 50–51, 91,
 112–113
 Bodok falva havassa 93
 Bodok havassa 91
Bodok utcája 85
Bodók 88
Bodók malma 33
Bodók utcája 86
 Bodóké 128
 Bodokpataka (erdő) 50
 Bodokpataka 50
 Bodola 145–149, 155–157
 Bodoli átal szőkők 157
 Bodolitz 169
 Bodor 66
 Bodor (kút) 120
Bodor család 85
Bodor Dénes helyettes jegyző 139
Bodor Pál bíró 85

- Bodor utca 41
 Bodorkút 120
 Bodos 29–30, 38–39, 84, 98–99
 Bodos (helynév) 43, 65
Bodosi 30
Bodosi Mihály jegyző 30
Bodosi Sándor esküdt 39
 Bodza (Bodza vize) 138, 148–149
 Bodza (Bodzaforduló) 138
 Bodza (Bodzavám) 145–147, 149, 155, 158–159
 Bodza (Szitabodza) 138
 Bodza havas 147
 Bodza mezeje 149, 159
 Bodza vám (Bodzavám) 93, 147
 Bodza vára 149
 Bodza vize (l. még Bodza) 94, 159
 Bodza (Bodzai szoros) 79
 Bodzaforduló (l. még Bodza) 39
 Bodzai passus (Bodzai szoros) 55
 Bodzai szoros (l. még Bodza, Bodzai passus, Bodzai vámszoros) 48
 Bodzai vám 91, 138, 175
 Bodzai vámszoros (Bodzai szoros) 94
 Bodzás 82, 101
 Bodzavám (l. még Bodza, Bodza vám) 149
Boér Joseff jegyző 151
 Boérékénál 163
 Boérok erdeje 151
 Boérok erdeje alatt 151
 Bogáncsos 80
 Bogárpataka 127
 Bogát 163–134, 167–168
 Bogát patak 164
 Bogát pataka 164, 167–168
 Bogáti erdő 164
 Bogátsosmező 143
Bogdán (bérc) 35
Bogdán Antal jegyző 81
Bogdán család 81
Bogdán Ferenc 100
Bogdán Ferencz jegyző 28
 Bogdán réte 77
 Bogdán rétje 76
 Bogdánok kertje 81
 Bogetza patak 164
 Bogyén 156, 158
Bogyó 136
 Bogyó gödre 136
 Bohemia 31–32
- Boizás 161
 Bojgó 72
 Bojpataka 66
Bojtor János pataka 96
 Bojtorjános 52
 Bojtorjános útja 53
 Bojtos 47
 Bojza 158
 Bojza pataka 158
 Bojzás 156
 Bojzás lapály 171
Boka család 74
 Bokáskert 106
Bokor alvezér 147
 Bokor köze 81
 Bokrok köze 62
 Bokros oldala 109
Boldisár Lajos esküdt 31
Boldizsár 154
 Bolgár 43
 Bolgár martya 138
 Bolgármező 97
 Bolgárszeg 171
 Bolhás mező 139
 Bolhás pataka oldala 169–170
 Bolhaszeg 65–66
 Bolnok 171
 Bolnok mezeje 171
 Bolnok vize 171
 Bolnok vizére menő 172
Bolond Péter (fiktív személy) 139
 Boncida l. Bontzhida
Boncza György tanító 133
Bong István pap 38
 Bongor hídjánál 163
 Bongos ár 33
Bonis ponkja 33
Bontz (fiktív személy) 98
 Bontzhida (Boncida) 98
 Bontzida 98
 Bonyha 26
 Bora heintyen 20
 Bora huntyen 22
Bora Péter esküdt 119
 Borbát 51
 Borbát vize 79
 Borbáth 101
 Borbáti legelő hely 79
Borbély család 41
 Borbély utca 41
 Borczfalva 125
 Borda 56
 Bordás oldal 132
 Borjú veszély 46
 Borjúskert 63
- Borjúvesztély 46
 Borkút 58, 63, 110
 Borkút láb 76
 Bormező 94
 Bornaeszténa 67
 Bornahíd 118
 Bornahíd csorgója 118
 Bornahordó 35, 39
 Bornás 66, 121
 Bornás bércze völgye 173
 Bornásbértz 41
Bornemissza Anna 152
 Bornyúskert 97
Boros 86
Boros Gyula 88
Boros János 47
Boros József 134
 Boros utca 173
 Borosnyai 93
Borosnyai család 100
 Borostvány 47
 Borsó szer 68
 Borsó föld 106
 Borsóhely 37
 Borsos 150–151
 Borsos hegy 42, 51, 155
 Borsosbértz 144
 Borszék 24, 99
 Borszéki borvíz 139
 Bortsa Andor útja 173
 Bortsa gödre 171
Bortsa Mihály pap 174
 Borvíz 147
 Borvíz árka feje 26
 Borvíz eleje 78
 Borvíz Előpatak 20, 24
 Borvíz lapossa 62
 Borvíz lika 99
 Borvíz oldal 131
 Borvíz pataka 23, 113
 Borvíz sorka 96
 Borvízárka 115
 Borvízes Bibarcfalva (Bibarcfalva) 37
 Borvízlikak árka 96
 Borvízoldal 121
 Borvízpataka 113
 Borvíztérsé 113
 Borz oldal 73
 Borza (Barcza vize) 153
 Borzafű 120
 Borzás 19, 127
 Borzás képe 67
 Borzáskút tartománya 165
 Borzik oldala 127

- Borzik tartománya 128
 Bórzika tartománya 126
 Borzlik 172
 Borzos pataka 29
 Bot utca 65v
 Botfalu l. Bodfalva, Botfalva, Brendorf
 Botfalva (Botfalu) 20–22, 48
 Botköves 122
Botok 88
 Botos allya 109
Botos család 136
 Botos kútja 136
 Botzon (Nagybacon) 98
 Bozson észége 144
 Bozson pataka 143
 Bozsonbértz 144
 Bozsóra menő láb 59
 Böcsü 124
 Böforrás 114
 Bőjte 29, 122
 Böllön (Bölön) 40
     Bölön (l. még Beölön, Böllön, Bölön falva, Bölönfalva) 39–40, 42, 89, 97–98
 Bölön falva (Bölön) 39
 Bölönfalva (Bölön) 42
Bölöni család 144
 Bölöni erdő 41–42
 Bölöni halastó 40
 Bölöni Tamás tova kerülete 144
 Bölönszeg 143
Brandsoll Frigyes jegyző 169
 Bráné cseréje 151
 Bráné cseréje alatt 151
 Brassai kerület (Brassó k.) 53–54
 Brassai út 161
 Brassó (l. még Corona) 21, 24, 35, 38–39, 46, 48, 51, 55, 65, 72, 91–92, 103, 123, 130, 143–144, 152, 154, 164–165, 171, 174
 Brassó kerület (l. még Brassói kerület, Brassói kerület) 170
 Brassó megye 59, 141
 Brassó szék (Brassóvidék) 81
 Brassó vidék (Brassóvidék) 43, 174
 Brassó vidéke (Brassóvidék) 59, 113, 121, 143, 145–146, 160, 168, 174
 Brassói járás 159
 Brassói kerület (Brassó kerület) 24, 94, 113
 Brassói országút 17
 Brassói vidék (Brassóvidék) 160, 174
 Brassovia 31, 171
 Brassóvidék l. Barcza vidéke, Brassó szék, Brassó vidéke, Brassói vidék, Provincia Barcensis
 Brendorf (Botfalu) 20
Bricius 32
 Brinczel 151
 Brinczel rétje 151
 Brinczel verőfénye 151)
 Brock 20
 Brok 22
 Bronya völgye 171
 Bucsák 136
 Bucsecs 152
 Bucsin, la 163
 Buda 20, 128
 Buda oldala 128
 Buda vára 88
Budar (fiktív családnév) 85
 Budusél 147
 Bugyogó 115
 Bugyogó patak 114
Bujdosi (fiktív családnév) 30
Buksa József pap 161
 Buksorum 21
 Bukarest 24
Bulth Lőrintz (fiktív személy) 98
 Bunyo 133
 Burcza (Barcza vize) 153
 Burcza, terra 153
 Burdé 115
 Burdéárnyéka 114
 Burdi 87
 Burdugus láb 67
 Burdus éle 169
 Burjános 126
 Burtsa erdő 160
 Burtza (Terra Borza) 156
 Burtza földje (Terra Borza) 155
 Burusztján 67
 Burzenland (Barcaság) 59
 Busche holmeß Graben 153
 Buschen holmen Graben 153
 Busnyabértz 22
 Butu 73
Buzogány 17
 Buzogány csere 17
 Büdös barlang 114
 Büdös hegy 130
 Büdös hegye 129
 Büdös kénes lyuk 127
 Büdös köves barlang 127
 Büdös kút 54, 95
 Büdösfa 41
 Büdöshegy 126, 129
 Büdöskút 106, 120
 Büdöskút bértze 64
 Büdöskút oldal 61, 83
 Büdöspatak 126
 Büdöss kénköbarlang 114
 Büdöss pataka 114
 Büdöstető 114
 Büdöstő 98
 Büdösvíz 41, 172
 Bük alatt 150
 Bük árka 150
 Bük erdő 150
 Bük tető 150
 Bük út árka 22
 Bük láb 96
 Bükös 113
 Bükös kútja 168
 Bükös kútja tartománya 168
 Bükös lapossa 77
 Bükös oldala 51
 Bükös patak 90
 Bükösöd 166–167
 Bükzsád (Sepsibükzsád) 99, 113
 Bűrűde 17
 Bűszke 18
 Cacumine, monte 20
 Calvaria 148–149
Calvin, Jean l. Kálvin János
 Camilo vára 112
Camilus (fiktív személy) 111–112
Cán család 137
Caraffa l. Karaffa
 Carina 49
 Casurgis (?) 151
 Caszta Berdei 163
 Casztá Berdei 163
 Casztá din jos 162
 Cenk 72
Chirák (fiktív személy) 50
Chirákok (fiktív név) 50
Chirjások (fiktív név) 50
Christof, Johann főbíró 160
Chus 87
 Cigány sűrű 45
 Cigánykút 161
 Cimpul din giosu 163
 Cinbor gödre 172
 Cinkorán 75
 Cipós 73
Claudius császár 151
Co János 42
 Cofalva (Cófalva) 121r

- Cófalva (l. még Cofalva, Czofalva, Kofalva) 42
Colon Bán (fiktív személy) 42
Colonbán család 104
Commendans kert 151
Commercialis út 39
Corona (Brassó) 154
Crancesteg 153
Croacia (Horvátország) 59
Croatia (Horvátország) 31
Cruczeburg (Nyén vára) 153
Cumania (l. még Kumánia) 59
Cumilli (fiktív család) 64
Cumillo 112
Czakó Radul 32
Czako, Radul filius 31
Czakó, Radul filius 31
Czangóné 129
Czánkénja 137
Czéklás oldal 67
Czelfa 158
Czélfa 61
Czene 118
Czenege kő 171
Czere, Georgius 143
Czerék 144
Czerék kertje lábja 144
Cziczej 60
Cziczéj völgye 172
Czigania 151
Czigány gödre 147
Czigány halála 22
Czigányok utcája 115
Czigánysor 151
Cziheres 117
Czirjások 50
Czirjék 50
Czirjék képe 92
Czirjékek 50
Czofalva (Cófalva) 42, 80
Czotzo 167–168
Czotzo gödre 168
Czuturur halma 120
Csabod 43
Cságotó orotás 46
Csaholy 43, 109
Csák (Csákó) 98
Csákány 83
Csákány Joseff jegyző 119
Csákh (fiktív nszemély) 98
Csákhja (Csáklya) 98
Csáki Árpád 98
Csáklya l. Csákhja
Csáki bércze 172
Csákó l. Csák
- Csalnak árka 61
Csaló 169–170
Csaló pataka 170
Csaló völgye 169
Csányi 86
Csapja 172
Csapja tető 172
Csapja vize 172
Császár árka 83
Császár domb 68
Császár folyója 83
Császár kút 54–55
Császárkút 120
Császármező 57
Csatapataka 132
Csatornás 34
Csaút átal 26
Csaútátalbeli 26
Csege 17, 82, 118
Csegely 54
Csegély 67
Csegze hídja 135
Csegze útja 135
Csegzekert 135
Cseh 59
Cseh 86
Cseh család 68
Cseh fű 68
Cseh fű homlok 68
Cseh Imre jegyző 19
Csekme Ferentz 109
Csekme József bíró 137
Csemernek 39, 51, 101, 123
Csengő 73
Csente 26, 113
Csenti halma 118
Cseperkés domb 87
Csere 41, 65, 83, 135, 150, 161, 166, 170
Csere alatt való határ 118
Csere allya 81
Csere eleje 30
Csere farka allya 65
Csere farkára rúgók 120
Csere kertje 65
Csere lüget 34
Csere mege 65, 111
Csere megett 150
Csere mező 84, 134
Csere oldal 55–56
Csere szélye 44
Csere tető 150
Csere tilalmas 137
Csere útja 53
Csere verőfénye 151
- Cserealja 30
Cserealya 106
Cserebértz 167
Cseredomb 39
Csereelő 36
Cserefa 109
Cserefark 33, 52, 58, 62, 71, 126
Cseregyakra 26
Cserehegyfarknál lévő 157
Cserei [Mihály] emlékiró 146
Cserei János esküdt 49
Cserei Mihály esküdt 49
Cserei Mihály, nagyajtai 146
Cserekert 67, 94
Csereköz 40
Csereköz felé forduló határ 40
Csereköz teteje 41
Cserekút 63
Csere láb 42, 173
Csere láb 79
Csere más 138
Csere mező 31, 81, 96, 134
Csere mezőbe 58
Csere oldal 61, 118
Csere pad oldal 52
Csere re menők 157
Csere s haraszt 39
Csere s nyénes 46
Csere s nyés vápa 66
Csere s nyés vápa pataka 66
Csere sorok 115
Csere s zege 143
Csere szél 61
Csere széle 143
Csere s nyefa ponk 42
Csere tető 30
Cserey Mihály esküdt 30
Csere gés 52
Csere gés útja 53
Csere nátfalu (l. még Szent Mihályfalva) 170–171, 173–174
Csere nátláb 172
Csere náton (l. még Alsó-Felső Csere náton) 18, 69, 70, 91, 124, 127
Csere náton pataka 19, 68–69
Csere nika 37
Csetáte 161
Cseteköze 39
Csia Gergely jegyző 42
Csia József 42
Csia Sándor jegyző 85
Csia nos 98, 108
Csia nyos 41, 126

Csicsán kútja 173
 Csicsoru capra 173
 Csicsorukászu 115
 Csicsorukászu pataka 114
 Csicsorukászu teteje 114
 Csiga vára 38
 Csigoja útja 53
 Csigojás 157
 Csigolya 109
 Csigolya eleje 118
 Csigolya gödre 54
 Csigolyáknál 25
 Csigolyás 17, 52
 Csigollyák 135
 Csihányos 39, 52–53, 161
 Csihányos útja 53
 Csijános 122
 Csík 17, 34–35, 53, 71, 75, 78–79, 89, 115, 126, 129
 Csík felé forduló határrész 78
 Csík hátja 79
 Csík Madéfalva 64
 Csík szék (Csíkszék) 113
 Csík-Somlyó 49
 Csikaratás alja 128
 Csíkbércz 129
 Csíki havasok 49
 Csíki szoros 170
 Csíki út 115
 Csíki útja 53
 Csikkos kert 48, 157
 Csiklan 73
 Csikló 148
 Csiklon árka 118
 Csíkora 78
 Csikos ér 110
 Csíkos kert 106, 152
 Csíkostó martja 17
 Csíkszék l. Csík szék
 Csíkszentimre l. Szent Imre
 Csíkszentkirály l. Szent Király
 Csíkszentsimon l. Szent Simon
 Csíkszereda 31
 Csíkverebes l. Verebes
 Csitkó kert 168
 Csilányos 138
 Csillag szeg 61
 Csilyános 171
 Csináltpataka 117
 Csinód 115
 Csinod dombja 98
 Csinod magosa 98
 Csinod pataka 98
 Csinodlaka 98
 Csipa család 63
 Csipa padgya 63
 Csipán 116
 Csipán árka 26
 Csipán eleje 26
 Csipán kútja 27
 Csipkebokor 77
 Csipkebokornál 82
 Csipkés 18, 52, 146
 Csipkés pataka 56
 Csipkéshegy 172
 Csiporka 171
 Csiroska 171
 Csiroska mezeje 171
 Csiroska vize 171
Csiszér (kert/telek) 54
 Csitkó kert 168
 Csitkókosár 180
 Csobod pataka 90
Csoboth András 127
 Csókaház 58
 Csókás 90
 Csókás lábja 96
 Csókás tartománya 166–167
 Csókás teteje 47
 Csókás tető 48
 Csókásallya 52–53
 Csókáshegy 167
 Csókos 161
 Csolnakárka 61
 Csoma 130
Csoma útja 56
 Csomakőrös (l. még Körös, Körös) 42
 Csomortán (l. még Csomortány) 33–34, 49, 66, 88
Csomortáni János 86, 88
Csomortáni László 86
 Csomortány (Csomortán) 66
 Csomós 135
 Csomósbércz 26
 Csonge éger 65
 Csongosz 55
 Csonka 161
 Csonka hegy 160
 Csonka sorok 66
 Csonka vár (l. még Ika vára) 52
 Csonkaavas 26
 Csóra havasa 173
 Csorba kút 64
 Csorba kút fele 65
 Csorba szeg 127
 Csorba út 33
 Csorda déllő pusztája 118
 Csordaderlő utcája 91
 Csordaterelő utcája 91
 Csorgó 115, 173
 Csorgó bércz 34
 Csorgó észka 162
 Csorgó völgye 172
 Csórik bércz 173
Csorja (bérc) 35
Csorja Balás 110
 Csorja Balás 110
Csorja Bálint bíró 121
 Csotska 137
Csősz (fiktív személy?) 111
 Csősz árka 111
 Csukás 126, 152
 Csukás havasa 173
 Csukásfele 50
 Csukástó 131
 Csukján 34
 Csukján tető 88
 Csukján vár 88
 Csukjon 26, 64
Csulak András bíró 57
Csulak Zsigmond pap 25
 Csunya magyaros 83
 Csúnyaföld 119
 Csúnyásgödör 119
 Csurá 33
Csusz 109
 Csuszmalma 109
 Csutak 67
Csutak Márton bíró 47
 Csutakos 71, 106, 136, 157
 Csutakos nyíl 90
 Csutakoska 136
 Csutéria 151
 Csutéria 161
 Csutéria forrás 161
 Csutéria teteje 61
 Csüdör 117
Csüdör család 102
 Csűnyere 18
 Csűrű 171
 Csűrű mezeje 171
 Csűrűmege 83
 Dacia (l. Erdély is) 111
 Daczkó 123
 Daczo 106
 Dalmacia (Dalmatia) 59
 Dalmatia (l. még Dalmacia) 31
Dálnaki Josef jegyző 50
 Dálnok 43, 64, 68–69, 85
 Dálnok pataka 42
 Damo 71
Damo Lajos jegyző 79
Damokos család 89

- Damokos Damokos, alcsernátoni* 69
Damokos Ferentz bíró 90
 Damokos kert alja 65
 Damokos kúttya 52
 Damokos magossa 137
Damokos Tamás, alcsernátoni 69
 Dánczos 48
Daniel 131
Daniel család 46, 50, 131
Dániel család 104–105
Daniel István 132
Dants Béniam bíró 43
 Danubius (Duna) 153
Darabont András esküdt 117
 Daragi 35
 Darázskő forrása 42
 Darázskő pataka 41
 Darno 138
 Daróc 170
 Daróczi patak 170
 Daróczi tető 170
 Daróczi utca 170
 Daróczi út 170
 Darú domb 43
 Daru hegy 160
Darvas 32
 Datk (L. még Datk falva) 104, 144, 149–150, 163–164
 Datk falva (Datk) 150
Dávid György bíró 121
Dávid Izsák jegyző 121
Deák (család) 30
Deák 86
 Deák bértze 168
Deák István erdeje 122
 Deák keresztje 26
 Deák kertje 146
 Deákok havasa 152
 Dealu Batzin 138
 Debren 118
 Debren pataka 118
Decebal 104
Decebalus 104
 Décsen 111
 Déés 37
 Defrang 158
Degezits (Dengezits) 104
 Déllető 106
 Dellő 48
 Déllő 124, 135, 160
 Dellő alya 45
 Dellő fele 45
 Déllő kút 27
 Delnitze 151
 Délre menő 105
 Délrejövő 118
 Délremenő 40, 62
 Délremenő völgy 172
 Deme 106
 Demefele 113
Demény Ferencz bíró 59
Demes Mózes lelkész 119
Demeter László 98
Demien István 134
 Dencs 128
Dénes 86
Dénes Antal pap 89
Dénes famillia 44
Dénes György 88
Dénes Lajos 88
Dénes Mihály vápája 23
 Dénesek ponkja 44
Dénesek utcája 85
Dengezits (Atilla fia, l. még Degezits) 104
 Depső 85
 Depsői gázló 85
 Depsői rét 85
 Derék 196r
 Deresnye 134
 Dericés 26, 116
Derics Miklós szege 136
 Dermoszka porond 22
 Derső 46
 Dés l. Déés
Deső család 89
 Deszkás 98
 Deszkásbércz 26
 Deszkásbértz 41
 Deszkások útja 172
 Déva 150
Dévai István jegyző 74
 Diákpataka 98
Dimény 32
 Diményel 147
 Diménypatak 98
 Dinyéskő 73
 Diófáknál 163
 Dióhegy 26, 116
 Dióhegyi út 27
 Dióhegyi utca 26
 Dirba 173
 Dirba láb 173
 Dirbaláb 173
 Dirisen 61
 Dirisen oldala 61
 Dirisen patak 61
 Dirisenhát 61
Dirmakhus (Dromikhaitész) 51
 Disznó bértz 78
 Disznó kosár 75, 168
 Disznó szállás 80
 Disznópataka 114, 148
 Disznósorok 114
 Disznószer 17
 Disznó kosár 168
 Djalu tuki 163
Dobai család 46
 Dobó 28, 45–47
 Dobó kapu 45
 Dobófalva 46, 104
 Dobogó 124
 Dobojka 11
 Dobolka 30
 Dobollo (Dobolló) 43
 Dobolló (l. még Dobollo) 38, 43
 Dobolló felőlli határ 38
 Dobolló vize 38
 Doboly (Aldoboly) 17–18
 Dobolyka 92
 Dobolyka pusztája 92
 Doborlu, valea 94
 Dobosa 46
 Dobra hegy 156
 Dobra hegy oldala 156
 Dobra nyíre 72
 Dobramer 80
 Dobramér 148–149, 175
 Dobramir 149
Dobri 156
 Dobri 36
 Doczgél 147
 Doftána 172
Dogaru, Kristofon, paroch 94
 Dók 57
Dók Máté 57
 Dókok kútja 57
 Domb 30, 49, 79, 144
 Dombalya 57, 100
 Dombhát 33–34
 Dombi 106
Dombi család 102
 Dombi jószág 60
 Dombi szege 22
 Dombi utca 60
 Dombon 17
 Dombos (l. még Vallendorf, Voldorf, Voldorff) 150
 Dombos út 54
 Domo 62
 Domok halma 59
 Domokos 101
Domokos Antal esküdt 49
 Domokos szállása teteje 97

- Domokosfalva 110, 122,
125–126, 133
Domokosfalvi határ 125
Domonik 113
Domos 81
Domos árka 81
Donát 87–88
Donát család 102
Donáth 86
Donáth család 101, 125
Donátok 101
Doszu kornuluj 164
Dorma 90
Dorokmány 41
Dosa 129
Dósa 129
Dósa Dániel (l. még Dózsa D.) 64
Dózsa Dániel (Dósa D.) 64, 99
Döblen 147, 175
Döblen völgye 148
Döblöm patak 149
Dögös gödör 77
Döjtöne 172
Döme 128
Döme hegye 128
Dörgő 44
Dörögöző 118
Drágamer Demeter jegyző 140
Dregus 147
Dresiken árok 61
Dresiken feje 61
Drisen hát 61
Dromikhaitész géta király
l. Dirmakhus
Druga pataka 61
Druzsi (fiktív személy) 77
Dudás 65
Dugás 120
Dugásramenő 67
Duka 146
Duka útja 146
Dukarészek 147
Dumbu kuori 149
Duna (l. még Danubius) 36, 88
Duna fejedelemség (Románia)
24, 113
Duna fejedelemségek (Románia)
169
Dungópataka 105
Dungótető 37
Durgó csorgó 163
Durus hídja 77
Dusa 156
Dusa kútja 156
Ebhát 43, 61, 65, 110, 132, 170
Eczkene 119
Eger 18, 41, 82–83, 100, 110,
119, 125, 143, 165
Eger alatt 82
Eger eleje 62, 109
Eger előtt 82
Eger fele 165
Eger megett 82
Eger pataka 170
Eger utca 89, 173
Egeralja 146
Egerbegy 52
Egerbegyútja 53
Egeres lapály 171
Egerkút 41, 66, 94
Egerpatak 44–45, 80, 111, 151,
123
Egerpataki rét 44
Egerre menő láb 82
Egerszeg 107
Égés 57, 82, 108
Égető domb 123
Égett malom 71
Égett pusztá 26
Égettbércz 26
Égettek vágólya 122
Égevesze 26, 28
Égevesze út 27
Égevészi borvízforrás 28
Egres 105, 159
Egres árka 22
Egres oldal 132
Egres patak árka 132
Egres pataka 29
Egreskút 73
Egrespatak 129
Egrespataka 129, 166
Egrestető 39
Egrestető oldala 39
Egrestő 154
Egyed 30, 32
Egyed pataka 89
Egyenes fő 173
Egyenes út 160
Egyház kertje 68
Éhmáj 87
Ejtő kő 132
Ék mezeje 172
Elekes család 65, 77
Elekes 77
Eleud (Előd) vezér 105
Ellak 104
Elő ér 57
Előbértz 127
Előd l. Eleud
Elődomb 102
Előgyep lábja 70
Előhegy 101
Előláb 57, 59, 103, 162
Előpatak (l. még Előpataka)
19–20, 24, 45, 59, 61, 119
Előpataka (Borvíz Előpatak,
Előpatak) 21, 24
Előre 71
Elősár árka 136
Előszeg 97
Elővölgy 93
Első láb 69–70
Első vágás 165
Émáj 26
Émáji út 27
Ember halom 135
Ember hányása 19
Emelő 17
Emrepéter 58
Endes alma 62
Endes család 62
Endre király, II.
(l. még *András, II.*) 28, 108,
153, 155–156, 158, 168
Énekes fenyő 58
Énekes fenyő pusztája 58
Eötvös [József], báró 25
Eperjes 51
Eperjes oldala 143
Eperjes sorka 96
Eperjes teteje 143
Eperjeskút lábja 67
Epres 68, 74–75, 118, 124, 172
Epres alja 172
Epres láb 68, 124
Érces köze 39
Erdély (Dacia, Erdélyhon,
Erdélyország, Siebenbürgen,
Transilvania, Transsilvania,
Transylvania, Transylvanie)
17, 20, 24, 28, 36, 38, 45,
58, 63–64, 72–73, 75,
85–86, 90–91, 98–99, 101,
103–104, 107–108, 113,
119, 123, 145, 148–149,
151–153, 172, 174
Erdélyhon (Erdély) 45
Erdélyország (Erdély) 39, 52, 55,
112, 139
Erdő megetti 162
Erdő oldal kútja 118
Erdő sarka 162
Erdő tető 162
Erdőaja 99

- Erdőalji faluk 76
 Erdőfark 160
 Erdőfüle (l. még Firole, Fiolé, Fioli, Füle) 45
 Erdőlő út 57, 59
 Erdőlő út 54, 144
 Erdőlő út kelő 72
 Erdőlő úton belőlli határ 54
 Erdőlőút láb 70
 Erdőpataka 106
 Erdősverő feje 106
 Erdővidék (l. még Erdővidéke) 18, 20, 29, 39, 48, 53, 83–84, 98, 105, 116, 121, 139, 159–160
 Erdővidéke (Erdővidék) 89, 121
 Erdővidéke havasa 28
 Erdővidéki egyházmegye 98
 Erege 118
 Eregető pusztája 58
 Eresztevény (l. még Sepsi Eresztevény) 51, 90–91, 111
 Eresztőhely oldala 143
 Eresztővénny alya 83
 Érláb 126
 Erős árok völgye 172
 Erős oldal 47–48, 132
 Erős oldal árka 118
 Erős vára 47
 Erős völgy 172
 Erősd 17, 20, 24, 47–48, 59
 Erősoldal 170
 Erősoldal pataka 118
 Eröss kerék 117
 Eröss oldal 120
 Erössárnyéka 41
 Erösse 41
 Erszélye 107
 Értzes 78
 Értzes borvíz 78
 Értzes pusztája 78
 Erusd 47
Erzse család 158
 Erzse völgy 158
Erzsébeth 100
 Erzsébetváros 162
 Estere völgye 172
 Estók földje 120
Estók Péter 114
Estók Péterné 114
 Estván bércze 173
 Észak 150
 Északpataka 126–127
 Észeg 144
 Esztelnek (helynév) 103
 Esztelnek (l. még Esztülnek) 31, 49, 65, 84, 101, 103
 Esztelnek pataka 101
 Esztena bértz 46
 Esztena éle 173
 Esztena hely árka 167
 Esztena oldal 127
 Esztena orr 67
 Esztena sora 36
 Esztena sorka 96
 Esztenahely 37, 89, 171
Esztergás 32
 Esztergás 72
 Esztergás folloja 127
 Esztülnek (Esztelnek) 49
Etede ösvezér 50
 Étfalva 50–51, 65
 Étfalva kisfolyó pataka 50
 Étfalvazoltán 50
 Eufrates 169
 Európa 28, 45, 73, 108, 129
 Ezboina 35
 Fábián bércz 61
Fábián István jegyző 108
Fábián Márton esküdt 30
 Fácza 48, 114
 Fagarasu (Fogaras) 151
 Fagresch (Fogaras) 151
 Fajka bükk 90
 Falbükk pataka 132
 Falka mege 90
 Falka nyír 53–54
 Falkabikk kútja 27
 Fallo 71
 Falu alya 58, 107
 Falu allya 81
 Falu eleje 65, 122
 Falu előtti határ 156
 Falu erdeje 22
 Falu északa 162
 Falu füve 18, 175
 Falu helye 157, 166
 Falu kertye 66
 Falu orotványa 171
 Falu pataka 23, 48
 Falu rétje 48, 150
 Falu tója 23
 Falu útja 164
 Falualja határ 65
 Falualja 31
 Faluderék 56, 173
 Falueleje 100
 Falufeje 119
 Falufölde 126
 Faluföldére forduló 126
 Falufüve 135
 Faluhely 66, 99, 145
 Faluhely kertek 67
 Faluhely lábja 67
 Faluhely nyíre 67
 Faluhelye 166
 Falupataka 41, 116
 Falura menő 111
 Falura rúgó láb 49
 Falurarúgó láb 49
 Falusi borvíz 100, 115
 Faluvégen 162
 Faragókő 41
 Farbük 22
Farczádi Sándor jegyző 155
Farkas Anna l. Ferenczi Balásné 163
 Fark 101r
 Farkas 109
Farkas 32
 Farkas árok 48
 Farkas csüre 162–163
Farkas de Moha, Paulus 162
 Farkas gödör 168
 Farkas gödör tartománya 168
 Farkas hídja 162
Farkas József pap 120
 Farkas kútja 162
Farkas Miklós esküdt 140
Farkas Pál 162
 Farkas patak 66
 Farkas rakottya 82
 Farkas vára 88
 Farkas víz töve 18
 Farkasavas 120
 Farkasdomb 70, 169
 Farkasgödör 92
 Farkashegy 113
 Farkaslaka 41
 Farkaslaki borvíz 42
 Farkaslik 39, 161
 Farkasmező (helynév) 144
 Farkasvár 33
 Farkasverem 26, 107, 160
 Farkasverem nyíre 67
 Farkasverem teteje 170
 Farkasveremnél 106
 Farló lapály 171
 Fásbértz 22
 Fásbérc alja 21
 Fásbértz árka 22
 Fástó 144
 Fatza Plési 163
 Fatza Runkuluj 163–164

- Fatza Stesári 163–164
 Fátza vonya 167
 Fátzavonya 167
 Fátzavonya feje 167
 Fatyu 66
 Fattyútető 66
 Fazakas 22
 Fazakasgödör 55
Fazakas István jegyző mp. 168
 Fazakas mező 102
Fazakas Sándor bíró 107
 Fehér (megye, vármegye, l. még Fejér vm., Fehérvár m.) 55, 59
 Fehér (megye, vármegye [recte: Alsó-Fehér]) 98
 Fehér (megye, vármegye [recte: Felső-Fehér]) 145
 Fehérkő oldal 162
 Fehérkő pataka 163
 Fehérkút dombja 167–168
 Fehérkút dombja teteje 167
 Fehérvár (Gyulafehérvár) 161
 Fehérvár megye (Fehér m.) 169
 Fejedelem asszony kútja 152
 Fejér vármegye (Fehér vm.) 59
Fejér 32
Fejér család 57
 Fejér bikk 110
 Fejér bükk 144
 Fejér hegy 164
 Fejér János pusztája 57
 Fejér kép láb 107
 Fejér kút 67, 75
Fejér Miklós jegyző 58
 Fejér patak 149
 Fejér tető 64
 Fejér vármegye (Fehér vm.) 59
 Fejér vontató 126
 Fejérföldes árok 126
 Fejérkő 120
 Fejérkőbércze völgye 173
 Fejérkút 167
 Fejérkút dombja teteje 167
 Fejérkút láb 124
 Fejérkút oldala 127–128
 Fejérmart 129
 Fejérvár (Gyulafehérvár) 154, 171
 Fejhám 20–21
 Fejkő 175
 Fejmosó kút 105
 Fejü 65
 Fekete 80
 Fekete bérc 136
 Fekete erdő 69, 128
 Fekete halom 133
 Fekete hegy 35, 47, 71
 Fekete kút 170
 Fekete pataka 90
Fekete Péter hűtös 49
 Fekete sár 152
 Fekete tenger 148
 Fekete ügy (Feketeügy) 111
 Fekete vár 143
 Fekete víz (Feketeügy) 18
 Feketebértz 41
 Feketealom (l. még Zeiden) 145, 152
 Feketehegy 75, 132, 152
 Feketepatak 114
 Feketepatak sarka 114
 Feketeügy (l. még Árok, Fekete ügy, Fekete víz, Feketeügy vize, Ügy) 18, 33, 38, 43–44, 49, 52, 57, 59, 63, 66, 68, 70, 80, 81–83, 85, 87, 91, 100–102, 106, 108, 110–112, 123–125, 130, 134, 136, 146
 Feketeügy felőlli Domokosfalvi határ 125
 Feketeügy Felső dullói járás 117
 Feketeügy határa 87
 Feketeügy vize (Feketeügy) 42
 Feketeügyi alsó járás 70, 91, 112, 123
 Feketeügyre menő láb 70
 Fel Ajta (Közéapajta) 84
 Fel Csernáton (Felsőcsernáton) 18, 52, 62, 70
 Fel Doboly (Feldoboly) 51, 80
 Fel Torja (Feltorja) 126–127
 Fel Torjára forduló 126
 Fel-Doboly (Feldoboly) 17
 Felcsernáton (Felsőcsernáton) 55
 Feldoboly (l. még Fel Doboly, Fel-Doboly) 51, 101, 138
 Feletető 116
 Felfogott 57
 Felhágó 41, 61, 120, 139
 Feljövő 65
 Felláb 92, 97
 Fellább 92
 Felmenő 68, 172
 Felmenő láb 69
 Felmenők 157
 Felmér 160
 Felméri lok 160
 Felmező 40
 Felső 102
 Felső alámenő 116
 Felső árnyékpatoki borvízforrás 28
 Felső Bércz 117
 Felső bokros 18
 Felső Borzás 55
 Felső Csernáton (Felsőcsernáton) 52–53, 69
 Felső Domb 119
 Felső eke út 57
 Felső Fehér (ill. Felső-Fehér megye, vármegye) 19–20, 39–40, 45, 47, 59, 66, 71, 95, 98, 113, 128–129, 143, 145–146, 149, 151, 155, 162–164, 169–171
 Felső Fejér (Felső-Fehér vármegye) 17, 75, 95, 150
 Felső fekete hegy 144
 Felső forduló 79, 89, 100
 Felső Giró völgye 173
 Felső Gubás 73
 Felső halastó 87
 Felső határ 17, 33–34, 42, 48, 50–51, 57, 70–71, 89, 107, 109, 111, 120, 124–125, 139, 146, 163, 169
 Felső hegyes bérce 117
 Felső hegyrehágó 116
 Felső Hodos 75
 Felső Jáko 58
 Felső kálna 68
 Felső kapu 78
 Felső kertek megett 173
 Felső Kihágó 47
 Felső Kosárcza 87
 Felső Kovácsgát 49
 Felső Körös domb 58
 Felső köves domb 170
 Felső közbértzre rúgó láb 120
 Felső Kupán 97
 Felső kurta 120
 Felső Kútfeje árka 122
 Felső láb 71
 Felső Magyaros 166
 Felső mező 58–59, 143
 Felső Mocsár 117
 Felső Nagyárok 51
 Felső Nyír sarok 66
 Felső Olt melléke (Felső Oltmelléki járás) 94
 Felső Oltmelléki járás (l. még Felső Olt melléke, Hetedik dullói járás) 50

- Felső Pad 97
 Felső patak melléke 134
 Felső Póka földje 46
 Felső porond 60
 Felső Rákos (Felsőrákos) 29, 47, 132–133, 170
 Felső Remete 144
 Felső rét 22, 58–59, 69, 77
 Felső réten 86v
 Felső száraztovány 49
 Felső szénarét 71
 Felső Szilós 126
 Felső Tanorok 105
 Felső Torja (Feltorja) 55, 69, 74, 126
 Felső Tölgyes oldal 89
 Felső út átkelő 80
 Felső utca 170
 Felső vápa 128
 Felső Várpataka 66
 Felső veczel 48
 Felső völgyremenő 111
 Felső vontató 126
 Felső-Fehér (megye, vármegye I. még comitatul Alba de Susu; Fehér, Felső Fehér, Felső Fejér) 55
 Felső-fehér megyei Belkerület (I. még Belső kerület) 45, 59, 71, 128–129, 145, 162
 Felső-Fehér megyei Belső kerület (Belkerület) 66, 95, 113, 150
 Felső-fehér megyei Külkerület 59
 Felsőcsernáton (I. még Fel Csernáton, Felcsernáton, Felső Csernáton) 51
 Felsőerdős 106
 Felsőhatár 50, 92, 99
 Felsőmező 143
 Felsőmező oldala 117
 Felsőrákos (I. még Felső Rákos, Rákos) 28
 Felsőtárfa bértze 144
 Felsőtorja 127
 Felszeg 18, 25, 41, 52, 56, 65, 73, 77, 82, 89, 91, 115–116, 127, 172
 Felszeg utca 60, 116
 Felszeg utcza 146
 Felszegi csorgó 27
 Felszegi kút 64
 Felszegi nyír 65
 Felszegi utca 54
 Felszegikert 100
 Felszegútja 53
 Feltízi havasok 71
 Feltorja (I. még Fel Torja, Felső Torja) 55, 126–128
 Felvidék (háromszéki) 30, 53, 72, 126
 Fenek 19, 65, 107
 Fenekre menő 65
 Fenes 51
 Fenes allya 51
 Fenes bértz 51
 Fenyőfalva 152
 Fenyőfark 114–115
 Fenyőfark pataka 114
 Fenyőoldal 89
 Fenyős 122, 159
 Fenyős feje 78
 Fenyős hátja 89
 Fenyős víz pataka (Fenyős vize) 78
 Fenyős vize (I. még Fenyős víz pataka) 89
 Fenyőshát 89
 Fenyőspatak 67
Ferenc József császár 151
 Ferenciné pataka 163
 Ferencz árka 26
 Ferencz árok völgye 172
Ferencz család 135
Ferencz György jegyző 57
 Ferenczek 135
Ferenczi Balásné Farkas Anna 163
Ferentz Sámuel jegyző 43
Ferentzi család 41
 Ferentzi István szege 41
 Fergető kútra 108
 Fergettyű vár 45
Ferkó András 150
 Fertés 111
 Festék 106
 Fiatal avas 26
 Fiatalok 168
 Fiatalok köze 168
 Filegorja 18
 Filep kertye 156
 Finghegy 26
 Fingo borvíz 105
 Finkhely 26
Finta 32
Finta Antal esküdt 58
Finta család 58
Finta István pap 137
Finta Josef esküdt 58
Finta József jegyző 137
Finta Mózes bíró 28
 Fiole (Erdőfüle) 45
 Fiolé (Erdőfüle) 45
 Floka kútja 147
Floka Ráduly 147
 Flora bércze 173
 Fodisánk árka 23
Fodor József esküdt 117
 Fodorútja 106
 Fogadó 54
 Fogaras (I. még Fagarasu, Fagresch, Frageschmarkt, Holzdorf) 48, 151–152, 154, 162, 165
 Fogaras földje 96, 145
 Fogaras vára (Fogarasi vár) 151
 Fogaras vidéke 111
 Fogarasi árok 151
Fogarasi család 162
 Fogarasi havasok 152, 154
Fogarasi István 154
Fogarasi István, halmágyi 154
Fogarasi Mihály 154
Fogarasi nemzettség 154
 Fogarasi vár (I. még Fogaras vára) 151, 154
Fogarasi Zsófia 154
 Foglálás 121
 Foglány 18
 Fogott 18, 120
 Fok 113, 130
 Fokhagymás 37
Folta család 74
 Folyastó 106
 Folyó pataka 163
 Folyom 26
 Follyósó pataka 104
 Fontina kreiesi 152
 Fordult út 90
 Forintos 92–93
 Foris 128
 Foris tartománya 126
Fórizs 32
 Forrás 50, 82, 156, 161
 Forrás pataka 157
 Forrás tó 156
Forró András esküdt 19
Forró Elek bíró 16r
Forró Lajos jegyző 19
 Forrógyörgyköve 52
 Forrókertmege 41
 Forrókút 90
 Forrógő 76
 Forrógők fele 114
 Fosztó 37, 39
Fosztó család 45

- Foszto családok* 46
 Foszto székelete 82
 Foszto utca 46
 Foszto utca kapu 45
 Fotos 50–51, 53–54, 91, 93
 Fotos pataka 54
 Fotosmartonos 53
 Fő kút 24
 Főkút 24
 Földvár (l. még Marienburg)
     59–60, 145
 Földvári vár 60
 Fördőpatak 149
 Fövény 31
 Fövényes teteje 117
 Frageschmarkt (Fogaras) 151
 Francia vágás 127
 Frászen 114–115
Frenkó 32
Froniorum, gens
     (*Fronius nemzetség*) 154
Fronius, Fridericus 154
Fronius, Georgius 154
Fronius, Josephus 154
Fronius Michael főbíró 154
Fronius Mihály főbíró 154
Fronius, Thomas, inspector 160
Froniusi család 154
Fulkon 20
Fulkun 60
 Funditura 60
 Furus cseréje 117
 Furus pataka 62
 Futásfalva 52, 55–56, 62, 68–69,
     127
 Fuvar 22
 Fül orotvány 28
 Füle (Erdőfüle) 30, 45–47, 103,
     132–133
 Fülel vasbánya 46
Fülöp 70, 86
 Fülöp kút 70
 Fülöp kútja 70
Fülöp Mihály 71
 Für den Kürthen Viesen 153
 Fűrész bérce 173
 Fűrész mezeje 172
 Fűrész oldal 49
 Fűrész orra 35
 Fűrészerdő 172
 Fűrészmező 172–173
 Fürstenbrunn 152
 Fürstenburg (Hidvég) 60
 Füttyökhelye 114
 Fűveknek 58
 Fűvén gödör 116
 Fűvény 123
 Fűvényes 58
 Fűvényes ponk 66
 Fűvényes útja 53
 Fűves 98
 Fűves mező oldala 132
 Fűves út 87
 Fűves utca 173
 Fűvesbértz 64
 Fűvesút 52, 146
 Fűvesút lábja 57
 Fűvesút útja 53
 Fűvesútra menő 103
 Fűzes 60, 97
 Fűzesszeg 143
 Fűzfák 41
 Fűzfáknál 162
 Fűzfalva 18
 Fűzi kútja 170
 Fűzre menő 172
 Fűztelek 22
Gaál András iskolamester 146
Gábor 32
 Gábor árka 36
Gábor Áron 91
 Gajcsó 87
 Gál avasa 111
 Gál dombja 18
 Galac 36
Galaczi (kert/telek) 54
 Galambbúg 22
Galambos 90
 Galambos 90
 Galambos pataka 29
 Galat 98
Galb[a] (római császár) 34
Gáll 30, 62
Gáll Joákim esküdt 31
Gáll Mihály bíró 62
Gáll Páll jegyző 31
 Gallicia 59
 Gállok avassa 62
 Gálné háza 104
 Gálos 52, 71
 Galt (Szászugra) 153
 Ganáros orotás 39
 Gancsere 67
 Gandesia 97
 Garad (Garat) 162
 Garat 46, 122
 Garat (l. még Garad, Stein)
 Garat határ 46
 Garat kapu 46
 Garat oldal 122
 Garat sarka 122
 Garcsin 172
 Garcsin alja 173
 Garcsin mezeje 173
 Garcsin réve 173
 Garcsin vize 173
 Gardon 167
 Gardon tartománya 167
 Gáspár 115
Gáspár 86
Gáspár Albert lelkész 18
Gáspár család 28, 125
Gáspár József bíró 29
 Gáspár mezeje 167
Gáspár Pál jegyző 38
Gáspár Sámuel jegyző 122
Gáspár, Joanes 143
 Gáspári borvíz 115
 Gász eleje 21
 Gász előtt 21
 Gász utca 21
 Gász utza 21
Gászpor György, idősb 19
Gászpor István bíró 19
 Gát alja 70
 Gát alya 70
 Gát eleje 106
 Gátfej 543r
 Gáttra jövő 68, 118
 Gáttra menő 42
 Gátró 68
 Gátró láb 68
 Gátszeg 119
 Gátszeg eleje 83
 Gátya fenék 21
 Gatyaszár utca 44
 Gäßchen 154
Gecse 25
Gecse család 80
 Gecse hegye 80
 Gecze utca 25
 Géczi kút 67
 Géczen 154
 Gegen... Heyen 153
 Geges 57
 Geiszt 145
 Geje 25–26
 Geje mezeje 26
 Geje rész 25
 Gejei csorgó 27
 Gejepataka 25–26
Gejza magyar király, II.
     (*II. Géza*), 153
 Gelence (l. még Gelencze)
     56–58, 61, 63, 133

- Gelencze (Gelence) 108, 133
 Gelencze vize 133
 Gémes 28
 Gémvár 118
 Gémvölgye 101
 Georgia (Grúzia) 36
Geréb 154
Geréb család 77, 118
 Geréb család erdeje 118
 Geréb cseréje 77
Geréb irtóványa 23
 Gereb kútja 118
Geréb László (erdeje) 22
 Geréb 77
 Gerebencz lábja 96
 Gerébhegy 26
 Gerelőse 89
 Gerenda bérce 133
 Gerenda vész 128
 Gerendek út töve 136
Gerendi család 136
 Gerenpataka 47
Gergeley 30
Gergeley 154
Gergő 32
 Gergo 36
Gergo család 36
 Gerőföldre 42
 Gesztena 26
 Gesztena kútja 27
 Getzi 127
 Getzi pataka 127
Géza magyar király, II.
l. Gejza, II.
 Gidófalva 50–51, 53–54, 57, 93,
 111, 115, 125
 Gidófalva felőli határ 19
 Gidófalvi erdő 50
 Gilincs 18
 Gimes tava 168
 Gimétske láb 21
 Goasz völgye 172
 Gogány 160
 Gombás bérce 73
 Gombás út 34
 Gombásbértz 49
 Gombáspataka 126–127
 Górá 133–134
 Gorgány 130
 Góricsa 115
 Gothárkö 171
Gottthard, Martin 153
Gotz Bálint tava 80
 Göbetsz 120
 Gödör alja 17
Gödri Blédár 147
 Gödri völgye 172
 Gödrös út 27, 57
 Gömecs 57
Göncz Mózes utczája 26
 Görgő 27, 71, 118
 Görgő árnyékabeli borvíz 28
 Görgőkert csorgója 27
 Görgölice 73
 Görög utsza 151
 Görögök tova 80
Götsi fivérek 69
 Göttingen 153
 Gratfenberg 139
 Gredina máre 61
Gropály 154
 Gros 150
 Gros verőfénnyé 150
 Grúzia l. Georgia
 Guchrich 153
Guido l. Lusignanus, Guido
 Gura Gászuluj 21
 Gura Szátuluj 21
 Gurá Zegázului 163
 Gurdon 41
Guruzda család 137
 Guruzda tized 137
 Gyakor avas 45
 Gyakor erdő 160
 Gyakor szilva 73
Gyárfás család 136
 Gyepköze 135
 Gyepölös 42
 Gyepü 106, 166
 Gyepü 116
 Gyepűfejin kijáró út 122
 Gyérbérce 27
Gyergyai 86
 Gyergyó (l. még Gyergyószék) 55
 Gyergyóhátya 99
 Gyergyósalomás l. Salomás
 Gyergyószék (Gyergyó) 113
Gyerkes család 162
 Gyerkovács völgye 172
 Gyerő 106
 Gyerő feje 106
 Gyerő pusztája 106
 Gyerőpataka 106
 Gyerőpataka melléke 106
 Gyertyános 51
 Gyertyán 53
 Gyertyános 37, 39, 46, 106, 117,
 159
 Gyertyános kútja 118
 Gyertyános tető 19
 Gyertyánosallya, alsó 117
 Gyertyánosallya, felső 117
 Gyés telek 22
 Gyészer 22
 Gyilkos barlang 127
 Gyilkos bérce 36
 Gyilkosi szoros 34–35
 Gyiszk 48
 Gyökerez 126
 Győr 32
Györbő Mihalj jegyző 124
 György kútja 52
 Györgyere 119
Györgyjakab család 56
 Györgykertye 52–53
 Györgykertye oldala 53
 Györke erdeje 122
 Györkovács 78
 Gyujto 121
 Gyulafehérvár l. Fehérvár,
 Fejérvár, Károly Fejérvár,
 Károlyfehérvár,
 Károlyfejérvár
Gyuláné szere 139
 Gyurka völgye 171
 Gyüker patak tartománya 167
 Gyükeres tartománya 128
 Gyükeres töve 128
 Gyükereskút 136
 Gyüledomb 42
 Gyümölcs köze 118
Habsburg-ház (l. még Ausztriai
Ház) 151
Hadnagy József esküdt 29
 Hágó 92, 126, 144
 Hágó határ 94
 Hágó körtvélye 27
 Hágómező 27
 Hágómező útja 27
 Hágótető 126
 Hagymás 131–132
 Hagymás kapu 131–132
 Hagymás patak 132
 Hagymás pataka 133
 Hagymás vára 132
 Hagymáskő 132
 Hajdinárom 42
 Hajórév 40
 Hajósoknál 22
 Hálház 100
 Hálamező 67
 Halaság 69, 115
 Halaság pataka 114
 Halaspaták 37
 Halaspataka 90

Halastó 33, 49, 61, 79, 116,
116, 123
Halastó kert 67
Halastófarka 67
Halastólábja 67
Haller család, gróf 166
Halmagy (Halmagy) 153
Halmagy (l. még Almage,
Almagen, Almages, Almagie,
Halmagy, Halmeág,
Szászhalmagy) 152, 154
Halmágyi, Daniel 153
Halmágyi, Stephanus 153
Halmeág (Halmagy) 152
Halmi határ 130
Halmocska láb 173
Halom 18, 67, 81–82, 95,
107, 118
Halom dülő 136
Halom eleje 81
Halom lábja 67
Halom mege 70
Halom szer 59
Halom uta 68–69
Halom útja 135
Halomeleje 81
Halomháta mögötti láb 173
Halomláb 172
Halommező 134–135
Halomramenő 67
Halomszer 74
Halottak erdeje 73
Halovány 82, 130
Halu ál 164
Hám 20–21
Hamar 86
Hamar Albert jegyző 56
Hamar András jegyző 97
Hamar család 56
Hamar Lajos birtokos 56
Hámpo 156
Hámpo kútja 156
Hamvas 51, 57, 79
Hamvas utca 82
Hánesz alma 62
Hangás 126
Hankó 32, 86
Hankó József 88
Hányás heggye 47
Hánzi család 115
Hánzigödre 115
Háportyás 106
Harai oldal 133
Harajos nyak 133
Harajos nyaka 133

Haraly 56–58, 110, 133
Haraly havassa 58
Haraly pataka 63
Harang csere 64
Harang pataka 35
Harangárok 122
Harangbércz 36
Harangláb 115, 165
Harangláb tartománya 165
Harangos 67
Harangos kút 79
Harangostó 71
Haraszt 52
Harasztfark 43
Harasztos 19
Hargita 84, 121
Haricska láb 173
Harisas 170
Harmad láb 70
Harmad vápa 49
Harmad völgy 93
Harmadág 147
Harmadik láb 69
Hármas erdő 171
Harminc közönség erdeje 93
Harmincas 72, 102
Harminchárom ember erdeje 137
Harminckét község által
megosztott erdő 91
Harminckét Sepsiközség
erdeje 51, 101
Három halom 168
Három halom bértze 167
Három halom pataka 167–168
Három hold 63
Három nyíres 45
Három útkelő 124
Három- és azokkal egyesített
Miklósvár szék (Háromszék szék)
39, 74
Három- és [velük egyesült]
Miklósvár székek, egyesült
(Háromszék szék) 121
Három- és [velük egyesült]
Miklósvár törvényhatóság
(Háromszék szék) 126
Három-[székekkel egyesült]
Miklósvárszék fiúszék
(Háromszék szék) 29
Háromágú körtvefa 92
Háromavas 26
Háromfa 96, 98
Háromkút szere 57
Háromlépés 157
Háromszegű kert 69

Háromszék (l. még Három- stb.;
Háromszék és Miklósvárszék;
Kézdi, Orbai, Sepsiközség;
Sepsiközség, Kézdi, Orbai és
Miklósvár vidékéből egyesült
Háromszék) 95, 98–99,
101–102, 106–113, 115–116,
118–124, 126–130, 133–134,
136–137, 146, 148–149,
155–156, 158
Háromszék és Miklósvárszék
(Háromszék) 107
Háromszék kerület 50, 100
Háromszék (megye [recte:
Háromszék szék]) 30, 54, 57,
70, 72, 100–101, 112, 123
Háromszéki kerület 100
Hársanto 98, 121
Hársbértz 22, 24
Hársos 150
Haszonbértz feje 167
Hát 50
Hát falu erdeje 114
Hát falu havasa 66
Hát út láb 68
Határ 22
Határ záton 60
Határdomb 103
Határhegy alja 101
Határláb 63
Határpatak (terület) 21–22, 83
Határpatak 21, 23, 143, 157
Határpatak oldala 143
Határpatakra menők 157
Határvágás út 144
Hatforintos 27
Hatházi András esküdt 107
Hatholdcsere 106
Hatod (bardocszéki) 47, 98–99,
114
Hatod erdő, bardocszéki 100
Hatod havas 46
Hatolyka 52, 58–59, 70,
126, 133
Hatolyka eleje 63
Hatolyka felőli határ 70
Hatolyka útláb 126
Hatolykai út 70
Hatos oldala 58
Háttető 173
Hátulós Gáspár 115
Hátulós utca 173
Hátulós vágás 165
Havad 20, 118

- Havad retek 61
 Havad út 61
 Havas 113
 Havas útja 56, 171
 Havashágó 129
 Havaslika 99
 Házfele 106
 Hazugbérc 161
 Heczás lapály 171
Hegedüs 72
 Hegedüske 72
 Hegy 53, 118
 Hegy tartomány 96
 Hegy utca 41
 Hegyalja 26, 71
 Hegyalya 41
Hegyeli 136
 Hegyeli hányása 136
 Hegyen által 21
 Hegyes 65–66, 127–128, 170
 Hegyes hegy 108, 173
 Hegyes káka 82
 Hegyes kő 44
 Hegyes orr 61
 Hegyesek 82
 Hegyesfark 52
 Hegyeshegy 172
 Hegyeske 157
 Hegyeskék 157
 Hegyeskő 53, 57
 Hegyestető 83
 Hegyfark 26, 31, 125, 134, 146
 Hegyfarka 117
 Hegyfarki dűlők 117
 Hegyfele 51
 Hegyhát 83
 Hegyhig 60
Hegyi Sámuel bíró 99
Hegyi Sándor jegyző 150, 164
 Hegyi út 173
 Hegyig 60
 Hegyláb 66
 Hegyoldal 119, 144
 Hegytető 144
 Héhegy 50
Héja József jegyző 111
 Héjjasfalva l. Hélyasfalva
 Heldenburg (Krizbai vár) 161
 Heldsdorf (Höltövény) 145
 Helvétia 25
 Hélyasfalva (Héjjasfalva) 154
 Helybe 120
 Hemrek 22
 Hender bölcs 20
 Henderbölcs 22
 Henkelhegy völgye 173
Henter család, báró 162
 Hentz 126
 Herbát láb 75
 Herbátlábja 126
 Herbet éle 147
 Herecpataka 113
Herecz (fiktív személy) 94
 Herecz 51, 94
 Herepes 18
 Herkútja 136
 Hermán (Szászhermány) 17–18
Herman 156
 Hermán kapu 46
Hermann Gusztáv Mihály 31
Hérmány 90
 Hérmány (Magyarhermány) 46
 Hérmány (Magyarhermány) 89
 Hérmány pataka 90
 Hertzeg 64
Herzing Josef 152
 Herzsa 36
 Hét faluk 174
 Hét forintos 62
 Hét öl 18
 Hét oldal 21
 Hete 19, 22, 24
 Hete patak 23
 Hetedik dullói járás (Felső Oltmelléki járás) 94
 Hetes 49, 84
 Hétfalu l. még Hétfalva 155, 170, 173–174
 Hétfalusi havasok 38
 Hétfalva (Hétfalu) 171–172
 Héthalom 105
 Hétholdlábja 97
 Hétlépés 83
 Heveder visszafolyó 66
 Hevederbükk 115
 Héviz (Olthéviz) 148, 164–166, 168, 170
 Héviz (Olthéviz) 164
 Héviz járása 164
 Hévizi erdő 164
 Hévizi járás 150
 Hevüsmart 115
 Híd 60
 Hídajja 106
 Hídalja 139
 Hideg aszó 132
 Hideg forrás 52
 Hideg kút 33
 Hideg kútláb 70
 Hideg völgy 172
 Hidegárok 26
 Hidegaszo pataka 133
 Hidegbércz 36
 Hidegkút (Olthidegkút) 166–167
 Hidegkút 26–27, 34, 58, 65, 77, 120, 132, 137
 Hidegkút lábja 70
 Hidelve 118
 Hídelve kútja 118
 Hídféle 172
 Hidlás patak 150
 Hidlás völgye 172
 Hídpataka 99
 Hídsorok pataka 114
 Hidveg (Hídvég) 20
 Hidvég (l. még Fürstenburg, Hidveg, Hidvége) 20–21, 39–40, 45, 47–48, 59–61, 161
 Hidvég járás 47–48, 61, 155
 Hidvég–árapataki terület (Székföld) 61
 Hidvége (Hídvég) 60
 Hidvégi birtok (Székföld) 59
 Hidvégi járás 20, 45, 59, 155
 Hidvégi szolgabíróság 20, 59
 Hidvégi utza 21
 Hihágó 90
 Hilib 56, 61–62, 107
 Himbük 83
 Himes 41
 Himpatak 83
 Hindu (Indus) 87
 Hintófa 58
 Hiofabértz 150
 Hiposdomb 49
 Hiszembértz 167
Hizó 86
 Hoca lábja 96
 Hodos 75
 Hóhegy alja 160
 Hóhegy mege 160
 Hokom 22
 Holdos hegy 75
 Holló kő 132
 Hollókő 161, 171
 Hóllópatak feje 114
 Holopataka 99
 Holoskút 52
 Holt Almás 128
 Holt Kovászna 110
 Holt tenger (Holt-tenger) 72
 Holtárok 72
 Holtfok 82

- Hólyag 46
Holzdorf (Fogaras) 151
Hom árka 111
Homlok 51
Homoród Almás
Homoródalmás) 47, 132–133
Homoród Almási barlang 132
Homoród (és Homoród folyó)
162–163
Homoród (és Homoród folyó,
Kis-Homoród) 169–170
Homoród folyó (barcasági
Homoród) 145
Homorod Jánosfalva
(Homoródjánosfalva) 155
Homoród szent márton
(Homoródszentmárton) 169
Homorod vize (Kis-Homoród)
155
Homoródalmás (l. még Almás,
Homoród Almás) 46
Homoródjánosfalva
(l. még Homorod Jánosfalva,
Jánosfalva) 155
Hompszántás 57
Homoródszentmárton
l. Homoród szent márton
Homoródújfalú l. Ujfalu
Honn kút 65
Hontsokos 75
Hordó út 65
Horgas 21, 49, 59, 64–68, 71,
92, 105, 125, 129, 139
Horgas alya 101
Horgas ér 120
Horgas láb 125
Horgas lábak 71
Horgas págyna 167
Horgasláb 138
Horgasok 157
Horgasok lábja 172
Horgass 106
Horgasszer 52
Horgastőke lábja 43
Horgázt 80
Horgázt borvíz 80
Horvát István 32
Horvát István szakíró 172
Horvátka 172
Horvátka terhesse 172
Horvátország l. Croacia, Croatia
Hosszak 33, 62, 135, 157
Hosszak lába 38
Hosszak lábja 172
Hosszakba 109
Hosszú 21, 26, 41, 43, 57, 59,
64, 67, 69, 77, 92, 97, 106,
118, 120, 126–128, 165, 170
Hosszú alsó 51
Hosszú bérce 65
Hosszú bértz 51, 64, 79
Hosszú fele 165
Hosszú feletti helység 165
Hosszú feletti 165
Hosszú felső 51
Hosszú föld 163
Hosszú földek 155
Hosszú határ 84
Hosszú hold 102
Hosszú káka 82
Hosszú láb 65, 68, 70, 125
Hosszú lapos 82
Hosszú lenföldek bérce vége 173
Hosszú mező 83–84
Hosszú nyíl 61
Hosszú nyílak 39
Hosszú págyna 167
Hosszú rész 125
Hosszú ré 158
Hosszú rét 44
Hosszú Sándor 74
Hosszú sás 82
Hosszúbérce 26, 62, 67
Hosszúbérce alja 62
Hosszúbértz 42, 101
Hosszúdomb 63
Hosszufalu (Hosszúfalú) 171
Hosszúfalú (l. még Hosszufalu,
Hosszúfalú) 170–172
Hosszúfeje 114
Hosszúfele 165
Hosszúföld szere 65
Hosszúhavas 138
Hosszúkertje 144
Hosszúkő 75
Hosszuláb 31, 59, 70, 107
Hosszúmező 55
Hosszúmező árka 143
Hosszúmező lábja 143
Hosszúpataka 144
Hosszúpusztá 126
Hosszúpusztá teteje 114
Hosszúrét 51, 106
Hosszúsorok 114
Hosszúfalú (Hosszúfalú) 174
Hótós 50
Höltövény (l. még Heldsdorf)
145
Hössök vára 48
Huba l. Hubat
Hubat (Huba) vezér 105
Huddoztató 64
Hula 21
Hulló 159
Hulló tető 148
Hun (fiktív név) 86
Hun árka 111
Hunárka tartománya 117
Hungaria (Magyarország) 31–32
Hunyadi 86
Huréz (Hurez) 151
Hurez (l. még Huréz) 152
Huréz utsza 151
Hurusk 71
Huszas 84
Husztai András 111
Hütlen 43
Ibre 43
Igaz Bereck völgy 35
Igaz Bereczk 31
Ika pataka 70
Ika vára (Csonka vár) 34, 62
Ika vezér (fiktív személy) 62
Ikafalva 34, 52–53, 55, 61,
68–70, 127
Ikafalvi út 53
Ikafalvi út alatt 52
Ikapatak kútya 53
Ilona asszony vadleány 23
Ilona vadleány 23
Ilonkaszeg 97
Ilyefalva (Illyefalva) 124
Ilyén 151
Ilyén utsza 151
Illyés bérce 44
Illyefalva (l. még Ilyefalva)
17–18, 62–63, 83, 119–120
Illyefalvi hegy mege 120
Illyepataka 63
Illyés 86
Illyés bérce 120
Illyés Tamás jegyző 129–130
Imecs család 63
Imecs János szolgabíró 48, 61
Imecsfalva 56, 58, 63, 133
Imets Mozes bíró 133
Imre herceg l. Szent Imre herceg
Imre Kápolnája 133
Imre szorványa 41
Imreh (fiktív személy) 119
Imreh András bíró 64
Imreh család 94, 119
In der Lunkler 153
In dynen Geysch 153
Incze fű 27

- Indagines Nicolai (Miklós gypeűje, a mai Mikósvár?) 153
Indisor 60
Indisor utca 60
Indus l. Hindu
Ingóbércz 118
Ingovány 81, 138
Ingovány árka 81
Innenső Bélmező 40
Innenső erdő 157
Innenső Tér 40
Intze familia 30
Intze Pál 64
Intzepál bértze 64
Ioannes, sacerdos de Esztülnek 49
Irland 21
Irmák (Irnák) 111
Irnak (Irnák) 119
Irnák, Attila fia (l. még Irmák, Irnak) 104, 126
Írott kő 172
Isabella (királyné; regina Isabella, l. még Izabella) 72, 100
Isákhely 71
Ispány mezeje 166
Ispányok fűje 169
Isten kas 78
Istók (család) 32
Istók 172
Istók árka 172
Istok köze 97
Ittejefalvi (fiktív családnév) 62
Iván 116
Iván mezeje 139
Iván nyíre 38
Iván pataka 139
Ivánka oldala 117
Ivánkovács 115
Ivánkovács bükkje 114
Ivánkovács pataka 114
Izabella (királyné, fejedelem, l. még Isabella) 40, 74
Izetlen 72
Izvoare 152
Izvorkútja 114
Izvorteteje 114
Izzék 53
Izsákné tövise 12
Jádzómező 27
Jáhoros 36, 108, 110
Jakab 154
Jakab Bálint esküdt 30
Jakab család 102
Jakab völgye 157
Jakabb 109
Jakabfalva (Kászonjakabfalva) 49
Jakabos János, id. bíró 103
Jako 30
Jáko 58
Jáko Antal esküdt 51
Jáko Joákim bíró 74
Jakó Zsigmond 31
Jákob gyári munkás 115
Jákob helye 115
Jákobb halma 109
Jakots Sándor jegyző 139
Jaksit 147
Jancsi plája 172
Jancsi völgye 172
Jancsó 86
Jancso Emanuell 102
Jankó 83
János király, [II.] (János Zsigmond) 74
János Zsigmond fejedelem (l. még II. János király) 85
Jánosfalva (Homoródjánosfalva) 155, 170
Jantsi árka 150
Jantsó család 102
Járos 61
Járszállás 119
Játszó mező pusztája 118
Jávoros 101
Jegespatak 126
Jegespatak tartománya 127
Jégverem 79
Jeruzsálem 108–109
Jézus (l. még Krisztus) 35
Jézus hegye 35
Jézus pataka 35
Jó kút utca 82
Jó Mihály György tója 23
Jó Mihály György vápája 23
Jó Simonné gödre 23
Jóidő kútja 71
Jomivet 121
Joo Bálint esküdt 119
Jordán vize 87
Jós András bíró 79
Josa Lajos esküdt 39
József II. császár 37, 149, 151, 155
Jóvíz 138
Judith kútja 54
Juharhát 58
Juharos 36
Jula 17
Jula-kútja 17
Juliánna 100
Jus 115
Kabaladomb 127
Kabalamező 144
Kaca (l. még Katza) 170
Kacor 144
Kaczor 97
Kádár 86
Kádár család 102, 113
Kádár Ferentz bíró 102
Kádár kert 39
Kádár Márton 154
Kajtár 72
Kajtormos 72
Káka 82
Kakasbarázda 132
Kakasborozda 132
Kakitsa 138
Kakuka 170
Kakuka dombja 170
Kakukhegy 90
Kakuts 74, 121
Kakutsi malmok 121
Kalabucs 36, 80, 133
Kalabuts 43
Kalagyaka pataka 71
Kálán szécse 172
Kalaszló 36
Kalibáskő 132
Kalit 147
Kalit él 147
Kalit Völgy 147
Kállai [Ferenc] 57, 104
Kállay Ferenc 57, 170–171
Kallos István 50
Kálmán hegye 120
Kálnak (Kálnok) 140
Kálnaki Antal, gróf 139
Kálnaki család 139
Kálnaki család, gróf 20, 140
Kálnás 169
Kálnáskútja 99
Kálnok (l. még Kálnak) 63–64, 117
Kálnok szeg 64
Kálnoki 86
Kálnoki család, gróf 40, 61, 95, 97, 121
Kálnoki út 27
Kálnokiné dombja 162
Kálnokiszeg 40
Kaluger éle 147
Kálvin János (Jean Calvin) 77
Kámillus (fiktív személy) 123
Kán László erdélyi vajda 151
Kána 68

- Kanabé Endre plébános* 123
 Kánás 128
 Kánás szeg 155
 Kancsi 66
 Kancza 65
 Kandia 68, 136
 Kanisztos 88
Kanisztos család 32, 35
 Kannakút árka 22
 Kanta (helynév) 43, 65
 Kanta falva 75
 Kantfalva 74
 Kantsé 29
 Kányás 106, 137
 Kányás attya 79
 Kapátsok 150
 Kápolna 41, 58, 106, 116, 118, 120, 173
 Kápolna ág 108
 Kápolna bértza 46
 Kápolna dombja 47
 Kápolna gyepe 92
 Kápolna hegy 33
 Kápolna hegye 22
 Kápolna mellett 67
 Kápolna mezeje 56
 Kápolna mező 72
 Kápolna odal 125
 Kápolna víz (Kápolna vize) 108
 Kápolna vize (l. még Kápolna víz) 102
 Kápolnánál 143
 Kápolnára jövő láb 125
 Kápolnára menő 67, 102
 Kápolnára menő láb 49
 Kápolnaszer 65
 Kápolnatető 99
 Káposztás kert 170
 Káposztáskert 170
 Kaprosd 165, 168
 Kaprosd tava 168
 Kapta 48
 Kapucs tető 47
Karacsi 86
Karácson család 96
Karaffa (Caraffa, Antonio hadvezér) 147
Karakai 86
 Karancsáj 124
 Karantsáj 59
 Karathna (Karatna) 127
 Karatna (l. még Karathna) 67, 110, 126, 128–129
 Karatna feje 128
 Karatna pataka 128
 Karatna Volál 67
 Karatnai kékláb 128
 Karatnai kihágó 128
 Karatnai nagy rész 128
 Karatnai tóra menő 128
 Karatnai Torja Kászon köze 128
 Kárbahágó 26, 43, 85
 Karbunér 158
Kardos familia 97
 Kardoskert 97
 Karéi borvíz 139
 Kárhágó 47, 83, 117
 Kárhágó oldala 170
 Kárhágó 84
 Kárhágóra menő láb 120
 Károly Fejérvár (Gyulafehérvár) 103
Károly császár, VI. 162
 Károlyfehérvár (Gyulafehérvár) 153
 Károlyfejérvár (Gyulafehérvár) 56
 Karom 134
 Karom utca 136
 Kárpát hegyláncolat 75
 Kárpátok 38, 76
 Karsa 41
Karsai 86
 Karulyos 138
 Kasnya 41
 Kaszanyeles 71
 Kászon (fluvium, folyó, l. még Kászon vize) 72, 76, 102
 Kászon aly 124
 Kászon alya 124
 Kászon Impér (Kászonimpér) 49
 Kászon Jakabfalva (Kászonjakabfalva) 49, 75, 84
 Kászon réte 75
 Kászon szék (Kászonszék) 113
 Kászon vize (l. még Kászon) 33, 71–73, 75–76
 Kászonimpér l. Kászon Impér
 Kászonjakabfalva l. Jakabfalva, Kászon Jakabfalva
 Kászonköz 75
 Kászonlábja 102
 Kászonszék (l. még Kászon szék) 71, 75
 Kászta 115
 Kasztá Berdei 164
 Kasztá kindi 164
 Kasztá ungyu mare 164
 Kataverme 99
 Kati 53
Katonáné (kert/telek) 54
 Katona kert 61
 Katona kút 23
 Katonás 161
 Katonnya 27
 Katonnya út 27
 Katrosa erdeje 75
 Katrosa pataka 75
 Katza (Kaca) 163
 Katzai útnál 170
 Katzai pataknál 170
 Kaukázusi hegyek 133
Kaur 32
Kazinczy Gábor 146
 Keczegő 66
 Kecske kaliba bérce 173
 Kecskebértz 167
 Kecskek bérce 171
 Kecskekosár 73
 Kecskepatak 126
 Kecskes bérce 173
 Kecskes mező 54
 Kecskekút 120
 Kegyelet 120
 Kegyeletre menő láb 120
 Kék mező 18
 Kékláb 129
 Kéknyelves oldala 42
Kelemen 154
Kelemen Gábor esküdt 109
Kelemen Tamás jegyző 66
Kelemen, Georg 153
 Kelet-Ázsia 88
Kemény 86
Kemény család 86
 Kéncsás 113
 Kéncsás tető 113
 Kéncses árok 48, 113
 Kender ásztató 143
 Kender láb 173
 Kender lábra menő 21
 Kender rész 65, 69
 Kenderáztató tó 44
 Kenderes szere 64
 Kenderes 59, 150
 Kenderes kert 170
 Kenderes kert pataka 170
 Kenderes láb 21
 Kendereskert 170
 Kendereskert, horgasok 143
 Kendereskert, pataktő 143
 Kendereskert, porond eleje 143
 Kenderhely 129
 Kenderszeg 82
 Kenderszer 117
Kenesi (Kenesius) 32

- Kenesi, Joannes (Kenesius)* 31
Kenesius (l. még Kenesi, Kenesius dictus..., Magyar, Magyar János) 31–32
Kenesius dictus Magyar, Joannes Kenesius) 31
 Kengyes 115
 Kéntsés halom 120
 Kép határa 87
 Kép láb 68
 Képalja 61
 Képek cseréje 132
 Kerbunár 171
 Kerc 153
 Kerecsunárka lábja 96
 Kerek almafa 118
 Kerek árok 59
 Kerek bértz 43
 Kerek bük 66
 Kerek eger 81
 Kerek mogyoró 34
 Kerek nád 82
 Kerek nyír 65
 Kerek orotás 61
 Kerek ponk 155
 Kerek szénafű 122
 Kerek völgy 128
 Kerek Zsombor 114
 Kerekbükk 49, 108
 Kerekbükk eleje 46
 Kerekbükk hátulja 46
 Kerekeger 87, 132
 Kerekerdő 163
 Kerekes árka 96
Kerekes Izsákné 162
Kerekes Sigmond 162
 Kerekföld 118
 Kerekföldek 99
 Kerekhegy 37, 31, 39, 49
 Kerekhegy pataka 133
 Kerekhegyalya 97
 Kerek nád ponkja 106
 Kereksás 119
 Kerekszeg 82
 Kerektró 26, 52, 58, 63, 66, 80, 107, 135, 168
 Kerektró pusztája 118
 Kerektró tartománya 165, 168
 Kerektró útja 53
 Kerektrólábja 126
 Kerekzsombor 114
 Kereszt 77
 Kereszt alszeg 104
 Kereszt felől jövő patak 167
 Kereszt tartománya 167
 Kereszt verőfény 150
Keresztelő Szent János 123
 Keresztény 62, 120
 Keresztes 67, 88
Keresztes Elek jegyző 121
 Keresztes utca 88
Keresztesek utcája 88
 Keresztfa 75
 Keresztfa hágó 46
 Keresztfaláb 126
 Keresztnél 156, 159
 Kereszturi útnál 163
 Keresztút 125
 Keresztút alja 72
 Keresztút felett 26
 Keresztvár (l. még Kreuzburg, Krutzburg, Nyén, Tél, Telu, Télu) 155
 Keringő 92, 138
 Kerítő 155
Kern, Martinus, P. Rector Sch. 143
 Kerpenis 114
 Kert alja 138
 Kert vége 51
 Kertalja 136
 Kertallya 117
 Kertek fele 58
 Kertek feletti határút 27
 Kertek mege 21, 126, 151, 170
 Kertek megett 151, 162
 Kertelkút 53
 Kertelt kút 53
 Kertes 129
 Kertfele 50
 Kertkút 27
 Kertláb 33
 Kertmege 100, 143
 Kertoldal 132
 Kertre jövő 139
 Kertremenő 46
 Kertszeg 106
 Kerülő völgy 173
 Késa 18, 82
 Késa láb 120
 Késánál 82
 Kese anók vápája 17
Kese László bíró 117
 Kese pataka 89
Keserű (család) 30
Keserű 86
Keserű megszere 69
Keserűek 88
 Kesken 116
 Keskeny 139
 Keskeny láb 126
 Keskeny völgyre menő 64
 Keszege 18
 Két ág 108
 Két árok 160
 Két árok köze 69, 75, 118
 Két árok között 163
 Két csere mezeje 66
 Két erdő között 162
 Két határpatak közti határrész 78
 Két hegy fordul 65
 Két hegyes bérce köze 117
 Két Kurta 70
 Két les ponkja 46
 Két patak köze 27
 Két Száldobos köze 122
 Két tó köze 143
 Két út köze 72, 139
 Két út között 163
 Két út közötti láb 125
 Két út válasz 58
 Két völgy köze 33
 Kétág 61
 Kétárok köze 106
 Kétemberhágója útja 53
 Kétértköze 80
 Kétfejű 133
 Kétpatak köze 101, 116
 Kétpatak köze kútja 27
 Kétsár köze 97
 Ketsége 36
 Ketske feje 110
 Ketskenyak 158
 Ketskés 75–76
 Ketskésfark 75
 Ketskés pataka 76
 Kétszem orotványa 144
 Kétszil 66
 Kettős gombja 108
 Kétút köze alsó 117
 Kétút köze felső 117
 Kétútköze 106
 Kétvíz köze 107
 Keverge 40
 Kevergető 27
 Kezdi (Kézdiszék) 64
 Kézdi (Kézdiszék) 64, 86, 88
 Kézdi Albis (Kézdiabíbis) 64
 Kézdi Alsó Csernáton (Alsócsernáton) 18
 Kézdi alszék (Kézdiszék) 76, 117
 Kézdi fiókszék (Kézdiszék) 107, 123
 Kézdi fiókszék Felső járása 107
 Kézdi fiókszék Közép dullói járás 123

- Kézdi fiúszék (Kézdiszék) 49, 127
 Kézdi járás 103
 Kézdi kerület 72, 102
 Kézdi kerület Felső járása 72, 102
 Kézdi Márkosfava
 (Kézdimárkosfalva) 67
 Kézdi Martonfalva
 (Kézdimartonfalva) 70–71
 Kézdi Martonos (Kézdimartonos)
 71, 107
 Kézdi Orbai esperesség 49
 Kézdi Oroszfalu (Kézdioroszfalu)
 76–77
 Kézdi Oroszfalva (Kézdioroszfalu)
 76
 Kézdi Polyán (Kézdiszentkereszt)
 72–73
 Kézdi szék (Kézdiszék) 71, 103,
 113, 123, 125
 Kézdi Szent Lélek
 (Kézdiszentlélek) 71–72
 Kézdi Szentlélek
 (Kézdiszentlélek) 34, 67, 73,
 75, 80
 Kézdi útra menő láb 125
 Kézdi Vásárhely (Kézdivásárhely)
 37, 42, 53, 64, 68, 71–72,
 74–77, 91, 124, 127
 Kézdi Vásárhely járása 58
 Kézdi Vásárhelyi járás 62, 84
 Kézdi, Orbai, Sepsi és Miklósvár
 egyesült székek (Háromszék)
 65
 Kézdi, sedes (Kézdiszék) 74
 Kézdi albis (l. még Albis,
 Kézdi Albis) 64
 Kézdi almás (l. még Almás) 65
 Kézdi kövár (l. még Peselnek,
 Peselnuk, Pest-telek) 66
 Kézdimárkosfalva
 (l. még Kézdi Márkosfava,
 Marcusfalva, Márkosfalva)
 67
 Kézdimartonfalva (l. még Kézdi
 Martonfalva, Martonfalva) 70
 Kézdimartonos (l. még Kézdi
 Martonos, Martonos) 33, 71,
 86
 Kézdioroszfalu (l. még Kézdi
 Oroszfalu, Kézdi Oroszfalva,
 Oroszfalu) 74, 76
 Kézdisárfalva (l. még Sárfalu,
 Sárfalva) 101, 102
 Kézdiszárapatak
 (l. még Szárapatak) 71
 Kézdiszászfalu (l. még Szászfalu)
 101, 103
 Kézdiszék (l. még Kezdi, Kézdi,
 Kézdi alszék, Kézdi fiókszék,
 Kézdi fiúszék, Kézdi szék,
 sedes K) 18, 38, 49, 51–52,
 55, 58, 65, 67–68, 70, 73–75,
 84–85, 90–91, 101, 110,
 125–126
 Kézdiszék Alsó járása 55
 Kézdiszék Felső járás 65
 Kézdiszék Felső kerülete 71
 Kézdiszéki kerület 55
 Kézdiszentkereszt (l. még Kézdi
 Polyán, Poján, Polyán) 71
 Kézdiszentlélek (l. még Kézdi
 Szent Lélek, Kézdi Szentlélek,
 Szentlélek) 73–74
 Kézdivásárhely (l. még Kézdi
 Vásárhely, Torja vására) 70, 74,
 123
 Kézdivásárhelyi járás 52
Khun 135
 Kiály 46
 Kicsi Barabás 167–168
 Kicsi borvíz 28
 Kicsi fenyős 173
 Kicsi hajtás 150
 Kicsi határ 94
 Kicsi kőhavas 171
 Kicsi kút 27, 77
 Kicsi mező 27
 Kicsi nyír 53
 Kicsi nyíres 98
 Kicsi pusztá 58
 Kicsi rét 61
 Kicsi sástó 166
 Kicsi templom utca 26
 Kicsibarabás 168
 Kicsid apa mezeje 26
 Kicsikő teteje 114
 Kicsinyír 106
 Kicsirét 46
 Kicsiröh 127
 Kién (Kilyén) 77
 Kígyós 110
 Kígyós gödör 156
 Kígyóskő 27
 Kígyósütő 129
 Kihágó 65, 72, 97, 113, 132
Kiis Pál 119
Kiis, Valentinus Civis 143
 Kikisán 149
 Kilenc község erdőbércei 93
 Kilenc lépés 82
Kilián (fiktív név) 77
 Kilyén (l. még Kién, Kilyén
 falva) 77–78, 107, 119–120,
 123–124, 130, 156
 Killyén falva (Kilyén) 118–119
 Kimenő 63, 65
 Kin[-]gos 138
 Kincses 79, 161
 Kincses domb 150
 Kincses gödör 19, 57, 95, 172
 Kincses halom 120
 Kincses pusztája 65
 Kincses verem 159
 Kincsesgödör 116
 Kincskapu 131
 Kincspataka 132
 Kincstető 132
 Kintses fejmező 75
 Kintses patak 84
 Kinyúló 77
Király András jegyző 73
Király család 73
 Király oldal 137
 Király Simon völgye 171
 Király szabadja 40, 170
 Király útja 35
 Királyköve 73, 152
 Királytető 147–148
 Kircz 60
 Kis ág 69
 Kis Almás 66
 Kis András bérce 173
 Kis árnyék 119
 Kis Baczon (Kisbacon) 47, 91,
 100, 103
 Kis Baroth 29
 Kis Batzon (Kisbacon) 37–38,
 78–79
 Kis bikk kútja 170
 Kis Bodza 94, 149
 Kis Borosnyó (Kisborosnyó) 51
 Kis Bota 138
 Kis Bölön 40
 Kis bükk 170
 Kis burján 49
 Kis busnya 22
 Kis csere 44
 Kis csereláb 172
 Kis csuklon 120
 Kis Damonik 139
Kis Dénes jegyző 110
 Kis eger 82
 Kis eger között 82
 Kis ér 80
Kis familia 110

- Kis Ferenc bíró* 49
 Kis Gelence pataka 57
 Kis Gubás 75
 Kis Halashátja 90
 Kis halom 77
 Kis határ 42, 69
 Kis havas 66
 Kis havasalja 36
 Kis hely 44
 Kis Homoród (Kis-Homoród) 170
 Kis Jáharos 47
 Kis Karatna 129
 Kis Karulyos 108
 Kis Kászon (Kiskászon) 73, 128–129
 Kis Kőpataka 132
 Kis Kőpecz 83
 Kis Kosák 47
 Kis Krizba 161
 Kis Kupán 80
 Kis kurta bércz 117
 Kis lemhény 66
 Kis Manyicska 80
 Kis Meggyes orr 34
 Kis mező 21, 84
 Kis nyír 39
 Kis nyomás láb 70
Kis Pál 119
 Kis Pál bércze 66
 Kis patak 172
 Kis retziczka 164
 Kis Salamás 46
 Kis Sólomkö 114
 Kis Száldobos pataka 122
 Kis szeg 22
 Kis Tatár 148, 159
 Kis tatár havas 149
 Kis Telek 112
 Kis tó 163
 Kis Váralya 57
 Kis Vargyas köze 105
 Kis völgy 65, 69
 Kis Zajzon 175
 Kis Zalán hegye 139
 Kis Zalánfalva 139
 Kis-Homoród (l. még Homoród, Homorod vize, Kis Homoród)
 Kis-Küüllő 154
 Kis-Zágon 137
 Kiság pataka 47, 52, 66
 Kiság völgye 172
 Kisaj 52
 Kisárnyék 27
 Kisárok 102
 Kisárok bércze 172
 Kisasszonyok szécse 158
 Kisbacon (l. még Kis Baczon, Kis Batzon, Kisbaczon) 78
 Kisbaczon (Kisbacon) 89
 Kisbércz 67, 71
 Kisbértz 41
 Kisborosnyó (l. még Kisborosnyó) 79, 100
 Kisbölön 40–41
 Kisbölön (faluhely) 41
 Kisbölönpataka 40
 Kisbutuk 114
 Kiscsere 101
 Kiscsere helye 97
 Kisdomb 135
 Kisdomb alja 135
 Kisebb Balo szalványa 99
 Kisebb Orotás 122
 Kisebb Tekerőpatak oldala 99
 Kisek orotása 110
 Kisfelhágó 52
 Kisfenyő 113–114
 Kisfenyő pataka 113
Kisgyörgy József bíró 42
 Kisharaly 133
 Kishatár 52
 Kishatárok 101
 Kishavas 108
 Kishegyed 106
 Kishegyes 115
 Kishegyes feje 114
 Kishegyes pataka 114
 Kishegyre menő láb 107
 Kishely 57
 Kishosszú 49
 Kiskászon l. Kis Kászon
 Kisköves 120
 Kisliget 41, 144
 Kislikat 98
 Kislügetalya 41
 Kisméh 130
 Kismező 23, 49, 56, 72, 75, 120
 Kismocsár 49
 Kismurgó 114
 Kisnyír láb 107
 Kisnyujtód 101
 Kisorr 116
 Kisöd köze 166
Kispál, Stephanus 143
 Kispatak 96–97, 101, 119
 Kispatak borvíz 97
 Kispatak feje 96
 Kispatak köze 41
 Kispatak láb 120
 Kispilicska 114
 Kistrét 83
 Kistrét árka 132
 Kisromlás 114
Kiss 154
 Kiss Almás 116
 Kiss Bodola 147
 Kiss Csoma 126
Kiss Ferencz bíró 81
Kiss István jegyző 117
 Kiss mező 30, 63
Kiss Mihály lelkész 28
 Kiss völgy 18
 Kiss Zalán 138
 Kiss Zalán hegye 138
 Kisshavas 37
 Kisszeg 41, 143
 Két tó köze 143
 Kistér 106
 Kistó halma 163
 Kisutca 41
 Kisvizes 161
 Kisvölgy 67
 Kisvölgyed 127
 Kiszikút parlagja 132
 Kitsi csere 166
 Kitsid erdő bérc ajja 160
 Kitsid erdő bérc oldal 160
Klára 32
 Kláris 57
 Klastrom mező 58
 Kobor (Kóbor) 159–160
 Kóbor (l. még Kobor) 159
 Kobor felé forduló határ 150
 Kóbori láb 160
 Kocs cseréje 106
Kocsis 18
 Kocsisok utcája 18
 Kocsolát (Kucsuláta) 167
 Kofalva (Cófalva) 42
 Kokorja 80
Kolcz Samu 19
 Kollát pataka 60
Kolonbán család 104
 Koloncsár 73
 Kolozsvár 24, 74, 91, 98–99, 105, 112, 132, 169
Kolumbán Dávid bíró 122
Kolumbán Elek esküdt 122
Kolumbán Károly 127
Kolumbán Márton esküdt 106
Kolumbán Mózes bíró 106
Kolumbányok 28
 Komán kútja 23
Komán tolvajvezér 23

- Komárna patak 149
 Komlós 43, 45, 79, 101, 145, 171
 Komlós alja 39, 136
 Komlós vápa 66
 Komlóskert láb 107
 Komlóskertláb 67
 Komollai csere 92
 Komollo (Komolló) 64
 Komolló (l. még Komollo) 92, 111–112, 123
 Komollói vár 112
Komsa Abrahám lelkész 43
Koncz (erdő) 34
 Koncz dombja 100
Kond l. Kund
Kondráth Josef jegyző 63
 Kontroversiás 117
 Kontyos 17
Konya Balázs bíró 45
Konya János bíró 134
Konya Mihály jegyző 45
 Kóp mező 170
 Kopac 53, 136
 Kopacdomb 132
 Kopacz 51, 106
 Kopasz hegy 171, 173
 Kopasz lapály 171
 Kopatz 80
 Kopatz csere 30
 Kópmező 170
 Koporsó éle 66
 Kordoványos 66
 Koré (Szkoré) 152
 Korgács 72
 Korgatag 26
 Korlát (praedium) 20, 40
 Korlát 40
 Korlát oldala 42, 61
 Korlát pataka 48, 60
 Korlátoldala 42
 Korlátpataka 40, 42
 Kormányláb 173
 Kormányok 146
 Kormos 28–29, 121, 133
 Kormos bérce 106
 Kormos bértze 47
 Kormos folyó 47
 Kormos langos 121
 Kormoslangos 106, 133
 Kormospatak pusztája 58
 Kornya patakán 163
Korodi Josef 150
 Kosa dombja 131
Kosa hadnagy (fiktív személy) 131
Kosa Josef esküdt 84
 Kosa kapu 131
 Kosa pataka 133
 Kósalább 117
 Kosár alya 39
 Kosár bik 51
 Kosárkút 120
 Kosolya 126
 Koszta 36
 Koszta Belán mezeje 172
Koszta, Joseph 153
Koszta József lelkész 154
Koszta, Stephan 153
 Kosztán 137
 Kosztandin 171
 Kosztzag 143
 Kotor pataka 51
 Kotormány 49
Kovách 86
Kovács 86
Kovács család 119, 138
 Kovács földek 162
 Kovács hegy 62
Kovács István 88
Kovács József lelkész 125
 Kovács oldal 119
 Kovács pataka 47
 Kovács szén 35
 Kovács szene pataka 67
 Kovács útja 65
 Kovácshegy 55
 Kovácsmál 26
Kovacsóczy Farkas kancellár 154
Kovácsok utcája 86
 Kovászna 42–43, 70, 79–81, 126, 133–135, 137
 Kovászna (folyó, l. még Kovászna vize) 44, 80, 121
 Kovászna felőli határ 43
 Kovászna havasa 100
 Kovászna vize (l. még Kovászna) 42, 100, 109–110
 Kovásznai járás 61
 Kovásznai pokolsár 59
Kováts 30
Kováts Áron esküdt 122
Kováts Bálint főbíró 118
Kováts Domokos esküdt 117
 Kováts fark 138
Kováts János bíró 53
Kováts Josef bíró 39
Kováts Josef jegyző 102
 Kováts Máté 126
Kováts Mihály esküdt 117
Kováts Miklós jegyző 71
 Kováts szegelyete 138
 Kováts szegletye 137
 Kováts szén 99
 Kováts szer 74
 Kováts verőfénye 150
 Kovátspank 108
 Kovor 159
Kozma család 136
Kozma László jegyző 134
Kozma Sándor bíró 123
 Kozma útja 136
 Kőallya 108
 Kőba 171
 Kőba vize 171
 Kőbánya 111
 Kőbánya oldala 42, 170
 Kőbánya pataka 127
 Kőbértz 49
 Kőcsipor 169
 Kőcsupor 168
 Kődmönös 94
 Kődorma 29
 Kőhalom 152–153, 162, 164–165, 169
 Kőhalom széke (Kőhalomszék) 163
 Kőhalomszék (l. még Kőhalom széke) 152–153, 159, 162, 165, 169
 Kőhalomszéki Alsó szék 169
 Kőhalomszéki Felső szék 169
 Kőhányás 106
 Kőhányás alja 160
 Kőhányás teteje 160
 Kőhányásnál 26
 Kőhát 73
 Kőhavas 171
 Kőház 46
Kőházi József 46
 Kőházkert 77, 118
 Kőhbércz 66
 Kőhegy láb 67
 Köheres 172
 Kőhídnál 26
 Kőhordó 35
 Kőhös 27
 Kökényes 34, 72, 138
 Kökényes ódal 26
 Kökényes orotás 46
 Kökénynél 81–82
 Kökényszer 58
 Kőkereszt 55
 Kőkert 171
 Kőkőnyes 118

Kökös 17, 38, 81–83, 91, 130, 149
 Kőkút 146, 171
 Kőkút árka 96
 Kőkút padja 45
 Kőkútavassa 27
 Kőkútnál 146
Kölcze család 94
 Kölcze pusztája 118
 Köles kert 57–58, 63
 Köles mező 170
 Köles vápa 155
 Köles vápának kútja 155
 Kölesföld 169
 Köleshegy 93
 Köleskert 18, 26, 136
 Kölesmező 144, 170
 Kölesmező kútja 170
 Kölesmező pataka 170
 Kölesmező sűrűje 170
 Kölesszer 65
 Kölestartó 52
Kölnéék utcája 26
 Kölönte 59
 Költő 171, 173
Költő család 116
 Költő kert 116
 Költő pusztája 57
 Költő útja 171
Kömény 86
Kömény család 86
 Kömpöly 143
Könczei 86
Könczei Elek 154
Köntzei család 102
 Köp útja 172
 Köpe egrese 172
 Köpec (l. még Köpecz, Köpetz) 83–84, 95
 Köpecz (Köpec) 83–84
 Köpecz patak 83
 Köpetz (Köpec) 29, 98
 Körisbokor 136
 Körispatak 51
 Körispataki útra jövő 51
 Körispatakra járó utca 26
 Körispatakra menő út 27
 Körissorok 114
 Körös 66
 Körös (Csomakörös) 42, 80, 109, 133
 Körös (Csomakörös) 42–43, 80
 Körös cseréje 109
 Körös köze 116
 Körösfalás 52

Körösi Csoma Sándor 42
 Köröspatak (Sepsiköröspatak) 115, 117
 Körpenyes 146, 172
 Körte köze 119
 Körtövélyes 169–170
 Körtövélyes erdeje 170
 Körtve patak 150
 Körtvély láb 107
 Köszarka árka 96
 Köszötyü 84
 Köszál 27, 73
 Köszál él 75
 Köszeg 83
 Köszer 107
 Köszirt 42
 Köszönő 66
 Köszönő pataka 66
 Köszörűkő 132
 Köszvényes 41
 Kötél 65
 Kötél föld 30
 Kötörmény 43
Kövári László 91, 112
 Kövecs 26, 172
 Kövecses 119, 135
 Kövecses láb 173
 Kövecses út 41
 Kövecses utca 170
 Köves 111, 116, 121, 124, 137, 156
 Köves elvéje 78
 Köves határ 94
 Köves hegy 144
 Köves láb 173
 Köves oldal 155
 Köves or 137
 Köves orr 80
 Köves pataka 78
 Köves sugó 51
 Köves út 22
 Köves út árka 22
 Köves út pataka 23
 Köves völgye 172
 Kövesalja 172
 Kövesarc 116
 Kövesbértz 41
 Kövesdomb 170
 Köveshágó 89
 Köveshágó fele 106
 Köveshegy 66
 Köveshegy által 37
 Köveshegy alya 127
 Kövesor 40
 Kövesor 133

Kövespatak 66, 89, 167
 Kövesponk 27, 117
 Követses kút 138
 Köz 110, 144
 Köz pásint 69
 Köz útja 27
 Közbelő vágás 165
 Közbercz kútja 118
 Közbercz 61, 118
 Közbercz alja 170
 Közbertz 22, 120
 Közbertzre menő láb 120
 Közéllő 117
 Közép Aita (Középajta) 84
 Közép Ajta (Középajta) 40, 84, 95, 97–98
 Közép alma 126
 Közép arr 130
 Közép dülő 136
 Közép forduló 79
 Közép halom uta 68
 Közép határ 169
 Közép határ 19, 33–34, 38, 51, 65, 92, 107, 111, 138–139
 Közép Hodos 75
 Közép láb 68, 126, 147
 Közép ösveny 137
 Közép ré 61
 Közép rét 160
 Közép rév 61
 Közép tíz 82
 Közép utca 68, 170
 Közép vontató 126
 Középajta (l. még Fel Ajta, közép Aita, Közép Ajta) 84, 98
 Középalma 130
 Középdomb 26
 Középhatár 17, 92, 116, 125, 138, 147
 Középhegy 27, 119
 Középhegy útja 27
 Középláb 26, 33, 52, 59, 65, 82, 97, 105, 119, 172
 Középláb alámenő 97
 Középlább 52, 106
 Középmező 134
 Közepső alámenő 116
 Közepső dülő 135
 Közepső dülő 135
 Közepső forduló 89, 91
 Közepső forduló 89
 Közepső határ 42, 50–52, 57, 68, 89, 98, 109, 120, 124–125, 139
 Közepső határ 89, 125

- Középső láb 71
 Középső mező 55, 58–59, 70, 126, 144
 Középső mező 58
 Középső út 27
 Középső vágás 165
 Középsőmező 143
 Középsorok 114
 Középszeg 89
 Középszer 25
 Középtíz 25–26
 Középút 92
 Közmező 75, 134
 Közmocsár 63, 135
 Közpázsint 68
 Köztető 159
 Kraszna 138, 147
 Kremina patak 149
 Krétsken 22
 Kretsken árka 22
 Kretsken patak 23
 Kreuzburg (Keresztvár) 146
 Krisán lyuka 163
 Krisbach (Krizba) 160
 Krisbav (Krizba) 160
 Krisbrich (Krizba) 160
 Kriszba (Krizba) 171
Krisztus (l. még Jézus) 98, 104, 151
 Krizba (l. még Krisbach, Krisbav, Krisbrich, Kriszba) 47, 160–161, 174
 Krizbai kerület 160
 Krizbai nagypatak 161
 Krizbai vár (l. még Heldenburg) 48
 Krutsa 144
 Krutzburg (Keresztvár) 155–156
 Krutzburg vára 159
 Kuaszo 46
 Kuaszo pataka 46
 Kuaszo tető 46
 Kuaszópataka 47
 Kucsuláta l. Kocsolát
Kuhn István, gróf 133
 Kukuhegy 47
 Kulakert 118
 Kumánia (Cumania) 28
Kumpár 146
 Kumpár völgy 146
Kun család 86
Kún család, gróf 86
Kund (Kond) vezér 105
Kupán Lajos bíró 71
 Kupta 22
 Kurta 45, 59, 70, 116, 118
 Kurta árka 96
 Kurta bérce 65
 Kurta fej 45
 Kurta háta 51
 Kurta láb 69
 Kurta lábja 69
 Kurta págyina 167
 Kurta pusztája 106
 Kurta töve 106
 Kurta vára 121
 Kurtabérce 27
 Kurtabérce kútja 27
 Kurtafele 121
 Kurtaföld 119
 Kurtahegy 119
 Kurták lábja 76
 Kurtaláb 67, 107
 Kurtapatak (patak) 83–84, 105
 Kurtapatak 30–31, 49, 84, 105
 Kurtaponk 116
 Kurtarét 126
 Kurtaszeg 83
 Kürtökö 171
 Kurucz útja 173
 Kurutz borok 22
Kurutz család 113
 Kurutzbrok 20
 Kúrvák füve 18
 Kurvák úttya 38
 Kurvalapály 120
 Kustaj tető 132
 Kustaly 170
 Kút fele 44
 Kút magosa 147
 Kút magossa 158
 Kút sára 44
 Kútárok 101
 Kutas 51, 65, 139
 Kútfej 27, 66–67
 Kútfej kútja 27
 Kútfeje 122
 Kútfele 106
 Kútfő lábja 126
 Kuth 87
Kuthi 86
 Kútköze 52
 Kútlább 52
 Kútpatak 49
 Kútpataka feje 170
 Kútpataka kútja 170
 Kútpataka völgye 170
 Kútra menő 107
 Kútramenő 64
 Kúttető 46–47
Kuun család, gróf 107
Kuun László, gróf 107
 Kuvas patak 163
 Kükürcsös láb 107
 Küllér 171
 Külső agyagas kútja 27
 Külső Bodos 144
 Külső borzás 84
 Külső Forintos 92
 Külső füves út 130
 Külső halastó láb 124
 Külső Halom uta 68
 Külső határ 71
 Külső hordó út 65
 Külső Hosszú 124
 Külső Jáhoros 58
 Külső Kelebucs 173
 Külső Kihágó 50
 Külső Kőhér 52
 Külső Komlóskert 144
 Külső láb 50
 Külső Losanczi 92
 Külső Losantzi 92
 Külső megyes láb 124
 Külső mező 126
 Külső sárkány réve 69
 Külső verebes láb 124
 Külsőlapály 115
 Külsőszer utca 170
 Külűszeg 85
 Küpü 64
 Küpüs borvíz 115
 Küpüs kút 21, 23, 136
 Küpüs kút bérce 73
 Kürtökö 171
 Kürvern 159
 Kús Kénos 42
 Kús nyír 66
 Küsbikk 66
 Küsbükk út 144
 Küshágó 41
 Küsliget 39
 Kűszürü mező 144
Kvarini Contumacz Director 36
 La lakuce 163
Lábatlan János (székelyek grófja [recte: székely ispán]) 94, 98
 Lábhintó 52
 Labor völgye 57, 112, 118
 Laborfalva 77, 123
 Laborvölgye 123
Lacedi, Johannes 153
 Laczka 100
 Lád 119
 Láda 69

- Ladányi Boros Eleknő* 88
Láday Ágoston, péterlaki, főispán 59, 61
 Ladia patak 58
 Ladiha 56
Ladó 18
 Ladó gátja 18
 Lágý völgye 129
 Láho befüggő 137
 Láho oldala 110
Lajos király [II.] 118
Lajos király, II. [recte: I., l. még Nagy Lajos] 168
 Lajos kúttya 77
 Lajos lapálya 172
 Lajos utca 173
Lakatos András erdőpásztor 168
 Lakocza 133
 Lakotza havas 134
 Lámfor oldal 61
 Langodár 170
 Langos 27–28
 Langos kútja 27
Lányi Sándor 99
 Lapáj árka 96
 Lapály 89
 Lapálymartja 115
 Lapátbükk 144
 Lapias 58, 72
 Lapijas 26, 106
 Lapjos 172
 Lapjos feje 132
 Lapos 51, 121
 Lápos 171
 Lapos bükk 167
 Lápos bükk 167
 Lapos csere 47
 Lapos töve 44
 Laposbércz 27, 67
 Laposbérczútja 53
 Laposbikk réve 136
 Laposorr 49
 Laposs 160
 Laptázó 136
 Lápte havas 149
 Lárin (Lüget) 61
 Lármafa 158
 Láрмаhegy 149
 Láros 108
 Lassúág 73
 Lászlai Pál pusztája 63
László 63
László Ferentz bíró 57
László János egyháztág 94
László, Joanes 143
 László kút oldala 44
 László kútja 57
László Sándor jegyző 62
Lászlókút oldala 100
 Lator 125
Lauta, Ananias, filius, Privigyei 153
Lauta, Ananias, Privigyei 153
Lázár József bíró 138
 Lázul kriszti 164
 Leány patak 138
 Leányka pataka 132
 Leánymező 148–149
 Leányvár 35, 88
 Lébérc 136
 Leblang (Lebnek) 162
 Lebnek (l. még Leblang) 160, 162
 Lebnek felőli forduló 162
 Lebneki hegy 160
 Lécfalva (l. még Létzfalva) 51, 84–85
 Léckert 42
 Legyező kút 122
 Lemenő 92
Leményi 86
Leményi család 86
Leményi János 86
 Lemhény 33–34, 49, 6566, 70–71, 85–88, 101–102, 107
 Lemhény rétje 66
 Lemhény vize 66
Lemhény, Gregorius de 31
Lemhény, Mathias de 31
Lemhényi 86
Lemhényi Gergely 32
 Lencsés kút 91
 Lenföldek 72, 173
 Leng 163
 Lengyelhon (Lengyelország) 68
 Lengyelhon l. Lengyelország)
 Lenke pusztája 22
 Lenkert (praedium) 23
 Lenkert 48, 111, 115, 151
 Lenkert utsza 151
 Lenmező 57, 111
 Lenvölgy 175
Leoka Gyergy 164
 Lepedát bérce 173
 Leshegy tető 78
 Létzesbák pataka 158
 Létzfalva (Lécfalva) 90
 Libocz 118
 Liget 110
 Liget (Lüget) 160
 Lika 27
 Likabércz 27
 Likas 132
 Likas kő 77, 171
 Likaskő 130, 131
 Likaskő határ (forduló) 130
 Likaskő tartománya 121
 Likaskőn kívüli láb 125
 Likasszél 132
 Likat 90, 100
 Lipse 36, 107
 Lisznai utat átkelő 120
 Lisznyó 38, 45, 89, 123, 130
 Lisznyó felőli határ 38
 Liszpezi Paro 164
 Lisztesfa 92
 Lóbércz 34
 Lobogó 24
 Lodomeria 59
 Lófejes árok 172
 Lok 97, 166, 170
 Lok pataka 170
 Lókert 60, 68, 71, 106, 115, 146
 Lókert pataka 118
 Lóköttő 76, 82, 118
 Lóköttő hely 44, 68
 Lomos 172
 London 21
 Lonka 65
 Lopáj árka 96
 Loré 118
 Loré pusztája 118
 Lorhám 20
 Lorhámra jövő 21
 Losantzi 93
Losantzi 92
 Losonczi Margit l. „Apor” Margit
 Losontzi 111
 Lovak havasa 172
 Lőke 43
 Lőfűrész 47
 Lökös 65
Lőrinc erdélyi vajda 73
Lőrincz 86
 Lőrincz mezeje 101
Lőrintz 30
 Luda 152
 Ludas láb 19
 Lugas 47
 Lugos 144
 Lukács 86, 106
Lukács család 56, 137
 Lukács likatja 132
 Lukács pásztör 63
 Lukács pusztája 137

- Lukácskút 120
Lukáts család 158
 Lukáts helye 63
 Lukáts kertje 158
 Lunka 115
 Lupej 108
 Luphegye 163
 Luptyán 36–37
 Lupuj árka lábja 96
Lupuj család 96
Lusignanus, Guido (fiktív személy) 54
 Lut 152
 Lüget (helynév) 95, 115, 126, 127
 Lüget (l. még Lárin, Liget) 20, 39–40, 59, 61, 161
 Lüget lábja 96
 Lüget oldala 61
 Lügetek 35
 Lügetpatak 41
 Lügetpatak feje 41
 Lügetszakadat 42
 Lükert 170
 Macskahegy 169–170
 Macskás 79, 101, 116
Macskási 86
 Macskavár 27, 172
 Macsukás 37
 Madaras 101, 161
 Madarász kútja 171
Magdó 32
Magdó János útja 173
 Magos 79, 101
 Magos hegy 35
 Magos hely pataka 118
 Magos nyár 116
 Magos sorok 96
 Magosláb 83
 Magosmak fele 106
 Magosmart 143
 Magyar Hermány (Magyarhermány) 38, 47, 78–79, 89, 103
 Magyar Hérmány (Magyarhermány) 90
Magyar János (l. még Kenesius) 32
 Magyar ország (Magyarország) 105
 Magyar utca 156
 Magyarhegy alja 126
 Magyarhermány (l. még Hermány, Hérmány, Magyar Hermány, Magyar Hérmány) 89
 Magyarhon (Magyarország) 29, 32, 162
Magyari Károly pap 149
 Magyaró kútja 170
 Magyarok vára 171
 Magyarország (l. még Hungaria, Magyar ország, Magyarhon, Ungaria) 67, 73, 96, 153, 171
 Magyaros 117, 119, 139, 166
 Magyaros (Sepsimagyarós) 44–45, 111, 117
 Magyarós (Sepsimagyarós) 123
 Magyaros (Szászmagyarós) 164, 167
 Magyaros árok 57
 Magyaros domb 78, 160
 Magyarós domb 122
 Magyaros egrekálja 40
 Magyaros felett 132
 Magyaros felett való helység 166
 Magyarós határ 27
 Magyaros karélya 79
 Magyarós kosár kútja 27
 Magyaros kút 55, 118
 Magyarós kút allya 105
 Magyarós kút teteje 105
 Magyaros nyaka 118
 Magyaros oldal 77
 Magyarós oldal 35
 Magyaros oldala 166
 Magyaros patak 108
 Magyaros pataka 114
 Magyaros pusztája 118
 Magyaros tava 168
 Magyarós utca 26
 Magyarosi út környéke 44
Majlát (hegy) 86
Majlát (fiktív személy) 86
Majláth 86
 Majláth 88
 Majos 43, 73
 Makó völgy 77
 Mákos patak 51
 Mákos patak orra 41
 Maksa 85, 90–91, 93
 Maksai középső forduló 90
 Maksai útja 53
 Mál 53
 Mál alja 53–54
 Maládin köve 172
 Málalja útja 53
 Malmosok helye 57
 Málnás (l. még Sepsi-Málnás) 53, 94, 96, 99
 Málnás alja 173
 Málnás oldala 107
 Málnás pataka 58
 Málnás üvegcsűr (Mikóújfalu) 95
 Málnás völgy 171
Málnási család 94
 Málnási nyír mezeje 96
 Malom alya 57
 Malom csere 21
 Malom dombja 171
 Malom eleje 61, 76, 79
 Malom észka 150, 162
 Malom fele 66
 Malom felett 26
 Malom köze kihágó nagy föld 78
 Malom nyíre 72
 Malom oldal 43, 83
 Malom patak 149
 Malom pataka 106
 Malom utca 26, 44, 46, 170, 173
 Malom utsza 151
 Malomárka 173
 Malomárnék 41
 Malomdombja 98
 Malomkert 169–170
 Malomkert utca 170
 Malomnál 144
 Malomoldal 144
 Malompatak 146–147
 Malompataka 106, 139, 144, 146, 168
 Malompataka bikke 106
 Malompataka mellett 143
 Malompataka pusztája 106
 Malomrét 100
 Malomszeg 41, 44, 132, 143
 Málta 146
 Mánási szálassa 122
 Mánavész 67
 Mánik 49
 Maramaros (Máramaros vármegye) 171
 Máramaros I. Máramaros
 Marcos (Márkos) 94
 Marcosi (Márkos) 94
Marcu 94
 Marcus (Márkos) 94
 Marcusfalva (Kézdimárkosfalva) 69
Mária (l. még S. Mária, Sancta Maria, Szűz Mária) 60
Mária Theresia királynő 59
 Marienburg (Földvár) 59–60, 145
 Máris ösvénye 171
 Marja 39

- Márjásos nyilak 160
Márk Istvánnő 44
Márk Istvánnő tovara menő 44
Marko 104
Márko 104
Márko család 104–105
Márkos (helynév) 70–71, 115
Márkos (l. még Marcos,
Marcosiu, Marcus) 94, 146, 155,
158
Márkos 154, 156
Márkosfalva (Kézdimárkosfalva)
52, 67–70, 74
Márkosfalva felőli határ 70
Márkosfalvi út láb 70
Márkosmona megett 77
Márkosútja 52
Markotány 66
Márkusfalvi Márton tit[ok]nok
103
Markusz 104
Maros Vásárhely
(Marosvásárhely) 39, 74
Marosi János bíró 168
Marosszék 159
Marosvásárhely l. Maros
Vásárhely
Mart 77
Mart alja 44
Mart tető 124
Márthárd, gróf (fiktív személy) 98
Marti család 134, 136
Mártis árka 172
Mártis utcája 173
Márton 86
Márton János 127
Marton József 144
Marton lábja 107
Marton mezeje 132
Marton réttye 120
Marton uta 19
Martoncsere 90
Martonfalva (Kézdimartonfalva)
19, 52, 59, 67–69, 133
Martonos (Kézdimartonos)
71–72, 86, 101
Martonos (Sepsimartonos) 51,
53, 54
Martonos alya 57
Martonos szege 72
Martonút szege 52
Másod láb 70
Másod völgy 93
Második láb 69
Máté család 132
Máté keresztje 132
Máté Péter esküdt 29
Mátéfalva 107
Máténé kútja 27
Máténészege 44
Máthé (kert/telek) 54
Mátis 47
Mátis 126
Mátis Antal bíró 69
Mátis család 62
Mátis István 143
Mátisfalva 52, 67–69
Mátisfalvi szer 68
Mátiskút oldala 117
Mátyás király [I.] 17, 60, 68, 74,
133, 162
Mátyás patak 128
Mátyás patak oldala 128
Mátyás Antal tanácsos 37
Mátyus 99
Mátyus István 99
Mé árok 144
Mecs kulcsár (fiktív) 58
Meddűföldek 126
Meddűs fenő 35
Medgyes láb 70
Média 87
Medve gödör 66
Medvebarlang 171
Medvefej 110
Medvefej puszta 118
Medvekés pataka 96
Medvés 40
Medvés bértz 79
Medvés oldala 61
Medvés völgye 173
Medvevölgy 173
Megye 65
Megye pataka 133
Megye templuma 49
Megyerdeje 54
Megyes 42
Megyesláb 69, 67
Méhkér 135
Méhkert 159
Méhkert eleje 137
Méjárok 102
Méjj patak 120
Méjpatak mejjébe 97
Méjszeg 83
Méjszeg eleje 83
Meleg oldal 108, 171
Meleg völgy 45
Melegfürdő borvíz 24
Mély árok 172
Mély patak 45
Mélytő 152
Mélyvölgy 159
Ménes rét 47
Ménesbértz 110
Ménese 165
Ménese szakadása 166
Ménesrétje 90
Meobáb 175
Méregtörő 130
Mese 162
Mese felé forduló 163
Mese felőli forduló 163
Mesei ösvénynél 163
Mesopotamia 36
Mész 173
Mész gödör 44
Mészbércze 123
Mészégető 61, 113
Mészéle 147
Meszes 27
Meszes bértz 64
Mészgödör 35
Mészkatlan 18
Mészkemence 168
Mészkemence tartománya 167
Mészke kemence 168
Mészkeponk 117
Mészpatak 23
Mészpatakbértz 22
Mészpest 26
Mészreve 137
Mesztáka 56
Mészvölgye 147
Meyr Ignácz, dr., orvos, szakíró 24
Meyr, Ignate, dr. 24
Méz 21
Méz oldal 74
Méz patak 21, 23
Méz pataka 23
Méz patakon aluli 22
Méz patakon felüli 22
Mező utca 173
Mezőbánd l. Bánd
Mezőfalvi faluk 76
Mezőhát 26
Mezőhát út 27
Mezőképe 120
Mezőközép 131
Mezőközép lábja 131
Mezővágás 39
Mezővontató 136
Micske 86
Micske szer 87
Micske töve 87

- Micsker 73
Mihacs 43
Mihácsa család 86
Mihácz család 137
Mihácz erdeje 137
Mihácz láb 67
Mihálc 88
Mihálcz Barabás dobos vajda 18
Mihálcz kert 68
Mihály 86
Mihály család 94
Mihály Elek jegyző 68
Mihály püspök (fiktív személy) 87
Mihály vajda 69
Mihok 158
Mihok völgye 158
Mike 86
Mike család 80
Mike dombja 80
Mike Simon 88
Mike Simon tanár 88
Mikefalva (? Hétfalunál) 171
Mikék dombja 80
Mikes (pusztája?) 42–43
Mikes 86
Mikes család 148
Mikes család, gróf 18, 133, 135, 148–149, 159
Mikes Kelemen 76
Mikes Miklós, gróf 145
Mikes Zsigmond, gróf 157
Mikes, zabolai 146
Mikesek 146
Mikesék 148
Mikesné pusztája 58
Miklós vezér (fiktív személy) 95
Miklós Antal esküdt 126
Miklós Dávid jegyző 47
Miklós gyepe l. Indagines Nicolai
Miklos lyuka rétje 151
Miklos lyuka verőfénye 151
Miklósvár (l. még Miklós vára Szent Miklós vára) 84, 94–95, 98, 153
Miklósvár fiókszék (Miklós várszék) 84
Miklósvár fiúszék (Miklós várszék) 39, 59, 83–84, 139
Miklósvár szék (Miklós várszék) 84, 98, 123
Miklós vára (Miklós vár) 97
Miklós vári oldal 97
Miklós várszék (Miklós vár fiókszék, Miklós vár fiúszék, Miklós vár szék, Miklós várszék) 39, 94, 97–98, 107, 117, 121
Miklós várszéki alkirálybíróság 29
Mikó család 19, 32, 52, 96
Mikó család erdeje 19
Mikó család, gróf 20, 47–48, 59–61
Mikó erdő 61
Mikó udvar, gróf 60
Mikó József hajtása árka 96
Mikó Miklós, gróf 113
Mikó Újfalu (Mikóújfalu) 47
Mikó utca 60
Mikóbértze 42
Mikolcsa 19
Mikóújfalu (Mikóújfalu) 55
Mikoujfalu (Mikóújfalu) 95–96, 113
Mikóújfalu (l. még Bikszád üvegcsűr, Málnás üvegcsűr, Mikó Újfalu, Mikoujfalu, Mikóújfalu, Ujfalu) 53, 95, 97
Milkovia 87
Mirigysek 160
Mirkvásár 170
Miskolczi László esküdt 137
Mocsár 51, 62, 71–72, 79, 102, 106, 147
Mocsár határ 94
Mocsár láb 76
Mocsár oldal 84
Mocskos patak 114
Modi Mihály bíró 39
Mogyoró fej 65
Mogyoró pusztája 133
Mogyoróbokor 55, 110
Mogyorópatak 126
Mogyorós égere 138
Mogyorós gödör 67
Moha (Nagymoha) 162–163
Mohai 162
Mohojka 71
Mohostó 114
Moldavia (Moldva) 31–32
Moldova (Moldva) 49, 73, 85, 87, 102, 108, 133, 154
Moldovánok 154
Moldovaország (Moldva) 56
Molduva (Moldva) 32, 103–104, 138
Moldva (l. még Moldavia, Moldova, Moldovaország, Molduva, Moldvahun) 33, 35–37, 75–76, 133
Moldva (é) s Oláhország (Románia) 36, 75
Moldvahun (Moldva) 28
Moldvai havasok 71
Molnár él 147
Mólnos Dávid bíró 98
Morgó 83, 91, 97, 111, 119
Morgóhely 119
Morgonda 150
Morgondai verőfénye 150
Móricz 26
Móricznyíre 26
Morius család 109
Mórus család 109
Morkosán völgye 72
Mosalya 79
Mosaicza éle 173
Mozsár pataka 173
Muckendorf (Nagymoha) 162
Mukundorf (Nagymoha) 162
Mungorcsi 43
Munkács 129
Munkács oldal 129
Munkács feje 67
Munkáspataka 67
Muntili Puliscea 94
Muntyán, Krecsun bíró 39
Murad bég 169
Murdán 133–134
Musát lapálya 172
Mussát 108
Mustra 151
Muszka 116
Muszka határ 116
Muszka utca 116
Muszta 147
Musztika láb 120
Nád 76, 83, 99–100
Nád karé 85
Nádas 120
Nádas orra 118
Nádas pataka 78
Nádasdi 78
Nádaskút 67
Nádaskút farka 67
Nádaskút szere 67
Nádasoldal 127
Nádaspatak 90
Nádaspataka 126
Nádaspataka kútja 167
Nádastó 27, 53
Nádastóútja 53
Nádika oldal 57–58
Nádkert 82

- Nádos kútja 170
 Nádos tere 29
 Nádra menő 68, 76, 103
 Nádramenő 135
Nagy 86
 Nagy ág vize 108
 Nagy aita (Nagyajta) 121
 Nagy Ajta (Nagyajta) 40–41, 84, 95, 97–98
 Nagy Ajta felé forduló határ 40–41
Nagy Alajos jegyző 103
 Nagy Almás 116, 128
 Nagy Antal bokra 59
 Nagy árnyék 119
 Nagy árok 22
 Nagy árok oldala 51
Nagy Áron jegyző 84
Nagy Áron lelkész 112
 Nagy áru 87
 Nagy Ausztria 148
 Nagy avas 26, 51, 62
 Nagy Baczon (Nagybacon) 89, 99
 Nagy Barabás 168
 Nagy Baszka 80
 Nagy Batzon (Nagybacon) 37, 98
 Nagy Bodza 80
Nagy Boldizsár 162
 Nagy Borosnyó (Nagyborosnyó) 51, 82, 100–101
 Nagy Bota 138
 Nagy Bölön 40
 Nagy busnya 22
Nagy család 125
 Nagy csere 34, 144
 Nagy Csoma pataka tartománya 126
 Nagy csuklon 120
 Nagy Damonik 139
 Nagy eger eleje 82
 Nagy égés 136
 Nagy ér 80
 Nagy erdő 150, 160
 Nagy erdő verőfénye 150
 Nagy fák 17
Nagy familia, famillia 122
 Nagy fenyő 136
Nagy Ferencz pap 78
Nagy Ferentz jegyző 99
 Nagy Gelence pataka 57
 Nagy Gelence víz 58
 Nagy gere völgye 58
 Nagy gödör 155
 Nagy Gubás 75
 Nagy hágó 65
 Nagy Halashátja 90
 Nagy halom 83
 Nagy havas pusztája 47
 Nagy hegy 71, 89
 Nagy hegy alja 89
 Nagy hegy tartománya 127, 167
 Nagy hegy teteje 89
 Nagy híd 80
 Nagy Hodos 75
 Nagy holdak 156
 Nagy hosszú 28
 Nagy hugyozó 168
 Nagy hugyozó tartománya 168
Nagy Imre bíró 31
Nagy István borvíze 122
 Nagy István feje 132
 Nagy István gödre 158
Nagy István lelkész 139
 Nagy István pataka 132
 Nagy Jáharos 47
 Nagy János árka 172
Nagy János bükke 122
 Nagy Karulyos 108
 Nagy Kénos 42
 Nagy kerülő fej 167
 Nagy kerülő feje 167
 Nagy kerülő lábja 107
 Nagy Kosák 47
 Nagy kő fele 45
 Nagy Kőpataka 132
 Nagy Kupán 80
 Nagy kurta bérce 117
 Nagy Küküllő 154
Nagy Lajos jegyző 84
Nagy Lajos király (I. Lajos) 174
 Nagy Lik 61
 Nagy likas oldal 160
 Nagy likas patak 160
 Nagy Magyaros 166, 168
 Nagy Manyicska 80
 Nagy Máténé bokra 18
 Nagy Meggyes orr 34
 Nagy mező 21, 23, 30, 84, 170
Nagy Mihály 110
 Nagy Mihály széke 110
 Nagy Mihály székinél 110
 Nagy molgya 167
Nagy Mózes 49
 Nagy nád szeg 44
 Nagy nyír 66, 117, 136, 160
 Nagy Nyujtód 102
 Nagy oldal 37, 57, 63, 132, 167
 Nagy orú 87
 Nagy Pál bérce 66
Nagy Pál esküdt 139
 Nagy palló 157
 Nagy patak 150
 Nagy porond 144
 Nagy rész 18, 68, 110, 129
 Nagy rét 59, 83, 110, 156, 170
 Nagy Salamás 46
Nagy Sándor pap 61
 Nagy Sándor tető 76
 Nagy sástó 166
 Nagy Sink (Nagysink) 152–123
 Nagy Sink szék (Nagysinkszék) 153
 Nagy Sollyomkő 134
 Nagy Szeben 78
 Nagy szeg 22, 129
 Nagy szénafű 33
 Nagy szénafű kertje 97
 Nagy szer 59
 Nagy Tatár 148, 159
 Nagy Tatár havas 149
 Nagy Telek 112
 Nagy térfeje 58
 Nagy tó környéke 44
 Nagy tó lábja 126
 Nagy tó mellyéke 109
 Nagy út 27, 53–54
 Nagy út alatti mező 54
 Nagy utca 67, 97, 115, 119
 Nagy utza 18
 Nagy Vágás 149
 Nagy Váralya 57
 Nagy verőfény pusztája 58
 Nagy verőfénye 150
 Nagy vész 137
 Nagy vontató 158
Nagy Zsigmond 154
 Nagyág cseréje 106
 Nagyág eleje 106
 Nagyág mezeje 106
 Nagyág orra 106
 Nagyág pataka 56
 Nagyágpataka 106
 Nagyaj 52
 Nagyajta (l. még Nagy aita, Nagy Ajta) 97–98
 Nagyárnyék 41, 99
 Nagyárookra menő 51
 Nagyavas 64, 106
 Nagyavas útja 27
 Nagybacon (l. még Baczon, Botzon, Nagy Baczon, Nagy Batzon) 98
 Nagybarabás 168
 Nagyberivoj l. Berivo

- Nagyborosnyó (l. még Nagy Borosnyó) 79–80, 100–101
- Nagybölön 40
- Nagybölön (faluhely) 41
- Nagybölön várhegye 42
- Nagybölöni felmező 40
- Nagybutuk 114
- Nagyenyed 57, 69
- Nagyesztenahely 61
- Nagyfalura menő 52
- Nagyfalura menő útja 53
- Nagyfej 67
- Nagygödör árka 96
- Nagyhágó 41
- Nagyhágó oldal 67
- Nagyhajtás 114
- Nagyhegy 62, 114, 126
- Nagyhegy alja 62
- Nagyhegyes 114
- Nagyhegyes pataka 114
- Nagyhíd 40
- Nagyhíd parangyossa 40
- Nagyhídárka árok 40
- Nagyhomlok 100
- Nagyhosszú láb 49
- Nagykép 118
- Nagykerülő feje 167
- Nagykő pataka 144
- Nagykőhavas 171
- Nagykőpataka 144
- Nagykút oldala 117
- Nagymájszeg 67
- Nagymanitska 133
- Nagymé pataka tartománya 126
- Nagyméh 130
- Nagymező 21, 49, 52, 75, 132, 170
- Nagymező pataka 114
- Nagymező völgye 172
- Nagymocsár 49
- Nagymoha (l. még Moha, Muckendorf, Mukundorf) 162
- Nagymurgó 114
- Nagynyíl 135
- Nagynyír 160
- Nagynyújtód 101
- Nagyobb Balo szalványa 99
- Nagyobb Orotás 122
- Nagypatak 52–53, 96, 116
- Nagypatak feje 96
- Nagypatak mellyékúttya 53
- Nagypilicska 114
- Nagyvér 97, 150
- Nagyromlás 114
- Nagysink l. Nagy Sink
- Nagysinkszék l. még Nagy Sink szék 162
- Nagyszeben (l. még Szeben) 147
- Nagyszeg 116, 143, 169–170
- Nagyszék 118
- Nagyszél 50
- Nagyszörök 138
- Nagytatár 149
- Nagyút 127
- Nagyút alja 119
- Nagyútalja 52
- Nagyútalja útja 53
- Nagyútra jövő 43
- Nagyútra menő 43
- Nagyvágás 27
- Nagyvizes 161
- Nagyvölgy 161
- Nám palája 173
- Nám völgye 173
- Napoleon* 127
- Negoj 152
- Négy nyír 73
- Negyed láb 70
- Negyedik láb 69
- Nekiti János* 19
- Nemer (Nemere)* 87–88
- Nemere (fiktív személy, l. még Nemer)* 86–87
- Nemere (szántó) 76
- Nemere hegy, Nemere hegye 72, 85, 86–88
- Nemere hossza 85
- Nemere ponkja 71
- Nemes Ábrahám, gróf* 24
- Nemes család, gróf* 20, 47–48, 60–61, 125, 161
- Nemes Elek füve 125
- Nemes János, gróf* 20, 23
- Nemes Sámuel lelkész* 160
- Nemes utca 60
- Nemes, gróf család 59–60
- Nemesek, gróf* 39, 60
- Nemesek utcája 17
- Nemeshatár 126
- Nemesrész 100
- Nemesszer 102
- Nemesszer lábja 71
- Német család* 89
- Német Dávid jegyző* 133
- Német ország (Németország) 153
- Németek hídjánál 163
- Németek martja 147
- Nepomuki Szent János kápolnája* 88
- Németh Márton közjegyző* 115
- Németország l. Német ország
- Nézőhely 43
- Nicolaus* 153
- Nika Radu* 164
- Nikili* 22
- Nikili hegye 22
- Nikola hegye 139
- Nimród (fiktív személy)* 87
- Nisztor esztenája 171
- Noialt (a mai Szászugra) 153
- Noilgiant (a mai Szászugra), castrum 153
- Noiglant (a mai Szászugra) 153
- Nomonác 75
- Nyáguly 108
- Nyakasfű 144
- Nyárad 88
- Nyárádszentbenedek l. Szent Benedek
- Nyáras 18, 64, 67, 144, 161
- Nyáras bértz 167
- Nyáras dobogó 41
- Nyáras felé 144
- Nyáras köze 122
- Nyáras mező 119
- Nyáraska 44
- Nyárasút 120
- Nyármező 115
- Nyármező teteje 114
- Nyáros 126, 134, 170
- Nyáros bérce közepe 58
- Nyáros orr 108
- Nyáros völgye 172
- Nyárosbérce 61
- Nyárospatak 20, 59, 61
- Nyárospatak, rivum 20
- Nyavajka 66
- Nyelem* 86
- Nyelem szénafű 87
- Nyén (Keresztvár) 145–149, 153, 155–159
- Nyén pataka 156, 158–159
- Nyén vára (l. még Cruczeburg) 159
- Nyéni patak 147, 157–158
- Nyéni tulsó csere 157
- Nyerész 40–41
- Nyerges 155
- Nyíl 63
- Nyíl 47, 131
- Nyilak 89, 105
- Nyilaki borvíz 105
- Nyílföldek 99
- Nyílláb 135
- Nyír 58, 68, 109–111

Nyír lábja 96
 Nyír oldal 33, 106
 Nyíres 65–66, 75, 90, 138, 150
 Nyíres alja 147
 Nyíres allya 105
 Nyíres mező bükkje 170
 Nyíres oldala 117
 Nyíres orr 26
 Nyíres tisztája 52–53
 Nyíres tó 44, 82
 Nyíres út alja 39
 Nyíresága 41
 Nyíresdomb 40
 Nyíresmező 41
 Nyíresmező farka 41
 Nyírespatak 41
 Nyíressása 40
 Nyírestó 42, 82
 Nyírfákra menő 129
 Nyírláb 135
 Nyíróldal 19
 Nyírőszeg 26
 Nyírre menő láb 44
 Nyírre menők 120
 Nyírszeg 67
 Nyírverem 73
 Nyolc forintos tó 44
 Nyugoti hegyalji faluk 25
 Nyujtód 33, 66, 71, 84, 86–87, 101–103, 107
Nyujtód, Georgius de 31
Nyujtód, Petrus de 31
Nyujtodi család 102
Nyujtodi Domokos 102
Nyujtodi Péter 32
 Nyuladék 144
 Nyulak bértze 167
 Nyulas 41, 65
 Nyulató 108
 Nyúlkút tartománya 165
 Nyúlnyalás 57
 Ó gyümölcsös 81
 Ó Nyén (Önyén) 157
 Oben an dem Sloßgraben unter den Linden 153
 Ográda 147
 Ojtoz felé vonuló nagy kereskedői út (Ojtozra vezető út) 130
 Ojtoz szoross (Ojtozi szoros) 71
 Ojtoz víz (Ojtoz vize) 36
 Ojtoz vize (l. még Ojtoz víz) 33, 35–36, 108
 Ojtozi cs. kir. vám (Ojtozi vám) 35

Ojtozi országos útvonal (Ojtoz felé vonuló nagy kereskedői út, Ojtozra vezető út) 101
 Ojtozi passus (Ojtozi szoros) 73
 Ojtozi szoros (l. még Ojtoz szoross, Ojtozi passus, Ojtozi vám szoros) 48, 55, 64–65, 75, 102
 Ojtozi vám (l. még Ojtozi cs. kir. vám) 31, 35
 Ojtozi vám szoros (Ojtozi szoros) 101
 Ojtozra vezető út (l. még Ojtozi országos útvonal) 85
 Ojtoztelep 31
 Okis éle 147
 Okisok 147
 Oklánd 170
 Okmánd 65
 Olá temető 44
 Olá ülés 44
 Oláfalvi havasok 132
Oláh család 144
 Oláh domb 117
 Oláh hon, egyesült (Románia) 64
 Oláh Lukács 67
 Oláh pancsó 173
 Oláh templom megett 151
 Oláh utca 17, 156, 170
 Oláh víz 156
 Oláhhon (Románia vagy Valachia) 45, 51, 80, 123, 159
 Oláhhon (Valachia) 28, 133
 Oláhmezeje 73
 Oláhmező 144
 Oláhon (Románia) 48
 Oláhon (Románia vagy Valachia) 80, 138, 149
 Oláhon (Valachia) 138
 Oláhország (Románia vagy Valachia) 145, 148, 159, 172–173
 Oláhpatak 49
 Oláhszeri utca 60
 Oláhtemető 41
 Oláhtemplom mege 146
 Oláország (Oláhország) 38
 Oláhország l. Oláország, Transalpina
 Olasztelek (l. még Olasztelep, Olosz Telek, Olosz Telep, Olosz Telke, Olosztelek, losztelep) 103, 106, 121
 Olasztelep (Olasztelek) 29

Oldal 33
 Oldal havas 61
 Oldal út 27, 65
 Oldalra menő 51
 Oldalramenő 50
 Olosz Telek (Olasztelek) 105
 Olosz Telep (Olasztelek) 103–105
 Olosz Telke (Olasztelek) 103–104
 Olosztelek (Olasztelek) 28, 38, 46–47, 103–105, 133
 Olosztelep (Olasztelek) 104
 Olt (l. még Olth) 17–18, 20–23, 25, 28–29, 33, 39–41, 45, 47–48, 50–51, 54, 59–60, 62, 77, 81, 83–84, 95–98, 104–106, 112–116, 118–119, 121, 124, 143, 150–154, 163–166, 168
 Olt Alsó járás 118, 138
 Olt Bogát (Oltbogát) 163–164
 Olt Bogátá (Oltbogát) 163
 Olt borvizek 115
 Olt felé forduló határ 40
 Olt melletti Alsó járás 119
 Olt melyéke 164
 Olt tere 165
 Olt torkába 40
 Olt utsza 151
 Oltárhegy 101
 Oltárkő 27
 Oltárszer 118
 Oltbogát (l. még Olt Bogát, Olt Bogátá) 163, 165
 Olth (Olt) 60
 Olthévíz (l. még Hévíz, Hévíz) 164
 Olthidegkút l. Hidegkút
 Olti utca 165
 Oltköze 62, 120
 Oltmelléki faluk 54
 Oltorka 104
 Oltra menő láb 143
 Oltramenő belső lábja 40
 Oltramenő külső lábja 40
 Oltramenők 57, 97
 Oltszem 51, 99, 106, 113
 Oltszeme 106
 Olttorka 104
 Olyvás 169
 Omláka 35
 Omlás 61
 Omsós 93
 Omsós patakcsa 93

- Oná Káti* 164
Ond l. Ound
 Ónyén (l. még Ó Nyén) 146
Opor (Apor) család 66
Opra bértze 167
Opra pásztor 167
 Orbai (Orbaiszék) 79, 88, 122
 Orbai alszék (Orbaiszék) 57, 117
 Orbai alszék Közép dullói járás 63, 106
 Orbai Bodza (Szitabodza) 138
Orbai család 75
 Orbai egyházmegye 108
 Orbai fiúszék (Orbaiszék) 42, 49, 56, 110, 134, 137
 Orbai fiúszék Közép dullói járás, 110
 Orbai kertre rúgó nyakmező 75
 Orbai királybírói Közép járás 108
 Orbai Közép dullói járás 122
 Orbai szék (Orbaiszék) 28, 42, 123, 134
 Orbaiszék (Orbai, Orbai alszék, Orbai fiúszék, Orbai szék) 28, 42, 51, 61, 79, 85, 108–109, 133
 Orbaiszék Alsó kerületi járása 109
 Orbaitelek (l. még Telek) 106
Orbán 86
Orbán (család) 32, 68, 73
Orbán Balázs szakíró 143
 Orbán utca 68
 Orbán völgye 173
 Orbányos 73
 Óriás 161
 Óriás helye 44
 Óriás kőláb 107
 Óriás pintzéje 93
 Óriáshegy 93
 Óriásköre menő láb 107
 Óriáskövek 169
 Ormintz 169
 Oromalja 120
 Oroshely 41
 Orosz út 85, 105
 Oroszfalu (Kézdioroszfalu) 26, 75
 Oroszhegy (helység) 162
Oroszhegyi család 162
 Oroszok réve 62
 Oroszút 43
 Orotás 26, 29, 37, 50, 75, 78, 83, 106, 113, 120–121
 Orotás pusztája 118
 Orotás tető 40
 Orotástető 40–41
 Orotván 47
 Orotvány 44, 52, 57, 72, 84–85, 97, 166
 Orotvány pataka 29
 Orozat 106
 Országút oldala 144
 Ortostető 147
 Ortovány 100
 Ósánc 172
 Ósánc vám 146
 Osdola (Ozsdola) 33, 36, 56, 71, 86, 101–102, 107–108
Osváth Tibáld 99
Oszd (fiktív személy) 107
 Oszás 68
 Oszások 157
Otrobán Nándor orvos 24
Ound (Ond) vezér 105
 Óvágás 64
 Óvár 152
 Óvár allya 52
 Óvár kapu 52
 Óvárkapuútja 53
 Ozsdola (l. még Osdola) 107–108
 Ököriktató 43
 Ökörszállás 136
 Ölbézt 47
 Ölhégy oldala 98
 Ölves 79, 101, 136
 Ölves oldal 67
 Ölveság 125
 Önye 129
 Ördög árka 22
Ördög család 116
 Ördög ereszkedő 85
 Ördög gátja 62
 Ördög utca 116
 Ördög völgy 172
 Ördögfüve 119
 Ördöglík tartománya 127
 Ördöglyuk 126
 Ördöglyuk tartománya 126
 Ördögpatak 148–149
 Ördögpataka 148
 Ördögös 33, 87
 Ördögös tova 107
 Ördögös völgy 93
 Örhegy 39, 79, 105, 169–170
 Örhegy kútja 170
 Öriszély 104
 Örkő 118–119
 Örkő vápája 118
 Örmény 82
 Örömhegy 69
 Őrsereg széllye 104
 Őrszökő 120
Őse (fiktív személy) 87
 Őskút 24
 Ősvény 117
 Ősvénybértze 42
 Ötödik láb 69
 Ötsmás oldala 117
 Ötsustákos 116
 Pad 44, 54, 94, 99, 126, 128, 132
 Pad föld 68
 Pad hegye 54
 Padina 164
 Padlábja 126
Pais család 147
 Pais völgye 147
 Pajor éle 172
 Páké 80, 108–109
 Pakok szegelete 59
Pál 86
 Pál Bíró 128
Pál család 136
Páll (család) 30
Páll Ferentz bíró 84
 Pál szege 144
Pál Tamásnő mezeje 73
 Pál utca 172
 Paláj 172–173
 Paláj bérce 173
 Paláj nyaka 172
 Palasztika 67
 Pálbíró 49
 Palesztina l. Szentföld
 Pálfeje 136
Pálffy Sándor lelkész 48
 Pálhegye 39
 Páljános tova lábja 107
 Pálka bérce tető 65
 Palko cseréje 30
 Palko sása 82
 Pallós 116
 Pálos 43
 Pálpatak 119
 Pálpataka (helynév) 118
 Páncsa 66, 88, 102
 Páncsa hegység 102
 Pandi éle 173
 Pap árka 159
 Pap avasa havassa 62
 Pap bérce 172
 Pap cseréje 122
 Pap hegye 150

- Pap homloka 47
Pap János esküdt 30
 Pap kútja 51
 Pap mezeje 143
 Pap nyíre 139
 Pap nyírese 122
 Pap ösvenye 26, 118
 Pap pataka 122, 157
 Pap pataka (erdő stb.) 122, 157
 Pap szege 18
 Pap szere 84
 Pap tasalya 101
 Pap utca 48, 54, 60
 Papavas 120
 Papfölde szere 59, 68
 Paphegy tartománya 166
 Papkertje lábja 107
 Papkúttya 49
 Papmezeje 143
 Papmezeje fele 143
 Papok sánca 39, 149
 Papok sánca 148
 Papok sántza 159
 Papolc (l. még Papolcz, Papoltz) 28, 80, 109
 Papolc felőli határ 43
 Papolcz (Papolc) 80, 133
 Papolcz vize 109
 Papoltz (Papolc) 109–110
Papp György bíró 97
 Pappatak 147
 Pappataka 145, 147
 Papszeg 22
 Papszer 33
 Papszere 118
 Paptava 163
Para Ferentz 116
 Para Ferentz utcája 116
 Parau Lupuluj 94
 Paraul Rugii 94
 Parancsi lapály 171
 Paripafű 18
 Parlagok köze 72
 Parou Runkuluj 164
 Parrag 68
 Partár köve 147
 Pásint 64, 70, 97
 Pásintra menő láb 70
Páskó (család) 32
 Paskó mező tartománya 126
 Patak alfele 129
 Patak feje 122
 Patak feje völgye alján 122
 Patak felőli Domokosfalvi határ 125
- Patak melyéke 46
 Patak oldala 106
 Patakfej 132
Pataki Áron esküdt 126
Pataki család 125
Pataki György esküdt 117
 Patakmejjéke 116
 Patakmelléke 26
 Patakmellékéhez bójáró utca 26
 Patakmelyéke 100, 116
 Patakramenő 62
 Patakramenő láb 67
 Patakröh 127
 Patakszer utca 21, 60
 Pataktő 21, 26, 41, 120, 143
 Páter utca 173
 Patinás kút 146
 Patkóföldek nyila 160
 Pato 119
 Patohalma szere 52
 Patrakonya 171
Paul Elek jegyző 59
 Páva 70, 80–81, 133–134, 136–137
 Pázsint 68, 116
 Pecsenés 65
 Pecsétes 161
 Peleske 117
 Pelesketető 47
Pelszrötcz, Petrus de, székely ispán 31
 Péntek szere 59
 Péntek vápája 59
 Péntekrétje 125
Pénzes 32
 Pénzes gödör 44
 Pénzes sorok 96
 Perdikátor 36
 Peres erdő 47
 Peresmező 146
 Perjés pad 107
 Perkő 34, 73
 Perkő hegy 88
 Perkő vár (Perkői vár) 79–80
 Perkői vár (l. még Perkő vár) 73
 Persia 87
 Peselnek (Kézdikővár) 66–67, 71, 128
 Peselnek pataka 67
 Peselnek szolgabírói járás (Peselneki járás) 66
 Peselneki járás (l. még Peselnek szolgabírói járás, Peselneki szolgabírói járás) 113, 128–129
- Peselneki járás, régi (Hidvégi és peselneki) 155
 Peselneki szolgabírói járás (Peselneki járás) 71, 95
 Peselnuk (Kézdikővár) 66
 Pest 32, 105, 132, 146, 151
 Pest-telek (Kézdikővár) 66
Pesti Frigyes 58, 149
Pesty Frigyes 58, 74, 88, 103, 120, 152
 Peták patak 133
 Peták pataka szegelleite 133
Peter 50
Péter 86
 Péter aszalvánnya 39
Péter Ferencz jegyző 107
Péter Lajos 28
 Péter mezeje 139
Péterfi Sándor pap 168
 Pétergazda 80
 Peterke 50, 53
Péterke 50
 Péterlaka (helység) 59
 Péterné bükkje 114
 Petheőfalva (Petőfalva) 110
 Pethőfalva (Petőfalva) 110
Petki Nagy Boldizsár földbirtokos 163
 Petkítő 163
 Petkítő észka 163
Pető család 89, 110
Pető felvigyázó? fiktív 110
Pető Moyses esküdt 90
Pető Mózes pap 90
 Petőcs árka 118
 Petőfalva (l. még Petheőfalva, Pethőfalva, Pettőfalva) 63, 110–111, 122, 133
 Petőfalvi borvízkút 94v
Petre 105
 Petre mocsára 105
Petru Mozes pap 168
 Pettőfalva (Petőfalva) 110
 Piac tér 18
 Piatra 149
 Piatra mare 171
 Piczerko 97
 Pijiske, a két 132
 Pilicska 114
 Pilisis 80
 Piliske 73, 80, 114, 158
 Piliske pusztája 118
 Pince nyaka 173
 Pinczehely 25–26
 Pintilér 133

- Pipa sár 31
 Pipe (helység) 162
Pípei család 162
 Piroska 89, 175
 Pisztráng pataka 47
 Pisztrangos 27, 150
 Pisztrangos pataka 150
 Pisztrangosi borvíz 99
 Pityókahegy 116
 Pityókakert 166
 Pityókás 64, 165–166
 Pityókáskert 144
 Pityokerie 164
 Plés 172
 Plése 35
 Pliása 163
 Pogány avasa 139
 Poja 72
 Pója 73
 Poján (Kézdiszentkereszt) 103
 Poján 171, 173
 Pojáná luj kupis 164
 Pojánka 71
 Pojvár 67
Pok (fiktív személy) 52
 Póka 97
 Pokahalma 124
 Pókahalma 52
 Poklos pataka 150
 Pokol rév 79
 Pokolkaárka 132
 Pokolkő 172
 Pokolsár 59, 81
 Polián 72
 Polyán (Kézdiszentkereszt) 49, 71–73, 75, 101
 Polyánfalva (Kézdiszentkereszt) 72
 Polyánka 133
 Pongoratz földjei 156
Pongrátz 156
 Ponk 171
 Ponkota 156
 Porond 63, 76–77
 Porond utca 146
 Porondok 157
 Porongy 166
 Porongyos 98
 Porsolás 80
 Porsolt ere 83
 Porsoltok ponkja 107
Porzsolt 107
 Posa 155
 Poszkár 66
 Posztos lábak 124
 Potyon város 109
 Pozsárbércz 171
 Pozsárvize 171
 Pozsárvölgy 171
 Prázsmár (l. még Tartlau) 38, 81, 146, 157–158
 Právétz 164
 Préda 172
Préda Samu 162
Prédák 162
 Predeluc 173
 Pribátkút 41
 Pribátkútja 40
 Pribék dombja 163
 Prilogia 152
 Prilozsa 152
 Privigyei Lauta, Ananias 153
 Privigyei Lauta, filius Ananias 153
Privigyei, Lukás 153
 Prósa 34
 Provence 25
 Provincia Barcensis (Brassó vidék) 154
 Puczora ága 89
 Pulcheretz 171
 Purkerez (Pürkerez) 168
Purtzel ezredes 92
 Puskások lapálya 171
 Pusztá hegyén 163
 Pusztá patakán 163
 Pusztá Peselnek 66
 Pusztá utca 48
 Pusztá[celina] l. még Voszling 162
 Putna (l. még Putna vize) 56
 Putna oldala 127
 Putna orra 126
 Putna töve 130
 Putna vize (Putna) 133
Putnoki István bíró 79
Pünkösti József 137
 Pürkerez (l. még Pürkerez, Pürkerez, Pürkeretz) 145–146, 168, 170
 Pürkerez (Pürkerez) 146–147, 174
 Pürkeretz (Pürkerez) 168–169
Rab János 175
 Rados 165–166
 Rádu Szlojéru havasa 173
 Rajna 173
Rákóczi [György, II.] fejedelem 143
Rákóczi Ferenc [recte: György] fejedelem, I. 36
Rákóczi György fejedelem, I. (l. még R. „Ferenc”) 30, 36, 55, 74, 103
Rákóczi György fejedelem, II. (l. még Rákóczi) 65, 68, 74, 147, 171, 174
 Rákos 109
 Rákos árok 63
 Rákos (Felsőrákos) 133
 Rákos patak 33
 Rákos nyír oldal 33
 Rákosdomb 63
Rákosi Antal birtokos 53
 Rakotya láb 83
 Rakotya vész 128
 Rakotyás 28, 119, 161
 Rakotyás oldala 279v
 Rakotyás pataka 105
 Rakotyás tó 57
 Rakottya 49, 81, 99, 102, 107, 113, 125
 Rakottya alya 84
 Rakottya pataka 113
 Rakottyas 36, 44, 102, 115, 173
 Rakottyas eleje 46
 Rakottyas hátulja 46
 Rakottyas hegye 54
 Rakotyás hegye alatti forrás 54
 Rakottyas pataka 114
 Rakottyasbércz 27
 Rakottyaspatoka (kaszáló) 115
 Rákovicza 152
 Rákovicza köze 152
 Rama 59
 Ramotsabikk oldal 67
 Ramotsa 67
Rápolti Mózes jegyző 106
Rapsány (fiktív személy) 131
 Rapsány utca 131
Rázt családok 75
 Ráztok pataka 75
Rauber család, báró 131
 Ravaszlik 39, 35, 52, 74, 80, 82, 116, 132, 137
 Ravaszos 41
 Ravénosz 147
 Ref. egyház erdeje 22
 Régi malom 98
Réka (fiktív személy) 132
 Réka köve 132
 Rekecze 34
 Remete 52, 54, 82, 119
 Remete feje 144

- Remete pataka 144
 Remete patakára menő láb 144
 Remeteútja 53
 Réncze 172
 Réncze kútja 173
 Rendes utca 124
 Repej hám 22
 Repejhám 20
 Rész füvek 146
 Rét 26, 63, 111, 123
 Rét eleje 59, 107
 Rét külső láb 126
 Rét mege 72
 Rét oldal 71
 Rét szély 170
 Rét útja 27
 Rét utsza 57
 Rét víz köze 44
 Réten 162
 Réten felőli forduló 162
 Réteni járás 162
 Réteni útnál 163
 Rétes sás 70
Réthy Mihály 137
Réthy 86
Réti család 136
 Réti szénája 136
 Rétiláb 126
Retius (fiktív személy) 111
 Rétkert 76
 Retkes 22
 Retkes árka 22
 Retkespatak 23
 Rétláb 92
 Rétlábja 137–138
 Rétpataka 102
 Rétre menő 21, 49, 65
 Rétre menő 31, 66, 84
 Rétse (Vajdarcse) 152
 Rétszeg 84
 Rétszék 26
 Rétszély 135, 170
 Rétvölgy 93
 Retzitz 163
 Retyitza 164
 Réty 80, 92, 111–112, 123
 Réty felőli fővénnyel határ 44
 Rétyi nyír 159
 Rétyi rét 44
 Rétyi szeg 111
 Rétyi út melléke 92
 Rétyi út tartománya 117
 Rétyi utak köze 120
 Rétyi utca 44
 Rév tartománya 117
 Revindicated havasok 36, 75
 Rics 43
 Riesen 61
 Rigó 65
 Rika 132, 148
 Rika erdeje 103
 Rika erdő 39
 Rika pataka 133
 Rikai út 132
 Rikán belől 148
 Rikapatak 132
Robert Antal jegyző 77
 Rofain 43
 Rofaj 118
 Rofaj rétje 118
 Rogyina árka 164
 Rogyini árok 164
 Róka juk 44
 Róka lyukaknál 151
 Rókajuk 139
 Rókalik 93
 Rókás lik 57
 Római sáncok 148
 Román 161
Román család 71
 Románia (Órománia, l. még
 Duna fejedelemség, Duna
 fejedelemségek, egyesült Oláh
 hon, Moldva (é)s Oláhország,
 Oláhhon, Oláhon,
 Oláhország) 65
Romány 78
 Romány pataka 78
 Romlás árka 96
Rona Lajos jegyző 29
 Rong 169
 Rongoldal 147
 Rongyosoldal 52
 Rosdás 43, 110, 133
 Rosenau (Barcarozsnyó) 145
 Róska havasa 172
 Roska völgye 172
Rosondai 154
 Rosz árok 22
 Rosz templomra jövő 96
 Rosz út 105
 Roth kút 75
 Rotunda 152
 Rózsáskő 73
 Rozsdás 58
 Rozsnyó (Barcarozsnyó) 145
Rozsondai József lelkész 170
Rozsondai, Johan 152
 Röh 52, 59, 84, 103
 Röh láb 65
 Röhláb 128
 Rőnegyed láb 102
 Rövid félhold 102
 Rövid káka 82
 Rövid láb 172
 Rövid lapos 82
 Rövid sorok 96
 Rövid utca 82
 Rövidláb 26, 61
 Rumunia (l. még Alsó-Felső
 oláhság) 151
 Runk 150, 164
 Ruszka 149
S. Mária (Mária) 156
 Sajmás 90
 Sajgó 43, 68
 Salamás 75
 Salamár 52
 Salamon 51
 Salamondomb 113
 Salomás (Gyergyósalomás) 113
 Salygó 144
 Sánc árok 58
Sancta Maria (Mária) 153
 Sáncz 162
 Sáncz megett 162
 Sánczoldal 162
Sandaour (fiktív személy) 86
 Sandaour tető 86
Sandi család 56
Sándor 171
 Sándor árka 72
 Sándor arkának bemenő 72
Sándor család 109
 Sándor láb 124
Sándor Mihály bíró 109
Sándor moldvai vajda 73
Sándor pusztája 42–43
 Sándor szeg 59
 Sándor vize 171
 Sándorkút 106
 Sandour tető 88
 Sánta János utca 173
 Sántahegy 39
 Sántz 108
 Sár 65, 87
Saradi család 102
Sarány 32
 Sáré 73
 Sárfalu (Kézdisárfalva) 102
 Sárfalva (Kézdisárfalva) 33, 56,
 66, 75, 102, 107, 108
 Sárfej 65
 Sárhíd 77
 Sárig patak 55

- Sárkány 152
 Sarkolat 139
 Sárköz 65
 Sárlelő 120
 Sárnál 82
Sárola (fiktív személy) 98
 Sáros 120, 161
 Sáros árok 117
 Sáros felé forduló határ 151
 Sáros oldal 52
 Sáros utca 46, 82
 Sároskert 50
 Sárospatak 41
 Sárospatak teteje 41
 Sárpusztája 43
 Sárra menő 82
 Sártivány 18
 Sárvár 80
 Sás 26, 43, 59, 124
 Sas mezeje 119
 Sás pataka 113
 Sásárok töve 94
 Sásastó 97
 Sásgödör 134
Sáska család 137
 Sáska tized 137
 Sáson 57
 Sásonbértz 99
 Sáspatak 122
 Sáspatak árka 122
 Sásra menő láb 70
 Sásra menők 157
 Sásramenő 106
 Schithia 49
Schloetzer [Schlözer, August Ludwig] 153
Schneider György jegyző 174
 Schönbrunn 24
 Schulz 148
Schulz obrister (ezredes) 77r
 Schusterbrunnen 170
 Schÿthia (Scythia) 90
 Scithia (Scythia) 105
 Scythia l. még Schÿthia, Scithia 50, 91, 111
 Sebeság 147
 Sebesse 40
 Sebesse eleje 40
 Sebesse tava 40
 Sebestyén 45
Sebestyén Sándor bíró 19
Seeberg, báró (a consiliarius fia) 154
Seeberg, báró consiliarius 154
 Segesvár 74
 Segesvárszék 162
 Seiburg (Siberk) 162
 Selymes 171
 Semlék 58
 Sepsi (Sepsiszek) 88, 111, 138
 Sepsi (de Sebus) 60
 Sepsi alszék (Sepsiszek) 117, 119
 Sepsi Baczon (Sepsibacon) 121, 99–100
 Sepsi Batzon (Sepsibacon) 98–99
 Sepsi Eresztevény (Eresztevény) 94
 Sepsi fiókszék (Sepsiszek) 25, 81
 Sepsi fiúszék (Sepsiszek) 49, 77
 Sepsi kerület 50, 112, 123
 Sepsi Köröspatak (Sepsiköröspatak) 25
 Sepsi Köröspatak (Sepsiköröspatak) 115
 Sepsi Köröspatak (Sepsiköröspatak) 115, 117
 Sepsi Magyaros (Sepsimagyaros) 117
 Sepsi Martonos (Sepsimartonos) 54–55
 Sepsi szék (Sepsiszek) 115, 120, 123
 Sepsi székelők földje l. Terra Siculorum de Sebus
 Sepsi Szent György (Sepsiszentgyörgy) 30, 33, 39, 42, 92, 118–119
 Sepsi Szent György kerület (Sepsiszentgyörgyi kerület) 58, 62, 94
 Sepsi Szent György megye 103
 Sepsi Szent Györgyi főkirálybíróság 29
 Sepsi Szent Györgyi kerület (Sepsiszentgyörgyi kerület) 108
 Sepsi Szent Ivány (Sepsiszentiván) 130
 Sepsi Szentgyörgy (Sepsiszentgyörgy) 25, 49, 117
 Sepsi Szentgyörgyi járás 53–54, 100, 113
 Sepsi Szentgyörgyi kerület 117
 Sepsi Szentiván (Sepsiszentiván) 230r
 Sepsi Szentivány (Sepsiszentiván) 123
 Sepsi Szentkirály (Sepsiszentkirály) 119–120
 Sepsi Zalán (Zalán) 65, 138
 Sepsi zalány (Zalán) 264v
 Sepsi Zoltán (Zoltán) 50–51
 Sepsi, Kézdi, Orbai és Miklósvár vidékéről egyesült Háromszék (Háromszék) 138
 Sepsi-Málnás (Málnás) 70
 Sepsibacon (l. még Baczon, Sepsi Baczon, Sepsi Batzon) 98
 Sepsibesenyő l. még Besenyő 112
 Sepsibodok (l. még Bodok) 112
 Sepsibükszád (l. még Bikszád, Bikkszád, Bükszád) 113
 Sepsiköröspatak (l. még Köröspatak, Sepsi Köröspatak, Sepsi Köröspatak) 115
 Sepsimagyaros (l. még Magyaros, Magyaros, Sepsi Magyaros) 117
 Sepsimartonos (Sepsi martonos) 53–54
 Sepsiszek (Sepsi, Sepsi alszék, Sepsi fiókszék, Sepsi fiúszék, Sepsi szék) 17, 19, 38, 50–51, 53–55, 59, 63, 65, 77, 91, 99–100, 106, 111, 115, 118, 123, 130
 Sepsiszentgyörgy (l. még Sepsi Szent György, Sepsi Szentgyörgy, Szent György, Szentgyörgy) 117
 Sepsiszentgyörgyi kerület l. Sepsi Szent György kerület, Sepsi Szent Györgyi kerület
 Sepsiszentiván (l. még Sepsi Szent Ivány, Sepsi Szentiván, Sepsi Szentivány, Szent Ivány, Szentiván, Szentivány) 123
 Sepsiszentkirály (l. még Sepsi Szentkirály, Szent Király, Szentkirály) 119
Séra család 125
Serester János esküdt 119
 Seresterek dülője 57
 Servia (Szerbia) 59
Setét család 102
 Setétpatak 98–99
 Seticze 174
 Siberk (l. még Seiburg) 162
 Sicház 100
 Siebenbürgen (Erdély) 153
 Sieszter kútja 170
Sigismundus, rex (l. még Zsigmond király) 31

- Sigmond* 86
Sigmond család 89
Sigmond szer 86
Sigmondok 88
Sigmondok utcája 86
Sigranos, Georgius H. R. 143
Sikattyus 127
Sikatyus 120
Sikó 51
Sikó (irtás) 34
Sikó kútja 118
Sikóhegy 27
Silány 142v
Sillo család 41
Silloparangya 41
Sillye 110
Sima befüggő 137
Simbor (Szászsombor) 169
Simó Sándor lelkész 71
Simon (kert/telek) 54
Simon 18
Simon Antal 30
Simon bíró 110
Simon fele 106
Simon István bíró 84
Simon orotványa 18
Simonfi Sámuel 131
Simonholdgya 61
Simonszeg 143
Sina otsina 138
Sinai 92
Sinai hegy 44
Sinka 74
Sinka árka 173
Sinkó kert 21
Sinko orotványa 41
Sipoly 173
Sipoly vize 173
Sipos 24, 37, 97
Sipos Márton bíró 169
Sipót 175
Síró földje 89
Síró kút 132
Sírókút pataka 133
Sisakos tó 57
Site-süte 62
Sivo 46
Sóbércz 108
Sódor 170
Sódor kútja 170
Sóhaj 49
Sóhordó út 17
Soklábbja 52
Sólyomkő 80
Solymár Máték 132
Sólyom köszikla 29
Sólyomkő 66, 115, 136–137, 171
Sólyomkő alja 115
Sólyomkő nyaka 115
Sólyomkő pataka 114
Sólyompatak 35
Somkő 80
Somkő nyaka 137
Sommerburg (Szászsombor) 169
Somodi 65
Somogy (megye vagy vármegye) 162
Somogyi 154
Somogyi család 162
Somogyi Farkas 154
Somogyi Judit 154
Somogyi Theresia 154
Somogyi Zsuzsánna 154
Somos 94, 99, 122
Somos árka 150
Somos árok 150
Somosbértz 150
Somszeg 127
Somszegi tanorok 127
Sónyalkodó 19
Soos Ferenc lelkész 159
Soosmező 97
Soósmező (Sósmező) 31, 33, 36–37
Sóosmező 126
Soósoldalra menők 175
Sopom orotása 122
Sorompó 138
Sós 119
Sós Mihályné árnyéka 27
Sós patak 114
Sósmező (l. még *Soósmező*) 31
Sósmező 130, 170
Sósok útja 172
Sóspatak 130
Sóspataka 130
Sóstaj 22
Sóstó 118
Sósvíz 61
Sovándné 111
Sovándrész 111
Sovány 132
Soványparag 119
Soványponk 106
Sönkő 80
Sötét völgy 172
Sötétpataki borvíz 139
Sövénység (helység) 166
Spertura 171
Stabalis 21
Stábalis 21
Stakatur nádja 23
Stebeliok 151
Stein (Garat) 162
Stephanus, Beatus, Proto Martyrus 31
Suba szege 44
Sugás 68
Sugás árka 118
Sugás láb 68
Sugás puszta 118
Sugás savanyó víz forrás 118
Sugó 57, 132
Súgó 148
Sugó Baszka 80
Sugó borvíz 100
Súgóbaczka 133
Sugóbaszka 133
Sugoré oldala 169–170
Suhogó lapály 171
Sultán (fiktív személy) 107
Suppadozó 57
Surlós kút 173
Surlós lapály 171
Surtz határőr ezredes 34
Suta 160
Suta erdő 160
Suvadás 136
Suvadáskút lábja 67
Suvatag 116
Sükért 24
Süketes 128
Sükösd Ilonka 97
Sütő töve 106
Süveges utsza 151
Sykesd Gáspár 170
Syporos sorka 122
Szabad fű 157
Szabadfű 18
Szabja 113
Szablya 50
Szabó (család) 30, 37
Szabo Antal bíró 139
Szabo család 162
Szabó család 37
Szabó Dávid utca 116
Szabó Ferenc 127
Szabó János 162
Szabó János jegyző 95
Szabo József jegyző 39
Szabó Lajos [iskola]mester 109
Szabó Mihály jegyző 49
Szabo Péter gondviselő 143
Szabo, Petrus 143

- Szabonya 171
 Szacsva 44–45, 111, 120–121
 Szacsva felőlli határtelek 44
Szacsvai 86
 Szacsvai átkelő belső láb 44
 Szacsvai átkelő külső láb 44
 Szacsvapataka 121
 Szádopos 73
 Szajhány 51
 Száka utca 146
Szakács 122
 Szakács esztenája 122
 Szakadák 35
 Szakadás 166
 Szakadát 27, 79
 Szakadát kútja 27
 Szakas 166, 168
Szakáts völgye 157
 Szakmos 29
 Szala (Zala megye vagy vármegye?) 162
 Szaladár 56
 Szalamér 119
Szalaiok 162
 Szálás 83, 105
Szalay István jegyző 62
 Száldobos (Székelyszáldobos) 46–47, 103–104, 113–114, 121–122, 132–133
 Száldobos Bükkje 96
 Száldobos Nyírje 96
 Száldobos patak 96
 Száldobos pataka 96
 Száldobos pataka feje 96
 Száldok alja 156
 Száldokok alja 156
Szali család 162
 Szálkásbértz 41
 Szállos 29
 Szalomája 120
 Szalonc 76
 Szalonc pataka (Szalonc vize) 76
 Szalonc vize (l. még Szalonc pataka) 76
 Szalonka pusztája 118
 Száltamás 116
 Szamos 98
Szamosközi [Péter] lelkész 133
 Szankoló 51
Szántó 86
 Szántóéle 49
 Szathmos 47
 Száraz aita (Szárzajta) 121
 Száraz Ajta (Szárzajta) 29, 84, 97, 99
 Száraz Ajta felőli határ 39
 Száraz árok 97
 Száraz mellyéke 117
 Száraz melyéke 117
 Száraz retkes 22
 Száraz tömös 172
 Száraz völgy 172–173
 Szárzajta (l. még Száraz aita, Száraz Ajta) 84, 98, 121
 Szárazkút 171
 Szárazován 84
 Szárazpatak 115, 165–166
 Szárazpatak (patak) 29, 29, 114
 Szárazpatak (Kézdiszárazpatak) 67, 71
 Szárazpatak árka mezeje 345v
 Szárazpataki út 96
 Szárazra menő 27
 Szárazvápa 67
 Szárazvölgy 36, 159
 Szárazvölgy tartománya 117
 Szárhegy sorka 96
 Szarka kőnél 163
 Szarka szeg 61
 Szarkák gáttya 81
 Szármán 132, 148
 Szármán pataka 132–133
 Szármán pusztája 118
 Szármán tető 132
 Szármány 67, 118, 128, 159
Szármány család 159
 Szármány kútja 118
 Szármány oldala 63
 Szármányoldal 67
 Szármánytető 67
 Szároztovány 30
 Szarvasdomb 163
 Szarvaskő 53
Szász 154
 Szász föld (Szászföld) 154
 Szász Hermány (Szászhermány) 48
 Szász János éle 172
 Szász János völgye 172
 Szász Magyaros (Szászmagyaros) 39–40, 143, 167
 Szász Sombor (Szászsombor) 133
 Szász tyukos (Szászttyukos) 160
 Szász Ugra (Szászugra) 153
 Szász út 27, 65, 92
 Szász út alja 65
 Szász Zsombor (Szászsombor) 169
 Szász-szeglet 18
 Szászfalu (Kézdiszászfalu) 33, 49, 66, 102–103
 Szászföld (l. még Szász föld) 38–39
 Szászhalmany (Halmagy) 152
 Szászhermány l. Hermán, Szász Hermány
Szászkő 32
 Szászlukács 161
 Szászmagyaros l. Magyaros, Szász Magyaros
 Szászmező 90
 Szászok 115
 Szászok szege 40
 Szászok tója 20, 23
 Szászok útja 168, 173
 Szászölés 119
 Szászpatak 175
 Szászrév 146
 Szászsombor (l. még Simbor, Sommerburg, Szász Sombor, Szász Zsombor, Székelyzsombor, Zsombor) 169
 Szászttyukos l. Szász tyukos
 Szászugra l. Galt, volt Noialt Noilgiant/Noiglant, Szász Ugra, Ugra
 Szathmar (Sztatmár vármegye) 171
 Sztatmár l. Szathmar
 Szatsva 117
Szatsvai 86
 Száz fű bérce 159
 Száz fű oldal 159
 Száz lépés 82
 Százforintos 173
 Százforintos kútja 173
 Szeben (Nagyszeben) 48
 Szécs 172
 Szecsele 170
 Szederes 161
 Szederjes 43, 49, 67, 72, 161
 Szederjes hágó 41
 Szedres halom 77
 Szegdomb 110
 Szeged (helynév) 118
 Szeglet 68
 Szegényszer 33, 42, 110, 126, 131
 Szegénysze 138
 Szeget 97, 118

- Szegetteteje 97
 Szegletlécek árka 22
 Széjpatak 23
 Szék (Székföld) 59
 Szék hát 59
 Szék oldal 57
 Szék veszes ág 108
Székel család 60
Székel Elek királybíró 105
Székel István utczája 26
 Székel Pál 61
 Székel út 61
 Székel út oldala 61
 Székel utca 60
 Székelföld (Székelyföld) 60
Székely 154
Székely [Téréz], kilyéni (Béldi Mihályné) 156
 Székely Bányva vár 85
Székely család 77, 107
 Székely föld (Székelyföld) 154
 Székely határ 48
Székely József esküdt 107
 Székely Kárpátok 124
Székely Lajos 77
Székely Mózes fejedelem 85
 Székely Támad vár 85
 Székely Udvarhelyszéki ev. ref. egyházmegye 159
 Székely út 21
 Székely út árka 22
 Székely út pataka 23
 Székely út teteje 22
 Székely utca 1, 60
 Székely utsza 151
Székely Zsigmond bíró 111
 Székelyföld (l. még Székelföld, Székely föld) 28, 30, 32, 38, 39, 47–48, 60, 62, 69, 85, 96, 98, 101, 104, 109, 128–130, 143, 145, 148, 155–156, 162, 174
Székelly Becző Sándor, ifj., jegyző 69
 Székelyszáldobos (l. még Száldobos) 121
 Székelytamásfalva (l. még Tamásfalva) 122
 Székelyudvarhely l. Udvarhely
 Székelyzsombor (Szászsombor) 169
 Szekér völgy 159
 Szekere 18
 Székérrév 131
 Szeketura 114
- Székföld l. Árapataki birtok, Hidvég–árapati terület, Hidvégi birtok, Szék, Terra Zek, Zeek
 Székhalmá 118
 Széki domb 118
Széki Lajos bíró 151
 Szél árka 83
 Széles 126
 Széles bértz 144
 Széles csere oldal 132
 Szélesföld 41
 Széleskék 157
 Szélesmező 41
Szeli, Georg 153
 Széllkapu 80
 Szelpespatak réttye 127
 Szelpespataka tartománya 127
 Szélső út 27
 Szély 17
 Szemere feje 57
 Szemerja 77, 117–119
 Szemerkes 137
 Széna kert 19
 Széna nyíre 39
 Szénafű 118, 173
 Szénafű észka 163
 Szénafű lokja 162
 Szénafű verőfénye 163
 Szénahordó 42
 Szénamező 39, 46, 72
 Szénamező patak 39
 Szénapatak 126
 Szénarétbércz láb 67
 Szénaréte 70
 Szénavölgy 64
Szendrei Antonius szakíró 20
 Senegető 89
 Szénégető 35, 66–67, 79, 83, 89, 93, 117, 120, 126, 150, 167
 Szénégető bükke 170
 Szénégető kútja 170
 Senestőke 22
 Szénhegy magasa 172
 Szénhely 158
 Senkakas 97
 Szénpatak 23
 Szénpatak oldala 61
Szent ad Albert (Szent Adalbert) 30
Szent Anna 84
 Szent Anna tava 114
 Szent Anna tova 133
Szent Béla (Szent Adalbert) 30
- Szent Benedek (Nyárádszentbenedek) 89
 Szent Erzsébet kútya felett 67
 Szent Erzsébeth kútja 67
Szent Ferenciek zárdája l. Szorosabb rendű...
 Szent Gellért hegye 88
 Szent György (Sepsiszentgyörgy) 111, 123, 125
 Szent Ilona kápolnája 132
 Szent Ilona kútja 23
Szent Ilona vadleány 23
 Szent Imre (Csíkszentimre) 47
Szent Imre herceg 56
Szent István (?) 139
Szent István király 86, 88, 95, 98
 Szent Ivány (Sepsiszentiván) 111
 Szent Iványi útszökő 118
 Szent János 72, 106, 110, 115
 Szent János kútya 55
Szent János, Nepomuki 88
Szent János, Keresztelő 123
 Szent János, Templum 72
Szent Katalin 124
 Szent Katalin templom 124
 Szent Katolna (Szentkatolna) 56, 59, 75, 124
 Szent Király (Csíkszentkirály) 47
 Szent Király (Sepsiszentkirály) 118, 120
Szent László király 88
 Szent Márk 67
Szent Márton 67, 106
 Szent Máté 67
Szent Máté 67, 99
 Szent Mihály avasa 66
 Szent Mihály hegye 65, 87–88
 Szent Mihály temploma 87
 Szent Mihályfalva (Csernátfalva) 171
Szent Miklós 137, 139
 Szent miklós (kápolnahely) 17
 Szent Miklós határ 137–138
 Szent Miklós lábja (kápolnahely) 137
 Szent Miklósvára (Miklósvár) 95
Szent Péter 147
 Szent Simon (Csíkszentsimon) 47
 Szentegyház 25–23
 Szentegyház dombja 63
 Szentegyház útja 92
 Szentegyház falbükke 132
 Szentegyházfű 163
 Szentegyházra jövő 124

- Szentek szere 65
 Szentföld (Palesztina) 28, 57, 87
 Szentgyörgy (Sepsiszentgyörgy) 53
 Szentgyörgy klostrom (fiktív) 118
 Szentgyörgyi ösveny 27
 Szentgyörgyi út 27
 Szentgyörgyi útra menő láb 57
 Szenthomlok 52
 Szenthomlokútja 53
 Szentilona belső tanorokja 127
 Szentilona külső tanorokja 127
 Szentiván (Sepsiszentiván) 123
 Szentivánlaborfalva 123
 Szentivány (Sepsiszentiván) 123
 Szentiványi (család) 86, 102
 Szentiványi út szeg 77
 Szentkatolna (l. még Szent Katolna) 52, 123–124
Szentkereszt Zsigmond, báró 50
 Szentkert 52
 Szentkertye 52
 Szentkirály (Sepsiszentkirály) 77, 120, 124
 Szentlélek (Kézdiszentlélek) 67, 72–74, 101, 103, 124
 Szentlélek utca 115–116
 Szentlélek útra jövő 128
 Szentlélek vára 73
 Szentlukács 126
Szentpáli család 97
 Szentpéter 48
 Szép bérce 27
 Szép csere 75
 Szép hegy 85
 Szép pataka 88
 Széparc 90
 Szépbértz 41
 Szépbértz kútja 27
 Szépcsere 73
 Széperdő 114
Szepesi Czéczi 154
Szepesi Eszter 154
Szepesi Károly 154
Szepesi Klára 154
Szepesi Lajos 154
Szepesi Mihály 154
Szepesi Miklós 154
Szepesi Mózes 154
Szepesi Rózsi 154
Szepesi Sándor 154
 Szepesi tanarok 150
 Széphavas 161
 Széphegy 85
 Széphely 43
 Széplátó 44, 79, 101
 Szépleányok vize 147
 Széplő 44
 Szépmezeje 106
 Szépmező 62, 77, 81, 118–119
 Szépvíz 137
 Szerbia l. Servia
 Szerbuj 61
 Szeredő 45, 117
 Szeredő orr alja 120
 Szeredő orra 120
 Szeregető 127
 Szeregető tartománya 126–127
 Szeret 36
 Szeretura 114–115
 Szeri mérés 122
 Szermány 65
 Szesztsor (Vajdarécse része) 152
 Széts 147
Szígycastle Domokos 58
Szígycastle János 58
Szígycastle János, idős 58
Szígycastle József 58
 Szihely 171
 Szikos oldala 78
 Szikrázó 83
Szikszai család 119
 Szikszai völgy 119
 Szil 81
 Szilag szeg 18
 Szilág 37
Szilági 86
Szilági Samu jegyző 152
Szilágiak 37
 Szilas 139
 Szilamege 144
 Szilfa csutak lapálya 171
 Szilfaszeg 102
 Szilhátja 78
 Szillbokor 97
 Szilnál 170
 Szilony 118
 Szilos 69
 Szilos árka 96
 Szilva vágás 52
 Szilváknál 26
 Szilvára hágó 51
 Szilvás 81–82
 Szilvás kert 17, 58
 Szilvavágás 53
Szín György 150
 Szirén 148
 Szitabodza (l. még Bodza, Orbai Bodza) 137
 Szkarca havas 152
 Szkoré l. Koré
 Szollomáj 132
 Szomorú 132
 Szoros lapálya 172
 Szoros nyomás 77
 Szoros oldala 172
 Szoros utca 44, 119
 Szorosabb rendű Szent Ferenciek zárdája temploma 49
 Szorosaj útja 53
 Szotyor 77, 81, 83, 119, 120, 124–125, 130
Szőcs család 115
Szőcs János (főbíró) 59
 Szőcs kertje 115
Szőcsi család 76
 Szőcsi nád 76
 Szőke 54
 Szőke alja 55
 Szőke farka 55
Szőke Ferentz 58
 Szőke szeg 83
 Szőke völgye 45
 Szökő 171
 Szöllő alja 157
 Szöllő oldal 65
 Szöllő tető 19
 Szöllőhegy 160
 Szöllőhegy alja 160
 Szöllőmáj 119, 122
 Szőlő máj 46
 Szőlő alja 157
 Szőlőmáj cseréje 122
 Szőlőpatak 161
 Szörce 125–126, 136
Szörce család 125
Szörcey Menhárt 126
 Szörhegy 132
 Szörösmár pataka 62
Szörtsey Vincze bíró 51
 Sztojka 128
Sztojka család 128
 Sztrimba 149
 Sztrimba hegy 149
 Sztrimbuj 148–149
 Szunyogszeg (helység) 48
 Szurdok 41, 138
 Szuruly 152
 Szuszáj 172
 Szuszkapatak tartománya 127
 Szűk szeg 83
Szűz Mária (Mária) 108
 Tábor pusztája 137
 Tábor vápa 160
 Tacskó 66

- Tajiga út 126
 Tako 97
Tako család 97
 Takokert 41
 Takoszege 97
 Tal[-]bükk pataka 362r
Tala mérnök (fiktív személy) 113
 Talamérpataka 113
 Talamérútja 53
 Talász 71
 Tallo 65
 Tálpaták 39
 Tálpaták csermely 123
 Tálpataka 123
Tamás 116
Tamás Beniam esküdt 109
Tamás család 109, 135
Tamás Ferencz 58
Tamás Gergely jegyző 103
 Tamás kaszálója 173
 Tamás kútja 173
Tamás Mihály bíró 150
 Tamásfalva (Székelytamásfalva)
 122–123, 133, 136
 Tamásfüze 135
Tamási család 22
Tamási László (erdeje) 22
 Tamási udvar 21
 Tamásné 41
 Tamásné bértze 47
 Tamásy hegye 22
Tamásy tója 23
Tana családok 41
Tana Sámuel közjegyző 44v
 Tana utca 44r
 Tanarok tere 150
 Tanarok verőfénye 150
 Táncospad 74
 Tankóné bérce 173
 Tankóné völgye 173
 Tankóné 173
 Tanorok 43, 66, 75, 104, 156
 Tanorok kapu 75, 125
 Tanorok oldal 127
 Tanorokfark 125
 Tanorokmege 41
 Tanya 115
 Tapritz vize (l. még Toplicza) 42
 Tarlungu (Tatrang vize) 94
 Tartlau (Prázsmár) 146
Tas I. Tosut
 Tatár halma 59
 Tatár hídja 132
 Tatár út 97
 Tatárcsiga 171
 Tatárhalma 59
 Tatárhányás 171–172, 174
 Tatárhányásra menő 172
 Tatárhídja 131
 Tatárok útja 57
 Tatárszeg 137
 Tatárút 115
 Tatárút hossza 126
 Tatárút lábja 96
 Tatárvágása 121
 Tatrang (l. még Terlunzszen) 168,
 170–171, 174
 Tatrang (Tatrang vize) 38, 145,
 147, 169, 172
 Tatrang patak (Tatrang vize) 146
 Tatrang vize (l. még Tarlungu,
 Tatrang, Tatrang patak,
 Tatrangi patak, Tortilon,
 Tortillon) 147, 156–157, 174
 Tatrangi patak (Tatrang vize) 145
 Tatros 36
 Tátulya völgye 172
 Tátulybércz 172
 Téglá csűrök 152
 Téglás 120
 Téglaverem 80
Tegzőék utczája 26
 Tehenek útja 173
 Tejkő 148
 Teke keresztje 65
 Tekejádó 104
 Tekenőre menő 65
 Tekenős 122
 Tekenyős 170
 Tekepataka 37
 Tekercs lábak 124
 Tekeredő 62
 Tekeredő útja 53
 Tekerés 35
 Tekergő düllő 65
 Tekerő 57, 93
 Tekerőág 99
 Tekerőpataka 99
 Teknős 44
 Tekse 121
 Tekse pataka 121
Tél (Tielu gróf) 156
 Tél (Keresztvár) 155–156
 Telegdi Baczon (Telegdibacon)
 47, 99–100
 Telegdi Batzon (Telegdibacon)
 38, 78–79, 98–99
 Telegdibacon (l. még Telegdi
 Baczon, Telegdi Batzon,
 Telekdi Baczon) 98–99
 Telek (faluhely) 111
 Telek (helynév) 106, 138
 Telek (Orbaitelek) 106–107,
 113, 136
 Telek határ 51, 138
 Telek hegy 51
 Telek hegyoldal 51
 Telek szél 51
 Telekdi Baczon (Telegdibacon)
 103
 Telekhát 64
 Telekház 54
Teleki Mihály 76, 146–147
 Telekláb 126
 Teleklábja 55
Teleky Sigmond bíró 113
 Telfa 106
 Telu (Keresztvár) 146
 Téli (Keresztvár) 185
 Temes (vármegye) 98
 Temes láb 173
 Temesfalva (Türkös) 171
 Temesi szoros 48
 Temesi vám 148
 Temető 132
 Temető ajja 122
 Temető alja 76
 Temető fele 129
 Temető kapu 45, 131
 Temetői utca 55
 Temetős utca 55, 124
 Templom avasa 126
 Templom felé 118
 Templom felett 118
 Templom feletti határ 119
 Templom határ 65, 87
 Templom határa 87, 102
 Templom hegye 22
 Templom lábja 67
 Templom megett 106
 Templom megetti határ 84
 Templom utca 17, 44, 46, 68,
 82, 116, 118, 170
 Templom utsza 134
 Templom utza 18
 Templom utza 21
 Templom útja 53
 Templomba járó utca 55
 Templomkert 115
 Templommege 21
 Templomnál lévő láb 165–166
 Templum 68
 Tengelyfa 167–168
 Tengelyfa kútja 168
 Tengelyfa kútja tartománya 167

- Tér 40
 Tér homlok 65
 Téren bértz 22
 Terenbértz patak 23
 Terlunzsen (Tatrang) 174
 Terpe sorok 96
 Terra Borza (l. még Barca földje, Barcza vidéke, Burtza, Burtza földje, Terra Burcza, Terra Burza) 153
 Terra Burcza (Terra Borza) 153
 Terra Burza (Terra Borza) 153
 Terra Siculorum 31
 Terra Siculorum de Sebus (Sepsi székelyek földje) 60
 Terra Zek (Székföld) 60
 Tértartománya 127
 Tészla éle 172
 Tészla havas 172
 Tészla völgy 172
Tétény l. Tuhutum
 Tető oldal 57
 Tetves kút 23, 118
 Tetveskút 120
 Tetvespatak 67
 Tetvespataka 67
 Tetvestő 72
 Texe 100
Thaly Kálmán történész 132
 Theucz (Töröcsvár) 20
Thury család 41
 Tibád kasárja 118
Tiburc (fiktív személy) 95
Tiburcius (fiktív személy) 37
 Tiburcz vára 37
 Tiburtz vára (erdő) 37
Tielu gróf (l. még Tél) 146
 Tigáj 173
 Tikos domb 120
 Tikos János utca 173
 Tikos pataka 93
 Tikosbértz 41
 Tilalmas 39, 120, 158, 165, 170
 Tilalmas tető 122
 Tilalmas völgye 158
 Tiltott rét 60
 Timár halma 17
 Timár utsza 151
 Timárok utcája 26
 Timis (Tömös vize) 53
 Timsó 80
 Timsós lyuk 127
 Tiriske 65
Tischler János bíró 140
 Tisza patak 66
 Tiszás 172
 Tiszás alatt 58
 Tiszta bikk 172
 Tiszta patak 173
 Tiszta patak (utca) 172
 Tisztabikk 136
 Tisztás 121
 Tisztás magossa 121
 Titkos 120
 Tíz öl 18
 Tizedes 90–91
 Tizenöt forintos nyír 65
 Tízesztendős láb 173
Tizséri 32
 Tó 160
 Tó pataka 114
 Tóbércze 114
Toczauer Hugó dulló 57
 Todor hegye 118
 Todor Tamásné 47
 Tódugo 121
 Tófark 160
 Tófej 53
 Tófeje 39, 110
 Tófenék 68
 Tógát 107
 Tóh pataka 113
 Tohán 171
 Tóhát 106
 Tóhely 106, 125, 130, 160
 Tohér 21
 Tókert 128
 Tókháza 107
 Tóklábja 52
Tokos család 37
 Tokostető 37
 Tóköze 143
 Tollvas 170
 Tolvaj kútya 117
 Tolvaj ponk 173
 Tolvajárok 145
 Tolvajdomb 132
 Tolvajkő alja 115
 Tolvajszeg 100
 Tolvas 166, 168
 Tolvas tava 168
 Tómart 83
 Tómegett 162
 Tomos patak (utca) 172
Tompa 154
Tompa család 19
 Tompa düllője 118
 Tompapál 19
 Tónál, a 173
 Tonya borvíznél lévő szegelet 122
 Tóoldal 160
 Tóoldala 39
 Toos árok lábja 144
 Tópataka 115
 Toplica 43
 Toplicza (Tapricza vize) 43
 Toplós kút 173
 Topoja 71
 Tóra menő 42
 Tóramenő 61
 Torda 61
 Torda (helynév) 106
 Torda pataka 138
 Torda pataka feje 138
 Tordafalva 138
Tordai 86
 Tordapataka 106, 139
 Torja 52–53, 70, 74–75, 88, 96, 114, 126, 128–129
 Torja bértze 126
 Torja út lábja 96
 Torja út sorka 97
 Torja vára 126
 Torja vására (Kézdivásárhely) 74
 Torja vize 74–75, 127–130
 Torjabértze teteje 128
 Torjahágója alja 127
 Torjai dulló járás 126
 Torjai út 18
 Torjai út átkelő láb 70
 Torjára járó út 70
 Torjavára tartománya 127
 Torlás 29
 Tormás 83
 Tormás szeg 18
 Torok 106
 Torokárka 106
 Torokárka (patak) 106
 Toronyfarka 120
 Torpás 29
 Tortillon (Tatrang vize) 153
 Tortilon (Tatrang vize) 153, 158
Tortogó (fiktív személy) 95
 Tortogóvár 95
 Tortogóvára 95
 Tortoma tető 105
 Tortomatető 105
 Torzon erdeje 166
Tosut (Tás) vezér 105
 Toszeg 121
 Tószeg 37–38
 Toszeg utca 38
Tót Mihály utczája 26
 Toth ponkja 46
 Totorcsika 171

- Tótpál havas 173
 Tögyér patak 23
Töhötöm l. Tuhutum
 Tök szere 18
 Tökés 132
 Tökés 43, 82, 100, 112, 165, 170
 Tökis tó 61
Tökös család 41
 Tökös utca 41
 Tölgyavas 50
 Tölgye avas 42–43
 Tölgyes 65, 42, 67, 73, 89
 Tölgyes ága 90
 Tölgyes mocsár 89
 Tölgyes oldala 139
 Tölgyes pataka 90, 122
 Tölgyesd 165
 Tölgyesd alja 165
 Tölgyfára jövő 55
 Tömlő fark 66
 Tömlő hordó 36
 Tömlős 173
 Tömös vize (l. még Timis) 153
 Tömös völgye 171
 Tömös völgye torka 172
 Tömösi passus 55
 Tömösi vám 172
 Tönkösök, a 173
 Töpe vára 95
 Töpejteteje 95
 Törcs (Töröcsvár) 20
 Töröcsvár (l. még Teucz, Töröcs)
 60, 171, 174
 Töröcsvár dominium (Töröcsvári
 uradalom) 168
 Töröcsvári dominium (Töröcsvári
 uradalom) 171
 Töröcsvári szoros 48
 Töröcsvári uradalom (l. még
 Töröcsvár dominium, Töröcsvári
 dominium) 174
Török 154
Török (család) 30
 Török csicsaj 27
Török Jóseff jegyző 84
Török Sigmond esküdt 139
 Török utca 131
Török, Georgius 143
 Törökavassa 67
 Törökforduló 73
 Törökhelye 63
 Törökország 149
 Törös 120, 130
 Törös árka 117
 Törös feje 127
 Törözs rétje 127
 Törvényfa 119
 Törvényfára jövő láb 125
 Tövis l. Töviss
 Tövis földek 163
 Tövisbokor 144
 Tövises kút oldal 61
 Tövishely 37
 Töviss (Tövis) 98
 Tövisses föld 155
Trajanus (római) császár 151
 Transalpina (Valachia) 31
 Transilvania (Erdély) 60, 64, 98
 Transsilvania (Erdély) 60, 104
 Transylvania (Erdély) 69, 154
 Transylvanie (Erdély) 24
 Trébes 34
Tréfás 32
 Tréjszti patak 164
 Trencsén 131–132
 Trencsén hegye 132
 Tucsi 41
 Tucsiárka 41
Tuhutum (Töhötöm/Tétény) vezér
 105
 Túlsó Bélmező 40
 Túlsó erdő 157
 Túlsó Tér 40
 Túlsóbértz 127
 Turcza 52
 Turéhfalva (Türkös) 171
Turi 86
 Turi hídja 56
Turini irtóványa 23
 Turkocs (Türkös) 171
 Turospataka 71
 Turzon 163
Tusa Atilla 86
 Tusnád 47
Tuzson 86
Tündér Ilona 147
Tündér Ilona vadleány 23
 Türkös (l. még Temesfalva,
 Turéhfalva, Turkocs)
 170–171, 173–174
 Türkösi útra menő 172
 Tűz 57
 Tyé 172
 Tyijszku Retzilyéli 164
 Udvar mege 80
 Udvarhely (Udvarhelyszék) 95
 Udvarhely (Székelyudvarhely) 39
 Udvarhelyszék (l. még Udvarhely,
 Udvarhelyszék) 37, 45, 53,
 55, 78, 98–99, 103, 131,
 155, 159
 Udvarhelyszék kerület 121
 Udvarhelyszék
 (Udvarhelyszék) 17
 Udvari kert felett 26
 Udvari utca 26
 Ugra (Szászugra) 166
 Új osztás 82
 Új utca 82, 172
 Újfalu (Barcaújfalu) 145, 171
 Újfalu (Homoródújfalu) 170
 Újfalu (Mikóújfalu) 62
 Újfogás 127
 Újhágó 127
 Újhatár 162
 Újhatár 64
 Újj felfogás 120
 Újj osztás 160
 Újkút 24
 Újmalom mezeje 161
 Újmező 49
 Újosztás 126
 Újvész 132
Ulászló (király), II. 74, 174
 Ungaria (Magyarország) 59
 Ungyulis 163
 Unter den Linden Theres den
 deß Theresen Sloßgraven
 153
Upor [recte: Kán] László vajda
 151
 Uporok (értsd: Aporok) 129
 Urláth havasa 172
 Urláth völgye 172
 Úsztató 52
 Út által 37
 Út általkelő 122
 Út alya 58
 Út belső láb 126
 Utak köze 45
 Útáltalkelő 52
 Utatlan 121
 Úti kút 55
 Útkelő 65
 Útkelő láb 68
 Útra jövő 94
 Útrajövő 127
 Útválasz 118
 Úz vize 49
 Uzáton tova kerülete 144
 Uzon 38, 64, 77, 81, 99,
 123–125, 130, 146, 149
 Uzonbértz 99
 Uzoni út 77
 Uzoni út alatti láb 125

- Uzonka 99
 Uzonkai borvíz 99
 Uzonloka 99
 Uzonpatak 99
 Uzonpataka 99
 Űgy (Feketeűgy) 85–87
 Űgy vize 85, 87
 Űlűfűszek 27
 Űnös 84
 Űrmös 95, 97, 144
 Űrmös lok 162
 Űrmösi országút 144
 Űstvölgy 147
Űtő Dániel pap 123
 Űtő utca 26
 Vadalma tartománya 117
 Vadas 25, 27, 77, 115–116
 Vadas ága 116
 Vadas csorgója 27
 Vadas kútja 27
 Vadföld 27
 Vadkert 151–152
 Vágás 52–53, 79, 89, 96, 165, 171
 Vágáspont teteje 53
 Vágásútja 53
Vágo 65
Vágó 96
 Vágott 27, 37, 46
 Vágott avas 27
 Vágott út 39
 Vágott út feje 51
 Vajda asztala 108
Vajda familia 62
 Vajda havasa 173
 Vajda mezeje 172
 Vajda völgye 172
 Vajdák avassa 62
 Vajdaréce I. Rétse
 Vajdaszeg 83
Vaji Erzsébeth, gróf 133
 Vajna 42
Vajna család 79, 135, 137
 Vajna falva (Vajnafalva) 79
 Vajna Mihály útja 137
Vajna Miklós esküdt 59
 Vajnafalva (l. még Vajna falva) 81
 Vakaria völgy 172
 Vakáron völgye 172
 Valá trejszti 164
 Valachia I. Transalpina, Oláhhon,
 Oláhon, Oláhország
 Valál (Volál elpusztult falu) 46, 122
 Valál ága 122
 Valál pataka 29, 122
 Valáli víz feje 122
 Valáli víz oldal 122
Valdpot, Henrik 108
 Valé drakuluj 149
 Vale prunduluj 149
 Valea Recse 94
 Valea Sprengiu 94
 Válszáké 159
 Vállas út 58
 Vallendorf (Dombos) 150
 Vállú 53
 Valtsa 164
 Vám 148
 Vápa 42, 172
 Vápa tója 48
 Vápapatak 105
 Vápás 172
 Vápavár 115
 Vár 80, 120, 143, 158, 161
 Vár alatt 25
 Vár erősse 34, 88
 Vár oldala 166
 Vár pataka 158
 Vár pincéje (Angustia római tábor) 34
 Vár utca 25
 Vár utca 25
Várad 105
 Várárka 161
 Váras ház 29
 Varasgoromb 158
 Várbercz 53, 108
 Várbercze 52
 Várbük pataka 29
 Várbükk 37
Várdo István esküdt 63
 Varga hegye 75
Varga József főjegyző 76
Varga Sándor jegyző 123
 Varga út 126
Vargák gúnynév 37
 Vargatemető 37
 Vargias (Vargyas) 131
 Vargjas (Vargyas) 131
 Vargyas (l. még Vargias, Vargjas, Várgyás, Varjas) 28, 46–47, 103, 121, 131–133, 170
 Várgyás (Vargyas) 131
 Vargyas kapu 131
 Vargyas köze 121, 131
 Vargyas vidék 131
 Vargyas vize (l. még Vargyaspatak) 132
Vargyasi Simon bíró 56
 Vargyaspatak (Vargyas vize) 132
 Várhányás 43
 Várhegy 44, 56, 84–85
 Várhegy (helynév) 27, 34, 42, 84, 88
 Várhegy kútja 42
 Várhegye 88
 Varjas (Vargyas) 131
 Varjú bérce 163
 Varjú erdő 163
 Varjú vár 83
 Varjúvár 41, 90, 97
 Várkert 91
 Várkö 169
 Várkörnyéke 166
 Várközi völgy 158
 Vármege 106
 Vármegyehatára 52
 Vármező 80
 Városfalva 170
 Városút 173
 Várpad 127
 Várpatak (patak) 130
 Várpatak oldala 48
 Várpataka 74, 127
 Várpataka (patak) 34,
 Várpince (Angustia római tábor) 34
 Várrom hegy 80
 Varsa 22, 43
 Varsály 159
 Várszeg 60
 Várutca 146
 Várvölgye 161
Vás család 65
 Vas ér 57
 Vas kapu 57
 Vásár feje 57
 Vásár út köze 44
 Vásár utca 173
 Vásármezeje 118
 Vásárpataka 113
 Vásártető 26
 Vásárút alja 139
 Vásárútkelő 52
 Vásárútkelő útja 53
 Vásárútra forduló láb 124
 Vasas 126
 Vasásás 46, 122
 Vasatorok 65
 Vasbánya 37
 Vasé 51
 Vashatalma 125
 Vaskapu 43, 131, 173
 Vaskert oldala 139

- Vaskő hányása 78
 Vaspatak 132
 Vaspataka 133
Vass Dénes pap 78
Vass György bíró 51
Vass István közjegyző 161
 Vass kapu 57
Vass Péter 51
 Vass Péter halma 51
 Vasútkő 53
 Vasútkúttya 53
 Vása 175
Vata 32
 Vécer vára (római tábor)
     104–105
 Vecze (Veczel) 18
 Veczel (l. még Véczel, Veczer,
     Vékul, Vetzel) 20, 48
 Véczel (Veczel) 60
 Veczel alja 48
 Veczel köve 48
 Veczelköve 48
 Veczeltető 48
 Veczer (Veczel) 18
 Véczer 30, 60
 Véglikat 99
Vékás Lajos pap 28
 Vékul (Veczel) 60
 Velence (l. még Velencze,
     Velentze) 88
 Velencze (Velence) 85, 88
 Velentze (Velence) 102
 Velentze vize 102
 Vállész 118
 Velykecz 55
Vén Balás 65
Vén család 65, 81
 Vén rész 87
 Vendec oldala 132
 Vendeczpataka 132
 Vénikés árok 96
 Vénszer 81
 Vér rész 87
 Verebes (Csíkverebes) 47
 Verebeske 72
 Verem allya 117
 Veremre menők 156
Veres 86
Veres család 35
 Veres csere 108, 118
 Veres erdő 127
 Veres föld 90
 Veres füzre menők 157
 Veres gödör felett 26
 Veres heggy 154
 Veres István kútja 28
 Veres István völgye 173
 Veres kert 58
 Veres Lőrincz 80
 Veres mart 44
 Veres oldal 93
Veres Sámuel esküdt 28
 Veres szeg 154
 Veresborvíz 113
 Vereskő 135, 171
 Veresmart 90–91, 156
 Verespatak 114
Veress Benedek 68
 Veress cseréje 77
 Veress Lajos bíró 43
 Veress mart 38
 Veressfűszeg 131
 Verestamás 35
 Veresut 171
 Veresvíz 49
 Vérgödör 172
 Vérhalom 132
 Verő 159
 Verőfény 26, 39, 41, 63, 118,
     132
 Versek 17
 Verszetur 156
 Veses 75
 Veses fej 75
 Vész 49
 Vészbükk 49
 Veszes 93
 Vészkelő köze 90
 Vészpataka 66
 Vesztőhely 33
 Vétszer 107
 Vetzel (Veczel) 20
Vida Bálint jegyző 109
Vida család 109
Vida Károly hírlapíró 109
Vida Mihály 109
 Vidás bércz 172
 Vienna (Bécs) 24
Világbirta Sándor 72
 Világlátó 118, 120
 Világlátó láb 119
 Villancsi 52
Vincentius comes (Akadás [fia]
     Vincze) 59–60
 Vingyillia 21
 Vinopolium 100
 Virágos láb 124
Vitállyos Gábor jegyző 94
Vitállyos János pap 64
Vitállyos Károly bíró 55
 Víz mellyéke 75
 Vízága 73
 Vízelve 83, 124, 130
 Vízelve határ 130
 Vízeltvi határ 130
 Vizes 146
 Vizes hely 146
 Vizes retkes 22
 Vízfej kúttya 52
 Vízfejkút forása 52
 Vízkert 26
 Vízköz 161
 Vízköze 43, 50, 170
 Vízoldal 52
 Vízremenő 47, 68, 118
 Vízremenő láb 172
 Volál (Alfelvolál) 126, 129
 Volál (l. még Valál) 121–122
 Volál (faluhely) 46
 Voláli kihágó 129
 Voláli nagy rész 129
 Voláli tóra menő 129
 Voláli Torja Kászon köze 129
 Voláliak kertye 122
 Volálpataka 121
 Voldorf (Dombos) 150, 154
 Voldorff (Dombos) 150–151
 Volga 90
 Volkán 118
 Volykán 118
 Vonc 50
 Vonc erdő 50
 Vonz erdő 50
 Vontató 113
 Vontató lább 71
 Vontető 154
 Vonyáné 104
 Voszling (Pusztacelina) 162
 Votsina 67
 Votsinga 117
 Vourfu Ourla 152
 Völgy 25, 27, 65, 68, 70, 77,
     106, 125, 128
 Völgy köré 106
 Völgybeli borvíz 28
 Völgyfenék 126
 Völgyhát 126
 Völgykertek 67
 Völgyláb 124
 Völgyoldal 67
 Völgyön kívül 52
 Völgyön kívüli 68
 Völgypataka 50
 Völgyre menő 111
 Völgyremenő 67–68

- Vöremenő 126
 Vunetura Butyán 152
Was Ferentz bíró 65
Ypoczb 153
 Zabkert 172
 Zabmező 170
 Zabmező kútja 170
Zabo 30
 Zabola 56, 58, 63, 77, 80, 110, 122, 133–134, 136, 146
 Zabolai halom 135
 Zabolapataka 25
 Zabrato 138
 Zágón 51, 80, 137–138
 Zajzon 146–148
 Zajzon folyó (l. még Zajzoni patak) 169
 Zajzoni patak (Zajzon folyó) 145
Zakariás András esküdt 107
 Zala (megye vagy vármegye) l. Szala
 Zalán (l. még Sepsi Zalán, Sepsi zalány, Zalán falva) 53, 99, 138–139
 Zalán falva (Zalán) 138
 Zalán üvegcsűr (Zalánpatak) 98, 139
 Zalán Üvegcsűri általmenőbeni borvíz 139
Zalán (fiktív személy) 138
 Zalánfeji borvíz 139
 Zaláni hely 27
 Zaláni üvegcsűr (Zalánpatak) 139
 Zalánpatak (l. még Zaláni üvegcsűr, Zalán üvegcsűr, Zalány Üvegcsűr, Zalánypatak) 139
 Zalány üveg csűri hegy 133v
 Zalány Üvegcsűr (Zalánpatak) 84, 139
 Zalányhegy 106
 Zalánypatak (Zalánpatak) 139–140
 Záldogos 162
 Záldogos alja 162
 Záldokos 93
 Zállagos rét 59
Zandirham (fiktív személy) 64
Zandirhám (fiktív személy) 64, 99
 Zarándok 43
 Záspás 65
 Záton 40, 97
 Záton eleje 40
 Zátony 118–119
 Zavaros kút alya 58
Zebei János gróf (fiktív személy) 169
 Zeek (Székföld) 59
 Zegán 115
 Zeiden (Feketehalom) 145
Zejk 133
 Zernye 133
 Zernyest 65, 152, 171
 Zlánfalva (Bácsfalu) 171
 Zobor 132
Zoltán (nagyfejedelem) 50
 Zoltán (l. még Sepsi Zoltán) 50–51, 116
 Zoltán kútja 65
 Zoltánka 116
Zolya család 154
Zollya Czéczi 154
Zollya Károly 154
Zollya Klára 154
Zollya Lajos 154
Zollya Rózsai 154
Zollya Sámuel 154
Zólyomi Dávid, [...] albisi 65
 Zonda 18
Zonda Lajos bíró 73
 Zöld ágnál 26
 Zöldes 99
 Zugó 42
 Zugói borvíz 42
 Zsemlék 100
 Zsemlék árka 100
 Zsemlék széle 107
 Zsendelbércze völgye 173
 Zsendellyes 172
Zsidó család 135–136
Zsidó Tamás 135
 Zsidó Tamás kertje 136
 Zsidók pusztája 136
 Zsidókfűve 135
 Zsiga pusztája 26
Zsigmond Béniam jegyző 100
Zsigmond király, császár (l. még Sigismundus, rex) 32, 49, 74
Zsigmond király [recte: Báthori Zsigmond fejedelem?] 104
 Zsilist 147
 Zsíros 75
 Zsíros pataka 76
Zsófia 99
 Zsombok 83
 Zsombor (Szászsombor) 113, 155, 169–170
 Zsombor bércze 155)
 Zsombor patak 113–114
 Zsombor pataka 96–97
Zsombori, Jakobus 143
 Zsomborpataka 114
 Zsorát tartománya 126
 Zsögöd (ma Csíkszereda része) 47
 Zsura 170
 Zsükkön 161

Bákó megye – Jud. Bacău

Sósmező l. Bereck (Kovászna megye)

Brassó megye – Jud. Braşov

Apáca – Apaşa

Barcăuifalu – Satu Nou

Bácsfalu l. Szecsele

Bodola – Budila

Bodza l. Bodzavám

Bodzavám (Bodza) – Vama Buzăului

Csernátfalva l. Szecsele

Datk – Dopca

Dombos (Voldorf) – Văleni

Fogaras – Făgăraş

Halmágy – Halmeag

Homoródjánosfalva – Ioneşti

Hosszúfalva l. Szecsele

Keresztvár (Nyén) – Teliu

Kóbor – Cobor

Krizba – Crizbav

Lüget – Arini

Oltbogát – Bogata

Olthévíz – Hoghiz

Moha l. Nagymoha

Nagymoha (Moha) – Grânari

Nyén l. Keresztvár

Pürkerec – Purcăreni

Szászszombor (Székelyszombor) – Jimbor

Szecsele (Bácsfalu, Csernátfalva, Hosszúfalva és Türkös) – Săcele

Székelyszombor l. Szászszombor

Tatrang – Tărlungeni

Türkös l. Szecsele

Voldorf l. Dombos

Zajzon – Zizin

Kovászna megye – Jud. Covasna

Aldoboly – Dobolii de Jos

Alsócsernáton – Cernatul de Jos

Altörja l. Torja

Angyalos – Angheluş

Árapatak – Araci

Árkos – Arcuş

Bácstelek l. Kökös

Bácstelek l. még Bikfalva

Barátos – Brateş

Bardoc – Brăduţ

Barót – Baraolt

Bélafalva – Belani

Bereck – Breţcu

Bibarcfalva – Biborţeni

Bikfalva – Bicfalău

Bitá – Bită

Bodos – Bodoş

Bodzaforduló – Întorsura Buzăului

Bölön – Belin

Cófalva – Țufalău

Csomakőrös – Chiuruş

Dálnok – Dalnic

Dobolló – Dobârlău

Egerpatak – Aninoasa

Előpatak – Vâlcele

Erdőfüle – Filia

Eresztevény l. Maksa

Erősd – Ariuşd

Esztelnek – Estelnic

Étfalva l. Étfalvazoltán

Étfalvazoltán (Étfalva és Zoltán) – Zoltan

Feldoboly – Dobolii de Sus

Felsőcsernáton – Cernatul de Sus

Feltörja l. Torja

Fotosmartonos (Fotos és Sepsimartonos) – Fotoş

Futásfalva – Alungeni

Gelence – Ghelinta

Gidófalva – Ghidfalău

Haraly – Harale

Hatolyka – Hătuica

Hete l. Árapatak

Hidvég – Hăghig

Hilib – Hilib

Ikafalva – Icfalău

Illyefalva – Ilieni

Imecsfalva – Imeni

Kálnok – Calnic

Karatna l. Torja

Kézdialbis – Albiş

Kézdialmás – Mereni

Kézdikővár (Peselnek) – Petriceni

Kézdimárkosfalva (és Mátisfalva) – Mărcuşa

Kézdimartonfalva – Mărtineni

Kézdimartonos – Mărtănuş

Kézdioroszfalu l. Kézdivásárhely

Kézdisárfalva l. Nyujtód

Kézdiszárzypatak – Valea Seacă

Kézdiszárzypatak l. Nyujtód

Kézdiszentkereszt (Polyán) – Poian

Kézdiszentlélek – Sânzieni

Kézdivásárhely (és Kézdioroszfalu) – Târgu Secuiesc

Kilyén – Chilieni

Kisbacon – Băţanii Mici

Kisborosnyó – Boroşneul Mic

Komolló l. Réty

Kovászna – Covasna

Kökös – Chichiş

Köpec – Căpeni

Középajta – Aita Medie

Kurtapatak – Valea Scurtă
Laborfalva l. Szentivánlaborfalva
 Lécfalva (és Várhegy) – Leț
 Lemhény – Lemnia
 Lisznyó – Lisnău
 Magyarhermány – Herculian
 Maksa (és Eresztevény) – Moacșa
 Málnás – Malnaș
 Márkos – Mărcuș
Mátisfalva l. Kézdimárkosfalva
 Miklósvár – Micloșoara
 Mikóújfalú – Micfalău
 Nagyajta – Aita Mare
 Nagybacon (Sepsibacon és Telegdibacon) – Bățanii
 Mari
 Nagyborosnyó – Boroșneu Mare
Nyáraspatak l. Hidvég
 Nyujtód (és Kézdisárfalva, Kézdiszászfalu) – Lunga
Ojtozi vám l. Ojtoztelep
Ojtoztelep l. Bereck
 Olasztelek – Tălișoara
 Oltszem – Olteni
 Orbaitelek – Telechia
Orbaibodza l. Szitabodza
 Ozsdola – Ojdula
 Páké – Păchia
 Papolc – Păpăuți
Páva l. Zabola
Peselnék l. Kézdikövár
Polyán l. Kézdiszentkereszt
 Petőfalva – Peteni
 Réty (és Komolló) – Reci
Sepsibacon l. Nagybacon

Sepsibesenyő – Pădureni
 Sepsibodok – Bodoc
 Sepsibükszád – Bicsad
 Sepsikőröspatak – Valea Crișului
 Sepsimagyarós – Măgheruș
Sepsimartonos l. Fotosmartonos
 Sepsiszentgyörgy (és Szemerja) – Sfântu Gheorghe
Sepsiszentiván l. Szentivánlaborfalva
 Sepsiszentkirály – Sâncraiu
 Szacsva – Saciova
 Szárazajta – Aita Seacă
Szemerja l. Sepsiszentgyörgy
 Szentivánlaborfalva (Sepsiszentiván és Laborfalva)
 – Sântionlunca
 Szentkatolna – Cătălina
 Székelyszáldobos – Doboșeni
 Székelytamásfalva – Tamașfalău
 Szitabodza – Sita Buzăului
 Szotyor – Coșeni
 Szörce – Surcea
Telegdibacon l. Nagybacon
 Torja (Altörja, Feltörja, Karatna és Volál) – Turia
 Uzon – Ozun
 Vargyas – Vârghiș
Várhegy l. Lécfalva
Volál l. Torja
 Zabola (és Páva) – Zăbala
 Zágón – Zagon
 Zálán – Zălan
 Zálánpatak – Valea Zălanului
Zoltán l. Étfalvazoltán

Jud. Bacău – Bákó megye

Poiana Sărată – Sósmező

Jud. Braşov – Brassó megye

Apaşa – Apáca

Arini – Lüget

Baciu – Bácsfalu

Bogata Olteană – Oltbogát

Budila – Bodola

Cernatu – Csernátfalu

Cobor – Kóbor

Crizbav – Krizba

Dopca – Datk

Făgăraş – Fogaras

Grânari – Nagymoha

Halmeag – Halmágy

Hoghiz – Olthéviz

Ioneşti – Homoródjánosfalva

Jimbor – Szászsombor

Purcăreni – Pürkerec

Satu Lung – Hosszúfalu

Satu Nou – Barcăufalu

Săcele – Szecsele

Târlungeni – Tatrang

Teliu – Keresztvár

Turcheş – Türkös

Vama Buzăului – Bodzavám

Văleni – Dombos

Zizin – Zajzon

Jud. Covasna – Kovászna megye

Aita Mare – Nagyajta

Aita Medie – Középjta

Aita Seacă – Szárazajta

Albiş – Kézdiáls

Alungeni – Futásfalva

Angheluş – Angyalos

Aninoasa – Egerpatak

Araci – Árapatak

Arcuş – Árkos

Ariuşd – Erősd

Baraolt – Barót

Băcel – Bácsstelek

Băţanii Mari – Nagybacon

Băţanii Mici – Kisbacon

Belani – Bélafalva

Belin – Bölön

Biborţeni – Bibarcfalva

Bicfalău – Bikfalva

Bicsad – Sepsibükszád

Bită – Bită

Bodoc – Sepsibodok

Bodoş – Bodos

Boroşneu Mare – Nagyborosnyó

Boroşneul Mic – Kisborosnyó

Brăduţ – Bardoc

Brateş – Barátos

Breţcu – Bereck

Calnic – Kálnok

Căpeni – Köpec

Cătălina – Szentkatolna

Cernatul de Jos – Alsócernáton

Cernatul de Sus – Felsőcernáton

Chichiş – Kőkös

Chilieni – Kilyén

Chiuruş – Csomakőrös

Comolău – Komolló

Coşeni – Szotyör

Covasna – Kovászna

Crocna – Karatna

Dalnic – Dálnok

Dobârlău – Dobolló

Dobolii de Jos – Aldoboly

Dobolii de Sus – Feldoboly

Doboşeni – Székelyszáldobos

Eresteghin – Eresztevény

Estelnic – Esztelnek

Etfalău – Étfalva

Filia – Erdőfüle

Fotoş – Fotos

Ghelinţa – Gelence

Ghidfalău – Gidófalva

Hăghig – Hidvég

Harale – Haraly

Hătuica – Hatolyka

Herculian – Magyarhermány

Hetea – Hete

Hilib – Hilib

Iarăş – Nyárospatak

Icfalău – Ikafalva

Ilieni – Illyefalva

Imeni – Imecsfalva

Întorsura Buzăului – Bodzaforduló

Lemnia – Lemhény

Leţ – Lécfalva

Lisnău – Lisznyó

Lunca – Laborfalva

Lunga – Nyujtód

Măgheruş – Sepsimagyarós

Malnaş – Málnás

Mărcuş – Márkos

Mărcuşa – Kézdimárkosfalva

Mărtănuş – Kézdimartonos

Mărtineni – Kézdimartonfalva

Mărtinuş – Sepsimartonos

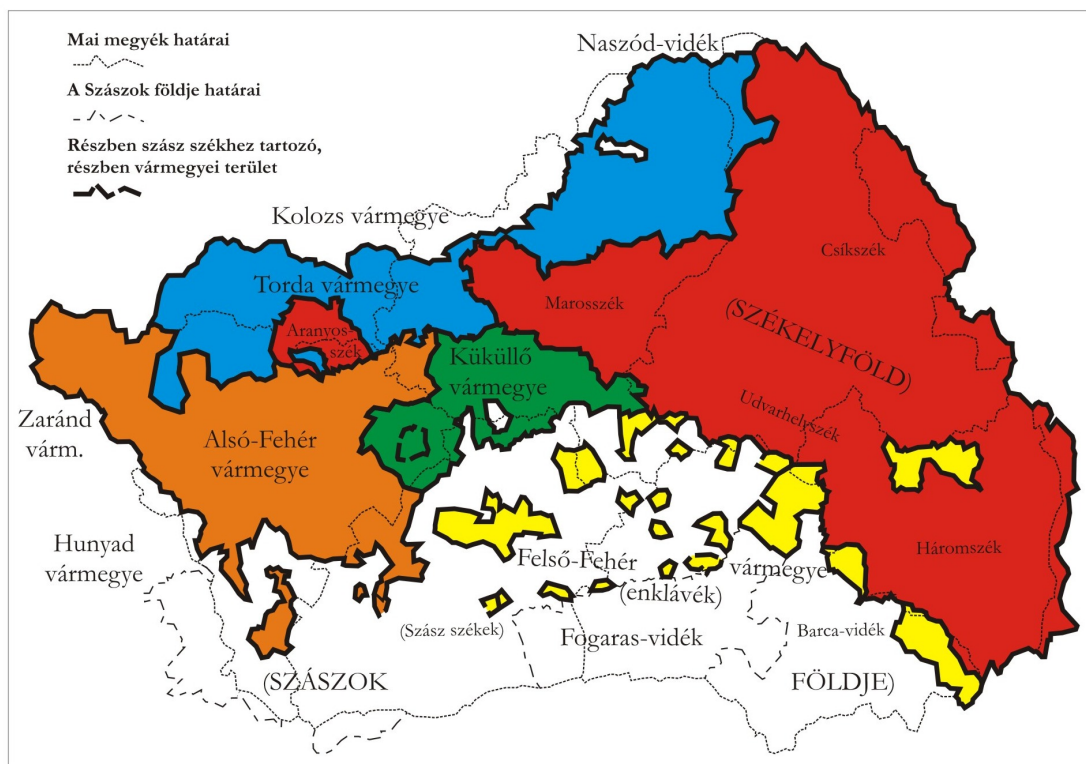
Mătişeni – Mátisfalva

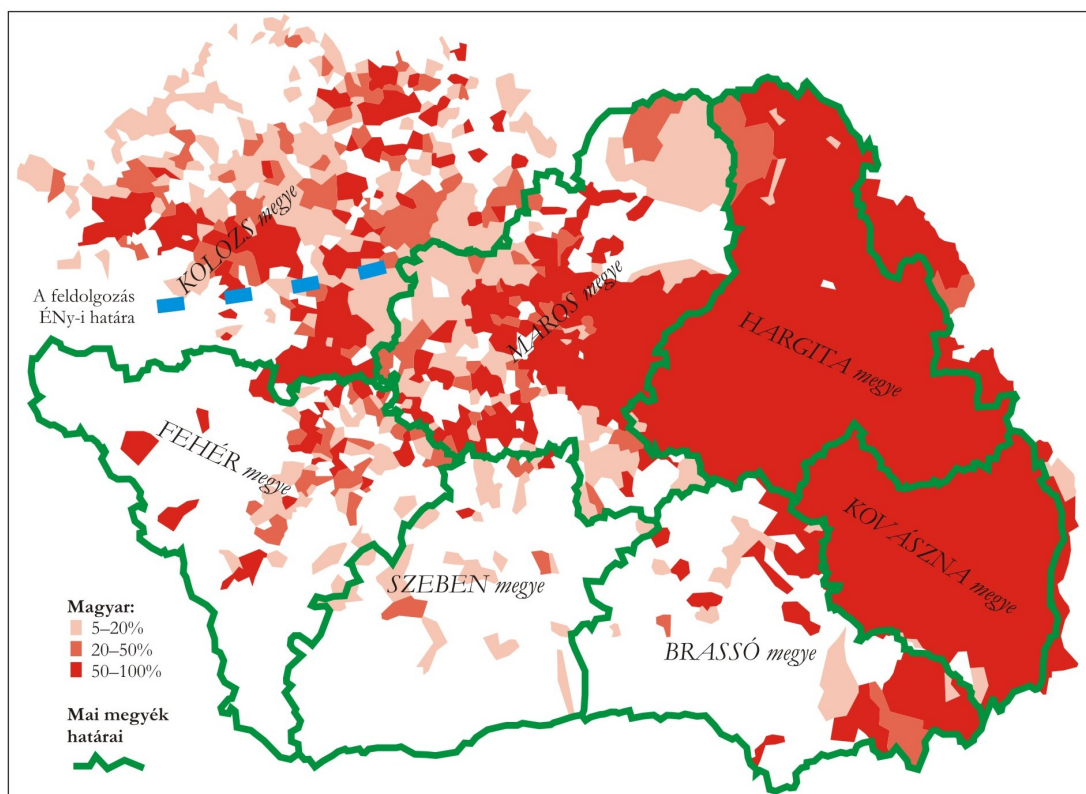
Mereni – Kézdialmás
Micfalău – Mikóújfalu
Micloșoara – Miklósvár
Moacșa – Maksa
Oituz – Ojtoztelep
Ojdula – Ozsdola
Olteni – Oltszem
Ozun – Uzon
Pachia – Páké
Pădureni – Sepsibesenyő
Păpăuți – Papolc
Pava – Páva
Peteni – Petőfalva
Petriceni – Kézdikővár
Poian – Kézdiszentkereszt
Reci – Réty
Ruseni – Kézdioroszfalu
Saciova – Szacsva
Sâncraiu – Sepsiszentkirály
Sântion – Sepsiszentiván
Sânzieni – Kézdiszentlélek
Săsaș – Kézdiszászfalu
Sfântu Gheorghe – Sepsiszentgyörgy

Simeria – Szemerja
Sita Buzăului – Szitabodza
Surcea – Szörccse
Tălișoara – Olasztelek
Tamașfalău – Székelytamásfalva
Târgu Secuiesc – Kézdivásárhely
Telechia – Orbaitelek
Tinoasa – Kézdisárfalva
Țufalău – Cófalva
Turia de Jos – Altorja
Turia de Sus – Feltorja
Vâlcele – Előpatak
Valea Crișului – Sepsikőrőspatak
Valea Scurtă – Kurtapatak
Valea Seacă – Kézdiszárazpatak
Valea Zălanului – Zalánpatak
Vârghiș – Vargyas
Vârheghiu – Várhegy
Volal – Volál
Zăbala – Zabola
Zagon – Zágon
Zălan – Zalán
Zoltan – Zoltán

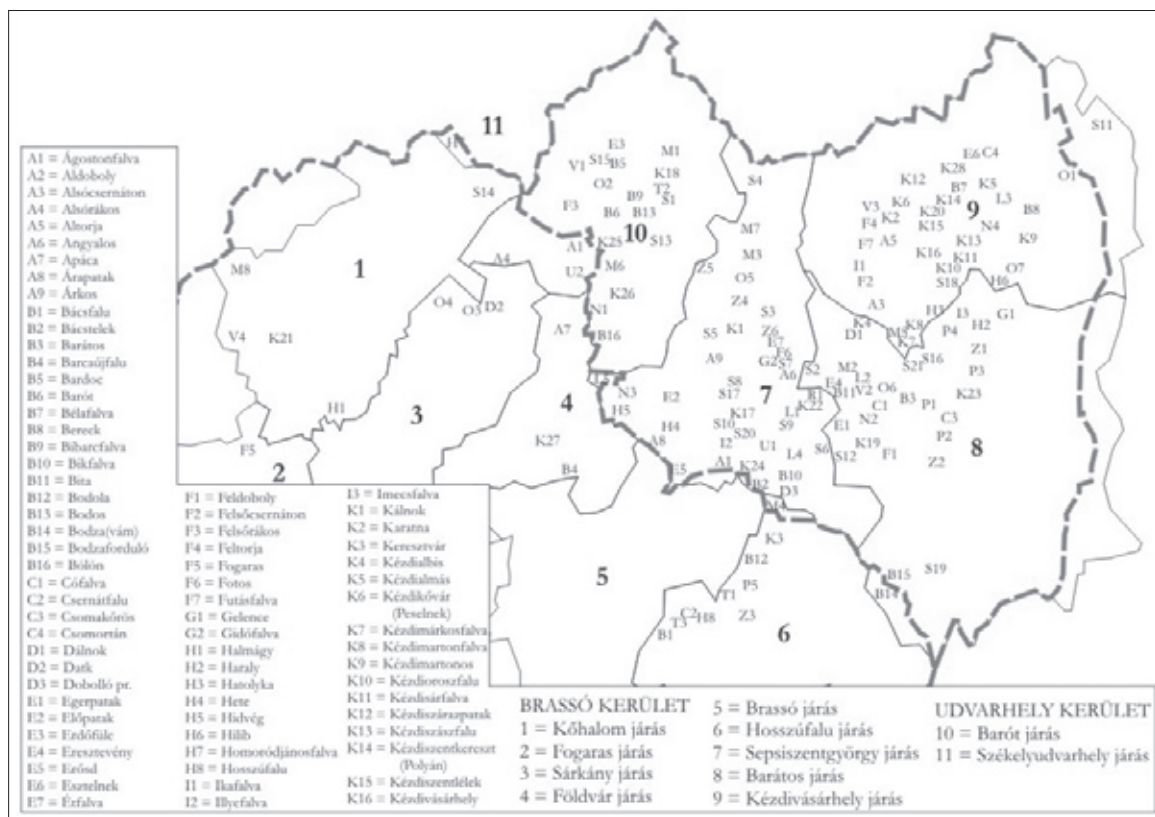
TÉRKÉPMELLÉKLETEK

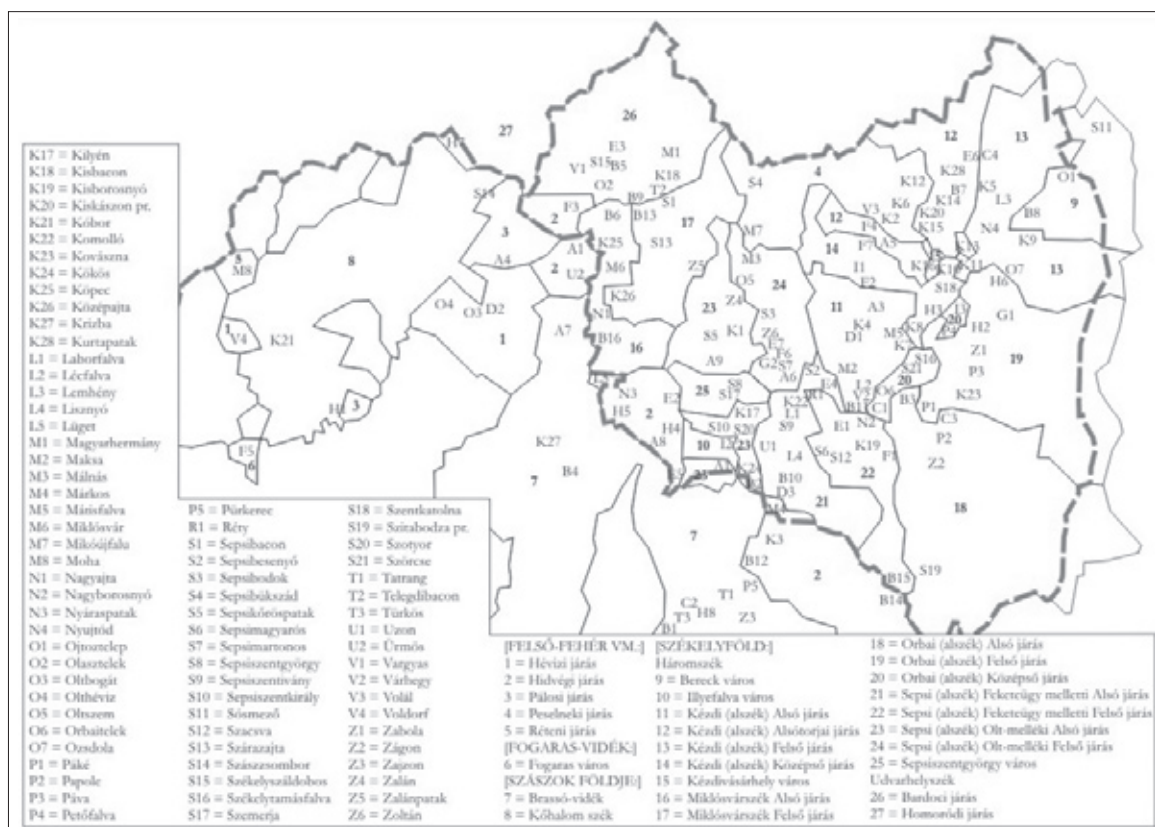
Székelyföld, Torda vármegye és (a Hunyad és Zaránd nélküli) Dél-Erdély 1861–1876-ban

Az erdélyi magyarok területi tagolódása az 1860-as években (Hunyad, Zaránd és a Radnai-bágyó előterének kivételével; becslés az 1850-es és az 1880-as népszámlálás alapján)

A mai Kovászna és Brassó megyei, 1864–1865-ben magyar felvételi területek, 1854–1861-ben

Pesty Frigyesnek a hely A mai Kovászna és Brassó megyei, akkor magyar felvételi területek, 1864–1865-ben nevek gyűjtésére vonatkozó kérdőíve [1864]

FAKSZIMILE DOKUMENTUMOK

6670-864

Örököstör és apostoli hír feloldó. Erdély nagy gyűlölménye,
is kedélyes közönség leggyöngyösödésének tiszteletére,
bors)

[illegible][illegible]

ty megannyi vana ezeken a körökön.
 hogy azokat aláírásodd Kőrogye
 pügment a Holgábratt, dallott felhőzött az
 által minden apró hatóságokból és
 hatóságokból Kőrogyétől, amint internet is
 az által rendelkez megmagyaráztam, egy nőt

[illegible]

Kezességét tovább, természet intés kedvűt
áttekinve, hogy a Kezességért az utatban lévő
néhányhoz képest kevésbé szerencsés volt.
személyes ismeret. A feltehetően végig a
szolgabíróhoz járult. Feltehetően az a
juttatásnak, az általánosan a magyart juttatásnak
munkáját a helyszíni munka betöltésére
személyes ismeret a Kezesség
hatóságához juttatásnak, a hománnyal az
egyetlen személyt személyi betöltésére semmi sem,
mivel az utatban Kezesség és a Kezesség,
mivel az utatban Kezesség és a Kezesség,
mivel az utatban Kezesség és a Kezesség,
mivel az utatban Kezesség és a Kezesség,
mivel az utatban Kezesség és a Kezesség,

Nőnem és Rör Jellemzésekkel jelen ezredet
pontos befizetése szerint, egyáltalán fizetve,
letette a ványát, azon is
arra is, hogy ha netalán a mulleltelt nyomtatás,
vagyis elegánsabb nem voltam, azt utolra,
god meg lehetett a hányas darabolt számlának
nyolc darabot való megfizetésevel igylen Rör,
még.

As ordlye the Gallermany with the 1st of June
bin Majus 7th 1664 untill untill

Helynevek

községből,

megyéből.

Az adatgyűjtés következő kérdőpontokra terjed ki:

1. A megyének, kerületnek, járásnak, széknak neve, hová a helység tartozik. A terület ezen politikai felosztásán kívül némelykor vidék, környék, táj is bír külön elnevezéssel, vagy több falvak csoportozata közös név alatt ismertetik. A hol ilyesmi előfordul, az összeírásban figyelembe veendő, és ha lehet magyarázandó.

2. A községnek, városnak hányféle neve él most; melyik neve bír csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte. — Sajátos jelenség, hogy a magyar és román falvak a körülfekvő szász falvak által Erdélyben német elnevezést nyernek, mely elnevezésről az illető magyar és román falvak lakosainak sejtelmük sincs, és mely név különben is csak kis elterjedéssel bír. Viszont sok szász és román falu magyar névvel is bír, miről az illető szász és román falvaknak tudomásuk nincs. Ily viszonyok az ország minden részeiben foroghatnak fenn, hol több ajku a lakosság, azért felemlítendő.

3. Volt-e hajdan a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféleképp íratott a mostani helynév?

4. A község mikor említetik legkorábban?

5. Honnan népesítették?

6. Mit lehet tudni közteadomásból, hagyományból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helynévre nézve?

7. A község határában előforduló többi topographiai nevek, például: mező, dűlő, szántó, forrás, legelő, kaszáló, pusztá, sivatag, liget, berek, erdő, rengeteg, zug, határ, tanya, csárda, major, szőlő, kert, szőlő, úrok, rom, írtvány, tisztás, hát, halom, domb, csucs, orom, magaslat, fensík, hegy, hegycsúcs, hegylánc, szikla, bére, bánya, barlang, örvény, szoros, zuhatag, forrás, kut, ér, tó, folyó, patak, (megkülönböztetvén minden nevet, melyet ilyen fő- és mellékutak eredetétől egészen kifolyásáig más folyóba nyert), mocsár, posvány, láp, ingovány, nádas, rét, kompállás, rév, gázló, sziget, fok. stb. Lényeges feladata az összeírásnak, hogy az itt említett tárgyak tulajdon nevei minél kimerítőbben és minél pontosabban följegyeztessenek. A hol lehet, itt is a 6-ik pont alatti kérdés figyelembe veendő. Ide tartozik sokszor a külvárosok, városrészek, utak, térek és utcák neveinek felelőlegessége, ha ezen nevekből valami eredetiség lappang, vagy ha nemzeti emlékekkel összekapcsolják, és így rólok történetileg vagy nyelvészetileg valami felderítés várható. Mezők, dűlők, legelők, puszták, rétek, fordulók és hasonló tárgyak neveinél célszerű volna az illető tárgy természeti tulajdonságáról rövid megjegyzést tenni, minthogy abból sokszor felvilágosítást vehetni a név értelmére. Például: Gányér, vizes, lapályos szántóföld Szalontán. Kóstava, szép legelő, erdős hegyek közt. Karakó, csavargó patak. Gyűrűzug, egy zug, mely körül a Berettyó fél kört képez. Ondód, sík fekete föld, néhol szikes Debrecennél. Szódob, egy völgy, mely jól vízhangzik, Biharban. Tótevény, feltöltött és árkolt szántóföld, Kocsordon. Üllő, álló víz, mely kiszáradni nem szokott, Karcagon. Petrisán, nagy őserdő, melyben őzek is vannak, Békésben. Vica, vizér, melyben sok apró hal van, Békésben. Siskadűlő, szántóföld melyen sok siska terem, Szabolcsban. Megyer, hajdan falu Baranyában, most csak malom. Adacs, pusztá a kecskeméti határban, hajdan falu. Ders, egy tisztá s talán írtott hely az erdőben, biharmegyei Siterén. Bágy, rétes víz, mely igen lassan foly, II. Nánáson. Bokróc, kút cserés, bokros helyen, Margitán. Világos, hogy hol a 2—6-ik pontban kért közleményeknek helye nem lehetne, ott a helynévhez legalább ily, a természeti tulajdonságot illető jegyzéseket mindig csatolhatni.

Végre a 7-ik pont alatti helynevek érdekében van, hogy az illető megnevezett tárgynak fekvése is emlegettessék, t. i. nevezessenek a határos, szomszéd területek.

Nyomatott Magyar Híradó Társaság.

Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó kérdőíve [1864]

Utasítás

a haza helyneveinek gyűjtésére és összeírására.

A cél hazánk összes helyneveinek magyarázása, értelmének kinyomozása. Azon élvezeten kívül, hogy lakóhelyünkön annyiszor hallott, magán és polgári életünkkel összeresztott helyneveink értelmét fölfoghatjuk, igen nagy nyereséggel jár a nevekben fekvő rejtély megnyitása történeti és nyelvtani tekintetben, és e szerint főfontosságú tudományos érdekek előmozdíthatók ez uton.

Hogy ezen cél elérhető legyen, szükséges mindennek előtt, hogy mindazon tárgy, a melynek topographiai neve van figyelembe vétetvén, az egész névkincs összeírassék. E szerint fákön és épületeken kívül majdnem minden ingatlan tárgy tartoznék ide, mert minden talpalatnyi földnek, hegynak völgynek külön, sokszor többféle neve van. A névgyűjtemény teljessége egyik főfontosságú érdek a tervezett munkánál. A teljesség elérése érdekében tehát nem elég a község nevét följegyezni, hanem a község határában minden topographiai nevet, melynek száma csak egy községben sokszor igen nagy lehet. Nem is kell a felvételnél valami nevet kicsinyíteni, azon véleményben, hogy hasznát nem lehet venni, sőt ellenben a följegyzést addig folytatni, míg az utolsó név nincs kimerítve.

Mint hogy minden községben van egy két ember, sőt vannak többen is, kik lakóföldjüket legnagyobb részletekig ismerik, igen sok függ azon egyének helyes megválasztásától, kik a helynevek gyűjtésével megbízandók. Kik érdekesek volnának a falu vénei, jegyzői, papjai, erdőszei, vadászai, bányászai stb. — egyik a másiknak adatait fogná kiegészíteni. A hol a szóbeli adatok kifogynának, ott a hivatalos és hiteles irományok is még bő forrással szolgálnának, ugymint a földbirtok tulajdonát kimutató, és adósorozó könyvek, (mire nézve a telekkönyvi és catastralis hivatalok segédkézzel járulnának, kiknél nagy pontossággal fel vannak jegyezve — ha nem is kimerítőleg tán — a birtokra vonatkozó elnevezések), az egyházi matrikulák, jegyzőkönyvek, monographiák stb. — Ezen források szorgalmas átkutatása tehát különösen ajánlatik. A nyerendő adatok, kivált ha eltérők, egymás iránti hitelességének megbírálatása érdekében, ohajtandó azon forrás megnevezése, a honnan az adatok származnak.

A mi a gyűjtés sikeres eszközzésére még tudni szükséges, kivehető az utasításhoz kapcsolt schemából, mely szerint a kitöltés fogantatandó. A feleletek azon sorban íratnak folyó szöveggel, nem rovatozott kimutatás alakjában, az ívek többi lapjaira, miként a kérdő pontozatok a schemában következnek, megtoldván azt annyi ívvel, a mennyit a tárgy bőrsége szükségessé teend. Ha a község ezen utmutatás fonálán minden kérdésre a lehető legteljesebb válaszokkal elkészült, és még a legutolsó talpalat földnek stb., is mely saját elnevezéssel bír, névjegyzékét összeírta, az illető följegyzések mint külön füzet küldésének be a község által Temesvár szab. kir. város hatósága útján Pesty Frigyes magyar akadémiai tagnak további használatra és feldolgozásra.

Pesty Frigyesnek a helynevek gyűjtésére vonatkozó utasítása [1864]

Székelly Nemzeti Múzeum
520055 Sepsiszentgyörgy, Kós Károly utca 10.
Tel/fax: 0267-312442, e-mail: office.sznmm@gmail.com

A kiadásért felel
Dr. Sajó Andrea (OSzK)
Vargha Mihály (SzNM)

A tördelés a Sámán Kiadó munkája
Nyomta és kötötte a Sámán Kiadó
Felelős vezető Bács Attila
A könyv formátuma 20,5 × 29 cm
Ívterjedelme 30 (A4)
ISBN 978-963-200-598-0

ISBN 978-963-200-598-0